

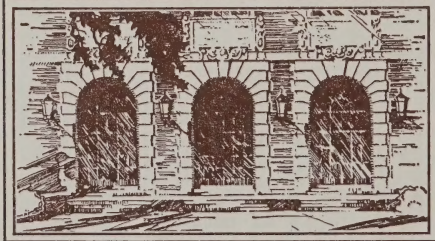

LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF ILLINOIS
AT URBANA-CHAMPAIGN

281.9497705

BU

v.3

1-12

ПЪЛНА
ГОДИШНИНА В. С.

АНТИКВАРНА - В. С.
цена ..... лв.
№ ..... 195 г.

БЪЛГАРСКИ

ЦЪРКОВЕНЪ ПРЪГЛЕДЪ

(МЪСЕЧНО СПИСАНИЕ)

Година III, книжка I и II.

МЪСЕЦЪ ЯНУАРИЙ и ФЕВРУАРИЙ

Редактори-Издатели:

Игнатий Рилский, Исаакимъ Г. Бакаловъ и Н. Д. Поповъ.

Но като отхвърлихме скришнитъ срамни работи, като не прибѣгваме до хитрости и не прѣназначаме Словото Божие, а откриваме истината, прѣдставяме себе си на съвѣстѣта на всѣки чедовѣкъ прѣдъ Бога.

Не прѣклоняйте се подъ чуждия яремъ съ невѣрнитъ, защото праведността какво общение може да има съ беззаконието? Какво общо има свѣтлината съ тъмнината (2 кор. гл. 4, 2, 6, 14).

София

Централна печатница на П. Калъчевъ и С-ие.

1897.

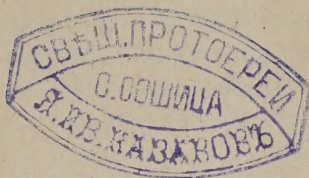

281. 9497705

ВУ

V.3

Нѣколко думи за цѣльта и программата на Списанието „Български Църк. Прѣгледъ.“

Читателитѣ на списанието ни, които иматъ подъ рѣ-
жа първитѣ му двѣ годишни течения, знаемъ сигурно,
че познаватъ программата и цѣльта негови. При всичко
това ние считаме за нужно да кажемъ точно и опрѣ-
дѣлено цѣльта и программата на списанието, отъ които,
и за прѣзъ тази година, то нѣма да отстѣпи. Цѣльта
на списанието е: да даде възможностъ на всички онѣзи
будни и бодри родолюбиви сили въ нашата православна
Църква да се групиратъ и да подпомагатъ на водителитѣ
на нашата православна църква, които както до сега
разумно и сполучливо сж осъществявали и за напредъ да
осъществяватъ онѣзи високи и божествени завѣщания,
които сж оставили въ наслѣдство и за ръководство на
Българския народъ великитѣ духове на св. благовѣрний
князь Бориса. — Михаила и на св. наши равно-апостоли
Кирилла и Методия. . .

Программата за достиганieto на горната цѣль спи-
санието полага въ слѣдующитѣ отдѣли: I Богословско
— Филосовски, II, По исторята на Българската църква
(въ минѣлитѣ врѣмена); III, По исторята и дѣятел-
носьта на западнитѣ пропаганди; IV, Правоучителни
разкази; V, Изгъ свѣрѣмения животъ на другитѣ пра-
вославни църкви; VI Изгъ свѣрѣмения животъ на нашата
църква; VII, Книгописъ (на книги, които излизатъ въ
България и засѣгатъ областитѣ Богословско — филосо-
вска и Църковно — Историческа) VIII Смѣсь и IX Дѣ-
ланията на св. Вселенски и помѣстни събори. Ще бждж-
тъ помѣстени и нѣколко картини въ цѣлото годишно
течение.)

Това сж пълъта и програмата на нашето списание. Както виждатъ читателитѣ единственното наше желание е: да се дава въ страницитѣ на списанието такъви материализъ, отъ прочитанието на който да се пробуждатъ и да се подготвятъ разумни и сериозни работници, които да повдигатъ религиозно—нравственото съзнание у нашия народъ въ духа на православieto и доблѣстно да пазятъ църковно-историческитѣ начала, върху които почива независимостта и величието на нашето отечество. Дано Богъ да увѣнчее съ успѣхъ това наше дѣло!

Обръщаме се къмъ родолюбивитѣ нашиедновѣрни братя и ги замоляваме да ни дадатъ своята поддръжка въ трудното наше прѣдприятие, като се запишатъ за абонати на списанието ни и да се погрижатъ за неговото распространение между своитѣ приятели и познаници. Въ сжщото врѣме най-учтиво поканваме всички онѣзъ г-да наши абонати, които не сж си заплатили абонамента за првитѣ двѣ годишни течения, да се погрижатъ да внесатъ дългътъ си на право въ гр. Самоковъ до Йоакимъ Г. Бакаловъ и Н. Д. Поповъ, учители при духовното училище за да можемъ да се наплатимъ и ние на печатницата.

Прѣзъ тая година списанието ще излиза всѣки мѣсець и ще обема всѣка книжка 4 печатни коли. Годишната му цѣна е 5 лева и 50 стотинки за въ Княжеството, а за въ чужбина 7 лева.

Писма, пари, книги за редакцията на списанието или списания и вѣстници, които се даватъ въ замѣна се испроваждатъ на адресъ: Гр. Самоковъ до Йоакима Г. Бакаловъ и Н. Д. Поповъ, учители при Духовното училище.

Онѣзи г-да отъ нашитѣ сътрудници, които би написали или прѣвели нѣщо за напечатване въ списанието, молимъ, да испроваждатъ материалитѣ направо до Игнатий Рилскій въ Гр. София.

Отъ Редакцията.

СОЦИАЛИЗМА И ХРИСТИАНСТВОТО. (1)

I.

Общо благо. Распрѣдѣляване¹ благага на живота. Божатството и бѣдността.

Държавата, както и гражданското общество, има за своя задача да подпомага на общото благо съ срѣдствата, които се намѣрватъ въ властѣта ѝ. Общото благо въ пълното си понятие не означава нищо друго, освѣнъ най-високото благо на земята, състояние на всеобщо щастие, което се заключава въ хармоническото единство на нравственитѣ и физически блага, ще рѣче такова състояние, въ което труда и наслаждението сж тѣсно свързани по между си. Безъ съмнѣние това е само идеалъ, който показва на златния вѣкъ; при всичко това управителитѣ на държавата сж длъжни да ги иматъ прѣдъ видъ като цѣль, къмъ която тѣ трѣбва да се стрѣматъ, макаръ по свойството на земнитѣ условия, пълното му осществяване тука на земята и да е невъзможно. Тази цѣль се осществява до толкозъ, до колкото успѣшно отива борбата съ общественитѣ бѣдствия: съ бѣдността, болѣститѣ и грѣха, сжщо и съ невѣрието и безнравственостѣта. За да се достигне приблизително казаната цѣль, държавата трѣбва да има прѣдъ видъ отъ една страна благоото на цѣлото, а отъ друга — благоото на индивидуумитѣ (отдѣлнитѣ личности).

Отдѣлната личностъ необходимо трѣбва да бѣде цѣль на грижата на държавата. Тя трѣбва да се стрѣми къмъ това, щото да дава, колкото е възможно повече щастие на по голѣмо по възможности количество хора. Би било несправедливо да се иска, щото индивидуума да бѣде само срѣдство за цѣлото, а не самъ за себе

¹) Отъ Датския епископъ Д-ръ Мартенсенъ

си цѣль и че той да се раздробява подъ грамадното колѣло на държавната машина. Така сжщо малка би била справедливостта, ако държавата, като спомага на интереситѣ на индивидуума, да игнорирва при това правата на цѣлото, вслѣдствие на което би станало всеобщо облъскване и по скоро би се оказало нарушаване правата на самитѣ индивидууми.

Макаръ общественното благо въ никакъвъ случай да не може да се ограничи само съ материалното благосъстояние, се пакъ една частъ отъ материалното благосъстояние при всичко това принадлежи къмъ условията на истинното чловѣческо сжществуване. Слѣдователно малко-много съразмѣрното распрѣдѣляване физическитѣ блага на живота се отнася така сжщо къмъ общето благо. Националното благосъстояние се намира не тамъ, кждѣто виждаме до най-голѣма степенъ противоположностъ между богатството и изобилюето отъ една страна, и между бѣдността, нуждата и злополучието отъ друга, — кждѣто между тѣзи двѣ състояния се открива тѣй да се каже неминуема пропастъ. Но народното благосъстояние зависи и не само отъ имуществото, което го има на лице въ нацията. За мѣрка на благосъстоянието по скоро служи способа, съ който това имущество се распрѣдѣля; — само тамъ има благосъстояние, кждѣто прѣобладаващото мнозинство принадлежи къмъ достатъчното съсловие, владѣнията на което не надминаватъ до поразителна степенъ, степенъта на срѣдното благосъстояние на нацията. За това науката на народната икономия, прѣдметъ на която съставляватъ националното благосъстояние и срѣдствата за добиванieto му, има пълно основание да приеме близо до сърдцето си извѣстната молба на Агура: *бѣдность и богатство не ми давай, храни ме съ насжщия хлѣбъ* (Притчи Солом. XXX, 8). Благосъстоянието, каквото може да постигне нацията, се основава не само на труда и изобрѣтателността на човѣка, нъ не по малко така сжщо и на даденитѣ условия на природата. Вече единъ погледъ на характера и свойстватѣ на почвата, показва ни твърдѣ различното распрѣдѣляване дароветѣ на природата.

Колко е скъпа природата къмъ Гренландеца, който живѣе близо до ледоветѣ на сѣверния полюсъ и какъ е тя щедра къмъ южния жителъ съ своитѣ цвѣтущи, плодonoсни ландшафти, кждѣто чeлoвѣкѣ постоянно се приканва къмъ наслаждение, кждѣто се иска отъ него само да събира отъ ржцѣтѣ на природата дарoвeтѣ, които му се прѣдлагатъ безъ всѣкакъвъ трудъ отъ негова страна. Въ това разнообразно распрѣдѣляване на природата има нѣщо, което сме длъжни да приемемъ като нѣщо дадено и за което не можемъ и не смѣемъ да влизаме въ прѣппирня съ Твореца на нѣщата. Но освѣнъ това на всѣкждѣ има нѣщо, което се прѣдлага на чeлoвѣкa като задача за негова работа, изисква се отъ него само творческа изобрѣтателностъ и трудолюбиви ржцѣ.

Това, що се досѣга до противоположността между богатството и бѣдността въ материално отношение, се досѣга и до распрѣдѣляванието на духовнитѣ дарове въ чeлoвѣчeския родъ, кждѣто даже прѣимущественно се проявява поразителна противоположностъ между богатитѣ и бѣднитѣ. Не само по личната вина на хората, нъ и въ слѣдствие на различнитѣ случайности, бѣдностъ въ чeлoвѣчeското общество ще има всѣкога. Нуждата, като съставна частъ на чeлoвѣчeското злополучие, се свързва въ послѣдното основание съ грѣха, слѣдствията на който сж проникнали въ чeлoвѣчeския родъ въ такъвъ видъ, щото индивидуума е длъженъ да страда за вината на цѣлото. Бѣдността тѣй сжщо е неотдѣлна отъ настоящия животъ, както е неотдѣлна отъ него и бѣдността. Но подобно на това както постоянното стрѣмление на обществото трѣбва да бжде насочена къмъ това, щото да oгpaничи господството на болѣстѣта и да оближи, да заличи (да прѣмахне) съвсѣмъ разширилата се пропасть между богатия и бѣдния. Ний сме длъжни необходимо да признаемъ за несъстоятеленъ както този фантастически възгледъ, че чeлoвѣкѣ е достатъчно способенъ съ своето умѣние и усилие — абсолютно да унищожи въ свѣта противоположността между богатството и бѣдността, тѣй и тозъ фантастически възгледъ, спорѣдъ

който отъ страна на човѣка не може нищо да се направи противъ тази противоположностъ на човѣческитѣ положения и обстоятелства, тъй-щото на бѣдния нищо ужъ не оставя освѣнъ квиетически (спокойно) да привикне къмъ своя жребий. При този послѣденъ възгледъ не се обръща слѣдующето внимание върху това, че божественното опрѣдѣление за човѣка и човѣческитѣ отношения не е безусловно, напротивъ условва се отъ човѣческата свобода. Християнското възрѣние на мира и живота; като прѣдава въ едно и сѣщо време значение, както на божественното опрѣдѣление, тъй-сѣщо и на свободата, опровергава не само фантастическия, горделивия възгледъ на човѣческата свобода, като че ли въ нея се заключава сила за прѣсъздаване на свѣта, нъ така-сѣщо и на фаталическо-квиегистическия възгледъ на човѣческитѣ състояния, като че ли тѣ сѣ съвършено неизмѣняеми и кате че ли тѣ по никакъвъ начинъ не могатъ да се прѣобразуватъ, вслѣдствие на което тѣ подобно на индийското съсловно (кастово) устройство ставатъ като естествени качества. При встъпването си въ езическия мѣръ, Християнството е намѣрило човѣческото общество раздѣлено не само на богати и бѣдни, нъ и на свободни и роби. Ний трѣбва да обърнемъ особено внимание на туй отношение по между свободнитѣ и робитѣ до нѣкадѣ заради това, че мѣжду сегашния пролетариятъ, който завзема по голѣмата частъ отъ работническия класъ, и между робството на стария свѣтъ има нѣкое сходство, а въ особености за това, че това разглеждане ясно ще покаже, какъ сѣ гледали на труда, — тоя главенъ источникъ на народното благосъстояние. — язичниците на Гърция и Римъ. Всичката физическа груба работа язичниците сѣ прѣдоставяли исклучително на робитѣ, защото сѣ гледали на труда като на нѣщо недостойно за свободния гражданинъ, който живѣе само за това, щото да служи за релефна картина на човѣческата хубостъ, да управлява държавата и да живѣе за своето духовно развитие, за което той има нужда въ продължително свободно време (*otium*). Колкото по-високо се повдигала

културата. толкова повече расло пренебръженното и от-
вращението къмъ всѣка чисто физическа работа. А че
и послѣдната, която е насочена само за удовлетворе-
ние на ниспитѣ потребности, може да се извършва,
пакъ и дѣйствително се извършва нравственото и
религиозното развитие на личността, тази мисль е
останала тсгава недостойна даже за най дълбокитѣ
мислители — Платона и Аристотеля. По такъвъ на-
чинъ е имало само два класса хора, отъ които единия
именно меншенството — свободни и богати живѣяли
достоеенъ за челоуѣка животъ, въ това врѣме, когато дру-
гия классъ, много по-голѣмъ по количество, състоялъ
споредъ господствующия възгледъ само отъ нисши на-
тури, създадени само да работятъ, нъ не и да се на-
слаждаватъ, — классъ, кѣто само за това същест-
вувалъ, щото да дава необходимитѣ условия и под-
порка на това меншенство, на царственнитѣ души,
което гледало на себе си, че е назначено да веде бла-
городенъ, разуменъ животъ и да обладава нуждното за
това свободно брѣме. Че въ тая несравненно голѣма
масса на робитѣ всѣкой индивидуумъ носи въ себе си
безсмъртна душа, която е опрѣдѣлена за вѣчния жи-
вотъ, — то съвършенно излизало стъ прѣдѣлитѣ на
господствующия кръгъ на възгледитѣ и прѣдставле-
нията. Роба се считалъ само одушевлено орѣдие, както
и орѣдието въ своя редъ се гледало, като робъ безъ
животъ и безъ душа. За душата на роба исказвали се
паправо, че тя е съвършенно неспособна къмъ добро-
дѣтелята и къмъ всичко добро и възвишено. Тя (ду-
шата на роба), всякога тайно мисли за лошото, затова
тя трѣбва постоянно да се държи подъ страхъ; даже
и самъ Платонъ счита за благоразумно и необходимо
щото усърдно да бждѣтъ наказвани робитѣ. По та-
къвъ начинъ робътъ много малко се отличавалъ отъ
домашнитѣ животни, които тѣй-също биле необходими
и полезни за човѣка. Макаръ роба да е можалъ да ра-
збира разумния звукъ, който бивалъ обръщанъ къмъ
него отъ страна на господаря му, нъ самъ по себе си и въ от-
ношение къмъ себе си той не е владѣялъ съ разума,
не можалъ да тури себе си за задача на живота си

и тъй-сѣщо малко е билъ способенъ да намира срѣдства за изпълнението ѝ. Безъ съмнѣние отдѣлнитѣ личности изъ тѣхната срѣда можали сѣ да намиратъ по добра участь т. е. тѣзи, които сѣ проявявали способностъ къмъ изучаванieto на искуствата и литературата — защото по между тѣхъ е имало хора, не само съ разумно съзнание, нѣ даже гениални; нѣ болшинството водили печално сѣществование, което все повече и повече ги деморализирало. Необходимо е да се иматъ прѣдъ видъ тѣзи мрачни сѣнки, когато се случва да слушае хвалби на „истинната“ *хуманностъ*, която била свободна отъ политическия животъ на Гърцитѣ и Римлянитѣ, тѣхната изящна култура, тѣхното наслаждаване отъ поезията, искуството, театъра, даже тѣхната религия, която ужъ била по „хумманна“ отъ християнството. Ако ний обърнемъ вниманието си на испъкналитѣ мрачни страни на старата история, то съ горчива ирония звучатъ думитѣ на Шиллера който възспѣва въ поетически въсторгъ боговетѣ на Гърция, и който прославява тия „щастливи врѣмена, когато самитѣ богове, тия прѣкрасни сѣщества отъ вълшебното царство сѣ управлявали още свѣта съ легкото кормило на радостъта, и хората сѣ живѣяли по щастливо“. За това, че тия прѣкрасни сѣщества сѣ били съвършено безчувствени и хладнокрѣвни къмъ чловѣческитѣ нужди и чловѣческото злополучие. Нито Гръцката, нито пъкъ Римската религия не сѣ съдържали даже въ най малка частъ нищо такова. което е способно да послужи за смѣгчение на тѣзи бѣдствия. Даже философията считала сѣществующето отношение на роба къмъ господаря основано на непрѣложнитѣ закони на природата. Аристотель е признавалъ робството въ нарѣдбата на природата, законъ, който казвалъ така: по долното трѣбва да слугува на високото.

Нѣ описаното състояние на работитѣ необходимо трѣбвало да прѣгражда и да забавва развитието на националното благосъстояние. Гдѣто свободния човѣкъ не иска самъ да работи, гдѣто роба изпълнявалъ своята работа по нужда и работи толкова, колкото е необходимо нужно за това, щото да се избави отъ страшния за

него камшикъ, тамъ производителността на материалнитѣ блага никой пжтъ не може да се яви въ тази пълнота, въ каквата тя би можала да се прояви при по добри условия. Француския националенъ економистъ Токвилъ прави подобна забѣлѣжка относително Америка, като указва на тоя фактъ, че въ тия щатове, гдѣто работата се изпълнявала отъ рѣцѣтъ на робитѣ, се явилъ убийственъ упадъкъ въ производителността и даже отсѣтствие на плодородието сравнително съ онези щатове, гдѣто робството е било отмѣнено и работата се изпълнявала отъ свободнитѣ хора и гдѣто вслѣдствие на това земледѣлието, търговията и промишленността се развили и дошли до процвѣтяване.

Християнството съвмѣстно съ освобождението на робитѣ, влече подиръ себе си освобождението имъ и отъ туй печално и недостойно положение, въ което нѣкога-си милиони хора сж били лишени отъ своитѣ човѣчески права. — влече това освобождение именно съ туй, че възвѣщава истинска свобода и истинско равенство. Християнството заявява, че всичкитѣ хора сж равни, защото тѣ всички сж създадени по образа Божий, — равни, защото всичкитѣ наедно сж грѣшници и всички сж призвани къмъ свободата на Божийтъ чада въ Христа. Въобще християнството има за цѣль не да унищожи необходимитѣ различия въ обществото, а само да съгласи тѣзи различия въ единството на любовта. Християнството приема подъ своето покровителство всичко прѣзирано отъ свѣта, слабо и притѣснявано. Своитѣ първи исповѣдници то намира прѣимущественно между бѣднитѣ. Богатитѣ се прѣдпазватъ отъ него съ силни изражения отъ извънредното пристрастяване къмъ богатството. — това прѣдпазване много ясно се казва въ притчата на богатия и Лазаря. Богатството направо се нарича идолъ, маммонъ, до колкото хората му служатъ съ всичкото си сърдце. На богатитѣ се напомнява, щото тѣ да се надѣватъ на живия Богъ, а не на тлѣното богатство. Не може да се не нарече недоразумѣние тая мисль, че християнството се стрѣми да направи цѣлото човѣческо общество аскети, които сж назначени да живѣятъ въ

постоянна доброволна бѣдностъ. Толкова не по малко християнството настойчиво внушава на богатитѣ, щото да гледатъ тѣ на себе си само като на пазители и управители на повѣренното тѣмъ имане, за употреблението и ползуванието на което тѣ сж длъжни да даватъ смѣтка прѣдъ Божия Прѣстолъ. Нъ ако ли богатството, отъ християнска глѣдна точка, се счита врѣменно повѣренно благо, за употреблението на което нѣкога трѣбва да се даде смѣтка, то богатството не прѣменно трѣбва да бѣде употребявано за смѣгчение нуждитѣ на бѣднитѣ и безпомощнитѣ. Това ний виждаме въ туй множество болници и благотворителни учрѣждения, които, като нѣщо ново и неизвѣстно на язичеството, изведнажъ захващатъ да се появяватъ въ Римската държава, щомъ се распространило християнството. Нито единъ отъ язическитѣ мѣдреци и богаташи не мислилъ за такъва постоянна помощ на страждущитѣ братия; напротивъ както тѣ, тѣй и другитѣ прѣдоставяли бѣднитѣ единствено на собственната имъ сждба.

Но освѣнъ туй, богатството трѣбва да се употреблява и съобразно съ интереситѣ на всичкото общество и културнитѣ цѣли, които завзематъ съ себѣ си всичко прѣкрасно. Християнството никога не е унищожавало древното благословение „обладавайте земята, за осъществяване на което богатството служи за необходимо срѣдство, — за осъществяването на което трѣба да работятъ и бѣднитѣ, при всичко това не като робитѣ на дрѣвно-язическия свѣтъ, но като свободни хора, които не само получаватъ награда за труда си, но придобиватъ за себе си съ труда уважение и почитъ.

Християнството е внесло нѣщо съвършено ново въ социалнитѣ отношения чрѣзъ признаването достойнството на физическия трудъ. Макаръ земледѣлното много да се уважавало отъ гърцитѣ и римлянитѣ, тѣй-щото Цинцинатъ не е считалъ за срамъ да отиде подиръ плуга, но за това занаятитѣ се цѣнили у тѣхъ много ниско. „Занятието на занаятчията, говори Цицеронъ, е кална работа; въ работилницата

не търсей благородство“. На това основавние работата на занаятитѣ се прѣддставлявала въ Гърция и Римъ или на робитѣ или на волноотпущенитѣ. Християнството е облагородило значението на занаятитѣ и е потвърдило оригиналния възгледъ, който вече господствува въ израйлския народъ, гдѣто особено се цѣнили заваятитѣ и гдѣто искали, щото и онѣзи, които най добръ знаятъ закона да научатъ нѣкакъвъ занаятъ. Иосифъ, пазителъ на дѣтството на Иисуса, е билъ дърводѣлецъ и споредъ прѣданието даже и Спасителя на свѣта се занимавалъ съ занаята на наречения си баща. Ап. Павелъ, наедно съ голѣмитѣ си трудове въ разпространяване царството Божие, се занимавалъ съ правянието на палатки и келими.

Въ посланията си къмъ солунската община, членовѣтъ на която по видимому сж били по-вечето занаятчи, той напомнюва, че тѣ сж длъжни да работятъ съ своитѣ рѣцѣ и при туй употрѣбява много важно изрѣчение: „който не иска да работи, тѣй не трѣба и да яде“ (II солун. III. 10). Като мотивъ на труда той туря слѣдующата цѣль: „за да има отъ какво да се отдѣли на нуждающитѣ се“ (Ефес. IV, 28). Какво значение занаятчийския трудъ е придобилъ именно въ християнския миръ, като ясенъ примѣръ на това, можемъ да видимъ въ занаятчийскитѣ дружества въ срѣднитѣ вѣкове, въ корпорацийтѣ, които сж имали за задача не само съвмѣстната работа, но и подпомагане жизненнитѣ интереси на всички и всѣкому. Калфитѣ и ученицитѣ живѣяли сж съ своитѣ майстори подъ една стрѣха и се намирали като дѣца въ къщи подъ отеческия и материнския надзоръ на мастора и на неговата жена. Съединени съ свръската отъ една и сжща вѣра, тия общества самички сж се грижили за своитѣ бѣдни; при туй отдѣлния индивидуумъ въ нравствено отношение е билъ постоянно подъ контрола на цѣлото. Отъ срѣдата на тия занаятчийски дружества сж излѣзнали велики художници, които сж направили Келнския и Страсбургския събори. Тукъ се проявява голѣмата противоположностъ на това прѣзрѣние, което е трѣбвало да прѣнася въ

древния свѣтъ занаятчиятъ. Християнството, като желае отъ всичко по-вече и прѣди всичко да придобие душата на всѣка отдѣлна личностъ за Царството Божие, произвежда заедно съ туй прѣобразователно влияние и на по-вече правилното разпрѣдѣление богатата на живота. Въ тая сжщата мѣрка, въ каквато нацийтъ се проникватъ съ гуманнитѣ принципи на християнството, въ тая мѣрка, въ каквато физическитѣ интереси се подчиняватъ у тѣхъ на виспитѣ, духовнитѣ цѣли за прѣуспѣвание въ Царството Божие, пробива за себе си пътъ въ сферата на общественния животъ и по-вече правилно разпрѣдѣляване богатата на живота, при което необходимо повече или помалко се уравняватъ крайноститѣ на извънмѣрното богатство и вопиющитѣ бѣдностъ, баснословното изобилие и убийственната нужда. Гдѣто тѣзи крайности господствуватъ съ всичката си сила, тамъ значи принципитѣ на християнството, съвсѣмъ още не сж проникнали, или пакъ тамъ е произлѣзнало отпадане отъ християнството и отново сж добили влияние и значение язическитѣ принципи. Да се утвърждава, че християнството, нѣма за задача да направи нищо за благосъстоянието на нацийтъ и народната икономия би значило да се утвърждава, че нравствеността нѣма нищо общо съ националната икономия, че напоятията за богатството и бѣдността, труда и възнагражденията трѣбва да се придава само чисто материално значение, чуждо отъ всѣкакъвъ нравственъ смисълъ. Националната икономия въ такъвъ случай би била длъжна за повдиганieto на народното благосъстояние да се удовлетвори изключително съ изясняване естественнитѣ закони на обществото (законитѣ на производството, отношенията между производството и употребленията, повдиганieto и спаданieto цѣнностей и платитѣ, народонаселението и т. н.), безъ да ги подвежда въ отношение къмъ законитѣ на нравственната наредба. Но по-вече проникателнитѣ отъ националнитѣ економисти напротивъ признаватъ, че експлуатацията отъ чловѣка законитѣ на природата необходимо трѣбва да се подчини на не-

говитѣ нравствени интереси. По такъв начинъ и става явно, че „благочестието има общанието не само въ бъдещия животъ, но и въ настоящия“. (I Тим. IV, 8), и че, както едностранчивия индивидуализмъ, тъй и социализма, до колкото тѣ иматъ значение въ националната икономия, се смягчаватъ и намиратъ най-високо примирение само въ нравственото учение на християнството.

II.

Национално-економическия индивидуализмъ.

Рабитническия въпросъ.

Едностранчивия индивидуализмъ въ националната икономия се явилъ и получилъ особено значение въ извѣстното съчинение на Адама Смита „за благосъстоянието на нацията, неговата природа и причинитѣ“ (1776 г.), което е послужило за първа основа на националната икономия на съвременния либерализмъ. Смитъ достигнаъ всеобща извѣстность съ туй, че той пръвъ повдигнаъ националната икономия на степенъ научна, внесълъ въ изучаването на естественитѣ закони на обществото много свършено нови възгледи и направилъ отъ тѣхъ много до сега не прѣдполагани заключения. Но безъ да се гледа на общото признаване на неговитѣ дѣйствителни заслуги, трѣба да се забѣлѣжи, че самата му система е чисто натуралистическа и свършено равнодушно се отнася къмъ нравственитѣ изисквания. Идеитѣ на тоя ученъ мжжъ се развили най-главно подъ влиянието на французкитѣ енциклопедисти, подъ влиянието на личнитѣ срѣщи съ Гелвеция и д'Аламбера, а така също съ економиститѣ — Тюрго и Квесне. Въ тѣзи кръгове господствуващитѣ мисли биле напълно натуралистически, обърнати само къмъ материалнитѣ добрини.

У тѣхъ личната нравственостъ на своекористieto била общъ господствующъ принципъ и тѣ мислили, че личния интересъ трѣба да бѣде ръководящъ принципъ и за нравствеността на нацията.

Че нравственния елементъ се исхвърля отъ възгледитѣ на Адама Смита, вижда се вече отъ това, че той полага едничка цѣль на стремлението колкото е възможно по-голъмо количество материални блага, безъ да обръща внимание на пропорционалното разпрѣдѣление на тия блага и на тѣхното отношение къмъ най-върховната задача на човѣкъския животъ. Срѣдство за достиганieto на тая цѣль, по мнѣнието на Адама Смита, служи раздѣлението на труда и свободната конкуренция.

Но подъ думата трудъ у Адама Смита се разбира само физическата работа, която едничка само е производителна споредъ неговата гледна точка. Художниците, ученитѣ, докторитѣ (лѣкаритѣ), проповѣдниците, господарственнитѣ служители сж непроизводителни и безполезни, тъй като тѣ се хранятъ само отъ труда на другитѣ. Не е трудно да се разбере, че въ основанието на тоя възгледъ лежи онова едностранчиво прѣдставление, споредъ което ужъ хранението на тѣлото и чувственнитѣ наслаждения сж най-главното и най-високото благо за нацията. Труда тука се разбира само като естествено-необходимо срѣдство за придобиванieto на богатство и уголъмяването на чувственнитѣ наслаждения, но не като наедно съ това и нравствена обязаностъ на човѣкъ, въ изпълнението на която той е трѣба да намѣрва за себе си радостъ и удовлетворение. Труда чрѣзъ това губи своето достоинство. На работника отъ тая гледна точка става нужно да се гледа собствено вече не като на човѣкъ, но като на безлична работна сила, като на оръдие, което, щомъ стане безполезно и негодно за употребяване, трѣба да бѣде замѣнено съ друго ново. Тая национална икономия отъ своя гледна точка изисква така сжщо и туй, щото работната плата на гюнлюкчиитѣ и на всѣкакви други служители да бѣде достатъчна за това, за да доведе всички до такова състояние, при което да могатъ да бѣждатъ размножени гюнлюкчиитѣ и работниците, тъй като обществото винаги има нужда въ нови оръдия. (Слѣдва).

Може ли всѣки човекъ да бѣде нравственъ?

(образци по практическата нравственностъ)

Отъ Л. Оболенскій. (прѣводъ).

Най-важния въпросъ въ практическата нравственностъ състои въ това, може ли всѣки човекъ да бѣде нравственъ, и по какъвъ начинъ? Философо-моралистите въ наше врѣме пишжтъ за нравственността цѣли томове, нъ не споменуватъ нито една думица за този въпросъ. Тѣ разсѣждаватъ за това, какъ се заражда и развива нравственността и въ какво се проявява, и какво нѣщо е тя; нъ ако ние и да узнаемъ всичко това, съ него ще се удовлетвори само нашето любопитство къмъ знанието. А при това, ако нравствения и честния животъ е добъръ, то прѣди всичко за мое-то лично добро азъ трѣбва да знамъ всичко, какъ азъ самъ трѣбва да станж добъръ и нравственъ, да направж добри и нравствени моитѣ дѣца и, ако може, да помогна да станжтъ добри и нравствени моитѣ ближни. И за туй именно никой нищо не говори. Даже тѣзи моралисти които нападатъ сегашната наука за нравственността, повече се ограничаватъ съ съ-вѣти да изпълнявашъ тѣзи или онѣзи прѣдписания, и съ доказване на това, че, ако ги не изпълнявашъ живѣе се лошо, а когато ги изпълнявашъ — животътъ ти ще бѣде добъръ. Наистина, и такава проповѣдь е полезна, ако тя е така силна, толко искренна, щото да пробуди въ хората стрѣмление къмъ по-добро-то, да възбуди въ душата вѣрата на доброто, убѣ-ждение въ това, че само въ него е доброто и щастieto. Нъ, при все това, туй е още нищо. Мнозина и безъ туй знажтъ, че да бѣджтъ добри е по хубаво, откол-кото лоши, нъ не знажтъ, какъ да станжтъ по-добри, когато и навицитѣ, и наслѣдственността, и срѣдата, а понѣкога и семейството — всичко върви прѣзъ купъ за грошъ и безсмисления животъ съ обвиснжти рѣцѣ, изъ день въ день, като слѣдва подиръ своитѣ влѣче-вия и желанія, каквито се слѣчатъ. Да пояснимъ то-

ва съ примѣръ: нема пияницата не знае, че не трѣбва да пие, че отъ пиянството и той самъ, и семейството му страдатъ, че той самъ става по-доленъ отъ втичко, търпи унижения, сиромашия и др.? Нѣма съ съвѣтитѣ си за врѣдата на пиянството ви ще му кажете нѣщо ново, което той не е знаялъ и не го е испиталъ на собственния си гърбъ? Вие съвсѣмъ напраздно ще похарчите барутя си, ако се задоволите само съ съвѣти или съ картини а не обмислите нѣкакви срѣдства, които би помогнали на този нещастникъ да подири въ себе си воля, характеръ, щото да се запази отъ пиянството. Всичко и нещастията му въ отсѣствието на волята, която и по-прѣди е била слаба, а сега съвсѣмъ убита отъ алкохоля. И въ тоя случай сегашнитѣ учени, лѣкари, психиатрицитѣ и физиолозитѣ сж много по добри отъ моралиститѣ-философи, поради туй, че тѣ дирижтъ сжщинскитѣ срѣдства за исцѣлявание на нравственнитѣ и психологически болѣсти: психиатриста не ще каже на болния съ слаба воля: „Това е врѣдително не прави това!“ Той дири срѣдства, щото да надвие сжщата тая слабостъ на волята. И на, благодарение на туй, въ науката, и особено въ научната психология и психиатрия, сж добити вече доста много частни истини, които, съединени, можжтъ понѣкога да бжджтъ на челоуѣка силно оръжие за управление на своята воля, за насочвание на своитѣ постѣпаци тамъ, кждѣто показва неговия разумъ, принципитѣ, идеалитѣ, и за прогнѣвание на тѣзи привички, вкусътъ, потребноститѣ или страститѣ, които му сж ненавистни, нъ съ които той не може да се расчисти, зарадъ туй, защото не умѣе. Въ това собственно се състои и цѣлата задача на практическата нравственностъ, която е, така да кажемъ, наука за самовѣспитанието и за нравственото влияние върху своитѣ ближни. Нъ такава наука даже и нѣма. Нито въ една система за нравственността ние не намираме такъвъ отдѣлъ: нито у Канта, нито у Шопенхауера, нито у Спенсера, нито у Милля, нито у никого другиго. Ние по-скоро ще намѣримъ отговори, както вече азъ казахъ, у лѣкаро-психиатритѣ и стро-

го научивитѣ психолози. Причината на такава празднота у философо-етицитѣ въ наше врѣме лежи най-вече отъ всичко въ теорията на наслѣдственността, а у такива философи като Шопенгауера, въ идеята на строгата ограниченостъ на волята отъ вънкашни причини. Споредъ теорията на наслѣдственността, която сама по себе си е справедлива, ако се не практикува едностранно, чловѣкъ придобива своитѣ свойства, склонности, характеръ и пр., отъ прѣдѣдитѣ си, които сж изработили за себе си тѣзи свойства въ минжлата история. Всички тѣзи свойства съ вѣкове се събиратъ въ мозъкътъ и нервитѣ, а въ потомцитѣ се прѣдаватъ въ видъ на непобѣдими влѣчения, чувства, страсти и пр. и пр. Какво отъ тука заключение правятъ теоритицитѣ, и въ частности не просвѣтенитѣ-теоритици, въ опитната наука? Това заключение, че чловѣкъ тукъ не може да направи нищо. Ще рече, тѣй и би трѣбвало да бѣде, ако нервитѣ и мозъка сж устроени така отъ прѣминжлия животъ и отъ опита на прѣдѣдитѣ. На туй ни наводятъ, и сега пакъ прѣмущественно непросвѣтенитѣ-теоретици, съ учението затова, че волята се ограничава отъ всѣка причина, която лѣжи вънъ отъ самата неж; тѣ мислятъ: ако волята се ограничава, то какво азъ мога да направя? Слѣдователно, и всѣко мое желание има причина и дори желанието ми да бѣдѣ по-добъръ или желанието ми да бѣдѣ по-лошъ сжщо има причина; ще рече, мене остава просто да си скръстѣ ръцѣтъ. Натисканието върху съврѣмненната мисль съ тѣзи прѣувеличения и съ тѣзи лъжливи заключения отъ закона за наслѣдственността е до толкова голѣмо, щото у съврѣмненния, особенно културния, чловѣкъ ръцѣтъ се отпускатъ надолу. Ние като, че се намираме при повръщанieto на Фатализма или на Калвинизма, нѣ само на почва отъ научно-философска теория; извѣстно е, че спорѣдъ учението на Калвина, този реформаторъ-фанатикъ, ужъ чловѣкъ още отъ рождението си е опрѣдѣленъ на спасение или на загинване. Съврѣмненния философски Калвинизмъ не говори за това така направо, нѣ такава е логическото заключение отъ него.

И отъ всичко по-чудното е, че това заключение господствува надъ ума, безъ да се гледа на това, че точната съвременна наука е показала (въ опититѣ на лѣкуванието съ гипнотическо внушение) сръдство да измѣни въ нѣколко минути най-закоренелитѣ привички и характера на челоуѣка, и съ какво се измѣняватъ? Съ думи, съ внушения, направени въ врѣме на гипнотическия сънъ. Сега е доказано, че може да се лѣкуватъ съ внушение такива чудни привички, каквото е пиянството, морфонизмътъ, порока на юношеската възраст, лѣнността, даже наклонността къмъ кражба и проституцията*). Нѣ какъ, би ли било възможно да се лѣкува всичко това съ дума, съ внушение, ако тѣзи пороци бѣхъ зависѣли само отъ устройството на мозака? Ние не отричаме, че тѣ зависѣтъ и отъ устройството на нервно-мозачната-система, нѣ очевидно е, че тѣ зависѣтъ и още отъ друго нѣщо, което даже въ тѣхъ е по-важно отъ всичко друго, иначе тѣхъ не би могли да ги лѣкуватъ съ внушение: наистина, внушението не прѣработва мозака въ нѣколко секунди. То не туря другъ мозакъ и нерви! А какво прави то? То съсръдоточава вниманието на болния върху внушената идея. Тази идея се внушава на сънъ, т. е., въ безсѣзнателно състояние, и болния не знае отъ кждѣ тя е влѣзла въ него: на болния внушаватъ въ опрѣдѣлено врѣме или въ опрѣдѣлено условие да върши това и това. И когато настѣпѣтъ тѣзи условия или това врѣме, тѣ, по закона на асоциацията, извикватъ въ пълно съзнание и внушената идея. Тя като осамотена, съ нищо не

---

*) Въ научната литература сѣ извѣстни слѣдующитѣ случаи за излѣкуване отъ пиянство: Д-ръ Ваузенъ излѣкувалъ една жена на 42 г., която била пияница цѣли петъ години: една жена на 31 година, която шла 6 години профессора Форемъ, въ Цюрихъ (директоръ на заведението, гдѣ живѣтъ умо побърканитъ), излѣкувалъ 4 челоуѣка. (Correspondenzblatt für Schweizer Aerzte 15 Avur, 1887) и Д-ръ Лядамона отъ Женева. Противъ пушен. на тютюна сполучливо лѣкували: Декруа, Ваузенъ и Берльонъ. Испущание пикоча у дѣцата неуспѣтно и у възрастнитѣ излѣкувалъ твърдѣ много случаи Д-ръ Льебо, онанизма — Д-ръ Рубиновичъ (въ салипетриеръ), Д-ръ Ваузенъ и Берльонъ.

свързана, занимава сама всичкото поле на съзнанието, всичкото внимание на болния, и тъй слѣдва нейнитѣ прѣдписания, не се отдалечава въ нищо отъ нея, а поради това безъ противорѣчие и безъ размишление. Ясно е, че всичко зависи отъ това, гдѣто вниманието или съзнанието на чловѣка с съсрѣдоточено тукъ върху дадената идея, а поради това всичкитѣ други идеи и побуждения, които ѝ противорѣчятъ, излизатъ отъ полето на съзнанието (или, както казва Вундъ, отъ полето на прѣдставлението) и не прѣчятъ на идеята да дѣйствува.

Нъ нема закона на вниманието не дѣйствува винаги въ насъ и безъ всѣкаквъ гипнотизмъ? Въ сжщностъ, нашето внимание, което е силно насочено върху нѣкой прѣдметъ или мисль, изгонва отъ полето на съзнанието (или въспоминанието) всички други мисли или прѣдмети. Когато ние съ внимание, съ увлечение четемъ особено интересна книга, ние не слушаме и не виждаме нищо около насъ; не можемъ да чуемъ тропането на колата по улицата, не осѣщаме, че лампата е запушила, не виждаме, че вѣнка е съмнало. Нъ това внимание произволно, е пасивно: тукъ вѣнкашвия прѣдметъ, книгата, противъ волята ми, завлича всичкото мое внимание и ссрѣдоточава върху себе си всичкото мое съзнание. Нъ има внимание произволно или активно, когато азъ самъ рѣшавамъ, прѣдъ видъ на нѣкаква отдѣлна цѣль, — да го съсрѣдоточа върху това, което въ тая минута за мене не би било интересно или е по малко интересно, отъ друго нѣщо. Напр., неинтересна книга, която трѣбва да прочетъ за нѣщо си, или идеята, която азъ съмъ рѣшилъ да туржъ въ изпълнение, нъ въ тази минута ми се не ще, моето внимание е привлчено отъ друго нѣщо, а азъ всичко друго отстранявамъ отъ полето на съзнанието и съсрѣдоточавамъ всичкото свое внимание върху тази идея.

Рибо, въ свойтъ прѣввсходенъ трудъ за вниманието, доказва, че тая способностъ се съсрѣдоточава върху една идея, която има способностъ да изгонва отъ полето на съзнанието всички други, т. е. като

отстранява нашето умствено око отъ всички други идеи, които сж навързани въ съзнанието. Както и да би било, нъ това, което се нарича силна воля, силенъ характеръ, не е друго нѣщо, освѣнъ тая способностъ или това умѣяние да съсрѣдоточи вниманието отведенъжъ върху взетото рѣшение или идея, т. е. да истика отъ полето на съзнанието всичко, което може да бърка на такова съсрѣдоточение. Нъ сега за васъ е разбрано, че за борба съ своитѣ лоши или безнравствени влѣчения и за постоянното осжществяване на каквито да било веднъжъ вземени добри и нравствени цѣли, стига само да знаемъ да управляваме своето внимание, да умѣемъ да се съсрѣдоточаваме върху избранната по-напрѣдъ идея. И тогава ние подобно на чловѣка, който е получилъ внушение въ гипнотическия сънъ, ще изпълнимъ непрѣменно това, което сме рѣшили, като се не отвлечаме отъ възбужденията, които се внуцатъ въ полето на съзнанието, ако ние сме се научили да ги отстраняваме отъ него. Очевидно е че гипнотизмътъ е само едно отъ срѣдствата да привлѣча вниманието къмъ желанната идея. Нъ възможно е да вървимъ и съ други начини, съзнателно, безъ да си даваме волята на чуждо распорѣждане, унижително е за чловѣческото достоинство това, макаръ и да бжде допускано само въ крайни случаи.

Нъ какъ можемъ да постигнемъ това безъ гипнотизмъ? Най-обикновенния ежедневенъ опитъ ни показва, какъ да постигнемъ това; ние често имти, безъ съзнателно, инстинктивно се ползуваме съ този способъ, нъ само съзнателно не знаемъ нищо за него, и поради това не го употрѣбяваме винаги, а понѣкога и съвсѣмъ неправилно го употрѣбляваме: прѣди всичко, ако у нѣкого има слаба воля за активно или произволно внимание, той е длъженъ да употрѣби всичкитѣ си сили, щото да направи идеята или рѣшението, което той е избралъ, колкото е възможно по-лесно, т. е. способни да възбудимъ и привлѣкжтъ вниманието му пасивно, безъ волята му и, главно, за по-дълго врѣме и по-здраво; за това той е длъженъ колкото може

пó силно да се убѣди въ ползата и значението на тая идея, колкото може пò-дълбоко да ѝ запечата въ мозака, колкото може пò-често и пò-много да се възбужда отъ нея искусствено, при помощта на книги, картини и чрѣзъ постоянното четение и възпоминание за нея; второ, сѣщо така ясно и силно той е длъженъ да се убѣди въ врѣдата и злото на всичко, което е противоположно на тая идея и трето, той е длъженъ постоянно да поддържа въ себе си тая ясностъ въ съзнанието за нейното значение; за това пакъ могатъ да си послужатъ съ постоянни четения за нея, картини, даже съ надписи на стѣнитѣ и всѣкаква асоциация съ нея на прѣдмети и лица, съ които той най-много се срѣща. Че силата и яснотата на убѣжденията тукъ могатъ да дѣйствуватъ ясно се доказва отъ тѣзи случаи, когато чловѣкъ е разваленъ, съ лоши ѣривички, като разбере, страстното и силното убѣждение за нѣколко врѣме се сдържа отъ разваления порокъ или привички. Неговото зло е въ туй, че той не е въ сила да се сдържа дълго врѣме, заради това, че нѣма сила да задържа въ себе си силата на това впечатление. Изминаватъ се нѣколко часа или дни, и сблѣскванията на живота, постоянно като навлизатъ въ неговото съзнание, ослабватъ впечатленията отъ идитѣ, и тогава пѣрвитѣ развалени привички отново съ въ състояние да завладѣятъ полето на съзнанието; а веднѣжъ като се явятъ тѣ тамѣ, той ще трѣгне подиръ тѣхъ, заради туй, че у него нѣма сила за да ги отстрани. По този начинъ, главната задача на практическата нравственностъ състои въ откритието на начини да поддържа веднѣжъ усвоената идея въ постоянна сила и ясността на удѣжденията въ нейното значение и необходимостъ. Ние указахме вече на кѣсо нѣкои отъ тѣзи начини, нѣ съзнаваме се сами, че нѣщо повече би желали, и ние се надѣваме, че специалиститѣ, особено психиатриститѣ, които се занимаватъ съ този важенъ въпросъ, ще откриятъ даже въ своята минѣла практика, а още пò-вече въ бѣдѣщата, много нови и силни срѣдства за тази цѣль. А ние, въ заключение можемъ да укажемъ още на

едно, твърдѣ голѣмо дѣйствиe, което вече е доказано отъ практиката: това е влиянието на обществото, на окръжаващата сръда, умно избрана. На всички е извѣстно, и това добръ е отбѣлѣзалъ Тургеневъ, че челоуѣкъ, дори най-слабоволия или лекомисления, като попадне въ нѣкакво си общество или религиозна община, или секта, постепенно се фанатизира съ идеята на извѣстна група хора, щото отсетнѣ тя завладява всичкото му внимание, подъ влиянието на постоянното повторно напомняване за ней, въ всички сръщи, разговори и дѣйствия съ хората въ обществото и неговитѣ другари. Често пѣти това наричатъ стадо*), — тукъ просто дѣйствува закона на вниманието, непрѣкъснато поддържанъ и възбужданъ отвънъ, така щото нему му не трѣбва да бѣде активенъ и произволенъ. Други говорятъ: той се е гипнотизиралъ съ идеитѣ на своитѣ познати. Това пакъ е невѣрно. Тукъ нѣма гипнотизмъ, поради туй, че идеята е внушена не въ безсѣзнателно или на сънъ състояние, а е въсприета разумно, по убѣждение нѣ само нейното спазване въ състояние на постоянна яснотъ и съсрѣдоточно върху ней внимание свързани отъ постоянната вънкашна причина, т. е. съ примѣръ, съ думи и съ четения въ обществото. Може да се привѣдѣтъ и други доказателства: младъ, току, що е свършилъ лѣкаръ или кандидатъ на университета отива въ затѣнтена нѣкоя провинция и благодарение на студентскиятъ животъ, пѣленъ съ високи, частни планове, стремления и идеи. Минуватъ нѣколко години, и вие не може вече да го познаете. Провинциялниятъ животъ, впечатленията на този животъ сѣ истикали отъ него първитѣ идеи. Нѣ ето той се сръща съ прѣдишнитѣ си приятели и другари. Цѣла нощъ безъ сънъ той разсѣждава за минжлото, и старитѣ, първитѣ стремления исплуватъ отново въ полето на съзнанието. Поглѣднете, кого не затѣпява провинцията? Тѣзи щастливци, които иматъ около себе си макаръ малка група еднакво мислящи хора или се намиратъ съ тѣхъ въ постоянна прѣписка. Книгитѣ дѣйствуватъ много по-слабо, макаръ, че и много помагатъ: нѣ дѣствително

*) хора, които се групиратъ въ нѣкое постоянно събрание.

не този смѣтъ книги, които въ послѣдне врѣме понѣкога се осмѣляватъ да ги наричатъ литература; тая книжнина направо спомага за пълното разглобяване, разхвърлюване и ослабване на съзнанието и вниманието. Четенъето, особено въ провинцията, трѣбва да се прави съ голѣмъ изборъ. Това знаемъ такъвъ даже силенъ умъ, като О. Контъ: като работилъ надъ своя знаменитъ трудъ, той, въ числото (реда) на условията на умствената хигиена, съвсѣмъ не се заглѣдвалъ, на примѣръ, въ вѣстниците.

Всичко, казано отъ насъ, е толкова просто и общезвѣстно, а при това хората не сж въ сила да се отрежтъ отъ убѣждението, че тѣхнитѣ привички, чувства и страсти сж нѣщо-си описано, непобѣдимо, лежаще въ основитѣ на характера, който, на свой редъ, зависи отъ сумма причини и условия, които се намиратъ вънъ отъ нашата воля. Да допустнемъ, че това е така, нѣ повтарямъ, че напълно е очевидно, отъ опититѣ за лѣкуванието съ гипнотизмъ, *че характера на чловѣка или неговата воля зависжтъ не отъ това, отъ какви елементи сж тѣ съставени, а отъ това, на кои отъ тѣзи елементи е обзржто вниманието на чловѣка*, благодарение гдѣто исплувва най-горѣ, въ полето на съзнанието, това, а не друго свойство, при което нежелателнитѣ елементи да можтъ да падатъ въ дѣното на душевния изворъ, като оставатъ тамъ въ тъмнота. А веднѣжъ това сполучливо достигнжто, привичкитѣ се измѣняватъ, прѣраждатъ се сжщитѣ елементи на характера, едни се атрофиратъ, отъ неупотрѣбление и неупражнение, други се ипертрофиратъ отъ постоянно упражнение. Важно е това, че туй може да достигнемъ съ обикновено *психическо въздѣйствие*, съ примѣръ и съ убѣждение.

Г. Самоковъ, 12 Февр. 1897 год.

Що е държава и каква трѣбва да бѣде тя.

Отъ Станчовъ

(продължение отъ XII кн.)

Тѣй като този начинъ на мисленіе и чувствуваніе е несъвмѣстимъ съ християнството, то той се изтъпна полемически (прѣппирливо) въ различни форми и противъ християнството. А най вече той се прѣппира противъ Християнската държава, тѣй като християнството тукъ се изтъпна като авторитетъ за общественитѣ животъ и неговитѣ нарѣди. Ако работятъ и други разрушителни сили съ цѣль да съсипятъ и, тѣй да се рѣче, да поязичятъ Християнската държава, то къмъ най значителнитѣ отъ тѣхъ принадлежи именно таковато миросъзерцаніе. То се е промѣняло като стихия не само въ богатитѣ слоеве на обществото,¹ които разполагатъ съ срѣдства за да си доставятъ наслаждения, а сѣщо и въ сиромашкитѣ, които нѣматъ тѣзи срѣдства, макаръ и, горѣеки отъ омраза къмъ по честититѣ (касметли) хора, еднакво се стремѣтъ къмъ наслажденията. Тѣзи посока намѣрва много партизани между кръстевитѣ, между онѣзи, които се наричатъ Християни и съ това свое язичество въ рѣжа, тѣ силно спомагатъ на работата за разсичаніе. То има сѣщо тѣй подъ командата си единъ могъщъ прѣдставителъ въ лицето на *най новата юдейщина*, която днесъ за днесъ почна да играе толкова важна роль въ християнскитѣ държави и която принадлежи къмъ най рѣшителнитѣ и непримирими противници на християнската държава.

Въ *най новата юдейщина* несъмнѣнно се е изтъпила една нова потенция на сцената, върху която тя по прѣди не е могла да играе никаква роль. Ето защо вие посочваме тукъ съ прѣстъ, между разрушителнитѣ

сили, що боравихтъ въ областта на християнската държава и християнскитѣ народи, на свърѣмнената юдейщина и, искаме да се поспрѣмъ на нея малко повечко.

Отъ най-напрѣдъ еврейтѣ въ християнскитѣ свѣтъ сж били угнетени хора и, неможе да се заб~~ж~~*и*ява (отрича), че тѣ, особено въ срѣднитѣ вѣкове, сж испатили много злини и какви-ли-не патила отъ християнитѣ, за което тѣ — то се знае — сами сж давали поводъ съ своето искуство да изсмукватъ и кръвта на хората, гдѣто се е рѣкло, чрѣзъ лихварство. По сѣтнѣ, тѣ поне сж билѣ търпими и сж добили граждански права. Но отъ какъ, подиръ влиянието на принципитѣ на французката революция и опирающитѣ се на гърбътъ имъ либерализмъ, политически права билѣ дадени на всички безъ разлика и безъ да се обръща внимание на религията, откакъ били разскжсани толкова си връзки на обществеността и индивидуализмътъ проникна въ всичкитѣ отношения. Еврейтѣ заели такова едно стѣпало въ гражданското общество и стѣпили въ такава стадия, въ която тѣ можтъ да боравихтъ противъ християнството агресивно, или настѣпателно. Думата ни тукъ не е за правовѣрнитѣ талмудически Евреи, а говоримъ за преобладаващото мнозинство на най новитѣ Евреи, които до сущъ сж се отказали отъ религията на своитѣ отци, безъ да се отказватъ сжсверѣменно отъ своитѣ национални претенции. Религията на тѣзи най нови Евреи състои, въ сжщностъ, въ космополитическитѣ начала на Французската революция, особено относително всеобщността на човѣшкитѣ права и свързвающитѣ се съ тѣхъ идеали на културата и цивилизацията, които тѣ напълно сж си усвоили и, които тѣ сега продаватъ за истинско съдържание, или за духъ на юдейщината — като истинно хуманна религия, отъ осжществяванието на която тѣ очакватъ земното мессиянско царство — царството на щастието на земята въ което синоветѣ на Израйля, както по силата на капиталътъ, тѣй и по силата на словото, духътъ и културага, ще добиятъ царствуванieto надъ всичкитѣ

други народи, у които християнството става все повече и повече устарѣла вѣщь, която — ужъ тъй де! — отколѣ е билъ прѣживѣла и прѣкарана отъ тѣхъ, и, ще показвѣтъ на тѣхъ ржководяще законодателно влияние. Че Еврейскійтъ народъ трѣбва да царува надъ всички др. народи, че неговата националностъ е, тъй да се рече, царска, къмъ която другитѣ националности се намѣрвѣтъ тъй нѣкакъ-си въ васално отношение — тѣзи свои вѣзрѣния тѣ никакъ не сж оставили наедно съ другитѣ дрѣвни прѣдания на свойтъ народъ. Напротивъ Евреитѣ въ наше врѣме сж направили твърдѣ за въ работа *поведи-кракз* за да осжществявѣтъ това царствование, като сж сграбчили именно, тритѣ могущи срѣдства, що иматъ опрѣдѣляющъ характеръ за всичкото състояние. било то общественно или политическо. Това именно сж капиталътъ, увиранieto имъ въ политическитѣ парламенти*) и най послѣ печатътъ: Съ помощта на капиталътъ тѣ влияѣтъ и върху политическитѣ въпроси, гдѣто се рѣшава за войната и мирътъ. Въ политическитѣ събрания тѣ постоянно държѣтъ страната на лтберализмътъ и се борѣтъ за *пълното отдѣляние на църквата отъ държавата*, да не се отпущатъ *парични сумми за църковни цѣли*, да се узакони *гражданскійтъ бракъ и други либерални прѣдложения*. Вѣстникарскійтъ печатъ въ по-голѣмата частъ на Европейскитѣ страни се намѣрва повечето въ ржцѣтъ на Евреитѣ, които съ талантливо и живо написанитѣ статии влияѣтъ върху общественното мнѣние относително всичкитѣ текущи въпроси, даже ги опрѣдѣлятъ, особено когато се пораждатъ прѣспирни между християнскитѣ

---

*) Даже у насъ се случвѣтъ такива нѣща. Прѣзъ 1894 г. въ Добричъ бѣ избранъ за *депутатъ* единъ руски евреинъ, извѣстенъ подъ лъжовното име *Петъръ Габѣ*. Въ началото на тѣзи година (1896 г.) се избра отъ никополекитѣ гласни (избрани избиратели) за *прѣдсѣдателъ* въ Свищов. Окр. Сждъ, евреина *Леви Овадия*.

Не отколѣ правителството назначи за *драгоманинъ* при министерството на външнитѣ дѣла синътъ на Софійскійтъ евреинъ-търговецъ Фархи.

Бѣл. на прѣводачѣтъ.

исповѣдания, между ултрамонтанството и протестантизмътъ, папата и императорътъ, — всичко, то се знае отъ къмъ страната на рѣшително Еврейскитѣ интереси. Най новата Еврѣйска литература не малко се е развила и, е станала като нѣщо такова, което могатъ да одумватъ, или да не признаватъ само необразованитѣ, или пъкъ такива хора, които гледатъ на нѣщата отъ къмъ отколѣ изоставената отъ свѣтътъ страна за гледане; тя разпространява съ какви ли-нешещъ способности възрѣнието, че висшиятъ пунктъ на литературата и нейното най славно разцвѣтяване трѣбва да се търси не у Шилера, Гете и други юнаци на най новото човѣчество, ами у Хейне, Берне и тѣмъ подобнитѣ Еврейски писачи, които защитавайтъ правата на свободната мисль противъ онѣзи то сплюснатостъ на християнството, отъ която ужъ не били свободни тѣзи юнаци. Спорѣдъ тѣхното възрѣние, Лессингъ е най знаменитийтъ човѣкъ отъ ранниятъ периодъ на хуманизмътъ, защото той билъ написалъ книгата „Натанъ Мждрийтъ“. Върховната цѣль на всички тѣзи напѣвания е гореспоменатото юдейско-месианско царство на човѣщината и, главното условие, отъ което зависи постиганиято му не е нищо друго, освѣнъ *истикването на християнството изъ общественитѣ животѣ*. За тѣзи цѣль именно, да се изгони до сущъ християнството изъ общественитѣ животѣ, изъ законодателството и изъ общественитѣ нарѣди, да се изпокъсатъ всичкитѣ връзки, съ които народитѣ сж били привързани до сега къмъ Христа, тѣ работятъ ревностно денѣ и нощѣ, тѣй като Мессията, въ когото вѣрватъ Християнитѣ, но когото отхвърлили отъ себе си и разпжнали Евреитѣ, постоянно стѣрчи на пътя, по които се стремятъ тѣ, като непреодолимъ камѣкъ на прѣпжване; тѣй като признаването му отъ народитѣ, законитѣ и нарѣдитѣ, които свидѣлствуватъ за неговото царуване и неговото Царство, възбуждатъ у тѣхъ досадата, правятъ имъ впечатление на укоръ и осжждане. Че този мессия е лѣжовенъ мессия, неговото царство е призрачно, е именно онова умишлено самоизмамване, въ което тѣ сж живѣли отъ врѣмето на своитѣ отци, мечтата,

къмъ осмъществяванието на която тѣ всѣкога се с рем-
ятъ. И за тѣзи мечта тѣ си намѣрватъ могъща под-
крѣпа въ онова отстъпничество, което се забѣлѣзва
въ самиятъ Християнскій свѣтъ и въ всичкитѣ про-
явления на глупостта и негодността, които сжщо
изобилно се срѣщатъ между Християнството и, на ко-
ято (подкрѣпа) тѣ се наблѣгатъ (сочатъ съ прѣстъ)
съ особено злорадство. За да осмъществятъ идеалътъ
си, тѣ, както казахме по горѣ, се сдружаватъ съ либе-
рализмътъ и проповѣдватъ по какъвъ-ли-не начинъ ева-
нгелието на *вѣротърпимостта*, което има за тѣхъ това зна-
чение, че всичкитѣ религиозни исповѣдания *трѣбва да*
бждатъ безразлични въ политическиятъ и общественни-
итъ животъ. Въимето на тѣзи вѣротърпимостъ тѣ се стре-
мятъ къмъ туй, щото достѣпътъ до всичкитѣ държавни
длъжности безъ изключение, напимѣръ къмъ сждеб-
нитѣ длъжности, да бжде отворенъ за всички и да се
не обусловва съ религията. Тѣ искатъ да отмахнатъ
изъ общественнитѣ училища прѣподаванието на Хри-
стианската религия и, най-голѣмото нѣщо, допущатъ
деистическата религия съ общитѣ нравственни поня-
тия, безъ да се взема що-годѣ положително религи-
озно; желяжатъ щото въ общественнитѣ школа името
на Исуса да се споменува само като име на истори-
ческа личностъ отъ древниятъ свѣтъ, а не като това
едничко име, съ което могатъ да се спасяватъ хората,
тѣй като въ него има съблазнъ за Евреитѣ. И въ
Холандия вече имъ е направена въ това отношение,
съ помощта на либерализмътъ, отстъпка.

Евреитѣ сж сключили съюзъ и съ националниятъ
либерализмъ, а въ извѣстни случаи поддържатъ дори
националнитѣ стремления, при всичко това, тѣ, раз-
бира се, правятъ туй нѣщо никакъ не зарадъ нацио-
налността, а само въ името на индивидуалистическата
свобода, на която тѣ се надѣватъ да спомогнатъ съ
туй. Тѣхнитѣ стремления сами по себе си иматъ чи-
сто космополитически характеръ, какъвто сж носѣли
върху си „човѣшкитѣ права“ въ врѣмето на Француз-
ката революция. Къмъ самитѣ националности, именно
къмъ националноститѣ на язичниците и язическитѣ

християни, съ тѣхнитѣ исторически въспоминания и тѣхнитѣ исторически поникнали и отбѣлѣзали се на-рѣдъ I, — тѣ нѣматъ никакъвъ интересъ. Въ сжщностъ, именно по духътъ и чувството, тѣ не принадлежатъ къмъ никой народъ, макаръ и да научаватъ съ голѣма леснина языкътъ на всѣкой единъ отъ тѣхъ (народитѣ) царующитѣ въ него нрави и обичаи на катадневниятъ животъ. Тѣ могатъ да се прѣселяватъ отъ еднаъ народъ къмъ другъ и въ най-близкъ външенъ сми-сълъ наврѣдъ да се чувствуватъ като у дома си, стига само да намѣржатъ *индивидуална свобода и свобо-дна конкуренция*, тъй като къмъ тѣхъ именно най-вече ламти сърдцето имъ. Благосъстоянието и тегло-вността на народитѣ ги засѣга само отъ-горѣ, отъ горѣ (по външенъ начинъ). Но тѣ сами съзнаватъ себе си като избранъ народъ, въ противоположностъ на „народитѣ“ (гоитѣ) отъ язическо потекло и *тал-кянтъ* чувството на своето прѣвъсходство, макаръ то и да не би се признавало отъ никого друго, освѣнъ отъ тѣхъ самитѣ. II, ако даже тѣ проявяватъ по край другото, извѣстни добродѣтели, както граждански, тъй и чисто човѣшки, то, въ всѣкой случай, често се е забѣлѣзвало, че въ врѣмената на голѣмитѣ историче-ски кризи, що сж имали рѣшително значение за уча-стѣта на народитѣ, за животътъ или смъртъта имъ, когато сърдцата на всички сж се клатушкали между страхътъ и надѣждата, Евреитѣ безмятежно сж про-дѣлжавали да „правятъ своитѣ гешефти“ и, съ изу-мителна съобразителностъ „студена до самото сърдце“ сж водѣли своитѣ прѣсмятания за покачване и сва-ляние на държавнитѣ цѣнни книжя и, сж се прѣда-вали отъ все сърдце и душа на съотвѣтствующитѣ експлоатации. Отъ тукъ ние можемъ да видиме само едно заблуждение въ туй, ако на Евреитѣ се давжтъ безъ всѣко ограничение тѣзи сжщитѣ политически права, каквито имжтъ собственитѣ синове на земята, въ която обитаватъ тѣ. Тѣ живѣжатъ между всѣкой единъ народъ само като гости и къмъ тѣхъ, поради това, при всичката хуманностъ, трѣбва да се отнасяме като къмъ такива (гости). Колкото и да се показва

човѣкъ прѣдопрѣдителенъ къмъ гостѣтъ си, въ всѣ-кой случай, никому нѣма да се поще да го направи ортакъ въ домѣтъ си, съступанинъ. А пъкъ Евреитѣ, на основание принципитѣ на либерализмѣтъ, даже на националниятъ либерализмъ, еднакво, както и съ помощта на своята чудовищна сила, сж станали цару-ющии въ обществото и именно се стремятъ къмъ туй, щото все по на широко и по на широко да распро-странятъ своето царуване.*) Но, тука си получава пъл-ното значение изрѣчението „*виждѣ крайтъ!*“ Всѣко едно излишество срѣща на себе си отпоръ. Социали-змѣтъ се истѣпа като свѣтовенъ противникъ на Евре-итѣ, и право имѣтъ онѣзи, що мислѣтъ, че ако на-стане оня ужасенъ день когато социализмѣтъ и кому-низмѣтъ взѣмѣтъ, макаръ и за малко врѣме, върхъ, то ще излѣзе на явѣ колко малко полза е принесла на Евреитѣ емансипацията; че ако избухне силно го-нени противъ имущитѣ классове, то Евреитѣ, навѣрно ще станѣтъ първа негова жертва.**)

Ние за туй се поспрѣхме малко повечко върху положението на Еврейскитѣ народъ, защото пълното разбиране на разрушителний процесъ, що става днесъ въ християнскитѣ народи и държави, ще бѣде невъз-можно, ако се не взѣма въ внимание този главенъ

---

*) Сравни *J de le Roi Stephan Sepulz, Ein Beitrag Zum Ver-ständniß der jüden und ihrer Bedeutung für das Leben der Völ-ker (Die jüdenfrage in der. Gegenwart, (168 и пр.). Const. Franz. Der Nationalliberalismus und die jüdenschaft.* — Дери видниятъ прѣдставителъ на либералната партия *P. Моль* счита за прѣжде-врѣменно да се давѣтъ политически права на Евреитѣ. Това си мнѣние той основава най-вече на „двоятата националностъ на Евреитѣ“. Еврейина може да бѣде нѣмецъ, англичанинъ и каквѣто щѣте, но най напредъ той е Еврейина; а пъкъ въ жи-вотѣтъ на държавитѣ има функции (работения), които изисквѣтъ нераздѣленъ патриотизмъ, цѣлитѣ, а не само полувината чо-вѣкъ. То се знае, той и не мисли, щото при сегашното състо-яние на работитѣ да е възможно да се отнѣмѣтъ отъ тѣхъ ед-наждѣ даденитѣ имъ вече права. «Виното е вече испито» — пише той — и трѣбва да бѣде испитъ *Mohl, Politik II Die jüden-emanicipation* «Vereiteltes, und Unfertiges in der Tagespolitik.»

**) *Thiersch, „Ueber den christlichen stadt,“ p. 22.*

факторъ. Но ако ние обърнемъ сега вниманието си изобщо върху онѣзи разлагающи сили, които работѣтъ задружно, при това, върху различнитѣ проявленія на невѣрието, на лъжовната хумманностъ и на лъжовний индивидуализъмъ и, разгледаме онова влияние, което тѣзи сили до сега вече сж показали (упражнили) върху формата на управлението, законодателството и устройството (сглобяванието) на държавитѣ, то ние, разбира се, ще бѣдемъ длѣжни да се убѣдиме въ туй, че нашитѣ сегашни държави само съ голѣми ограничения могатъ още да се наричѣтъ Християнски държави. Тогава, когато тѣ въ своитѣ прѣдания, закони и уредби, нрави и обичаи и, рѣ различнитѣ отношения давѣтъ да се разбере, че тѣ се опрѣдѣлятъ и намѣрвѣтъ подъ влиянието на християнскитѣ принципи, все пакъ едноврѣменно съ това е ясно, че върху тѣхъ показватъ рѣшително (силно) влияние и други, едвамъ въ новото врѣме възприети, враждебни на християнството, или поне такива, които оставѣтъ много на страна отъ неговитѣ принципи. Тѣй най-новитѣ конституционни държави поради всеобщото гласоподаване, безъ религиознитѣ парламенти и сжщо безъ религиознитѣ и безвъроисповѣдни министри, сж се отсѣпнали отъ авторитета на християнството, като спетема, безъ която ужъ може напълно да се поминува, ако работата се касае само до управляванието държавитѣ и земитѣ, или до издаванието мѣдри закони за живота на народитѣ. Но отъ друга страна тѣ признавѣтъ и че се не може безъ християнството и неговий авторитетъ, опрѣдѣляйки държавний глава да бѣде християнинъ*). Ако се разгледа отнасеніето на повечето правителства къмъ идеята на християнската държава, то ще излѣзе че тѣ не се осмѣлявѣтъ нито да ѝ придавѣтъ нѣкакво особено значение, нито досущъ да се отдѣлятъ отъ нея. Тѣй като тѣ съ сво-

*) Тѣй, другадъ се изисква държавний глава да бѣде християнинъ, че макаръ билъ и сектантинъ, а у насъ — той да бѣде православенъ християнинъ, исклучение се прави само за първий избранъ князь, или по право за князьтъ по изборъ.

итѣ принципи, повечето стоятъ на почвата на либерализмътъ и индивидуализмътъ, то въ религиозно отношение тѣ придаватъ особено значение на индивидуалната (лична) свобода, на която и спомагатъ всѣкакъ. Съ тѣзи цѣль се разслабва и разкъсва една връзка слѣдъ друга и, въ религиозната областъ се прилага правилото на пълната безучастностъ, спорѣдъ принципътъ — „Laisser faire, laisser passer“. Отъ друга страна обаче неволно съзнаватъ, или поне смутно чувствуватъ, че държавата не може да се поминува безъ черквата и, поради това не се осмѣляватъ да извършатъ пълната раздѣла между едната и другата (да ги раздѣлятъ една отъ друга). При това даже намѣрватъ за възможно да подържатъ дрѣвнитѣ прѣдания и урѣдби, макаръ въ сѣщото това врѣме и да се продължава спокойно процесътъ на разложението. За такива държави както може да се каже, че сѣ християнски, тѣй може да се рече и, че не сѣ такива.

И ако тукъ избликва сега въпросътъ: а какво бѣдѣще очаква християнската държава? то, както и често бива въ историята, тукъ се истѣпа на прѣдѣни двояката възможностъ: или въ християнскій народъ, у когото още съществуватъ и дѣйствуватъ значителни консервативни жизнени сили, ще настѣпи прѣвратъ въ областта на мислитѣ и чувствата, като резултатъ на все по широко раскривающиятъ се възгледъ на оная пропастъ, къмъ която се приближава той, и, послѣ, поради този прѣвратъ, ще настѣпи оживлението и подновяването на християнскитѣ държавни урѣдби, съ които разрушителнитѣ сили ще бѣдѣтъ спрѣни и вцѣпени и до нѣкъдѣ даже унищожени, тѣй щото индивидуализмътъ ще се ограничи както трѣбва отъ страна на цѣлото и отъ отъ страна на необходимото внимание къмъ доброто на цѣлото; или пъкъ, това разложение, ще върви още и ще отиде по нататъкъ изъ пѣтътъ си. Правителствата, даже самитѣ държави все повече и повече ще влѣтватъ въ него; християнството ще остане още по настрана въ общественния животъ и народитѣ се повече и повече ще забравятъ християнството и тѣхнитѣ национални осо-

бенности отъ день на день все повече и повече ще се изглаждатъ (заличаватъ) и, ще се унищожатъ отъ отвлеченитѣ идеи на хуманността и, въ сѣщото врѣме ще се подавятъ (привзематъ) отъ материалното и духовно владичество на Евреитѣ. Рано или късно слѣдъ туй, поради борбата между които иматъ и които нѣматъ, при което Евреитѣ ще играятъ главната роль, ще се развилиѣе социалистическата революция и, чакъ тогава, като спаднатъ водитѣ на този потокъ ще се започне пакъ ново общественно строение. При всичкитѣ тѣзи случайности ние, отъ своя страна, не можемъ да не считаме „християнскій народъ“ и „християнската държава“ за нормално явление: или, за такова нѣщо, което трябва да бъде и, за поддържанieto и развиванieto на които ние сме длѣжни да се трудиме. Това, гдѣто днесъ въ живота се лѣсватъ инѣкви състояния, то не може да разклати нашитѣ убѣждения. Християнската етика не може да счита безъ понататѣшни съображения дѣйствителноститѣ за просто умствено явление, даже ако ѣ се случеше да рискува съ туй, че нейнитѣ искания могатъ да бѣдатъ разглеждани като утопия (незбѣдно нѣщо).

ОСМОТО И ДЕВЕТОТО ЯВЯВАНИЯ

(Прогължение отъ XII кн.)

Мат. 28, 16—20. Кор. 15, 6. 7.

Подиръ частнитѣ явявания на възкрѣсналия прѣдъ св. жени и Апостоли послѣдвало тържественното Му явявание на едно голѣмо събрание вѣрующи, за което Той прѣдсказвалъ на ученицитѣ Си още прѣди смъртъта Си (Мат. 26, 32). За това явявание и Ангелътъ говорилъ на Мироносицитѣ, когато имъ казалъ да извѣстятъ на ученицитѣ, че окончателно удостовѣрение за възкресението Христово тѣ ще получатъ въ Галилея (Мат. 28, 7). До това врѣме само най-близкитѣ ученици и нѣколко благочестиви жени видѣли Възкресналия: нито седемдесеттѣхъ ученици, нито нѣкой други вѣрующи били видѣли Господа и се задоволявали съ свидѣтелството на самовидцитѣ. За да удовлетвори общото желание на вѣрующитѣ и да не остави нито най-малкъ прѣделъ за невѣрие въ нетвѣрдитѣ въ вѣрата, Възкрѣснялиятъ избралъ мѣсто да имъ се яви на една галилейска планина, и заповѣдалъ на единайсеттѣхъ ученици да отидатъ тамъ (Мат. 28, 16). Въ Галилея Господъ направилъ повечето Свой чудеса и тамъ почти постоянно проповѣдвалъ учението Си, като идвалъ въ Юдея и Иерусалимъ само на великитѣ празници; поради това верующи въ него имало много по-вече въ Галилея, отъ колкото-да било другагѣ; тука имало много по-вече такива, които видѣли Господа, говорили съ него, ходили съ него, или даже на себе си испитали Неговата чудодѣйственна сила. Отъ очевидцитѣ на Господа събрали се на планината по-вече отъ петъстотинъ и чакали да видятъ Възкрѣсналия.

Господъ се явилъ не само за да увѣри множеството Свой послѣдователи, но и за да даде на Св. Апостоли пълномощие за всемирна проповѣдъ на самото мѣсто на Своята проповѣдъ, да положи тайнствено „осно-

зание“ на Своята черкова съ заповѣдь за кръщението *) и да укрѣпи вѣрующитѣ, като имъ общае, че вѣчно ще прѣбѣде съ тѣхъ. За Апостолитѣ, които видѣли Въскреснѣлия и като се събрали на планината по Негова заповѣдь, явяванието Му не било неочаквано, но между многото дошли тука галилеяни имало и такива, които като видѣли Оногова, когото не считали вече между живитѣ, усъмнили се. Впрочемъ, скоро това минутно съмнѣние устъпило мѣсто на живо, твърдо убѣждение въ великата истинна, тъй щото Св. Апостолъ Павелъ, като изброява свидѣтелитѣ на явяванието на Въскреснѣлия, посочва и *петстотинтѣхъ братия* по-големата частъ отъ които по онова врѣме още били живи, а нѣкои вече умрѣли (1 кор. 15, 6).

Като се доближилъ до Св. Апостоли, Въскреснѣлиятъ въ малко думи, които били изпълнени съ поразително впечатление, посочилъ имъ великото имъ назначение, като проповѣдници на Евангелието и *спасители тайнъ Божиихъ* (кор. 4, 1): *даде Ми ся всѣка власть на небеса и на земли, шедше убо научите вся язики, крестяще ихъ во имя Отца и Сина и Святаго Духа, учаще ихъ блюсти вся, елика заповѣдахъ Вамъ: и се Азъ съ Нами есмъ во вся дни до скончанія вѣка, аминъ*. Съ думата *даде ся* Господь отъ една страна показва вѣчното Си синовство, а отъ друга, на възприетото отъ Него човѣческо естество (освѣнъ грѣха): „тъй като Той е Синъ, забѣлѣзва Св. Атанасий Александрийский, то отъ Отца има всичко, което има у Себе вѣчно и което казва, че е приелъ“ **) и, като има винаги по Божеството си всѣка власть на небето и земята, Той подиръ възкресението казва, че е получилъ и по човѣчество. Като Искупитель, който принесълъ Себе Си за умилолюбива жертва за грѣховетѣ на *всичкия свѣтъ* (Иоан. 2, 6). Той вече не ограничава проповѣданието на Евангелието съ тѣснитѣ прѣдѣли на Юдея или Галилея, а заповѣдва на Апостолитѣ да отидатъ и да научатъ всичкитѣ народи, като, тъй да се каже, запечатватъ вѣрата имъ

*) Думи на Св. Атанасия Александрийски. Твор. Св. Отцевъ. Москва 1853 г. т. 21. стр. 46.

**) Твор. Св. Отцевъ, Москва, 1852 г. т. 19, стр. 432. 433.

съ тайнствено кръщение, безъ което е невъзможно *внѣсти въ царствие Божіе* (Иоан. 3, 5), като наставляватъ да пазятъ заповѣдитѣ Му, като свидѣтелство на истинна вѣра (Иоан. 14, 21, 24, Ях. 2, 14. Иоан. 3, 18). *) При изпълнението на това свѣто дѣло въ езическия, враждебенъ свѣтъ Апостолитѣ били заплашвани отъ всеѣкви опасности и мъченическа смъртъ; ето защо Господь ги насърдча, като имъ обѣщаль Своята благодатна помощъ, и то не за едно само кѣсо врѣме, но до *скончанія вѣка*. Тѣй като, казва блаженный Теофилахтъ, „Апостолитѣ нѣмало да живѣятъ до края на вѣковетѣ“, то и трѣба да заключимъ, „че обѣщанieto на Господа да бѣде съ тѣхъ не се отнася само къмъ тѣхъ, а и къмъ всичкитѣ Негови ученици т. е. къмъ всичкитѣ, които вѣрватъ въ Него и пазятъ Неговитѣ заповѣди.“ **)

Апостолитѣ, по заповѣдь на Учителя си, като трѣгнали скоро подиръ това на всемирна проповѣдь, испитали непобѣдимата сила на обѣщанното имъ благодатно Негово присѣствие. Той самъ, както казва Св. Иоанъ Златоустъ, „като имъ прѣдшествуваѣтъ, уничижаваѣтъ прѣпятствията, самъ изравняваѣтъ всичко и правилъ трудното да имъ е легко. По-напрѣдъ всичко

*) Въпросътъ: били ли сѣ Апостолитѣ кръстени съ Евангелско кръщение? Св. Иоанъ Златоустъ рѣшава тѣй: и ний намираме, че Апостолитѣ още прѣди страданието Христово приели кръщение — кръщението на Иоанна кръстител. А пъкъ Спасителътъ прѣди страданията Си не прѣдаваѣлъ друго кръщение, за да не би да ниспровергне проповѣдта на Иоанна и да не даде поводъ на противорѣчащитѣ юдеи да казватъ, че Той взелъ друго собствено кръщение за унижение на Иоанна кръстителя; но. Той оставилъ при Апостолитѣ залогъ за тая вода, като задържалъ за тѣхъ благодатъта на Св. Духъ. Поради това на тѣхъ като на не получили още Духа Светаго, Той казалъ подиръ кръщението: *примѣйте Духа Свята и прибавилъ: отидете въ Иерусалимъ и чакайте тамъ обѣтованія Отца ежъ сѣ слышасте отъ Мене, яко Иоанъ убо крестилъ есть водою, виже имате креститися Духомъ Святымъ, не по мнозѣхъ сѣхъ днешъ, вече не съ вода защото тѣ получили вече това, но съ Духъ Свѣти; Той не притуря вода къмъ водата, а допѣлня недостатъка съ онова, което недостигало“. Бесѣд. на разния мѣста Св. Писанія, перев. при Спб. дух. Ак. Спб. 1862 год. т. 2 стр. 373.*

**) Благ. Теофилахтъ. Благовѣсти. ч. 1. стр. 517. 518.

като че ли било готово да воюва съ Христа, съ неговото учение и съ неговитѣ ученици, всичко било напълнено съ канари и пропасти и нѣмало нито дѣ да стѣпятъ, нито да се спрѣтъ, всички пристанища били затворени, всичкитѣ къщи заключени, ушитѣ на всичкитѣ били затулени; но щомъ като Апостолитѣ излѣзли и захванали да проповѣдватъ, то разрушили всичкитѣ прѣгради на враговетѣ, тъй щото слушателитѣ давали душитѣ си и се подвѣргали на бесчислени опасности за проповѣданieto“.*) Просвѣтени отъ Св. Духа, „неученитѣ и прости рибари заградили устата на философитѣ и, като че ли били съ крила, обиколили всичката вселена, като сѣяли въ нея думитѣ на благочестието, като искубвали трѣнѣето, като истрѣбвали старитѣ обичаи и като навредѣ посадили законитѣ Христови. Нито малочислеността и простотата имъ, нито строгостъта (на проповѣдванитѣ отъ тѣхъ) повеления, нито привѣрженостъта на всичкия чловѣчески родъ къмъ старитѣ обичаи, не могли да станѣтъ за тѣхъ прѣпятствие, но всичко това устроила прѣдшествувашата имъ благодать Божия, тъй щото тѣ всичко извършвали лесно, като отъ самитѣ прѣпятствия се възбуждали къмъ по-голѣма ревностъ“ **)

Тържественното явяване на Въскръсналия на единнайсетѣхъ Апостоли и на многобройното събрание въррующа оставило дълбоко впечатление въ всичкитѣ свидѣтели. Когато Апостолитѣ се разпрѣснали да проповѣдватъ Евангелието по различнитѣ страни на свѣта, тѣзи многобройни свидѣтели, нѣма съмнѣние, сѣ могли твърдѣ много да съдѣйствуватъ за распространението и утвърждаването на християнството въ мѣстото на Христовата проповѣдь. Тѣ всичкитѣ били извѣстни на първенствующата черква, тъй щото Апостолъ Павелъ, както указвалъ на тѣхъ, като на очевидци, знаеякъ, че едни отъ тѣхъ сѣ живи, а други вече умрѣли (1 Кор. 15, 6).

*) Бесѣд. на Псалмѣ. Перев. при Сѣб. дух. Анод. Сѣб. 1860 г. т. 1. стр. 379.

**) Бесѣд. на кн. Божія, перев. при Сѣб. духъ Акад. Сѣб. 1852 г. ч. 3. стр. 124.

Подиръ това явяване Иисусъ Христосъ се явилъ тѣй сжщо и на Апостола Якова. По мнѣнието на Св. Иоаннъ Златоустъ, този Ап. Яковъ билъ тѣй нарѣчения братъ Господень. Прѣданието казва, че „Иисусъ Христосъ самъ рѣкоположилъ и поставилъ тогова Апостола за пръвъ Епископъ въ Иерусалимъ“. *)

Тѣй, въ течението на 40 деня, отъ деня на Въскресението до деня на възнесението на небото, Господъ се явявалъ *свидѣтелемъ, преднареченнимъ* отъ Бога, а особено пѣкъ на Апостолитѣ, прѣдъ които *постави Себе жива по страданіи Своємъ, во мнозѣхъ истиннихъ знаменіяхъ, глаголя имъ яже о царствіи Божіи*, като имъ заповѣдвалъ *проповѣдати людемъ и засвидѣтелствувати, Яко Той естъ нареченний отъ Бога Искупитель, Судія живимъ и мъртвимъ* (Дѣян. 1, 3. 10, 41. 42).

(Слѣдва).

Българската Екзархийска Църква.

отъ И. С. Палмовъ

(Продължение отъ XII кн.)

Избиране Екзархъ. Избирания епископъ за екзархъ трѣбва да има слѣдующитѣ качества: Необходимо е, щото той да бѣде: а) подданикъ на турската имперія, б) родомъ Българинъ, в) не по-младъ отъ 40 години, г) да има изобщо образование и особено богословско, д) да има ясно и правилно знание за православіето и да бѣде извѣстенъ съ точното пазение на църковния чинъ, е) да е управлявалъ (прѣди избиранието) беспогрѣшно епархія, макаръ, 5 години, ж) да бѣде благоразуменъ въ думитѣ и дѣлата и да бѣде извѣстенъ съ своята похвална дѣятелность въ работитѣ църковни и мирски, съ добродѣтеленъ и непороченъ животъ, з) да се ползува съ почитъ и довѣрие у народа и у правителството.

*) Бесѣд. на 1 посл. на кор., перев. при Сѣб. дум. Акад. Сѣб. 1858 г. ч. 2. стр. 321.

Всѣкой пѣтъ, прѣди избиранieto на новъ Екзархъ, членоветѣ на Св. Синодъ избиратъ врѣменно намѣстникъ или прѣдсѣдатель, най-стария архиерей по ржкоположение, отъ името на който се обръщатъ къмъ правителството съ просба относително избиранieto на новъ Екзархъ. Подиръ получванието отговоръ отъ правителството членоветѣ на Св. Синодъ, подъ врѣменното прѣдсѣдателство на най-стария архиерей по ржкоположение, провоздатъ до всичкитѣ митрополити на екзархията окрѣжно послание съ прѣдписание, въ течението на три седмици отъ деня на получванието окрѣжното послание, да проводѣтъ въ екзархията на името на прѣдсѣдателя на Св. Синодъ, въ запечатенъ пликъ, съ особено прѣпроводително писмо, имената на 3—5 архиереи, които иматъ необходимитѣ качества за екзарско звание. Такива записки въ запечатани пликове прѣдаватъ и членоветѣ на Св. Синодъ на намѣстника, който наедно съ своята записка пази всички документи до отварянието на избирателния съборъ. Освѣтъ това, прѣдсѣдающия намѣстникъ, наедно съ членоветѣ на екзархийския съвѣтъ, провозда и друго окрѣжно послание къмъ всичкитѣ синодални и несинадални членове — митрополити на всичкитѣ Епархий или къмъ тѣхнитѣ намѣстници наедно съ Епархиялнитѣ съвѣти, щото, въ течението на 15 дни отъ денѣтъ на получванието и обевявание посланието въ църквитѣ, да бѣдѣтъ повикани въ катедралния градъ на тая или оная Епархия на съборъ избирателитѣ, подъ прѣдсѣдателството на мѣстния архиерей или на негова намѣстникъ, и да избержѣтъ единогласно или по болшинство на гласоветѣ по двама прѣдставители отъ Епархията, най-почтеннитѣ и най-способнитѣ, отъ подданницитѣ на Султана. Също така се избиратъ двама прѣдставители отъ Българитѣ, които проживяватъ въ Цариградъ. Всички тѣзи прѣдставители, като получатъ удостовѣрение за своето избирание, подписано и подпечатано съ печата на митрополията, и на своитѣ избиратели, засвидѣтелствувано отъ архиереята и отъ членоветѣ на Епархиялния съвѣтъ, незабавно отиватъ въ мѣстопрѣбиванието на

Екзарха съ тая цѣль, за да зематъ участие въ общото събрание, което трѣбва да стане за избиранieto на Екзарха въ първия недѣленъ день подиръ 61 день отъ врѣмето, когато е било издадено окръжното послание. А въ седмия день отъ откриванieto на избирателното събрание всички избиратели, подиръ извършването на божественната литургия, донасятъ въ помѣщението на екзархията своитѣ избирателни документи, които въ присѣдствieto и участието на св. Синодъ и на Екзархийския съвѣтъ се провѣриватъ, и ако въ събраниято се намѣрватъ поне $\frac{3}{4}$ отъ очакванитѣ прѣдставители, то врѣмения прѣдсѣдателъ на св. Синодъ, подиръ своята вѣжпителна рѣчь и молебенъ, обявява събраниего за открито и самъ прѣдсѣдательствува въ това събрание. А въ случай, че нѣма $\frac{3}{4}$ отъ очакванитѣ прѣдставители, засѣданието се отлага за 15 дни, и въ това врѣме телеграфически се извикватъ непристигналитѣ избиратели; нѣ, ако въ назначеното врѣме тѣзи послѣднитѣ непристигнатъ, то засѣданието се отваря и при наличния съставъ на прѣдставителитѣ, които иматъ „избирателнитѣ“ пълномощия. Подиръ откриванieto на засѣданието провѣрива се неповрѣжденността на избирателнитѣ записки и послѣ сж отбѣлѣзватъ имената на прѣдлаганитѣ въ тѣзи записки кандидати за екзархъ. Трима и даже и повече, които се получили болшинство на гласовѣтъ прѣдставляватъ се на правителството на одобрение. А подиръ получва нието стговоръ отъ правителството прѣдсѣдателя незабавно свиква събраниего въ присѣдствieto на св. Синодъ и на екзархийския съвѣтъ. Св. Синодъ обявява имената на лицата, одобрени отъ правителството. Послѣ събраниего, чрѣзъ тайно гласоподавание, избира одного отъ кандидатитѣ въ архиерейски чинъ за екзархъ: Получилия болшинство гласове въ това окончателно избиране се провъзгласява за Екзархъ. Съставя се актъ за избиранieto, и подиръ това всички отиватъ въ храма за благодарственъ молебенъ, найсетнѣ всички се разотиватъ у дома си. На основание на акта за избиранего членовѣтъ на Св. Синодъ и на Екзархийския Съвѣтъ правятъ прѣдложение на

високата порта съ просба да признае за законно избраното лице за Екзархъ. А щомъ той се признае въ своето ново звание, Св. Синодъ официално го повиква, подиръ което се прѣдставя на Султана и на министеръ-прѣдсѣдателя на високата порта, послѣ тържественно се ввожда въ Екзархийската резиденция и встъпя по такъвъ начинъ въ изпълняването на своитѣ длѣжности.

Избиране членовѣтъ на св. синодъ. Състава на св. синодъ на Българската екзархия, членове на който се считатъ всички митрополити, се съставя всѣки пѣтъ отъ тѣзи митрополити. Срокътъ за присѣтствието на членовѣтъ въ св. синодъ, е четири годишенъ. И всѣя година екзарха наедно съ св. синодъ, два мѣсеца прѣди истичанието на годината, проважда окръжно послание до всичкитѣ митрополити, както и къмъ самитѣ синодални членове съ тая цѣль, щото тѣ да съобщатъ въ затворена записка името на митрополита, който може да бѣде избранъ за членъ на св. синодъ. А за членъ на св. синодъ не може да бѣде избранъ митрополитъ, който не е управлявалъ епархия четири години. И само вслѣдствие на нѣмание такива лица могатъ да бѣдѣтъ избирани и за слѣдующия периодъ тѣзи сжщитѣ митрополити, които сж засѣдали въ св. синодъ въ прѣдшествующия периодъ. Избраниясь повече гласове отъ митрополититѣ, които се провѣриватъ въ присѣтствието на св. синодъ и на Екзархийския съвѣтъ, встъпва като членъ на св. синодъ, а до неговото дохождане на засѣданието изпълнява членската му обязаность негова прѣдшественникъ. Акта на това избиране се съставлява и се подписва отъ прѣдсѣдателствующия Екзархъ и отъ присѣтствующитѣ духовни и мирски членове, за което се съобщава на високата Порта. Въ засѣданията на св. синодъ зематъ участие само неговитѣ членове. Исключение се прави, когато нѣкой отъ членовѣтъ не може да присѣтствува и, въ случай на нужда, тогава само се повиква вмѣсто него другъ архиерей, който се намира въ мѣстото на засѣданията на св. синодъ. Избрания за членъ на св. синодъ архиерей нѣма право

да се отказва отъ членството, освѣнъ въ този случай, ако избрания членъ има 70 годишна възраст, или ако той е тежко боленъ. Въ послѣднитѣ два случаи на мѣстото на отказалия се отъ членството се избира другъ, съгласно съ по-горѣ посоченитѣ правила. А въ случай, ако по двѣтъ по-горѣ казани причини стане законното отказванъ е прѣзъ течението на годината, Екзарха заедно съ св. синодъ на мѣстото на отказалия се избира неговъ замѣстникъ до края на годината, а въ края на годината се произвежда изборъ за новъ членъ, името на който се съобщава на високата Порта. Въ продължение на четригодишния свой синодаленъ срокъ членоветѣ на св. синодъ всѣка година, въ течение отъ 1—3 мѣсеца, могатъ да посѣщаватъ своитѣ епархии, нъ не всички въ едно врѣме, а всѣки подредъ оставя врѣменно засѣданията на св. синодъ.

Избиране членоветѣ на екзархийския съвѣтъ. Необходимо е, щото избрания въ Екзархийския съвѣтъ за членъ да има слѣдущитѣ качества: а) да бѣде родомъ Българинъ и подданикъ на Турската империя, б) опитенъ и способенъ къмъ службата, в) да бѣде съ безукорно поведение и да се ползова съ всеобщо уважение и г) не по-младъ отъ 30 години. Срокътъ на службата при Екзархийския съвѣтъ е четирегодишенъ. Нъ въ първото врѣме, подиръ истичанието на двѣ години, изъ състава на съвѣта излизатъ двама Българи, които не сж отъ Цариградъ, а единъ отъ Цариградскитѣ. Подиръ това, два мѣсеца прѣди истичанието на пълния четригодишенъ срокъ, Екзарха проважда до митрополититѣ и до свойтъ намѣстникъ окръжно послание, въ което имъ прѣдлага въ расстояние на 50 дни, подиръ получванието и обнародванието на посланието въ църквата, да повикатъ избирателитѣ на събрание подъ свое прѣдсѣдателство и, по вишегласие, посрѣдствомъ тайно гласоподавание, да избержтъ двама кандидати за членове на Екзархийския съвѣтъ отъ българи изъ провинцията, а единъ отъ българитѣ, които живѣжтъ въ Цариградъ, подиръ да съставятъ затова актъ за подписване отъ всичкитѣ избиратели и да се завѣри отъ прѣдсѣдателя, оригинала му да се проводи

затворенъ и запечатанъ въ Екзархията, а копие да се остави отъ него въ митрополията. Окончателния изборъ на членовѣтъ за Екзархийския съвѣтъ става въ Екзархията. Въ послѣдния недѣленъ день прѣди истичаннето на пълния четригодишенъ срокъ Екзарха повиква св. синодъ, и Екзархийския съвѣтъ на общо събрание, въ което, подиръ провѣрката записанитѣ имена на избираемитѣ, се оказватъ избрани тѣзи, които сж получили повече гласове отъ епархиитѣ. А ако се окаже, че нито единъ отъ кандидатитѣ не е получилъ абсолютно вишегласие, то св. синодъ и Екзархийския съвѣтъ избиратъ, посредствомъ тайно гласоподавање, потрѣбното количество членове, при което получилитѣ повече гласове се считатъ за избрани отъ всичкитѣ Епархии. Почти така става и при избиранието членовѣтъ на св. синодъ, съ туй само различие, че тѣзи, които не сж получили абсолютно вишегласие, на основание на Епархиалнитѣ записки отъ митрополититѣ, гласоподава се отново за тѣхъ въ засѣданието на св. синодъ подиръ което получилитѣ вишегласие се считатъ избрани за членове на св. синодъ. За всичко това се съставлява актъ, който се подписва отъ всичкитѣ членове — избиратели, духовни и мирски, които сж присъствували на това засѣдание. Подиръ станѣлия изборъ на членовѣтъ за Екзархийския съвѣтъ Екзарха подава свое прѣдставление на високата Порта съ имената на избраннитѣ и съ молба за тѣхното утвърждение. Щомъ като се получи утвърдителния отговоръ, Екзарха съобщава за това на новитѣ членове и ги приканва по-скоро да се явятъ да завзематъ своитѣ длѣжности, които до тѣхното явяване изпълняватъ тѣхнитѣ прѣдшественници. Въ слувай, че се откажатъ нѣкои изъ новитѣ членове отъ службата по нѣкаква уважителна причина, св. синодъ и Екзархийския съвѣтъ молятъ правителството вмѣсто отказалитѣ се да утвърди тѣзи, които подиръ тѣхъ на избора сж получили повече гласове въ избирателнитѣ бюлетени, и по този начинъ послѣднитѣ, подиръ правителственното утвърждение встъпихтъ да изпълняватъ своитѣ обязанности по-напрѣдъ, прѣди за се свърши срока за служението на своитѣ прѣдшественници. (Слѣдва)

ЗА ЗАПАДНИТЕ ВЪРОИСПОВѢДАНІЯ*).

§ 4. Разгледване основанията на римското учение за папската власт, заети отъ апостолската история.

Подиръ Евангелието римскитѣ богослови въ апостолската история се стараятъ да намѣрятъ потвърждение на тая мисль, ужъ, че ап. Петъръ, подиръ възнесението на И. Христа на небото, станалъ глава на християнството, князь на другитѣ апостоли, най-високъ управителъ на църквата. За доказателство на това тѣ обичатъ да посочватъ най-много на първитѣ глави отъ кн. „Дѣяній Апостолскихъ“, гдѣто въ нѣкои случаи личността на ап. Петра се явява повече, отколкото личноститѣ на другитѣ апостоли: ап. Петъръ напр. пръвъ прѣдлага да бѣде избрано лице за 12-й апостолъ на мѣстото на отпадналия Иуда, пръвъ начева да проповѣдва подиръ слизанието на св. Духа, пръвъ обръща въ християнство язичника Корнилия, пръвъ държи рѣчь на Апостолския съборъ и пр. Но отъ всичкитѣ тѣзи фактове нищо особено не може да бѣде изваждано. Отъ това, че въ първата половина на кн. „Дѣяній“ се говори повече нѣщо за ап. Петра, а въ втората—още по вече за ап. Павла—никакъ не може да се вади заключение, че ужъ едина или другия апостолъ е ималъ нѣкаква по голѣма властъ прѣдъ другитѣ апостоли. Наопъки, фактитѣ показватъ, че всичкитѣ апостоли споредъ заповѣдта на Спасителя се считали равни помежду си. Въпроситѣ, които се появявали въ обществото на апостолитѣ, можели да бѣждѣтъ прѣдлагани отъ когото и да било едного, но се рѣшавали съ съгласното мнѣние на всичкитѣ. Така билъ избранъ 12-я апостолъ Маттий на мѣстото на отпадналия Иуда (Дѣян. гл. 1.); така биле избрани

---

*) Продълж. отъ XI книж. год. II. стр. 8—17.

първитѣ 7 диаconi (гл. 6); така въпроса за необязателността на ветхозавѣтния обрядовъ законъ за обрѣщающитѣ се въ християнството язичници е билъ рѣшенъ на Апостолския съборъ (гл. 15).

Между апостолитѣ, споредъ думитѣ на ап. Павла, се ползували съ особено уважение: Петъръ, Иоаннъ и Паковъ брата Господень — прѣдстоятеля на Иерусалимската църква. Тѣ се считали като *стълпове на църквата* (Гал. 2 гл. 9 ст.), но нѣмали никакви особени права и власть надъ другитѣ апостоли. Ап. Павелъ и самъ себе си призовавъ къмъ апостолското служение вече подиръ слизанието на св. Духа, никакъ не считалъ по долу отъ другитѣ апостоли и въ нѣкои случаи намѣрвалъ за нужно да се прѣпира съ ап. Петра и да го изобличава (Гал. 2 гл., 1 Кор. 9 гл.).

Изобщо апостолитѣ възставали противъ пристрастията на нѣкои отъ християнитѣ къмъ авторитета на едного или на другото отъ проповѣдницитѣ на християнството. Ап. Павелъ строго изобличавалъ коринтскитѣ християни за това, че у тѣхъ едни наричали себе си Павлови, други Петрови, трети Аполлосови и т. н. „Нимѣ, казва той, не е единъ и сѣщия за всички Христосъ? Нимѣ Павелъ се е распинавалъ за васъ? Или въ името Павлово вие сте се кръстили? Ние по волята Божия сме само служители, чрезъ които вие сте повѣрвали, соработници у Бога, а вие сте Божия нива—Божие строение. Единъ насаждалъ, други поливалъ, а възрастилъ Богъ. Насаждающия и поливающия не сѣ нищо: —а всичко е Богъ възрастающій. Никой да не се хвали съ нѣкого отъ хората: Павелъ или Аполлосъ, или Кифа, или свѣта, или живота, или настоящето, или бѣдѣщото — всичко е ваше, вие сте Христови, а Христосъ е Божий“ (1 Кор. гл. 1, 2 и 3).

Но, ако би и дѣйствително ап. Петъръ да е ималъ по голѣма власть надъ другитѣ апостоли, то по кой начинъ това може да има отношение къмъ притязанията на римскитѣ папи?

Римскитѣ богослови казватъ, че ап. Петъръ, като станалъ глава или като монархъ на всички христия-

янский свѣтъ, избралъ за своя резиденция града Римъ: тука той основалъ църква, тука епископствувалъ въ продължение на 25 години, тука умрѣлъ мъченически, и при смъртта си прѣдалъ своята власть надъ църквата на своя прѣемникъ, т. е. на римския епископъ, който билъ подиръ него. Подиръ него тая власть прѣминувала отъ единъ папа къмъ другъ.

Тука всѣко едно положение е невѣрно. Отъ безпристрастното разгледване на историческитѣ фактове става явно: 1) Апостолъ Петъръ, както е обяснено по горѣ, не е билъ глава или нѣкакъвъ монархъ на християнския свѣтъ. 2) Ап. Петъръ не е живѣлъ въ Римъ 25 години: защото такава изброяване на врѣмето не е съгласно съ извѣстията за неговата проповѣдь въ другитѣ мѣста. 3) Ап. Петъръ не е билъ римски епископъ: апостолската власть, която служи за основание на епископската власть, е била сама по себе си несравнено по висока и по широка отъ епископската власть; епископи се наричали мѣстнитѣ управители на църквитѣ, които неотлъчно се намѣрвали при една църква своя, а ап. Петръ, подобно на другитѣ апостоли, распространявалъ и утвърждавалъ християнството въ различни страни и различни църкви. 4) Ап. Петъръ даже не може да бѣде нареченъ главенъ основателъ на римската църква. Римската църква е основана и наредена не само отъ ап. Петра, а и отъ ап. Павла. Има даже основание да се прѣдполага, че въ уредбата на римската църква и поставянието на първия епискъ Линъ (още когато биле живи първовърховнитѣ апостоли) по голѣмо участие е земалъ Павелъ, а не Петъръ. (Вижъ послѣдната глава отъ „Дѣянията“ и посланията на ап. Павла писани въ Римъ и отъ Римъ). 5) Освѣнъ въ Римъ отъ ап. Петра, или отъ Петра и Павла наедно сж уредени църкви и въ много други мѣста. Така, въ уредбата на Антиохийската църква двамата апостола земали участие не по малко, отколкото въ уредбата на Римската църква. Александрийската църква тъй сжщо е била основана отъ ап. Петра, и първия нейнъ епископъ билъ най-обичния ученикъ апостолъ Петровъ—Евангелиста Марко.

А най-старата отъ всички и най-почетната по своето происхождение е била безъ съмнѣние Иерусалимската църква—майката на всички други църкви — основана отъ Самаго И. Христа, отгдѣто подиръ слизанието на Св. Духа почнало да се распространява християнството въ всичкитѣ краища на свѣта, гдѣто отъ своитѣ отдалечени пжтешествия често пжти се събирали апостолитѣ да се повидятъ и да си даджтъ смѣтка за успѣхитѣ на проповѣдъта, за взаимни съвѣщания и упжтвания, гдѣто споредъ прѣданието пръвъ епископъ отъ Самаго Господа билъ поставенъ единъ отъ апостолитѣ—Иаковъ брата Господень. 6) По такъвзи начинъ римския епископъ не може да се счита нито за прѣемникъ на епископската Петрова властъ, защото Петъръ не е билъ епископъ, а само е поставялъ епископи въ Римъ, въ Александрия, въ Антиохия и въ дррги мѣста, — нито пъкъ прѣемникъ на нѣкакви-си права надъ църквата защото такива права самъ ап. Петъръ не е ималъ. И чудно е да се прѣдполага, че подиръ смъртъта на ап. Петра римскитѣ епископи сж се считали за върховни управители на църквата, когато е имало още живи нѣкои отъ апостолитѣ! Чудно е да се прѣдполага, че най-обичния и най-приближенния ученикъ Христовъ — Иоаннъ Богословъ, подиръ смъртъта на ап. Петра, като е билъ живъ на земята по вече отъ 35 години, се е подчинявалъ на римския епископъ, като на върховенъ глава и управитель на църквата!

(продължава се).

Хозарската мисия на св. Кирила и Методия

При критико-историческото изложение на хозарската мисия на св. Кирила и Методия на основание на „Пространнитѣ Панонски Жития“ обръщаме внимание прѣди всичко върху историческата достовѣрностъ на подирнитѣ и ще се постараемъ да докажемъ подлинността на тоя паметникъ въ пълния съставъ на неговитѣ извѣстия, т. е., че запазената до наше врѣме най-главна редакция на „Панонскитѣ Жития“ е подлинна неизопачена съ съществени измѣнения, допълнения или пропусчания и може да бѣде вѣренъ источникъ за издиряние посолството на св. братия къмъ хозаритѣ, като исторически достовѣрно.

Повечето изслѣдователи, отъ когато А. В. Горский е направилъ откриванieto и изслѣдването на „Панонскитѣ Жития“, признаватъ ги за паметникъ съвремененъ на славянскитѣ първо-учители, които принадлежатъ на непосредственитѣ ученици на подирнитѣ или на очевидци на тѣхната дѣятелностъ и затова признаватъ ги за источникъ исторически достовѣренъ. Нъ нѣкои учени не сж съгласни да считатъ „Панонскитѣ Жития“ за важенъ исторически документъ; казватъ, чо този паметникъ и особено „Житието на св. Константина“ е произвѣдение отъ по подирнитѣ врѣмена на нѣкои руски или южно-славянски географъ, отнасятъ ги къмъ X, XI или XVI в. и по този начинъ намаляватъ тѣхното научно значение. Такова разногласие относително историческата важностъ и подлинността на „Панонскитѣ Жития“ е съществувало и съществува, както въ руската литература, така и въ чуждестранната. Нъ ний, като оставяме на страна не съгласнитѣ историко-философически разсѣждения и заключения на чуждестраннитѣ и руски учени по въпроситѣ за врѣмето кога сж произлѣли „Панонскитѣ Жития“ за достовѣрността, историческото значение

и подлинността имъ, ще приведемъ само заключенията, каквито по нашето разбиране могатъ да се считатъ за най-много вѣроятни.

Въ 1843 година Д. В. Горский*) прѣдстави критико-историческото изслѣдване на списъцитѣ на „Панонскитѣ Жития“, въ което е дошелъ къмъ таква заключение, че а) житието на св. Методия е съставено въ скоро врѣме подиръ неговата смъртъ и прѣди събаряннето на Моравската Държава, че б) съставителя на житието е принадлежалъ къмъ Римската Църква, макаръ и да исповѣдвалъ православния символъ на вѣрата и е живѣлъ въ Панония — въ областта на Коцелла; колкото се отнася до житието на св. Костантина, което за насъ въ дадения въпросъ е особено важно, на основание на сходството между двѣтъ житиета въ нѣкои излагания на мислитѣ А. В. Горский е дошелъ къмъ това заключение, че „Кириловото Житие“ принадлежи на същото туй врѣме и на същата пакъ страна, на която принадлежи и Житието на Методия и даже на единъ и същия авторъ **). Критико-Историческото изслѣдване на А. В. Горский е поставило „Панонскитѣ Жития“ на първо мѣсто въ реда на источниците за св. Кирила и Методия, и научнитѣ негови заключения били приети и развивани въ руската литература и даже въ чуждестранната отъ цѣлъ сонмъ слависти и историци. Подиръ нѣкое врѣме на западъ Шафарикъ искалъ мнѣние почти съвършено съгласно съ възгледитѣ на А. В. Горский, подиръ това „Панонскитѣ Жития“ били подвържати на изслѣдване подъ влиянието на новото направление***) Нъ освѣнъ помѣнатата положителна посока въ духа на изслѣдованията на А. В. Горский се появило отрицателно направление, прѣдставителитѣ на което отричали значението на „Панонскитѣ Жития“ или се ограничавали съ голословни заявления, че „Панонскитѣ

*) Москвитянинъ, 1843 год. в 6.

**) Кирило-Методіевскій Сборникъ, стр. 5—42. Главний источникъ для исторіи св. Кирила и Методія. Воронова, стр. 12.

***) Викторовъ. Кир. — и Мет. Сбор. стр. 385—406.

Жития“ нѣматъ историческа важностъ и прѣдставляватъ, както се е искалъ Гинцель, „фабрикация на Гръцки схизматикъ, който се старалъ да даде на своя разказъ видъ на произведение, което принадлежи на Методиевъ съврѣменникъ и който . . . . допустналъ много явни несъобразности *), или както се искава господинъ Билбасовъ „Панонскитѣ Жития“ носятъ на себе си слѣди отъ онова врѣме, когато живота и дѣятелността на св. Кирила се облекла вече въ образа на легенда **). Съ послѣдитѣ разсуждения, като крайни и едностранни, трудно може човѣкъ да се съгласи и найестественно е да се спрѣ върху слѣдующитѣ заключения отъ по здържаното направление, а именно: че а) запазената до наше врѣме редакция на Пространнитѣ Жития е подлинна, не изопачена съ сжществени измѣнения, допълнения и пропусчания ***); б) че първоначалната редакция на Житията е била не славянска, а гръцка, — славянска редакция прѣдставлява свободенъ прѣводъ съ нѣкакви отстъпвания отъ подлинника и съ допълнения; в) авторътъ на Житията е билъ нѣкой ученъ славенинъ, който е принадлежалъ къмъ источната, а не къмъ западната църква, живѣлъ и писалъ е не порано отъ втората четвъртъ на Х вѣкъ ****). По тоя начинъ „Пространнитѣ Панонски Жития“ сж подлинненъ документъ въ пълния съставъ на тѣхнитѣ извѣстия и ний, като излагаме хозарската миссия на св. Кирилъ и Методия, имаме право да ѝ признаемъ въ главнитѣ и сжществени точки за Исторически вѣрно събитие.

Въ 857—858 година *****), дошли пратеници при

*) Ginzell S. 14, по Источ. для Истор. Кир. и Методія, Воронова; прим. 2.

**) Кир. и Методій, ч. II. стр. 79 пр. 2 и стр. 14.

***) Источ. истор. Кир. и Метод. Воронова, стр. 79.

****) Тамъ же стр. 108.

*****) Историята изисква точно опрѣдѣление на врѣмето за посолството къмъ хозаритѣ и мисеята на св. Кирила и Методия, а тъй като това тъкмо „Панонскитѣ жития“ не ни даватъ, то става необходимо, при сжществуването на различнитѣ мнѣния по тоя въпросъ, да се обърнемъ до съображенията по историческитѣ факти на други характеръ за достиганieto макаръ

Византийския царь Михаила отъ хазаритѣ, като казали: ний признаваме едного Бога, Който управлява всичко и Нему се покланяме, като се кланяме и на Истокъ, и се придържаме о своитѣ мръсни обичаи; а евреитѣ ни убѣждаватъ да приемемъ тѣхната лѣра и дѣла а Сарацинитѣ, като ни прѣдлагагъ миръ и много дарове, принуждаватъ ни къмъ своята вѣра, като казватъ: „нашата вѣра е най-добрата отъ всички други“, и че поради това, продължава сказанието отъ Житието на св. Константина, и тѣхния Каганъ, т. е. хазаритѣ, като се държалъ у до сега съществующия между Гър-

нѣкой само точности за опрѣдѣление врѣмето на събитието. Една стара русска записка привождана отъ Шафарика (Обозрѣніе Пражскаго музея 1840 год. по Cyril et Meth. Ledr'a) отнася врѣмето на миссията къмъ 860 година. Съществува тѣй също мнѣние, което се счита исторически достоверно, че „Императрицата Теодора, майката на маловъзрастния Императоръ Михаила, въ врѣмето на своето управление, което се е продължавало отъ 843 г. до 856 г., съ съгласието на патриарха Игнатия и по молбата на хазаритѣ, провозда къмъ тѣхъ философа Константина, за да ги просвѣти (Истор. разсмотрѣніе вопроса — „есть ли христіанство въ Богеміи и Моравіи чрезъ Методія“ стр. 2 по зѣбрицкому „повѣсть о Червоной русси“, стр. 18). По тоя начинъ споредъ руската записка датата на посолството 860 година, е нѣколко късна, а споредъ другото поменато свидѣтелство датата 856 год., е нѣколко ранна. Споредъ Чети-Миней на св. Димитрия Ростовски царь Михаилъ се съвѣтва относительно посолството съ патриарха Игнатия, а не съ Фотия, възведенъ на прѣстола въ 858 година, подиръ свалянието на патриарха Игнатия отъ Варда — вуйката на царя. Ако е така, датата ще бѣде не 856 година и не 860 година, когато Игнатия не е билъ вече патриархъ, а 857 година, когато патриархъ Игнатий de jure управлявалъ работитѣ, а de facto Фотій, който билъ поддържанъ отъ вуйката на царя и отъ Самия Царь Михаилъ. Оттука се обяснява и туй, че споредъ мнѣнието, царя се съвѣтвалъ съ патриарха Игнатия (Чет. Миней Д. Ростовски Май 11 день), а споредъ мнѣнието на други (Погодинъ казва: „че при посолството достоверно е билъ Фотій“ стр. 180; Вѣст. Европы 1823 година № 23 и 24) съ Фотия; възможно е, че послѣдния е земалъ участие едвамъ ли не по-големо въ миссията на св. Кирила и Методия отъ колкото благочестивия старецъ патриархъ Игнатия. Датата 858 година, като датата на миссията се привожда отъ Погодина и Платонова (Духовний Вѣстникъ 1863 год. статья Платонова) слѣд. датата 875—858 година на миссията има на своя страна истор. достоверность.

цитѣ и негова народъ дружба, като уважава дадената отъ Бога властъ на Гърцкия Императоръ, изисква отъ него въ тая работа съвѣтъ и моли да проводи до него нѣкой книжовенъ човѣкъ за прѣпирания съ евреитѣ и Сарацинитѣ, като се обѣщава, въ случай, че тѣ бѣждѣтъ побѣдени, да приеме гърцката вѣра*). Царь Михаилъ, като се посвѣтвалъ съ патриарха Игнатия и като изпълнилъ прозбата на хозаритѣ, незабавно повикалъ скромния мъдрецъ Константина философа отъ неговото усамотяване и като му разказалъ думитѣ на хзаритѣ, заповѣдалъ му, като земе на помощъ брата си Методия да иде къмъ тѣхъ за да обясни съществуването на Христианската вѣра и да защити славата на прѣсвата Троица, на която дързко посѣгали Иудетѣ и Сарацинитѣ. Св. братя изказали пълна готовность за такъвъ апостолски подвигъ, макаръ и да имъ се случи да умрѣтъ за вѣрата Христова. Царя доволенъ отъ тѣхното усърдие, изпроводилъ ги въ Таврида (сегашний Крѣмъ) съ всичката подобающа честь като имъ далъ при това всичко каквото имъ било потребно за пѣтъ“.

Ний прѣкъсваме нишката да излагаме сказанията за миссията на св. Кирила и Методия, за да се спрѣмъ върху историята на Хозаритѣ и на тѣзи съображения, въ силата на които е станѣла тая миссия. Хозаритѣ, като сѣдимъ споредъ останѣлитѣ за тѣхъ извѣстия, отъ старо врѣме още живѣли на западната страна при Каспийското море, което и сега още персийскитѣ географи наричатъ „Багръ-Хозаръ“ т. е. Хозарско море*) и отъ сѣгнѣ завземали цѣлото пространство отъ устията на Волга до моретата Азовско и Черно т. е. Фанагория, Воспоръ и голѣмата частъ на Таврида (Кримъ), която даже се наричала нѣколко вѣкове Хозария. По тоя начинъ, пространството, което се е населявало отъ Хозаритѣ, било обиколено отъ западъ,

---

*) Нарича се Каспийското море у Фаргани „Джурджанъ море“ споредъ името на града Джурджанъ на брѣгътъ на морето между Табаристанъ и Хоросанъ — споредъ което често пѣти това море се наричало „Хозарско, Табаристанско и Хоросанско. Гъркаве стр. 26.

Сѣверъ и Истокъ съ дълбоки рѣки, мочорливи блата, непроходими гори и голи полета; обитателитѣ на такова пространство, като проживѣвали съ ловчийство или скотовѣдство, естествено съ своя нравъ и образъ на живота съотвѣтствуваели на дивостѣта и грубостѣта на природата, която ги заобикаляла. Първитѣ сѣдбини на тоя народъ на историческото поприще, като се сѣди по расхвърленитѣ разнорѣчиви извѣстия, прѣдставляватъ забѣлѣжителна бъркотия: този воинственъ народъ воюва прѣди 450 години до Р. Хр., споредъ Шах-Наме-Фирдуси съ Гутасппа, синътъ на Персийския царь Лугорасппа; надъ Хазарската войска билъ началникъ Елесъ, синъ на Миграса; или напримѣръ, още много по-рано въ Грузинскитѣ лѣтописи (въ хрониката на Вахтанга) подъ година 2302 отъ сътворението на свѣта се споменува за Хазаритѣ, които навлѣзли въ тѣснинитѣ на Дербента и Дариеля и които покорили Гърция и Армения, — явно е, че двѣтѣ тия извѣстия сѣ твърдѣ недостовѣрни и ако иматъ значеніе, то само като свидѣтелство за по-подирното могущество на Хазаритѣ. Наедно съ тѣзи извѣстия, които не заслужаватъ внимание, срѣщатъ се и други по-вече или по-малко достовѣрни извѣстия въ Арменскитѣ лѣтописи. Така Моисей Хоренский говори за войната на Хазаритѣ и тѣхното нападение на Армения въ 198 година подиръ Р. Христово; послѣ, подиръ дълго врѣме — въ 310 год. подиръ Р. Хр. Хазаритѣ пакъ навлизатъ въ Армения *), нѣ били отблъснати и прѣслѣдвани да владѣнията на Хуннитѣ; за наказание зематъ отъ тѣхъ заложници.

(Слѣдва)

---

*) Армянская Исторія, С. П. В. 1809 г. ч. 1 стр. 326.

Политиката на Турското Правителство по отношение към Християнскитѣ подданици и тѣхната религия.

(Отъ завоеванието на Константинополъ до край на XVIII вѣкъ).

Въ 1453 г. Константинополъ падналъ подъ ударитѣ на Мухамеда II и на развалинитѣ на Византийската Империя се утвърдило Османското господарство, което отъ XII в. захванало да се нарича и Отоманско господарство — Империя. Увеличаванието на турската империя, която се захванала половинъ вѣкъ прѣди завоеванието на Константинополъ, не се спрѣло въ 1443 год.; а и слѣдъ туй продължавало въ расстояние на сто и двадесетъ години. Тоя сто и дваесе годишенъ периодъ, извѣстната роля и първо мѣсто принадлежи на двамата султани—Мухамеда II и Сулеймана I, е било най блѣсково и заблѣжително врѣме въ историята на Турската Империя и е имало рѣшающе влияние на послѣдующата я съдба. Това врѣме е било тогава, когато турскитѣ владѣния се распространили въ Европа, Азия и Африка (България, Сърбия, Босна, Пелопонесъ, Архипелагскитѣ острови, Трапезундъ, Сирия, Египетъ, Тунисъ и пр.), Когато Турскитѣ знамена побѣдоносно се развѣвали въ Офеинъ и подъ стѣнитѣ на Виена, Султанското влияние се распространявало на Молдо-Влахия и Кримъ; но какво е било най важно въ туй врѣме, когато господарството било добрѣ организовано, която организация почти безпромѣнение е спазвана до началото на XIX в., и части се спазва и до сега, когато за Источнитѣ Християни е било създадено това юридическо и фактическо положение, което е удържано до първата половина на настоящия вѣкъ. И отъ 1574 година се захваща упадъка на турското царство; зародишна му се тайлъ въ силното господарственно устройство, което съставлява славата на Мухамеда II и Сулеймана I. Като резултатъ на държавното устройство, особеноститѣ на политическия и социалния общественъ животъ, упадъка

на Империята било неизбежно явление. Като е началъ отъ втората половина на XVI в. и съ неумолима постепенностъ извършва се и до нашиятъ врѣмена. Въ първитѣ три вѣка слѣдъ началото му извършило се дѣлото прѣдварително и заедно съ това и самата сжщностъ; болката подпълно узрѣла и процеса се извършилъ съ вътрѣшното разложение на държавния организмъ. Въ XIX вѣкъ гангрената (раната) се появила и на вѣнъ, вътрѣшното разложение се проявило съ вѣнкашното распадане, безъ да се спрѣ отъ опититѣ на турското правителство за да изгони злото, —опититѣ, които се указали кжсни и не дѣйствителни.

Отъ първъ поглѣдъ колко страшно и да ни се вижда, но неподлѣжи на никакво съмнѣние тоя фактъ, че величието на Отоманската Империя, блѣсъка ѝ въ подобра епоха за сжществуването ѝ до извѣстна стѣпенъ е създадена отъ страна на Христианетѣ. Много Христиани сж търсили приключения, които сж постигнали въ турската войска и зимали участие въ тѣхнитѣ походи; особено тѣ важни услуги указвали на турцитѣ въ тѣзи части на военнитѣ морски дѣла, въ които самитѣ турци непритѣжавали достатѣчна опитностъ и знание: такива управлявали артилерията, флотата, работили въ арсеналитѣ и въ корабнитѣ заведения. Несравнено по-голѣмо значение за Отоманската Империя сж имали Христианскитѣ ренегати, т. е. християне, които доброволно и съ насилие сж приели Мухамеданството. Още отъ прѣди завоеванието на Костантинополъ въ турцитѣ била установена система —да привличатъ християнетѣ въ държавни служби, прѣдварително като ги обръщали въ мухамедани; сжществували правилно организирани учрѣждения съ специална цѣль да приготвяватъ за военна и гражданска служба християнски младежи, които сж зимани въ плѣнъ или въ видъ на данѣкъ отъ мирнитѣ християне подданници. Тѣзи система сжщо тѣй се поддържавала и слѣдъ прѣзиманието на Константинополъ, въ основния периодъ на Отоманската Империя до 1574 год. Яничеритѣ. Турската армия — пѣхотата, исклучително е била отъ християне обрнати въ Мухамедан-

ство; сипаги, турската кавалерия—конница, която е била съ плата, за отличие отъ сипагитѣ—сுவарлитѣ, които не получавали плати, почти исключительно били отъ християне потурчени. Всички по важни административни длѣжности били въ рѣшетѣ на християн. ренегати. Длѣжността на великий везиръ въ разглѣдвающия периодъ нито единъ пѣтъ не е била заета отъ роденъ турчинъ, а занимавали я лица, които сж произлизали отъ християнски фамилии. При Сулеймана I. при когото длѣжността на великъ везиръ била урѣдена сж били трима знаменити администратори, които сж занимавали тѣзи длѣжности: Ибрахимъ-паша, Рустемъ паша и Мухамедъ Соколли-овъ. Всичкитѣ сж били отъ християнско происхождение: първия е билъ грѣкъ, които е билъ заробенъ отъ турцитѣ, втория, синъ на единъ Сърбски селянинъ, които е прѣдаденъ отъ господаря (турчинъ) на селото за данѣкъ на хазната — за държавни недобори, и трѣтия е билъ отъ Требинѣ, които въ младостта си се готвилъ за духовно звание при своя сродникъ-свѣщенникъ, като билъ вече получилъ и званието „четець“ (авагностъ) но на 17 год. си възраст билъ взетъ отъ турцитѣ при събиране на десѣтъка съ други християнски дѣца. И при другитѣ султани е бивало сжщето, каквото при Сулеймана; длѣжността на великъ везиръ била като привилегия на лица отъ турско происхождение. Тѣй сжщо бивало и съ второ-степеннитѣ длѣжности. Може се привести верига отъ имена, които принадлежатъ на такива лица игравши политическа роля при Мухамеда II и слѣдъ него, за които положително е извѣстно, че не сж били отъ турско происхождение. Хассъ-Мурадъ-паша, бейлербей на румелия (България), които е помогналъ на Мухамеда II да одържи побѣда надъ Караманлийския владѣтель въ Азия, билъ е грѣцки ренегатъ отъ рода на палеолозитѣ, Балабанъ бадеръ и Якубъ, които сж се борили съ Скендеръ бея въ Албания, и двамата сж албански ренегати; слѣдъ удачната експедиция въ Анулия и прѣвзиманието на Отронта при Мухамеда II за намѣстникъ въ този градъ билъ поставенъ грѣцки ренегатъ, които е знаелъ да говори италянскій; плана

за обсадата на острова Родоса (Родоса) билъ направенъ на Мухамеда II отъ единъ нѣмски ренегатъ. При Сулеймана I въ врѣме на прѣговоритѣ съ Краля Фердинанда излизатъ на сцѣната двама прѣводчици отъ страна на турското правителство, единия нѣмски ренегатъ, другия полскій и др. п. Въобще можемъ каза, че всичката администрация, войската и флотата се намирали почти изключително подъ управлението на лица, които не сж били по произхождение турци, а произлѣзвали отъ срѣдата на християнското население. Само тия части на управлението, съ които въ свѣрска е била грижата за духовнитѣ интереси на турския народъ—правосъдието, религията и образованието сж съставлявали изключително достояние на природнитѣ турци; ни единъ християнинъ потурченъ, никога не е допуснатъ да завземе сждебна длѣжностъ, къмъ отправление религиознитѣ трѣби или обучение на турскитѣ дѣца. Въ такъвъ случай сжществувало най строго разграничение; материалнитѣ държавни сили били въ рѣцетѣ на християнскитѣ ренегати, а духовния животъ на народа въ рѣцетѣ на природнитѣ турци. Тѣзи система била въ пълната си сила до 1574 год., т. е. цвѣтуция периодъ на Отоманската Империя, и ние можемъ да констатираме знаменателния фактъ, че началото на упадѣка на империята се съпровожда отъ нарушаванieto на тѣзи система, съпада съ първитѣ опити на турцитѣ да я обематъ. XVI в. има извѣстия, че турцитѣ сж прѣдавали дѣцата си на християнитѣ съ такава цѣль, щото по такъвъ начинъ да могатъ да попаднатъ въ Еничерскитѣ рѣдове и въ повисокитѣ административни държавни длѣжности. Тѣзи и други такива злоупотрѣбления довели най сетнѣ къмъ това, че християнетѣ били освободени отъ задължението да плащатъ десетинитѣ съ дѣца; туй грубо и тѣжко задължение за християнската нравственностъ и религиозно чувство, подобенъ данѣкъ билъ отмѣненъ, въ 1638 година. Както и да е, по такъвъ или другъ начинъ, въ XVI в. много природни турци се настанили на висши държавни длѣжности—граждански и военни, постѣпенно захванали да придобиватъ болшинство надъ ли-

ца, които сж били отъ християнско произхождение, и заедно съ туй се свършва цвѣтуция периодъ на отоманската империя и почева да клони къмъ падание-упадѣкъ. Ако се поставятъ тѣзи явления въ генетически (измѣрителна) свѣрска, то може да се направи твърдѣ неприятенъ резултатъ за турското самолюбие относително способността на турцитѣ къмъ самобитенъ и самостоятеленъ политически животъ.

Систематическото покровителство на ренегатитѣ отъ Християне, обичая да имъ раздаватъ по добритѣ и приходни мѣста, безсѣмѣнне принасяли полза на Империята. Но до колкото е той билъ полезенъ на турцитѣ, толко е билъ вредителенъ на Християнетѣ, въ значителна мѣра е способствовалъ за тѣхната деморализация. По голѣмитѣ и по добритѣ християнски сили въвлечали въ служба на мухамеданството хора съ особени дарби и честолюбие, приносѣли религиознитѣ си убѣждения въ жертва на материалнитѣ угоди и егоистически смѣтки, християнскитѣ младежи ставали индиферентни (равнодушни) къмъ праотеческата си вѣра. Ние виждаме примѣри, когато чисто отъ политически съображения ставатъ мотиви къмъ промѣнение на вѣрата. Братътъ на босненския кралъ Сигизмунда и сестра му Екатерина приели мухамеданството за това само, за да придобиятъ помощта и покровителството на Мухамеда II и при неговото съдѣйствиe да получатъ владѣние една частъ отъ Босна. Единъ отъ осѣмьтъ синове на трапезунтския Императоръ Давида приелъ мухамеданството за туй, щото да избѣгне участиа, на която били изложени баща му и братята му,—паднали отъ ятагана на касапина. Съ такава сжца цѣль—да спасе живота си—приелъ исляма и Лесбоския Херцогъ Николай заедно съ брата си. Хиоскитѣ жители, слѣдъ прѣвзиманието на острова отъ турцитѣ при Сулеймана I намѣрили му спасението си и свобода въ приемане на Мухамеданството, като не искали да да бѣдѣтъ избити или робе на турцитѣ. Грузинския царъ Менотшеръ потурчилъ се за това, че видѣлъ за щото по такъвъ само начинъ можелъ да си приготви добра кариера. Много е имало такива примѣри, когато

странни побуждения, които немали нищо общо съ вътрѣшнитѣ религиозни убѣждения, карали християнетѣ да прѣминаватъ въ мусулманския религиозенъ лагеръ. Тѣзи случаи сж били достойни за съжаление, но не се е заключаващо въ тѣхъ никакви особено опасни симптоми за християнското дѣло. Често по опасно е било туй общо настроение, което е захванало да господствува въ младото християнско общество, подпомагано на религиозната индиферентностъ и е виждано отъ очитѣ на пѣтешественницитѣ. Единъ писателъ въ половина на XVI в. прѣдава слѣдующитѣ впечатлѣния по такъвъ начинъ: „Има още живи хора, които помнятъ, какъ е билъ прѣвзетъ Константинополь отъ Турцитѣ и какъ Гърция, Албания, Влашко, Сърбия, България и Босна, отъ господарства (държави) прѣобърнати въ рѣда на прости провинции. Тѣзи хора оставатъ вѣрни на Христа. Но младежитѣ захващатъ да го забравятъ и негрѣба да се чака дълго врѣме, когато отъ християнското име ще остане само едно въспоминание. Сжщо ще произлѣзне въ Кроація Маджарско и Славония, които неотдавна, съ новитѣ побѣди, сж присъединени къмъ отоманската държава“. (Георгиевичъ Sunsofino Historiu Iniversale dell' Turchi fob 3 z).

(Слѣдва)

Български старини

Нѣма съмнѣние, че изучаванieto миналого е главното срѣдство за урѣждане на настоящето. Миналото е свѣтлината която освѣщава стѣпките на настоящето, затова и колко по добръ се знае първото, толкозъ по здраво и ясно става второто. Това е общъ и необходимъ законъ за всичките чловѣчески общества, но той е най необходимъ за насъ, защото ний най-малко знаемъ за своето минало и при това най много имаме нужда отъ него, тъй като сега наново урѣждаме животътъ си.

За изучаванieto на нашето минало ние, ако и не съвсѣмъ, то твърдѣ малко се занимавахме до скоро врѣме и даже като да се бѣхме свикнали съ заспалото си положение да не мислимъ за миналитѣ врѣмена. Имаше наистина, тукъ тамъ, проявления отъ такава работа, но тѣ бѣха толкозъ незначителни и при това нѣмаше възможность тѣ да станатъ достояние и на други, щото никой нищо не знаеше. Но отъ прѣди нѣколко години у насъ се даде доста силенъ потикъ, едно особено събуждание, къмъ такава работа и сега, слава Богу, ние можемъ да изучаваме своето минало пакъ и не само да го изучаваме и да го знаемъ за себе си, но и твърдѣ лесно можемъ го прави и достояние на всички. Това събуждание, този натикъ, се направи отъ Министерството на Народното Просвѣщение, което нарочно за тази цѣль и прѣдприе да издава „Сборникѣтъ“, отъ излѣзлитѣ до сега книжки на когото ясно се вижда колко много то принася полза. Мнозина се отказвахъ на поканата на Министерството и не единъ вече принесе своята лепта и ние вѣрваме, че ако Сборникътъ продължи тъй работата дълго врѣме

то, ние много лесно ще изучимъ какви сме били въ миналитѣ врѣмена и какво ни трѣбва сега да работимъ.

Като знаемъ колко много значи изучаванieto на миналото, ние се рѣшихме да издадемъ въ свѣтъ събранитѣ въ разни врѣмена и законни отъ насъ „български старини“, които негли иначе би се изгубили. Ще прибавимъ при това, че отъ почитанитѣ до сега „български старини“ нѣкои сж отъ голѣма важность, а нѣкои и отъ посредствена, но и въ единия и въ другия случаи тѣ сж необходимо нужни да се знаятъ ⁽¹⁾

Отъ рилский мѣнастирь Прѣписано отъ октоихътъ, който се намирж въ черквата на *Старата Постница*, гдѣто се намира гробътъ на Св. Иванъ. ²⁾ „Въ прѣжнихъ лѣтехъ неизвѣстно коему року изнурена вѣше рилската вѣстель огнемъ изнурена по сей исторыи. Въ воплощение спѣ Бжїа ѿ. ѿ. М. Д. года поднови се горна страна до пѣрго. Въ то лето вѣше Ігѣменъ Герасимъ Архимандритъ самъ и настоѣтель вѣше на сїе дѣло тогожде лѣта прѣстави се ігѣменъ Герасимъ Ноемѣа — ѿ дѣнь не остави борчъ монастыру ни една аспра. Потомже вѣстъ ігѣменъ висарионъ — ѿ. ѿ. М. ѿ. — года дойде тефтишъ вѣцарыградъ самъ мѣтевелиатъ вѣглоки монастырь, ѿ кѣса. Того

(1) Ние ще указваме за нѣкои отъ „Български старини“ отъ гдѣ сж зимать, а за нѣкои не, защото въ самитѣ му дължности на врѣмето не сме забѣлжвали отъ гдѣ ги зимаме.

(2) *Стара Постница* се наричъ, мѣстото, гдѣто се е постилъ за послѣденъ пѣтъ Св. Иванъ и гдѣто е умрѣлъ, а слѣдователно и гдѣто за пѣръвъ пѣтъ се е положило начало на общожителния иночески животъ. Тукъ, на тази постница, която отстои отъ мѣнастирь около 5 километра, е била прѣнесена мѣнастирската библиотека, подиръ изгоряването на мѣнастирьтъ и турната въ една килия между двѣ голѣми скали. Подиръ нѣколко врѣме станало землетрѣсение и една отъ тия скали се сломила и затрунала килията съ книгитѣ. Прѣданieto гевори, че при книгитѣ имало и нѣкакви хрисовули и царски подароци, но какво е било, никой неможе утвѣрдително да каже.

лѣта ѡсѣѣви висаріѡнъ игуменство и остави, — Г — кѣса
 корчъ. Ръ него кѡстъ Васіліа игуменъ. Я. Ѳ. М. З — под-
 новѣ се на поствѣца цѣрквата — Я. Ѳ. М. З. — стаде
 Теофанъ игуменъ той челоуѣкъ бѣше дховенъ и искусенъ
 въсе дѣлехъ и презѣли бѣху агаране мнѣстѣрски мѣста и
 планини. И той востѣ и крѣтъ егѡвъ кѡжіею помѡщію и
 преотѣха ги³⁾ и по мѣло врѣме престѣви се хѣцѣ Антимъ
 крѣтъ его по трѣхъ лѣтѣхъ престѣви сѣ и Теофанъ, ѡс-
 тавѣ Теофанъ корчъ монѣстирѣ К. Д. кѣса. Я. Ѳ. П. Г.
 станѣ хѣцѣ монсѣа, кѣше челоуѣкъ той дѡкзрѣ и четецъ⁴⁾

(3) При покоряването на България, както гласи едно прѣд-
 дание; турцитѣ сѣ оставили на рилския мнѣстирѣ всичкитѣ
 тѣя права и привилегии, които той ималъ и въ врѣме на бѣл-
 гарското царство — казвѣто се споменаватъ въ Хрисовултъ на
 царъ Иванъ Шишмана. Сетѣ, обаче, още въ края на първата
 половина на 16-я вѣкъ турцитѣ наченали да се докосватъ и
 и до мнѣстирскитѣ имущества, да ги отнематъ и присвояватъ
 на себе, но това присвоявание не ставало отъ самото турско
 правителство, а отъ разнитѣ бѡпове и голѣмци, които се на-
 граждавали за извѣстни услуги на държавата съ недвижими
 имущества, съ предѣли сѣ мнѣстирскитѣ. Такива отнемания
 на мнѣстирскитѣ имущества сѣ ставали нѣколко пѣти, но сега
 въ 1757 г. Игуменъ Теофанъ, като развитъ челоуѣкъ, успѣялъ
 да повърне на ново тѣзи имущества на мнѣстирътъ.

Тукъ прѣдлежи да прибавимъ още и това, че рилския мнѣ-
 настирѣ и подирѣ превземаніето на България отъ турцитѣ, ви-
 наги е гледалъ да пази старитѣ правдини и привилегии, които
 е ималъ въ врѣме на бѣлгарскитѣ царѣ. Затова и щѡмъ се
 въскѣчвалъ нѣкои новъ султанъ на прѣстолътъ, той изисквалъ
 новъ царскій ферманъ, който подтвърждавалъ всичкитѣ права
 и привилегии на своя предцѣственникъ. Но това негово стара-
 нче се повечъ и повечъ ставало безплодно, защото силата на
 бѡповетѣ, които имали имущества около мнѣстирътъ растнала
 постѣпенно прѣдъ турското правителство и той изгубилъ току
 рѣчи всичко, кѡето ималъ отъ по прѣдиди, а сетѣ купувалъ светѡ
 отъ грабителитѣ. Думата „*преотѣхаги*“ трѣбва да се разбира
 откупихъ ги, защото такива *преотѣвания* ние помнимъ станахъ
 нѣколко и въ наше врѣме.

и люкеше добры конѣ, за еѣнѣз конѣз ѣска мѣ го паша ѡнѣ
 го не даде по́сле даде монастырь $\bar{\text{З}}$ кѣса гла́ва. $\bar{\text{В}}$ з то ле-
 то стана Серапиѡнѣз сѣз Никѣта и держаха — $\bar{\text{Д}}$ лѣта. $\bar{\text{А}}$. $\bar{\text{Ф}}$. $\bar{\text{И}}$. $\bar{\text{З}}$.
 — прѣйде Патріархѣз Кѣріалѣз и Херотонисаха Серапиѡна на
 Ариерейство ѣ той патріархѣз по́сле потѣрчи сѣ, ⁵⁾ ѣ ѡста-
 виха бѣрчѣ $\bar{\text{Д}}$ $\bar{\text{З}}$. кѣса — $\bar{\text{А}}$. $\bar{\text{Ф}}$. $\bar{\text{Н}}$. $\bar{\text{З}}$. Паки стана Васі-
 ліа по Серапиѡна, понеже двѣгна се вражда помежду крѣ-
 тѣна пострекаѣми ѡ врага на зависѣз ѣ гонѣние на Сера-
 пиѡна ⁶⁾ ѡнѣ ѡстави монастырь ѣ ѣзѣ Цѣпѣз ѣпѣрхѣа по-
 слѣдѣ ѡстави Цѣпѣз та ѣзѣ Бѣсна ѣ проименоваха ѣгѡ Се-
 рафѣмѣз Митрополѣтѣз. $\bar{\text{А}}$. $\bar{\text{Ф}}$. $\bar{\text{З}}$. вѣсть мѣрѣз ѡ чѣма ѣ
 монастырь и по ва сѣдѣз то́го лѣта, ѡстави васіліа ѣгѣ-
 менство ѣ ѡстави бѣрчѣ — $\bar{\text{Д}}$ З. кѣса — $\bar{\text{А}}$. $\bar{\text{Ф}}$. $\bar{\text{З}}$. $\bar{\text{А}}$ ста-
 на Клеѡпа ѣгѣменѣз Тоѣ человекѣз вѣ ^сдѣберѣз то́кмо хѣр-
 чеше на шѣро́ко ѣ тѣа годѣни мнѣгѡ мѣтѣна прѣйде ѣ тог-
 да тоѣ покѣже сѣсѣз крѣтомѣз своѣмѣз на Фѣлике, ѣ прес-
 ставѣха сѣа $\bar{\text{А}}$. $\bar{\text{Ф}}$. $\bar{\text{О}}$. $\bar{\text{А}}$, еѣнѣз днѣска, а дрѣгѣ ѣтѣре. По
 Клеѡпа стана Сѣргѣа ѣгѣменѣз еѣнѣ лѣтѡ ѣ вѣстѣз рѣспра
 по междѣ ѣхѣз ѣ той покѣже ѣ Вѣлашкѡ ∞. $\bar{\text{В}}$ з тѣсѣщѣное

(5) . . . . .

(6) За миналото на рилския мѣнастирь се расправѣа нѣщо
 въ съчинѣние „*Българскѣй рѣлскѣй мѣнастирь и неговѣтѣ прѣд-
 ставѣшеѣи ве сегашнѣя вѣкѣ*“, което е печатано въ Бѣл. Цѣр.
 Прѣгледѣз прѣвѣз 1895 год, но и сега считаме за нужно да за-
 бѣлѣжимѣз, че самото ѣложѣние, въ което се е намиралѣз тоѣз
 мѣнастирь прѣдѣи 150 годѣни го е карало да има въ средата
 сѣи вражди и гонѣния отѣ една страна това, и отѣ друга самота
 дѣѣятѣлносѣз неговѣа — да пасе христовото стадо чрѣзѣз своѣтѣ
 проповѣдѣниѣи — духовниѣи, да го пази отѣ изневѣрване сѣѣ бѣли
 причина на несѣгласѣа и ненормални ѣсложѣнения, които, за ща-
 стѣе, набѣрзо сѣѣ и бѣли прѣмахвани.

СЕДЬМЬСОТНОЕ ШЕДЕСЕТО ѿ ШЕСТОЕ БАСТИСАХА ХАЙДУЦИ МО-
 СТИРА НА ВЕЛИКИ ЧЕТВЪРТОКЪ, ѿ МНОГѢ ВЕЩИ МОНАСТЫРСКИ
 ѿТНЕСОШЕ КАНДИЛА ѿ ПОТПРЕ ѿ ВСЕ ЦЮ ГОТЪ ѿМАШЕ СРѢБРО,
 ѿТНЕСОШЕ, ВЪ ТОА ЛѢТО ПРИНДЕ ПАТРИАРХЪ КАЛИНИКЪ ѿ ХЕРО-
 ТОПИСАХА НИКИТА ѿ ВЪСТЪ ПОМЕЖДУ БРАТІА ЗИВИСЪ ѿ ГОНЕ-
 НІЕ ПО НИКИТА ѿ ТОЙ ПОВЕЖЕ УСТА ГОРА, А. П. З. С. рас-
 тѹри се рер³пескага клима та се подписа потъ васеленскаго
 патриарха при Султанъ Мустафа и при патриарха, Самуила
 вселенскаго. Паки втори пѹтъ. А. П. З. Ф. — приндохъ
 хайдуци Арнаѹти на ст троца. ѿ цю ѿмаше монастырь
 все ѿтнесоше, и ѿ толе поколеба се рылскага ѡкителъ по-
 неже иеврей наложниша хвайду много ѿ сотвори се борчъ
 монастырь — 100 — р — кеса. А. П. З. Ф. Поиде тѹрчинъ
 на Москѡвѣ вса влѣшка землѣ ѿ татарска, до дѹнаво, ѿ
 въ то време ѿвѣ се звѣзда ѿпашѣта. Паки втори ѿ трѣти
 пѹтъ поиде тѹрчинъ на Маскалѣ ѿма не ѹспѣ ницо. Изви
 се прорѡчество Понѣже вопроси Авраѡмъ бѣ глагола Гдѣ
 живѣ ле бѹдетъ сей ѿсмѣлъ, ѿвѣща емѹ бѣ — еи, бѹдетъ
 въ ѿзыкъ великъ, ѿ царѣ ѿ негѡ изидѹтъ ѿ рѹка егѡ
 бѹдетъ на васѣхъ ѿ васѣхъ рѹки на того, въ тѣсѹшное
 седьмьсотное ѿ седьмьдесѣта гѡ рока. въ тыа лѣта Хрти-
 анѣи цю ѿстѣглиха немѡжно се ѿсказѣти. Подписѡви сей ѿс-
 тѡрѣи Іерѡдѣи іеромонахъ рылскѣи, братъ Серафѣмѹ Мит-
 рополитѹ добровѡсанскомѸ тогдѣ сѣдохъ на пѡстница 1772
 годѣ іерѡдѣи іеромонахъ рѹкою Свѣтому Оцѹ слѹга.

А слѣдующитѣ сѣ прѣписани ѡтъ припискитѣ,
 копто се намиратъ въ книгитѣ и рѣкописитѣ на мѣ-

настирската библиотека, приписки, писани отъ разни лица.

1) Въ печатаната Острожка библиотека, която носи 222-й **Л** има тази приписка «с^ю к^ниг^у глаголем^ю к^нк^ліа, посла и приложи см^ѣрени **Ф**е^ос^ій Митрополитъ Архангелски цр^ки ког^омолецъ, во **П**е Патріаршіи сербскіи ради своей д^уши, а кто дерзнетъ взети с^ю к^ниг^у к^нк^лію **ѿ** Патріаршіе сербскіе. Такови чело^вѣкъ да к^удетъ прокле **ѿ** Г^да Б^га и С^ва н^{ше}го **И**са Х^рта, и **ѿ** нашего С^вѣишаго Патріарха С^врбскаго, и **ѿ** нашего см^ѣрніа въ в^ѣки а^мн. въ л. **Ѡ** **Р** **О** **Г**. М. **Ф** **Ѳ** **Г** **Д** **Н**З.» Това до тукъ е написано отъ една р^ука, а слѣдующето отъ друга „Н азъ глаголю аще б^ѣи котор^ѣ **ѿ**елъ с^ю к^ниг^у **ѿ** С^вейши патріархіа с^врбослав^ѣнски пек^ѣ, да к^уде проклетъ. Кро^ме н^ужди велик^іе: іакоже случ^ѣе се въ н^нѣшніа люта в^рѣмена: и подписа св^од^ор^учно: а’ Ар^хсен^іи^ичет^вьрт^ѣи — іюла іа: 1731“

Друга приписка на сжщата книга: „Бистъ въ сед^мое л^ѣто С^ултанъ Махм^ута см^ѣщеніе н^ѣкое веліе въ Людехъ на западной стран^ѣ къ Ниш^у м^ѣста іюліа рок^у **Ѡ** **Ѳ** **Л** **З** беш^е н^ѣкое не^устроение р^атемъ см^ѣт^ншес^я т^ур^ци з^ѣло не в^ѣмъ како и коимъ н^ачиномъ пріеш^е нем^ци Нишъ безъ никаквогъ с^упротивл^ѣніа ^ѹкоаш^е се т^ур^ци иже въ немъ зане не имех^у изв^ѣщеніе ни по^мощ^ь **ѿ** вне^ѹде и предаш^е градъ и прекыш^е т^у нем^ци. В^ѣ м^ѣста и полъ и потомъ не в^ѣмъ како ослаб^ѣш^е и пак^ѣ предаш^е градъ т^ур^ко іакоже и пріеш^е ^ѹвы окаіани х^ртиани что пост^ѣрадаш^е на т^у стран^у въ о^ружіи м^ѣча падоша и въ пленъ

отведошесе много множество зане глаху іако тѣ повинѣху: тогда и патріархъ Сръбскій по вѣше у немци и вака Пишкій Георгіе и ра^шки Бѣа, іміе Самоковскаго Симеѡна окесише у Софію Авг. мѣсецъ смѣте буди вѣчна память и обрѣ^те сіа ка вѣжественна кнѣга Дупинци у турске руке азъ ю ѡкупѣ ценою грѣ Д. Бгдаже благоволи бѣхъ пріети цр^ко^в Пек паки свое благоу^вѣіе да приеме и сію владѣх^т новенію кнѣгѣ іако свою.»

Друга приписка „1760. Азъ Серапионъ Еп^сскъ прочетохъ сію кожественную книгу тогда беше Пгѣменъ Василій у монастыра сего рыскаго зваемаго: мѣца—Іюліа 25.

Още една приписка. „А Ѳ Д З. Стремиле се Сръбани ненадежно на турчина и пріешие Нишъ и превыше въ немъ мѣца вѣполъ и паки турци ѡнемаше ихъ и веліе беше беднои видѣти много на тѣ странѣ. изсекаше хрістіани и въ пленъ отведоше бѣше въ Агарены съ дѣтми и женами и велика бѣда беше на свѣщенническии ииоческии чл^вкѣ глаголюще іако тѣ повинѣ сѣтъ Тогда и владыку Симеѡна Самоковскаго окесише у Софію мѣсеца Авг. Сва“ Притселѣ приписка има прибавено и туй: „обрѣ^тохъ сію вѣблию при Г-ну Патріарху Сръбскомъ при Г-ну Орсенію четвъртомъ

(слѣдва)

Смиренната люлка.

„Обрищете младенца повита,
„лежаща въ яслѣхъ“. —

„Ще намѣрите младенецъ по-
„витъ въ пелени, лежащъ въ
„ясли“.

Лука 2, 12.

Вие знаете, дѣца, че всѣка работа се бои отъ мастера си. Можете ли вие напр. да направите воденица или кола, както обикновенно ги прави сѣщия дюлгеринъ и сѣщия коларъ? При това още, до гдѣто вие се наканите да работите *възрастния* челоуѣкъ и особенно масторѣтъ, може би, вече ще е свършилъ работата си. Това е отъ туй, че той отъ васъ е по-старъ и по-уменъ.

Прѣдставете си единъ голѣмъ островъ въ океяна, който да е населенъ съ много жители и си прѣдставѣте, че всичкитѣ тѣзи жители сѣ като нечестивци, които не познаватъ Бога, живѣятъ само съ кражба, съ грабежъ, и особенно нападатъ на тѣзи кораби, които имѣтъ нещастieto да се спрѣтъ при тѣхния брѣгъ. Е, какво би вие направили съ тѣзи хора, или по-добрѣ — какво обикновенно правятъ хората въ такива случаи? Обикновенно проваждатъ въ такива случаи военни кораби, въсержженни съ пушки и топове, притѣкмени съ барутъ, коршуми, гюлета и т. н. Не разумнитѣ тѣзи хора по таквъзи начинъ искатъ да ги вразумятъ и съ оплашване, да ги принудятъ да дадѣтъ обѣщание, че ще се поправятъ, ще ведѣтъ себе си по-добрѣ и т. н.; нѣ, за съжеление, тѣ и при всичкитѣ си обѣщания не се поправятъ, като продължаватъ да вършѣтъ всичко както и по прѣди; тѣмъ както и по прѣди щѣше да се иска да правятъ разни злосторничества, ако страхътъ за наказанието и смъртъта да не имъ свързаахъ рѣцѣтъ.

Прѣдставете си, че на сѣщиятъ този островъ волею и не волею, се явява най-послѣ единъ челоуѣкъ ли-

шенъ отъ сѣкакви срѣдства за защита, при това и който да нѣма съ себе си нищо, което да би можло да породн жадностъ за грабежъ у жителитѣ на този островъ. Така или инѣкъ, тѣ го оставятъ на спокойствие; а нему и повече и не му трѣба. Всичкото му намѣрение е да възразуми не разумнитѣ, да просвѣти тѣзи, които се намиратъ въ тъмнотата и да имъ възвѣсти Словото на Христа — словото на спасението.

И, наистина полека-лека той начева да имъ проповѣдва истиннитѣ на святото Евангелие. Най-послѣ дързновенно имъ казва, че тѣ сѣ нечестиви, че всичко у тѣхъ е лошо -- и работитѣ имъ сѣ лоши, и думитѣ и мислитѣ, и чувствата и тѣхнитѣ расположения сѣ лоши. Като нечестиви, разумѣва се, тѣ се смѣхтѣ надъ него, заплашватъ го даже да го лишѣтъ и отъ храна и отъ покривъ, нѣ той толкозъ повече става кротѣкъ, търпеливъ и добродушенъ; както и по-наурѣдъ наглежда болнитѣ, помага, съ каквото и колкото може на слѣпитѣ и хромитѣ; съ любовъ се обръща даже къмъ найбѣднитѣ тѣхни дѣца и ги поучава на всичко, колкото се може, особено съ християнското учение. Свършва се работата съ това, че мнозина отъ неговитѣ ученици сами ставатъ учители, даже наченватъ да основятъ християнски училища.

А въ това сѣщото врѣме, като пламъкъ избухнова ядѣтъ на тѣзи зли жители отъ островтъ, — и тѣ убиватъ бѣднитѣ чужденецъ, който имъ направи толкова добро.

Нѣ вие, може би, мислите, че съ неговата смъртъ и работитѣ му сѣ умрѣли? Не, неговитѣ ученици наченали да продължаватъ неговата работа, — и най-послѣ всичкото народонаселение отъ този островъ се просвѣтило съ свѣтлината на християнската вѣра, така щото при тази свѣтлина всички и всѣкой единъ може да отличава, кое е хубаво, кое е лошево, кое е право-кое е криво, — кое е грѣшно кое е праведно.

И така, вие виждате, че макаръ, този бѣденъ чужденецъ да се е явилъ тамъ и безъ орѣжие; нѣ направилъ пакъ повече нѣщо, отъ колкото военнитѣ кораби, които сѣ дохождали тамъ: *той накаралъ жителитѣ*

ни този остров да почувствуватъ грѣховеѣ си и да се покажатъ за тѣхъ; той ги накаралъ да се откажатъ отъ грабежѣтъ и кражбата съ това, съ което ги накаралъ да се боятъ отъ Бога, а не съ оръжие не съ, пушки, не съ гюлета или крушуми. А кое отъ тѣзи двѣ срѣдства за вразумлението и спасението на чѣловѣка е най добро, по вашето мнѣние?

Когато Богъ нѣщо върши, Той го върши съвѣѣмъ не така, както го вършатъ хората. Хората често пакти правятъ грѣшки, или неразбиратъ много нѣща. Така, напр., виждаме, че постѣпили не разумно и хората въ старо врѣме, когато Богъ ги вразумявалъ. Мнозина не познали Сина Божия, когато дошелъ въ свѣта и затова Богъ ги наказалъ; а това наказание е справедливо, защото за това имъ било казано въ писанието, прѣди много врѣме още до дохожданието на Христа въ свѣта, — че *Той ще дойде*. По нѣкога въ писанието Той се нарича „звѣзда“, по нѣкога „Источникъ“, „Слънце“, „Царъ“, „Князь“, а по нѣкога „Отрокъ“, или „Синъ“. Тѣ знаели това, което сж говорили всичкитъ Пророци за Него; че Той ще бѣде по-голѣмъ отъ всичкитъ пророци. Тѣ знаели, че Той щѣлъ да извърши *великото дѣло*. — защото царството му щѣло да бѣде вѣчно царство, и всичкитъ царѣе и народи трѣбвало да се поклонятъ прѣдъ Него и да му послужатъ. И за това мислили, че Този, за Когото всичко това било прѣдсказано и който трѣбвало да извърши такова велико дѣло, трѣба да е великъ или единъ отъ великитъ.

А какъ, спорѣдъ тѣхното мнѣние, Той трѣбвало да се яви? Разумѣва се, въ такъвъ видъ, въ какъвто обичатъ да се явяватъ хората. Хората обичатъ великолѣпието и славата. Виждали ли сте вие въ какво великолѣпие се явяватъ царскитъ посланници? Ето, така и сега хората мислили, че Христосъ ще дойде на земяга по единъ съвършенно особенъ начинъ. Едни, може би, сж прѣдполагали, че Той ще дойде въ облацитъ небесни придруженъ отъ Ангелитъ; други, че Той ще дойде на огнена колесница, подобно на Илѣя, който се е възнесълъ на небето; нѣкой, най-послѣ, мислили, че Той ще дойде въ видъ на великъ царь, съ

войнство, и ще живѣе въ дворецъ посрѣдъ богатства, великолѣпие и слава. Тѣмъ имъ се струвало, че нѣма друго срѣдство за него да основе царството си, освѣнъ, като земе орѣжие и съ силата на страхътъ да ги накара да се покорѣтъ на властѣта му. Така или по подобенъ начинъ мислили хората за дохожданието му въ свѣтътъ. прѣди още дѣйствително да е дошълъ. И така, вие виждате сега сами, че, както небето стои далечъ отъ земята, така стоятъ далечъ пѣтищата Божии отъ пѣтищата чловѣчески и помишленията чловѣчески отъ мислитѣ Божии.

На дивитѣ, необработени бърда Иудейски, нѣкакъви си бѣдѣи овчаре нощно врѣме пазили стадата си. Отъ всичко се вижда, че тѣ сж биле добри хора и, трѣбва да се допусне, да сж знаели че ще дойде на земята Спасителя на свѣтътъ. Може да се е случило че тѣ въ тая сжщата нощъ и да сж се разговаряли за дохожданието Му, и, като разговаряли да сж се молили за това на Господа, когато изведнѣжъ небото имъ се показало отворено, и се явили голѣмо множество Ангели небесни, които пѣяли „Слава въ вышнихъ Богу, и на земли-миръ, въ чловѣцѣхъ благоволеніе.“ Овчаритѣ се оплашили; нѣ Ангелитѣ, които се спрѣли прѣдъ тѣхъ, казали имъ: „небойте се, защото се роди днесъ Спаситель-Христосъ Господъ“.

Роди се Спаситель! Не е ли това велика радостъ за всичкитѣ хора? А кждѣ трѣбва да е Той? Въ какъвъ палатъ? Гдѣ му сж саражаритѣ и тѣлопазителиѣ? Какви му сж богатствата? Каква слава го окружава? И какво още? Пастиритѣ отиватъ, разумѣва се, по внушението на небето (на Бога), не въ Иерусалимъ въ великѣиятъ градъ, а въ малкия Витлеемъ; търсятъ родениятъ не въ царскитѣ палати, а въ яслитѣ! Защото, наистина, яслитѣ била *смирениата люлка* на родениятъ небесенъ и земенъ царъ. Ще каже, не е имало, ни копринени пердета, ни мраморни потони (дюшемета) ни прѣкрасни статуи, ни господарственни сановници, ни много служители, ни земни богатства; тамъ имало само едни ясли, и въ яслитѣ лежалъ младенецъ, а надъ него будно пазила святата му майка и праведния Иосифъ!

Тука и дошле пастиритѣ, и тука, споредѣ думитѣ на Ангелитѣ, които тѣ приели съ вѣра, намѣрили *Младенеца повитъ, че лѣжи въ ясли!* — Намѣрили Го, като вѣрвали и, въ духътъ на тази вѣра, се поклонили на младото строче, като на прѣвѣченъ Богъ. Като си въобразявали, съ каква чудна радостъ въ сърдцето и съ нѣкаква-си пламенна благодарностъ въ душата къмъ Господа, завърнали се пакъ по горскитѣ си височини!..

А мислили ли сте вие нѣкога за това, дѣца, колко много се е случвало, до гдѣто още Христосъ Господъ е билъ младенецъ, какво нѣщо е накарало хората да мислятъ за Него? И най-първо едно просто разказване на овчаритѣ, като се распространявало безъ съмнѣние повсичката Иудейска земя, можло мнозина да побуди да размишляватъ за рождеството на Христа Спасителя. Второто, вие знаете, че мѣдрецитѣ, които дошле отъ въстокъ, подъ прѣдводителството на новъ появената звѣзда и сжщата звѣзда и мѣдрецитѣ можле мнозина да приведѣтъ и расположатъ да разговарятъ за тове необикновено събитие на земята, както наистина ния виждаме, че отъ царъ Ирода до послѣдниятъ неговъ поданикъ — всичкитѣ въ градътъ Иерусалимъ, само питали да научѣтъ нѣщо за родившия се царъ Иудѣски. Това извѣстие още по много и съвсѣмъ рѣшително се распространило, когато праведнитѣ родители на младенеца Иисуса Го занесли въ храмътъ, и когато тамъ Го посрѣщналъ праведниятъ — Симеонъ и Анна. Най-послѣ и това обстоятелство, гдѣто царъ Иродъ започналъ да убиватъ въ Витлеемъ всичкитѣ младенци по-малки отъ двѣ години, съ надежда да убие въ това число и младенеца Иисуса, трѣбвало да обърнѣтъ на Неговото рождение общото и най голѣмо внимание.

И така, вие виждате, че Той, — ощо повитъ, лежашъ въ яслитѣ, вече повдигнѣлъ само съ едното свое появявание и небето и земята. На небето Го славятъ Ангелитѣ: на земята му се покланятъ пастиритѣ и мѣдрецитѣ — вълхвитѣ; царьтъ и всичкия Иерусалимъ дохожда въ недоумѣние при първото извѣстие за Неговото рождение: даже дѣцата не оставятъ въ спокойствие въ този случай; а отъ друга страна старитѣ се

прѣпълнятъ съ необикновена радостъ. Имало ли е нѣкога подобно отроче? Имало ли е нѣкога подобна люлка? Той можеше да се яви въ свѣтътъ като царски синъ, можеше да си почива въ златна люлка, само ако би поискалъ, или ако би било нотрѣбно само; Той можеше да има силнитѣ на земята, за да го посрѣщнатъ; нъ не! Той дошелъ и легналъ въ проститѣ ясли; И защо Той така направилъ? Азъ ще ви разкажъ това сега,

I. За това най-първо, *че другояче ние не би могли да признаемъ неговата истинна, дѣйствителна природа.*

Ако Христосъ дойдеше на земята като царъ, като генералъ, или като богатъ чловѣкъ, хората щѣха да гледятъ на Него, може би, така смъщо какго тѣ глѣдятъ на прѣкрасно подвързаната книга. Така обикновено бива, че тѣ забѣлѣзватъ не съдържанието, не истинското достоинство на книгата а нейната позлата, нейното украшение. Като гледаме силнитѣ хора, които иматъ голѣми богатства, които занимаватъ голѣми длѣжности, ние нѣкъкъ-си неволно си помисляме, че щѣше дабѣде хубаво да имаме всичко това. И ето ако Христосъ бѣше дошелъ по този начинъ, ние безъ съмнѣние щѣхме да се стараемъ да станемъ прилични на Него т. е. щѣхме да се стараемъ да станемъ царѣ, генерали, богати и силни на земята; а сега, ние знаемъ че можемъ да се оприличаваме на Христа, при всичката си сиромашия, при вснчкитѣ си лишения, при всеко нѣмание на слава. Между насъ и Неговото неисказанно величие нѣма нищо, което би могло да ни служи за непрѣходима прѣграда. Сега нѣма нужда да питаме, защо водата е такова приятно питие,—да ли за това, че е такова свойството на чистата вода, или за това, че съдѣтъ, отъ който я ние пиеме, е така добъръ и многоцѣненъ. О, колко малко нѣщо Христосъ Господъ е заимствувалъ отъ земята каквото и да е затова, щото да ни накара да Го обикнемъ! Ние даже нищо не знаемъ нито за неговата възраст, нито за космитѣ му, нито за чъртитѣ на Божественното Му лице; ние знаемъ само това, че Той се е родилъ въ Витлеемъ въ яслитѣ отъ Прѣчистата присно-Дѣва Марія. Той поискалъ, щото хората да го обикнатъ, не за това, че Той

е зель отъ земята нѣщо,—не за славата на царскитѣ прѣстолѣ, не за почеститѣ, не за богатствата. нѣ за това, което той е донесълъ съ Себе си на земята, за това, какво *Той е билъ, е и ще бѣде вѣчно*

2. Второ, *Той дошелъ на земята смиренно за това че поискалъ да покаже на бѣднитѣ, какви тѣ можатъ да бѣдятъ и какво можатъ да правятъ.*

Родителитѣ на Исуса Христа биле много бѣдни макаръ и да биле отъ царски родъ. По картинитѣ, щамнитѣ обикновено ни прѣдставятъ Иосифа, обручникътъ на Прѣсвята Дѣва Мария, да върви подиръ нея, а тя ѣди на муле, когато бѣгали въ Египетъ отъ гоненіето на царъ Ирода; въ най-близкото, което трѣба да допуснемъ, е че младенецътъ Исусъ билъ носенъ на рѣцетѣ имъ. По случай на прѣнасяніето му въ храмътъ, тѣ, ние знаемъ, това навѣрно, принесли обикновенната жъртва, каквата принасяли бѣднитѣ хора—двѣ гургулицы или два гълъба отъ което ясно се вижда че и бѣднитѣ хора могатъ да приносятъ и да посвѣщаватъ дѣцата си на Бога,—и че бѣдния може да му бѣде толкова угоденъ, колкото и хората, които иматъ несмѣтнати богатства. По нѣкога казватъ бѣднитѣ хора, че тѣ не могатъ да отидатъ въ църква, и особено въ недѣлнитѣ дни, за това че тѣ нѣматъ се хубави дрѣхы и по нѣкога бѣднитѣ дѣца казватъ, че не имъ, ще да ходятъ въ недѣлното училище, за това, че тѣ сѣ грозно облѣчени: нѣ- да казваме и чувствуваме така-значи да не зѣмемъ, съ какво ние можемъ да се оприличимъ на Христа. Пеленитѣ, съ които Той билъ повитъ въ яслитѣ, разумѣва се, сѣ биле най-обикновенни пелени; и, когато Той билъ донесенъ въ храмътъ, за да Го посветятъ на Бога, безъ съмнѣние дрѣхитѣ му не сѣ се отличавали отъ дрѣхитѣ на бѣднитѣ. Нищо не се изисквало повече, за това спечелване на благоволеніето Божие. Така, ако нѣкой отъ васъ е бѣденъ,—нѣма нито хубави дрѣхы, нито хубаво, пригодно живѣлище, нека си припомни само, че така е било и съ Христа: и пакъ неговитѣ родители Го прѣдали и посвѣтили на Бога отъ денѣтъ на рождението Му.

3. Трето, *Христосъ се явилъ въ проститѣ ясли за*

това, защото искалъ да ни покаже съ туй, че ние отъ нищо не трѣбва да се срамуваме, освѣнз отъ грѣхътъ.

Христосъ билъ дѣте на бѣдни родители: и не се срамувалъ отъ това. Иосифъ билъ дюлгеринъ: и не считалъ това за срамъ. Христосъ се родилъ и билъ повитъ въ яслитѣ: и това не е било безчестие за него. Да, нѣма нищо срамотно ни въ бѣдността, ни въ скърбта, ни въ страданията, ни въ каквото да било друго нѣщо, само ако нѣма нѣщо грѣшно „Христосъ не е зналъ грѣхъ“ (2. Кор. 5, 21).

А какъ ние по нѣкога чувствуваме и мислимъ? Намъ ни се струва, че да бждемъ бѣдни, да нѣмаме собствено прибѣжище, да нѣмаме другари и покровители, вече е нѣщо безславно! И дѣйствително това може да бжде, нѣ кога? Когато бѣдността е причина да сторимъ нѣкой грѣхъ, когато грѣхътъ е причина да ни оставятъ другаритѣ ни; и ето само отъ грѣхътъ трѣба да се срамуваме. Азъ ще ви покажъ сега, кога трѣба да се срамувате. Ако вие употребявате лоши, неприлични, мръсни думи; ако вие сте груби, вироглави, невѣжливи, немилостливи; ако сте горделиви, щеславни, склонни къмъ оскърбления; ако вие сте себелюбиви, користолюбиви, завистливи; ако си позволявате да се подигравате въ обрѣщенията си и въ всичкитѣ си обнасяния и не обичате да бждете прости; ако вие не сте милостливи къмъ братята или сестритѣ си, или непокорни на родителитѣ си, О, тогава има за какво да се срамувате! Грѣхътъ, въ всичкитѣ негови видове въ всичкитѣ негови и стъпенни е нѣщо такова, отъ което трѣбва да се срамувате; и именно само грѣхътъ е такъвъ.

А ще ли да запомните, мили дѣца, урокътъ, който вие даденъ отъ проститѣ ясли на Христа Спасителя?

Равносмѣтка на Народ. Българ. Църквя.

(Продължение отъ , VI книжки).

Да дава

На Юсинъ Камаиоръ	гр.	5,000.
„ Н. П. Тъпчилещовъ	„	300,000.
„ „ „ „ за лихвѣ по 1 ⁰ / ₀ „	„	9,371.
„ Бр. Ив. Гешооглу	„	300,000.
„ „ „ „ за лихвѣ по 1 ⁰ / ₀ „	„	13,292. 50
„ Хр. П. Тъпчилещовъ	„	315,807.
„ „ „ „ за лихвѣ по 1 ⁰ / ₀ „	„	13,137.
„ Хафузъ Балч. Мумджи Гединъ	Вехти.	„ 1,840.
„ Юсрефаа „ „ „		„ 11,579.
„ Богоза Сарафина		„ 6,000.
„ Жани Вуло		„ 15,000.
„ Кат. Скалича		„ 12,000.
		Гр. 1,003,026. 50

Да зима

Отъ Различни вехти длѣжници . .	гр.	14,056.
" " " " "	"	14,697.
" Българ. Жилище	"	8,000.
" Кассата за готовитѣ	"	42,940. 12
За Нови и вехти Църквата длѣжи .	"	923,343. 38
		Гр. 1,003,025. 50

Комисіята

Михалакъ, Райновичъ	П. С. Векилевъ
Костаны Мариновичъ	Др. Т. Чавдаровъ
К. В. Славчевичъ	За Ивана Бозвели
Ст. Б. Бояджовъ	Азъ Нечю Златевъ

Цариградъ въ Народната Българска Църква на 31.
Тридесетъ и първий Декемврий 1859 хилядо осем-
стотинъ петдесетъ и деветъ л.

Въ Народното събрание което биде въ Народната Българска Църква на десетий **№** 10. сега Януарія 1860, надзирателството съставляемо: отъ Г. Г. Христия и Никола П. Тъпчилещови, Д. Ив. Гешеоглу, Гавр. Кръстевичъ и Захарія Струмскаго и настоятелството съставляемо отъ Г. Г. Хр. Д. Кара-Минковъ, П. Д. Павлова, Хр. С. Арнаудова, Ст. Д. Увалиевъ, Д. Добревичъ, Хр. М. Шишева, Иванча Бозвелията, Хр. Ив. Сарачианоглу. и Марка Георгиева; по основание на Църковнаго устава членъ 20 ѝ, представихъ за да се прѣгледатъ и одобрятъ Църковнитѣ смѣтки, които ся слѣдовали отъ 1 ѝ Априлія 1858 лѣто до 31-ѝ Юврія 1859.

Въ тоя случай съ общото съгласіе ся отбра Комисія отъ Г. Г. М. Райковича, К. Мариновича, К. В. Славчевича, Ст. Бояджиева, Драгана Т. Чавдарова, Ив. Бозвелията, и П. С. Векилева. и ся нареди да прѣгледва едно по едно тия Църковни смѣтки, и да прѣдложи да ся одобрятъ ако ся прави. Прочее днесъ на 17. Януарій 1860 лѣто въ Общо-Народното събрание, тая комисиія прѣдстави, че е прѣгледала подробно рѣченнитѣ смѣтки и ги е намѣрила прави и съгласни съ равностѣтката наредена отъ Настоятелството въ по прѣдишниятъ листъ 56 ѝ на Настоящата Глав. Книга Църковна, по което изложила и горнята смѣтка одобрена съ подпискитѣ имъ. Тая смѣтка прѣгледдохме и ни всички; и съгласно я одобрихме, прочее не остана друго освѣнь искренно да благодариме толкозъ на Г. Г-да Надзиратели за Народолюбивитѣ имъ голѣмо попичения и трудове, колкото и на Г. Г-да Надзиратели за искреннитѣ имъ услуги.

Надзиратели

Хр. П. Тъпчилещовъ
Н. П. Тъпчилещовъ
Д. Ив. Гешеоглу.

Настоятели.

Хр. С. Арнаудовъ
Хр. Д. Караминковъ
За П. Д. Павловъ
Д. Х. Тульевъ
Д. Добревичъ
За С. Д. Увалиевъ
Димо Х. Несторовъ

Удобряваме долуподписанитѣ присѣтствувавши днесъ: Георг. Златевъ, К. Райновъ, А. С. С. Екзархъ, Ив. спасевъ, Дойчо Проичовъ, Диму Драгановъ, Христо Гюровъ, Стайку Деривовъ, Х. Н. Х. Димувъ Минчеоглу. Н. Х. Бракаловъ, М. Т. Ташакмановъ, Ст. Д. Дрейновъ, Славе Калчевъ, Стойко Мирлева, Петку Мирлевъ, Георг. Груевъ, Г. А. Моразеновъ, Ив. В. Чоканова, Илия Н. Бейчевъ, Никола Павловъ, Стайку Димовъ, за Бозвелията Нечю Златевъ, Стоянъ. М. Джалаловъ, Ксфухареныйтъ Мехуръ за сичкыйтъ имъ Еснафъ.

Извлечение отъ Глав. Цѣр. книга Л. 58ый.

Днесъ на 1860 лѣта 17 Януарія, понеже нѣколцина отъ Настоятелството си дадохъ за напредъ оставката, то народныйтъ Съборъ за настоятели за напредъ избра едногласно долнитѣ:

Отъ търговското званіе	Г. Г. Д. Добровичъ
	„ К. Мариновичъ
	„ Д. Х. Несторовъ
	„ К. В. Славчевъ
	„ Д. Х. Тюльевъ
Отъ тютюнджиский Еснафъ	„ Ив. Д. Бозвели
„ Ескиджиский	„ „ Савва Калистова
„ Абаджиский	„ „ Никола Павлова
„ Каймакчиский	„ „ . . . . .
„ Чорапчийский	„ „ Ст. Джейкова.

и за потвърденіе на това избраніе подписватъ ся присѣтствующитѣ.

Въ стаята на Народ. Българска Църква 17 Януар. 1860 лѣто. Георги Золотовичъ, Д. Ив. Гешеоглу, Хр. Н. Тѣпчилещовъ, Н. П. Тѣпчилещовъ, А. С. Б. Екзархъ, К. Райновъ, Х. Н. Х. Г. А. Маравиновъ, Ив. Г. Чокановъ, Илия Н. Бенчевъ, М. Т. Ташакмановъ, Иванъ Спасовъ, Стайку Мирчевъ, П. С. Векелевъ, Никола Павлевъ, Стойку Димовъ, Петку Мирчевъ, Дойчо Проичовъ, Др. Т. Чавдаровъ, Хр. Груевъ, Нечю Златевъ, Димо Драгановъ, Ст. Джалаловъ, Стайку Джубовъ, Богданъ Русювъ, Ст. Бояджиевъ, Хр. Д. Кара-Минковъ.

Съгласно съ 5-й членъ Чърковнаго Устава мы долуподписанни съобравшися днесъ на 22-й Януарія 1860 год, удобрихме отъ помежду ни, за писмоводитель и за

да има гласъ въ размишленията на Надзирателството отъ страната на Настоятелството нашия събратъ Г-на К. В. Славчевичъ отъ Търговското звание, а отъ Еснавското Г-на Никола Павлова, и за потвърждение се подписваме.

Цариградъ 22. Януарий 1860 лѣто.

Търговско звание

Еснавско.

Д. Добревичъ

Иван. Б. Бозвели

Д. Х. Несторовъ

Д. Х. Тюльевъ

К. Мариновичъ.

По едно гласно съгласіе на настоятелството: долу подписани избрахме отъ . . . . за да зимами участвъ въ размишленията на надзирателството за църковнитѣ работи, обѣщавамъ ся кога бжде за важни работи да давамъ въ тѣхъ гласъ съгласно съ особнын на надзирателството Протоколъ.

Цариградъ 22 Януарий 1860.

Никола Павловъ

К. В. Славчевъ.

Извлечение отъ Протокола.

Като се зеха прѣдъ очи нуждитѣ на народа ни, въ Цариградъ при бивающитѣ българе, сметоха за потрѣбни да се свика събрание, въ което да се избѣржтъ членовѣтѣ на единъ постояненъ свѣтъ, който да разсждава и нарѣжда дѣлата, които бы поискали наръждане. Привикани 34 лица отъ Цариградъ българе отъ всяко съсловие, събраха се на 27 Мартъ 1864 въ Народни метохъ на Феверъ при Българ. Църква, само 20 лица, — Въ това събрание като се разиска довольно начинътъ по-когото да се избѣржтъ членовѣтѣ на постоянний Свѣтъ, и съсловията отъ ксито да се избиратъ едногласно прие съ слѣдующето.

Постоянный приврѣменъ Свѣтъ да се съставлява отъ избирание 11 членове между българитѣ въ Цариградъ и отъ Народнитѣ Прѣставители, колкото и които би да били. — Членовѣтѣ събрани и Прѣставителитѣ

ще си избиржтъ Прѣдсѣдатель. Подпрѣдсѣдатель и писаръ се измежду си.—Като се пристѣпи слѣдъ това въ избиранieto на членовѣтъ прие съ едногласно четере отъ Еснафитѣ бѣлгарски въ Цариградъ, именно: Абаджийскитъ на Галата, Абаджиискиятъ на Хамбарѣтъ, Хлебарскитъ и Градинарскитъ да избержтъ между си по одного отъ най опитнитъ и да го покажатъ за членъ, а за останалитъ седемъ положени за кандидати 20 лица, искахъ се гласовѣтъ на събранието, гласовѣтъ се подадохъ тайно и най голѣмо вишегласие земахъ слѣдующитъ:

бѣли черни

Г нъ Гешоглу	Димитрій	прие гласове	16 и 4
"	Тѣпчилеца Никола	" "	15 и 5
"	Кара-Минковъ Христо	" "	15 " 5
"	Славчевичъ Константинъ	" "	14 " 6
"	Тѣпчилеца Христо	" "	12 " 8
"	Докторъ Вълковичъ	" "	11 " 9
"	Озуновъ Цвѣтко	" "	11 " 9

Послѣдствие, това тѣя останаха и членове на Съвѣта; нъ защото Г-нъ Д-ръ Вълковичъ направи забѣлѣжаваніе-то, че неизвѣстно-то му сега за сега положеніе не му допуцава да поеме тая длѣжностъ, и защото-то изясненіята му сж видяхъ отъ събраніе-то да иматъ потрѣбна та основностъ, събраніе-то пристѣпи да го замѣсти съ одного отъ кандидати ти, които имаха непосредственно вишегласието послѣ отвѣдъ поменжитѣ. И тѣ бѣхъ: Г-нъ Кръстевичъ Гаврилъ съ гласове бѣли 8. и черни 12, и Г-нъ Х Минчеоглу Х Никола гласове бѣли 8. и черни 12.

За да се приеме единъ отъ двамата тѣя, стана най-тайно гласоподаване и Г-нъ Кръстевичъ като зе 19 гласове, а Г-нъ Х Минчеоглу само 1, Г-нъ Кръстевичъ ся прие за членъ вмѣсто Г-на Д-ръ Вълковича.

Въ слѣдствие на тѣя една комисія отъ двѣ или три лица членове на горний съвѣтъ, опрѣдѣли ся да се помолятъ Г-ну Кръстевичу да приеме мѣстото си въ тоя съвѣтъ, което му оказва вутацията, която вутация несъмнѣвно щеше да бѣде изначало пълна въ вишегласието си за него, ако въ истото врѣме не бе ся

подумало че Г-нъ Гръстевичъ не ще приеме никакъ да участвува като членъ въ тоя съвѣтъ.

Длъжностити на постоянниятъ смѣнянъ съвѣтъ къмъ обществото и длъжността на обществото къмъ постоянниятъ Приврѣменъ съвѣтъ, ще се означатъ отъ единъ особенъ—Канонизмъ.

По прѣдложението на Г-на Д-ра Струмский да се поправи станалата погрѣшка върхъ назначението на сина му да остане на изждивението на правителството въ Цариграското училище, подадената Царска Милость когато то било избрано и назначено отъ обществото българско въ Цариградъ да иди въ Парижъ. Събранието рѣши и Г-нъ Д-ръ Ст. Чомаковъ прие на себѣ си грижата да помоли Правителството да се изпълни рѣшението на общината т. е. да се приеме Момчето на г-нъ Струмский вмѣсто Софийче то, което по чястна погрѣшка му zelo мѣстото.

По прѣдложение на г-на Д-ра Ст. Чомакова, рѣши се отъ събранието да се подаде му захире на Царското Правителство за да се ускори свършванieto на распрѣжтѣ ни съ Гръцката Патриаршія.

Цариградъ, у Народ. Метохъ при Българ. Църквѣ на фенеръ.

27-ий Мартъ 1864 год.

Слѣдватъ подписитѣ.

Н. П. Тѣпчилещовъ, Хр. Ст. Чомаковъ Хр. Д. Караминковъ, Захарія Струмскій, Атанасъ Георгиевъ, Никола Павловъ, Никола Вассофъ, Хр. П. Тѣпчилещовъ и Захария Х Гюровъ.

Намирающите се приставители днесъ тукъ въ Цариградъ, и членове въ съвѣтъ.

Прѣдставители	
Отъ Пловдивъ	Д-ръ Ст. Чомаковъ
„ Варна	Ат. Георгиевъ
„ Самоковъ	Захар. Х Гюровъ

Узначенитѣ еснафски, членове

„ Хамбаръ-тъ	Іовчю Ивановъ
„ Галата Абадж.	Никола Павловъ

- „ Ескадж. Битъ Пазаръ Никола Павловъ
 „ Бахчеванджийскый . . . . .

Събрание 2-ро

На 22-ий текущаго м-ца маія, спорѣдъ едногласноторѣшеніе първъ пѣтъ за сѣда приврѣмений съвѣтъ въ Народныйтъ метохъ послѣ опрѣдѣленіе-то, кое-то станало въ събрание-то отъ 27 мартъ 1864 лѣто, и въ засѣданіе-то си пристѣпили членовѣтъ въ избране на Прѣдсѣдатель. Като такъвъ Почтенитѣ членове избрали за Почтенъ Прѣдсѣдатель Негово Высокопрѣосвященство Господна Иларіона Макариополскаго; а за рѣдовенъ Прѣдсѣдатель Достопочетнаго Пловдивскаго Прѣдставителя Г-на С. Чомакова, и за подирѣдсѣдатель Г-на Хр. Тѣпчилещова, и послѣ едногласно подтвърженіе на въспоменатитѣ лица, събрание-то, като нѣмаше друго важно да разискова въ туй засѣданіе, сж разиде. (Слѣдва)

Изъ нашия църковенъ животъ.

При всичкитѣ тѣжки условия, съ които често пжти е принудена нашата света църква да се расправя, тя се е могла много нѣщо да направи за своето спасително дѣло прѣзъ миналата година и отъ началото на настоящата.

Първата и грижа слѣдъ урѣжданieto Св. Синодъ постоянно да засѣдава, а не периодически, както бѣ отъ по прѣди, бѣ да нарѣди своитѣ диховни училища както е необходимо за спасителното и дѣло. Цариград. духов. Семинария слѣдъ двѣ години ще напълни шест-годишния си курсъ, а Самоков. Духов. училище въ началото на нас. учебна година отима и 4-й класъ, съ който се даде по-голямъ просторъ за знанието на учащитѣ се и, както се говори и то щѣло да бѣде изравнено съ първата постъпенно. И дѣйствително първостъпенната грижа на Светата ни Църква за духовнитѣ училища вѣчъ дава своя плодъ. Сега въ всичкитѣ почти Епархii въ Княжѣството, не само въ градоветѣ, но и въ много села вѣчъ има свещенници, свършили духовно училище, които освѣнъ прѣмитѣ си длѣжности сегизъ, тогизъ се занимаватъ и съ литература, когато прѣди 20 години туй не можеше и да се очаква. Въ лицето и на тия свои служители Църквата придобива и едни силни и подготвени борци противъ неприятелитѣ си, които подъ различни видове и начини се селятъ да подкопаватъ между вѣрующитѣ нейнитѣ божественни истини.

Като е залегала и залега тѣй Св. ни Църква за своето дѣло, тя е употребила въ сжщето врѣме и особено старание, щото да има подготвени и подпълно отговаряющи кандидати на св. архиерейски прѣстоле, отъ които двама и сж биле избрани отъ населението на Старо-Загорската и Сливенска Епархii — за първата въ лицето на Високопреосвещеннаго Методия.

(Кусевича) и за втората въ лицето на Високопреосвещеннаго Гервасия. И двамата тия кириарси сж завземали видно мѣсто въ дѣятелността на нашата Църква и въ тия отчаянни борби, които народътъ ни, въ растояние на толкозъ години, води за своето политическо добро.

При това църквата ни е обърнала сериозно внимание и върху самата своя администрация, като постоянно слѣди всичко да се изпълнява въ точностъ и безъ отлагание, отъ що и епархиялнитѣ управления постъпенно завзематъ подобающето имъ положение.

Обърнато е при това и старание, щото проповѣдничеството на священнослужителитѣ да се извършва както трѣбва, както и въ самото си поведение тѣ отъ день изъ день да прѣуспѣватъ, като за тази цѣль и за често назидание и поучение благочестивитѣ християни почти всичкитѣ Високопреосвещенни Митрополити сж направили обиколки на Епархийтѣ си, освѣнъ правенитѣ по извѣстни нужди.

Освѣнъ тия Св. наша Църква не е испустнала изъ отеческата си грижа и духовната ни литература, но и при най бѣднитѣ ѝ материални сръдства тя е подпомагала, съ колкото е могла, дѣлото на този или онзи труженикъ, или пакъ го е прѣпорѣчвала на благоговѣйнитѣ священници и благочестиви християне.

Изъ живота на Гръцката Цариградска Патриаршия. Свѣтския елементъ, който по извѣстни исторически причини, се е вмѣкналъ въ нѣкои части отъ Христовата Църква, отъ дълго врѣме разяжда животътъ и на Цариградската гръцска патриаршия и сега, напоследѣтъ, наново и причини разбъркувание, отъ което, кой знае какъ и съ колко мъки тя ще се оправи, освѣтъ да зима врѣмenni мѣрки, които се пакъ разбъркувание и томоzenie на работитѣ ѝ ще докарватъ. Не бѣ отколѣ, когато всички почти гръцки вѣстници исказваха задоволство отъ сполучливия изборъ прѣемникътъ на бившия патриархъ Неофита VIII въ лицето на Антима Цацоса, който зае патриаршеския прѣстолъ съ наименованието на Антимъ VII-й,

обаче ако сѣди челоуѣкъ отъ туй, що се пише сега за послѣдния, излиза, че никой не може съ нищо да задоволи алчния апетитъ на този свѣтски елементъ.

Между другитѣ причини, които се посочватъ за паданието и на този патриархъ, указватъ на туй, че той билъ подигналъ въпросътъ за диганието на схизмата отъ българитѣ не въ интересътъ на грѣцката националностъ, отъ що този въпросъ въ скоро врѣме и заглухналъ; че немогълъ да заварди грѣцскитѣ училища отъ въвежданието въ тѣхъ на турския языкъ, че въ Скопското дѣло той билъ станалъ на страната на Сърбетѣ, за което го даже обвиняватъ, че билъ зелъ пари отъ послѣднитѣ.

А нѣкои отъ Европейскитѣ вѣстници на послѣдне врѣме, писаха, че обвиняватъ бившия патриархъ още и въ противоканонически дѣяния и че обвинителния актъ, съставенъ противъ него, състоялъ отъ 37 членове.

Кой ще е прѣемникътъ на сваления сега патриархъ, не се знае, но кой и да е и той ще бѣде принуденъ слѣдъ врѣме да се оттегли, щомъ ще поиска да пази църковнитѣ конни и да прѣнебрѣгва панелнистическитѣ интереси.

Изъ животътъ на Ромѣнската Църква. Сжщия този свѣтски елементъ, при това и съ чисто протестантски и римо-католически отстѣпки, е причината, гдѣто въ тази църква станаха толкозъ нежелателни случаи прѣзъ миналата година — не само отстранението приматътъ на ромѣнската църква отъ длѣжността му, но и низовжданieto му до простъ монахъ, и сетнѣ на ново въстановенъ въ архиерейскій си чинъ и длѣжностъ и оттеглилъ се по доброволно желанне.

Туй крайно скѣрно явление въ тази църква е толкозъ жалостно, щото, ако го погледне челоуѣкъ отъ догматическа и църковко-каноническа точка зрѣние, не може освѣнъ да тѣжи и жали, защо именно то става въ сегашне врѣме. Но пакъ и неможе да бѣде друго-яче, защото сегашния министръ на Външнитѣ работи и просвѣщението въ тази страна г-нъ Мързеско е горѣщъ борецъ на протестантската пропаганда, който въ своитѣ съчинения и лекции въ университетътъ

(той е професоръ по гражданското право) постоянно прѣвознася и прѣпорѣчва кузовитѣ закони, които отъ православна точка зрѣние, немогѣтъ да се държатъ за канонически. Казва се, че и нѣкои отъ ромѣнскитѣ светители, които сѣ се учили на Западъ, се придържатъ о възгледитѣ на този професоръ, а сега министръ, затова и когато бившия приматъ митрополитъ Генадий Петреско се изказалъ противъ измѣнението законътъ за съставътъ на ромѣн. Св. Синодъ — да се счита присѣтствието на Синода за законно само ако присѣтствуватъ 12 души отъ 16 души владици, а не съ 9 както сѣ искали правителственнитѣ, то и тия владици се произнесли противъ своя приматъ.

Подиръ принуденото изравнение на тия жалостни случаи за приматъ на ромѣнската църква и Митрополитъ букурещки билъ избранъ Иосифъ Георгиянъ, челоувѣкъ високообразованъ и благочестивъ.

Изъ църковния животъ на Иерусалимската Патриаршия. Въ началото на м. Февруарий т. г. Иерусалимската църква е постигнала голѣма жалба — починалъ е блаженнѣйшия патриархъ иерусалимски Германъ, който е билъ единъ отъ рѣдкитѣ прѣдставители на тази църква въ ново врѣме.

Починалия въ Бозѣ Патриархъ е родомъ отъ Пелопонесъ и още отъ млади години е отишелъ да живѣе при чича си Лидийския владика. Подиръ свършилъ Иерусалимското богословско училище, постригалъ се въ монашески чинъ и въ 1864 год. като билъ рѣкоположенъ въ иеродяконски чинъ билъ испратенъ да продължи учението си въ Атинския университетъ, който и свършилъ по математическия факултетъ. Сетнѣ нѣколко години билъ учителъ въ богословското училище въ Иерусалимъ, а въ 1874 год. направенъ главенъ секретаръ на Иерусалимската патриаршия. Подиръ туй билъ хиротонисанъ за филаделфийский владика и въ 1878 г. испратенъ отъ страна на источнитѣ патриарси въ Берлинъ за да забрани прѣдъ Берлинския конгресъ секвестираниѣ имоти на патриархитѣ въ Ромѣния отъ княза Куза. Подиръ тази миссия той билъ произведенъ за Скитополски митрополитъ, —

сетнѣ въ 1883 г. опрѣдѣленъ за Антиохийскій патриархъ, и въ 1891 год. за Иерусалимскіи патриархъ.

Блаженнопочившии Германъ е билъ дълбоко вѣрующъ чловѣкъ и прѣдаденъ служителъ на Светата Църква. При това, при голѣмия свой, грѣцки, патриотизмъ той често пѣти прѣдъ близки свои е скърбелъ за извършената въ Цариградската грѣцка патриаршия схизма спрямо българитѣ е казвалъ, че тя е, която има най-много да врѣди на Светото Православие.

Изъ църковния животъ на Черна Гора. Въ началото на тази година въ всички Черна Гора стана едно тържественно празденство, което, ако и на гледъ политическо, но въ основата си е чисто църковно. Черногорцитѣ си отпразднуваха двѣстѣ годишнина на своята владѣюща сега династия, нарѣчена Нѣгоши, прѣдставителтъ на която сега е князь Никола.

Историята на празнуванието на тая 200 год., на кѣсо е тази: слѣдъ знаменитата, но жалостна Косовска битка въ 1389 год. всичкитѣ сръбски земи били подложени на турскитѣ самоволия и въ това число и Черна Гора, наричана Зета или Диоклея и съставляюща жупанство отъ сръбскитѣ владѣния, не била избавена отъ тия самоволия. Тя прѣкарала въ продължение на около двѣстѣ години промѣнливъ животъ — то бивала независима, каквато е била въ врѣме на Черноевичитѣ, то бивала съвършено съсипвана и отъ турци и отъ католици. Но въ 1516 год. тя съвсѣмъ подпаднала подъ властѣта на турцитѣ и за черногорцитѣ настанало страшно врѣме, когато имъ прѣдстояло за да останатъ живи, да се испотурчжтъ. И ето въ туй страшно за тѣхъ врѣме, излиза тѣхния духовенъ пастиръ владиката Даниилъ, родомъ отъ селото Негоши, събира около себе си останалитѣ вѣрни свои чада и съ тѣхъ въ 1702 година подигнува въстание, като исколва всичкитѣ турци и потурченитѣ и покатоличени черногорци, които се распорѣждали въ Черна Гора. Подиръ това той земъ въ рѣцетѣ си и свѣтската властъ и съ кръстѣтъ въ една рѣка и съ ножъ въ друга той поставилъ Черна Гора на своитѣ крака.

Подиръ владиката Даниилъ, умрѣлъ въ 1735 год., Черна Гора продължавала да се управлява до 1851 година се отъ владици управители, когато билъ избранъ мирянинътъ Даниилъ Петровичъ да управлява държавата и нареченъ князь.

Сериознитѣ историци, които се занимаватъ съ изучаванieto на Черногорската история утвърждаватъ, че само духовно-мирското управление на Черногорскитѣ владици е било въ състояние да избави черногорцитѣ и да имъ даде политическата самостоятелностъ.

Книгописъ.

Измъ безпристрастнитѣ и напръдничавитѣ съотечественици. Издава Българското Еванг. Дружество Пловдивъ. Търговска печатница, 1896.

Въ послѣдната книжка отъ „Българ. Църк. Прѣгледъ“ ние се бѣхме обѣщали на читателитѣ, че ще поговоримъ за брошурката, заглавието на която приводохме по-горѣ. Сега ние пристѣпваме да изпълнимъ прѣдъ читателитѣ даденото си обѣщание. Прѣди всичко считаме за нужно да забѣлѣжимъ, че хората, които стоѣтъ на чело на протестанската пропаганда въ нашето отечество, въ послѣднитѣ нѣколко години съ такава трѣскава дѣятелностъ се отличаватъ въ прокарването на своитѣ заблуждения между нашия народъ, щото здраво мислящия и безпристрастенъ наблюдател не може да си обясни пламването и избухването на тази енергия, която тѣзи хора харчатъ за достигане на своитѣ тъмни планове, не може да се обясни съ друго нѣщо, освѣнъ съ слѣдующитѣ двѣ прѣдположения: 1, или, че протестанството твърдѣ много се е усилило сега въ България; 2 или пъкъ, напротивъ, че почвата за неговото съществуване се явява твърдѣ неблагоприятна. Намъ се струва, че не се лъжемъ, ако допустнемъ вѣрността на второто

прѣдположение. Основание затова имаме освѣнъ статистическитѣ данни отъ прѣброяване на населението въ княжество България*) и брошуркитѣ отъ тая категория каквото е и тая, която сега искаме да разгледаме съ читателитѣ си. Тази брошурка не заслужава да се говори твърдѣ много зарадъ нейзато, че по характера на изложението си и по съдържанието си тя не прѣдставлява нѣщо ново отъ онѣзи брошурки, съдържанието на които ние сме разгледвали и другъ пжтъ въ страницитѣ на „Б. Ц. Пр. II**). Най-напрѣдъ се хвърля въ очи, че авторитѣ на тази брошурка изопачаватъ фактитѣ на историята като се основаватъ сигурно на прѣдположението, че тѣзи които ще прочетжтъ тази брошурка, леко-мислено ще се повлекжтъ подиръ думитѣ на писачитѣ на брошурата, ще напустжтъ бащината си вѣра и ще удовлетворжтъ дертвоетѣ на хора, които нѣматъ нищо общо нито съ минжлата история на Българския народенъ животъ, нито съ бжджжитѣ негови сждбини; нѣ такива „интелигентни, безпристрастни и напрѣдничава съотечественици“ намъ се струва, че въ България сега не се срѣщатъ вече и то ето защо. 1, въ сегашно врѣме хората можжтъ да разбержтъ, че въ България нѣматъ надъ главата си онзи въображемъ „Отецъ Агапий“, който да не позволява на вѣрующия Българинъ да се просвѣщава съ науката, да прочита словото Божие и да разсждава за неговото съдържание; 2, въ сегашно врѣме всѣки Българинъ знае, че въ свободното княжество на България не заповѣдва и не върлува нѣкакъвъ си „баба Хасанъ“, а самия народъ чрѣзъ своитѣ прѣдставители урежда и узаконява всичко това, което е полезно и потрѣбно за историческото му прѣуспѣвание. Тамъ, въ народното Българско събрание, нѣма никакъвъ „отецъ Агапий“ нѣма никакъвъ „баба Хасанъ“ и затова естествено се явява питанието ако: протестанскитѣ мисионери разполагатъ съ

*) Общи резултати отъ прѣброяванието 1-й Ян. 1888 г. стр. 20 виждаме числото на протестантитѣ възлиза на 1358.

**) Виж. „Бъл. Цър. Прѣгледъ“ I и V и VI кн.

нѣкакви сили нравственни или научни, защо нѣматъ доблѣстѣта да прѣдставятъ въ положително изложение прѣвѣсходствата на своето вѣроучение прѣдъ господствующата наша православна вѣра, да расяснятъ въ какво се състоѣтъ добринитѣ, които би можель да извлѣче Българския народъ за бѣдѣщитѣ свои сѣдбини, ако приеме тѣхното вѣроучение? Всѣкой здравомислящъ Българинъ задава тоя въпросъ на себе си, а има право да го зададе и на нѣколцина автори на брошурата. И струва ни се, че нито мисионеритѣ, ако само иматъ капка отъ съвѣсть, нито други нѣкой здраво мислящъ Българинъ, би можель да даде другъ нѣкакъвъ отговоръ на тоя въпросъ, освѣнъ слѣдующия: несѣстоятелността на протестанското учение, неговата неопрѣдѣленность и пограничность съ невѣрието каратъ тѣзи отчаяни ратници. На! въображаема нѣкаква си свобода да търсѣтъ по различнитѣ тъмни кѣтове хора или слабо-умни или незрѣло-мислящи, да ги оплетатъ въ своитѣ мрѣжи на заблужденията, да имъ напълватъ главитѣ съ нѣкакви фрази и да ги въоръжаватъ срѣщу всичко това, което не е съгласно съ интереситѣ на продаденитѣ протестански водители; 3) въ сегашно врѣме всѣкой здравомислящъ Българинъ сигурно знае, че да отхвърли вѣрата си въ чудотворнитѣ икони и светитѣ мощи и пр. ни най-малко нѣма да стане по-свободенъ въ каквото и да било отношение, нито по-образованъ, въ която и да било областъ на чловѣческото знание, нито по-богатъ даже и съ една стотинка, даже нито по-полезенъ гражданинъ, нито по-родолюбивъ Българинъ, защото вѣрванието въ св. мощи и св. икони, като учение засвидѣтелствувано отъ Богодухновени и Богопросвѣтени мѣжѣе, придава на християнина не нѣкакво земно обогатяване, но спасение на душата; при това нека се помни, че протестанския свѣтъ не е доказалъ да ли чловѣкъ непрѣменно може да получи спасението си у тѣхното вѣроучение или не; 4) всѣкой Българинъ най-добрѣ знае, че проповѣдническата дѣятелность на Св. Кирила и Методия, мѣжѣе свети по своя животъ, най-прѣдавни граждани на своитѣ

народъ и най-искренни родолюбци на своето отечество, никога не могатъ да бждатъ сравнявани съ водителитѣ на протестанството, на които и личниятъ и семейниятъ животъ на всички Българи сж извѣстни; гражданскитѣ добродѣтели и родолюбието на протестантитѣ пакъ тѣй сжщо на всички ни сж познати. Само едно кощунство може да се осмѣли да намѣрва близкостъ въ тѣзи неизмѣрими противоположности; 5) всѣкой здраво-мислящъ Българинъ знае добръ, че постѣтъ, ако бжде исхвърленъ отъ православната наша църква, нѣма да направи никого отъ тѣхъ нито по-богатъ, нито по-родолюбивъ, нито по-здравъ, нито по-нравственъ. И защо да бжде исхвърленъ поста? Да ли затова само, защото е той нареденъ отъ нѣкой си „Отецъ Агапий“, или затова просто, защото не го харесва нѣкакъвъ си К-къ, Х-лъ, С-въ и пр.? Намъ се струва, поне, не се лъжемъ, че протестантитѣ, които постоянно фдѣтъ мѣсо, се прѣдставляватъ много по-блѣдни и жълти, отколкото онѣзи православни българи, които пазѣтъ наредбитѣ на своята православна вѣра.

Като сме говорили други нѣтъ по-дробно и обстоятелно върху всичко туй, което се излага въ страницитѣ на разгледваната брошура, ние сега нѣма да се спираме върху отдѣлнитѣ точки, които спорѣдъ мнѣнието на нашитѣ заблудени братия, прѣдставляватъ спънки и за гражданската ни свобода и за образованието и за материалното обогатяване и за правилното разбиране на нѣкои мѣста отъ словото Божие и за спасението на душата изобщо и пр. обръщаме се сега къмъ тѣхъ съ слѣдующия въпросъ: християнска ли е, честна ли е, родолюбива ли е, напѣдничава ли е дѣятелността на нашитѣ заблудени братия — протестанти, които работѣтъ за распокъсванието на многоизмѣчения нашъ народъ? Ако на този въпросъ протестантитѣ отговорѣтъ утвърдително, тогава ние още по-ясно ще видимъ тѣхното здраво-мислие и родолюбие.

Великинъ и Искринъ.

Смѣсь.

Нещастията въ Индия. Относително нещастията въ Индия ето какво пише руския журналъ „Природа и Люди„ въ единъ отъ послѣднитѣ си броеве.

„Появилата се испърво чума въ Бомбея и сега още съ вѣтрова бързина се разпространява не само въ Индия, но и вънъ отъ нейнитѣ граници, като поражда панически страхъ въ населенията и тѣ зарѣзватъ всички и бѣгатъ отъ заразенитѣ мѣста. Само отъ Бомбея сж избѣгали до 150 хиляди души. Бомбейския дописникъ на в. Тимесъ пише, че половинъ отъ градътъ е запустѣлъ съвсѣмъ; кжщата сж или просто заковани, или пакъ сж съвсѣмъ праздни и приличатъ на отворени гробове. Дюкениѣ и магазинитѣ сж затворени; сжщо тѣй и общественитѣ учрѣждения всички сж закрити. По имотнитѣ жители и чиновницитѣ отъ правителственитѣ учрѣждения сж зарѣзали кжщата си въ Бомбея и сж се распърснали вънъ отъ градътъ и дохождатъ въ Бомбея за единъ, два часа и пакъ избѣгватъ. Мнозина живѣятъ въ чадѣре или колиби. Има страхъ да не се появятъ нови лошапи гигиенически условия, напр. да не се появи и холерата.

Но колкото и да е страшна чумата, съ нея още може да се бори чловѣкъ: тя може и да се цѣри, пакъ може и да се избѣгне понеже се развива отъ нечистата обстановка на по-голѣмата частъ отъ населението на Индия.

Много по нуждна е борбата съ другото зло, което е сполетело тази страна, и именно гладътъ, който завзема едно пространство отъ 164,000 кват. мили съ население отъ 36 милиона. Гладътъ се появи отъ бездѣждие, тѣй като прѣзъ врѣмето, когато тамо вали дѣждь -- отъ половината на Августъ до половината

ва Ноемврия въ сѣверо-западнитѣ и централни провинции капка дѣждецъ не е капнала. А при това и прѣдишната година не е била плодovита. И ето по-това милиони хора останали безъ парче хлѣбъ. Какви ужасни картини се виждатъ сега въ тия мѣста, гдѣто е гладътъ. Съ перо не може да се спие гледката на изгърчавелитѣ и прѣгладнели хора, които на тѣлпи се ваятъ по улицитѣ измрѣли и полумъртви или пакъ скитающа се по градоветѣ и селата за трошица хлѣбецъ. Само този, който е испытвалъ таква нещастия, може да си състави ясно понятие какво става сега въ Индия.

Сегашния гладъ въ Индия не е ново явление. Още въ 1769 год. тамо е била опустошена всичката долна долина на Гангъ, тѣй като тогава трѣтята частъ отъ населението погинало.

Подиръ въ сѣщата страна отъ 1780 по 1790 г. почти всѣка годнна сж умирали хора отъ гладъ повече отъ единъ милионъ; прѣзъ сегашния вѣкъ сжщото зло е постигнувало тази страна въ 1860 — въ 1866. 1873—74 и 187 и 78 когато загинали повече отъ 7 милиони души. хора. Сжщинскитѣ господари на страната, ако и да не чувствуватъ особено състрадание къмъ туземцитѣ, но при гледката на злото побързали да помогнатъ на нещастниците. Сега по цѣла Англия се събиратъ помощи, по всичкото туй е капка въ море — нужни сж енергически мѣрки и християнско самоотвержение.

Къмъ абонатитѣ ни.

Явяваме съ настоящето си, че Св. Синодъ благоволи да распорѣди на всичкитѣ да се испраца и прѣзъ настоящата година по едно течение отъ списанието ни. Св. Митрополи и въ Княжеството и на Архиепископитѣ на мѣстничества, абонаментната стойностъ на които Той и ще исплати.

Редакцията.

ОБЯВЛЕНИЯ

Вече е готовъ, даденъ на св. Синодъ за прѣглед-
вание и оцѣнка: Църковния *Славѣнско-български рѣч-
никъ*, който ще обема отъ 12—15 коли (около 200—250
страници, на осмина).

I. Прѣдисловие отъ съставителя;

II. Общи упътвания;

III. Свещен. География на Вет. Завѣтъ;

IV. Свещенни лица въ Вет. Завѣтъ;

V. Иудейскитѣ врѣмена и празници;

VI Иудейскитѣ секти, които сж били въ врѣмето
на Иисуса Христа;

VII. Ереси и езически секти, които се спомену-
ватъ въ Новия Завѣтъ;

VIII. Географически указателъ на Новия Завѣтъ;

IX. Лѣтоброение на всичко Свещенно Писание:

X. Изяснение на монетитѣ, на мѣрkitѣ и на
теглилkitѣ, които се споменуватъ въ Свещ. Писание;

XI. Иносказателни думи въ Св. Писание;

XII. Значение на най-забѣлѣжителнитѣ собственни
имена, които се споменуватъ въ Св. Писание;

XIII. Словаръ на древне славянскитѣ, еврейскии,
грѣцки, латински и др. думи оставени безъ прѣводъ
Свѣ в. Писание;

XIV. Словаръ на Църковно-Богослужебнитѣ думи
и обрядъ въ Православната Христова Църква;

XV. Една Географическа карта на Св. Писание;

Рѣчника ще струва 3 лева срѣбърни за всички,
които не сж прѣдплатили. Ако нѣкой желае да го по-
лучи само за 2 лева и 50 ст. сега испровожда 2 лева
а когато ще трѣби да получи книгата заплаща 50 ст.

Ако нѣкой събере 12 души спомоществатели
и внесе паритѣ, получава една книга или си задържа
стойността на една книга.

Паритѣ се испроваждатъ въ пощенски бонове или
пощенски записъ на слѣдющия адресъ: г. *Самоковъ*,
И. Бакаловъ, учителъ въ Духовното училище.

Най-хубавия Великденски подарѣкъ за дѣца е книжката.

„ЧЕРВЕНИТѢ ЯЙЦА“

отъ

Христофоръ Шмитъ

съ религиозно-нравствено съдържание

Книжката е отъ 3 печатни коли, цѣна 40 ст.

На г. г. книжаритѣ се прави приличната отстъпка само въ брой.

Порѣчки, неприсдружени съ стойността, не се сипѣляватъ.

Намира се за проданъ само въ прѣводача Хр. М. Христовъ, учителъ въ духовното училище, въ г. Самоковъ.

Продължава се записванието абонати за III-та година на в.:

„УЧИТЕЛСКИ ДРУГАРЪ“

(Органъ на Българския учителски съюзъ).

В. „Учителски другаръ“ излиза всѣка сѣбота (52 броя въ годината). III-тата година на вѣстника започва отъ 1-й мартъ 1897 год. Новитѣ абонати получаватъ всички излѣзли броеве. „Учит. другаръ“ третира въпроси и отбѣлѣзва всички факти, които иматъ свързка съ учебното дѣло у васъ.

АБОНАМЕНТА Е:

За въ България		За въ Странство	
За цѣла година	5 лева	За цѣла година	6 лева
За $\frac{1}{2}$ „	2 $\frac{1}{2}$ „	За $\frac{1}{2}$ „	3 „

Записванието на абонати става при учителскитѣ дружества, направо въ редакцията (само че всѣка порѣчка трѣбва да бѣде присдружена съ нуждната стойностъ) и при всички Т. П. Станции.

В. „Учителски другаръ“ е распространенъ най-много между учителитѣ за това е и най-удобенъ за

обнародване на обявления, касаюци се до училищата и учителитѣ.

Всичко що се испраща до вѣстника, испраща се на адресъ: Редакция на в. „Учителски Другаръ“ — София.

ОТКРИВА СЕ ПОДПИСКА

ЗА

„ДОМАШЕНЪ ПРИЯТЕЛЪ“

Илюстриранно списание за Наука, Религия, промышленность и домакинство. Въ него има Здравословенъ, Родителский, Дѣтский и други отдѣли. Критический отдѣлъ е твърдѣ интересенъ и полъзенъ. Тъзи година, която е деветата годишнина на списанието, ще се помѣстятъ нѣкои любопитни раскази.

Годишна цѣна 4 $\frac{1}{2}$ лева за България, и 5 лева за странство, прѣдплатени.

Поръчки и пари се испращатъ до администрацията на Домашенъ Приятелъ въ София, улица Лега.

Нѣща за абониране и вѣстници въ замѣна се пращатъ до Редактора, А. С. Цановъ въ Самоковъ.

ОТКРЫТА ПОДПИСКА

НА

Богословскій вѣстникъ

Въ 1897 году Московская Духовная Академія будетъ продолжать изданіе Богословскаго Вѣстника ежемѣсячно, книжками отъ двѣнадцати до пятнадцати листовъ, по прѣжней программѣ.

Содержаніе журнала распадается на пять отдѣловъ

ОТДѢЛЪ I.

Творенія Св. Отцевъ въ русскомъ переводѣ.

ОТДѢЛЪ II.

Изслѣдованія и статьи по наукамъ богословскимъ, философскимъ и историческимъ.

ОТДѢЛЪ III.

Изъ современной жизни. Въ этотъ отдѣлъ войдутъ обозрѣнія соврѣменныхъ событій изъ церковной жизни Россіи, и православнаго Востока, странъ славянскихъ и западно-европейскихъ, а также свѣдѣнія о внутренней жизни Академіи.

ОТДѢЛЪ IV.

Критика, рецензіи и библіографія по богословскимъ, философскимъ и историческимъ наукамъ.

ОТДѢЛЪ V.

Приложенія.

II

Подписная цѣна за годъ: безъ пересылки *шесть рублей*, съ пересылкой *семь рублей*, за границу *восемь рублей*.

Адресъ: въ Сергіевъ посадъ, Московской губерніи, въ редакцію „Богословскаго Вѣстника“.

Редакторъ е.-орд. проф. **В. Соколовъ**.

стосъ и Синъ. По такъвъ начинъ казваме, че сжщия и родения отъ Отца, прѣди вѣковѣтъ, по плътъ се е родилъ и отъ жена, не тѣй, като Неговото Божественно естество да е приело начало на битие въ свѣтатa Дѣва, и не тѣй, като да е ималъ Той нужда подиръ рождението отъ Отца, да се роди отъ нея. Защото безумно и легкомисленно би било да се говори, че Този, който отъ прѣди всичкитѣ вѣкове винаги прѣбивава съ Отца, има още нужда да се роди, за да почене своето битие. Тѣй като Той заради насъ и за нашето спасение се е родилъ отъ жена, като е съединилъ съ себе, въ своята ипостасъ, човѣческото естество, то затова се и говори, че Той се е родилъ съ плътъ. Това не е тѣй, че по напрѣдъ се е родилъ отъ Светата Дѣва простъ човѣкъ, а сетнѣ слезнало на Него Словото, но То, като се съединило съ плътта въ самата утроба, родило се по плътъ, като си усвоило плътта, съ която се родило. Такъвъ Го ние исповѣдуваме и въ страданието и воскресението: не говоримъ, че Словото на Бога по своето естество се е подлагало на ударитѣ, на гвоздейнитѣ дупки и други рани, защото Божественното естество, като безтѣлесно, не е причастно на страдание. Но тѣй като на всичкитѣ тия страдания се е подлагало *Неговото* тѣло, което е Негово собствено, то ние и казваме, че словото е страдало за насъ, защото безстрастний е билъ въ страдающе тѣло. Сжщо тѣй ние разбираме и Неговата смъртъ; Словото на Бога е безсмъртно по естество, нетлѣнно, животъ и животворяще. Тѣй като неговото тѣло, *благодатию Божию, какъ казва Павелъ, за всички е вкусило смъртъ* (Евр. 2, 9). то казваме, че то за всички е прѣтърпѣло смъртъ; не туй, че То се е подложило на смъртъ по своето естество: — да се говори и мисли тѣй би било безумно; — а туй, че Неговото тѣло, както азъ казахъ по горѣ, е вкусило смъртъ. Сжщо, когато говориме, че Неговото тѣло е въскръснало, пакъ къмъ него относиме въскръсението, не тѣй, като Той да се е подлагалъ на смъртъ (φθорᾶν), не, а тѣй, че Неговото тѣло е въскръснало. По такъвъ начинъ ние исповѣдуваме Христа единъ и Господъ, не тѣй, като

да се покланяме ние на Словото и заедно съ това да се покланяме още и на нѣкакъвъ чловѣкъ; никакво прѣдставление за раздѣлност тукъ не се въвежда съ думата заедно: но се покланяме на едного и сѣщпй, защото не е нѣщо друго особено отъ Словото Неговото тѣло, съ което той сѣди заедно съ Отца, не двама сина сѣдятъ заедно съ Отца, но единъ, сѣдиненъ съ своята плътъ. Акъ би поченали ние да отхвърляме ипостасното съединение, като нѣщо невразумително и чуднаватo, то ние би били длѣжви да признаеме двама синове; защото тогава по нужда би трѣбвало да направимъ раздѣление и единия да наричаме собствено чловѣкъ, удостоенъ съ званieto Синъ, а другия собствено слово на Бога, като имѣюще име и достоинство на синовството по своето естество. Правото учение на вѣрата никакъ не се поддържа и съ туй, гдѣто нѣкои считатъ за по-добръ да напустнатъ съединението на лицата. Затова, че Свещенното Писание казва, че Словото *плоть бистъ* (Ив. 1, 14), а не туй, че Словото е съединило съ себе лицата на чловѣка. Изречението: *Слово плоть бистъ*, означава само туй едното, че Словото *прискреннѣ приобщися нашей плоти и крови* (Евр. 2, 14); То е усвоило нашето тѣло на Себе, и отъ жената произлезлъ чловѣкътъ безъ да прѣстане да бѣде Богъ, роденъ отъ Бога Отца, и че при възприеманieto на плътта останалъ сѣщпй, какъвто билъ Той. Такова е учението на правата вѣра, исповѣдвана на всѣкъдѣ Тѣй сѣ мислили Светитѣ Отци, както намираме ние въ писанията имъ. Тѣ дързновенно говорили, че Светата Дѣва е Богородица, не за туй, че естеството на Словото или Неговото Божество се е наченало по битие отъ Света Дѣва, но за туй, че отъ нея се е родило светото тѣло, имѣющее разумна душа; по такъвъ начинъ Словото, като се съединило съ него ипостасно, се родило по плътъ. Пишж ти тия думи, каранъ отъ любовъ въ Христа, и, като на братъ, свѣтвамъ те и те моля прѣдъ Бога и Светитѣ Негови Ангели, да мислите и учите еднакво съ насъ, щото да се запази мирътъ на църквитѣ, и щото съюзътъ на единомис-

лието и любовта да прѣбѣде не разкѣсванъ между Божиитѣ свещенници. Поздрави братията, находящи се при тебе; поздравляватъ те братията, находящи се съ мене.

V.

Посланието на Нестория до Кирилла, не одобрило отъ всичкитѣ Отци, бивши на Святия Сѣборъ.

На възлюбления и боголюбивѣйшии съслужителъ Кириллъ Несторій желае о Господѣ всѣкакво благо.

Прощавамъ укоритѣ, каквито се противъ мене съдържатъ въ твоето чудато писмо, защото тѣ, по моето мнѣние, изискватъ търпѣние, което би послужило за цѣръ; а отговоръ на тѣхъ ще послужатъ въ все врѣме самитѣ работи. Но за което неможе да се прѣмълчи, което застрашава съ велика опасностъ, ако се прѣмълчи, за туй, до колкото могѣ, безъ да влизамъ въ многословие, ще се опитамъ на късо да кажѣ, като се паза да не възбужда неприятностъ съ тъмно и тѣжко многодумие. Ще почена отъ прѣмъдритѣ думи, казани отъ твоята любовъ и ще ги приведа въ точностъ. А кои сѣ тия думи, съ които ти искавашъ въ писмото си чудатото учение? „Святия и великия сѣборъ, ти пишешъ, казва, че единородния Синъ, който се е родилъ по естество отъ Бога Отца, истинний Богъ отъ Истиннаго Бога, свѣтлина отъ свѣтлина, съ когото е Отецъ всичко сътворилъ, — Той слезналъ, въплотилъ се, вочелолѣчилъ се, страдалъ и възкресналъ.“ Това сѣ думитѣ на твоето благочестие, и ти самъ знаешъ, че тѣ сѣ твои. Изслушай и нашето, братско по духътъ на благочестието, вразумявание, това сѣщето, което великия Павелъ е прѣдалъ, като е говорилъ въ името на Бога, на своя възлюбленъ Тимотея: *Внимай на чтението, вразумяванието и учението: сия бо творя, и самъ спасешия и послушающия тебе* (Тим, 4,16). Що значи думата: *внимай!* Азъ искамъ да кажѣ туй, че ти, като си чель въ нѣкой списъкъ прѣданието на светитѣ мъже, не си съзналъ своето недоразбиране, заслужавающе из-

винения, като си помислилъ, че тѣ подложеното на страдание сж нарѣкли вѣчно остающе въ Отца Слово. Вникни, ако ти е угодно, съ по голѣмо внимание въ казанитѣ думи, и ще видишь, че божественния ликъ на отцитѣ не е наричалъ единосъщното Божество. Страдало съ присъщния на Отца роденъ въ врѣме, възстановившъ разрушения храмъ въскръсналъ. Ако би ти далъ ухо на предлагаемитѣ ти братски вразумления, като вникнешъ въ думитѣ на светитѣ мъже, то азъ бихъ те избавилъ отъ да клеветишь тѣхъ и чрѣзъ тѣхъ божественнитѣ писания. „Вѣруваме въ Господа нашего Иисуса Христа, Неговия Единороденъ Синъ.“ Разгледай, какъ тѣ, като поставили напрѣдъ думитѣ: Господъ, Иисусъ, Христосъ. Единородний и Синъ — имена общи и на божеството и на челоувѣчеството, като основа, направятъ на тѣхъ прѣданныето за вочелоувѣчението, страданията и за въскръсението, за туй, щото съ поставянието напрѣдъ тия знаменити имена, общи на двѣтѣ естества, да не се допуска раздѣления на свойството на Сина отъ свойствата на Господа, и за да не се унищожаватъ свойствата на двѣтѣ естества съ туй, що е свойственно само на Сина. Въ туй ги е училъ Павелъ; той като споменува за божественното вочелоувѣчение, когато трѣбвало да каже за страданието, напрѣдъ е поставилъ думата: Христосъ. име общо, както азъ казахъ вече на двѣгѣ естества, и въвежда словото, съответствуващо и на едното и на другото естество. Кои сж неговитѣ думи? *Сие*, казва той, *да мудрствуется въ васъ, еже и во Христѣ Иисусѣ: иже во образѣ Божий Сии, невосхищениемъ нещцева бити равенъ Богу* (по нататашнитѣ думи азъ непривождамъ тукъ), *послушливъ бивъ даже до смерти, смерти же Крестния* (Филип. 2, 5, 6, 8). Тѣй като той искалъ да напомни за смъртъта, то за да не счита нѣкой за срадавшъ Богъ-Совото, е употребилъ името: Христосъ, като название, указувающе въ едно лице сжщността, подложена на страдания и неподложена отъ него, за да би могло да се разбере, че Христосъ е билъ и страдающъ и нестрадающъ — непострадалъ по божество, а страдалъ по тѣло. Азъ би могълъ и повече да кажъ за

това, а особено за туй, че Светитѣ Отци, като говорятъ за строителството на нашето спасение, указватъ не на рождеството на Христа, а неговото вочеловѣчение; но като помня, че отъ начало сжмъ обѣщаль да удържж ходѣтъ на моитѣ думи съ юздата на краткостта, сега ще прѣмина къмъ другия главенъ въпросъ, прѣдложенъ отъ твоята любовъ.

Одобрявамъ, че ти, като говоришъ за челоуѣчеството и божеството, говоришъ за раздѣлението на едното естество отъ другото и за тѣхното съединение въ едно лице; утвърждавашъ, че Богъ Слово нѣмалъ нужда отъ второ раждане отъ жена; исповѣдвашъ, че божеството не е причастно на страданията. Всичкото това учение е православно, и противоположно на лъжливитѣ мнѣния на всичкитѣ еретици за естествата на Господа. А другитѣ ти думи, до колкото заключаватъ въ себе си мъдрость неразбрана и непосредствувана отъ читающитѣ,—може да види само твоята проникателность; а мене се струва, че тѣ заключаватъ въ себе смисълъ съвсѣмъ противоположенъ на прѣжния. Тогава, когато ти испърво нарече непричастенъ на страдание, недопускающъ за себе второ раждане, сетнѣ си прѣдставилъ, незная защо, страдающъ и изново създаденъ, ужъ като да сж уничтожени естественнитѣ свойства на Бога Слова съ Неговото съединение съ храмътъ *на тѣлото*, ужъ като да е маловажно за хората убѣждението, че храмътъ на неговото тѣло, непричастенъ на грѣхътъ, и нераздѣленъ отъ божественното естество, се ражда и умира за нашитѣ грѣхове, като думитѣ на Господа, казани на Иудеитѣ: *разорите церковь сию, и трети денъ воздвигну ю* (Ив. 2, 19) неизискватъ нашата вѣра. Не е казалъ: разорите моето божество и въ три дни то ще се въздигне. Азъ бихъ искалъ изново и тукъ повече да говоря, но се удържамъ отъ туй, като си припомнямъ обѣщанието. Ще говоря на късо за туй, що ми е потрѣбно да кажж.

Въ Свѣщенното Писание, на всѣкъдѣ, гдѣто се само говори за божественното домостроителство, прѣдава ни се за ражданието и страданието на челоуѣчeskото естество въ Христа, а не на божеското. А за това

най вѣрно название на Света Дѣва трѣбва да бѣде не Богородица, а Христородица. Чуй какъ говорятъ за това Евангелията: *книга родства Иисуса Христа, сина Давидова, сина Авраамля* (Мат. 1, 1). Ясно се види, че Словото Богъ не е билъ синъ на Давида. Но ето ти и друго доказателство: *Наковъ же роди Иосифа, мужа Мариина, изъ нея же родися Иисусъ, глаголемий Христосъ* (1, 16). Вникни и въ другитѣ още думи, които даватъ сжщия смисълъ: *Иисусъ Христово рождество сице бѣ: обреченнѣй бо бивши матери Его Марии Иосифови обрѣтесе во чревѣ илмущи отъ Духа Святаго* (1, 18). Неужели нѣкой ще извади смисълъ отъ тия думи, че божеството на Единородния е творение на Духа? Сжщо какъвъ е смисълътъ и въ тия думи: *бѣ мати Иисусова ту* (Ив. 2, 1). Сжщо: *Съ Мариєю Материю Иисусового* (Дѣян. 1, 14)., *рождишеся въ ней, отъ Духа естъ Свята* (Мат. 1, 20)., *оце: поими отроча и матеръ его, и бѣжи во Египетъ* (2, 13). Сжщо: *о Синѣ своемъ, бившемъ отъ сѣмени Давидова по плоти* (Рим. 1, 3). и за неговото страдание: *Богъ Сина Своего посла въ подобии плоти грѣха, и огрѣсѣ осуди грѣхъ во плоти* (8, 3). И: *Христосъ умре грѣхъ ради нашихъ* (1 Кор. 15, 3); *Христу пострадавшу плотию* (1, Петр. 4, 1). Сжщо Той не е казалъ: *това е мое божество, но мое тѣло*, което се за васъ ломи въ оставление на грѣховетѣ (Лук. 22, 19). Има много и други слова въ Писанието, съ които направо се исказва на чловѣческия родъ, че не божеството се е явило въ врѣме и се подложило на тѣлесни страдания, но плътътъ, съединенна съ Божественното естество. Затова и Христосъ нарича себе си и Господъ на Давида и неговъ синъ: *что вамъ мнѣтся о Христѣ, чий естъ синъ? Глаголаша Ему Давидовъ. Глагола имъ: како убо Давидъ духома Господа его нарицаетъ, глаголя: рече Господъ Господеву моему: сѣди одесную мене?* (Мат. 22, 42—44). Разбпра се, че по плътъ той е синъ на Давида, а по Божество той е неговъ Господъ. Затова е правилно и съ Евангелското прѣдание съгласно да се исповѣдва, че тѣлото на Христа е храмъ на неговото божество, храмъ съединенъ съ божеството по нѣкакъвъ високъ божественъ съюзъ, въ който божественното естество

си е усвоило туй, що е свойственио на тѣлесното. На съ думата: *присвоение*, да му се приписватъ качество на тѣло, съединено съ него, каквито сж рождението, страданието, смъртта, е, възлюбленный брате, неправилна мисълъ, каквато може да приеме само или умътъ на еллинътъ, или заразенъ умъ съ лудориитѣ на Аполлинария, Ария, или на други какви да сж еретици: повечъ отъ тѣхъ заблудили се. Такова понятие за *присвоението* може да ги поведе къмъ туй, щото тѣ, като допускатъ това присвоение, да утвърдятъ, че Богъ слово и съ млеко се е хранилъ, и постъпенно е растналъ, и е билъ причастенъ на страхътъ въ врѣме на страданието, ималъ е нужда въ ангелска подкрѣпа. Азъ нещж говоря тукъ за обрѣзанието, за принесението на жертвитѣ, за потѣтъ, за жаждата, — немощи, на каквито се е подлагало за насъ Неговото тѣло и отъ каквито е страдало. Да се отnosi това къмъ божеството е и лъжливо и нии подпадаме за това на осжждане като хулители. Такива сж прѣданията на светитѣ отци, таковъ е учението на светото Писание. Тѣй е дълженъ всѣки да богословствува и за челоувѣколюбието на Бога и за Неговото Божественно величие, както казва Павелъ: *въ сихъ поумайся, въ сихъ пребивай, да преспѣяние твое явлено будетъ во всѣхъ и къмъ всичко* (1 Тим. 4, 15).

Ти много добрѣ правишъ, че не оставяшъ грижата за съблазняющитѣ се, и благодаря, че ти душевно ревновалъ за Бога и се грижишъ за нашитѣ работи. Но знай, че и самъ ти си въведенъ въ заблуждение отъ нѣкой клирици, мислящи еднакво съ тебе, отъ тия, които сж били тукъ отъ святия съборъ извержени за туй, че сж заразени отъ манихейски мнѣния. Но Църквата всѣки день придобива нови прибавки и съ Божията благость, присъединението къмъ нея на язичниците е такова, щото, като се гледа на това прибавление, може да се извика съ пророка: *наполнися земля вѣдѣния Господня, аки вода многа покри море* (Иса 11. 9). Животътъ на цариетѣ, просвѣтенъ съ учението, е прѣпълненъ отъ радость. На кѣсо ще кажъ: всѣки може да види, че словото, казано за всич-

китѣ ереси, които се борятъ за православието на църквата, всѣкидневно се попълнява у насъ: *домъ Саулъ идяше и изнемогаше, и домъ Давидовъ идяше и укрѣпляшеся* (2 Царст. 3, 1). Такъвъ е нашия съвѣтъ, който ти ние даваме, като братъ на брата. *Аще ли кто мнѣ спориливъ бити*, противъ такъвъ вика за насъ Павелъ, ми таковаго обичая не имамъ, ниже Церкви Божия (1 Кор. 11, 16). Усърдно поздравяваме всичкитѣ братия, находящи се съ тебе, азъ и живущитѣ съ мене братия. Бъди здравъ и се моли всѣкогажъ за насъ, винаги дълбоко уважаемый ми и боголюбивѣйший.

VI.

Посланието на Кирилла къмъ обвиняващитѣ го въ своитѣ писма за туй, гдѣто той, като се научилъ за распространението на нечистивото учение на Нестория, не е прѣмълчалъ за него.

На ваше благочестие е угодно било да ми напише че благоговѣйнѣйший Несторий билъ огорченъ отъ моето послание, което азъ написахъ до монаситѣ, желаеки да повърна къмъ благочестието тия отъ тѣхъ, които бѣха отклонявани отъ него съ смутителна мълва. Азъ сжмъ дълженъ сега да кажж, че това огорчение е станало не толкова отъ мене, колкото отъ негово благоговѣйство. Тѣй, за тия, които сж били съзблзани отъ неговитѣ поучения, азъ изложихъ учението на правата вѣра. А той допустналъ епископа Доротея да каже явно въ съборната църква на православнитѣ: анатема да е този, който каже, че свѣта Дѣва е Богородица. Като чулъ тия думи той не само прѣмълчалъ, но го и приелъ тогава въ общение при извършванието на таинството *литургия*. Ето сега ние, по негово распорѣждане нѣма да кажж, направо се подлагаме отъ него на отлъчение — чуеме анатема. Епископъ Доротей е говорилъ въ църквата не да не е билъ съгласенъ съ неговитѣ мисли. По такъвъ начинъ не само върху насъ и на другитѣ епископи отъ всичката вселенска Църква, още живи, но и върху нашитѣ отци, отишли при Бога, е произнесена анатема. Тѣй, и насъ какво би удържало да напишемъ въпреки тѣхъ

нитѣ думи и да кажемъ: този, който говори, че Св. Мария не е Богородица, да е анатема. Туй азъ до сега ненаправихъ за туй, за да не каже нѣкой, че върху него е произнесалъ анатема александрийския епископъ, или египетския съборъ. А когато узнаятъ западнитѣ и источнитѣ благоговѣйниши епископи, че всичкитѣ сж подложени на отлъчение (защото тѣ всички говорятъ и исповѣдуватъ, че Света Мария е Богородица) тогава какво щѣ тѣ почувствува? Не ще ли всички тѣхъ обнеме скърбъ, ако не за тѣхъ самитѣ, то за светитѣ отци, въ писанията на които винаги, както четеме, Свята Дѣва Мария се нарича Богородица. Ако би бѣдѣщето не заплашвало съ голѣмо смущение, азъ би ви пратилъ много съчинения отъ светитѣ отци, въ които не едно, а на много мѣста може да се намѣратъ думи, съ които се исповѣдува, че Свята Дѣва Мария е Богородица.

VII.

Посланието на Кирилла до одного отъ горѣщитѣ защитници на Нестория.

Зная искренността на твоята любовъ, разбирамъ и твоето усърдие. Ако бѣхъ азъ писалъ на чловѣкъ, който не знае моя животъ, то азъ би билъ длъженъ много да кажж за да повѣрва той, че азъ сжмъ миролюбивъ чловѣкъ, нерасположенъ за кавги и прѣспирни, но такъвъ, който желае всичкитѣ да обича и да заслужи любовта на всички. Но понеже пишж къмъ такъвъ, който ме знае, то съ малко думи ще кажж, че ако ми прѣдстоеше да утѣша братъ за изгубване на имоти, или пари, то азъ би направилъ това съ голѣмо удоволствие за да не би той помислилъ, че азъ прѣдпочитамъ какво да е повече отъ любовта. Но тъй като работата се отnosi за вѣрата и сж смутени всичкитѣ църкви, които сжществуватъ въ римската държава (защото отъ който градъ, отъ кое село и да дохожда нѣкой, всѣки пита: що е туй, що се говори отъ всички? какво е туй ново учение, що се разпространява по църквитѣ?) то що остава да правимъ ние, на които Господъ е повѣрилъ учението за тайнствата

на вѣрата?—ние, отъ които въ денѣтъ на всеобщия съдъ ще поиска отговоръ за повѣреннитѣ на нашето водителство? Тѣ ще кажатъ, че сж запазили вѣрата тѣй, както сж били научени отъ насъ. Затова ако сме имъ прѣдали правото учение, ще получимъ награда, ще приемемъ похвала; а ако ли друго и искривено, то какъвъ пламъкъ би билъ достатъченъ за нашето наказание? Ние ще чуемъ тогава думитѣ, казани въ Писанието: *землю мою погубилъ, еси и люди моя избилъ еси* (Иса. 14, 20). Мирянинътъ тамо ще даде смѣтка само за своя животъ, а ние, на които е възложено священството, ще трѣбва да дадемъ смѣтка не само за себе си, но и за всичкитѣ вѣрующии въ Христа. Азъ не считамъ за себе си важни огорченията, обидитѣ, злословието, колкото и да искатъ нѣкои неразумни хора да ми правятъ; всичкото това трѣбва да се забрави, Богъ ще съди тѣхъ за тѣхното празднословие; трѣбва само вѣрата да остане здрава. Другарството и любовта въ мене сж постоянни чувства; и азъ никому нѣма да отстъпя въ любовта къмъ боголюбивѣйшия епископъ Нестория: желая о Христѣ—говоря като прѣдъ Бога това—щото той да удържи за себе доброто мнѣние, да заглади похулванието, каквото е навлѣкълъ на себе си отъ прѣдишнитѣ дѣйствиия, и да докаже, че распръснатитѣ отъ нѣкои си нови мнѣния въ вѣрата му се приписватъ по клевета, и че въ тия слухове ни най малко има истинно. Ако Христосъ ни е заповѣдалъ да обичаме и ненавиждащитѣ (ни), то не повече ли трѣбва туй да изпълнимъ ние въ отношение на тия, които ни сж братия и съсвѣщенници? Ако нѣкои искатъ да поврѣдятъ вѣрата, ние не ще да бждемъ прѣдатели на душитѣ си; и ако би да се поиска да подпаднемъ даже на смъртъ, нерѣшителността си нѣма мѣстото. Ако ние се уплашимъ да кажемъ истината за забрана на Божията Слава, щото чрѣзъ туй да не подпаднемъ на неприятности: то съ какво лице ние ще славимъ подвигитѣ на светитѣ мъченици прѣдъ народътъ? Какъ ще ги хвалимъ за туй, гдѣто тѣ сж изпълнили думитѣ на Писанието: *даже до смерти подвижайся о истинѣ* (Иис. Сир. 4, 32)?

VIII

Посланието на Кирилла до Цариградския клиръ смутенъ отъ разномислието въ църквата.

Азъ четохъ записката, която ми вие пратихте. Отъ нея азъ узнахъ, че пресвитеръ Атанасий въ своята рѣчь къмъ васъ се е мжчилъ да покаже, че той дистри единомислие и миръ; той казвалъ за мене: „нацето мислене е такова, каквото е и неговото въ писмото му до монашествующитѣ“. Но подиръ, като се и отклонявалъ къмъ своето мислене, казвалъ за мене: „и той е казалъ че святия съборъ не е употрѣбилъ думата: *Богородица*“. Но азъ бѣхъ написалъ тъй: съборътъ, ако и да не е употрѣбилъ думата Богородица, постъпилъ е твърдѣ добръ, защото въ негово врѣме не е имало такива, каквито сега, смущения, а за това не е имало нужда да се изважда на глѣдъ туй, което не е имало нужда отъ изслѣдване. Съборътъ, ако се вникне въ сжщността на неговитѣ мисли, е признавалъ, че Свята Дѣва Мария е Богородица, защото казва, че родения отъ Отца, Този, чрѣзъ когото всичко е получило битие, се е въплотилъ, въчеловѣчилъ, страдалъ, въскръсналъ отъ мъртвитѣ, възлезалъ на небесата и ще дойде да сѣди живитѣ и мъртвитѣ; а не казва, че Словото, родено отъ естеството на Отца, е умрѣло, или прободено съ копие то въ реброто. Какво ребро, кажи ми, може да има Този, който е безтѣлесенъ? какъ е могълъ да умрѣ животътъ? Но Словото, като съединило себе си съ плътта, когато се тя подложила на страдание, присвоява на себе страдание, защото страда Неговото Собственно тѣло. Лъжливо мждруватъ и заблуждаватъ тия, които говорятъ друго-яче.

Че тѣ се лъжатъ и въ сърдцето си носятъ отровата на зловѣрието, може да се види отъ слѣдующето. При мжченика, дяконъ Вуфъ, който грижливо зималъ участие въ църковнитѣ работи, той испратилъ двѣ послания: едното съчинено отъ Фотия, или отъ нѣкого друго противъ моето писмо до монашествующитѣ, а другото, колкото една неголѣма тетрадка, има чуденъ надсловъ въ такива думи: противъ тия,

които въ учението за съединението на естествата (въ Христа) или унизяватъ божеството на Единородния, или боготворятъ чловѣчеството? Въ прѣдисловието се праватъ нападки на еретическитѣ хули, които сж прѣдставени твърдѣ остри: сетнѣ съчинителтъ се мъчи да докаже, че тѣлото е търпѣло страдания, а не Словото Богъ, тѣй като, спорѣдъ неговитѣ думи, изказватъ, че непричастното на страдания божественно Слово страдало било? Но никой още не е дохождалъ до такова безумие. Святия съборъ, както вече азъ сжмъ често говорилъ, е казалъ, че е страдало само Словото — Този, чрѣзъ когото е всичко получило битие но че е страдалъ съ плътта, спорѣдъ Писанието. Говори се, че самото Слово е страдало, когато е страдало неговото тѣло, тѣй-като говоримъ за чловѣкъ, че страда душата му, когато страда нейното тѣло, защото тя, по своето естество не подлѣжи на страдания. И тѣй като тѣхната мисль е скрита—да се допустнатъ двама Христоса и двама синове, отъ които единъ е само чловѣкъ, а другия е само Богъ, и да се допуска съединение само на лицата (а не на естествата): то отъ туй тѣ сж толкозъ и прѣльстителни съ думи, тѣй искусни непизавани *вини о грѣсѣхъ*, както казва Писанието (Псал. 140, 4). Когато ви се случи да говорите съ тѣхъ, то кажете имъ: неправите добрѣ, гдѣто карате нѣкои съ своето празнословие да смущава вашия епископъ, и съ своето благоприятство и одобръние ги правите орждие на своята злоба. Но не въ туй се крие причината на скърбта; вашия епископъ, не въстава противъ туй. Оскърбява всичкитѣ епископи, источни и западни, туй, гдѣто се е породило учение за Христа, не само не правилно и искривно. За посочване на това, стига да се укаже на туй, което се съдържа въ Несториевитѣ бесѣди и което никой никогашъ още не е говорилъ въ църква. Туй учение е такова: Несторий казва: „любовта на народътъ къмъ мене азъ измѣрявамъ не съ неговитѣ викове, но съ неговото усърдие къмъ учението, съ туй какъ той мисли за божеството и чловѣчеството на Господа”. Прѣзъ нѣколко думи четеме още: „като гледамъ внимателно народътъ,

виждамъ, че той има дълбоко благоговѣние и горѣщо благочестие; но въ богопознанието той е пълненъ съ неточни понятия. Вината на това не е въ самия народъ, а въ туй (ще се искажж по близко до дѣлото), че учителитѣ не сж имали врѣме да му прѣдадатъ колкото и да е по вѣрно учение. Какъ? Зеръ не прѣдшественници не сж отдѣлявали отъ врѣмето си за обучение на народътъ? Зеръ той е по добротворчивъ отъ Ивана? Зеръ е той по разсудливъ отъ Атика, или, поне, е равенъ на него? На какво се спира туй негово високомѣрие? Нещеше ли ди бжде по добръ за него да се съзнае искрѣнно, че той е донесълъ чудато учение, небивало, такива, за което като за не добро, не е мислила ни една отъ Светитѣ църкви, нито Събрание на вѣрующитѣ? До туй врѣме азъ не сжмъ ималъ съ него никаква работа. Но колко щеше да бжде добръ, ако се раскаеше той и исповѣдаше правата вѣра! А за туй, що е той направилъ противъ мене, че е възбудилъ противъ мене врагове, раздразнилъ ги е противъ мене, той ще даде отговоръ на Бога. Ни най малко не е чудно, че насъ злославятъ хора, най ничтожни въ градътъ, каквито сж: Хермонъ, Викторъ, Софроний и слугата навсѣкждѣ дигающия смущения Флавианъ: въ всѣко врѣме има лошава хора, въ врѣда на себе и на другитѣ. Но този, който ги подбужда противъ насъ нека знае, че ние не се боимъ нито отъ дългъ пѣтъ, нито отъ трудове за да се бранимъ прѣдъ тѣхния сждъ, щомъ обстоятелствата туй поискатъ. Обикновено тѣй бива, че промисълътъ на Спасителя, по поводъ даже на малки и незначителни дѣла, събира съборъ, за да очисти своята Църква, която съдържа вѣрата непорочна, чиста и благоисточна. А този нещастенъ, макаръ и да има много чиновници хора, по негово насѣскване, да бжджтъ мои обвинители, да не се надѣва да бжде сждия въ моето дѣло, макаръ да му бжде дадено право на това отъ Амфиктиона. Като пристигна тамо, азъ ще искамъ другъ сждъ, и той самъ, ако бжде угодно на Бога, ще бжде дълженъ да се оправдава въ своитѣ хулни думи. Ние ни най малко не отбѣгваме отъ мирътъ, а още се стрѣмиме къмъ

него, ако само тѣ исповѣдватъ правата вѣра и ще прѣстанатъ да говорятъ ти чуднати думи, съ което тѣ извикватъ смъртта. Пратената отъ тѣхъ тетрадка съ богохулното негово учение, съдържа тѣй много искривени, прѣйначени (нѣща), щото тѣй, който чете, се осквернява съ нейната нечистотия.

Той овинява Писанието, или що е се сжщото, Святия съборъ въ туй, че съборътъ употрѣбилъ дума, която не е била до тогива въ употрѣбление, като е нарѣкълъ Святата Дѣва Богородица; но ще попитаме и ние тѣхъ: гдѣ сж намѣрили тѣ въ писанието думата: Христородица: или думата: Богоприемница? Между другото той прибавилъ и такива думи: „Като употрѣбяваме думата Богородица“, ние не сравняваме Дѣва съ Бога. Той не разбира, какво говори. Ако Дѣва не е родила Бога, не е имала въ чрѣвото (си) Христа, който е Богъ, какъ е тя станала Богоприемна? Той нарича и самага Отца Богородителъ. Гдѣ е той чалъ такива думи,—азъ незная. Освѣнъ това вѣрвамъ една слѣдъ друга и много още други лъжливи мисли въ неговитѣ тълкувателни съчинения; тѣ се пазятъ (у мене) до врѣме ако той не се раскае. Азъ получихъ и прочетохъ пратеното отъ васъ до мене прошение. което, не безъ наше сжщо мнѣние, трѣбва да се прѣдаде на императорътъ. Тѣй като въ него се съдържа много данни за това, който е тамъ съ васъ,—братъ ли, или съ друго какво име да го наречемъ,—то азъ го задържахъ у себе си, да не би намислилъ да казва: „вие сте ме обвинили прѣдъ императорътъ като еретикъ“. Ние изложихме прощението въ други думи: при което молимъ да не оставяте нему сждътъ, указвайки на неговитѣ враждебни противъ насъ постѣпки, а да прѣдадете сждопроизводството на други сановници, които би били напълно безпристрастни. А вие, като прочетете тази записка, подайте я когато стане нужда. Ако видите, че той ще остане при своитѣ мисли и ще прѣдприеме нѣкоя работа, направо насочена противъ насъ, то ви незабавно напишете (ми) за това. Азъ ще избира отъ епископитѣ и монашествующитѣ нѣколко лица благочестиви и благоразумни и ще ги испратя

при васъ при първия сгоденъ случай. *Не дамъ сна очима моима, ще кажжъ съ думитѣ на Писанието, и въждама моима дремания, и покоя скранияма моима* (Псал. 131, 4), догдѣ не извърша подвигътъ на спасението на всички. За това, като знаете моитѣ мисли, бждете мжжественни. Ние нѣма да забавимъ да напишемъ послания, каквито сж нужни и до които трѣбва. За вѣрата въ Христа азъ сжмъ готовъ да пострадамъ и да прѣнеса всѣкакви мжчения, каквито могатъ да бждатъ най тѣжки, тѣй щото и самата смъртъ, когато се подложж на нея, ще посрѣщна съ наслаждение.

IX

Свидѣтелството на Цариградския клиръ, всенародно извѣстено въ всичката църква за туй, че Несторий еднакво мисли съ Павла Самосатски, който прѣди сто и шесдесетъ години до Нестория билъ осжденъ на анатема отъ православнитѣ епископи.

Въ името на свята Троица заклинямъ всѣкиго, който получи тази книга, да я прѣдставлява на епископитѣ, прѣзвитеритѣ, дияконитѣ, четцитѣ и на мирянетѣ, живущи въ Цариградъ, и още да имъ дава прѣписи отъ нея за доказателство, че еретикъ Несторий е единомисленникъ съ Павла Самосатски, прѣдаденъ на анатема отъ православнитѣ епископи прѣди сто и шесдесетъ години отъ туй. Тѣхното учение е таково:

Павелъ казва: „Мария не е родила Словото“. Съгласно съ тия думи говори и Несторий: „Възлюбленный Мария не е родила Бога“.

Павелъ: „Той не е билъ прѣди вѣковетѣ“. Несторий: „Тѣ даватъ майка на Бога създателя на врѣмената, която е живѣяла въ врѣме“.

Павелъ: „Мария е зачала Словото, но тя не е била прѣди Словото“. Несторий: „Какъ може да бжде, щото Мария да роди тогова, който е билъ прѣди нея“.

Павелъ: „Мария е родила чловѣкъ такъвъ, каквото сме и ние“. Несторий: „родения отъ Дѣва е човѣкъ“.

Павелъ: „който по всичко е по добрѣ отъ насъ, защото Той *отъ Духа естъ Свята*; за Него сж били

общаванията, и, както писанието казва, благодать била върху Него“. Несторий говори: „*видѣхъ Духа сходяща аки голубя и пребивающа на Немъ*; този Духъ Му даровалъ възнесението: *заповѣдавъ апостоломъ, иже избра*, казва писанието, Духомъ Святимъ възнесесе (Дѣян. 1, 2); той и дарувалъ на Христа толкозъ волика слава“.

Павелъ говори: „произлезналия отъ Давида е помазанъ за туй, за да бѣде причастенъ на прѣмъдростъта и за да обитава въ Него прѣмъдростъта въ по голѣма мѣрка, отколкото въ кого да е друго“. Тя била и въ пророцитѣ, но още повече въ Моисея; била въ много святии, но още е повече въ Христа, като храмъ на Бога, На друго мѣсто той говори: Другъ е Иисусъ Христосъ, и другъ е Словото. Несторий говори: не е възможно родения прѣди всичкитѣ вѣкове да се роди още (единъ пѣтъ) и да се роди по божествъ“.

Его ясно указание на туй, че Несторий е отстѣпникъ отъ истината, когато учи, че родения отъ Отца не се е родилъ отъ Дѣва. Ето неговото едномислие съ еретика Павла Самосатски, който, като говори, че друго е Словото, и другъ е Иисусъ Христосъ, и тѣ не сж едно (лице), учи не тѣй, както учи православната вѣра.

Посочвамъ ти тукъ, ревнителю на Святата вѣра, какъ е исповѣдвала тази частъ отъ Християнското учение антиохиската църква, отъ която въ първитѣ врѣмена се е распространила у васъ и името на Християнетѣ. Тя е знаела не двама синове на Бога, отъ които и единия и другия е особенно сжщество, но единъ Синъ, роденъ прѣди всичкитѣ вѣкове, Богъ отъ Бога Отца, единосжщенъ на Отца; родилъ се е въ врѣме на Августъ кесаръ отъ Мария Дѣва. Туй учение е изказано въ тия именно думи: Богъ истиненъ отъ Бога истиннаго, единороденъ на Отца, съ който сж и вѣковетѣ нарѣдени и всичко е получило битие; слезналъ заради насъ и родилъ се отъ Свята Мария приснодѣва, и распнатъ въ врѣме на Понтия Пилата, и по нататакъ както е казано въ символътъ. Еднакво съ туй учи и блаженный Евстатий, епископъ на сжщата Антиохия, единъ отъ числото на тристатѣхъ и осмнадесетъ епископи, бивши на Святия и велики Съборъ; неговитѣ думи

еж такива: „Той не е само чловѣкъ, но и Богъ, както казва пророкъ Варухъ: *сей Богъ нашъ, не вмѣнитъ синъ къ нему. Изобрѣте всякъ путь хитрости и даде го Якову отроку Своему, и Израйлю възлюбленому сиъ него. Поселъ на земли явится и съ чловѣки поживе* (Вар. 3. 36-38). А не е ли тогава Той живѣлъ съ чловѣцитѣ, когато се родилъ отъ Дѣва както се раждатъ хората; сжщо както и тѣ билъ младенецъ, растналъ, пиялъ, ялъ и си присвоювалъ и другитѣ качества на чловѣческата природа? Затова, който дързне да говори, че другъ е единородния Синъ, роденъ прѣди всичкитѣ вѣкове отъ Отца, и другъ е родения отъ Мария Дѣва, и не единъ и сжщия е Господъ Иисусъ Христосъ, той да бжде анатема!

X.

Посланието на Кирилла, александрийския епископъ до Келестина римския епископъ.

На Прѣподобнѣшия и боголюбезнейшия Отецъ Келестинъ Кириллъ желае о Господѣ всѣкакво благо.

Ако би ми било възможно да мълча и да не пиша на твое благочестие за всичкитѣ настоящи смущения; ако би било възможно да избѣгна жалбитѣ и да се избавя отъ огорчения, особно при толкозъ важни събития, когато се расклаща отъ нѣкои правата вѣра, то азъ бихъ казалъ самъ на себѣ си: добръ! и този, който мълчи, нѣма защо да се страхува; спокойствието е по добро отъ смущението. Но тѣй като Богъ иска отъ насъ бдителность въ такива обстоятелства, а отколѣшниятъ обичай на църквитѣ посочва да се влиза въ сношение съ твое благочестие: то азъ по нужда сжмъ длженъ да ти пиша и да ти извѣстя, че и сега сатаната докарва всичко въ смущение, свирѣпствува противъ Божийтѣ църкви и на всѣкъдѣ се мжи да отклони отъ правия пътъ на вѣрата тия, които ходятъ по него. Не утихнува този вселукавъ звѣрь, распространяющъ нечестieto. До сега азъ мълчахъ и нито на твое благочестие, нито на другитѣ нѣкого отъ нашитѣ съслужители сжмъ писалъ нѣщо за сегашния управителъ на цариградската църква, като сжмъ мислилъ, че прибер-

званието въ такова дѣло, ще заслужи неодобрѣние; но тъй като злото е достигнало вече крайната стѣпень, то азъ счетохъ за непрѣмънна дѣлжностъ да не мълча повече и да кажа всичко за станалитѣ смущения.

Този, за когото азъ говоря, щомъ е встъпилъ на епископията,—вмѣсто съ назидателни поучения да прави добро не само на тамошнитѣ постоянни жители, но и на врѣменнитѣ пришлеци, каквито, както казватъ, тамо има множество отъ всичкитѣ градове и села, — поставилъ си е за задача да расправя чудновати, лошава, такива работи, които сж далечъ отъ апостолската и евангелска вѣра, която сж отцитѣ запазили въ точностъ и ни сж я прѣдали като скъпоцѣненъ бисеръ. Негокитѣ бесѣди, които е той говорилъ въ църквитѣ и при това твърдѣ често и до сега не прѣстава да говори, — азъ испратихъ на твое благочестие, като право доказателство на неговото учение. Признавамъ се, че азъ искахъ съ съборно писмо да му явѣ, че ние не можеме да влизаме въ общение съ тогова, който тъй говори и мисли; но туй азъ ненаправихъ. Като размислихъ, че на подпълзнующитѣ се трѣбва да се подаде ржка, азъ въ писмата си до него съвѣтвахъ го да се остави отъ таковато нечестиво учение; но отъ туй ние не получихме никаква полза. Щомъ той узналъ, че ние не само не сме далече отъ туй, щото да мислимъ еднакво съ него, но и безъ да го одобряваме, караме го да се остави отъ измислицитѣ—азъ не искамъ да ги нарека учение, той почна да интригува всѣкакъ противъ мене и до сега не прѣстава да прави смущения. Когато ние очаквахме, че той ще се изцѣли отъ своята болѣсть, ще се запази отъ противохристиянското учение узнаваме, че ние сме се излѣгали въ своята надежда, отъ слѣдующето събитие. Въ Цариградъ бѣше епископъ Доротей, на еднакви съ него мисли, человекъ користолюбивъ и ласкателъ и дързкъ на думи. Той въ врѣме на едно общественно богослужение, — туй било вече тогава, когато Несторий занемалъ Цариградския прѣстолъ, — станалъ отъ своето мѣсто и съ високъ гласъ дързналъ да каже: „който казва, че Марія е Богородица, той да бѣде анатема“. Всичкия народъ

подигналъ страшенъ викъ и излезълъ изъ храмътъ; той не искалъ да бжде въ общение съ тия, които иматъ такива мисли, тъй щото и въ сегашне врѣме цариградския народъ не присъжествува на съборнитѣ молитвословия, освѣнъ малцината лекомисленни и угодни нему людие. А мѣнастиритѣ почти всички, и тѣхнитѣ архимандрити, и мнозина отъ членовѣтъ на Сенатътъ не дахождатъ на богослужението, страхувайки се, да не стане тѣхната вѣра неправа отъ туй искривено учение, което той и неговитѣ другари, дошли съ него отъ Антиохия, на всѣкъдѣ распръскатъ. Неговитѣ бесѣди бѣха прѣнесени и въ Египетъ, и азъ научихъ че нѣкой неразсѣдливи хора сж вѣвлечени отъ тѣхъ въ заблуждение, а нѣкои въ недоумѣние се питатъ единъ други: истинни ли сж думитѣ му? или той заблуждава? Като се страхувахъ да не би отровата на тази болка да проникне въ сърдцата на простодушнитѣ, азъ написахъ окръжно послание до всичкитѣ египетски мѣнастири и ги укрѣпявахъ въ правовѣрието. Нѣкои сж прѣдали прѣписи отъ него и въ Цариградъ; тия, които сж го прочели, сж придобили велика полза, тъй щото мнозина отъ държавнитѣ сановници ми благодариха писмено. Но туй още повече раздразни ядѣтъ му противъ мене: той подигна борба противъ мене, като противъ неприятель. макаръ и да не намира въ мене друга вина, освѣнъ тази, гдѣто не искамъ да имамъ еднакви съ него мисли, гдѣто азъ, въпрѣки него, поддържахъ въ мнозина вѣрата, която сме ние приели отъ отцитѣ, като убѣдихъ мнозина да считатъ за истинно това, на което сме се научили ние отъ Светото Писание. Безъ да се грижимъ за неговитѣ замисли противъ мене, и като се прѣдавахъ на всезнающия и всемогущъ Богъ, азъ му написахъ и друго послание въ което, като изложихъ на кѣсо учението на правата вѣра, убѣждавахъ го и го заклиняхъ въ името на Бога да мисли и говори съгласно туй; но и съ туй азъ не принесохъ никаква полза; той и сега е такъвъ, какъвто бѣше попрѣди и не прѣстава да говори искривено. Считаамъ за нужно да извѣстя твое благочестие, че съ моитѣ думи сж съгласни и всичкитѣ источни епископи; тѣ

всички сега сж въ огорчение, въ скърбъ, а особно благочестивитѣ епископи въ Македония. А той, като знае това, счита себе си за по мждръ отъ всички, мисли, че само той знае смисълътъ на богодухновенното Писание и е постигналъ тайната Христова. Не трѣбваше ли той по скзро да се убѣди въ туй, че, когато всички, които сж по всичката вселенна Православни епископи и миряне исповѣдватъ, че Христосъ е Богъ и че Дѣва родила Го, е Богородица, той единъ, като отхвърля това, намира се въ заблуждение? Но той, заслѣпенъ отъ гордостъ, мисли, че, като влияе на всички съ властта на своя прѣстолъ, ще накара и насъ и всички други еднакво съ него да мислимъ. Та какво ни остава сега да правимъ, когато неможемъ нито да го вразумимъ, нито да го отклонимъ отъ таква бѣсѣди, когато народътъ въ Цариградъ етъ день изъ день по силно и по силно се заразява отъ зловѣрието, а нѣкои съ уморка въ душата очакватъ помощъ отъ православнитѣ епископи? На нашето разглиждане подлежи не нѣкое обикновено дѣло, и мълчанието тукъ ни най малко не ни оправдува. Христосъ се подхвърля на безчестие; — а какъ ще можемъ да мълчимъ? Всѣки отъ насъ знае думитѣ на Павла: *аще убо волею сие творю, мзду имамъ; аще же неволею строение миесть преданно* (1 Кор. 9, 17). За това ние, на които е повѣрено служението на Свовото, на които е поржчано да пазятъ непокѣтнатостта на вѣрата, какво ще кажемъ въ сждния день, ако прѣмълчимъ при сегашнитѣ събития въ Църквата?

Но ние не искаме да прѣкъснемъ явно сношението си съ него, безъ да направимъ прѣдварително сношение съ твое благочестие. Затова благоволи да изложишъ писмено своето мнѣние за туй, трѣбва ли ние да имаме общение съ него, или направо да обявимъ, щото никой да не влиза съ него въ общение, когато той остава съ такивато си мисли и тѣй учи. Сжждението на твое благочестие за тази рабата трѣбва писмено да се прѣдаде на благочестившиятъ и благолюбившии епископи въ Македония и на всичкитѣ други пастири на источнитѣ цркви. Съгласно тѣхното желание, ние ще

имъ дадемъ подпора и оръжие, за да стоятъ всички единодушно и едномислено и да се борятъ за правата вѣра, противъ която се е отворила война. А върху него самаго сж вече изrekli анатели нашитѣ велики, достопочитаеми и славни отци, които сж учили, че Святата Дѣва Мария е Богородица, а съ тѣхъ заедно и ние сега живущитѣ. Той неиска да искаже своето учение самъ съ свой языкъ, а искаралъ за това друго. Доротея, за когото говорихъ, и го настроилъ да искаже неговитѣ мисли въ туй врѣме, когато самъ той тамо сѣдѣлъ и слушалъ; а като слезналъ отъ своя столъ, той го допустналъ да извърши божественитѣ тайни. За туй, за да види твое благочестие по ясно на какво той учи и какъ мисли, а също тъй и на що сж учили блаженнитѣ и велики наши отци, азъ ти испратихъ книгитѣ, съдържащи основнитѣ статии на учението; по мое распорѣждане, отъ тѣхъ е направилъ прѣводъ, какъвто можеше да се направи въ Александрия. Писмата, написани отъ мене, азъ прѣдадохъ на възлюбения Посидония, като му порѣчахъ да ги прѣдаде на твое благочестие.

XI.

Посланието на Келестина до Кирилла.

На възлюбения братъ Кирилла Келестинъ.

Писмата пратени намъ отъ твое священство съ нашия синъ, диякона Посидония, ни принесоха утѣшение въ нашата скърбъ; но тази радостъ отъ друга страна се замѣни у насъ съчувството на скърбъ. Като разгѣждахме и размисляхме искривеното учение, което е изказалъ въ своитѣ бесѣди служителтъ на Цариградската църква, ние усѣтихме въ душата си дълбока скърбъ; а сега ни уморяватъ различнитѣ съображения, въ които размисляме по какъвъ начинъ ние да спомогнеме за утвърждението на вѣрата. Когато спираме ние нашето размишление върху туй, що е написано отъ тебе, нашия брате, то туй ни се вижда най-добрия цѣрь, съ цѣровитата сила на когото може да се унищожи заразителната болѣсть: азъ рабзирамъ струята на този чистъ потокъ, който лие словото на твоята любовъ, което смила всѣка тиня, донесвана отъ мѣтнитѣ рѣки.

разкрива на всички надлѣжното разбиране нашата вѣра. А за това, като осмѣждаме и порицаваме тогава, тѣй твое благочестие, каквото го виждаме въ писмата ти съ любовъ о Господѣ приема ме въ свойтѣ обятия, знаеши, че ние едно и сѣщото мислимъ за Господа. Не е чудно, че най прѣдвидливия священникъ Господевъ, сгрѣялъ отъ любовта къмъ вѣрата, воинствува съ такова мѣжество, щото е въ сѣстояние и да противостои и на безразсѣдната дързостъ на враговетѣ и и да укрѣпи съ свойтѣ насърчителни думи тия, които сѣ повѣрени на неговата грижа. Както е онуй за насъ огорчително, тѣй това ни е приятно; колкото едното е кално, толкозъ другото е чисто. Ние се радваме, като виждаме въ твоето благочестие непрѣкъснатата бдителность, такъва, съ която ти си надминалъ свойтѣ прѣдшественници, бивши винаги бранители на православното учение. Напълно сѣ прилични на тебе Евангелскитѣ думи: *Пастиръ добрий душу свою полагаетъ за овци* (Ив. 10, 11). Но както си ти добъръ пастиръ, тѣй е този недостоеенъ деже за името на лоша въ наемникъ: той заслужава обвинение не за туй, че е оставилъ свойтѣ овци, а за туй, че самъ, както е показано, ги разгонва.

Отъ наша страна ние би трѣбвало да дадемъ нѣкои наставления на тебе, възлюблений ни брате, ако не виждахме, че ти въ всичко имашъ такива сѣщо мисли, каквито и ние имаме, и ако на опитъ не узнахме, че ти си най мѣжествения борецъ въ забраната на вѣрата. Защото нашия синъ, дияконъ Посидоний, ни прѣдаде по рѣдъ всичко за туй дѣло, що е писало твое священство. Ти си показалъ мрѣжитѣ въ хитритѣ бесѣди (на Нестория) и тѣй си заградилъ вѣрата, щото сърдцето на вѣрующитѣ въ Христа и Бога нашего не може да се отбие на противната страна. Високо е тържеството на нашата вѣра подиръ туй, отъ като си ти толкозъ здраво доказалъ истинната на нашето учение и тѣй побѣдоносно си изложилъ противнитѣ нему мнѣния съ свидѣтелството на божественното Писание. Подиръ туй какво ще той да работи? На кждѣ ще се обърне? Той, любительтъ

на нечестивата новина, — той нея искалъ -- въ своето учение е показалъ себе си повече рабъ на себе си, отъ колкото послѣдователъ на Христа; а повѣреннитѣ му хора е желаялъ да отрови съ отровата на своитѣ бесѣди. Той би трѣбвало да прочете въ Писанието и да държи въ умътъ си, че суетнитѣ издирвания, които не помагатъ на спасението, но служатъ за погубване на души, трѣбва да се отбѣгватъ по скоро, отколкото да се вмжкнува (человѣкъ) въ тѣхъ. Но въ сжщото врѣме, като той се приближава до края на пропастьта, или е вече застаналъ на туй мѣсто на пропастьта, отъ гдѣто се почева паданието, ние, ако можемъ, трѣбва да го извикаме на дира; а безъ да му искажемъ прѣдпазителния гласъ, ние като че ще, го бутнемъ и ще ускоримъ паданието му. Христосъ Богъ нашъ, за рождението на когото се е почнало издирванието, ни е показалъ, че той е прѣносялъ трудове и за спасението и на едната овца, поискалъ да я носи на рамената си, за да я не грабне вълкътъ. Когато ни е Той училъ тъй да работиме за спасението на една овца, зло неиска ли Той, щото ние още повече да правимъ трудъ за спасението на пастирътъ на овцитѣ, който, като забравилъ туй свое име и своя длъжностъ, самъ себе си е прѣдалъ на грабливия вълкъ, стараеки се да погуби своето стадо, което е билъ длъженъ да пази.

Но ние трѣбва да го отдалечимъ отъ овцитѣ огради, ако го не исправимъ, както желаеме; а ако остане още надежда, че той, като съзнае своята грѣшка, ще се исправя, ние искаме, щото той да се *обзрне и да бжде живъ*, и да не погуби тия, на които животътъ е повѣренъ нему. Но ако покаже той упоритостъ, то трѣбва явно да се произнесе осжждение върху него; трѣбва да се отсѣче тоя боленъ членъ, отъ когото страда не само той единъ, а се подяжда всичкото тѣло на Църквата. Какво да прави той въ кръгътъ на тия, които сж помежду си едномисленни, — той който счита само себе си разбирающъ най добръ отъ всички, който мисли не съгласно съ нашата вѣра? За това тия, които е той отдалечилъ за противорѣчие нему отъ общение

отъ църквата, да останатъ въ общение съ нея, и нека знаятъ, че той самъ неможе да има общение съ насъ, ако остане на своя искривенъ пѣтъ, противейки се на апостолското учение. И тъй ти, като приемеши на себе си подобающата властъ и застъпиши нашето мѣсто съ присвоената нему властъ, приведи въ изпълнение съ непрѣклонна ягкота тази прѣсѣда: въ продължение на десетъ дена, считайки отъ деньтъ на обявлението присѣдата, той е длъженъ писмено да исповѣда неправотата на проповѣжданото отъ него учение да прознесе върху него проклетия и искрено да общае, че ще исповѣдва тази вѣра за рождението на Христа и Бога нашего, каквато съдържа римската църква, църквата на твое свещенство и всичката свѣта вселенска църква. А ако ли той не направи това, твое свещенство, което се тъй прѣдвидливо грижи за църквата, да знае, че той трѣбва да бѣде съвършено отсѣченъ отъ насъ, като такъвъ боленъ, който не иска да приеме помощъ отъ кѣкаритѣ, и който, за погубване на себе си и на всички поръчени нему, като страдающъ отъ заразителна болѣсть, бърза да разпръснува своята болѣсть по всичкото тѣло на църквата. Това същето азъ писахъ и на свѣтитѣ братя и съепископи наши, Ивана, Руфа, Ювеналия и Флавиана, за да знаятъ нашата прѣсѣда за него, или по вѣрно, Божественната прѣсѣда на Христа нашего.

ХП.

Послание на Нестория до Римския папа Келестина (1).

Съ братско довѣрие другъ къмъ друга ние сме длъжни да разговоримъ по между си, щото да можемъ при единодушно съгласие, по успѣшно да противостоимъ на врагътъ на свѣтътъ—дияволътъ. Какво искамъ да кажъ, като начевамъ тъй своя разговоръ? Туй, че нѣкои клирици, Юлианъ, Флоръ, Оронтъ и Орабий, които се наричатъ епископи на църкви, намиращи

(1) Туй послание се е спазило на латински языкъ въ старото събрание на ръкописитѣ, съдържащи въ себе дѣянията на Ефеския Съборъ.

се въ областитѣ на западната империя, като сполучватъ често достъпъ до благочестивѣйшия и августѣйши императоръ, люто се оплакватъ отъ строгостѣта на сждѣтъ по дѣлото имъ, за туй, че тѣ, православни, въ врѣмето на православието, ужъ, прѣносятъ гонения. Съ такива сжщо оплаквания тѣ се често обръщатъ и къмъ насъ, безъ да гледатъ на туй, че ние всѣки пжтъ стхвърляме молбитѣ имъ, но се непрѣставатъ да правятъ сжщето: всѣки день се явяватъ и съ сълзи разказватъ на всички своята жалба. На думитѣ имъ ние отговаряме, разбира-се, съ думи, каквито трѣбва да се кажатъ въ този случай, когато незнаемъ вѣрно тѣхната работа. Но ние трѣбва да имаме най подробно свѣдѣние са тѣхната работа и за туй, щото благочестивѣйшия и християнѣйшия нашъ императоръ да не се отякчава съ тѣхнитѣ безпокойствия, щото и ние, незнаееки вѣрно работата имъ, да не имъ направимъ покровителство, когато тѣ не го заслужаватъ. Благоволи да ни съобщишъ свѣдѣние за тѣхъ, за да не би нѣкой, незнаееки вѣрно истината, да имъ искаже съжалѣние, когато го незаслужаватъ, и да не би считали твоя гнѣвъ нѣщо друго, и не туй, което е той, какъвто твое благочестие, може би, съгласно канонитѣ справедливо би ги подложило (на него) за особнитѣ мнѣния въ вѣрата. На ново появялющитѣ се секти, наистина, незаслужаватъ за да ги бранятъ добритѣ пастири. Затова и ние, като съгледахме тукъ, че нѣкои сж направили не малка развала въ православието, всѣкидневно исказваме ту гнѣвъ, ту кротость къмъ тия болни. Но болѣстѣта не е маловажна; тя е близка до гнилотата на аполинаритвото и ариево учение. Като казватъ за съединението на Господа съ чѣловѣкътъ, тѣ безъ смѣтка допускатъ нѣкакво си съразмѣшвание и смѣшвание, тѣй щото нѣкои отъ нашитѣ клирици, едни отъ невѣжество, други отъ еретическо лъжеучение, отколѣ скривано въ тѣхъ, което въ много видове доходи до наше врѣме отъ апостолскитѣ врѣмена, като сж се заразили съ болѣстѣта на еретическитѣ мнѣния, явно богохулствуватъ, като казватъ, че Богъ Слово, единосжщний на Отца, е получилъ начало отъ Хри-

стородица Дѣва, като да е приелъ отъ нея битие; тѣ казватъ, че подиръ това, отъ какъ е направенъ билъ неговия храмъ²⁾, Той билъ погрѣбенъ заедно съ плътта и сетнѣ прѣминалъ въ божественно естество; ще кажъ на кѣсо: тѣ учатъ, че и божеството на Единородния се наченало заедно съ плътта, която то приело, и заедно съ плътта умирало. А плътта, съединена съ божеството, станала, както богохулно тѣ учатъ, божественна, като получила обожение въ самото Слово. А това незначи друго нищо, освѣнъ да се искривяватъ понятията за едното и другото естество. Тѣ и Дѣва Христородица съ една особенна дързостъ наричатъ Богородица. Като я наричатъ Богородица, тѣ не трѣперятъ отъ страхъ, а пакъ светитѣ и всехвални отци никейски сж казали само, както четеме въ тѣхнитѣ писания, че Господъ нашъ Иисусъ Христосъ се е въплотилъ отъ Святаго Духа и Марія Дѣва. Азъ прѣмълчавамъ за тия думи на Писанието, въ които и ангелитѣ и апостолитѣ извѣстиятъ, че Дѣва е майка на Христа, а не на Бога Слова. Колко прѣпирни сме ние издържали за това, мисля, слуховетѣ отколѣ сж вѣти на твое благочестие и сж показали на твоето внимание, че ние не напраздно сме се борили, но че мнозина, по Божия милость, сж исправени, тия, които сж имали искривени понятия, несъгласни съ нашитѣ...³⁾ Ако нѣкой думата Богородица отдаде на естеството чловѣческо, което се е родило въ съединение съ Бога Слово, а не на тая, която го ражда: то ние ще кажеме справедливо, че тази дума не съотвѣтствува на това, що е тя родила; защото истинната майка трѣбва да бѣде едно естество съ тогова, който се е отъ нея родилъ. Но тази дума можеме да разгледаме въ нѣкое отношение и къмъ нея: туй име можемъ да употрѣ-

²⁾ Т. е. родило се отъ Дѣва — чловѣческото естество, което Несторий наричалъ само храмъ на божеството.

³⁾ Оставатъ безъ прѣводъ слѣдующитѣ думи, смисълъта на които не се разбира: *guia et pariunt homousius nativitas, cui vivere commisa est illa in honoine unio creaturae est humanmit atis dominicae, Deo coniunctae ex vîrgine per Spiritum*. Туй мѣсто се вижда да е развалено.

вимъ за дѣва само въ туй отношение, че храмътъ на Богъ Слово се разгжда не отдѣлно отъ нея; а не за това, че тя като да е майка на Богъ Слово: понеже ни една майка не може да роди тогова, който е билъ прѣди нея. Слуховетъ за туй учение, мисля, сж достигнали до тебе по прѣди; но ние прѣдаваме и за туй, що се от- носи лично до насъ двамата. Изясняваме отъ самия вървежъ на събитията, че ния съ братско участие желаеме да знаеме работата на тия лица, за които ние говорихме, а не за туй, щото само да удовлетворимъ своето мързешно любопитство. Нека извѣстяваме другъ на друга като братъ на брата, за туй, що ще се от- носи до насъ, като прѣдаваме единъ на други вѣрни свѣдѣния за всичкитъ новоявления въ учението на вѣрата, тѣй като главно съдържание на прѣписката си азъ сжмъ ималъ прѣдъ видъ само едната истина; въ началото на туй послание азъ казахъ, че ние сме дъл- жни да говоримъ единъ на други съ братско довѣрие. Поздравлявамъ те съ всички въ Христа братия, които сж съ тебе, азъ и всички, които сж съ мене.

XIII.

Друго послание на Нестория до папа Келестина.

Много пжти сжмъ писалъ на твое благочестіе за Юлиана, Оронта и за други, присвояющи си епископ- ски санъ, които, често пжти като сполучватъ достъпъ при благочестивѣйшия и августѣйшия императоръ, дирятъ отъ него забрана, и прѣдъ насъ се постоянно оплакватъ, че тѣ въ вѣкътъ на православието сж испждени отъ областитъ на Западъ, като неправославни; до сега отъ твое благочестие ние не сме получили писма за тѣхъ. Ако бихъ ги ималъ азъ, азъ бихъ могълъ да отговорж и да отговаря на късо на тѣхната жалба; а сега, когато е не извѣстно, да ли сж прави тѣхнитъ думи, никой незнае какъ да постъпи съ тѣхъ; понеже едни ги наричатъ еретици и казватъ, че за туй тѣ били испждени отъ областитъ на западъ, а пакъ тѣ сами се кълнатъ, че тѣхъ прѣслѣдва клевета и че тѣ отъ интриги прѣносятъ страдания за право- славната вѣра. Кое е вѣрното въ туй ние съвършено незнаеме. Да се жалятъ, когато тѣ наистина сж ере-

тици, е прѣстѣпление, но и да се не жаятъ когато ги лъжливо обвиняватъ е жестоко и нечеловѣколюбиво. А за това, боголюбивѣйшата твоя душа ще благоволи да ни даде наставление по туй, тъй като ние се колебаеме между двѣ чувства, между прѣзрѣнието къмъ тѣхъ и съжалѣнието за тѣхъ. Тѣй, ние искаме да получимъ упѣтване (посочване) на какво да се рѣшимъ при сжждението на тия хора. Като задържаемъ при себе си тия хора днесъ, за утрѣ, ние не прѣставаме да чакаме съ надежда съдѣйствие отъ твое благочестие. Немаловажно е, както ти знаешъ, достопочтенѣйший. дѣлото на изслѣдванието въ учението на вѣрата и се изисква не малко умѣние и опитностъ въ тия, които се залавятъ за това дѣло. За насъ се умножаватъ трудоветѣ тукъ и отъ туй, че ние се мъчимъ да искубимъ изъ Божията църква най нечистото отъ нечиститѣ—злото учение на Аполлинария и на Ария. Незная какъ сж се заразили нѣкои отъ принадлежащитѣ на клирътъ съ болката на споменѣтитѣ отъ мене еретици, допускали нѣкакъвъ начинъ на измѣшване на божеството съ челоуѣчеството въ единородния, когато дързнуватъ да прѣносятъ тѣлеснитѣ страдания на божественното естество на Единородния, и заедно мислятъ, че неизмѣнливото Божество е прѣминало въ тѣлесното естество, тъй щото двѣтѣ естества, на които се покланяме въ лицето на Единородния, чрѣзъ висше и неслиянно съединение сливатъ помежду, като допускатъ измѣнение въ тѣхъ чрѣзъ тѣхното измѣшване по между. Тѣ, слѣпци, не разбиратъ изложеното учение отъ Светитѣ отци, произносейки яснитѣ тѣхни думи: „въруваме въ единаго Господа Исуса Христа, Сина Божия, въплотившъ се отъ Духа Свята и Мария Дѣва“. Такъвъ смисълъ се заключава въ името. Христосъ, означавающъ двѣ естества: Той е единосущенъ на Отца по божеството; а челоуѣчеството се е сетнѣ родило въ врѣме отъ Свята Дѣва, на което за туй, че се е съединявало съ божеството, въздаватъ честь и ангелитѣ и челоуѣцитѣ. И тъй азъ мисля, че този, който тукъ прѣнося тъй много трудове при избличаванието неправитѣ тълкования,

колко трѣбва да прѣнося уморки, когато той неща знае работитѣ на тия хора, за които се каза по горѣ, и се много страхува, да не би, въ това свое положение, по своето незнание, да увеличи числото на еретицитѣ. За това моля светата твоя душа да се погрижи да ни съобщи свѣдѣние за тия хора а особно подирь туй, отъ какъ правдивѣйшия Валерии, държающъ длъжността секретарь и довѣренъ (намъ) може отъ себе си да раскаже на твое благочестие за тѣжкото тѣхно положение. Усърдно поздравявамъ всички въ Христа братия, които сж съ тебе, азъ и находящитѣ се съ мене.

XIV.

Послание на Келестина до Нестория.

На възлюбления братъ Нестория Келестинъ

Вселенската вѣра е въ миръ въ продължение на нѣколко дена отъ нашето врѣме, подирь отъ като се е махнало нечестивото и на всѣкъждѣ осѣдено учение на Пелагия и Келестия. Истокъ и Западъ съ ножѣтъ на едногласния сждъ ги поразилъ съ всичкитѣ послѣдователи на тѣхнитѣ заблуждения. Въ туй врѣме блаженный Атикъ, учителъ на вселенската вѣра, истински прѣмникъ на блаженнаго Ивана и въ служението на това дѣло, като навивалъ за царѣтъ всички, той ги прѣслѣдвалъ, щото не ги допускалъ и тамо (на Истокъ) да намѣратъ прибѣжище. Подирь неговата смъртъ ние не малко се загрижихме: този, който ще бѣде неговъ прѣмникъ въ властѣта, ще ли му бѣде прѣмникъ и въ вѣрата? Понеже доброто рѣдко бива продължително; повечето пакти противоположности застѣпятъ мѣстото една на друга. Но и подирь него ние си имаме съслужителъ, който трѣбваше скоро да ни остави, св. Сисиний, който бѣ придобилъ любовта на всички съ простота и Святостъ, който поучаваше на вѣрата тѣй, както я той приелъ. Ясно е, че неговото просто благочестие и благочестива простота се ръководеха отъ думи, които той четеше въ Писанието, че трѣбва повече *боятися, а не высокоумдрствевати*, да се вдълбочава въ издирвания (Рим.

11, 20); че не трѣбва, както е казано въ друго мѣсто да се издирватъ предмети *по високи отъ себе* (Иис, Сир. 3, 20); че този, който ще проповѣдва друго и друго ще учи, а не на това, що сж апостолитѣ проповѣдали, да бѣде анатема (Гал. 1, 8, 9). А когато и той излезе отъ този свѣтъ, затова и нашата грижа се още продължи до толкозъ врѣме, до колкото Господъ рѣче; тогава зарадва душата ни извѣстието на пристигналитѣ при насъ пратеници за твоя изборъ, който въ скоро врѣме удостовѣри донесението и на нашитѣ съслужители, които се намираха при изборѣтъ. Тѣ толкозъ говориха добро за тебе, колкото можеше да се говори за чловѣкъ, избранъ отъ друга църква. Защото прѣди туй славата за твоя животъ бѣше толкова, щото на твоего достоинство завиждаше чуждия градъ; а сега ти съ своитѣ чудати работи (хората) да бѣгатъ отъ тебе, тѣй щото прѣдишнитѣ ти едноземци по други сждятъ, отъ кого сж се избавили тѣ. На твоитѣ писма, които ние не отколѣ приехме, ние немогахме да ти отговоримъ въ скоро врѣме, защото трѣбваше да ги прѣведемъ на римски языкъ. Когато тази работа у насъ — бавно по причина на ораторското тѣхно изложение, — ние получихме послания отъ святия братъ и съепископъ Кириллъ, иерей Божий признаванъ отъ всички съ моя синъ, диякона Посидония: въ тѣхъ той пише за тебе нѣщо такова, съ което, за крайно наше огорчение, се унищожава одобрителния отзывъ за тебе на тия, които го исказали при твоя изборъ. Твоего прѣкрасно начало се замѣнило съ лошава, както виждаме, край: прѣкрасно начало азъ наричамъ тия отзиви за тебе, които сж тѣй били одобрителни, щото ние въ отговоръ на донесението на братията показаме, колко сподѣляме общата радостъ. А сега, като размишляваме и за жалбата на моя братъ противъ тебе, които по горѣ споменахъ, и прѣведенитѣ на нашъ языкъ твои послания, които ясно съдържатъ нечестиво учение, виждаме, че трѣбва да кажеме апостолски думи: *искалъ бихъ да измѣня гласътъ си, защото не се досѣщамъ за васъ* (Гал. 4, 20). При всичко това азъ то промѣнихъ въ надѣжда: нече

БЪЛГАРСКИ
ЦЪРКОВЕНЪ ШРЪГЛЕДЪ
(МЪСЕЧНО СПИСАНИЕ)

ГОДИНА III. КН. III.
МЪСЕЦЪ МАРТЪ

Редактори-Издатели:

Игнатий Рилски, Исакимъ Г. Бакаловъ и Н. Д. Поповъ.

Но като отхвърлихме скришнитѣ срамни работи, като не прибѣгваме до хитрости и не прѣвначаваме Словото Божие, а откриваме истината, прѣдставяме себе си на съвѣстѣта на всѣки челоувѣкъ прѣдъ Бога.

Не прѣкланяйте се подъ чуждия яремъ съ невѣрнитѣ, защото праведността какво общение може да има съ беззаконието? Какво общо има свѣтлината съ тъмнината (2 кор. гл. 4, 2, 6, 14).

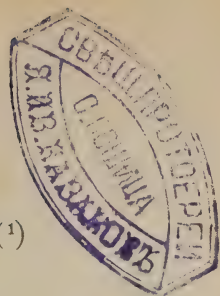
СОФІЯ

Централна печатница на П. Калѣчевъ и С-ие.

1897.

СОЦИАЛИЗМА И ХРИСТИАНСТВОТО.⁽¹⁾

(Продължение отъ 1—II вѣ.)

На тая цѣль твърдѣ много спомага споредъ тая теория раздѣляването на труда, чрѣзъ което може да се уголѣмява количеството на производството. Искусството на отдѣлния работникъ твърдѣ много се усъвършенствува, ако той се прѣдава (се залавя) само съ едно занятие, при което се печели врѣме, което обикновено се губи при прѣминуванието отъ една работа къмъ друга. Това раздѣление на труда се развива сега най-главно вслѣдствие на прилаганието на машинитѣ. Да приведемъ примѣра, който привожда самъ Адамъ Смидъ. Прѣдставете си занаята на работника, който прави карфички; съ помощта на специална за тоя занаятъ машина тутакси се явява раздѣлението на труда: единъ работникъ истегля телѣта, другия ъж управа, трѣтия ъж отрѣзва, четвъртия ъж заострува, петия приготвя за нея главичка. За да бѣде приготвена една главичка за нѣкоя карфичка, потрѣбни сѣ двѣ отдѣлни работи; за да ъж залепятъ у иглата, изисква се една работа; друга работа се изисква за това, за да бѣде направена карфичката блѣскава; — изисква се най-подиръ още една особенна работа, а именно: да бѣде пристегнатата карфичката у нѣкаква книга. По тоя начинъ занаята на тогова, който прави карфички се раздѣля почти на 12 различни родове трудъ, и на нѣкои фабрики даже всѣка отъ тия работи се извършва отъ отдѣлни хора, а на други фабрики единъ работникъ изпълнява понѣкога двѣ или три работи въ правянието на карфицитѣ. Адамъ Смитъ разказва, че видѣлъ, какъ 10 души работници, отъ които нѣкои изпълнявали едно подиръ друго двѣ или три отдѣлни

¹⁾ Отъ Датския епископъ Д-ръ Мартенсенъ.

работи, приготвили въ единъ день 12 фунта карфички. Въ единъ се съдържатъ 4,000 карфички отъ срѣдна голѣмина. По тоя начинъ, горѣпомѣнатитѣ 10 души работници наедно можали да приготвятъ въ единъ день 48,000 карфички. Но ако би всички тѣ работили отдѣлно и всѣкой единъ самъ по себе си, безъ да изучва специално само една отъ горѣпомѣнатитѣ рѣчни работи, то всѣкой единъ отъ тѣхъ не би можелъ да приготви въ единъ день не само 20, но даже и една карфичка. Но колкото и добро да бѣде всичко това, при всичко това тука се явява единъ въпросъ отъ нравствено свойство: достойно ли е за челоуѣка да жертвува всичкото свое врѣме, даже по-голѣмата частъ отъ своя животъ да туря главички на карфичкитѣ?

При многото голѣмо развитие раздѣлението на труда, нравственното зло състои въ това, че грамадното произвождане на *нѣщата* се извършва на смѣтка на челоуѣка. А каква може да бѣде душата на челоуѣка, който прѣкарва въ продължение на много години всички часове отъ деня, а понекога и часоветѣ на нощта съ съвсѣмъ бездушното занятие, при което духовната частъ на неговото сѣщество е съвършенно не заета и той самъ става само частъ отъ машината? Като си помисли човѣкъ за това безкрайно развитие въ раздѣлението на труда, насочено само къмъ произвожданието колкото е възможно по голѣми сумми материални нѣща, които би можали по послѣ да служатъ за труфило по голѣмитѣ промишленни изложения, неволно си спомняме думитѣ на И. Христа: „каква полза за челоуѣка, ако той придобие цѣлия свѣтъ, а душата си погуби?“ Като изисква свободната конкуренция въ всички области, Адамъ Смитъ вѣтъпилъ въ явно противорѣчие съ системата, която имала значеніе въ негово врѣме, въ силата на която господарството може би и твърдѣ далѣчъ задминавало въ опекунството си надъ частнитѣ лица: при което владѣяло освѣнъ това на западъ еснафската и корпорационна наредба съ своитѣ стѣснителни привилегии и монополи които заграждали ижтя на всѣко свободно развитие. Спорѣдъ мислитѣ на Адама Смита,

господарството трѣба да се придържа у принципа: „laissez faire, laissez aller“ *) „Господарствения служител, пише той, ако би поискал да се опита да съобщи на частни лица указание, какъ тѣ да се распоредатъ съ своитѣ капитали, не само че ще стори празенъ трудъ, но би си присвоилъ властта, която не може да има никое отдѣлно лице, нито събрание нито правителство. Обязанността на господарството се заключава не въ друго нѣщо, освѣнъ въ освобождението само на своитѣ членове отъ ветитѣ окови, които станали стѣснителни за личната свобода, при което не сж възможни свободно движение и нормаленъ животъ! Адамъ Смитъ гледа като на природенъ законъ на това, че всѣкой умѣе по най добъръ начинъ да се грижи самъ за своитѣ собствени работи и че економическата дѣятелност на индивидуума, макаръ да подканя отъ личната полза, отъ уважението къмъ собствената згода, трѣба да довежда безъ съмнѣние къмъ това което отъ всичко най-вече подпомага на общото благо. Въ това врѣме, когато всѣкой работи самъ за себе си, той работи въ тоя случай така сжщо и за цѣлото. Общото благо по такъвъ начинъ излиза като необходимо слѣдствие отъ егоизма на всички. Но именно въ тая точка се открива отново нравственното зло на системата, за която става дума. Така наречената свободна конкуренция, ако не се ограничава отъ високи съображения, обръща се въ чисто натуралистически, физически принципъ. Съ тоя принципъ косвенно се въвежда юмручното право, войната на всички противъ всички, каквато ние виждаме въ царството на животнитѣ, гдѣто конкуренцията заради богатата на живота става въ найнапрегнатата форма и по слабото животно необходимо бива подадено отъ си иното. Но вече въ това възбуждане и заякване на личната нравствена енергия, която се появява отъ свободната конкуренция, се заключава нравствения мѣменгъ. И въ сжщото врѣме тая конкуренция необходимо трѣба да бѣде неограничена отъ извѣстни условия. Тя е възможна напри-

*) „Нека пр вятъ, не върви“.

мѣръ само между равни сили. Конкуренцията на куция човѣкъ съ оногова, който ходи бързо, на бѣдия дребенъ продавачъ търговецъ съ богатия капиталистъ, на сиромаша селенинъ съ богатия землевладѣлецъ, никога не би послужила къмъ заякванието на моралната сила, но би повела само къмъ това, че въ името на свободата би се явили да господаруватъ грубата физическа сила и неизбежното нейно пълновластие. Утвърждаването на Адама Смита, че да се слѣдва правилото *laissez faire!* може по най-добъръ начинъ да подпомогне на общественото благо, че всѣкой който подпомага на собственния интересъ подпомага на интереса на цѣлото, че изъ егоизма на всички на попрището на конкуренцията отъ само себе си проистича въ резултата общо благо, сѣщо така не може да издържи критика. Опитъ е показалъ, че свободната конкуренция макаръ и да е унищожила прѣдишнитѣ монополии и съединенитѣ съ тѣхъ бѣдствия но намѣсто тѣхъ извикала въ живота новъ монополъ, именно монопола на капитала, подъ натиска на който безбройно много хора испаднали въ състояние на работитѣ въ древния свѣтъ.

Капиталъ не значи имущество и богатство, което се употрѣбява до нѣкадѣ за покриване на необходимитѣ харчове, до нѣкадѣ за достигане и приготвяние згоди въ живота, а до нѣкъдѣ така или инѣкъ спазванъ въ видъ на спестено богатство. Напротивъ капиталъ е производително имущество т. е. такова, което се употрѣбява за произвождане въ възрастающа прогресия на новото имущество и неотдѣлно е свързано съ спекулацията. Въ древне врѣме и въ срѣднитѣ вѣкове капитала се развивалъ, но твърдѣ малко. Въ средния свѣтъ имало голѣми богатства които достигали до колосална голѣмина, но тѣ състоели най-главно въ владѣяние надъ голѣми пространства и на много робѣе, но не въ капиталъ, основанъ на рента*) и на спекулация**), макаръ по своитѣ първи начала съставянието или придобиванието (*occupatio*) на голѣми парични сумми да

*) Всѣка година получаванъ приходъ отъ имущества.

**) Прѣдприятие за получаване възнаграждение.

възлиза къмъ древния свѣтъ. Въ срѣднитѣ вѣкове така сѣщо имало голѣми богатства, но капитала въ срѣднитѣ вѣкове не можалъ да се развива, поради твърдѣ много прѣпятствующи ограничения и частни правни опрѣдѣления, които се свързвали съ левния животъ*) на срѣднитѣ вѣкове, съ неговитѣ цехове, корпорации, привилегии и монополии. Прѣвъ пѣтъ капитала се явилъ въ голѣми размѣри въ всемирната търговия, която става въ XV в. отъ истокъ чрѣзъ Венеция. Тогава именно изгубили значението си горѣ-поменатитѣ срѣднѣвековни ограничения.

Реформацията помогнала на по нататашното отмѣняване на ограниченията въ тая мѣрка (степенъ), въ каквато тя изобщо способствувала за унищожаванieto на срѣднѣвековнитѣ привилегии. При всичко това само много по късно и именно отъ врѣмето на французката революция всички поминаци на пълно се освободили отъ ограниченията на закона. Тогава именно свободната конкуренция, която вече по отрано искалъ Адамъ Смитъ, влѣзла въ пълната си сила и капитала достигналъ до пълно развитие. Либералното господство захваща да се придържа о думитѣ на Адама Смита да се не намѣсва въ работата, но само да надзирава това, щото да не страдатъ правото на собствеността и личната безопасностъ; да се ограничава, споредъ думитѣ на извѣстния социалистъ Лассалъ, само съ изпълняване ролята на нощенъ стражаръ, но въ всичко друго да се придържа у принципа: „laissez faire, laissez passer“. „Прѣдставя се на всѣкого свобода да стане милионеръ. По тоя начинъ се съставилъ сегга съвсѣмъ новъ классъ общества: классъ на милионери, классъ, въ който новото иудейство завзема високо положение и който, като море обивива свѣта и има силно влияние върху народитѣ и върху тѣхнитѣ управители.

Неможе да се не признае, че свободната конкуренция е подпомагала на това, че много сили се раз-

---

*) Въ срѣднитѣ вѣкове имало система, която състояла въ това, че вѣлможитѣ давали на нѣкои хора, които се задлѣжавали да му служатъ съ вѣра и право, нѣмѣщо заплатата една частъ земи, отъ която да се ползватъ тѣ и тѣхнитѣ синове и внуци.

вили и много хора достигнали до благосъстояние; не може така също да не бѣде признато, че капитала има за обществото голѣмо значение, когато се изискватъ обширни прѣдприятія при всемирното земање-даване и размѣняване, съ малко думи казано, когато се развие всемирната економия въ противоположностъ на чисто националната економия. Но така също пъкъ не може да не бѣде признато и това, че свободната конкуренция е распространила на много по голѣмо число хора нещастие и злополучие, че хиляди хора трѣбва да се борятъ отчаянно за всѣкидневната си прѣхрана и въ тая борба най-подиръ напълно да се подчинятъ подъ силния. Тоя фактъ и прѣдизвикалъ така наречения работнически въпросъ, който е станалъ въ сегашно врѣме свесвѣтски въпросъ, който на мнозина се струва съдобносенъ за бѣдѣщето на гражданскитѣ общества. Доста е да си спомнимъ за съдбата на фабричнитѣ работници въ голѣлитѣ фабрични окрѣзи и мѣстности, гдѣто хиляди бѣдни работници се намѣрватъ въ абсолютна зависимостъ отъ богатитѣ владѣтели на фабрикитѣ. Тѣзи богатши фабриканти конкуриратъ единъ другиго; бѣднитѣ работници така също конкуриратъ по между си, като се надварятъ единъ други, т. е. като искатъ колкото е възможно по малка заплата, щото само да нѣмѣрятъ работа за поддържанieto на своя животъ. Отношението между стопанина на фабриката и работника вече не може да бѣде лично, но безлично и което се изказва въ безлично противопоставяние на думитѣ: „трудъ и капиталъ“. Работника продава за нѣколко врѣме своята работническа сила на фабрикантина, който гледа на тая сила, като на всѣка друга стока. Такова положение на работитѣ се отличава отъ староврѣмското робство само съ това, че роба въ старитѣ врѣмена билъ привързанъ къмъ опредѣленъ господаръ, тогава когато работника е привързанъ къмъ цѣль классъ господари. Щомъ фабрикантина му откаже или затвори своята фабрика, работника нѣма нищо свое, трѣбва да се храни съ въздухъ и е принуденъ да търси и да вземе работа дѣто и да е и

на каквито и да-е условия, стига само да има възможност този часъ да я получи. Сжществуването негово и на семейството му съ нищо не е усигурено; той има само насжщния хлѣбъ безъ да може да обезпечи своето бждще. Ако ние погледнемъ по натагъ на живота, който прѣкарватъ работниците на фабриката, както често пжти го изобразяватъ очевидцитѣ, то ще видимъ, че тая работа, — вслѣдствие многосложното дѣление на труда, свързанъ съ употреблението на машинитѣ, е бездушенъ и неутѣшителенъ, притжпява и прави мъртвъвъ духа, тѣй като работника се явява при тая работа не като друго нѣщо, а само като частъ отъ машината, само че тая частъ състои отъ тѣло и кръвъ и тая частъ е вмъкната между другитѣ части на машината, която е направена отъ жельзо и стомана, за да работи наедно съ тѣхъ. Семейния животъ е основание на нравствено здравъ чловѣчески животъ, — въ сжщностъ за работника е невъзможенъ. Между това той почти всѣкога е жененъ и има голѣмо, многобройно семейство; пролетаряга (сиромашъта) се размножава твърдѣ много; къмъ сиромашъта винаги може до нѣкадѣ да бжде приложено това, което се казва за израилевитѣ синове въ врѣме на тѣхното проживѣвание въ Египетъ: колкото повече ги притѣснявали египтенитѣ, толкова по много тѣ се размножавали. Работника*) не знае спокоенъ животъ при собствено свое огнище. Не само самия работникъ, но и жена му и дѣцата му трѣбва да работятъ отъ „тъмни зори“ сутрина до „дълбока вечеря“ при машината, и безъ друго отдѣлно единъ отъ други. Именно за това, че машината не изисква мускулна сила, съ тая работа могатъ да се занимаватъ жени, дѣца и даже най-малкитѣ. На фабрикитѣ за кружева (тантели) напр, прѣстенцата на дѣцата сж много даже по способни да свързватъ концитѣ, отъ колкото прѣститѣ на възрастнитѣ. Въ това врѣме когато майката на семейството трѣбва да работи цѣль

---

*) Трѣбва да се помни, че думата е не за българскитѣ работници. Прѣв.

день на фабриката, тя става все по-неспособна да изпълнява обязанноститѣ на ступанска кѣщовница и на майка, и става напълно неопитна за всички работи, които се досѣгатъ до домашния животъ. Тя трѣбва да ги прѣдостави на неудовлетворителната, не добрата грижа на ония свои дѣца, които не работятъ въ фабриката, или да имъ дава опиумъ*) или спиртъ за да могатъ да спиятъ и др. т. И до колкото отпадатъ вслѣдствие на такъвзи фабриченъ животъ духа и сърдцето, до толкова страдае и тѣлесното здравие. Смъртността между дѣцата и възрастнитѣ е страшна. Твърдѣ много дѣцата ставатъ жертва на парната машина, сѣщо така, като да ги принасятъ въ жертва на Молоха**), Това се е наченало отъ края на миналото столѣтие, когато английскитѣ фабриканти заявили на правителството, че тѣ при сѣществующитѣ търговски отношения не сѣ въ състояние повече да издържатъ конкуренцията съ задграничнитѣ търговци. Тогава именно произнесълъ изобщо високоцѣнния и великия Виллямъ Питтъ ужасната рѣчь, всичкото значение на която той тогава едвамъ ли е можалъ да прѣдвиди: „вземете дѣцата“. И тѣ ги взели и ги принесли въ жертва на прѣдиврѣмнената смъртъ. Фабричния животъ въ Англия вслѣдствие на това безъ съмнѣние пакъ достигналъ до процвѣтяване, така щото сега търговцитѣ свободно можали да издържатъ конкуренция съ чуждитѣ (не английскитѣ) търговци. Но че при това се появило нѣщо като язичество и то въ най-груба форма, едвамъ ли трѣбва и да се доказва***). Възрастнитѣ умиратъ на фабрикитѣ въ най-цвѣту-

*) Laudanum, Meconium е млѣченъ сокъ, който се получава отъ поразяването главичкитѣ на мака (*Peperver somniferum*); въ Китай и Индия е распространено пушанieto му, подиръ което се появява безсѣзнателно състояние; поврежда здравieto. Прѣв.

**) Молохъ („царъ“), хананско божество, олицетворение на губителната сила на оганя, така сѣщо богъ на войната; нему принасяли въ жертва хора, повечето дѣца, той се изобразява въ видъ на волъ, особено се почиталъ въ Картагенъ. Прѣвод.

***) Reischl. Arbeiterfrage und Socialismus. München 1874. S. 72 — Ch. Perin, La travail des enfants employés dans les manufactures. 1874.

щитъ си години не само за това, че тѣ сж длѣжни да поддържатъ своя животъ съ оскѣдни и още нездрави срдства на прѣхрана, но и поради това, че работата при машинитѣ сама по себе си въ разгорѣщения, удушливъ, не чистъ въздухъ се явява въ много отношения съвсѣмъ неблагоприятенъ за здравието. Осакаत्याвания, каквито се явяватъ поради дълго неестественно положение, въ каквото често пѣти се намѣрва тѣлото на работника, мъчителнитѣ болѣсти и страдания въ гърдитѣ сж обикновеннитѣ сетнини отъ работянieto въ фабричитѣ. Напр., въ памучнитѣ и ленянитѣ прѣдачници се повдига много дръбенъ прахъ и работницитѣ дишатъ тоя прахъ наедно съ разваления въздухъ, а отъ това се явява кръвохракание и болка въ гърдитѣ, сжщото става и отъ праха, който се появява въ фабричитѣ, въ които се работятъ златни и срдбърни работи.

Но подобни явления биватъ и вънъ отъ живѣянieto не въ фабричитѣ. Ние ще припомнимъ тука само за младитѣ момичета, които работятъ въ моднитѣ (дрѣхарски) дюкени, гдѣто се приготвятъ украшения за богатитѣ г-жи, или за Лондонскитѣ шевачки за които така често пѣти говорѣтъ; тѣзи шевачки споредъ описанието, написано отъ Енгеля*), живѣятъ обикновенно по чердацитѣ въ най-жално положение и се помѣстятъ въ тѣснички стаици толкова много, до колкото само позволява мѣстото; въ зимнитѣ мѣсеци само животната топлина на присѣтствующитѣ е единственното съгрѣвающе срдство за тѣхъ. Тамъ сѣдятъ тѣ, прѣгърбани надъ своята работа и шиятъ отъ 4 или 5 часѣтъ сутринѣта до срдѣ ноцъ; въ продължение на не много години разсипватъ своето здравие и очитѣ си и си приготвятъ прѣди време гроба, безъ да иматъ възможность да припечелятъ най-необходимитѣ срдства за животъ. Вслѣдствие изнамѣрванието на машината за шевъ урисницата на тия бѣдни шивачки станала още по-ужасна. Най малката и несвършенна машина е въ състояние да извърши тол-

*) Engels. Die Lage des arbeitenden Classe in England. Leipz. 1848.

кова, колкото могатъ да извършятъ 5 или 6 шивачки; това изнамѣрване само по себе си, нека кажемъ, е прѣвъсходно, но въ всеки случай то води къмъ това, че намалява нуждата отъ работници и наедно съ това доста много намалява платата на работниците.

Прѣдставителитѣ на буржуазния*) либерализмъ и капиталиститѣ казватъ, че подобни изобразявания живота на работниците носятъ на себе си бѣлѣгъ на социалистически тенденции**) и повечето прѣдставляватъ едностранчиви и освѣнъ това съвсѣмъ много прѣувеличени възгледи на негинското положение на работата. Но нито единъ отъ фактитѣ, на които се основаватъ тия въображения, не е опроверганъ; и хора, които не може да не се признаятъ за разсѣдителни, безпристрастни, свидѣтелствуватъ, че макаръ много нѣщо отъ това или онова е направено за подобрѣние живота на работниците, и благороднитѣ господари, сърцето на които е било добро къмъ челоуѣцитѣ, много нѣщо сж пожертвували и много нѣщо сж направили за работниците; но при всичко това изобщо цѣлого положение на работниците прѣдставлява голѣмо зло и низка помощ въ името на любовта къмъ челоуѣчеството ***). По нататъкъ посочватъ на това, че именно въ Англия, отгдѣто грѣмогласно се чуватъ най-горчитѣ оплаквания, господарството е направило много постановления, за да осигури работника отъ господаря имъ, напр. чрѣзъ санитарния господарственъ надзоръ, надзираване за въздуха и качеството на помѣщенията, — послѣ ужъ сж направени ограничителни постановления и относително употребяването жени и дѣца за работници. Но тия, които посочватъ на тия постановления сами влошаватъ своята система, като се съгласяватъ че господарството не може да се задоволи да се придържа о принципа „Laissez faire“,

*) Трето съсловие въ Франция, къмъ което принадлежали: занаятчиитѣ, търговци, художници, капиталисти и др., които имали трайна собственост. Прѣв.

**) Стремление къмъ опрѣдѣленна цѣль. Прѣв.

***)) Vgl. Schäfte. Kapitalismus und Socialismus. Tubingen 1870. S. 129. Plener. Die enffliche Fabrikgesetzgebung. Vien. 1871.

но трѣба отъ своя страна да зема мѣрки къмъ ограничаванieto на тая свобода, така че теорията на Адама Смита, споредъ която господарството трѣба да държи себе си свършено на страна отъ това дѣло, излиза по тоя начинъ несъстоятелна. Между това всичко до сега направено и извършено отъ Англия въ това дѣло е малко важно и има само врѣменно значение.

Казватъ: работниците сами сж виновни за това свое положение, затова че тѣ нищо не спестяватъ даже и когато имъ заплащатъ скъпо, живѣятъ само за настоящето и се придържатъ о правилото: не много да поживѣемъ, ама само да бѣде весело; тѣ сж поробени на два порока: на распутството въ полово отношение, на което спомага живѣянieto на работниците и отъ двата пола заедно, и на страстта на пианството; всѣка сжббота вечеръ, подиръ получването на седмичната заплата, хиляди работници сж пияни; най-подиръ, тѣ сж безбожници и даже въ това врѣме, когато тѣ сж свободни, не посѣщаватъ църквата, тъй като сж заразени съ материализма и атеизма. Всичките тѣзи укори сж основателни. Не струва ли да се учудва човекъ на това? Може ли при това да негодува човекъ и да го е гнѣвъ, или трѣба дълбоко да съжалява? Не се ли вижда отъ всичко това, че работниците сж по-малко виновни, отъ колкото е виновна самата система на живота? Могатъ ли твърдѣ строго и немилостиво да бѣдѣтъ обвинявани работниците на това, че тѣ малко спестяватъ, като се има прѣдъ видъ, че тѣ и не могатъ да спестятъ толкова, щото да могатъ съ тия сумми нѣкога да си купятъ имуществъ, собственна къща, и да иматъ отъ малко-малко обезпечено състояние? Може ли човекъ да се учудва много на това, че работниците лесно се увеличатъ отъ атеистическите и материалистически учения, като се има прѣдъ видъ, че никой не се грижи за тѣхното духовно развитие*)? каквото до сега е направило за

*) Достойно е да се забѣлѣжи, че автора на статията отбѣлѣзва тоя прискърбенъ фактъ. Ние прѣпорѣчваме на нашите Евангелисти, методисти и по. да чуятъ и да разбератъ, че ние имаме толкова нужда нито отъ проповѣдническата тѣхна дѣ-

тѣхъ съ помощта на училището, излязло съвършено не дѣйствително. Най-често пжти заради тѣхъ се отварятъ вечерни училища, обучението тука се прѣдлага на хора изморени отъ работа, станали като нечувствителни и които повечето иматъ нужда отъ нѣкакви развлечения, а не отъ обучение. Тѣмъ имъ не достига християнство, за трайното усвоение на което често пжти у тѣхъ нѣма врѣме, и което по нѣкадѣ както напр. въ Англия, имъ се прѣдлага въ сухи, догматически формули и само ги ввожда въ вѣроисповѣдни прѣспирни, къмъ които тѣ естествено не чувствуватъ никаква нужда. И какво чудно нѣщо има, че тѣхъ ги увличатъ празднитѣ учения на невѣрието и отрицанието, които винаги ще намѣрятъ послѣдователи между хора груби, озлобени, и правилността на които нагледъ се потвърждава въ тѣхнитѣ убѣждения отъ опита на собственния тѣхенъ злополученъ животъ? Въ противоположностъ на оптимистическия възгледъ на боржуазитѣ и голѣмитѣ капиталисти върху живота, у работниците се съставя песимистически възгледъ върху живота. За мнозина отъ работниците може да се каже туй, което казалъ веднѣжъ Тома Карлейль за работниците на английскитѣ памучни фабрики: „този свѣтъ за тѣхъ не е бащина стрѣха, но мрачна тъмница пълна съ трудъ и безполезно мжчение, негодувания и злоба, тайно пламтяще ожесточение противъ себе си и противъ всички хора. Този ли е прѣкрасния, цвѣтуция свѣтъ, създаденъ и управляванъ отъ благаго Бога? Или това е мраченъ вертепъ, упушана и удушлива долина на смъртѣта, напълнена съ сѣрнокисели пѣри, намученъ прахъ, спиртни газове, изморяване и изнурителенъ трудъ?“

ятелностъ, защото такава ужасно положение въ нашето общество не се срѣща. Чували сме протестанти да увѣрватъ навнитѣ свои слушатели, че тамъ, въ оная страна, кадѣто вѣрата е протестантска, всичко върви по медъ и масло. Ако е така, то и Българския народъ, ако желаялъ да бѣде щастливъ и блаженъ, трѣба само да приеме христовото учение въ такава форма, въ каквата го исповѣдватъ Англия и Америка, страни въ които нѣма „ни печаль, ни въздыхание“, а пжкъ еп. Мартенсенъ виждаме какво говори. Прѣводача.

Байронъ, съ своята горчива сатира за социалнигѣ от-
ношения, намѣрилъ не малко читатели между английс-
китѣ работници, които биле въ състояние, при посред-
ството на не отколѣ устроенигѣ за тѣхъ лекции и
общества за чегание, да придобиятъ нѣкакво образо-
вание. Даже написанигѣ отъ Ренана) и Штрауса опи-
сания на Иисусова животъ за съжаление намѣрватъ
много читатели между работницитѣ.

Жилото на социалния въпросъ още повече се
изостря, ако погледнемъ на голѣмото множество хора,
които би могли да работятъ даже за най-ничтожно
възнаграждение, но не намѣрватъ работа. Въ голѣ-
митѣ градове на Европа има хиляди хора, които ста-
ватъ сутринъ отъ постелката си безъ да знаятъ, отгдѣ
да взематъ за прѣзъ този день необходимата прѣхрана,
даже често пѣти не знаягъ, гдѣ тѣ въ най близката
нощъ ще подслонятъ главата си и може би тѣ ще
трѣба да спятъ подъ открито небе. Мнозина отъ тѣзи
хора, ако нѣматъ възможность да намѣрятъ макаръ
най-ничтожна работа, прѣкарватъ деня, като просятъ
милостиня и крадатъ. Знаменития ученикъ на Адама
Смита, Малтусъ, счита за нелѣпность, „щото всѣкой
человѣкъ, който се е явилъ въ свѣта, да има и нѣ-
какво право на срѣдства, потрѣбни за неговото съ-
ществуване. Бѣдния, който нѣма възможность да на-
мѣри прѣхраната за себе си и за семейството си, до
прѣди ражданието си разбира се не се е обръщаль съ
въпросъ къмъ обществото — желае ли то да го има?
И ако той се явява послѣ на празничното угощение
на природата и не намѣрва за себе си приготвено мѣсто
и талерка, то съ това природата му казва, че той
трѣбва да се умита“ (т. е. да го нѣма по свѣта). Мал-
тусъ мисли, че въ всичкитѣ врѣмена е имало борба
вслѣдствие несъразмѣрността между съществуващитѣ
на лице срѣдства за животъ и населението, но че сама
природата противодѣйствува и прѣпятствува за уго-
лѣмяване на народонаселението съ болѣсти, зарази
(потечища) война, гладъ, и гладна смъртъ, така че
било би не разумно да бѣде поддържанъ живота на
излишното население съ направлянието на благоотво-

рителни домове и пригледвание на бѣднитѣ, съ които само подпомагатъ на бѣднитѣ да се разрастятъ и да се умножаватъ, и по такъвъ начинъ още по-вече да уголѣмняватъ бѣдствията отъ избитѣтъ на население. Поради това нека само прѣдоставятъ на всѣкого да се грижи за себе си и да слѣдватъ постоянно, неуклонно принципа на свободната конкуренция. Тя дава съвѣтъ на сиромашьта, като се бои отъ гладна смъртъ, нѣма да произвежда много дѣца, за които послѣ трѣба да се грижи; ученицитѣ на Малтуса прѣдлагали освѣнъ това даже да прѣдаватъ излишнитѣ дѣца на безболѣстна смъртъ чрѣзъ угарь*). Но тоя въ основата си язически и безсърдеченъ възгледъ не може да удовлетвори никого, който макаръ колкото малко и да се подчинява на правилата на нравственостата и на религията. Трудно е да се разбере, какъ Малтусъ, като е билъ първаначално духовно лице, е можалъ при такъви складъ на мислитѣ да проповѣдва Евангелието на бѣднитѣ. Ние никакъ не отхвърляме, че възгляда на Малтуса на несъразмѣрността между срѣдствата за животъ и количеството на населението, между хората, които търсятъ работници и числото на работницитѣ, намѣрва доволно често пѣти въ опита печално потвърждение. Но отъ своя страна се придържа на о това мнѣние, че тая несъразмѣрность съставлява много повече вина на челоуѣка, отколкото на природата, че съ това зло трѣба хората да се борятъ и да го побѣждаватъ съ нравствени срѣдства, не само съ усилията на индивидуума, но и съ дѣятелността на цѣлото общество, съ по-добри общественни учреждения, обработванието на не обработенитѣ още земи и пр.

Великата социална проблема**), която очевидно не може да рѣшатъ индивидуализма и националната икономия на Адама Смита, се опитвали (нѣкои) да раз-

*) Угарь е синкавия или желтаникавъ пламакъ, който се явява у не добръ разгорения кюмюръ. Прѣв.

**) Прѣдложенъ въпросъ, който изисква да бѣде рѣшенъ. Прѣв.

рѣшатъ по други, противоположенъ пѣтъ, — именно чрѣзъ социализма, макаръ по тоя пѣтъ ние и да се срѣщаме по вѣчето само съ нѣкакви-си призраци и мечти*)

III.

Утопическия и революционния социализмъ.

Едностранныя индивидуализмъ, или либерализмъ, излиза изъ идеята на личната свобода, разбираана въ вкуса на французската революция и я развива въ ущърбъ на равенството, едностранныя социализмъ излиза изъ идеята на равенството, прѣувеличава неговото значение въ ущърбъ на свободата. Социализма иска да унищожи естественнитѣ различия въ индивидуумитѣ, а особено набляга на общността на имуществата и на братството, изисква едни и сѣщитѣ права и блага на живота за всички. Най-простия пѣтъ къмъ достиганieto на тая цѣль се явява унищожаванieto на всѣкаква частна собственостъ и всѣкаква частна печалба и прѣвръщението на гражданското общество въ голѣмо общо домохазайство, гдѣто вече нѣма ни този, ни онзи, но обществото, което е голѣмъ собственникъ, голѣмъ капиталистъ и ступанинъ, който равномѣрно распрѣдѣлява между всички както труда, така и наслажденията.

Тая мисль стара и вече често пѣти се прокарвала въ поетически изображения, — има доказателство, че тя е принадлежала по вѣчето на фантастическия свѣтъ, отъ колкото на тая земна дѣйствителностъ. Нея можемъ да намѣримъ още въ книгитѣ на Платона „за господарството“, и отъ него врѣме по често и по често пѣти тя се е повтаряла въ ония многочисленни политически романи, които сѣ развивали социалистическиятъ и комунистическиятъ**) идеи и наедно съ това

*) Планове и мисленни общественни наредби, които не могатъ да бѣдѣтъ приложени въ дѣйствителния животъ. Прѣв.

**) *Комунизмъ*, замѣна на частната собственостъ се считатъ не само орѣдята на производството, но и самитѣ произведения, искарани съ труда на работника, съ помощта на орѣдята на производството. Прѣв.

съдържаха косвенна критика, сатира на съществуващата наредба. Между тия романи може да се счита най-важно знаменитото произведение на Томаса Мора, който е билъ господарственъ канцлеръ въ Англия при Хенриха VIII „за новооткрития островъ на Утопия“) 1516).

Утопия (т. е. „Никадѣ“) — островъ въ Южно море, заобиколенъ съ подводни камани, поради това не е възможно да отидатъ тамъ ония, ксито не си намѣрятъ нѣкой утопийски водачъ, който да ги проведе до острова. Това господарство, основано отъ единъ мъдрецъ на име Утопъ, има чисто димократическо управление съ свободно избрани длъжностни лица и единъ главенъ управителъ глава на господарството, който има властъ до когато е живъ, 80 лица съставляватъ обществената група, която състои подъ общо ръководство, — 20 такива групи иматъ единъ началникъ, 300 групи иматъ единъ върховенъ началникъ. На чело на общитѣ правителствени работи стои единъ сенатъ, който се събира подъ прѣдсѣдателството на върховния глава на господарството. Димократическото управление се грижи за свободата, макаръ главната ръководяща мисль е равенството.

Да разгледа челоуѣкъ въ Утопии единъ градъ, ще рече — да разгледа всичко. Тамъ има 54 великолѣпни градове съ съвършенно прави паралелни улици, всички еднакво дълги и всички построени по единъ и сѣщия планъ. Къщитѣ на всѣка улица по своята направа сѣ съвършенно прилични една на друга; за да се избѣгне това, щото жителитѣ да не се пристрастяватъ къмъ частна собственостъ, тия къщи чрѣзъ всѣки 10 години отново се разпрѣдѣлятъ съ жребие, Задъ всѣка къща има градина, прѣдоставена врѣменно на жителитѣ ѣ да я разработватъ и да я надгльдватъ Околоврѣзъ на всѣки градъ има правилно разграничени полета съ къщи и други ступански постройки; съ уредбата на тия полета се зани-

*) Rudhard. Thomae Morus. Nürberg 1829. S. 122. — Marlo, System der Weltökonomie. Cassel 1859, Zweite Abtheilung 1. 5. 449.

живатъ сръдно число до 40 души. Утопийци живѣятъ ту въ градоветѣ, ту въ селата, затова че всички, както женитѣ, така и мъжѣтѣ сж длъжни да обработватъ полетата, като съединяватъ съ тая работа и нѣкакъвъ занаятъ.

Тѣ сж длъжни всѣкой день да работятъ по 6 часа, 3 до обѣдъ и 3 подиръ обѣдъ, и надзирателъ единъ слѣди за това, щото въ врѣме на работнитѣ часове никой да не остава безъ работа. Останалото врѣме е посветено до нѣкадѣ на искуствата и на наукитѣ, по които се четътъ лекции както за мъжѣтѣ, така и за женитѣ, а до нѣкадѣ е назначено за почивка. Който иска да пътува трѣба да изиска за това разрѣшение. Кадѣто той и да пристигне, него на всѣкъдѣ го приематъ, но при това се задлъжава въ всѣко мѣсто да взема участие въ оная работа, на каквато той се е научилъ. Всички работници (т. е. всички безъ разлика граждани) прѣдставляватъ своитѣ произведения въ маазата на стокитѣ, расположена въ центра на града, кадѣто той живѣе врѣменно, отъ тука се дава потрѣбното за нуждитѣ на всѣкого. Правителството се грижи за това, щото произведенията на страната да сждатъ распрѣделени равномѣрно, и наедно съ това води задграничната търговия, като прѣпроважда туземнитѣ произведения нѣкадѣ въ друго мѣсто, ако тѣ не сж потрѣбни въ тѣхната земя. Утопийци живѣятъ щастливъ животъ, като разбирагъ подъ думата щастливъ само такъвзи животъ, който се опрѣдѣля само отъ природата и отъ разума. Тѣ сж наслаждаватъ съ добро здравие; болѣсть се срѣща у тѣхъ рѣдко. Но тѣ иматъ болници, расположены вънъ отъ града, въ които приглеждатъ болнитѣ. Утопийци въ 8 часътъ вечеръ отиватъ да спятъ, спятъ 8 часа и ставатъ рано въ 4 часътъ. Облеклото имъ е престо, напето и сгодно, не се подчинява подъ измѣненията на модата, но е опрѣделено веднѣжъ за винаги, едно и сжщото за всичкитѣ лица отъ една полъ. Угощениятѣхни се приготвяватъ подъ редъ отъ различнитѣ ступанки и се нарежда на голѣми общественни трапези. Въ врѣме на ѣденіе се четжтъ лекции или

свири музика. Тѣ иматъ великолѣпни храмове и свещенници, които се ползватъ съ голѣмо уважение; но свещенниците не сж много, вслѣдствие на това, че само малцина сж способни за това високо призвание. Тѣ се ползватъ съ религиозна свобода и принадлѣжатъ къмъ различни религии. Но никой отъ тяхъ, които отричатъ сѣществуванието на личенъ Богъ и на задгробни животъ не може да се ползува въ Утопия съ право на гражданство. Тѣ строго спазватъ светостта на брака, и прѣлюбодѣянieto у тяхъ строго се наказва. Тѣ рано встъпватъ въ бракъ; излишека на населението се прѣмахва съ правилна колонизация. Законодателството у тяхъ е просто, сѣдебнитѣ процеси — рѣдни; голѣми прѣстъпления се явяватъ въ видъ на рѣдки исключения. Тѣ се наказватъ така: прѣстъпника става робъ и се оковава въ златни окови, тъй като къмъ златото тѣ чувствуватъ голѣмо отвръщение. Най-лошавитѣ (долни) съдове, помийницитѣ и т. н. сж отъ злато и сребро; наопаки съдоветѣ, назначени за благородни цѣли сж приготвяватъ отъ глина или отъ стъкло. Брилянтитѣ и алмазитѣ се употрѣбаватъ само като играчки за дѣцата.

Между многото утопии могатъ тука да се споменатъ още за „Телемаха“ на Фонелона, въ който той, наедно съ фантастическитѣ картини, прѣдуказалъ не само идеитѣ за свободата, но и принципитѣ на равенството, провъзгласени отъ французската революция. Да споменемъ така сжщо и за утопитѣ на нашето врѣме, които сж се появили въ дѣтинската литература: F. C. Sibbern, Aus dem Jahre 2135 — книга въ която автора, извѣстенъ като уменъ и именно като тънъкъ психологъ, начертава идеална картина на бѣдѣщето. Въ тая книга на Сиберна Европа се прѣдставлява встъпила въ социално и коммунистическо състояние. Тя съ непристоренъ ужасъ гледа на старата Европа, като разумѣва безъ съмнѣние сегашна Европа съ нейната жална наредба, основана на собствеността, съ нейнитѣ грижи за припечелвания, неотдѣлени отъ самия принципъ на собствеността, — тоя вѣченъ источникъ на борбата всички противъ всички, който

прониква цѣлия животъ и който я напълня съ ужасна несправедливостъ. Прѣминуванетоъ къмъ по добро състояние не може да произлѣзе съ помощта на насилствена революция, макаръ и да има много основания да се бонмъ отъ нея; най-скоро то ще се извърши съ помощта на *свѣрхестественно* и *естественно* събитие. Въ края на XIX в. Европейското челоуѣчество задремва, уморява се, става малогодишно и слабо вслѣдствие на неестественното състояние, при което малко по малко загасватъ духовния животъ и всичко, което дава достоинството на челоуѣка. Но подиръ тая дремота ще се започне оживление, което ще доведе до щастливо състояние.

Ако ние погледнемъ на вички тия утопии даже само като на прѣкрасни мечти, въ които хората търсѣли спасение отъ прѣнасянитѣ нещастия, то и това не може да не се забѣлѣжи, че живота на о-въ Утопия ли или въ бѣдѣщия XX в. трѣба да бѣде съвсѣмъ утегчителенъ и монотоненъ. Разнообразнитѣ жизненни отношения, които възрастватъ наедно съ развитието на културата усложняванията въ тѣхъ тука изведнѣжъ се разрѣшаватъ въ най-прости отношения. Това е, така да се каже, достоирическо състояние, въ което ние трѣба да се възвърнемъ. За история, историческо развитие, историческа борба не може да бѣде при това никаква дума. Живота върви единъ день, както и другия еднакво: хората ѣдатъ, пиятъ, спятъ, работятъ, учатъ се, занимаватъ се съ музика.. Но до когато ние ходимъ по тая земя и не сме достигнали хармонията на вѣчността, ние имаме история и до когато ние се намѣрваме въ условията на жизненната борба. борбата съставлява въ вѣчки случай единъ отъ моментитѣ, които тука на земята никога не може вѣпълно да се прѣмахне. Значението на всичкитѣ тия романи се основава най-главно на критиката, която се съдържа въ тѣхъ и която разгледва недостатъцитѣ на съществуващото положение, а така също и на това, че тѣ исказватъ нѣкои постулати*)

*) Положение или идея, основани на изискванията на практическия разумъ; не могатъ да бѣдѣтъ доказани, но и не изискватъ доказателства, напр. идеята на добродѣтеля. Прѣв.

за които съставителитѣ на фантастическитѣ картини твърдѣ добръ знаятъ, че тѣ могатъ да се осъществятъ на тая земя само приблизително и съ голѣми ограничения. Но работата инѣкъ се прѣдставлява, когато искатъ тия утопически идеи да введжѣтъ въ живота и да ги осъществятъ, — тогава тия идеи ставатъ революционни и застрашаватъ обществото съ хаотическо разбъркване. Такъвъ е и социализма, който не веднѣжъ се е появявалъ отъ деня на французската революция до сегашно врѣме. Тука не е злѣ да кажемъ нѣколко думи за отношението между социализма и комунизма

Чистия комунизъмъ изисква съвършено равно разпрѣдѣление на всички материални блага, пълното унищожаване правото на собствеността и правото на наслѣдството. Социализма, въ специалното значение на тая дума, макаръ и да не се стрѣми непрѣменно къмъ унищожението на правата на собствеността и на наслѣдството, но въ сѣщностъ и той ги колебае (расклаща) Той изисква унищожението на всѣка частна работническа дѣятелностъ. На всѣкого дава работа висшето правителство, безъ да извлича изъ нея нѣкаква печалба за себе си, но всички продукти дава на обществото, к ето ги разпрѣдѣля между своитѣ членове. Съ тая цѣль хората се раздѣлятъ на голѣми групи, които състоятъ отъ извѣстно количество семейства, които живѣятъ и работятъ на едно въ особенни помѣщения (фаланстери) само за тая цѣль построени. Въ тия казарменни здания тѣ изпълняватъ всички родове работи, между които най-главнитѣ сѣ промишленнитѣ (фурье). Революционния възгледъ върху частната собственостъ се показалъ въ слѣдующитѣ думи на Прудона: *la propriété c'est le vol* (собствеността е кражба). Тоя тъй остро звучащъ афоризъмъ не съдържа при всичко това нападение върху отдѣлнитѣ собственици.

Възнесението.

Марк. 16, 35—20. Лук. 24, 49—52. Дьяк. 1, 4—12.

Настъпалъ четиредесетиятъ день подиръ възкресението на Господа. Апостолитѣ пакъ се събрали въ Иерусалимъ. Приближавало се врѣмето за изпълнението на обѣщанията, които Господъ далъ на ученицитѣ Си въ навечерието на деня на страданията и смъртта Си (Иоан. 14, 16, 17, 26, 15, 26). Апостолитѣ, прѣди да отидатъ на всемирна проповѣдь, трѣбало да приематъ съвършителното дѣйствие на Светаго Духа-Утѣшителя. Явяванието на този Божественъ Утѣшителъ е могло да имъ замѣни Иисуса Христа, тѣхния Учителъ (Иоан. 14, 26), да имъ бѣде утѣха въ раздѣлата съ Него (Иоан. 16, 7), освѣтяване въ великото служение на черквата (Еф. 4, 11—13) окончателно просвѣщение съ Богоотровенната истина (Иоан. 15, 26), и най послѣ оная *сила свие* (Лук. 24, 49), която била необходима, за да могатъ да надѣлѣятъ всичкитѣ трудности и прѣпятствия които имало да срѣщнатъ въ врѣме на проповѣдванието си. Господъ имъ казалъ: *отъ Иерусалима не отидаете, но ждате обѣтованія Отца еже слышаше отъ Мене, и се азъ пошлю обѣтование Отца Моего на вы, вы же сѣдите во градѣ Иерусалимѣ, дондеже облечетеся силою свие, — яко Іоаннъ убо крестилъ естъ водою, вы же имате креститися Духомъ Святымъ не по мѣстѣмъ, нѣмъ.*

До тия тържественни думи на Господа за слезанието на Св. Духа подиръ нѣколко деня и завѣдта да не се отдалечаватъ отъ Иерусалимъ прѣди да е облѣкътъ *силою свие*, възбудили по-напрѣдъ очаквания и надежди, тъй щото, даже въ тия

послѣдни часове отъ видимото прѣбивание (на живѣние) на Господа на земята, ученицитѣ не могли да се освободятъ отъ ония честолюбиви смѣтки, които като били ехо на общенароднитѣ чакания, че Мессия ще основе чувствено царство на земята, исказвали повѣкога и най-прѣданнытѣ ученици (Марк. 10, 37). *Господи, още въ лѣто сіе, питали тѣ, устроенъ ли царство израилево?* Като оставялъ на просвѣтителното дѣйствие на Св. Духа да очисти и възвиси умоветѣ и сърдцата, които още били привързани къмъ земята, Господъ заповѣдалъ на Апостолитѣ, като се прѣдаватъ исцѣло на волята на Небесния Отецъ, да изпълнятъ, съ помощта на Св. Духа, дѣлото на Евангелската проповѣдь, не само въ Юдея и Самария, но даже до края на земята. Като виждалъ мечтателни мисли въ прѣдѣлитѣ, поставени отъ висшата божественна воля, Господъ имъ казалъ: *нѣсть вамъ разумѣти врѣмена и лѣта, яже Отецъ положи во Своей власти, но приимете силу, нашедшу Святому Духу на вы, и будете Ми свидѣтели во Иерусалимѣ, и во всей Иудеи и Самарии, и даже до послѣднихъ земли.* Като изричалъ послѣднитѣ наставления, Господъ пакъ далъ на Апостолитѣ пълномощие за великото дѣло, т. е. за всѣмирната проповѣдь, и за да ободри и утѣши бѣднѣщитѣ проповѣдници посочилъ на чудната сила, която е свойственна на вѣрата и която ще да съдѣйствува за распространението и утвърдяването на Евангелието. *Шедше въ міръ весь, проповѣдите Евангелие всей твари: иже вѣру имѣтъ и крестятся, спасены будутъ, а иже не имѣтъ вѣры, осуждены будутъ. Знаменія же вѣрующимъ сія послѣдуютъ: именемъ Моимъ бѣсы изидутъ, языки възглаголютъ новы, змия възмутъ, аще и что смертно испиютъ, не вредитъ ихъ, на недужныя руки возложатъ и здрави будутъ.*

Господъ казалъ всичко, което било потребно за утѣшение на ученицитѣ въ прѣдстоящата раздѣла съ Него. Но къмъ утѣшителнитѣ думи той присѣдичилъ не по-малко утѣшително дѣйствие, което нагледно, чувствително за очитѣ имъ показало, че замисляването Му отъ тѣхъ е славно въскрѣсаване къмъ не-

бесния Отецъ, за което било извѣстено на Апостолитѣ още въ самия день на възкресението (Иоан. 20, 17). Безъ съмнение, по думитѣ на Св. Иоанна Златоуста. „Той е могълъ да се възнесе невидимо, но тъй като за свидѣтели на възкресението си Той ималъ очевидцитѣ Апостоли, то тѣхъ направилъ и очевидци и на възнесението Си“¹⁾, за да утвърди още по-вече вѣрата имъ.

Подиръ бесѣдата Си съ ученицитѣ Господь ги извелъ на Елеонската планина, до Витанія, и като повдигналъ рѣцѣтъ Си, благословилъ ги съ онова благословение, което могълъ да даде само Самъ Искупителтъ: то било не само за Апостолитѣ, а и за тѣхнитѣ прѣмници, дѣйствувало и ще дѣйствува и въ всичкитѣ вѣрующи отъ родъ въ родъ, до свършването на свѣта. И когато ги благославялъ, прѣдъ очитѣ имъ се повдигналъ, захванълъ да се отдалечава и да се възнася на небото, „не съ помощта на нѣкого който да Го води, но, по думитѣ на Иоанна Златоуста, Самъ възвилъ по тоя пѣтъ“²⁾. Той се качвалъ все по-високо и по-високо, и облакъ Го скрилъ отъ очитѣ имъ. Този новъ начинъ на отивание, когато Господь не се отдалечилъ, както обикновенно, нито пѣкъ станалъ невидимъ, а се въскачилъ по-високо и отъ облацитѣ и станълъ невидимъ по причина на голѣмата височина, на която се показалъ необикновененъ на свидѣтелитѣ на възнесението. Тѣ се поклонили на Господа и не могли да откъснѣтъ очитѣ си отъ чудното зрѣлище. Тука била и Прѣсветая Дѣва-Богоматерь, която черковнитѣ пѣснопѣния прѣдставляватъ като свидѣтелка на възнесението на Господа: като Майка, Тя, въ врѣме на страданията на Сина си, страдала по вече отъ всички, а сега Ней по-вече отколкото на всички други „подобало, като видѣла славата на плътта Му, да се наслади съ най-голѣма радость“³⁾.

¹⁾ Бесѣда на разния мѣста св. Писания, перев. при Сиб. дух. Акад. Сиб. 1862 г. т. е. стр. 278. 279.

²⁾ Бесѣды на псалмы перев. при Сиб. дух. Акад. Сиб. 1860 г. т. 1, стр. 381.

³⁾ Служб. Вознес. веч. Стихи на лит. слава.

Като гледала заедно съ Апостолитѣ на Господа и Сина си, Който отивалъ на небето, и като разбрала всичко чудно, което се пазило въ сърдцето ѝ за Сина ѝ (Лук. 2, 19. 51), Тя Го „возвеличила“) не само съ любовта Си, а и съ вѣра въ Божеството Му.

Това отивание на Господа на небето само по себе си било радостно завършване на земната Му работа. Но какво лишение трѣбвало да почувствува обществото на ближнитѣ на Иисуса, и въ себе си, и около себе си, слѣдъ като Учителътъ се възнесълъ на небето? За да ги утѣши Господъ пратилъ при тѣхъ небеснитѣ Си вѣстници съ нова вѣсть. Когато тѣ гледали на небето, изведнѣжъ се явили прѣдъ тѣхъ два мъжа въ бѣли дрѣхи, които, като ги разбудили отъ очудванието имъ, обяснили имъ, че възнесението на Господа е видимо съмване до опрѣдѣления день и часъ (Мат. 24, 36): *мужие галилейски, что стоите зряще на небо? Сей Иисусъ вознесийся отъ васъ на небо, такожде приидетъ, иже образомъ видѣсте Его идуща на небо, ще дойде пакъ тѣй „неочаквано и непрѣдвидѣно“, пакъ тѣй „явно и тържественно“), пакъ тѣй „на облацитѣ и съ тѣло“³⁾.*

Божественниятъ искупитель, като извършилъ нашето искупление въ състояние на крайно самоунижение (Фил. 2, 7. 8), възлѣзълъ въ прѣдвѣчната слава съ прославлено челоувѣчество (Иоан. 17, 5. Лук. 26, 26), възлѣзълъ *превыше всѣхъ небесъ* (Еф. 4, 10), *превыше всякаго начальства и власти и силы и господства, и всякаго имене именуемаго не только въ вѣдѣ сего, но и во грядущемъ* (Еф. 1, 21), и заедно съ това, спорѣдъ церковнитѣ пѣснопѣния, „като взелъ на рамо наднѣлото наше естество, таинственно го прѣвъзнесълъ по-високо и отъ Ангелитѣ, и отъ всѣко начальство, и отъ всѣка власть, довелъ го до Отца Свѣта“.

¹⁾ Служб. Вознес. утр. кан. и 9 слава веч. стихир. на стиховитѣ 2.

²⁾ Объяснение на Филарета, Митр. Московски. Сочин. ерм. Москва 1874 г. т. 2. стр. 165. 197.

³⁾ Тълкувание на Св. Ивана Златоуста. Бесѣдъ на Дѣял. Апост., перев. при Сиб. дух. Акад. Сиб. 1856 г. ч. 1, стр. 42.

и го почелъ съ сидѣние редомъ съ Бога Отца¹⁾ Св. Евангелистъ Марко, като че ли, като прониква съ погледа си въ самото небе подиръ Господа, който се възнася, казва, че Той, подиръ възнесението Си *сѣде одесную Бога* (Марк. 16, 19) Това *сѣденіе одесную Бога Отца*, по еднаквото тълкувание на Св. Отци, означава „равночестностъ съ Бога Отца“, която „Синъ Божий. като Богъ и единосущенъ съ Отца, има прѣди създаването на вѣковетѣ, и въ която, като се въплотилъ въ послѣднитѣ врѣмена, възсѣдава и тѣлесно, подиръ прославяването на плътта Му“²⁾. Ето какво било славното, удивителното даже и за самитѣ небесни сили (Петр. 1, 12) заключение на спасителния земенъ животъ на Господа нашего Иисуса Христа. Като завършилъ искуплението на човѣческия родъ, Той, по думитѣ на Св. Иоанна Златоуста, „донесълъ на Бога Отца начатъкътъ отъ нашето естество, а Богъ Отецъ до толкова билъ благодаренъ отъ тоя даръ, както поради достоинството на оногова, който го донесълъ, тъй и поради чистотата на принесеното, щото приелъ дара съ собственитѣ си рѣцѣ, турилъ го до Себе си и казалъ: *сѣди одесную Мене* (Ис. 109, 1). На коя природа Богъ казалъ: *сѣди одесную Мене*? На оная сѣщата, на която нѣкога-си казалъ: *земля еси и въ землю отидеше* (Бит. 3, 19). Не било за нея доста да се възвиси подъ небесата, не било за нея доста да бѣде редомъ съ Ангелитѣ — мигарь — тая честь нѣмаше да е чрѣзвичайна? — но тя надминѣла Ангелитѣ, прѣвисила Архангелитѣ, оставила подъ себе си херувимитѣ, възнесла се по-горѣ отъ Серафи-

¹⁾ Служб. Вознесенія, вел. веч. стихир. на Госп. възв. слава, на литіи стихир. 5 утр. сѣдал. 1. кан. п. 7. троп. 2 и 4. п. 8. троп. 3. п. 9. троп. 3.

²⁾ Тълкование на Св. Иоанна Дамаскина. Точное изложене правосл. вѣры. Москва, 1844 г. стр. 233. Гл. тъй сѣще и обяснението на Св. Василия Вел. (Твор. Св. Отецъ, Москва, 1846 г. т. 7. стр. 56. 250), на Св. Иоанна Златоуста (Бесѣда на посл. къ Евреямъ, пезев. при Сиб. 1859 г. стр. 35), на св. Атанасия Александрийски (твр. св. Отцевъ, Москва 1853 г. т. 21, стр. 404).

митѣ, заминѣла и началствата и не се остановила до като не достигнѣла до прѣстола на Господа. По високо отъ всички тия висоти Христосъ възнесѣлъ нашата природа¹⁾. — „Зачудили се, казва се въ черковнитѣ пѣсни. Ангелскитѣ чинове, като видѣли, че паднѣлото чловѣческо естество, което било затворено долу на земята, сѣди на прѣстола на Бога Отца“²⁾.

Свидѣтелитѣ на възнесението на Господа, утѣшени съ общанието, че скоро ще слѣзе на тѣхъ Духъ Свети, и съ това, че видѣли Божественната слава на своя Учитель, съ велика радостъ се върнали въ Йерусалимъ.

Суть же и ина многа, тѣй завършва Евангелието си Св. Иоаннъ Богословъ (21, 25), яже сътвори Исусъ, яже аще бы по единому писана быши, ни самому мноу всему миру вмѣстити немемызъ книгъ. Аминь.

---

¹⁾ Кр. чт. 1840 г. ч. г. стр. 178.

²⁾ Октомв. Глас. 8 нед. утп. 2 п. 1. троп 1.

Отношението на нравствеността към религията. ⁽¹⁾

За непознатъ човекъ съ научнитъ тънкотии, самия въпросъ за отношението на нравствеността къмъ религията се вижда чуденъ. Нему се струва, че тукъ не може да има и никакъвъ въпросъ. Работата е явна, казва той: да бжде човекъ искрено религиозенъ, или благочестивъ, и да бжде нравственъ е едно и сѣщо. И трѣбва да се каже, че дѣйствителността, на гледъ, дава основа за такъвъ възгледъ. Ако ние погледнеме само на повърхността на фактитъ, безъ да искаме да проникнеме въ тѣхното сѣщество, ние ще трѣбва да отбѣлѣжимъ, че религията и нравствеността не само винаги и всѣкъдѣ върватъ хванати за рѣжа една съ друга, но даже се стрѣматъ да се слѣятъ една съ друга до невъзможностъ да се раздѣлятъ и да се прокара между тѣхъ ясна погранична черта. Историята на религиозно-нравствения животъ на народитъ ни показва, че винаги религията е считала за своя първа и главна задача да пази святостта и неприкосновеността на нравственнитъ закони: нравственнитъ прѣдписания се на всѣкъдѣ прикриватъ съ религиозна санкция, като прѣдписания на Бога, или на боговетъ; нравственнитъ законодатели дѣйствуватъ въ името Божие; правилата на нравствеността съставляватъ съ религиознитъ прѣдписания единъ законодателенъ кодексъ. Най типиченъ и най извѣстенъ примѣръ въ този случай ни прѣдставлява моисеевия

---

(1) Тази научна статия е написалъ профессоръ Н. Гариденский и е напечатана въ прѣдпоследната книжка на журнала „Богослов. Вѣстникъ.“ Б. Р.

законъ. Ние виждаме, че въ него нравственнитѣ и правовитѣ длѣжности е явяватъ заедно съ религиознитѣ длѣжности въ еднаква стѣпень части на една и сѣщия законъ Божии. Всичкитѣ иматъ еднаква сила и задължителностъ; всичкитѣ иматъ единъ источникъ въ волята на Иегова; прѣстѣплението на всѣкиго се разглежда като религиозна грѣшка, а наказанието за това прѣстѣпление като религиозенъ дългъ на народътъ. Но Моисеевия законъ въ туй отношение никакъ не прѣдставлява съвършено едно явление. Въ този или ози видъ ние намираме туй явление и у другитѣ народи: у гърцитѣ и римлянетѣ, у индицитѣ и перситцитѣ, у египтянетѣ и ассирийцитѣ, и даже у мексиканцитѣ и перуанцитѣ¹⁾. Всѣки, който не иска да гледа на сегашната и прѣминала дѣйствителностъ, не може да непризнае, че сегашната наша нравственностъ, поне, въ своето историческо развитие, дължи твърдѣ много на религията; безъ да се рискува да се падне въ прѣувеличение, може да се каже, че нашата нравственностъ е дѣте на религията, ако не родено отъ нея, то отъ самото начало присвоено и възпитано отъ нея. Това, може би, и дѣйствително всички признаватъ, но мнозина сѣ наклонни да мислятъ, че дѣтетото е отколѣ порастнало, оставило е пеленитѣ, може да стои на краката си и затова нѣма нужда въ гледание. Не стига това: има и такива, които намиратъ, че, нравственността като сваля отъ себе гледанието на религията, не само и дължи благодарностъ, а даже има въ какво да я упрекне; намиратъ, че свръската на религията съ нравственността не само не е потрѣбна, но е и даже вѣдна.

Като не прѣдрѣшаваме още въпросътъ трѣбва ли или не трѣбва нравственността да пази своята свръска съ религията, ние ще погледнемъ какви сѣ фактически сложилитѣ се отношения по между тѣхъ когато се опрѣдѣли за насъ характерътъ на свръската, установена между тия двѣ страни отъ животътъ, то само по себе си ще стане ясно до колко може да се осѣще-

¹⁾ Paulsen, System der ethik. 1, 32).

стви мисълта за тѣхното отдѣление другъ отъ друга. Ако излезе, че тѣхната свръска е случайна, прѣдизвикана отъ обстоятелства отъ второстепенна важность и въ сѣществуто на работата не заключающи се, тогава да се прѣкъсне тя не ще да има ни опасность ни трудъ. Да положиме, напримѣръ, че съединяющи свръска между религията и нравствеността служи само личността на жрецьтъ или прѣдставителтъ на религията. Като лице облечено прѣдъ очитѣ на народътъ съ висша мѣдрость и висши познания жрецьтъ се явява най компетентенъ въ разрѣщаванieto въпросътъ за общезадължителнитѣ дѣйствия, а като прѣдставителъ на божественната власть, той естествено налага на всички излизающи отъ него прѣдписания религозна санкция. Ако би било туй тѣй, то разбира се свръската на нравствеността съ религията губи своята основа и своя смисълъ подиръ туй отъ като е изгубена вѣрата въ непогрѣшимия авторитетъ на жрецьтъ, и отъ прѣкъсването тази свръска нито религията, нито нравствеността нищо сѣщественно не губятъ. Инакъ, ако излезе, че свръската на нравствеността съ религията се основава на самата природа на тия явления, то ние сме въ право да мислимъ, че тя никогашъ не може да бѣде прѣкъсната безъ ущърбъ за двѣтъ страни.

Вечъ фактътъ, че отбѣлѣжената отъ по горѣ свръска на нравствеността съ религията не е единично явление, а напротивъ се повтаря на всѣкъдѣ, трѣбва да ни довозда до мисълта, че то туй явление не е и случайно, а е обусловено отъ нужни причини. И наистина, като изучаваме фактитѣ на историята на религиозно-нравственното съзнание, ние дохождаме до убѣждението, че отношението на нравствеността къмъ религията не се ограничава съ чисто външно подчинение на първата на авторитета на послѣдната, а има и друга вътрѣшна страна. Отъ своя страна психологическия анализъ на субъективнитѣ основи на религиозно-нравствения животъ довозда до сѣщото това убѣждение. Съ едина и съ другия пѣтъ ние се убѣждаваме въ тази истина, че религията и

правственността сж съединени съ връска на най близко родство, благодарение на което тѣ, като сжществуватъ на единъ рѣдъ, въ отношение другъ къмъ друга немогжтъ да оставатъ съвършено безучастни. Напротивъ, тѣ се намиратъ другъ къмъ друга въ постоянно взаимно дѣйствиe. Религиознитѣ прѣдставления постоянно влияятъ на нравственитѣ възрѣния, но и сами отъ своя страна испытватъ върху себе голѣмо влияние на послѣднитѣ. Ние признаваме, по такъвъ начинъ, влиянието на религията и нравственността обоудно. Затова испърво ние ще се спрѣмъ на тия фактове, въ които повече се е искавало обратното влияние — влиянието на нравственността върху религията

За да се убѣдиме, че влиянието на религията върху нравственността не се обусловува съ случайностъ, а съ самото сжщество на дѣлото, спорѣдъ нашето мнѣние достаточнo е да поглѣднемъ на фактоветѣ, които показватъ какъ извѣстна форма на моралътъ се обусловува съ съотвѣтствующата нему форма на религията, и какъ се измѣняватъ формитѣ на моралътъ спорѣдъ различието на религиитѣ. За тази цѣль ние за бързо ще се спрѣмъ на тритѣ источни религии: китайската, индийската и персидската и ще видимъ, какъ се съотвѣтственнo на всѣка една отъ тѣхъ измѣнява формата на моралътъ.

Че добродѣтелята, спорѣдъ възгледътъ на китайцитѣ, е златната срѣдина, това е, струва ни се, извѣстно на всички, но, може би, не всички сж обръщали вниманието на туй, въ каква тѣсна свръска стои този възгледъ съ религиозната мета-физика, по която всичкия свѣтъ се държи въ армония между активното и пасивно начала на битието, или между небето и земята. Срѣдната, казва китайския мъдрецъ, — ето основата на всичко сжществующе. Самъ чловѣкътъ е срѣдина между небето и земята и за това е длъженъ въ своя животъ да пази равновѣсие на противоположнитѣ начала. Ако ние прѣминемъ отъ този принципъ на моралътъ къмъ неговитѣ общи характеристически чърти, то и тукъ ще видимъ най близкото съотвѣтствие съ неговата религиозна метафизика. Сухата

разсѣдочностъ на китайската добродѣтель, която, по мнѣнието на Конфуция, може да се изучи въ три години. Тѣй наричанитѣ китайски церемонии, напълно заслужили своята широка извѣстностъ, слабостта на идеалния елементъ въ моралътъ, привръзаността къмъ установенитѣ форми на животътъ всичко туй тѣй или иначе, но винаги твърдѣ легко, може да бѣде поставено въ най тѣсна свръзка съ сѣщественитѣ чѣрти на религиозното мировъзрѣние, на което отличителни признаци се явяватъ рационализмътъ, който се стрѣмил да доведе всичко къмъ разумътъ и порядѣкътъ, и оптимистическия натурализмъ, напълно доволенъ отъ всичко сѣществуващо съ условие само на не голѣми поправки. Най сетнѣ, ако се ние обърнеме къмъ съдържанието на моралътъ, то и тукъ ще забѣлѣжимъ искаваното влияние на религиозната метафизика. Нека вземемъ отъ туй съдържание една точка—възгледътъ на китайцитѣ на бракътъ. Семейния животъ у китайцитѣ има твърдѣ важно значение. Семейството е не само позволена форма отъ животътъ, но и нравствено—задължителна; въ него е источникътъ на добродѣтеля и щастieto, поради това и безбрачието се прѣзира като срамно явление. Въ основа на такова отношение къмъ бракътъ, китайския моралъ полага религиозно мотафизически съображения. Семейството отражава въ себе си съ двоенъ начинъ отношението на върховнитѣ начала на битието—първо силитѣ и първостепенитѣ—първо въ отношение мъжътъ къмъ жената, второ—въ отношение родителитѣ къмъ дѣцата; по такъвъ начинъ тукъ се намира най много изражение армонията на свѣтовнитѣ (мировитѣ) начала.

Когато ние прѣминемъ отъ този уравниоизмѣренъ и до самодоволство оптимистиченъ моралъ на китайцитѣ къмъ песимистическия моралъ на индуситѣ, то изеднажъ ще ни се хвърли въ очи крайната противоположностъ между едина и другия. Но за насъ е особено интересно да забѣлѣжимъ, че тази противоположностъ стои въ пълно съответствие съ противоположността на религиозно-метафизическитѣ възрѣния. Ако за китаецътъ е тѣй прѣкрасенъ всички свѣтъ,

както може да бѣде прѣкрасно всичкото цѣло, възникнало отъ съвършенното взаимно дѣйствие на божественитѣ начала, за индиецътъ, напротивъ. свѣтътъ е не само на всѣкъдѣ прѣпълненъ съ зло, но даже самия фактъ на неговото сѣществование е зло, погрѣшки на вѣчния брама, резултатъ на неговото грѣховно помисляние. Ако за китаецътъ е твърдѣ легко да се научи на добродѣтелята, стигатъ му за това три години, то за индиецътъ често пѣти недостига и цѣлия животъ, — защото на китаецътъ е потребно само да приеме животътъ, както е той, само въ най-големѣ, спорѣдъ неговото мѣние, съвършенни форми, водящи началото си отъ памти-вѣка, за индиецътъ, напротивъ, е потребно да се откъсне отъ всичкитѣ проявления на животътъ. Последнята цѣль на свѣтовния животъ е унищожение, погружение въ Брама, въ съвършенно празнобитие, лишено отъ всѣкакви признаци, което е по скоро чисто нищо, отколкото битие. Всѣки животъ е зло, подлежаще на унищожение отъ тукъ задачата на нравствения животъ е откъсване. Отъ всичкитѣ желанія, мисли и чувства, пълно духовно самоубийство, а срѣдство за това самопожъртвяване е аскетизмътъ.

Ако е интересно да се сравни индийския моралъ съ китайския по причина на противоположността едина на другия, то сравнението на индийския моралъ съ персийския придобива особенъ интересъ по причина на туй, че между едина и другия при дълбокото имъ различие има сѣщественно сходство. Отличителния характеръ на персийския моралъ, както и на индийския, е аскетическия: борба, пазение нравствена чистота главно чрѣзъ въздържание отъ лъжа и физическа чистота съ посредството на многобройни очищения и омивания съ най-сложенъ характеръ стоятъ на първо мѣсто. Но за насъ е важно да забѣлѣжимъ какъ подъ влиянието на религиознитѣ възгледи самия аскетизмъ е получилъ тукъ другъ характеръ. Нравствената борба у индиецътъ има характеръ чисто отрицателенъ: тя е въ сѣщностъ пасивно съпротивление на всѣкакви проявления на животътъ. А въ послѣдова-

тeлѣтъ нa Зoрoacтoрa сжщaтa бoрбa пoлучвa aктивeнъ хaрaктeръ: тoй сe бoри нe съ живoтѣтъ изoбщo, a съ пoрoждeниeтo нa Aримaнa, тoй нe сe бoри зa туй, щoтo дa спoмaгa нa унищoжeниeтo нa свѣтѣтъ, a зa туй зa дa спoмaгa нa тѣржeствoтo нa Oрмyздa. Oгъ туй мoрaлѣтъ пoлучaвa пoвeчъ жaзвeннo и плoдoт. вoрнo нaпpaвлeниe. Кyльтyрaтa нa пpиpoдaтa, нaпp- у пeрситѣ пpидoбивa знaчeниe нa рeлигиoзнa дѣлж- жнoстѣ. ⁽¹⁾

(Слѣдвa).

⁽¹⁾ Пoвeчъ пoдpoбни фaктичeски сѣдвѣния зa пoсoчeнитѣ фoрми нa мoрaлѣтъ жeлaющитѣ мoгѣтъ дa нaмѣрaтъ и въ "Иcтopиe Нpавствeннoсти Oлeсницкaгo".

БЪЛГАРСКИ СТАРИНИ.

(Продължение отъ II, кн)

Въ друга една библия, която носи № 226, има слѣдующата приписка: „Оплѣни са и изгори са мѣрь свѣтаго Отца Іоанна рыскаго отъ проклятыхъ и везкожныхъ Магоговъ (Ярнаѣтовъ). въ лѣто ѿ Хістова рождества ꙗꙋ ꙗꙋ ѿ ѿ, августа 51.

Іеромонахъ Феодосій грѣшныѣ.

Въ друга една книга, която има № 361, има слѣдующитѣ приписки: „сіе поученіе монастырско св. Отцѣ да се зиде когда веше тѣка дѣховникѣ серапіонѣ пѣтникѣ и Харитонѣ монахѣ, тогда веше игѣменѣ Ѳеофанѣ Іеромонахѣ писахѣ . . . ѱ Видний гра¹ 1754“

„Да се знае кога ходи Теофанз Ү Мелникз вх л.
3603 егда пача кратиса Московз и турчинз“.

„Сію дүшеполезную книгу прочетохъ азъ Іеродей Іеронахъ у монастырь рылски при Ігүмена Герасима и велми дүши своей окрѣтохъ ползи, мѣсецъ октовріа егда соверши^х ю лета отъ Хріста 1774“.

А въ книгата подъ № 368 се намиратъ слѣдую-
щитѣ приписки: Сѣа книга свѣтати Апостола Петра и
Павла рождество Христово ꙗꙋѡѣ. Тогда приде Киприанъ

монахъ приведе го попъ Марко ѿ Чумаа (7) убиха го хай-
тите на порьны намо (8) пострада киприанъ отъ Кратово
отъ село Лесковски манастиръ, тамо члзъ кожии рѣчи — рече
Господъ свои ученикомъ яже луть (9) отца матеръ нѣ-
сть мене достоинъ или лубить миръ нѣсть мой ученикъ
всѣа оставихъ и грядохъ къ Господу Богъ Спасу Исусу
Христу моему“.

„Въ лѣто 1769 отиде турчинъ на Московъ и ничто
не полъчи посраменъ возврати се. Въ тожде лѣто разо-
ри росъ Хотинъ и Бендеръ и прииде на Букурешъ. Въ
лѣто 1770 разки Гісргіовъ и порази го“.

„Прочѣтохъ азъ Харитонъ Іеремонахъ рылецъ 1796
год. месеца Августъ 14—день. Това лѣто убиха Симѡно
Колчалипатъ а ѹ дупница седеше Таиръ Паша Арнаутинъ
а ѹ манастиръ былъ Игүменъ Герасимъ. Правихъ тогда ѹ
Чернелъ (Черней) Святій Іоаннъ Богословъ (църква) (10)

(7) *Чумаа* — Джумая, градецътъ Долна Джумая или както
го наричатъ Дупничка Джумая, отстоящъ отъ манастиръ 9
часа пѣть.

(8) *На парьны намо* не ни е извѣстно що означава, но
ние мислимъ да не е селото *Порьминово*, което се намира и до
днесъ между с. рила, г. Джумая и селото Кочариново.

(9) Думата тукъ *луть* трѣбва да се сматра като съкращена дума вмѣсто *лубить* = *любимъ*, както е исцѣло написана малко подиръ това.

(10) *Чернел*, *черней*, или както се просто сега изговаря *църней* е мѣсто отъ лѣвата страна на рѣката рила недалечъ отъ манастирътъ около 5 километра *vis-a-vis* на старата по-
стница. Въ старо врѣме и до началото на настоящето столѣтие,
даже и до свършкътъ на първата четвъртъ отъ туй столѣтие
въ рилската пустиня е имало много *постницѹ*, отдѣлно живущи
иноци въ килии, които сѣ се считали братия на всичкото манастирско братство, подлежали сѣ подъ вѣдомството на общия
началникъ, Игумена, но само вънъ отъ манастирътъ сѣ живѣли

1795 года и седе мати моя со мною у Чернеаз Феоктиста. И тогда почеха да даватъ тескере по всюду хасекин а урѣмъ ели паша билъ. Накъ паша тогда много турци посекаахъ голѣми главы ради крьцалѣи кой даваахъ имъ пары или друго нѣчто. Но Христѣианы голѣма теснота била отъ потери“.

Γο' καίρο εἰσινο εἰσῆλθον νῆσι διαίξασθαι καὶ πρὸς κρηνοὶ καὶ ἐκαραν εἰσο οσοῖο σκῆτ' ἔχῃ ἐπ' λό πρὸς κλῆσα φοσις λασκере να μὴ καλὴ διορί τοι φαν ξιγχοί 50 γροδια λῆσареμε λα δοох“ (11)

Освѣнъ тия и много други приписки, които се намиратъ по разни книги въ библиотеката на светатарииска обитель, много отъ които ние сме прѣписали и въ едно недалечно бждѣще ще ги отпечатимъ, въ сжщата библиотека има едва стара рѣкописна книга, наричана *Панигирикъ*, която е написана въ 1483 година въ това врѣме, когато въ Бѣлгарія още прѣсно е било златното ни минало отъ една страна и отъ друга литературнитъ сили още не сж били истрѣбени всички. Изъ тази книга, която носи № 62-й ние направихме слѣдующето извлечение, което е доста важно да се знае.

„Вѣз сѣхъ оубо и сѣцевѣхъ влгчѣстивѣхъ свѣтѣваніа ѡдѣжаа же ѡблѣхъ. (Говори се за прѣвзиманието на

уединенъ живстъ. Между тѣзи отшелници мнозина сж се отличавали съ примѣренъ подвижнически животъ и не единъ е оставилъ за народътъ си нѣкоя и друга историческа забѣлѣжка, отъ които е единъ и авторътъ на привожданитъ тукъ приписки. Подробности за това се намиратъ въ горѣпоменѣтото съчинение.

(11) Бѣлгарския текетъ на тази приписка е слѣдующия : въ това врѣме станахъ нови прѣдставители, управители и игумени и рѣшихъ който отива въ Орлица безъ тескере, да не слѣза долу, защото ще яде дърво и ще плати глоба 50 гроша. Туку думитъ: *да не слази долу* означаватъ да не слѣза въ селото рѣла, което е не далечъ отъ Орлица $\frac{1}{2}$ часъ. Това е, повѣка вѣроятность, чисто вътрѣшно распорѣждане за прѣдпозвание мѣнастирското братство отъ искушения и съблазни.

Цариградъ отъ Кръстоносцитѣ). Въ то́ врѣмѣ благочѣс-
 тіе свѣтлѣ и ѡвлѣниѣ крѣпцѣ оудержавшѣ благочѣстивомѣ
 црю възгаркомѣ, и ѡ ѡсѣнию снѡу старѡго цра ѡсѣна и ни-
 какоже тѣхъ (крѣстоносцитѣ) лѡніи оуждѣшѡу се нѣ и
 паче врѣмѣ благополучно ѡбрѣтъ на нечѣстивыхъ ѡдржѣ-
 ніе, храборнѣ възсѡчн и въсѣ македѡнское ѡбѣмшѣ ѡдрж-
 жѡніе, и ѣще же и сѣрь. Тако и сѣвѣсѣю ѡдѡнскою паче
 же истиннѣ рѣцн стою горѡю. Къ сѣмъ же и славныи со-
 лѣиз сѣвѣсѣю Фетѣтѡліею, такоже же и трѣвалы. Такоже
 и далматѣ, ѡже и ѡрванитѣскаѣ глѣелетсе држѣва, дѣже
 и до дрѣча Въ нѣхъ же и мѣтрополѣти и епѣскупы свѣтлѣ
 и благочѣстивѣ постѡви, ѡко^{же} свѣтлѣи ѣго хрѣсѡвѣи въ
 славнѣи лѡврѣ стѣе гѡры и прѡтѣте и ѡткрѣвен^и свѣтѣ-
 стѣютъ лицѣмъ и нечѣнію сѣмн до вѡ^инъ бытъ, нѣ и дѣже
 до цѣрствѡющаго града крѣпкой моуѣтѣстѣвиѣ въсѣ поке-
 рѣже и повѣладѣ, и самыи тѣ цѣрствѡущии градѣ повѡеваше
 и покорѣ, и нѣже тѡмо држѣеще Фрѣгы по дѡнію оу стрѡи
 сице оуко то́мѣ въ сѣ ѡдрѣжѣшѣ и покарѣ-
 юшѣ, приспѣ и до нѣго славѣ прѣпѣны . . . . . благо-
 получно же ѡбрѣтъ врѣмѣ благочѣстивытъ црь . . . . .
 посла къ нѣже тѡмо сѣщнмъ въ цриградѣ Фрѡдгѡ^и не сѣ-
 вѣрѣ илѣ злѡта възыскѣ . . . . . нѣ въсѣхѣвалисѣ прѣпѣ-
 ныи рѡкѣ . . . . . ѡко^{же} ѣго сѣѣ слышавше Фрѣзѣ, ѡкѣ
 гѡтовн къ прошенѣи кѣше и сѣвѣсѣцѣмъ оу сѣрдѣемъ же и
 спѣхѣи ѡко^{же} и въсѣсѣмъ, сице и въ сѣмъ то́гѡ послѡуше-
 ше, и желѡтелное то́мѣ полѣчнѣи повѡлѣше. И нѣнаже прѣ-
 чѣѣ ѡже къ сѣмѣренѣи послѡше. ѡбѣщѡвѡюще се и нѣзвѣ-

сѣкѹщие ѿ своѣ ѿдати дѣше ѿше моцно ки Сїа же ѿко
 слѣпавъ самодѣжць . . . . ѿ тоѹ ѿкѣе послѣ въ сѣ ѿ
 сїеннаго Мѣрка, митрополѣта соѹща Великаго Прѣслава
 сѣ мнѣгою чѣстїѹ, въ ѣже принѣсти тѣло прѣкныѣ ѿ ѣпї-
 вѣтъ въ слѣвныи грѣдѣ трѣновѣ. ѿнѣже сѣ тѣцїѣнїемъ тѣмо
 шкѣ, въ сѣ ѿже къ чѣсти ѡустрой. ѿ възѣмъ сѣ чѣстїѹ
 сїенныѣ мѡрїи, сѣ тѣцїѣнїемъ въ своѣ гредѣше, хвалѣ въз-
 сїлѣе коѹ ѿ прѣкнѣнїи. ѿ ѿко ѣко прѣдѣлы прѣкнѣнїи фрѣ-
 жскыѣ, ѿ въ скѡѡ прѣиде странѣ . . . . ѿ ѿко сѣ ѡувѣ-
 дѣ въ гѣгѣчѣстивыи црѣ, ѿ ѿ ѿскнѣ. ѿзѣде ѿзграда сѣ мѣте-
 рїю своѣю црѣю Елѣною ѿ. сѣ своѣю црѣю ѿнною, ѿ сѣ
 въскнѣ велмѡжнїи своѣми. Въ нѣми же ѿ въсѣ чѣстнѣи
 патрїѣрхѣ Кїрь вѣсїлїе сѣ въскнѣ прѣчѣтѣ црѣковнѣмъ. Въ
 нѣмнѣже ѿ мнѣжѣство мнѣго ѿдрѣда вѣзчїслѣнаго. Црѣ же
 ѿ въсѣ соѹцїи сѣ нѣмъ, прѣши ѿдѡше ѿгрѣда на чѣтѣри
 ѿзпрїца сѣ мнѣгою чѣстїю въ сѣрѣтенїе прѣкнѣнїи. ѿнѣже
 ѿ своѣми чѣстнѣ ѡвѣмше рѣкама, дѣшеѹже ѿ въскнѣ сѣрѣ-
 цемъ. лѡвѣзїо лѡвѣзѣхѣ, ѿ прѣнѣсше полѡжїше въ цѣкви
 црѣстѣнїи, ѿдеже ѿна мнѣгаа лежѣше лѣта. рѣзлїчнѣ ѿсѣ-
 лѣнїѣ подѣвѣющїи ѿнѣже сѣ вѣроѡ ѿ лѡвѣвїю къ тоѣ слѣв-
 нѣнїи прѣтѣкѣющѣ рѣцѣ. Това до тѣкъ написѣно ѡтъ
 Блаженѣнаго Евѣмїѣя, Патрїарха Тѣрновскаго. А слѣвѣ-
 дѹющѣто е написѣно ѡтъ Грїгорїѣя Цѣмблѣака:

(слѣдва)

Политиката на Турското Правителство по отношение към Християнскитѣ поданици и тѣхната религия.

(Отъ завоеванието на Константинополъ до край на XVIII вѣкъ).

Продължение отъ II кн.

Мрачното порочество на Георгиевича, комуто принадлежътъ тия думи, били прѣдизвикани отъ видѣтъ на туй всеобщо равнодушие, което е той виждалъ между християнитѣ и което го карало да се бои, че и отъ най малкия потикъ е било достатъчно, щото не само частни личности, но и цѣли маси (като бошняцитѣ и нашитѣ помаци) да се прѣобърнатъ въ Мухамедани. До какъвъ степенъ страхоетѣ били основателни, види се отъ туй, че тѣхъ е раздѣлявало самото турско правителство, при което, само по себе се разбира, вътрѣшния квасъ на подобни слухове въ турското правителство е билъ съвършено другъ, отъ този въ Георгиевича. Георгиевича безпокоила бѣдѣщата сѣдба на източното християнство, а турското правителство било занято съ материалнитѣ намаления (загуби), отъ прѣминиванieto на Християнитѣ въ Мухамеданството, — тъй щото съ умаляване числото на Християнетѣ намаляватъ се и хората, които е плащанъ отъ Християнетѣ на държавата, и взимание отъ тѣхъ дѣца. Въ втората половина на XVI в портата обърнала на това сериозно внимание и прияла мѣрки къмъ туй, щото да прѣгради на християнетѣ възможността да се уклоняватъ отъ държавнитѣ повинности (задължения) — по прѣминавания въ мохамеданството. — Единъ Венециански посланикъ въ своя рапортъ до Венецианския Сеикатъ положително свидѣтелствува,

че Султана запрѣтилъ на християнетѣ да прѣминаватъ въ мухамеданството, съ цѣль да освободи дѣцата християнски отъ взимание въ данѣкъ (десятъкъ) за служба (мѣстото въ сборника Alberi, *Relazioni degli amdascia tri veneti al senatot* II, p. 136). Туй свидѣтелство е твърдѣ характеристично. То показва, че религиозния фанатизмъ, който е билъ неотемлемата принадлежностъ на въоруженитѣ стѣлжковенния на турцитѣ съ християнския свѣтъ, ограничавалъ се на бойнитѣ полета и малко се е проявявалъ въ правителственната ефера. Религиозния фанатизмъ всѣкога е билъ на турцитѣ жизнения нервъ на военното дѣло; но колкото бързо въпроса не се коснувалъ до война, религиозното настроение лесно устъпвало мѣсто на политическитѣ съображения. Отъ друга страна това свидѣтелство служи за косвенно доказателство на това, че религиозното съзнание на християнското общество подъ влиянието на турското господаруване и турската система въ управлението се понизило. твърдостта въ вѣрата ослабнала и случаетѣ за потурчване се учестили, отколкото били попрѣди. Георгиевичъ ималъ въ това такава основа и съ трѣвога очаквалъ такова врѣме, когато само името християнинъ ще бѣде истрѣбено въ отоманската империя. За щастие, неговото очекване не се оправдало: християнството не само уцѣлело, но станало отбрана на националноститѣ, на народнитѣ нрави и залогъ за политическото възраждане на истокъ. Рѣшающе значение въ туй дѣло имало тѣзи особенностъ и до извѣстна стѣпень независимо положение, което било създадено за християнитѣ отъ Мухамеда II слѣдъ завоеванието на Константинополь въ 1453 година.

Заетото положение отъ християнетѣ въ турската Империя, съ логическа послѣдователностъ истича съ туй държавно устройство, което е съобщено на империята отъ Мухамеда II и впоследствие развито отъ Сдлеймана I отъ тѣзи принципи, които паднали въ основата на туй устройство. Устройството на османската държава, при всичката си образностъ, която я характеризира въобще понятието на источнитѣ народи

отличава се съ въздържанността за спровождаване на основнитѣ начала. Държавата, по прѣдставлението на османетѣ, е голѣмъ домъ. За основата му служило: общото право (шераатъ), държавно право (коконъ), обички (авдегъ) и волята на Султана (урфъ). Видната частъ съставляватъ на зданието вратитѣ — портата; туй название е приспособено за обозначение на правителството, навѣрно въ свѣръзка съ туй, че въ старитѣ врѣмена дѣлата сж рѣшавани отъ султанитѣ въ вратитѣ на дворцитѣ имъ. Вътрѣ въ домоветѣ е имало зала (салонъ) и еъ диванъ (въздигнатото мѣсто) на който сж засѣдавали знаменититѣ сановници, — отъ тукъ съ тая дума се обозначава държавний съвѣтъ. Най важнитѣ сановници въ държавата сж раздѣлени отъ Мухамеда II въ четири класса по значението на четиритѣ природни стихии, четиритѣ добродѣтели, — фанатически взета душата четири символически играе голѣма роль при источнитѣ народи. Първитѣ четири сановници съставляватъ подпорката на османския тронъ (аркони девистъ) — тукъ принадлежатъ: Везиръ Кад-нискеръ (военъ сѣдия) дефтердаръ (главний казначей), нишанджи (шатски секретаръ). Подиръ тѣзи крѣпости на трона, слѣдватъ: Кяджа-бей (дѣловодителъ на Везира), Реисъ ефенди (министъръ на вѣнкашнитѣ дѣла). Чаушъ баши (министъръ на вътрѣшнитѣ дѣла). Корпорацията па на улемитѣ съ мухтията или Шеихъ-Улъ-Исляма, — сжщо била тѣй съответствующа на класоветѣ подраздѣлена. Еднакво безъ да се гледа на такъвъ образъ съ поглѣдъ на държавата и на такива механически и случайни подраздѣления, чрѣзъ всичкото държавно устройство прѣминавала общата идея — мисль. И това именно — единство е религиозното начало Религията. Исляма съставлява принципиалното начало на всичкия държавенъ строй. Всичкитѣ отправления на държавния животъ управлението, сѣдѣтъ, войската, финанситѣ, полицията, поземелнитѣ отношения основани на Исляма и формулирани спорѣдъ прѣдписанието на Корана. Османската държава има характеръ на мусулманско господарство въ строгъ смисль на тая дума. Строгото провождане чрѣзъ

всичкия държавенъ механизъмъ на това основно понятие е повело къмъ това, че държавния животъ на османетѣ приѣлъ посока съвършено отлична отъ европейскитѣ народи. Тогава като прогресивно се развивали европейскитѣ държави, — тѣхнитѣ учрѣждения постепенно и все по добръ се усъвършенствували. Турция напротивъ застанала на едно равнище; неподвижността станала отличителна особенностъ на държавното съществуване. Инакъ и не е могло да бѣде томъ, дѣто въ основага на политическото съществуване лѣжатъ неизмѣнни божественни закони, дѣто народната самодѣятелностъ е заключена въ тѣхнитѣ рамки, освятена съ висшій авторитетъ. По нѣматъкъ като всичкитѣ почти велики народи въ Европа се образували отъ слиянieto на различни плѣмена, отъ които Господствующето племе не се отдѣлявало, не ставало въ положение отстранено отъ другитѣ плѣмена (народности), неправилно политическитѣ учрѣждения за свое изключително право, както турцитѣ, — но допускало наравно участие въ учрѣжденията и чрѣзъ туй е отваряло пътъ за сливането въ едно цѣло елементитѣ различни по вѣра, языкъ и нрави. — а въ Турция произлизало противното явление: изолитованността станала необходимо условие за политическия животъ, племенното или народно сливание оказало се и не мислимо, ислямизма станалъ непрѣодолимо прѣпятствие въ пътя за обединение. Тѣй политическия животъ на турция като е организиранъ по прѣдписанията на Корана и поставенъ въ най тѣсна свѣрска съ религията, то отъ тамъ произлѣзнало, щото непрѣмѣнно условие трѣбало за участието въ политическитѣ учрѣждения станало исповѣданието на ислама: било прѣдоставено само на мусулманетѣ да бѣждтъ подпѣлно правоспособни, политически пѣлно-правни граждани: на не мусулманскитѣ народности билъ прѣграденъ пътя за приближаванието къмъ политически права; при извѣстни условия строго опрѣдѣлени отъ Корана, тѣмъ се дава право за животъ, но покоренъ животъ (робски) и отдѣленъ отъ мусулманетѣ. Найсетнѣ тая мрѣжа въ отоманската държава уплетена

съ религиозни начила отвела още къмъ друга особенностъ: станало неизбежно сливането на държавнитѣ функции съ религиознитѣ; знающитѣ Корана (турскитѣ книжовници) като: улемитѣ, — едноврѣменно духовни лица и сѣдии: на които е глава Шеихъ-уль-исляма, който е заемъ най влиятелното мѣсто въ държавата и неговитѣ прѣсѣди (фетфа) добили сила при рѣшаванieto на въпроси не само отъ религиозно свойство, во и държавно. Тѣзи особености на османската държава — политическата изолированностъ и сливане на църквата съ държавата, религиознитѣ функции съ държавнитѣ ставали изходенъ пунктъ на узаконенията отъ Мухамеда II относително християнетѣ, съ които се обуславявало тѣхното сѣщо положение, въ което били поставени християнетѣ слѣдъ завоеванието на Константинополъ.

При прѣвзиманието на Константинополъ отъ турцитѣ много християне погинали и паднали въ плѣнъ (робѣ), но и мнозина се упазили отъ рѣцетѣ на турцитѣ, нѣкои се скривали въ града, а нѣкои избѣгали въ околноститѣ му. На Мухамеда II е прѣдлѣжало да рѣши въпроса прѣди всичко: какъ да се постѣпи съ християнетѣ, които сѣ останали живи отъ варварския мечъ. Въ корана сѣ указани три начина относително християнетѣ: първия начинъ — потурчване, съ прѣдставления на права, каквито принадлежатъ на естественитѣ турци; втория — съ такива права за сѣществуване на тия, които не искатъ да се турчатъ, но и непоказали никакво въоръжено съпротивление противъ турцитѣ, а се прѣдавали на капитулация, -- съ право на животъ само — покоренни — робе, които сѣ били длѣжни да плащатъ данѣкъ (харачъ); трѣтия начинъ — истрѣбление на всичкитѣ, които се съпротивятъ на турцитѣ, безъ да изяватъ покорностъ и не искатъ мухамеданската религия. Първия начинъ билъ отъ всички най легкъ, който е приспособявалъ на християнетѣ, които сѣ се спасили отъ дивата варварска буре; отдѣлни лица още било възможно да се сближатъ въ Мухамеданството, но массата здраво пазила прадѣдовата си вѣра. Втория начинъ, особенно,

сѣщо билъ непримѣнимъ въ дадения случай: Константинополъ не се прѣдалъ на капитулация, но билъ прѣвзетъ съ пристѣпъ (съ насилие), Константинополскитѣ жители не принадлежали въ този разрѣдъ хора, които смиренно се покланатъ прѣдъ турското оружие и изяватъ покорностъ, тѣ показали въоръженно съпротивление, само прѣдъ силата устъпили. Слѣдователно, спорѣдъ буквата на закона, къмъ тѣхъ трѣбало да се приспособи третия начинъ — истрѣблението. Но Мухамедъ II ни по лична симпатия, ни по политически смѣтки не билъ расположенъ да постѣпи тъй сурово съ побѣденитѣ християне. Турското стѣлковение съ християнетѣ, което се продължавало въ течението на половинъ вѣкъ до завоеванието на Константинополъ, не прѣминало безъ слѣди. Тѣзи стѣлковения имали характеръ, не само неприятелски; християнетѣ се виждали не само на бойното поле съ турцитѣ, но сношавали се съ тѣхъ и въ мирни отношения и даже се сродявали чрѣзъ бракове. Чрѣзъ брачни свѣрски християнскитѣ нрави на турцитѣ върхъ почва на домашната сродна вѣрска и животъ, чрѣзъ отношението на разнообразни родове, които се свѣрзвали между християне и турци въ слѣдствие на ближно съседство между населенията имъ и вслѣдствие присѣтствието на християне въ турска служба, правитѣ на еднитѣ и на другитѣ съприкасявали се на общественна почва. Турцитѣ отъ близо се запознавали съ християнетѣ, приемали отъ тѣхъ истънченнитѣ обичаи, ставали по кротки и по стѣрпѣливи. Прѣдишната грубостъ и жестокостъ, съ каквато тѣ се отнасяли къмъ християнетѣ, ако съвършено и да не била изчезнала, то до извѣстна стѣпень била ослабѣла. Останалитѣ, които завладѣли Константинополъ, на християнетѣ вече не глѣдали, като на свои непримирими врагове и съ тѣхъ не постѣпвали съ такава дивота и беззачитностъ, каквато е отличавала тѣхнитѣ прадѣди въ врѣмето на Османа или Орхана. Мухамедъ II не отстѣпалъ въ това отношение на по-добритѣ Султани и се рѣшилъ да укаже снисходителностъ къмъ християнетѣ, още повече и за туй, че е ималъ къмъ туй

политически побуждения. Въ него се появила идея — и считалъ се за наследникъ на византийскитѣ императори, щото подпълно да утвърди своята държава на мѣстото на Византийската империя, тъй щото столицата на Византийската империя да стане негова резиденция. За постигане на тѣзи цѣль било необходимо да се отнася къмъ бившитѣ Византийски подданници по възможности кротко и въ духътъ на византийскитѣ императори, затова било необходимо да направи, Константинополъ обитаемъ и да се насели повече, а за да склони избѣгналитѣ му жители да се повърнатъ на равно и християнетѣ, които сж иззаселили по други мѣста, да се прѣселятъ въ Константинополъ, — за това е било потрѣбно да негони християнетѣ и вече да не ги истрѣбоява както отъ начало бивало, но по какъвто и да било начинъ да ги покровителствува. До каква стѣпетъ Мухамедъ се грижилъ за населяването на Константинополъ — видно е отъ туй, че впоследствие на рѣдко се е свършавалъ походъ за туй, щото известна частъ отъ жителитѣ на завоеванна страна или градове да не е прѣселена въ Константинополъ. Освѣтъ грижата му за населване на Константинополъ, още едно обстоятелство карало Мухамеда да покровителствува християнетѣ. Палеолозитѣ при борбата съ турцитѣ — Султанитѣ, постоянно се обърщали къмъ западъ за помощъ въ католическитѣ народи на западна Европа. За да привлекатъ на своя страна католическия западъ и за да добиятъ папската поддръжка, които е билъ могъществения каисикъ и съ голѣмо влияние на западнитѣ народи, Палеолозитѣ имали и прѣувеличено прѣдставление, тѣ общали църковна уния. Но тѣзи религиозна направа, като плодъ на политическа необходимостъ, прѣдизвикала силна опозиция въ православнитѣ гърци и се растурила. Константинополъ пропадналъ. Мухамедъ, за по успѣшна борба, съ които сж ставали униятскитѣ опитвания, той видѣлъ, че въ константинополъ сжществуватъ двѣ партии: една униятисти, която въ съюзъ съ западъ се стрѣми да съкруши неговото могъщество, другата партия — православнитѣ,

която била въ опозиция противъ униятиститѣ и слѣдователно косвенно поддържавала неговитѣ интереси. Естествено е, че той е трѣбало да покровителствува тѣзи партия на православнитѣ. Освѣнъ признателността за прѣдишнитѣ услуги, ако и несъзвательно да сѣ указани, даже и произволно, побуждавали го къмъ такава политика смѣткитѣ за услуга отъ тѣзи партия въ бѣдѣще. Той е ималъ здрава основа да се надѣва, че завсеганието на Константинополъ неще спрѣ западно-европейското движение противъ турцитѣ, че пропагандата за кръстовоснитѣ походи неще прѣстане, а на-противъ ще добие новъ потикъ (насърдчение) и сила. На Мухамеда е било потрѣбно да има между християнското население партия, неприятелски настроена противъ католическия свѣтъ, на която въ случая е било възможно да се надѣва съ увѣрение въ борбата противъ католическото опълчение. Ето защо Мухамедъ се явилъ покровителъ на православнитѣ. II не само въ този случай Мухамедъ постѣпилъ по такъвъ начинъ по отношение къмъ константинополскитѣ гърци, но навсѣкадѣ и всѣкоѣ пѣтъ, когато се появявала борба между партиитѣ, отъ които една се опирала на Папата и къмъ западно католическия свѣтъ, Мухамедъ бързалъ да се постави на страната въ противо католическата партия и я покровителствувалъ, затова че навѣрно виждалъ въ привърженцитѣ на католическата партия своитѣ лични врагове. Като Напр. когато Елена, вдовицата на Сърбския Кралъ Лазара прѣдала Сърбия на Папския прѣстолъ, съ надѣжда за да намѣри отъ западъ помощъ и защита противъ турцитѣ, Мухамедъ незабавно влезалъ въ согласие съ сръбскитѣ болѣри и не одобрявалъ постѣпката на Елена, богато ги наградилъ и самъ извлекалъ отъ този съюзъ съ тѣхъ различни за себе ползи и згоди; като се основавалъ на тѣхъ, прѣвзелъ Сърбия, обърналъ я въ османска провинция, и 200 000 сърби взелъ въ плѣнъ, заробилъ и прѣселилъ. Аналогическоявление произлѣзнало сѣщотѣй и въ Босна. Католическата партия, когато се увѣрила въ обѣщанието за помощъ отъ страна на папѣтъ, смѣло захванала да агитира въ Босна противъ турцитѣ,

Мухамедъ се обявилъ за покровителъ на противната партия — православнитѣ които сж считали въ своитѣ рѣдове и Каѡаретѣ. Резултатътъ излѣзълъ сжщия, какъвто и въ Сърбия. Босна се обърнала въ турска провинция и повечъ отъ сто хиляди бошнаци били прѣселени отъ части въ Константинополъ и другадъ въ Азиатска турция.

(Слѣдва)

Изъ нашия църковенъ животъ.

Още въ началото на настоящия мѣсець Мартъ въ нашия печатъ поченаха да се явяватъ извѣстия за нѣкакво замѣстяване на Н. Блаженство Екзархътъ съ одного отъ Високопреосвещеннѣйшитѣ митрополити въ Княжеството, а съ това заедно се явиха и статии, които прѣдлагатъ за македонската частъ на българската църква уния съ Римъ при въстановлението на охридската архиепископия.

Ние ще се спрѣмъ съ настоящитѣ си рѣдовце върху горното и то само да съобщимъ на своитѣ читатели, че колкото едното е не вѣрно, толкозъ другото е зло за българския народъ, а слѣдователно не да се не говори за него, но и да не се смисля.

Но прѣди да говоримъ за това, ние считаме за нужно да искажемъ прѣдварително слѣдующата си мисль. Отъ нѣколко години на самъ у насъ понятията сж тѣй разбъркани, тѣй шантави, самото ни мировъзрѣние тѣй опако, щото всѣки единъ, който борави съ перо не намира за себе си никакъвъ спиръ да реализира тия свои понятия, мировъзрѣние, въ случаитѣ, когато му се поще да каже, че и той е немало-важна спица отъ голѣмитѣ колелета. Това се още по рельефно исказва въ бурливото партизанско наше море, въ което всичко има, но не и благоразумие и честни мотиви—стига корабътъ да се потопи въ вълнитѣ, та сетнѣ каквото ще, нека става. Затова и често пѣти черното се прѣдставлява за бѣло, а бѣлото за черно. Но особено шантави и разбъркани понятията ни биватъ, когато прѣдлежи да се мисли и говори за Христовата

църква, или частно, или изобщо за Бога и за Неговиѣ нарѣдби въ челоуѣчеството. Ако въ дадено врѣме и при извѣстни обстоятелства църквата бива принудена да работи по нагледно въ кръгътъ на своята дѣятелность, за нея, току-рѣчи, много малко се говори, освѣнъ, че се непрѣстава да се зломисли срѣщу и, но щомъ и тя намѣри за себе си по благоприятни обстоятелства за своята дѣятелность, его, че изведнажъ ней се приписватъ зли намѣрения и при това се почева работа и противъ самия ѣ животъ.

Распрѣснатитѣ извѣстия за нѣкакво замѣствание Н. Блаженство Екзархътъ съ друго лице, или както казватъ, съ Високопреосвещеннаго Климента, не може по никой начинъ да се считатъ за лежащи на здрава, вѣрна, основа, защото само слѣпцитѣ могатъ да не виждатъ всичко онова, което е направилъ до днесъ Н. Блаженство отъ 1876 год. на българския нароу. Ако има най-деликатата длъжность, най-трудната и съ най-тѣжка отговорность, въ православния български народъ то е длъжността на Н. Блаженство и той я е тѣй искусно и самоотверженно изпълнявалъ, щото не остава друго, освѣнъ всички да молимъ Бога да му дарува крѣпость и сила за да довърши поченатото.

Освѣнъ туй Н. Блаженство не може да бѣде замѣстенъ съ друго, защото е пожизненъ и при това днешнитѣ обстоятелства толкозъ малко говорятъ въ полза на издавание бератъ на новъ екзархъ, щото просто прѣстѣпление би било и да се мисли за какви да сѣ промѣнения.

Но, казватъ, таква било желанието на нѣкой посланикъ въ Цариградъ, — и туй неможе да бѣде вѣрно, защото този посланикъ може да има свои лични възгледи върху извѣстни въпроси, които да бѣждѣтъ диаметрално противоположни на ония на правителството, което той прѣдставлява, и най-сетнѣ ние сме длъжни да се грижимъ за себе си и само своето добро да гледаме. Напримѣръ за сѣщия посланикъ се приказва, че той се билъ изказалъ противъ испращанието на още двама наши владѣи въ Битоля и Дебъръ, но извѣстно е, че той не е могълъ друго-яче и да говори, когато

други сж направили распрѣдѣление на сферитѣ за дѣйствиа. Пакъ и трѣбва ли да обвиняваме другиго въ своитѣ погрѣшки и неслухи?

Нашата Св. Църква до сега е задържала нашата цѣлостъ и въ княжеството и въ прямитѣ владѣния на султанътъ; грижила се е за просвѣщението на своитѣ чада и въ оная нейна частъ, находяща се въ Македония съживи и възпита народния духъ, а сега излизатъ нѣкои умници и чрѣзъ печатътъ подигатъ походъ противъ нея, като прѣдлагатъ съединение съ папството. Този походъ, наистина, е твърдѣ старъ и извѣстенъ на мнозина, но, види се, че и сега го подигатъ по подсказване отъ крайно заинтересованото мѣсто съ цѣли, които никакъ не могатъ да ползоватъ българския православенъ народъ.

Възобновлението на охридската архиепископия е станало съ възстановлението на общата българска църква въ лицето на Св. Екзархия, за която сж работили всичкитѣ българи отъ Тракия, България и Македония. И сега да се иска друго нѣкакво възстановление, ще каже православнитѣ чада на българската църква, цѣлия български народъ, да се раздѣля на части, и отъ тукъ и да се поставя и непреодолима прѣчка на неговото обединение. Такива нѣща никой другъ не може да пожелае на българския народъ, освѣнъ неговия върлъ душманинъ. Възстановлението на Охридската Архиепископия—или приеманieto на уния съ папството и то по мотиви, каквито гнѣтъ въ в. „Гласъ Македонски“ неказва, не може да бжде нищо друго, освѣнъ да станемъ папищаше и да убиемъ себе си като народъ и като християне, защото онзи, който попадне въ бездѣнното лоно на безгрѣшния чловѣкъ, се съвършено обезличава. Това най-нагледно всѣки може да види въ папищашката църква, пакъ за това високо говори и лошото положение на православнитѣ църкви въ Австро-маджарско, даже и на самитѣ унияти славяне.

Ако е намъ тѣжко отъ невъзможността да се избавимъ всички отъ неслосния яремъ, особено като виждаме, че братътъ ни тозъ пѣтъ като да не неиска да слуша нашитѣ въздишки и стенкания, то зеръ

като се расподѣлимъ по между си и се въорѣжимъ. единъ срѣщу други, та ще ни стане по легко и ще можемъ да постигнемъ окончателното ни свѣтло бѣдѣще! Зеръ ще намѣримъ вторъ братъ между чуждитѣ, който да положи душата си за насъ! Търсението спасението трѣбва да става у насъ си, а не у чуждитѣ и то не у неприятелитѣ ни и съ промѣна на вѣрата ни. За да сполучимъ това, което желаемъ, трѣбва да се оставимъ отъ своитѣ плътски влечения, да станемъ искренни чада на майка България, да въдворимъ по между си братската любовъ и единоподушие, и. като се ославяме на Св. ни църква ние ще сполучимъ туй, що желасме. А догдѣто продължаваме да живѣемъ и работимъ тѣй, както до сега, да се водимъ по принципи, като: *арнаутъ башка иolz да билъръ*, — да нѣмаме нищо свято за себе си, да прибѣгнемъ и до друго нѣщо, освѣнъ унията, пакъ нѣма да сполучимъ.

Както вече знаятъ читателитѣ ни за канонически архиерей на богоспасаемата сливенска епархия биде избранъ и утвърденъ Високопреосвещеный Гervasий, — по поводъ на туй Св. Синодъ е благоволилъ да издаде свое архипастирско окръжно послание на 4-й Мартъ т. г. подъ № 306.

Църквата на островъ Кипръ.

Споредъ Берлинския договоръ отъ 1/13 Юлий 1878 година островъ Кипръ подъ прѣдлогъ на временна окупация е завзетъ отъ Англичанитѣ. Английското правителство, като се ограничава само съ събиранieto на данъцитѣ, по отношение къмъ църквата държи добра политика и остава неутрално — безъ да се мѣша въ нейнитѣ дѣла (макаръ, че на конгреса отъ Англичанитѣ Епископи въ 1888 година и да било рѣшено да се стрѣмѣтъ за съгласяване на Английското и източното вѣроисповѣдание въ училищата на Кипръ и Египетъ). И църковния животъ прѣдоставенъ самъ на себе си, върви мирно и спокойно.

Църквата на този островъ е едничката отъ църквитѣ на Истокъ въ Турската империя, която е сво-

бодна отъ Турското угнѣтвяване. Всичкитѣ жители на този островъ възлизатъ на 215,000 х., отъ които 150,000 х. сѣхъ християне гръци, 40,000 х. мухамедане, около 2,000 х. италианци, а останжалитѣ Сирийци, Арменци, Англичани и други. Глава на православната църква е архиепископъ Софроний 77 годишенъ старецъ (съ титла: блаженный архиепископъ на цѣлия Кипръ). Той живѣе въ главния гр. на острова — Левкосия. Нему сѣхъ подчинени трима митрополита: Ларнакскій и Лимасолскій Кирилъ, пафскій Елифаній и Киринейскій Кирилъ. Последниятъ владика е още младъ человекъ (около 33 год.), отличава се съ особена ревностъ къмъ дѣлото на църквата и се ползува съ голѣмо съчувствие отъ всичкитѣ жители на острова Кипръ. Въ църквата има 8 мѣнастири. Архиепископътъ периодически, споредъ стодността на врѣмето, свиква Синода, въ който, освѣнъ всичкитѣ архиепископи, участвуватъ и настоятелитѣ на нѣкои мѣнастири.

За образување на народа има народни училища, градски петокласни училища и гимназия въ Левкосия. По-голѣмата частъ отъ учителитѣ въ градскитѣ училища и въ гимназията сѣхъ отъ Атинския университетъ. Атинската журналистика дава тонъ на ж. отъ острова Кипръ къмъ великата Гръцка идея. Въ Ларнакъ и Лимасолъ, има католически мѣжски и женски мѣнастири, подъ покровителството на Западно Европейскитѣ консули. Както братията, тѣй и сестритѣ говорѣтъ добръ гръцкия езикъ. Мисията имъ е щастлива. Това е така благоприятно за западнитѣ просвѣтители, защото за всичкитѣ православни християне въ жгѣла на Азия и Африка нѣма нито едно срѣдне Богословско училище, като изключимъ това трикласно училище, което се намира при храма на кръста Господенъ въ Иерусалимъ. Между жителитѣ на острова Кипръ се всѣва голѣма омраза противъ славѣнетѣ и руситѣ, последнитѣ мразѣтъ най-вече затова, че тѣ стоели задъ гърба на славенитѣ на Балканския полуостровъ, та съ това имъ прѣчили за земанието на Македония и за осъществяванието на великата гръцка

идея на Истокъ. Жално нѣщо, че грѣчкитѣ патриоти не се оставятъ отъ този меракъ за Македония и за осмѣществението на истокъ нѣкаква велика грѣцка идея, които нѣща трѣбва да бѣждатъ за тѣхъ утопия.

КНИГОПИСЪ.

„Малка библѣотечка“ (за домашенъ прочитъ). Мѣ 1-й. На какъдѣ сме трѣгнали? или какъ да се избавимъ отъ злото? Мѣ 2-й. Разказъ за свето Благовѣщение. Написалъ Даскалъ Христо, г. София. Централна Печатница на П. Калѣчевъ и С-ѣ 1897 г. Цѣната на всѣки Мѣ е 2 1/2 стотинки или 5 пари.

Никой не може да отрече факта, че, подиръ освобождението ни отъ турското владичество, у насъ се измѣнихъ съвсѣмъ нѣкои работи, както трѣбваше да бѣде и да се очаква: новия животъ ни донесе, нови идеи, мисли, нови нѣща и работи съ нови добрини и блага. Народа зашемаденъ при свободата на новия животъ, започна да се довѣрява на всѣкиго, да слуша всѣкиго, да приема всичко каквото му се говори за добро, ужъ, безъ да обръща внимание кой е този, и какъвъ е който му говори. Вчерашний робъ днесъ е свободенъ и забрави да провѣрява хорскитѣ думи и да отбира отъ тѣхъ само доброто, а допустихъ до себе си всѣки, да го учи и да му проповѣдва. Злонамѣренни хора се възползувахъ и почнахъ да го учатъ да го искушаватъ, да го раскъсватъ за да унищожатъ въ него всичко свето — вѣра въ Бога, любовь къмъ Отечеството, почетъ къмъ ближнитѣ за такива хора сж нищо. Нѣща, съ които той бѣше истѣрпѣлъ дългото и тежкото робство, и, съ които той извоюва своята сладка свобода. А какво направихъ съ това тѣзи злонамѣрени хора? Развалихъ характеритѣ и поклатихъ волята на голѣмо множество въ доброто. Доведе се дори до тамъ работата, щото въ единъ периодъ отъ два-се-години, отъ какъ сме се освободили, прѣтеглихме такива прѣмѣждия, когато на влакно е оставало да си закопаеме отново главитѣ въ робство. Всичко това

бѣше така, защото намирахъ се хора лоши изъ помежду ни, които пожелахъ да измѣнѣтъ историческото вѣрване въ народа, да го спрѣтъ отъ пѣтя, по който се е развивалъ до сега и да му расклатѣтъ вѣрата въ Бога. Нѣ трѣбва ли да се остави народа, да се заблуждава въ пѣтьтъ на тъмнината повече, да кисне въ измамата и въ лѣжката? Не! никога не! Нему трѣбва да се открие пѣтьтъ на истината, на правдата, да му се открие кое за него е полезно и добро. Това послѣдното може да се постигне съ даване книжки за прочитъ на народа съ чисто религиозно-нравствено и поучително-историческо съдържание. Ето защо ние съ особена радостъ на сърдцето си посрѣщнахме „Малка Библиотечка, написана отъ даскалъ Христо, на която ние приведохме и заглавието по горѣ. „Малка Библиотечка“ ще излиза подъ №-ра, за сега сѣ излѣзли само първи и втори №, №; въ първий № се говори за този въпросъ „На кѣдѣ сме трѣгнали?“ или „какъ да се избавимъ отъ злото? А въ вторий № се говори за свето Благовѣщение. И двѣтъ тѣзи книжки се състоѣтъ отъ по 16 страници на 16-о бѣзъ корицитѣ. Книжкитѣ сѣ малки, нѣ ползата, която ще извлѣче читателя отъ прочитанието имъ е голѣма, защото въ тѣхъ е всичко хубаво и полезно за четение; тѣ могатъ да се четѣтъ съ услада на душата отъ всѣки единъ истински християнинъ и не само веднѣжъ, нѣ и сега и всѣкога. Тѣхното съдържанне ще си бѣде за винаги съ една цѣна и ще се четѣтъ съ еднаква услада винаги отъ всѣкиго. Насъ ни особено радва, че Даскалъ Христо нѣма да се ограничи въ издаванетоъ съ №-та „на Малка Библиотечка“, а ще продължава да ги издава постоянно и за напредъ. Ето какво говори самъ той въ първия №, 4 страница за това: „Нѣ при това трѣбва да знаешъ, читателю, че съ тази книжка нашата работа нѣма да се свърши, защото ние сме рѣшили да издаваме рѣдъ такива малки книжки подъ название „Малка Библиотечка“, и тази година, и прѣзъ другата година и прѣзъ много още други години, до гдѣто ни дѣдо Господъ не повика при себе си, съ които да дадемъ на братията си здраво

и полѣзно четиво и за душата и за тѣлото имъ, защото и характерътъ на нашата работа ще бѣде църковно-исторически-поучителенъ. А за да може работата ни да види повече свѣтъ и повече души да нахрани съ духовната си храна, ние ще продаваме всѣка една книжка съ най-долня цѣна, а именно 2 1/2 стотинки. или 5 пари една книжка“. Пб-евтина и толкова полѣзна книжка до сега въ прочетната наша книжнина не е имало. Това показва, че Даскалъ Христо нѣма толковъ намѣрение да печали нѣкакви сумми отъ „Малка Библиотечка“, а просто иска да я види въ ржцѣтъ доставяна и на най-бѣдния читателъ, на такъвъ читателъ въ ржцѣтъ, който се нуждае даже и отъ дневната си прѣхрана. Крайно ме благодарни на Даскалъ Христо за евтината му книжка. защото съ това полага начало да се продаватъ ефтини и добри книги за четене и у насъ за напрѣдъ.

Идеята за започванието и издаванието на „Малка Библиотечка“, е сѣщо прѣкрасна, защото такива едни книжки ще подбудѣтъ и най-слабитѣ, а още и най-сиромаситѣ читатели да се заинтересуватъ да прочетѣтъ и да научѣтъ нѣщо добро. Дѣлото на Даскалъ Христо е похвално и заслужава вниманието на нашитѣ читатели. Ние вѣрваме, че Българскитѣ читатели безъ разлика на богати и сиромаси, на грамотни и малко грамотни ще се постараятъ да си купѣтъ тая евтина книжка и добра, съ което ще се насърдчи трудътъ и благородното дѣло на Даскалъ Христо. Относително езика на книжкитѣ нѣма що особено да забѣлѣжимъ, освѣнъ, че той е доста гладкъ и добъръ за четене, а сѣщо и за правописа имъ нѣма нѣщо важно за отбѣлѣзване. Като свършваме своитѣ бѣлѣжки за „Малка Библиотечка“, ние отъ сърдце и душа благопожелаваме пълненъ и траенъ успѣхъ въ това свето дѣло на Даскалъ Христо.

Никола.

ли удържи себе си на пътятъ къмъ пропастьта този съставителъ на нечестивитѣ бесѣди.“ Трѣбва, щото ние, както ни е заповѣдано, да извадимъ злото отъ сами себе си (1 Кор. 5, 13).

Като прочетохме посланията и тия книги, които ни достави нашия синъ, извѣстний Антиохъ, ние разгледахме съ внимание тѣхното съдържание. Когато ние въ твоитѣ съчинения вървимъ подиръ тебе, настигаме те, хващаме те, ти се мъчишъ да се отървешъ отъ насъ съ нѣкакво многославие, като прикривашъ съ неговата тъмнина яснотата на истината; и сетишъ изново, като утвърждавашъ туй, що е било отказвано, и като отказвашъ туй, що е било утвърждавано, ти се стараешъ да слушашъ и едното и другото. А въ посланията си ти не толкозъ си изяснилъ нашата вѣра, колкото си изказалъ себе си, желаеки да дадешъ друго учение за Бога Слова, а не туй, което съдържа вселенската вѣра. Та сега ние като съдии, ето какъвъ съдъ сме длъжни да ти прѣсѣдимъ, ето какви трѣбва да се счестатъ твоитѣ новини! Когато те незнаяха, избраха те, а когато те узнаха, осѣдиха те. Сега ние трѣбва да кажеме заедно съ учителятъ на язычниците: *о чесомъ бо помолимся, яко же подобаетъ, не вѣми* (Рим. 8, 26). Не е ли прилично да се отнасятъ тия думи къмъ тази Църква, която, ржководейки се повече отъ слухове за тебе, а не отъ незнание, е прѣзрѣла достойнитѣ хора, каквито е имало въ нея? Излезнало невѣрно мнѣнието на тия които мислили за тебе добро. Кой е могълъ да прѣдположи, че подъ овчата кожа се скрива лютъ вълкъ? Апостолътъ каза: *подобаетъ и ересемъ въ васъ бити, да искусни и явлени бивають въ васъ* (1 кор. 11, 19). Обърни ухото ти и изслушай думитѣ, които е казалъ на Тимотея и Тита. Какво имъ заповѣдва той? туй, щото тѣ да отбѣгватъ отъ *скверныхъ суетови* (1 Тим. 6, 20). Защото туй спомага за успѣхътъ само на нечестие, като винаги израстнува търне и бодли. Той молилъ Тимотея *пребити въ Ефесѣ да застъпатъ нѣкимъ не иноко учити* (1 Тим. 1, 0). Прѣдъ очитѣ ни сѣ думитѣ на пророка Иеремиа: *страшная содѣяша ся на земли, пророци пророчествоваша неправедная* (Иер. 5, 29. 30). Кажи

ми: тия думи на Писанието оставатъ ли неизвѣстни на тебе, или ги ти знаешъ, но ги немаришъ? Ако ти оставатъ не извѣстни, не се срамувай да узнаешъ истинната тѣй, както не си се уплашилъ да узнаешъ лъжата и да учишъ на нея. А ако ли ги ти немаришъ, като ги знаешъ, то помисли, че ти съ нищо не можешъ се оправда, когато поиска отъ тебе, смѣтка за порѣчения ти талантъ. Този, който чрѣзъ тѣхъ винаги иска да получи за себе придобивъ отъ тоя святъ заемъ. Погледни, какво наказание е постигнало тогова, който е крилъ получения отъ него талантъ, и го повърналъ тѣй, както го и приелъ (Мат. 25, 24—30). За това разгледай съ внимание колко е велика и страшна опасността отъ неповръщанieto туй, що си приелъ. Можешъ ли тогава ти да кажешъ на нашия Господъ: *иже далъ еси ми сохранихъ*, когато ти колешъ и късашъ, както слушаме ние, Неговата Църква? Що ти говори съвѣстътъ ти, когато ти живѣешъ въ този градъ, оставенъ почти отъ всички? О, ако бѣха тѣ употребили въ него врѣме по голѣма прѣдпазливостъ, отколкото тѣ употребяватъ сега, когато имъ е потребно да дирятъ спасение! Отъ гдѣ ти е дошло желанието да насочишъ такива рѣчи върху такива въпроси, рѣшението на които по началата на разумътъ е нечестие? Защо да проповѣдва епископътъ на народътъ такова (нѣщо), съ което се ослабя въ него благоговѣнието къмъ рождението на Дѣва? Не трѣбва съ нечестиви думи за Бога да се смущава чистотата на древната вѣра. Не е ли винаги и всѣки го сждѣтъ на Църквата считалъ заслужавающъ отлъчение, щомъ той или е отнемалъ нѣщо отъ вѣрата, или е притуриалъ при нея? Защото вѣрата, пълно и ясно прѣдадена ни отъ апостолитѣ, недопуска нито прибавки, нито намаления. Ние четеме въ нашитѣ священни книги, че не трѣбва ни да се прибавя, ни отнема нѣщо; люто наказание ще постигне и тогова, който прибавя, и тогова, който отнема) Апок. 22, 18). Затова ние приготвяваме изгарванието и желѣзото; не трѣбва повече да се употребява врска на тия болни членове, които трѣбва само да се отсичатъ: зна-

еме, че тѣжкитѣ рани се винаги цѣратъ съ голѣма мъжа. Като оплакваме твърдѣ много, че ти си нечестиво проповѣдалъ, и че отхвърляшъ католическата църква, ние повече отъ всичко плачемъ за туй, гдѣто си ти отнелъ отъ символътъ на вѣрата тѣя думи, съ които се утвърждава въ насъ надѣждата за съвършенъ животъ и спасение. А отъ какво е туй тѣй, — за него говорятъ твоитѣ послания. въ отношение на които у насъ нѣма никакви недоразумѣния, подиръ туй, отъ като си ни ги ти самъ испратилъ. Много по добръ би било, ако тѣ не попадаха въ нашитѣ рѣцѣ, за да не бѣдеме ние принудени да правимъ сѣдъ за такава тѣжка работа. Всичкитѣ пѣтица на твоитѣ изслѣдвания се сводятъ въ една мисль: ти се много пространявашъ въ своитѣ бесѣди, вървишъ изъ многобройни кривулици; но най сетнѣ прѣзъ разни пѣтица ти дохождашъ до твоята нечестива цѣль. Знаеме отъ какво е прѣдпазвалъ този, който е заповѣдалъ да се избѣгватъ прѣцирнитѣ и кавгитѣ за законътъ, *суть бо, казва той, бесполезни и суетни* (Тит. 3, 9). Що се счита въ сегашне врѣме безполезно и суетно, туй, безъ всѣкакво съмнѣние, нѣма да принесе никаква полза въ послѣдне врѣме. Затова, подиръ туй, отъ като братъ Кирилъ съ двѣтъ свои послания е искалъ да те изведе на правия пѣтъ, азъ искамъ да ти лѣя, че подиръ първото и второ негово вразумление, и подиръ туй мое обличение, което, както видишъ, е вече третьо, ти си съвършенно отлѣченъ и отъ епископския прѣстолъ, когото ти заедно съ насъ занимавашъ, и отъ всичкото общество на християнѣтъ, ако бързо не исправишъ своето злоучение, ако не се повърнешъ на този пѣтъ, който е Христосъ, както се той нарича. Отякчаванъ съ отчаяние, ти си злобно подигналъ оружие противъ Тогова, който те е поставилъ въ своя домъ, като вѣренъ и уменъ слуга, по високо отъ всичкитѣ свои слуги, и ти си изгубилъ блаженството, обѣщано ти въ награда за такава служба; защото ти не само не раздавашъ храна (ястие) въ свое врѣме, но губишъ съ отрова тия, които е Той придобилъ на Себе си съ своята кръвъ и съ своята смъртъ.

Виждаме, че *идъ подъ устнама твоима* че думитѣ ти *полни клятви и горести* (Пе. 12, 9), когато почевашъ да говоришъ за Тогова, който е самата сладостъ Гдѣ е тукъ пастирската грижливостъ? *Пастирь добрый душу свою полагаетъ за овци своя*: а, този е *наемникъ*, който ги *оставляетъ* и прѣдава на вълцитѣ (Ив. 10, 11, 12). Какво искашъ ти тукъ да правишъ, пастирю? Намѣсто вълци ти самъ разгонвашъ Господнето стадо. Въ коя ограда то може да си намѣри скривалище, когато се колѣ въ дворѣтъ на Църквата? Подъ чие пазение то ще бѣде безопасно, когато вижда въ тебе не защитникъ, а грабителъ? *И ини*, казва, Господь, *овци имамъ, яже не сунтъ отъ двора сего и тии ми подобаетъ привести* (Ив. 10, 16). Той общава да приведе други, а ти губишъ тия, които имашъ, тогава, когато сж извѣстни много случаи, че не овцитѣ погинуватъ за пастиритѣ, а пестиритѣ за овцитѣ. *И гласъ мой*, Той казва, *услышатъ*. За що? *да будетъ едино стадо, и единъ пастирь*. При Неговия гласъ овцитѣ се събиратъ въ стадо, а при твоя гласъ тѣ или се губятъ или се разбѣгватъ. Жалко ми, че на тебе се отнасятъ думитѣ на блаженнаго Павла, казани въ книгата Дѣяния апостолски: *азъ вѣмъ сие, яко по отшествии моемъ видунтъ волци тяжцине щадяще стада: и отъ васъ самѣхъ возстанунтъ мужие, глаголющи развращенная, еже отторгати ученики въ слѣдъ себе* (Дѣя. 21, 29, 30). Желателно е ти да казвашъ тия думи за други, а не другитѣ за тебе; ти си билъ дълженъ за научение на другитѣ да говоришъ, а не да приемашъ за свое наставление туй, що казваме ние. На кого нѣмъ да се покаже чудно, че епископѣтъ поучаватъ на туй, какъвъ трѣбва да бѣде християнинѣтъ? Разгледай по внимателно въ какво си се ти поставилъ положение: тебе извикватъ въ сѣдъ, противъ тебе доносятъ, тебе осжждатъ. Какво има тукъ съобразно съ достоинството на перей? Упорититѣ биватъ упорити и въ отговоритѣ за себе си, ако само има срѣдство да говорятъ въ защита на богохулството. Зеръ ти мислишь, че ние щете жалимъ, когато ти самъ не жалишь душата си, когато искашъ всички, които по прѣди сж били, сега живѣятъ и подиръ ще бѣдѣтъ, да лишишь

отъ надеждата на спасението? Виждашъ, азъ, като вѣренъ служителъ на благия мой Господъ, прѣслѣдвамъ Неговитѣ врагове, за които е казалъ пророкътъ: *совершенною ненавистію возненавидѣхъ я* (Псал. 138, 22). Мене ми вапомнятъ и думитѣ на другия пророкъ, за да не жаля (тебе) (Второз. 7. 2. 12. 8). Кѣмъ кого ще покажъ своето внимание, на кого ще въздамъ честь, когато виждамъ тукъ такава работа, съ която се отнема отъ мене основата на всичката ми надежда? Самъ Господъ е казалъ въ Евангелието, че не трѣбва да прѣдпочитае Него ни прѣдъ баща, ни прѣдъ майка, ни прѣдъ роднини: защото има и такава честь, отъ която произлиза нечестие. Когато надвива плътското расположение, тогава плътската любовъ прѣдпочитатъ на любовта, която е Богъ, и подъ влиянието на тази любовъ отдаватъ честь на каквито и да сѣ хора. Но когато се прѣдпочита Този, който е самата любовъ, тогава по нужда се отхвърлятъ всичкитѣ тия помишления, на които виновникътъ се подлага на осжждение. Събуди се най-сетнѣ. Неможе да се нарече бдострование вѣрмето, което тво употребявашъ ти не за запазване, а за грабение, О, ако спѣше ти въ отношение на туй, на що ти учишъ, и бѣдствоваше въ туй, за което и противобаришъ! Но що говоря азъ? За насъ би било по сносно, ако ти спѣше и въ едното и въ другото. Тогава ти не би погубилъ никого. не би излѣгалъ никого съ лукавството си; Църквата не би скърбела за погубванието на чии и да сѣ души, и би се радвала, че въ срѣдата и нѣма лукавство, тя би била довольна съ туй, гдѣто би я ти прѣдставилъ на своя женихъ и такава, каквато си я приелъ. Но защо да говоря много, когато за това съществуватъ думитѣ на първостроителя на църквата Павла? Напразно азъ диря нѣщо построено отъ тебе тамо, гдѣто не виждамъ основа (1 Кор 3. 9. 11). Слушаме, че клирицитѣ, мислящи съ вселенската вѣра, съ които сме и ние едномисленни, прѣносятъ голѣми притѣвнения, тѣй щото, казватъ, тѣ се не впускатъ и въ градътъ: радваме се, че тѣ сѣ получили награда за подвигътъ на исповѣдванието; но скърбиме, че тѣхния гонителъ е епископъ. Блаженный апостолъ Павелъ отъ

гонителъ станалъ проповѣдникъ; но сега да стане промѣна отъ проповѣдникъ въ гонителъ — какво е ужасно нечестие! Прѣчети старитѣ ерегии, които сж се появили въ църквата съ толкова разнообразитѣ си тълкувания, — кой изъ борбата съ тѣхъ е излизалъ, безъ да ги побѣди? Ти за себе си имашъ примѣръ въ твоя градъ. Павелъ Самосатскій, бившъ епископъ на антиохийската църква, е събралъ жетва спорѣдъ сѣмената на своето учение, каквото е той проповѣдвалъ. Сжщата строгостъ на сѣдѣтъ винаги е сваляла и другитѣ измислителѣ на лъжливото учение, управители на църкви. И тие еретици, за които ти биде угодно да попиташъ насъ, като ти да незнаешъ тѣхното жрѣбие праведното осжждане ги изгонвало като ги сваляло отъ прѣстолитѣ за туй, че тѣ сж говорили неправедни нѣща. За насъ не е чудно, че тѣ сж намирали за себе покой, защото сж намирали нечестиво учение, съ което когато сравнявали своето, считали се за невинни Тукъ — има си мѣстото да се каже това — не можеме да прѣмълчимъ за туй, което ни очудва. Твоята вѣра правилна била, както четеме у тебе, въ учението за грѣхътъ: ти доказвашъ, че чловѣкъ по своето естествено състояние е дължникъ, и че този дългъ напълно заплаща Този, който произлиза отъ родѣтъ на дължникътъ. Какъ оставатъ на твоя страна тия, които сж осждени за туй, че сж отричали туй? Гдѣто има противоположно едно на друго, тамо нѣма съгласие, което недопуска на довѣрие Тѣ би били отхвърлени и отъ тебе ако би билъ ти недоволенъ отъ тѣхъ. Защо да разузнавашъ какво е било тогава противъ тѣхъ направено, когато се знае, че отъ тамо ни сж били испратени писменни извѣстия за тѣхъ отъ тогавашния православенъ епископъ Атика? Защо не си распитвалъ за тѣхъ блаженнопочившия Сисиния? Затова, види се, защото той намисляше справедливо тѣхното осжждане, станало при неговия прѣдшественникъ. Тѣ, нещастнитѣ, трѣбва да плачатъ за гдѣто сж изгубили довѣрието на хората къмъ себе, — тѣ, на които оставаше срѣдство да влезатъ въ общение въ църквата само покаянието. Ето ти, ако не си попрѣди нищо знаялъ за тѣхъ, сега си по-

ченалъ да узнавашъ; но по добръ се заложи да исцѣрение на своята болка, а не на другитѣ като побързашъ да размислишъ по католическата вѣра. За това и ти у мѣстно казваме *врачу исцѣлися самъ*, ако искашъ да помогнешъ на другитѣ. (Лук. 4, 23). Твоята болѣсть е такава, щото не позволява да се прави какво да е отлагане. Вѣрата на иереятъ на александрийската църква е била и е истинна, и ти, по неговото наставление, изново имай си него еднакво мислене, ако искашъ да бъдешъ, о братко, заедно съ насъ! Ако имашъ чувство, то ти осъди всичкитѣ си до сегашни мнѣния, каквито си ималъ, и безъ отлагане почени, както ние желаеме да учишъ на туй, на що, ти видишъ, той учи. Ние, като не искаме да разваляме въ отношение къмъ себе приличията, искаме и иереитѣ да исправяме въ вѣрата. Но както се ние грижимъ по прѣди да имъ посочваме правиятъ пътъ, тъй ако тѣ се не възползоватъ отъ нашето наставление, намира ме за нужно да постановимъ рѣшителя прѣсѣди за осъжданието имъ. Подиръ туй, отъ като ти осъдишъ нечестивото учение, съ пълно свидѣтелство за исправление въ вѣрата ще послужи за възвръщане въ църквата на всички тия, които сж били отлъчени отъ нея отъ тебе за Христа, нейната глава. Ако съ тѣхъ нестане туй, що ние казваме, то трѣбва да бъде отлъченъ този, който ги е отлъчилъ, защото съ насъ оставятъ въ сжвършено общение тия, къмъ които си се ти показалъ такъвъ. Ние ще испратимъ на клирътъ на цариградската църква и на всички носящи християнско име, писма, каквито изиска самота работа, щото ако ти останешъ упоритъ въ своето искусствено учение и не ще проповѣдвашъ туй, що проповѣдва съ насъ заедно братъ Кирилъ, да знажтъ, че ти си отстраненъ отъ епископския прѣстолъ, който занимавашъ сега заедно съ насъ, и съ тѣхъ немашъ никакво общение, и като знаятъ това, да се наставляватъ съ тоя примѣръ какъ съ твърдѣ и основателенъ сждъ тѣ трѣбва да се грижатъ за спасението на своитѣ души.

Тѣй, знай вѣрно, че ние сме направили такова постановление: ако ти които учишъ за Христа Бога нашъ тѣй, както вѣрва римската, александрийската и всичката вселенска църква и както до тебе е въ сжвър-

пенна прявина е вжрвѣла светата църква въ великия Цариградъ, и ако ти въ продължение на десетъ деня, считайки отъ този день, въ който ще приемашъ отъ нечестивото ново учение, което се стрѣми да раздѣли туй, което спорѣдъ указанието на Свещенното Писание, е съединено, като тържественно и писменно оспавядишъ туй: то ще бѣдешъ отлжченъ отъ всѣкакво общение съ католическата църква. Писменния актъ на нашия съдъ противъ тебе съ всичкитѣ други книжяние испратихме съ нашия синъ дякона Посидания, доосвященния александрийскій керей и мой епископъ, който ни е прѣдалъ за това пълни свѣдѣния, щото той да бѣде нашъ блюстителъ, и, като изпълнява туй дѣло, да обяви нашето опрѣдѣление и на тебе и на всичкитѣ братия: защото всички сж длъжни да знаятъ тази работа, тѣй като тя има отношение къмъ всички. Богъ да те пази възлюблений брате.

XV.

Слѣдующето послание е било четено на ефеския съборъ подиръ отъ като той изложилъ кипнато учение. На опровержение злоучението на Нестория.

Послание на Келестина до Клирътъ и народътъ цариградскій.

Релестинъ епископъ на прѣсвитеритѣ, дяконитѣ, на всичкитѣ клирити, служащи на Бога и на католическия народъ живущи въ Цариградъ, възлюбленни братия, желае о Господъ никакво добро.

Начало на моята осжда съ тия, които съставляватъ божията църква, нека послужи апостолскага дума, щото благочестивитѣ ученици по прѣди да чуятъ думитѣ на учителя, който е проповѣдвалъ на язичниците. *Кроъмъ внѣшнихъ*, казва апостолътъ, мене загрижува *нападение ете по вся они* (всѣкидневното дохождане при мене на хората) *и попечение всѣхъ църквей. Кто изнемога отъ* по нататкъ той казва, *и не изнемога кто соблажается, и азъ и азъ неразти закона за него?* Тѣй и ние; като се намираме тукъ на страна и сме далече отъ васъ, щомъ узнахме, че нашитѣ членове се рас-

БЪЛГАРСКИ

ЦЪРКОВЕНЪ ПРѢГЛЕДЪ

(МѢСЕЧНО СПИСАНИЕ)

ГОДИНА III. КН. IV И V.

МѢСЕЦЪ АПРИЛЪ и МАЙ

РЕДАКТОРИ-ИЗДАТЕЛИ:

Игнатий Рилскій, Исаимъ Г. Бакаловъ и Н. Д. Поповъ.

Но като отхвърлихме скришнитъ срамни работи, като не прибѣгваме до хитрости и не прѣначаваме Словото Божие, а откриваме истината, прѣдставяме себе си на съвѣстѣта на всѣки челоувѣкъ прѣдъ Бога.

Не прѣклавяйте се подъ чуждия яремъ съ невѣрнитъ, защото праведността какво общение може да има съ беззаконието? Какво общо има свѣтлината съ тъмнината (2 кор. гл. 4, 2, 6, 14).

СОФІЯ

Централна печатница на П. Калъчевъ и С-ѣ.

1897.

щала. Революционния либерализмъ свършилъ работата си така да се рече само съ правата формално политически, които нѣматъ значение за дѣйствителния животъ. Подиръ това на пръвъ планъ испъкнѣла социалната проблема, а политическата заела второ мѣсто. Тая противоположностъ общеразбрано може да бѣде изказаната така. Политическата проблема казва: кой ще бѣди мой управителъ? А социалната: какво ще ѣмъ утрѣ? До когато на тоя подирния въпросъ не се даде удовлетворителенъ отговоръ, всичко което се отнася до политиката за мене е безразлично и съставлява прѣдметъ за разгледване само до толкова, до колкото това може да ми даде работа и хлѣбъ.

Но при това революционния социализмъ пада въ голѣма грѣшка, като разбира принципа на равенството така, щото съ него напълно се подавя човѣческата индивидуалностъ. Тоя социализмъ си въображава, че щомъ само всички хора получатъ еднаква урисница и освѣнъ това едно и сѣщото въспитание, то тутакъ си ще изчезнатъ всички ония различия, които сѣществуватъ между тѣхъ. Но ние всѣкой день видимъ прѣдъ очитѣ си, че дѣцата на едни и сѣщитѣ родители, въспитани въ едно и сѣщо семейство се развиватъ различно, както въ интелектуално, така и въ нравственна страна. Поради това не е вѣрно утвърждаването на социализма, че всички хора иматъ равни потребности и сѣ расположени къмъ едни и сѣщитѣ наслаждения, сѣщо така не е вѣрно и туй, че всички могатъ да станатъ способни къмъ една и сѣщата работа и могатъ да бѣдѣтъ кадъръ да изпълняватъ работи, равни по достоинство и по качество. Съ тоя принципъ на равенството се съединява и туй, че революционния социализмъ гледа на обществото не като на организмъ но като на проста тумба (толпа) недѣлими, съединени съвършено вънкашно, механически. Напротивъ, ако се гледа на обществото, като на организмъ, като на тѣло, което има много и разнообразни членове, то въ него ще се прѣдстави за насъ богато разнообразие. При такъви възгледъ върху обществото трѣба понѣ да се прѣдставлява чудно желанието

да бждът отхвърлени различията между висшигѣ и ниспигѣ дѣятелности, на виспигѣ и ниспигѣ класове и напр. работа на хамалина да се туря на равна степенъ съ работата на художника, поета или на учения издирвачъ, надницата на фабричния работникъ съ труда на господарствения високъ служител. II до колкото се различава работата и нейното изпълнение, до толкова пѣкъ безкрайно се различаватъ по между си и жизненнитѣ потребности и възглѣдове върху това, което принадлежи къмъ наслажденията на живота.

Подавянieto на индивидуалността, къмъ което се стреми социализма, се открива особено въ унищожаванieto на часната собственостъ. Личния, отдѣлния животъ въ условията на земното съществуване на човѣка е съвършено немислима безъ лична собственостъ. Всѣкой индивидумъ има нужда да владѣе нѣкои прѣдмети отъ тоя свѣтъ, които той да може да нарича свои, съ които той може да се распорежда. Безъ такава собственостъ на индивидуалната личностъ никога не може да доиде до правилно развитие. Личното съществуване си остава не сигурно до тогава, до когато нему недостигатъ срѣдства или оръдия за неговото индивидуално съмоуягчаване, за разрѣшение на неговитѣ индивидуални задачи и за удовлетворение на неговитѣ индивидуални потребности. Въ едностранното социалистическо господство не може да бжде и дума за лично въ собственъ смисълъ наслаждение, тъй като индивидума не може самъ тука да си избира наслаждение, което му се прѣписва, отъ цѣлото ли общество, или отъ неговитѣ ръководители. Съ правото на собственостъта не отдѣлно е свързано и правото на наслѣдството. Безъ право на роднинитѣ за наслѣдство на личността губи интересъ къмъ бждещето, така също и интереса къмъ спестяването, тъй като човѣкъ не може да има при това никаква надежда, че плодетѣ на всички негови трудове ще бждатъ полезни на потомцитѣ му. Така също малко може да има мѣсто при това и въ строгъ смисълъ личния трудъ, такъвзи трудъ, който носи бѣлгъ на

личната своеобразностъ на всѣкой чловѣкъ, който чловѣкъ запечатва така да се рече съ своя образъ, т. е. съ образа на собственитѣ таланти, дадени нему отъ Бога. Работата тука се назначава на индивидумитѣ отъвнѣ, по наредбата на началството. Такава наредба необходимо трѣба да отслаби охотата къмъ труда, и ще унищожи въодушевлението при производението творенията на искуствата; мързеливия получава тука толкова, колкото и прилежащия, и често пѣти индивидуалния талантъ не може да намѣри нито уважение, нито оцѣнка. Прѣдполагатъ, за да се отбѣгне бездушното еднообразие на тоя трудъ, да позволяватъ на работницитѣ, съобразно съ тѣхнитѣ наклонности, да разнообразятъ занятията (Фурье). Но при това испущатъ отъ видъ, че такава смѣна на работата се намѣрва въ противорѣчие съ раздѣление на труда. Съ това раздѣление искатъ да достигнатъ именно това, щото хората въ една или въ друга работа да достигатъ до голѣмо съвършенство, като се занимава всѣкой исключительно само съ една специална работа. Но какъ ще бѣди изпълнявана работата, ако единъ и сѣщия работникъ трѣба да се занимава съ твърдѣ разнообразни работи и подиръ изминуванието на нѣколко врѣме отново прѣминува отъ една работа къмъ друга? Защо, казватъ, да не уредятъ работитѣ така, щото чловѣкъ „сутринъ да бѣди терзия, по пладня — кацаръ, а вечеръ — слуга или музикантинъ?“ Ние отговаряме: безъ съмнѣние така може да бѣдѣтъ наредени работитѣ, но въпроса е въ това, каква ще бѣде работата въ тоя случай. Ние не се съмнѣваме, че въ утопия всичко това може да отива прѣвъсходно, тамъ е възможно и туй, че високоученитѣ професори въ извѣстни часове прѣзъ деня обикалятъ по градскитѣ улици въ качеството на пощалиони, въ сѣщото това врѣме когато сѣщинскитѣ пощалиони, за да разведрятъ своя духъ, слушатъ лекции при други професори. Но ние се съмнѣваме щото това да може да бѣде и въ нашия дѣйствителенъ свѣтъ и щото личноститѣ при всичката тая смѣна на дѣятелноститѣ, професиитѣ и работитѣ, при това

на сила наложени, да могатъ още да си останжтъ личности.

Колко малко сили полагатъ социалистическитѣ и комунистическитѣ теории за отдѣлната личностъ, ясно се вижда отъ това, че тия теории почти съвсѣмъ прѣкрятъ семейния животъ. Живота при домашното огнище, при взаимното, довѣрчивото размѣняване на мислитѣ, взаимната помощъ и услужване, всичко това се унищожава, когато много семейства живѣятъ на едно, по казарменъ начинъ, на господарственна смѣтка и се събиратъ на голѣми общественни угодения, които се приготвяватъ отъ началството, когато дѣцата, отнети отъ родителитѣ си, се повѣрватъ на общественното възпитание

При това независимо отъ унищожаванieto на семейния животъ щѣше да се достига цѣль право противоположна на оная, къмъ която се стреми социализма, т. е. намѣсто очакваното уголѣмяване на народното благосѣстояние сами би се уголѣмили нуждитѣ и недостатациитѣ (не дососванията, не достигаанията) на хората. Ако размножаванieto не се ограничава до нѣкадѣ отъ нравственния възгледъ на родителитѣ да се грижатъ за дѣцата и за цѣлото семейство, ако тая грижа се възлага върху обществото, което е длѣжно да доставя на всички равно наслаждение и еднакъвъ трудъ, ако никой не счита себе си лично отговоренъ за своята отдѣлна домашна наредба, то населението ще се увеличава безъ мѣрка и безъ граница (хората, както се изразилъ Мирабо, ще се размножаватъ, като мишкитѣ). Новитѣ обитатели на земята, като се присѣдиняватъ къмъ обществото въ безкрайно множество, ще се яватъ при това отъ начало като потрѣбители само и прѣди тѣ да встѣпятъ въ числото на производителитѣ, ще повдигнатъ до много голѣма мѣрка потрѣбноститѣ, и намѣсто равенство на всички по благосѣстояние въ резултата ще се яви равенство на всички по сиромашия, нужда и нѣмания. Общаното блаженно царство ще загине отъ гладна смъртъ. Социалиститѣ съвършено не обръщатъ внимание още на едно обстоятелство, именно на грѣха,

който живѣе въ челоуѣческата природа или понѣ обръщатъ на него само най-повърхностно внимание. Нема наистина тѣ си въобразяватъ, че въ социалистическото господарство всички хора ще бѣдѣтъ доволни отъ началствующитѣ лица, които ще раздѣлятъ имуществата и които ще назначаватъ за всѣкого работа? Социалиститѣ показватъ много голѣмо незнаяние на челоуѣческата природа, когато не искатъ да разбержтъ, че и въ новото господарство необходимо ще се появи незадоволство съ базкрайни оплаквания отъ несправедливостта на началственнитѣ распоредби, ще се повдигнатъ изискания върху изисквания, които ще поведѣтъ къмъ нови реформи и вслѣдствие на това ще извикватъ все нови и нови прѣвратности. Тѣ мислятъ, че всички работници, единъ прѣзъ другий, ще работятъ съ еднаква ревностъ и съ едно и сѣщото прилежанне, и че между тѣхъ не ще има мързеливци. Ако социалиститѣ постоянно се оплакватъ отъ сегашното господарство, че въ него богатитѣ живѣятъ на смѣтка на сиромаситѣ, то въ социалистическото господарство несъмнѣнно много мързеливци ще почнатъ да живѣятъ на смѣтка на прилежнитѣ.

IV

Нравственний социализмъ.

До сега ние разгледвахме двѣ противоположни една на друга посоки: крайния индивидуализмъ, който е получилъ началото си отъ Адама Смита, и крайния социализмъ, който заплашва обществото съ революция*). Но освѣнъ фантастическия и революционния има социализмъ нравственъ, именно християнския. Християнството не рисува прѣдъ нашитѣ очи утопии, не изобразява състояния на пълно съвършенство, осъществимо тука на земята. То ни учи да търсимъ съвършенства въ отвѣдната страна на гроба, но наедно съ това то иска да ни помогне да се боримъ и съ

---

*) Думата ни тука е за западно-европейското общество. Прѣводача.

земнитѣ нужди, за да може успѣшно да се разпространява на земята Божието царство, а наедно съ него да може да се развива и да се съвършенствува човѣческото царство, което обхваща не само тѣлесния, но и духовния животъ. Нравствения социализмъ, опрѣдѣленъ отъ християнството, разгледва човѣческитѣ състояния и отношения въ този тѣхенъ видъ, както тѣ сж дадени въ настоящитѣ земни условия. Той е консервативенъ, и макаръ да допуска реформи и прѣобразования, но не революции, поради което той признава и право на частното владѣние съ правото на наслѣдство, и правото на собствеността, уничтожението на което особено често пакти изискватъ страститѣ на революционния социализмъ. Но той наедно съ това е и индивидуаленъ, въ сжщинското значение на тая дума, затова че той признава закона на солидарността, който задължава всичкото общество, щото то да не исхвърля отъ грижитѣ си нито единъ индивидумъ, да не го изпроважда подобно на лъжовния либерализмъ, само къмъ борбата за сжществуването и къмъ конкориранието съ много по съвършенни сили отъ неговата. Християнството потвърждава и счита за истинно казаното още въ началото на свѣта: „въ поитѣ лица твоего снѣси хлѣбъ твой“. То ни научава наедно съ това, че онзи, който се труди, е достоенъ за наградата (Лук. X, 7); то изисква по тоя начинъ, щото между работата и възнаграждението да има съответствие, справедливо отношение. То строго осжда придирчивитѣ и своекористни ступани: *се мзда дѣлателей дѣлашихъ нивы ваша, удержаная отъ васъ, вопіетъ: и вопіенія жившихъ во ушн Господа Саваота внидошъ!*“ (Иак. V, 4).

Нашата задача по отношение къмъ работническия классъ трѣбва да строи въ това, да му помагаме въ нуждитѣ, за да може работника съ своето семейство да има колко году обезпечено бѣдѣще и старини, или когато нѣма работа или когато е боленъ. Ние знаемъ твърдѣ добрѣ, че пълна трайностъ на земното сжществуване нѣма за никого човѣка. Но онзи, сжществуването на когото не е обезпечено въ такава

степенъ че той въ никой случай не може да се поручи за бждѣщето, — онзи, на когото вънкашното съществуване е съвсѣмъ не осигурено, безъ всѣкава устойчивостъ и трайностъ, и въ своя вътрѣшенъ животъ виваги ще страда отъ нѣмание правилностъ и постоянство, ще си остане не твърдъ и не увѣренъ въ себе си. Поради това ние гледаме съ особена радостъ, когато нѣкадѣ се появатъ чисти и голѣми живѣлища за работниците, когато се урѣждатъ за тѣхъ спестовни каси и т. н. Ако всичко до сега направено въ това отношение още е твърдѣ далѣчъ отъ прѣмахването нуждитъ на работническия класъ; то въ всичко това се искава пакъ нравъстенно грижение, което трѣба само да бжде прокарано по нататѣкъ. Но освѣнъ това трѣбва да се грижимъ и за образованието на работника, не само за религиозното и нравственното, но и за тѣхническото, за да не бжде работника само машина, а да придобие по разумно разбиране същността на тая работа, съ която той се занимава, за да може малко по малко да стане способенъ и самостоятеленъ да се залови за нѣкое прѣдприятие.

Ако ние попитаме за срѣдствата, съ каквито може да бжде достигната тая цѣль, то всѣкой чловѣкъ може да посочи на частната благотворителностъ и особено на добритѣ отношения между ступанитѣ и работниците, които се опрѣдѣлятъ отъ духа на чловѣщината (хуманността) и християнската любовь. Не трѣбва да се забравя, че вече мнозина отъ господаритѣ сж направили голѣми лични пожертвования съ цѣль да даджтъ на своитѣ работници съ чловѣческото достоинство съществування. Но разрѣшаванieto на такива велики задачи е невъзможно и не трѣбва да бжде оставено само на произвола на индивидуалнитѣ склонности; наедно съ това то трѣбва да бжде цѣль на учрѣжденията и на корпорациитѣ, които иматъ по общъ и твърдъ характеръ. Спорѣдъ това и ние съчувствуваме на идеята организация на труда, на идеята на работническитѣ сдружавания, но разбирами не въ смисълъ на социалистическитѣ утопии, макаръ и на такивато утопии да принадлежи нѣкаква заслуга

въ това отношение, че тѣ първъ пътъ посочили на помѣнатата идея, макаръ да сж посочили въ смисълъ, който никакъ не позволява да бжде приложена на практика. За образуването на работническитѣ сдружвания посочватъ до нѣкадѣ на само-помощъта (Шулце-Деличъ), а до нѣкадѣ на господарственната помощ (Ляссалъ). Съобразно съ това биле проектирани потребителни общества (общества, които да купуватъ и продаватъ купеното), при посредството на които за отдѣлнитѣ лица ставало по згодно да намѣратъ срѣдства за живѣяние; по натаѣкъ така сжщо производителнитѣ общества, цѣльта на които състои въ това, щото работницитѣ взематъ въ свои рѣцѣ различни промишленни прѣдприятия, да бждѣтъ въ едно и сжщото врѣме и ступани и работници и сами да получатъ пълния приходъ отъ своята работа. Но тука испъкнува трудната за разрѣшаване задача: по кой начинъ тѣзи хора ще получатъ изисквания за това капиталъ и какъ тѣ могатъ да издържѣтъ коикуренция съ богатитѣ капиталисти? Кѣмъ това се прибавя още и туй обстоятелство, че прѣдприятия такъвзи родъ могатъ да иматъ успѣхъ само при напълно способно, опитно и прѣдвидливо рѣководство. Това е само печално измавание, въ което се намѣрватъ мнозина работници и което социалиститѣ твърдѣ силно сж възбудили между тѣхъ, че тѣ могатъ да работятъ и безъ всѣкаво рѣководство и безъ авторитетъ, че отношението на властитѣ и подчинението е нѣщо таково. което по послѣ може и да несжществува вече и че господарството, при всичко това трѣбва да прѣдстави на работническитѣ асоциации (общества) голѣми капитали. Проектирали понатаѣкъ такова устройство въ положението на работницитѣ, при което работницитѣ освѣнъ възнаграждението за своя трудъ да могатъ съ това наедно да взематъ участие въ чистата печалба на прѣдприятието. Най подиръ изисква ли да бжде нсредена опрѣдѣлена наредба, да има опрѣдѣлено количество възнаграждение и т. н. Но всичко това изисква господарственна помощ. Изобщо трѣбва да се съзнае, че въ този важенъ въпросъ много нѣщо още

не е разяснено, много нѣщо още не е получило здрава основа, не е поставено добръ, но само изисква такава постановка. Справедливостта го изиска само да се признае, че господарството въ отношение къмъ толкова важния въпросъ, който се досѣга до цѣлото общество, не трѣбва да остава рзвнодушно, но трѣбва да се старае, съгласно съ своята задача, да се яви тука съ своето могуще подпомагание.

Ние неможемъ да считаме за несправедливо онова изискване, споредъ което законодателството трѣбва да даде защита и покровителство на занаятчиитѣ, а така сжщо и на тѣхнитѣ асоциации (общества), които нѣматъ политически характеръ. Между новитѣ форми, до колкото тѣ се явяватъ съобразни съ обогоятелствата и духа на врѣмето, особено полезно значение би могли да иматъ братствата отъ старо врѣме, които, безъ да се гледа на всички тѣхни безъ съмнѣние твърдѣ лѣсно за прѣмахване недостатъци, сж имали на врѣмето си такова благодѣтелно значение за нравственния животъ и характеръ на народа. Така сжщо малко несправедливи нѣща ние намѣрваме въ наредбата, която вече въ нѣкои мѣста се е въвеждала съ голѣмъ успѣхъ, когато именно господарството съ законъ опрѣдѣля работния день (т. е. числото на работнитѣ часове), а особено туря подъ своя защита деня на починката, като запретява работението въ недѣлния день; когато господарството издава законъ противъ прѣтоварванието на работниците жени и дѣца, когато то надзирава и затова, щото работниците да изпълняватъ своята работа въ хигиенични помѣщения*). Не би било така сжще нищо несправедливо, ако би отъ врѣме на врѣме работническата заплата, подиръ прѣдварително съвѣщание между ступанитѣ и работниците, да се урѣждахъ и управлявахъ отъ господарството, за това, че отъ свободно избранитѣ на третейски сждъ по тая работа, които сждания се появихъ не отколѣ въ Англия, едвали може да се очаква нѣ-

*) Въ Дания е положено за това достойно за внимание начало съ закона отъ 23 Май 1873 г. „за работата на дѣцата и на младитѣ хора въ фабрикти и т. н.“

какъвъ рѣшителенъ успѣхъ. Ние намѣрваме съгласно съ сжщността на работата и това, щото господарството да облѣгчи до нѣкоя степенъ тежестта отъ данъцитѣ на работниците, и макаръ въ нѣкоя, ограничена мѣрка, да даде на работниците покровителство, подобно на това, което то покровителствува на нѣкои частни прѣдприятия, щото то напримѣръ тамъ, гдѣто се явяватъ производителнитѣ общества, да имъ помага съ купуване на машини и др. подобни. Добрѣ би било най-послѣ, ако би господарството да поставяше граници на нѣкои видове конкуренции, като напр. на акционерната болѣстъ, на безчеловѣчното лихварство и отъ врѣме на врѣме да установява законната голѣмина на лихвитѣ. Отколѣ лихварството се е считало не християнска работа. Между това въ ония господарства, гдѣто конкуренцията се ползува съ неограничена свобода, всичкитѣ закони за лихвитѣ сж поставени вѣнъ отъ господарственното влияние и голѣмината на процентитѣ е съвършено свободна. Не може да не се признае нѣкакво-си противорѣчие въ това, че господарството, като запрѣтвява да се взематъ извѣнъ мѣрката голѣми лихви, при всичко това принуждава отъ своя страна да бѣдѣтъ изпълнени дълговитѣ обязательства, при което често пѣти господарството като че се явява да помага на лихваритѣ, като изпълнява съ готовностъ тѣхнитѣ искания. Единъ отъ най новитѣ политико економисти Рудолфъ Мейсеръ прѣпоръчва на господарството да се придържа у слѣдующето общо правило по отношение къмъ лихвитѣ: „земай толкова лихва, колкото ти можешъ да получишъ; но азъ осигурявашъ съ своята сила за тебе не повече отъ 4 или 5 процента“. Но за всичко това могатъ да се явятъ различни мнѣния. Ние тука не прѣдставляваме социална програма, която да може да има значение за всѣка страна.

Отъ господарственната помощъ ние прѣминуваме къмъ само-помаганието. Ние разбираме тука такова самопомагание, каквото изобщо трѣбва да си даде всѣкой чловѣкъ и което не може да му даде никой други на негово мѣсто: самовъспитанието, съ което всѣкой

человѣкъ трѣба да побѣда дава своитѣ лошави наклонности и да изработва въ себе си истинно нравствена личностъ. Отъ тая само помощъ иматъ нужда работниците и всички сиромаси. Но на тѣхъ трѣба да се помогне не въ това, тѣ иматъ нужда при това отъ ръководение, отъ подпомагане. Ако тѣ бждѣтъ увлѣчени отъ учения, които отричатъ Бога и Христа, и отъ ония пагубни лже-умствувания, че человѣкъ има само земно, а не небесно назначение и че всичката цѣль на живота състои не въ друго нѣщо, освѣнъ въ това само, щото да достигне до колкото е възможно по голѣма сума чувствени наслаждения въ тоя кратъкъ периодъ врѣме, то самопомощта на тѣхъ нѣколко въ сѣщностъ не ще помогне. Тѣхнитѣ желанія и прищевки въ такъвъ случай никога не могатъ да бждѣтъ удовлетворени, и онова доволство, което при всѣко едно положение на живота, никога не може да пусти твърди корени въ тѣхнитѣ души. Тука нищо друго не може да помогне, освѣнъ християнската вѣра и християнския възгледъ върху живота; затова че твърдѣ малко полза ще принесѣтъ на работниците напомнанията за доволството и умѣренността трудолюбието и пестовността, ако въ сѣщото врѣме ги лишаватъ отъ по дълбокитѣ-религиозни мотиви за тия добродѣтели и не поставятъ никакъвъ принципъ по горѣ отъ земното щастие. Въ противоположность на такава мораль, съ всичкитѣ нейни проповѣди за умѣренността и пестовността, работника винаги ще запази за себе си правото да каже: «краткъ е живота, но баремъ веселъ! Да ѣдемъ, да пиемъ, защото утрѣ ще умремъ.» (1 Кор. XV, 32). Въ тоя случай може да помогне само християнството съ своето Евангелие и църквата съ своитѣ велики учреждения Римската-католическа църква вече дѣятелно пропагандира между работниците. Онова положение, което е тя завзела въ работническия въпросъ, лесно може да стане единъ отъ най дѣйствителнитѣ срѣдства, съ които тая църква въ близко бждѣще отново да придобие за себе си расположение и успѣхъ между западнитѣ народи; въ всѣкой случай ней се паднала славата да прокара въ

работническите съюзи по добър дух за борба и побѣда на атеистическите учения; тя е поддържала прѣдприятіята на работниците съ съвѣтъ и на дѣло. Протестантските общества се намѣрватъ далечъ отъ всичко това, което до нѣкадѣ има своето основание въ това, че протестантските общества нѣматъ нито такава самостоятелностъ, нито съ такива материални срѣдства, съ каквито располага римската-католическа църква. Но и протестантските общества не трѣба да стоятъ далечъ отъ това дѣло. Тука се прѣдставлява широко поле «за вътрѣшната миссия» *). Само че въ тоя случай не сж достатѣчни думите и проповѣдите за това: потрѣбно е да се влѣзе и въ материалните интереси на работниците. За подобръние на тѣхното положение тѣмъ трѣба да се дава помощъ както съ фактически подпомагания, така и съ разумни ръководения. Когато Спасителя наситилъ въ пустинята 5-тѣхъ хиляди души, то ги наситилъ не само съ думи, но ги нахранилъ така сжщо и съ хлѣбъ. Отъ това двойко насищане иматъ нужда бѣдните, подобно на това както и ние имаме нужда и желаемъ всичко това.

Ние се старахме да посочимъ, какво нѣщо разбираме подъ думите „нравственъ социализмъ“, макаръ и съ охота допускаме, че сме посочили само на основните негови елементи, но не сме нарисували пълната негова картина. Състоянията на пълното човѣческо съвършенство изобщо не е възможно да бжде прѣдставено до когато грѣха, болѣстите и смъртта отравятъ съществуването на човѣка. Но понеже може да се надѣваме на по добро състояние на обществото до толкова, до колкото въ срѣдата му могатъ да бждятъ прокарани нравствените възгледи и съобразно съ тия възгледи до колко ще бждатъ нареждани неговите социални отношения. Че при това винаги ще останатъ неразрѣшими задачи, въ това не се съмнѣва ни единъ разуменъ човѣкъ; да обяснимъ това съ примѣръ. Да допустимъ, че всичко изисквано за въ бждяще за подо-

---

*) Тука читателя трѣба да не забравя, че се говори за работите въ западно европейските господарства: Англия, Дания, Белгия, Франция и Италия. Прѣвод.

брѣние орисницата на фабричните работници бѣде дадено, при всичко това винаги ще си остане едно съвсѣмъ неприятно обстоятелство, а именно, че всѣка една работа на фабриките посредствомъ машините вършена е еднообразна, бездушна и опротивява. А при това остава неудовлетворено и нравственното изискване, щото човекъ да изпълнява своята работа не само по обязательното принуждение, или само като сръдство за поддържанieto на своя животъ, но за да може той да изпълнява работа съ веселостъ и радостъ и да внося въ нея нѣщо отъ своята личностъ и индивидуалностъ; всичко това е невъзможно при механическата само фабрична и машинна работа. Тѣй като ние между това и въ отношение къмъ обладанието на природата върваме въ прогресса, то ще си позволимъ да попитаме: може ли да се счита за нея осъществима мечта, че ще настане нѣкога врѣме когато фабричния животъ ще се турне на заденъ планъ, а напротивъ занаята ще получи първостепенно значение, когато вслѣдствие на цѣль редъ изнамѣрвания занаятите ще достигнатъ това, че ще се ползова отъ помощта на машините въ много по голѣма широчина, отъ колкото до сега, когато човекъ ще бѣде въ състояние да се занимава съ охота и любовъ къмъ дѣятелностъ, която е по близка съ искусството, отъ колкото съ чисто механическата бездушна работа и когато именно фабричния трудъ ще се ограничи само съ колосални (съвсѣмъ голѣми) производства? Но и подиръ достиганieto на такава цѣль, все пакъ ще си останатъ неизмѣнни думите на Спасителя: „*вы всегда имѣете нищихъ при себѣ*“ (Исан. XII. 8). Въ всички врѣмена ще остане задача на общества да се грижатъ за свсите бѣдни. Но грижата за бѣдните само до толкова може да бѣде овѣнчана съ желаемия успѣхъ, до колкото тя не само смеччава бѣдствията на нуждите, но така сжщо прѣмахва и причините на бѣдността и дава на способния за работа сиромакъ свойственната ему дѣятелностъ. Колкото се досега работата до частната благотворителностъ, то тя, вънъ отъ личната непосредствена помощ на този или на онзи непознатъ нѣкой

сиромасъ, най-добръ се извършва отъ общества, които съ въ състояние да издирятъ положението на бѣднитѣ и да имъ даждъ така сжщо работа.

Прѣвелъ: *И. Бакаловъ.*

г. С. 26 Мартъ 1897 г.

Забѣлѣжка: Епископъ Мартенсенъ е билъ синъ на единъ датчанецъ морякъ и е умрѣлъ въ 1884 година. Прѣв.

---

*Двадесет и пет годишнината отъ рѣкопологачието
въ Епископски чинъ Негово Високотърѣсещество Доситея
Свето-Самоковскій Митрополитъ.*

На 25-й Май тази година малкиятъ при-балканъски градъ Самоковъ ще бѣде свидѣтель на единъ видъ скромни църковно-религиозни тържества. Въ този день се навършватъ тъкмо 25 години отъ деньтъ, въ който е билъ рѣкоположенъ въ епископски чинъ свето-самоковскиятъ сегашенъ митрополитъ Доситей. Той е първийтъ български епископъ, който е билъ рѣкоположенъ отъ български иерарси подиръ освобождението на българскиятъ народъ отъ игото на грѣцкото духовенство. Този фактъ наводна всѣкого едного българина на мисли, които неволно каратъ душата да се възнува, да благодари Бога, да се радва и отъ радостъ да не бѣде въ състояние да одържи сълзитѣ си. Първата мисль, която възниква въ душата на българина, е, че България сега е щастлива въ сравнение съ онова положение, въ което се намѣрваше прѣди това врѣме (когато е билъ рѣкоположенъ отъ българската иерархия българинъ за епископъ). И наистина щастлива е сега България, която подиръ едно петъ-стотинъ годишно робуване религиозно и политическо захваща стѣпка по стѣпка да си завоюва бѣдѣще, което е прилично само на културнитѣ народи . . И мило е, и радостно е да гледа чловѣкъ, какъ единъ почти самъ потѣпканъ народъ, отригнатъ и подсмиванъ отъ всѣкого, днесъ повдига гигантския свой организмъ съ изнеможели почти сили, стѣпа на краката си мощно и рѣшително, оглежда се около себе си и безъ почивка, безъ спиртъ, трѣгва по стѣпкитѣ на щастливитѣ и свободни народи. Празнува той 25 годишнини отъ освобождението си изъ подъ грѣцкото църковно робство*); празнува той

*) 28-й Февруарий 1895 г.

паметъта и на всички ония работници и будители, които чрѣзъ словото, или чрѣзъ принасяне себе си въ жертва прѣдъ народния олтаръ, било чрѣзъ тихо и разумно насърдчване къмъ доброто, или чрѣзъ борба за запазване на народното благо, сж помогнали за неговото свѣстяване, за неговото ободряване, когато се е опитвалъ да распокжса веригитѣ на робството. . . Помни той и почита живота и дѣлата на всички онѣзи свои синове, които сж работили за общото добро, за излѣкуванието на тежкитѣ и люти негови рани, умрѣли за църковната и политическа не това свобода. . . Кое българско сърдце може да не затѣпти отъ радостъ, като си припомни чловѣкъ само каква е била България по прѣди и каква тя е сега? Кой родолюбивъ българинъ може да одържи сълзитѣ си да не заплаче, като си припомни само какво нѣщо прѣдставляваше едно врѣме нашия народъ: неговитѣ сили, неговата слава, неговитѣ идеали, неговата светиня и негова животъ и какво нѣщо прѣдставлява всичко туй въ сегашно врѣме?! Народътъ, на който ние принадлежимъ, бѣше до толкова прѣзренъ, неговото име служеше като символъ на робство, бездарность, безидеалность, тѣпость, тѣй, щото нѣкои отъ самитѣ негови синове се срамувахъ да казватъ, че принадлежатъ на него. Враговетѣ на този народъ тържествувахъ, като бѣхъ сполучили да заблуджтъ нѣкои отъ неговитѣ синове, да се гнусжтъ и да прѣзиратъ всичко туй, което принадлежи на българския народъ.. А днесъ? . . . Днесъ този народъ волно и сигурно върви къмъ прогресътъ, възбужда завистъ у съседитѣ си и задава страхъ на враговетѣ си . . . Кой може да не признае грамадното значение на великитѣ тѣзи събития? Кой може да отрече участието на промисълтъ Божий въ ржководението сждбинитѣ на народитѣ? Може ли чловѣкъ да бжде безпристрастенъ и да отрича това? Има ли нѣкой да се съмнѣва въ истината, че свободата, тоя незамѣнимъ залогъ за добродетелитѣ на народитѣ, има винаги нужда отъ защитата и упжтванието на светата вѣра християнска? Такива сж събитията, прѣдъ които не може да не остане дълбоко

убѣдена челоѣческата мисль, че за българскиятъ народъ и за неговото славно бѣдѣще православната църква прѣдставлява едно отъ необходимитѣ условия за разумното и сполучливо достигание на неговото историческо назначение. За другитѣ народи православната църква, може би, и да не е тъй обична, нейното учение, може би, не е тъй достѣпно и разбираемо; за другитѣ народи гласътъ на православната църква, може би, не е тъй ясенъ и вразумителенъ, нѣ за българския народъ, който сигурно знае, че е достигналъ всичко туй, на което днесъ може да се радва, само подъ стрѣхата на своята църква. изнесенъ отъ ничтожеството и робството на плѣщитѣ на православната църква, ясно и твърдо разбира този народъ, че и за въ бѣдѣще, каквито прѣвратности и да ставатъ въ историческитѣ му сѣдбини, ще трѣбва да слуша гласътъ на православната църква и винаги ще може безъ страхъ и безъ срамъ да произнася думитѣ: «кто Богъ велій, яко богъ нашъ». Събитията, които е прѣживѣлъ до сега българския народъ, ръководенъ отъ православната църква, упѣтванъ и поддържанъ отъ духътъ на нейното учение, ободряванъ и утѣшаванъ въ тежкитѣ минути на робството, освободенъ и обезпеченъ въ достиганieto на щастливо и славно бѣдѣще, сѣ такива силни доказателства, щото никакви други доводи не могатъ да поклатѣтъ неговата вѣра; никога никой нѣма да замѣни съ друго нѣщо Божеството, на което той е наученъ да се покланя отъ великитѣ и свети свои мѣжѣе: Св. Кирила и Методия. Българскиятъ народъ добръ разбира и смисълъта на историческитѣ събития, прѣзъ които е протекълъ до сега неговия животъ и смисъла на словото божие, което гласи: „никтоже богъ инъ, токмо единъ“. Богъ, на когото българскиятъ народъ се е молилъ въ най-тежкитѣ минути на своитѣ теглила; Богъ, прѣдъ олтарътъ на когото се пролѣни най-горещи и раскаятелни сълзи; Богъ, който е видѣлъ искренното раскайване на българския народъ, който е чулъ писацитѣ и молбитѣ на българскиятъ народъ, смилилъ се надъ неговитѣ страдания, испратилъ му помощъ чрѣзъ мишцитѣ на своитѣ

и на едноплеменнитѣ негови братъя, е, Богъ, който е билъ почитанъ, исповѣдванъ и проповѣдванъ само отъ олтаритѣ на православната българска църква. Въ никаква Лабаратория, въ никакъвъ кабинетъ на естественнитѣ науки, въ никой молитвенъ домъ на протестанската и католическа пропаганди не сж правени опити, нито приготовления, не сж възнасяни молитви, не сж принасяни служителитѣмъ въ жъртва за народната свобода, както това е правѣно въ храмоветѣ на православната църква. Православното българско духовенство е живѣло, мислило и чувствувало наедно съ своя народъ: то е вървѣло безъ страхъ къмъ стрѣлитѣ на смъртта и запазвало съ свойтъ животъ своето паство и неговото благо. Ето защо скромнитѣ български църковнослужители заслужватъ народното внимание, ползватъ се съ любовь у народа, съ искренна почитъ и уважение. Справедливостта изисква да се признае истината, че българскиятъ народъ знае разумно да исказва своето почитание и признателность къмъ всички ония, които дѣйствително сж принесли някаква заслуга прѣдъ народния олтарь. Въ всичкитѣ почти свои тържества Българския народъ прѣди всичко исказва непоколебимата своя вѣра въ Божественния промисълъ, който чрѣзъ избрани служители прокарва всички онѣзи мѣрки, чрѣзъ които единъ народъ може да бѣде доведенъ до съзнанието на свойтъ грѣшки и заблуждения; може да бѣде запазенъ отъ истрѣбване, може да бѣде освободенъ и направенъ участникъ на щастливия животъ. Ето защо безъ страшилнитѣ, дълбоко вѣрующитѣ църковни служители само съ помощта на вѣрата и съ поддържката на народа сж извършили такива заслуги въ живота на нашия народъ, щотó днитѣ, въ които и незначителни, повидимому, извършени събития, народътъ отбѣлѣзва като особен паметници отъ свойтъ исторически животъ.

Въспоминанието на тѣзи събития е пълно съ съдържание такова, което само народниятъ духъ може да прочита и да разбира. Въ такива дни или тържества наедно съ въспоминанието, народътъ си дава смѣтка прѣдъ Бога и прѣзъ себе си за всичко туй, какво е

извършилъ въ прѣуспѣванието къмъ доброто Въ сж-
щитѣ тѣзи въспоминания народътъ почерпва нови
сили и енергия за достиганieto на всичко туй, което
му остава да върши за напредъ. А тъй като работ-
ниците и служителитѣ на Божийтъ и на народниятъ
олтаръ се явяватъ непрѣмънно отъ срѣдата на самия
този народъ, то тѣхния животъ, тѣхната дѣятелностъ
и заслуги, тѣхнитѣ борби и страдания иматъ високо
и поучително значение за младото поколѣние. Ето
защо естествено се явява необходимостта да се знае
нѣщо, макаръ, въ най-общи чѣрти отъ живота и дѣ-
ятелността на такива работници и служители. Като
имаме възможностъ да запознаемъ читателитѣ на „Бъл-
гарски Цър. Прѣгледъ“ съ най-общитѣ чѣрти отъ
живота и дѣятелността на Негово Високопрѣосвещен-
ство Свето Самоковски Митрополитъ Доситея, ние
имъ прѣдлагаме за това слѣдующитѣ бѣлѣжки:

Свето-Самоковски Митрополитъ Доситея е роденъ
въ града София на Януарий 8-й 1837 година. Него-
витѣ родители били чисто-крѣвни Българе, коренни
жители на гр. София и хора благочестиви и набожни.
Името на баща му било *Стойчо*, а майка му се каз-
вала *Ангелина*. Благочестивото това семейство, отъ
което се родилъ Димитъръ (крѣщелното име на ни-
нѣшния свето Самоковски Митрополитъ), се състояло
отъ петъ члена: баща, майка и трима братя. Димитъръ
е билъ най-малкия отъ братята си. Между живитѣ
днесъ отъ това семейство се намѣрва само Негово Ви-
сокопрѣосвѣщенство. Бащата на Негово Високопрѣос-
вещенство се занимавалъ съ абаджийство и умрѣлъ въ
1837 год. м. Юний, а майка му въ 1871 година.

Кѣщицата, въ която се родилъ Негово Високо-
прѣосвещенство се намѣрвала въ тая частъ на града
София, която въ сегашно врѣме е позната подъ името
„Съборна улица“, близичко на югозападната страна
на сегашната свето Софийска Митрополия.

Първоначалното свое образование малкия Дими-
търъ Стойчевъ получилъ въ родниятъ си градъ. Въ
училището прѣподавателъ е билъ Самоковчанина, по-
знатъ съ името Захария Крушевъ (Мачуча), безъ да

е знаелъ малкия Димитъръ Стойчевъ, че слѣдъ врѣме промисълтъ Божий ще избере него да бѣде учителъ и пастиръ въ града на свойтъ учителъ. Неще и дума,

Н. В. П. Св. Самоковскій Митрополитъ Доситей 1897 г.

че и учителтъ Захарий не е можелъ да подозира, че малкиятъ неговъ ученикъ, Димитъръ Стойчевъ ще бѣде слѣдъ врѣме пастиръ и учителъ на неговитѣ съграждане и роднини. Нъ Богъ, който урежда съд-

бинитѣ на хората, е знаелъ всичко това и безъ да сж знаели това и ученикътъ и учителятъ винаги единъ къмъ други сж се обхождали така, щото никога не ставало нѣкакво незадоволство нито отъ едната, нито отъ другата страна. Въ училището освѣнъ Български се изучвалъ и Гръцки языкъ*) Образованието въ родния му градъ се продължавало до 1852 година. Като момъкъ по-буденъ, по-даровитъ и рѣшителенъ отъ помежду своитѣ връстници и съученици, той сполучилъ да обърне вниманието върху себе си на единъ ако и чуждъ за Българската народностъ человекъ, нѣ, както се вижда, отъ самия фактъ, человекъ съ добро сърдце и не користолюбивъ. Този человекъ е билъ архидиаконъ *Антимъ*, който служилъ тогава при Софийския Митрополитъ Паисий и който билъ по народностъ грѣкъ**). Димитъръ Стойчевъ можилъ да привлѣче вниманието върху себе си на архидиакона Антима по слѣдующия случай. Той обичалъ да чете, да попѣва и да канерва въ църквитѣ, кждѣто се четѣло пославѣнски и грѣцки. Случвало се да отива поради това и въ Митрополията. Дяконътъ Антимъ се заинтересувалъ да знае дали тоя младъ Българинъ, запознатъ съ грѣцкия езикъ, не би можалъ да свърши Богословското Халкинско училище, гдѣто той ималъ той възможность да го испроводи. Попитанъ Димитъръ Стойчевъ се съгласилъ и бждѣщето му било вече опрѣдѣлено. Димитъръ Стойчевъ въ сжщата 1852 година прѣзъ мѣсець Ноемврий, билъ испратенъ отъ София за Цариградъ, отъ кждѣто щѣлъ да постѣпя въ Халкинското Богословско училище. Неговъ благодѣтель и ржководителъ въ този случай билъ Архидиаконътъ Антимъ. Тѣй като той ималъ родители въ Цариградъ, далъ на Димитъръ Стойчевъ прѣпоръчителни писма до своитѣ родители. и наистина, когато

---

*) Граматика, свещен. история, (диалози на грѣцки езикъ), Аритметика, Катихизисъ и Българска граматика.

**) Роденъ въ Цариградъ, родителитѣ му били живи. Билъ Велески Митрополитъ, а послѣ билъ въ Босна. Прѣзъ врѣмето на завземанieto тия области отъ Австрия билъ пенсиониранъ, а кога е умрѣлъ, — не се знае.

Димитъръ Стойчевъ пристигналъ въ Цариградъ, останалъ да живѣе при родителитѣ на Архидиаконътъ Антима въ продължение на двѣ и повече години. Тука той обстоятелствено можалъ да се запознае съ говоримия и писменъ гръцки езикъ. Нъ, когато Димитъръ Стойчевъ тръгналъ отъ София за Цариградъ, най-згоденъ пътъ за тамъ се прѣдставлявало пжтуванието по Дунава и зарди това той се упжтилъ за Цариградъ прѣзъ Лсмъ. Едно непрѣдвидено обстоятелство помогнало на Димитъръ Стойчевъ да, безъ всѣкаква нарочна подготовка да стане учитель въ малкия Български градецъ Бѣрковица. Това обстоятелство било слѣдующето: когато младия пжтникъ пристигналъ въ този градецъ, се научилъ, че пжтуванието на параходитѣ по Дунава вече било спрѣно. Тъй като врѣмето било твърдѣ студено и Димитъръ Стойчевъ не намиралъ за добръ да се върне назадъ, рѣшилъ да стане учитель въ гр. Берковица, до тогана, до когато се отвори пжтуванието по Дунава. Намѣсто заплата, той се съгласилъ да му плаща всѣки единъ отъ ученицитѣ по 2 гроша на мѣсеца. Стаитѣ, които се намѣрвали при Църквата, служили въ едно и сжщо врѣме и за училище на ученицитѣ и за живѣлище на учителя. Часослова и Псалтиря били прѣдметитѣ, които прѣподавалъ той въ това училище*). Прѣзъ мѣсець Май 1853 година Димитъръ Стойчевъ напустналъ учебнитѣ занятия, защото пжтуванието по Дунавътъ се било отворило и той продължилъ пжтътъ си за Цариградъ. Тука като пристигналъ, той намѣрилъ домътъ и родителитѣ на архидиакона Антима и останалъ да живѣе при тѣхъ и да изучва гръцкия езикъ дори до мѣсець Септемврий 1855 година. Тогава той сполучилъ на влѣзе като ученикъ въ Халкинското Богословско училище**) Подиръ 7 години той свършилъ

*) Между тогавашнитѣ негови ученици били: Дионисий Ловчанскій Митрополитъ (избранъ 1873 г.) и Архимандритъ Антимъ, по-прѣди управлявалъ Берковското намѣстничество, а сега игуменъ въ Клисурскій манастиръ . . . . .

**) Тогава, когато Димитъръ Стойчевъ билъ твърдѣ слабъ физически, та първоначално нежелали да го приематъ, нъ послѣ,

пъленъ курсъ на това учебно заведение*), Тука Димитъръ Стойчевъ е ималъ за съученици многозаслужилия и високообразования г-нъ М. Д. Балабановъ, а единъ курсъ подиръ него били Тѣхни Високо Прѣосвещенства: свето Доростоло-Червенский Митрополитъ Григорий и свето Варно-Прѣславский Симеонъ. Младия Димитъръ Стойчевъ, като обикнжлъ още отъ дѣтинската си възраст духовното звание, съ нетърпѣние очаквалъ кога ще свърши духовното си подготвяние и да може, като приеме духовното звание, да се прѣдаде напълно на служението на църквата. Къмъ това го карало още по-пламенно да се стреми онова събуждане и размърдване на Българския народенъ духъ, който билъ захванжлъ да дири срѣдства за освобождението си отъ тежкото робство на грѣцкото духовенство. Като младъ, пъленъ съ энергия и подготвенъ за общественъ служителъ, той неможелъ да не бѣде участникъ на общото народно движение, неможелъ да не гори въ неговитѣ гърди онзи родолюбивъ пламъкъ, който гори въ гърдитѣ на всѣки младъ и добръ подготвенъ работникъ подиръ излизанието му вънъ отъ прѣградитѣ на учебното заведение. И тука, подиръ свършванието на Халкинското Богословско училище младиятъ и образованъ Българинъ съ своитѣ дарувания и подготовка сполучилъ да обърне вниманието

ако и безъ медицинско свидѣтелство, билъ приетъ за ученикъ и свършилъ живъ и здравъ дори до днесъ.

*) Халкинското богословско училище се отворило въ 1844 година при патриарха Германа IV. То се помѣстя въ Манастира Света Троица. Цѣлата му е да приготвя сужители на църквата за висши иерархически длѣжности. Въспитаницитѣ при постѣпванието си даватъ задължения да постѣпжтъ въ духовно звание; ако не изпълнжтъ задълженията си трѣбва да възврънжтъ похарченитѣ пари за поддържанieto имъ и губжтъ право да зематъ дипломъ. То се поддържа отъ патриаршията и отъ Росия. Въ него се изучаватъ: Догматическо и нравствено Богословие, Свещ. и Църк. История, Тълкувание на Свещен. Писание, Философия, Гражд. История, Физика, Матиматика, Езицитѣ: Грѣцки, Латински, Турски, Френски и даже Словѣнски.

не само на своитѣ учители, нъ и на Цариградскиятъ патриархъ Иоакима II-й*).

Въ монашеското звание Димитръ Стойчевъ билъ посветенъ съ името *Доситей* отъ патриарха Иоакима II-й на 27-й Мартъ 1863 г., а на другия день, 28-й Мартъ,

Иеро-диаконъ Доситей въ 1863 г.

младия монахъ Доситей, билъ ржкоположенъ въ иеродиаконски чинъ пакъ отъ сѣщия патриархъ. Ржкоположението било извършено въ патриаршеската църква свети Велико-Мъченикъ Георгия. Ржкоположения въ диаконски чинъ Доситей билъ опрѣдѣленъ отъ патриарха да изпълнява длъжността помощникъ на

главниятъ секретаръ при патриаршеския Синодъ въ Цариградъ, и тая длѣжностъ той изпълнявалъ до 1870 година Ноемврий м. 30-й день. Въ 1870 година отъ 30-й Ноемврий нему била повѣрена длѣжността главенъ секретаръ при патриаршеския Синодъ на Цариградската църква Въ сѣщо врѣме билъ рѣкоположенъ въ Иеромонашески чинъ отъ Цариградския партиархъ Григория VI, а въ сѣщия день той билъ произведенъ и Архимандритъ. Бурнитѣ врѣмена и борби на Българскиятъ народъ съ грѣцкото духовенство въ туй врѣме изисквали отъ Архимандрита Доситея да напустне длѣжността, която той занимавалъ до това врѣме. Бързитѣ прѣминавания на духовнитѣ степенни по стълбата на църковната иерархия, расположението, съ което той се ползувалъ у Цариградскитѣ патриарси и тѣхния Синодъ, сигурно, обезпечавали неговото бѣдѣще и високи почести, нѣ той не можелъ да не прѣзре всичко това и да се откаже отъ подчинението на тая властъ, която въ продължение на толкова вѣкове тѣй несправедливо е тѣпкала най-свещенитѣ правдини на Българскиятъ народъ и на неговата църква. Неговото съчувствие, неговата дѣятелностъ и неговото намѣрение за урежданieto на своето бѣдѣще не можели да останѣтъ тайна отъ прѣдставителитѣ на Цариградската патриаршия Той и не скривалъ това. Нѣ язвата, която въ това врѣме била отворена въ грѣдитѣ на грѣцкото духовенство отъ борбитѣ му съ Българскиятъ народъ, дълбоко се огорчавала още повече отъ туй, че добритѣ сили на Цариградската църква една подиръ друга прѣминавали на страната на правдата и прѣдпочитали, и сиромашията, и лишенията, и желаяли само да служатъ на Българската Света Църква. Ето защо, когато Архимандритъ Доситей подалъ заявление, съ което искалъ до го освободитѣ отъ длѣжността, която заемалъ до сега, като споменувалъ въ сѣщото врѣме, че той е Българинъ и че желае да посвѣти своитѣ сили и своето

---

*) Когато Димитръ Стойчевъ билъ въ послѣдния класъ, споредъ приетия обичай въ училището, билъ прѣподавателъ на Географията въ пригответелния класъ.

служение на свойтъ народъ, патриарха Антимъ VI Католеносъ и цѣлия партриаршески Синодъ, не само, че неприели неговата оставка, нъ го заплашвали съ разни строги мѣрки и даже съ заточвание. Безъ да гледа на всичко това, той на 1-й Май 1872 г. напустижлъ и занимаемата длъжностъ и Цариградската патриаршия и прѣминжлъ подъ вѣдомството на Бъл.

Н. В. П. Митрополитъ Доситей 1872 г.

гарската Екзархия. Бурята и ожесточението на грѣцкото духовенство противъ Българскитъ народъ оцѣповече се усиляли и потъмнявали здравия разсѣдѣкъ така, щото схизмата оставала като послѣдне срѣдство, съ което грѣцкото духовенство е мислило да си отплати на Българскитъ народъ за всички онѣзи за-

губи, които последвали отъ освобождението и въздиганieto на Българската народна църква.

Както и да е Архимандритъ Доситей, бившия главенъ секретаръ на цариградската патриаршия, билъ приетъ най любезно отъ народнитѣ свои църковни Иерарси. Неговата подготовка, неговата опитность и неговѣтъ тактъ били причината, гдѣто той билъ длъженъ да стѣпи тутакси въ първитѣ редове на борцитѣ за запазването и урежданieto на Българската Църква. На 25-й Май 1872 г. въ деньтъ на Възнесение Господне Архимандритъ Доситей билъ ржкоположенъ въ Епископски чинъ. Ржкоположението се извършило въ Българската Света Църква на фенеръ, свети първо мѣченикъ архидиаконъ Стефанъ, отъ Негово Блаженство, приснопамятний Български Екзархъ Антимъ I-й и при участието на приснопамятнитѣ митрополити: Илариона Макариополски, Панарета Пловдивски и Илариона Кюстендилски. Той е билъ първъ ржкоположенъ въ Епископски чинъ отъ Българската народна Иерархия. Подиръ 5 мѣсеца отъ ржкоположението си въ Епископски чинъ, на 26-й Октомврия м. 1872 година той тръгналъ отъ Цариградъ за града Самоковъ, гдѣто билъ избранъ за канонически митрополитъ, и гдѣто днесъ празнува 25 годишнината отъ това врѣме.

III

Като не считаме за нужно да говоримъ за впечатлѣнията отъ пѣтуванието на Негово В. Пр. отъ Ц. дъ до Самоковъ и посрѣщанieto му въ последния градъ, защото всичко това тѣй хубаво и картинно е нарисувано отъ искусното перо на г-на М. Д. Балабанова*), ние въ най общи думи ще споменемъ за пб-важнитѣ чѣрти отъ неговата дѣтелность до сега. Тази дѣятелность най-главно се распада на два дѣла: едната се отнася до общия църковенъ животъ на България, а другата до Църковния и Християнски животъ въ повѣрената нему епархия. Къмъ първата се отнасятъ,

*) „Мисль“ книж. I. 1895 година.

командировката му, когато тръгналъ отъ Ц-дъ за Самоковъ 1872 г. да отиде въ гр. Видинъ и заедно съ приснопамятнитѣ митрополити Партения Нишавски и Доротея Софийски да посветятъ въ Епископски чинъ Архимандрита Кирила — сегашния Видински Митрополитъ. Посланието му се извършило съ това, като произвели Архимандрита Кирила въ чинъ Епископски съ титлата *Българдчиский*. Въ 1873 година билъ командированъ въ гр. Ловечъ, гдѣто подъ негово прѣдсѣдателствуване билъ избранъ за Ловченски Митрополитъ приснопамятний Дионисий, нѣкогашенъ неговъ ученикъ въ гр. Бѣрковица. Въ 1874 година Негово Високопрѣосвещенство Митрополитъ Доситей е билъ командированъ въ градъ Пиротъ, за да уравни недоразумѣнията, които сж били появили тогава между Нишавския Митрополитъ Партения и неговото паство. За членъ на Светия Синодъ той билъ избранъ на два пѣти, първия пѣтъ той е билъ членъ на Св. Синодъ прѣзъ годинитѣ: 1875, 1876, 1877 и 1878 г. *). Втори пѣтъ той билъ избранъ пакъ за членъ на Светия Синодъ въ 1889 година и си остава за такъвъ и до сегашно врѣме. Въ същата тази 1889 година светата Екзархия и Св. Синодъ прѣдлагали на Негово Високопрѣосвещенство да завземе Св. Софийска Епархия да ѝ управлява; нъ тъй като здравieto му било поврѣдено, то той неможалъ да приеме и да изпълни това прѣдложение. 1876 година, когато приснопамятниятъ Св. Софийски Митрополитъ Милетий, подозрѣнъ отъ Турското правителство, билъ принуденъ да напусте епархията си, Негово Високопрѣосвещенство Митрополитъ Доситей билъ натоваренъ съ управлѣнието дѣлата и на тази Епархия. Въ 1892 година подъ Негово прѣдсѣдателствѣ били избрани за Св. Софийската Епархия сегашния Софийски Митрополитъ Партений, а за Пловдивската—Митрополитъ Натанаилъ. Въ 1892 г. Н. В. Пр. М. Доситей билъ назначенъ за прѣдсѣдающій на Св. Синодъ.

---

*) Въ същата година той билъ Народенъ прѣдставитель въ първото учредително Народно Събрание въ гр. Търново.

Въ всичкитѣ тѣзи случаи Н. В. Пр. е показвалъ и мъдрость и укрѣпенъ отъ врѣмето и отъ живота тактъ и при най-дилактното положение на църквата

Дѣятелността, която Негово Високопрѣосвещенство е развивалъ и развива въ кръгътъ на богоспасаемата св. Самоковска Епархия, се състои най-главно въ това: а) запазването на паството прѣдъ турскитѣ власти, прѣди освобождението на България отъ турското иго, б) запазването на паството отъ неканенитѣ гости и доброжелатели на България — протестанскитѣ мисионери и проповѣдници (six) на Евангелието; в) Отваряние на училища и подпомагане на учебното дѣло въ града Самоковъ; д) Усилие за отварянето на учителска Семинария още въ 1874 година; г) Опитване да се тури въ изпълнение завѣщанието на приснопамятниятъ Самоковски благодѣтель Митрополита Авксентия Велески. Въ това завѣщание се искало отварянето на едно богословско училище въ гр. Самоковъ, и начало на това училище било положено още въ 1876 година. Сегашното самоковско духовно училище не е нищо друго, освѣнъ продължение отъ училището отворено въ 1876 година.

Негово Високопрѣосвещенство, както виждатъ читателитѣ отъ даденитѣ бѣлѣжки за неговтъ животъ, напълня възрастта 60 години. При всичко това той е още бодъръ, пълненъ съ желание и енергия да работи за доброто и прѣуспѣването на църквата, на своята епархия и на всеко добро прѣдначинание на нашето отечество. Къмъ отличителнитѣ чѣрти на Н. В. Пр. като чловѣкъ и църковенъ служител се отбѣлѣзватъ най-много слѣдующитѣ: привѣтливостъ и кротость въ обхождението, смирение и мъдрость въ постъпкитѣ, прѣдвидливостъ и здравомислие, въ сжжденията, снисходителность и състрадание къмъ нещастнитѣ и бѣднитѣ

Дано все благий Богъ продължи днитѣ на живота му, та като работи и за напрѣдъ за доброто на църквата, да може да доживѣе да отпразднува и други по честити дни отъ свойтъ животъ.

г Самоковъ.

Н. Бакаловъ, Н. Д. Поповъ.

Българска Екзархийска Църква.

ОТЪ И. С. ПАЛМОВЪ

(Продължение отъ II кн. Година III).

Избиране на Епархиалнитѣ Митрополити. Избиранieto на Епархиалнитѣ Митрополити става по слѣдущия начинъ, Въ св синодъ се пази списъкъ на лицата, които могатъ да бждатъ избирани за Епархиални митрополити. А самия списъкъ се съставя по такъвъ начинъ: св. синодъ испроважда окръжно посикание въ всичкитѣ епархии и мѣнастири, които се намиратъ подъ негово вѣдомство, съ молба да му съобщатъ — колку духовни лица има помежду тѣхъ, които иматъ нужнитѣ качества споредъ настоящия уставъ за Екзархийската служба, не помлади отъ 30 години, съ аттестатъ за свършването на нѣкое извѣстно Богословско училище; испроводеното извѣстие съ показванията съ достойнитѣ кандидати, отъ епархиитѣ да бжде съ подписитѣ на митрополититѣ или на тѣхнитѣ намѣстници и членове на Епархийския съвѣтъ съ прилагане на митрополитски печати, а отъ мѣнастира — съ поднися на игумена и братята мѣнастирски съ прилагане мѣнастирския печатъ, се прѣдаватъ въ Екзархията. А подиръ получаванieto извѣстията съ поизвания на кандидатитѣ св. синодъ наедно съ Екзархийския съвѣтъ провѣрява прѣпоржкитѣ и ако намѣри кзискванитѣ качества на кандидатитѣ за достатѣчни, внася имената имъ въ списъка на достойнитѣ за избиране, а ако не се удовлетворява дадена рекомандация, то искатъ нови свѣдѣния, съобразно съ които и постѣпватъ отсетнѣ. Св. Синодъ, по съгласие съ екзархийския съвѣтъ, внася въ своя списъкъ имената на тѣзи лица, които сж само на него извѣстни като напълно достойни за архиерейска служба. Лицата, които

сѣ внесени въ списъка на кандидатитѣ за архиереи, постѣпятъ подъ непосредственното вѣдомство на Св. Синодъ, който съобразно съ нуждитѣ и исканията на църквата, назначава ги съотвѣтственно съ това, щото да имъ даде повече възможность да се усвѣршенствуватъ въ прѣминаването на църковното знание и да придобиятъ необходимия за живота опитъ. Така, напр., назначава ги за проповѣдници на словото божие, за управители и учители на богословскитѣ училища, за настоятели на мѣнастиритѣ или църквитѣ, за прото, сингели, за архидиаconi, за диаconi при архиереитѣ или при нѣкоя църква, за намѣстници архиерейски съ титулъ или даже безъ титулъ на хорепископъ, за писмоводители на Св. Синодъ и на други нѣкои мѣста. А ако нѣкой отъ тѣзи кандидати произвежда раздоръ между архиереитѣ и населението, то такъвъ интригантъ освѣнъ това, че се подлага на каноническо наказаніе, изключва се изобщо изъ списъка на кандидатитѣ за архиереи. А самото избиране кандидатитѣ на архиерейство за епархиални архиереи става по слѣдующия начинъ. Подиръ смъртъта на единъ или другъ епархиаленъ архиерея, мѣстния епархиаленъ смѣсенъ съвѣтъ извѣстява за това на Св. Синодъ съ молба незабавно да назначи врѣмененъ замѣстникъ на овдовялата епархия до избираніето прѣемникъ на покойния. II, подиръ получаваніето на това извѣстие, Св. Синодъ наедно съ екзархийския съвѣтъ назначава за намѣстникъ одного отъ най-ближнитѣ архиереи, като му дава затова извѣстното пълномощіе съ разрѣшеніето на Високата Порта. Новоназначения замѣстникъ, като получи врѣменно управленіето на овдовялата епархия, заедно съ епархиалния смѣсенъ съвѣтъ испраща окръжно послание и копие отъ списъка на кандидатитѣ за архиереи до всички духовни и свѣтски избиратели на овдовялата епархия, щото тѣ въ растояніе на 8 дни подиръ получаваніето на окръжното послание да се събератъ въ главния катедраленъ градъ за избиране на новъ архиерей. Избирателното засѣданіе се назначава въ първия недѣленъ день подиръ опрѣдѣленія 8 дневенъ срокъ, слѣдъ божествената литургия, въ

митрополия, въ присъствието и съ участие на смѣсенія епархиаленъ съвѣтъ, ако сж дошли поне $\frac{3}{4}$ отъ избирателитѣ; а ако нѣма на лице толкова избиратели, то избиранieto се отлага на новия архиерея за слѣдующия недѣленъ день и тогава засѣданието се открива отъ намѣстника въ присъствието само на тѣзи избиратели, колкото се окажатъ на лице. И като се открие по такъвъ начинъ засѣданието подиръ молебенъ, прѣдсѣдаствующия намѣстникъ приканва да пристъпятъ къмъ избиранieto на двѣ лица изъ списъка, които лица, като получатъ абсолютно вишегласие, и се считатъ правилно и законно избрани на вакантната катедра отъ клира и отъ народа; а въ случай на разногласие гласътъ на прѣдсѣдателя рѣшава въпроса на тая или оная страна. За всичко това се съставя подробенъ актъ съ подписитѣ на всичкитѣ избиратели и съ печата на Епархията, утвърденъ отъ епархиалния смѣсенъ съвѣтъ. Другъ сжщо такъвъ екземпляръ, подписанъ отъ всичкитѣ избиратели и потвърденъ отъ намѣстника и епархиалния съвѣтъ се испровожда при отдѣлно писмо, подписано така сжщо отъ намѣстника и отъ епархиалния смѣсенъ съвѣтъ, до Екзарха. Екзарха, подиръ получванието на всичко това, докладва за туй на Св. Синодъ и Екзархийския съвѣтъ, и ако всичко е станжло законно, то акта получава одобрение съ подписитѣ на всичкитѣ членове отъ синода и отъ съвѣта, а въ случай, че се открие неправилность, въ протоколитѣ се отбѣлжватъ причинитѣ за унищожението на разгледания актъ и Екзарха прави распореджание за нови избори. А ако епархиалнитѣ избори бжджтъ одобрени, то, слѣдъ одобрението, Св. Синодъ и Екзархийския съвѣтъ, въ наличния свой съставъ, отива въ църквата, гдѣто подиръ приличния затова молебенъ, Св. Синодъ, въ присъствието на народа избиратъ и одобряватъ канонически и свободно едно отъ двѣтѣ избрани лица, като се зема въ внимание истинното желание на Епархията, изложено въ епархиалния актъ на избиранieto. Акта за окончателното избиране се завежда въ протоколъ и се подписва отъ всичкитѣ

членове на Св. Синодъ. Слѣдъ това, въ нарочно назначенъ день, се извърша хиротонията надъ новоизбранныя въ епископъ, а подиръ това Екзарха пише отношение до Високата Порга, като моли да се издаде за новорѣкоположения архиерея Султански братъ. Подиръ получаванieto на Султанския братъ новия архиерей заминава за своята епархия съ особено извѣстително синодално послание, съ подписа на Екзарха и на членовѣ на Св. Синодъ, което се чете по църквитѣ на епархията, и послѣ това той завзема своитѣ длѣжности да управлява. Веднѣжъ като завземе своята епархия, новия архиерей и си остава на неж до животъ, тѣй като прѣмѣстванието на архиереитѣ отъ една епархия въ друга съвсѣмъ се забранява, както и рѣкоположението на архиереи безъ епархии и въобще на други духовни лица въ коя да било епархия може да бѣде произведено само съгласно съ изискванията на настоящия уставъ.

Избиране членове за епархиалнитѣ смѣсени съвѣти. Прѣдвидъ на прѣдстоящото избиране членове на Епархиалнитѣ смѣсени съвѣти, митрополита или негова съвѣтъ пише до духовнитѣ и свѣтскитѣ избиратели окръжно послание, въ което ги приканва да се явятъ, въ течение на 8 дни, въ катредалния градъ. Въ първия недѣленъ день, подиръ божественната литургия, повиканитѣ избиратели се събиратъ въ митрополията или на намѣстника му, въ присѣтствието поне на $\frac{3}{4}$ отъ избирателитѣ, се обявява събранието за открито, а въ случай, че числото на избирателитѣ не е достатъчно, то засѣданието се отлага за идущата Св. Недѣля, когато се открива при такъвъ съставъ избиратели, какъвто има на лице. Въ засѣданието всѣкой избирателъ може да прѣдлага свой кандидатъ отъ духовнитѣ или миренитѣ, при което, посредствомъ тайно гласоподавание и по вишегласие, се избиратъ три духовни и петъ или осемъ членове отъ миренитѣ, като се гледа споредъ мѣстность; избранитѣ по този начинъ и се считатъ за законни членове на епархиалния смѣсенъ съвѣтъ. Акта за направения изборъ се подписва отъ всички и подиръ това копие отъ него,

подписано така също отъ всички избиратели и утвърдено отъ архиереятъ, при особно отношение на послѣдния. се провожда до Екзарха. Подиръ получаванieto му Екзарха докладва за дѣлото на Св. Синодъ и на Екзархийския съвѣтъ, и ако изборитѣ сж станжли правилно, то Екзарха писмено дава да се знае за станжлото одобрение на епархията; а въ случай, че се открижтъ неправилности дѣлото се завожда въ протоколъ съ излагание причинитѣ, които унищожаватъ изборитѣ и Екзарха прѣдлага на митрополита или на намѣстника му да произведе нови избори. Избранитѣ членове на смѣсеня съвѣтъ се опрѣдѣлжтъ по за двѣ години, а подиръ истичанието на една година изваждатъ половината отъ тѣхъ; нѣ за прѣвъ пжтъ изваждатъ прѣвъ година по-младитѣ. А ако откаже нѣкой отъ своето ново назначесие за членъ на епархиалния смѣсенъ съвѣтъ, тѣхното мѣсто завзематъ другитѣ, които сж получили подиръ тѣхъ отъ избирателитѣ повече гласове.

Смѣсенитѣ съвѣти въ казитѣ и нахиитѣ. Само въ тѣзи нахии се образува смѣсенъ съвѣтъ, гдѣто разглѣдва дѣлата на гражданското управление мюдюринъ (началникъ на властѣта). За учреждението на смѣсенъ съвѣтъ въ главнитѣ градове (на казитѣ и на нахиитѣ иматъ грижата св. синодъ и Екзархийския съвѣтъ. Смѣсеня съвѣтъ въ казитѣ и нахиитѣ се съставя отъ три най-способни духовни лица и отъ петъ до седемъ, като се гледа споредъ мѣстото, мирени. Архиерейския намѣстникъ, третето лице отъ духовнитѣ членове на смѣсеня съвѣтъ, е прѣдсѣдатель на този съвѣтъ. Самитѣ избори за членове на този съвѣтъ, освѣнъ прѣдсѣдателя, се възлагатъ на епархиалния архиерей и на жителитѣ отъ главния градъ на казата или нахията. Тѣ ставатъ по слѣдующия начинъ. Подиръ повикванието на архиерейския намѣстникъ, свещенниците на градскитѣ енории се съвѣтватъ съ по-първитѣ граждани отъ своята енория относително избиранieto съ абсолютно вишегласие, отъ всѣки градъ, споредъ мѣстото, най много 30, а най-малко 10, избиратели, и писмено прѣдставление

за това, съ подписитѣ на всичкитѣ, испровождатъ до намѣстника, който въ опрѣдѣления день и поканва избранитѣ на събрание за да избератъ членове за смѣсенія съвѣтъ на казата или нахията. Затова, щото изборитѣ да би могли да станѣтъ достатъчно е поне да присѣтствуватъ $\frac{3}{4}$ избиратели, а въ случай, че нѣма такова число избиратели изборитѣ се отлагатъ за слѣдующия недѣленъ день, и тогава колкото има на лице избиратели пристѣпватъ вече къмъ избиранieto членове посредство тайно гласоподавание, а резултата се опрѣдѣля отъ абсолютното болшинство на гласовѣтъ въ полза на единъ или другъ кандидатъ. Акта за това избиране, съ прилагание на църковния печатъ, подписанъ отъ всички, се испраща до епархиалния архиерей, който наедно съ епархиалния смѣсенъ съвѣтъ, въ случай, че признаѣтъ правилността на станѣлитѣ избори, утвърждаватъ ги и извѣстяватъ затова на когото трѣбва съ особно писмо, което за свѣдѣние се прочита въ църквитѣ за всѣко мѣсто. А по сѣщо такъвъ начинъ, както е показано по горѣ, всѣка година се попълнява и половината на излѣзлитѣ членове. На смѣсенія съвѣтъ въ казата или нахията принадлежи да разглѣдва мѣстни църковни и други дѣла, които между другото съставляватъ прѣдметъ за обсъждане на епархиалнитѣ смѣсени съвѣти.

Нъ въ другитѣ смѣсени дѣла на Екзарха и св. Синодъ постѣпѣтъ по прѣдварително съгласяване съ екзархийския съвѣтъ. Така, екзарха и св. синодъ не могатъ да распроваждатъ окръжни послания безъ прѣдварителното съгласяване съ екзархийския съвѣтъ, така сѣщо и издавание на „афорисмо“ (отлъчително писмо) не може да бѣде обнародвано безъ съгласието на екзархийския съвѣтъ. Сѣщо тѣй екзарха и св. синодъ подъ никакъвъ прѣдлогъ, писмено или устно, не могатъ да се обръщатъ да искатъ отъ когото и да било парична помощъ, безъ прѣдварителното съгласяване съ екзархийския съвѣтъ.

Крѣга на административнитѣ и сѣдебнитѣ дѣла на екзархийския съвѣтъ. Подъ управлението на екзархийския съвѣтъ влизатъ въобще въ административно

отношение най високия надзоръ и управлението на подлежащитѣ дѣла съ цѣль да се подобрижтъ и уредижтъ, а въ сѣдебно — окончателното рѣшение, заедно съ св. синодъ, на гражданскитѣ екзархийски дѣла. А особено екзархийския съвѣтъ е длъженъ: а) да се грижи за урежданието и подобрението организацията на срѣднитѣ и основни училища и то въ всичкитѣ епархии на екзархията, както и за Българскитѣ училища въ Цариградъ, ще има гражата за въспитанието и образованието на българската младежъ; б) да се грижи за подобрението на Българския Езикъ и Българската литература, за народна Българска книгопечатница, за Българскитѣ народни вѣстници, за употреблението и разпространението на добри научни и нравственни книжки, за назначението на добри и разумни учители въ училищата и въобще да издирва всевъзможни съобразни съ цѣльта мѣрки и срѣдства за разпространение на образованието въ Българскитѣ епархии, за умствения и нравствения напредѣкъ между Българетѣ еднакво съ вѣрноподанническитѣ чувства въ отношение къмъ правителството на Султана; в) прѣдлага своитѣ съвѣти и има гражата заедно съ св. синодъ за устройството на Българската народна църква въ Цариградъ, за учреждението и съгражданието на духовни училища, църкви, манастири, болници и други общеполезни заведения за Българетѣ въ опрѣдѣлени мѣста и ходстайствува прѣдъ гражданската властъ за разрѣшение и учрѣждаването имъ; г) да се грижи за правилното употребление на доходнитѣ и расходнитѣ сумми и въобще за цѣлесъобразното употребление на другитѣ народни имущества, които се намиратъ подъ владѣнието на екзархията, разглѣдва общия нейнъ бюджетъ на разгледване отъ цѣлото събрание на епархиялнитѣ прѣдставители; д) избира началницитѣ на общитѣ екзархийски заведения, назначава заплатитѣ на писмоводителитѣ и на другитѣ чиновници, избирани отъ съвѣта и назначавани отъ екзарха; е) заедно съ св. Синодъ разгледва дохода и расхода и въобще бюджетитѣ епархиялни, манастирски и на църковднитѣ общини, разгледва и рѣшава окон-

чателно произлѣзлитѣ отъ това недоразумѣния; ж) разгледва и рѣшава окончателно вѣнкашната, материалната и имущественната страна при разводъ на мъжъ и жена, а духовната прѣдоставя исключително на св. Синодъ; з) разгледва окончателно прѣспирнитѣ по поводъ на брачнитѣ обѣщания, разногласия относително завѣщанията, вестрата и др. т.; и, заедно съ св. Синодъ рѣшава окончателно всички тѣй наричани смѣсени дѣла; 1) дава своето заключение за туй. полезно ли и потрѣбно ли е въ единъ или другъ случай издаването на едни или други окръжни послания, лични „афорисмо“ (отлѣчвания), парични субсидии, съгласно съ изискванията на настоящия уставъ.

Кръга на епархиалнитѣ дѣла и на другитѣ смѣсени свѣти. Кръгътъ на дѣйствиата на смѣсенитѣ свѣти въ епархиитѣ е аналогиченъ до нѣкъдѣ на този, какъвто иматъ св. Сидонъ и екзархийския свѣтъ въ цѣлия екзархатъ. Слѣдователно, всичко, което е казано относително кръга за дѣйствиата на св. Синодъ и на екзархийския свѣтъ, до извѣстна степенъ трѣбва да бѣде прилагано и отъ смѣсенитѣ епархиални свѣти, като се изключи това само, което *специално* се отnosi до вѣдомството на св. Синодъ и на екзархийския свѣтъ.

Сждъ надъ Архиереитѣ и другитѣ духовни лица. За Църковни прѣстѣпления и простѣпкитѣ на архиереитѣ и на другитѣ клирици се обвиняватъ само отъ хора съ еднаква вѣра и при това отъ почтенни лица: клирицитѣ и хорепископитѣ сж сждѣтъ, по-напрѣдъ, отъ мѣстния митрополитъ заедно съ духовнитѣ лица на смѣсения свѣтъ, втора инстанция е св. Синодъ, а окончателно за еднитѣ и другитѣ е св. Синодъ. А колкото що се отnosi до митрополититѣ, то първа инстанция за тѣхъ е св. Синодъ и окончателно се сждѣтъ отъ св. Синодъ. А за граждански дѣла, по парични искове, архиереитѣ и другитѣ клирици се теглятъ на сждъ отъ всеѣки истецъ, нѣ първоначално клирицитѣ и епископитѣ се сждѣтъ отъ свойтъ митрополитъ заедно съ смѣсения свѣтъ, а втора инстанция е св. Синодъ и екзархийския свѣтъ, окончателно

рѣшава и за еднитѣ и за другитѣ така сѣщо св. Синодъ и екзархийския съвѣтъ; а митрополититѣ въ първа и последня инстанция и окончателно се сѣдѣтъ отъ св. Синодъ и Екзархийския съвѣтъ. Въ случай, че се докажатъ простѣпките и прѣстѣпленията налагатъ се на виновнитѣ клирици слѣдующитѣ наказания: а) врѣменно отстранение отъ священнодѣйствиe съ лишение или безъ лишение отъ доходитѣ въ врѣме на наказанието; б) врѣменно заточение въ манастиръ или въ друго нѣкое исповително за клирицитѣ заведение за опредѣленъ срокъ; в) двойно да се взема отъ този, който се наказва, отъ което половината да се поврѣща на прѣтърпѣвшия загубата, а другата половина да се прѣдава въ общата екзархийска или епархиална каса, гдѣто е станѣло сѣдебното рѣшание; г) Църковното отлѣчване на този, който се наказва, става съгласно съ священнитѣ правила; д) отнемание сана, съгласно съ священнитѣ правила; е) спиране отъ службата безъ исключаване отъ сана. Случайтѣ за спиране отъ службата на митрополитѣ, на епископѣ или на други клирикѣ безъ исключаване, като се гледа степенѣта на тѣхната виновностъ, се ограничава отъ четиритѣ слѣдующи причини: а) ако нѣкой отъ тѣхъ е направилъ нѣщо противно на своя санъ или противно на основнитѣ закони на империята (вънъ отъ наказанията, които се налагатъ споредъ тѣзи закони); б) ако е направилъ заговоръ или е турилъ въ изпълнение, явно или тайно, такова дѣйствие, което е насочено къмъ разорението или унищожението на Българската Екзархия или за нейното подчинение или на коя и да било нейна епархия на друга църква; в) ако въ нѣщо си не е спазилъ силата на настоящия уставъ или е спомагалъ за цѣлото негово унищожение или само частъ отъ него, а за просто нарушение на устава не се налага спиране, нъ се полага съответствующе наказание, подобно на това, което и на служащитѣ въ Българската епархия мнрски лица, въ случай че направятъ нарушение на настоящия уставъ, изважда се въ оставка отъ служба или се прѣдава въ рѣцѣтъ на правителството за правосѣдие; г) ако неговото прѣ-

стѣпление противъ църковнитѣ правила или противъ императорскитѣ закони е станжло всеобщъ съблазанъ и е повдигнжло противъ него общо негодувание и викъ. Ако се случи при това (на първъ пжтъ), че виновния е длъженъ да прѣтърпи и гражданско наказание, то прѣди всичко, по-напрѣдъ се прилага църковното наказание съгласно съ священнитѣ правила. Нъ прѣди сждението и осжжданието на виновния да се спрѣ отъ службата законната църковна власть е длъжна тутакси да употреби мѣрки къмъ отеческото му вразумѣванъе за исправенъе и примиряванъето негово съ обвинителитѣ. Нъ нито въ единъ случай не се позволява да се оставя безъ сждъ, ако обвинителитѣ настояватъ на обвинението, а други го хвалятъ и защищаватъ. А рѣшението за свалението на архиерея или за спиранieto му отъ службата безъ сваление отъ сана не се туря въ изпълнение до това врѣме, до като не бжде ислушанъ обвинявания първъ пжтъ отъ св. Синодъ, а втори пжтъ отъ св. Синодъ и отъ Екзархийския съвѣтъ.

(Слѣдва).

Протестанското вѣроучение и новитѣ вѣроисповѣдни общества.

I. Условия за развитие то и общия характеръ на протестанството.

Причинитѣ да се появи протестанството на Западъ, сж били неправилноститѣ и злоупотрѣбленията на римския католицизмъ. Въ това се съдържа неговото историческо обяснение и оправдание. Нъ то се образувало съвсѣмъ на страна отъ неповрѣденитѣ прѣдания на православieto. Поради това то и не могло да бѣде вѣстановителъ на чистото Християнство. Основателитѣ на протестанскитѣ общества: Лютеръ, Меланхтонъ, Цвигли и Калвинъ сж били хора даровити и искренни, нъ не били съвсѣмъ далечъ и чужди отъ заблужденията и страститѣ чловѣчески. Тѣ се заловили да въведжтъ въ църквата реформи безъ да иматъ за това особно висше призвание и пълномощие. Тѣ нѣмали и потрѣбната естествена подготовка къмъ прѣдприетото дѣло: тѣ се възпитавали въ духа на тѣзи сжщитѣ схоластически понятия, противъ които вѣставали, и, като вѣставали противъ католицизма, тѣ нѣмали нито твърдото знание на священното писание, върху което искали да основатъ своето учение, нито знанието историята на дрѣвната църква, по образаца на която искали да уреджтъ своитѣ нови общества. Тѣ нѣмали никакво понятие отъ тажъ църква, която пазила неповрѣдено древното християнско прѣдание, т. е. не познавали Источната Църква, на която, както западнитѣ католически схоластици, тѣ гледали, както и до сега гледатъ католицитѣ и протестантитѣ, високомѣрно и враждебно. Като прѣдприемали дѣлото на църковнитѣ реформи, началницитѣ на реформитѣ нѣмали ясни

прѣдставления и затова, въ що трѣбва да се съдържа исканата реформа, въ какви прѣдѣли тя трѣбва да се ограничава. Като развиватъ своето учение едно слѣдъ друго въ бързата и разгорещена борба съ католическитѣ противници, тѣ то сами се заплитали въ хитроститѣ и софизмитѣ на католическата схоластика, то се увеличали съ раздражение въ крайности противоположни на католическитѣ заблуждения, нѣ така сжщо несправедливи и едностранни, както и самитѣ католически заблуждения. При това тѣ не могли да развиватъ тѣхнитѣ мнѣния, както мислили и желали, само на едни просто религиозни основания, къмъ тѣхната работа се присѣдинили много отъ страна други побуждения и стрѣмления безъ религиозенъ характеръ които и трѣбвало било да даджтъ на реформационното движение съвсѣмъ друго направление. Водителитѣ на реформацията повдигнали знамето на борбата противъ папството, и къмъ това знаме сж примжкнжли много сили, които враждували съ папството никакъ не за религиозни заблуждения. Тѣзи сили повече и повече трѣбвало било да отстранжтъ реформацията отъ частния и право религиозенъ пжтъ, и да даджтъ на нейното развитие неправилно направление. Вълѣдствие на това протестанското учение не само не могло да се яви назападъ въстановителъ на чисто, истинно християнство, нѣ не могло да се прѣдстави въ твърда, опрѣдѣлена строга и обмислена вѣроисповѣдна система: то се показало учение, което изразява на себе си печатъ на случайно происхождение и развитие, учение, изпълнено съ непостоянство, съ опрѣдѣленности, увлѣчения и противоположности.

II. Отношение на протестанството къмъ римското католичество и православieto.

Като произлѣзали отъ срѣдата на католическата църква, протестантитѣ неволно и безсѣзнателно задържали нѣкои католически заблуждения. Така тѣ задържали католическото учение за исхожданието на св. Духа отъ Отца и Сина, макаръ това учение да нѣма основания въ священното писание и не било извѣстно

на Християнитѣ отъ пѣрвитѣ вѣкове: а между това протестантитѣ говорѣтъ, че тѣ искатъ да задържатъ само тѣзи догми, които иматъ ясни основания въ священното писание, и които сж се държали въ пѣрвитѣ вѣкове на християнството. Така сжщо протестантитѣ задържали отъ католицитѣ обливането въ кръщенieto, употреблението на прѣсния хлѣбъ въ Евхаристията, музикални инструменти при Босложениято (нѣ не всички протестанти), мѣста засѣданието въ църквата, което тѣ сжщо въ древната църква не се допускало. Въ другитѣ точки, протестанското учение се явява въ пѣ голѣмата си часть съ противоположность на католическото учение, противоположность крайна, нѣ така сжщо несправедлива, понекога още повече отдалечена отъ православието, отколкото католическитѣ отстѣпления. Ясно е, че протестанскитѣ богослови разбѣркано разбирали неправилноститѣ на католическото учение, нѣ като искали да ги поправятъ, сами отишли въ съвсѣмъ противоположна страна и доближавали до едностранноститѣ и заблужденията още повече. Поради това православието и си остава твърда срѣда между отклоненитѣ въ крайности противоположни страни на католическитѣ и протестанскитѣ учения, съ пълнота на истинитѣ, които съдържатъ въ себе си вѣрнитѣ страни на протестанството и католичеството, и исклучватъ невѣрноститѣ на едното и другото.

(Слѣдва)

БЪЛГАРСКИ СТАРИНИ.

(Продължение отъ III, кн)

„Тѣже по мнѣгнѣхъ сѣхъ лѣтъхъ, црѣю оубѣвѣ блзгарскѣмъ
ненадѣлющоу се людемъ же вѣсѣмъ мирѣюцихъ, и блгочѣ-
стѣю растещоу ради матвѣ прѣпѣныя сѣе матѣре, воубѣю
вззѣвижеть и метѣжъ непостоѣныи иже ѿначѣла сзми-
рѣнѣа рѣтинкѣ, црѣа вѣрѣварскаго на славнѣишѣи ѿнѣ градѣ
взѣроужають иже и пришѣ въ сѣ оубѣвѣ блзгарскѣе прѣ-
дѣлы ѣакоже гнѣздо ѣдрѣжа. иачѣюдинъ же градѣ пришѣа,
не недооумѣвахѣе кѣ прѣетѣю Мѣста оубѣвѣ тврѣдѣсть
зрѣ ѣакоже и ѣе. Стрѣмнинѣа горѣ и хлѣмѣвъ вѣсокихъ
затѣворено. и стѣнѣаи велѣкими оубѣкрѣплено ѿ вѣноубѣтрѣ-
же прѣпѣенне мнѣгочѣстными мѣщи мѣи тврѣгоубѣ оубѣтврѣжѣ-
ено. и ѣако война непѣвѣдима сѣе пѣсрѣдѣ и мѣоубѣиимъ, иже
тѣамо житѣлие. и по сѣхъ ѣоубѣвѣ вѣиѣн вѣздѣбѣнъ хѣтѣа-
ша вѣзвѣратѣтѣсе вѣрѣварѣ. кѣ стѣнѣамъ же ѿтѣчѣстѣи чѣто ѣиѣе
и вѣзмѣгѣль вѣи. кѣ крѣпѣости же прѣпѣбѣныя не инако оубѣс-
пѣбѣа вѣи рѣзѣвѣ ѣакоже сѣкѣно кѣ ѣгнѣю. Иѣа слышитѣи и тѣ
пѣбѣбно, мнѣвѣсѣвѣ же и ѣеремѣи. ѿво оубѣвѣ немѣлисѣ о людѣхъ
сѣхъ. ѣвоже, и зѣидѣи и зѣграда сѣго матвѣи вѣи тѣвое ѣако стѣнѣа
мѣдѣна соубѣтѣи кѣ вѣзвѣранѣнѣю гнѣва мѣоегѣи. И тѣако ѿ гѣ-
рѣкѣи пѣвѣвѣсти грѣхѣоубѣ прѣвѣзѣзѣшѣа вѣи роубѣкоубѣи ѣиѣиѣе,

иже никогаже сѣ полѣжити мнѣшомоу се. Таже что. аще
оубо подробноу вѣшеа любви иже тогда творимаа прѣста-
влю писаніемъ. Рѣмъ извѣстно кз печалн и слззамъ ни-
звѣдоу васъ. Нѣ ради тръжества дню аще и пользною, ѡба-
че рыданію оумлазчѣхомъ пѣвѣсть. о стѣиже намъ
слово.

Іако оубо всѣ іаже въ градѣ чхстаа прѣлїи цемъ
принѣсима вѣхоу црѣвѣмъ. принесено бы и въ сѣ чѣтиое
прѣпѣбныѣ тѣло, ѡбнажено оубо во многѣ цѣниыхъ ѡдѣанїи.
Малымнже нѣкымъ и хоудыми ѡдежаами ѡдѣанъ. Сѣ ис-
прѣдъ иже на истрѣ рѣцѣ вдинскыи градѣ црѣтвѣоуи
црѣ, тамо въ своѣ ѡпоуцаеть идеже и прѣкысть врѣме
не мнѣго. Таже въгрзскомоу крѣлю и сѣ иже по нѣмъ си-
лами доунавъ рѣкоу прѣшѣшоу. и вдинскымъ градѣ прѣ-
ѣмшѣ. и въ никѣполи кѣвшоу. византїю ѡставѣ варвар-
сын начѣлникъ. Люто кѣ сѣа бѣраше тогда и на въгри
ѣлика скорѣсть въѣрѣжѣетсе. исъраженїю кѣвшоу. Сѣхъ оубо
до концѣ повѣжѣаетъ въ рѣцѣ же ѡудѣитисѣ твѣритъ
мнѣжайшѣи чѣсти войинства. и тако свѣтлыи повѣдами
крѣсоуеѣе исмаилитїнъ, на вдинскыи приходитъ градъ. и
црѣ оубо кз нѣмоу изъшѣша некоеѣе сѣ за иже ради
кз нѣмъ послѣнѣ вѣше ѡбѣщѣнныи. Свѣзана тоѣо въ прѣ-
сїйскыи градъ ѡ поуцаеть. имѣнїѣ же еѣдѣ сѣсѣко чїсла
вѣшѣша соуца. възъмъ и та въ своѣ ѡпоуцаеть. Сѣмъ
тако сѣтвѣрае. тоу сѣоучи сѣ быти на вѣдѣнїю црѣво
пришѣшоу вѣгѣчѣствѣишѣи кнѣгини сѣрѣвскыѣ землѣ,
сѣпроутиници прѣснопомѣнаемаѣо и стѣго кнѣза лѣзара. сѣ

двоиѣмѣ тѣмъ благочѣстивыми ѿрасльми. Стѣфанѣмъ, деспотѣмъ и влѣкоѣмъ. Нѣ и великуго е храврѣишаго дѣспота ѡуѣише сзпоужницы, еуфѣмѣи ѡуѣмъ именемъ. Постничества ѡукрѣшенѣ соужѣи и дѣланѣмъ и добродѣтели. Вѣ прѣмоудрѣстиже и ѡстоѡумѣи мнѡгихъ прѣвосходѣи. Сѣ коупно дрѣзновѣиѣи ѣмоуѣи кѣ црю. нѣ града нѣ тѣмъ ѡкрѣстиа. нѣ ѣмѣниа, ни ѣна коа ѡсицевыхъ просѣише. ѣже малѣ ѡуѣмъ и врѣменнѣ ѣмоуѣиныхъ сладость, вѣскѣнѣчноуѣи же погѣбѣла. Нѣ припадѣиѣи ѡбѣиѣи крѣпко сздрѣжѣи, прѣсеише нѣтѣлѣнѣи мѣи прѣпѣкѣи сѣи мѣтере. ѡнѣ же насмѣавсе. и пѣчто нѣвины мнѡзѣи и велицѣ цѣнѣ дѣстоѣныѣхъ ѣмѣни просѣи рѣче, нѣ кѣсти тѣкмо соуѣи и ѡиѡудѣ нѣдѣвижѣи. ѡни же. ѡ блѣженнаго прѣизволенѣи, ѡ блѣгихъ ѡтѣ блѣгѣѣѣѣи прѣложенѣи. ѡѣе хѣиѣи рѣше вѣсѣ наѣи ѣмѣниа ѣзмѣнѣи нажелѣемыѣхъ наѣиѣиѣи гѣтѣѣи ѣсмы прѣлѣжити. ѡнѣ же похѣлѣаетѣ ѡуѣмъ тѣхъ ѡуѣсрѣдѣи. ѡѣкоше кѣ добродѣтели и моуѣиѣи чѣѣдѣиѣи вѣ роуѣѣи же дѣетѣ сѣмъ прѣсимѣе. ѡни же сѣи ѡѣѣѣи роуѣѣи, ѡѣѣѣи. Прилѣѣѣи сѣ очѣи коупно и ѡтѣи срѣѣи. Слѣѣи ѡрѣдѣи ѣзѣиѣи. Похѣлѣѣѣи. припадѣѣи. нѣ ѣмѣѣѣи кѣѣи наѣѣѣи ѡѣѣѣи раѣи. и кѣнѣѣи, мѣѣи мнѡѣѣи и зѣлѣи ѡдѣѣи ѡпрѣѣѣи вѣ своѣи земѣи сѣ мнѣѣи чѣѣѣи ѡнѣѣи. Крѣѣѣиѣи коупно и вѣѣѣи, таѣѣи ѣѣѣи скрѣѣиѣи. ѣмѣѣи мѣѣи вѣѣи ѣѣѣи ѣѣѣи. и нѣѣѣи прѣѣѣи дрѣи. Нѣ сѣи вѣ стѣѣи ѡѣѣи ѣѣи вѣ тѣхъ дѣѣи, тѣхъ ѡѣѣи нѣѣѣи сѣѣѣи ѡѣѣиѣи при

логъ. ꙗко еже на сзрѣвнаго^п ѡчѣсть, на прѣвоѡбразное
 влѣкы възсхѡдитъ . . . . . ꙗко кѣи тѣхъ землѣ възсѣ
 свѣтла ꙗ мнѡгѡбѣтна ꙗсть. въз сѣкими ѡбразы прѣизе-
 щина, ꙗ прѣвосхѡдещивъ сѣ ꙗже ѡ възстока дѣже да за-
 паднаго ѡкѣана црѣтвѣа. ѡна бѡ прошѣше тѣмъко ꙗсмаили-
 те до конца смѣрише, ꙗ едѣа дѣхати оустройше бѣгоч-
 стѣе же ѡ срѣды сзтворѣше. ꙗ тѣхъ црѣ же ꙗ кнѣзе по-
 трѣбѣше. ꙗ рѣтко ꙗ едѣа ѡще ѡбрѣщется тѣмо цѣкѣвъ
 ꙗли сѣенникъ. ꙗ сѣ оѣли ꙗ въз землѣ сзкрытоу соущоу
 стѣивѣиоу. здеже сѣмъ бѣговѣнчѣнымъ Гѡспода^х колико
 лѣтъ кѡримъ ѡ сѣхъ ꙗ ꙗкоже винѡградъ овѣраемъ^х. ꙗ
 сѣ не едѣиноу въз лѣтѣ, нѣ на кѡнѣжо дѣнь же ꙗ чѣсь. Жѣ-
 телѣствоуѣтъ радѣ прѡбѣны мѣтѣ, ѡблѣдающе своѣмъ
 ꙗкоже ꙗ ѡначѣла. бѣгочѣсѣе мнѡжеще, ꙗ добродѣтели плѡ-
 деще . . . . . гдѣ бѣпочѣстѣа народа бѣлико кѣ влѣс-
 техъ ꙗ бѣлико въз подроѣчны^х, нѣгдѣже. Рѣзѣтъ зде ꙗдеже
 прѣпокиаа ꙗзѡли прѣбѣвати. ꙗдеже възсхѡтѣ оѣпокойтесе
 ѡ^{ебѣ} влѣкѣ бѣзгарѣскоу слѣвоу ѡниѣе. Дѣрова же ꙗѣи сзѣк-
 скоу. ѡноѣ нѣ въз едѣинѡмъ ѡстѣающоу. Сѣцѣво ꙗмѣ прѣ-
 несѣнѣе достопохѣвалнаго мѣти. ꙗ бѣгѣ сѣѡ сзтворѣоу про-
 мыслѣнѣ. ꙗко да ꙗ западнаа тѣе пришѣствѣемъ ѡсте-
 тсе, ꙗ налѣѣшаа наздѣають,“ (12). (слѣдѣа)

Въскресението Христово.

Каква неизрѣченна радост докарвжтъ на вѣрующиятъ въ Иисуса Христа човѣкъ тѣзи двѣ думици само — „въскресение Христово!“ Съ такава радост сж се зарадвали десетѣтъ апостоли, когато видѣли Господа вечерята на първиятъ день на седмицата, срѣщу който день прѣзъ ноцта той въскръсна изъ мъртвитѣ (Лука 24, 41 и Ив. 21, 20.). Да, радостъ, не земна а радостъ небесна обзема вѣрующитѣ въ Христа при единѣтъ споменъ само на това велико и славно събитие — въскресението на Иисуса Христа изъ мъртвитѣ. То е вѣнецътъ на Иисусъ Христовото искупително за насъ служение тука на земята. Кръстната смъртъ на Господа нашего Иисуса Христа и въскресението му изъ мъртвитѣ е зърното, крайжгълниятъ камѣкъ, сжщината (ядката) на цѣлото Христианско вѣроучение, което е досущъ немислимо безъ тѣзи двѣ събития. Безъ Христовото въскресение загадъчно би било и нашето спасение. И наистина, що би ни ползувало учението и дѣлото Иисусъ Христово, че дори и неговата кръстна смъртъ, ако той не бѣ въскръсналъ изъ мъртвитѣ. Нашата вѣра въ Христа би била суетна и, ние сами би билѣ най окаянитѣ отъ всичкитѣ чловѣци на свѣтътъ, както много право казва апостолъ Павелъ въ коринтенитѣ (I. Кор. 15; 14, 17 и 19.) по поводъ на това, гдѣто нѣкои изъ между тѣхъ казвали, че нѣма въскресение на мъртвитѣ и, слѣдователно, нито Христосъ е въскръсналъ.

Въскресението на Господа Нашего Иисуса Христа е такъвъ единъ фактъ, щото противницитѣ на Христианството го считатъ за най здравата негова крѣпостъ: „то е ядка на ядката, или центъръ на центъ-

рътъ (den Miffelpunkt des Miffelpunkts) сжщинското сърдце на Християнството. — казва Щраусъ въ книгата си „Die Nalben und die ganzen“ на стр. 125.

Нека прославимъ сега съ благоговѣние и разумно разсжждение това *донеси-радостъ* събитие.

Спорѣдъ разказанното въ Евангелията (Мат. 28; 1—15. Мар 16; 1—8. Лука 24; 1—12. Ив. 20; 1—18) за въскресението Иисусъ Христово ние можемъ си прѣдстави това:

Въ първийтъ день на седмицата, или — което е все сжщото — въ третийтъ день отъ смъртъта Иисусъ Христова, *рано, още въ тъмно* дохожда при гроба на Спасителя Мария Магдалина и вижда, че камѣкътъ, съ който билъ затуленъ входътъ на пещерата (въ която било погребено тѣлото на Иисуса Христа), билъ оттъркуленъ. Оттъркулилъ го билъ ангелътъ Господень, който билъ слѣзълъ отъ небото. Стражата, която пазяла гробътъ, видѣла това и се оплашила тѣй много отъ това извънредно явление, щото замръзнала (вцѣпила се) на мѣстото си като мъртва, а когато, слѣдъ нѣколко врѣме, се посъвзѣла, побѣгнала отъ тамъ въ градътъ. Като видѣла гробътъ отворенъ и празенъ Мария Магдалина отива бързѣомъ при Петра и Ивана и имъ казва: „Изнесли Господа изъ гробътъ и не знаемъ гдѣ сж го сложили.“ А пѣкъ Мария Яковлева, Иванна, Саломия и другитѣ жени, въ този сжщийтъ день, но само вече *призори*, сжщо тѣй се опжтили отъ градътъ къмъ гробътъ на Иисуса съ намѣрение да помажѣтъ тѣлото Му, и, изъ пжтя по край другото се мѣлвѣли за това, кой ще имъ оттъркули камѣкътъ отъ гробътъ, защото той билъ твърдѣ голѣмъ (тѣ незнаели, че тамъ е имало и стража). А като дошле до гробътъ тѣ се смаяли, защото видѣли, че камѣкътъ билъ вече оттъркуленъ отъ нѣкого; тѣхното исплашвание се уголѣмило йоще повече когато, тѣ, като влѣзли въ гробътъ, видѣли тамъ единъ момѣкъ, че сѣди на дѣсната страна и облѣченъ въ бѣли дрехи. Впрочемъ този момѣкъ почналъ да ги ободрява думайки имъ: „не бойте се; азъ знажъ, че вие търсите разпнатийтъ Иисуса: Той воскресна, нѣма Го тука.

Ей мѣстото гдѣто бѣ положенъ Той. Но, идѣте и кажѣте на ученицитѣ Му и на Петра, че Той ще ви прѣвари въ Галилея: тамъ ще Го видите, както ви е казалъ и Самъ.“ И, като излѣзли изъ гробътъ женитѣ побѣгнаха къмъ градътъ; тѣхъ ги обвзѣло трепетъ и ужасъ и никому нищо не казали, защото се боели. А пъкъ Петъръ и Иванъ, като се научили отъ Магдалина за станалото, опжтили се отъ домътъ, гдѣто билъ, къмъ гробътъ, за да провѣржтъ лично казанното тѣмъ отъ Мария и, да прѣгледжтъ гробътъ; Мария вървѣла слѣдъ тѣхъ. Отъ най напрѣдъ и двамата ученици тичѣли заедно (наспорѣдъ); но послѣ Иванъ се затирилъ по силно отъ Петра и дошълъ пръвъ при гробътъ. Като се навелъ и надникналъ, той видѣлъ оставенитѣ пелени; но въ гробътъ самъ не влѣзълъ. Слѣдъ него пристига и Петъръ и, влиза въ гробътъ, и вижда само пеленитѣ оставени и платътъ, що билъ на главата Иисусова, свитъ и оставенъ на друга страна, отдѣлно отъ пеленитѣ. Тогава влѣзълъ и Иванъ. Когато двамата ученици се върнали у домътъ си, Мария стояла при гробътъ и плакала. Потънала въ сълзи, тя надникнала въ гробътъ и изеднжжъ вижда тамъ двама ангели въ бѣли дрехи; че сѣджтъ, единиятъ тамъ гдѣто била главата, а другиятъ — краката на Иисусовото тѣло. И тѣ ѣ думжтъ: „Жено! защо плачешъ? Но Мария, считайки ангелитѣ, на вѣрно, само за какви-годѣ обикновенни хора, тѣжно имъ отвърнала: „Изнесли Господа моего и не знажъ гдѣ сж го оставили.“*) Като казала това тя се обър-

---

*) Нѣкои отъ противницитѣ — критици ваджтъ отъ тѣзи заключения, че тѣлото Иисусово е било поставено врѣменно въ този гробъ и, е щѣло да бѣде прѣнесено, слѣдъ празникътъ (сжбботата) и погребено другагдѣ, — нѣщо, което Мария била знаяла, че ще стане, но не знаяла гдѣ ще бѣде отново погрѣбено то. За да се види лъжовността на това заключение, доста е да се зададе единъ само въпросъ, а именно: като е било тѣй, защо тя не е отишла да попита Иосифа, или Никодима, които разбира се, имало да направжтъ това ново погрѣбение, ами се чуди: „гдѣ ли сж го сложили?“ и пита градинаря ако си го изнесълъ и захвърлилъ нѣгдѣ ти, кажи ми гдѣ си го сложилъ да го взема? Тѣзи послѣднитѣ Марини думи ни навеждатъ на

нала назадъ и видѣла Иисуса, че стои задъ нея, но не го знала защото очигъ ѝ билъ плувнали въ сълзи, погледътъ насоченъ къмъ земята, а мисълта ѝ се носѣла далечъ, далечъ за неразберимото за нея открадване отъ нѣкого си тѣлото на нейниитъ Божи-учителъ: То се знае, тя не си е и помислила даже да види кога-годѣ Иисуса; че стоящия до нея е именно нейниитъ Божи учителъ, за това тя, разбира се никога не е можела и да мисли, а поради това и не се взираше въ него. На Иисусовото питание: „Жено! Що плачешъ? Кого търсишъ?“ Мария отговорила съ молба за това, което я е хвърлило въ такава дълбока скърбъ, бидѣйки на пълно убѣдена, че тя моли градинарьтъ: „Господине, ако ти си го изнесълъ кажи ми гдѣ си го оставилъ и азъ ще го взѣма“. На това Иисусъ ѝ рѣкълъ: „Марийо!“ Като чула името си издумано съ познатийтъ ней гласъ на свойтъ Божи-учителъ, очуденната, слисанната и зарадвана Мария, безъ да се смисли и безъ да знае що да прави и какво да рѣче, хвърля се къмъ краката на Иисуса съ завѣтната дума на уста: „Раввунни! . . . Но Иисусъ ѝ казва: „не се досѣгай до менъ, защото азъ йоще не съмъ възлѣзълъ при отца си; а иди при братята ми и имъ

мисълта, че тя е прѣдполагала какво *людски хора* сѣ изнесли тѣлото изъ гробътъ и оставили нѣкъдѣ си за унижение или поругание. А като се взѣме прѣдъ видъ обстоятелството, че празникътъ бѣ пасхата Еврейска, който трае не само единъ день, а цѣла седмица, става явно и това колко е неоснователно и дори жалко твърдението на казанитъ противници—критици — Иисусовитъ ученици били дълбоко нажалени отъ смъртъта на учителя си, но тѣ никога не сѣ и можѣли да мислятъ за че ще го видѣтъ отново въскрѣсналъ. Мисълта че въскресението е възможно—освѣня въ послѣдниитъ день (Ив. 11, 24; 6, 39, 40, 44 и 54.) за тѣхъ е била досущъ не разумѣваема, инѣкъ тѣ нѣ бихъ се питали единъ другито: що ще рѣче това да въскрѣсне човѣкъ изъ мъртвитѣ? (Мар. 9, 10.). Ето защо отъ начало тѣ се показватъ толкова голѣми невѣрници въ Христовото въскресение (Мар. 16, 11, 13; Лука 24, 11—12, 22—24, 37—41; Ив. 20, 25.). Отъ туй невѣрие на ученицитѣ се вижда и каква гнусна лъжа може да бѣде твърдението, че тѣ билъ имали намѣрение да го откраднѣтъ прѣзъ нощъта и пустнѣтъ слухъ изъ народа за че е въскрѣсналъ изъ мъртвитѣ (Мат. 27, 65)

кажи: възлѣзвамъ при отца моего и Отца вашего и Бога моего и Бога вашего“. Мария Магдалина отива и извѣстява на ученицитѣ, че е видѣла Господа и, че той ѝ казалъ това.

Така дошла радостната вѣсть за възкресението на Господа Нашего Иисуса Христа и до Неговитѣ ученици и сподирници и, тъй е била тя приета отъ тѣхъ. Сега нека видимъ какъ е дошла тѣзи вѣсть и какъ е била тя приета отъ Христовитѣ врагове.

Като дошле въ градътъ войницитѣ, що пазили гробътъ Иисусовъ, казали си правичката на първосвященниците за всичко, що се случило тамъ. А тѣзи-послѣднитѣ, като се събрали съ старѣйшинитѣ и се посвѣтвали, дали на войницитѣ множо пари и имъ рѣкли: „Кажѣте, че Неговитѣ ученици, като дошле прѣзъ нощта, откраднали Го, когато ние спѣхме. И ако това се чуе до управителтъ, ние ще го придуваме и ще ви отървемъ отъ мъмрание.“ Войницитѣ, като взѣли паритѣ, сторили, както билъ научени отъ първосвященниците да направѣтъ. И тѣй първосвященниците купили съ пари смъртъта Христова и пакъ за пари продали неговото възкресение. Единждъ посочилъ на войнишката лъжа, Евангелистътъ по край другото забѣлзва: „И пронесе се тѣзи дума между юдеитѣ дори до днесъ,“ т. е. до деньтъ, въ който е било написано Евангелието. Ние на рѣдътъ си не можемъ да не послѣдваме на Евангелистътъ и да не кажемъ, че такова едно мнѣние, въ главнитѣ негови чѣрти, сѣществувва дори и до день днешенъ.

Пожеже възкресението на Господа нашего Иисуса Христа е несъмнѣнно Божья работа, свѣрхестественно събитие, което човѣшкиятъ разумъ да постигне не може, то ясно е, че то никога не е могло да бѣде и прѣдмѣтъ на каквото и да било историческо описание, или на научно разбиране (разумѣвание), И, наистина като вникнуваме въ общитѣ характеръ на нашитѣ Евангелски повѣстования за възкресението на Иисуса Христа, ние можемъ съ увѣ-

ренность да твърдимъ, че за въскресението на Иисуса Христа нашитѣ Евангелски повѣствованія наистина нищо не говорятъ, т. е. неказватъ какъ е станало то и пр.; тѣ разправятъ само за второстепеннитѣ събития, — но и тѣзи събития сж отъ такъвъ сортъ, щото нѣматъ никаква причина на свързка съ въскресението на Иисуса Христа. При гробътъ идвали мирноносици — събитие чисто случайно: тѣ дошле при гробътъ не за туй, че Христосъ билъ въскръсналъ, и Христосъ е въскръсналъ изъ мъртвитѣ не за туй, че при гробътъ му дошле мирноносици; даже обстоятелството гдѣто камъкътъ е билъ оттъркуленъ отъ вратата на гробътъ едва ли може да бѣде разумѣваемо въ какво годѣ право отнасяние къмъ въскресението на Иисуса Христа, който можѣйки да прѣминува прѣзъ заключени врата, едва ли е ималъ нужда за въскресението си да бѣде оттъркуленъ камъкътъ, а слѣдователно и да слѣзватъ отъ небето ангела *). И тѣй Евангелиститѣ ни разказватъ тукъ само за такива едни обстоятелства, които не сж ни причина, ни слѣствие на въскресението Иисусъ Христово. Впрочемъ възможна е извѣстна градация дори и при тѣзи условия и, тукъ посочванитѣ отъ Евангелиститѣ повѣствованія обстоятелства, може да се раздѣлятъ на двѣ купчини — по важни и по не важни, къмъ първата купчина могатъ се отнесе онѣзи обстоятелства, които най вече даватъ поводъ да се доде до убѣждението, че главното, недостъпно за описание, събитие е истинско. Такива сж: 1) Оттъркуляването на камъкътъ; 2) Празднотата на гробътъ, или — което е все сжщото — липсуването на Иисусовото тѣло; 3) Необяснимото липсувание на стражата, която, кой знае защо, се е осмѣлила да напустне постѣтъ си по срѣдъ нощъ, прѣди истичението на назначенниятъ ней срокъ; и, най сѣтнѣ, 4) Яснитѣ

---

*) По наше скромно мнѣние камъкътъ е билъ оттъркуленъ отъ ангелътъ за да се даде възможность на приятелитѣ и враговетѣ на Христа да видѣтъ празднотата на гробътъ и повѣрватъ, че Той наистина е въскръсналъ, както сж казвали на първосвященникитѣ и побѣгналитѣ папачи на гробътъ — войницитѣ.

думи на ангелътъ или на ангелитѣ, които посочватъ истинското обяснение на станалото. Къмъ по неважнитѣ обстоятелства трѣбва да се отнесжтъ 1) пристиганieto и числото на мироносицитѣ и 2) числото и изгледътъ на ангелитѣ. Тѣзи обстоятелства ние отнасяме къмъ по неважнитѣ, защото тѣ по малко се отнасятъ къмъ главното събитие. Колкото мироносици и да дойдѣли, колкото ангели и да бихж се явили, въ каквото погледъ и да бждѣхж тѣ, сами по себе си тѣ никога не бихж въскресли умрѣлийтъ; сжщо както да се каже съу вѣрность, че Исусъ Христосъ е могълъ да въскрѣсне и безъ да се явяватъ ангелитѣ и безъ да идвжтъ мироносицитѣ при гробътъ му. На основание по важнитѣ обстоятелства, особено пакъ на основание Евангелското обясняване нѣманието въ гробътъ тѣлото Исусово, може съ увѣрность да се твърди, въ що именно се е състояло станалото събитие. Никакво друго обяснение не е възможно. Ученицитѣ не сж могли да взѣмжтъ Исусовото тѣло; както е разказвала стражата, подучена отъ първосвященниците, по тѣзи причини: 1) Тѣмъ винаги е можела да побърка физически въ тѣзи работа самата стража, която, разбира се, по колкавината на силитѣ трѣбва да си прѣдставяме много по голѣма отъ силата на ученицитѣ (сравни Мат. 27, 64—66.); 2) Ученицитѣ не сж могли да отгъркулатъ твърдѣ голѣмийтъ (Мар. 16, 4.) и, слѣдователно много тежкийтъ камъкъ, да изнесжтъ тѣлото Исусово, да сгвжжтъ и слагжтъ на рѣдъ погрѣбалнитѣ обивки (Ив. 20, т.) и, да не събуджтъ стражата; 3) За ученицитѣ на Исуса не е имало никакъвъ потикъ да краджтъ тѣлото му; най сѣтнѣ, 4) Ако наистина ученицитѣ да сж изнесли тѣлото Исусово изъ гробътъ, то нѣмало си е мѣстото цѣлата стража да напуца постѣтъ си само зарадъ туй, да отиде и обади на когото трѣбва за станалото. Нѣкои противници — критици твърджтъ, че Иосифъ отъ Ариматея билъ пратилъ слугитѣ си да дигнатъ тѣлото Исусово отъ гробътъ, въ който било погрѣбено въ Петъкъ и го занесжтъ въ другъ гробъ. Да допустнемъ за една минута, че Иосифъ е працалъ за тѣзи цѣль своитѣ

слуги при гробътъ. заварденъ отъ стражата. Но тѣ не сж могли да го прѣнесжтъ въ такова необикновено врѣме (по срѣдъ нощъ), вече поради това едното обстоятелство, че при гробътъ вардѣла стража, която — то се знае — била е и поставена за туй именно, що го никой да се не осмѣли да вземе и изнесе тѣлото Иисусово . . . . Ако Иосифъ би измолилъ разрѣшение за това (както измоли разрѣшение да снѣме тѣлото Иисусово отъ кръстътъ и го погрѣбе), то пакъ нѣмаше защо да го върши толкова на бързо, та че и по срѣдъ нощъ. Най сѣтнѣ, ако Иисусъ Христосъ наистина не бѣ умрѣлъ а само се бѣ прѣнесълъ (както твърджтъ, че било наистина сжщитѣ противници — критици), сжщо не би могълъ, отъ какъ се свѣсти, да излѣзе изъ гробътъ. Измжченъ, омоломощенъ, отъ много изтекла кръвъ, Той — то се знае — не би могълъ да оттъркули отъ вратата на гробътъ она грамаденъ камъкъ, когото не можели да оттъркулятъ нѣколко здрави хора . . . . И тѣй излиза, че е възможно да се приеме само обяснението на ангелътъ, което се съобщава едногласно отъ Евангелиститѣ.

Колкото за това, гдѣто евангелистътъ Марко нарича ангелътъ „юноша (момъкъ)“, а евангелистъ Лука ангелитѣ — „двама мжже“ — нѣщо, което дава поводъ на противницитѣ да твърдятъ, че това сж биле пратеннитѣ отъ Иосифа Ариматейски хора за да вземжтъ и изнесжтъ тѣлото Иисусово отъ този гробъ и го прѣнесжтъ и сложжтъ въ другъ, — ще кажемъ, че тѣ наричжтъ ангелитѣ тѣй, защото въ такъвъ изгледъ се показали тѣзи послѣднитѣ на видѣлитѣ ги мироноси-жени. Само ангелитѣ можехж да кажжтъ на женитѣ: „не бойте се . . . той въскръсна. . . той ще ви прѣвари въ Галилея“. (Мар. 16, 6 — т). Само ангелитѣ можжтъ да се появявжтъ изеднжждѣ, безнадежнъ (Лука 24, 4.), та — че при туй и въ такива дрехи, каквито хората нѣматъ обичай да носжтъ. Марко и Лука казватъ като какви сж билѣ на гледъ ангелитѣ, а пъкъ Матей и Иванъ — що сж билѣ тѣзи мжже, или юноши. Ние знаемъ отъ битието гл. 19 ст. 5 и пр. и отъ книга 2-ра на Макавѣитѣ, гл. 3, ст.

26 и др., че ангелитѣ наистина сж се явявали на хората като юноши, или мжже.

Иисусъ Христосъ въскръсналъ изъ мъртвитѣ съ сжщото свое тѣло, съ което умрѣ на кръстътъ и се погрѣбе въ гробътъ, съ ранитѣ на ржцѣтѣ и краката отъ гвоздеитѣ и оная въ рѣбрата отъ копиего, съ плътта и коститѣ си, та-че и съ способността да ѣде като другитѣ хора каквато и да било храна. Това се вижда явно отъ повѣствованията на четирмата евангелисти и, особено отъ Лука 24, 39—43 и Ивана 20, 20—28. Външниятъ изгледъ на Христа, или неговиятъ образъ си останалъ неизмѣненъ и слѣдъ въскресението му; иначе наистина не бихж го познали нито Мария Магделина, нито апостолитѣ, нито останалитѣ вѣрующи. Тѣлото на Христа слѣдъ въскресението му могло е да бѣде пипано (осѣзано), можѣло е да се движи, да диша и пр.; но, сжщеврѣменно то се е добило и съ такива едни свойщини, които не е имало по напрѣдъ, безъ да прѣстава да бѣде естествено и човѣшко тѣло. Тѣй отъ евангелскитѣ повѣствования (Ив. 20, 14 и 19) знаемъ че въскръсналии Христосъ е могълъ да се явява мигновено, та че и по единъ свѣрхестественъ начинъ. Да, И слѣдъ въскресението си Христосъ е ималъ това сжщото тѣло въ което е обитавалъ неговиятъ духъ въ врѣме на земния му животъ, само че това естествено тѣло, слѣдъ въскресението станало на *прославлено* (I. Кор. 15, 51 и пр.), облѣкло се въ нетлѣнието и безсмъртието, т. е. въ най-високата, свѣрхестественната сила.

Христосъ съ смъртта си побѣди смъртта, а съ въскресението си освяти животътъ ни: въ неговото лице въскръснахме ние падналитѣ, но сега вече избавени чловѣци. Съ въскресението си Христосъ направи тѣлото ни нетлѣнно и способно за вѣченъ животъ, а душата ни отърва отъ властта на ада. Нѣщо повече той я приближи до Бога. Слава Христу во вѣки!

Изъ книгата *жизнь господа нашего Иисуса Христа* отъ свящ. Т. Буткевича.

Прѣвелъ Визиревъ.

Хозарската миссия на св. Кирила и Методия

(Продължение отъ I—II кн.)

Тъй като всичкитѣ тия извѣстия не даватъ положителни основания за историята на Хозаритѣ, то затова е прието политическата тѣхна история да се наченва отъ това врѣме. отъ когато Византийскитѣ историци хронографи наченали да говорѣтъ за тѣхъ; такова врѣме се признава началото на VII вѣкъ, — врѣме, отъ което се наченва пб-правилния политически животъ на Хозарското царство макаръ, Хозаритѣ, като народъ съ нѣкакво си политическо устройство, се появили на историческата сцѣна много пѣ рано. Извѣстно е, че въ IV в. нахлули отъ къмъ Волга свирѣпитѣ хуни и въ бурното си стрѣмление завладѣли и хозаритѣ, които тогава населявали мѣстата между Каспийското и Чърно морета. Отначало тѣ се съжзали съ хунитѣ, нѣ подирѣ се отдѣлили отъ тѣхъ, нѣ били покорени отъ Атила, — това се случило въ 448 г. подиръ Р. Хр., по свидѣтелството на Приска, който за тѣзи случка говори слѣдующето: „Аказиритѣ (хозаритѣ) се състояли отъ много племена и се управляли отъ множество малки владѣтели. Императоръ Теодосий съ помощта на подаръци ги накаралъ да развалижтъ съжзѣтъ съ Атила, а да се съжзѣтъ съ римлянитѣ; нѣ при раздаванието на подаръцитѣ Курида (началникъ на войската) счелъ се за обиденъ и излъганъ при раздаванието на подаръцитѣ и повикалъ Атила да се сѣди противъ другитѣ князове, Атилъ нахлулъ съ войската си въ хозарската земя и ѣж покорилъ за себе си; щомъ ѣж покорилъ, назначилъ за управителъ въ неѣж сина си Еллака“ 1). Подиръ смъртта на Атила хозаритѣ въ

1) Striter Memoriae populorum, m. i, p. 489.

различно врѣме били и подвластни и свободни, нѣ отъ VI в. могъществото имъ почнало силно да се повдига и вече въ 626 г. ний ги виждаме до толкова силни, щото императоръ Ираклий, по свидѣтелството на византийскитѣ историци, намѣрилъ за нужно да влѣзе съ тѣхъ въ съюзъ, за която цѣль испращаль до тѣхъ и посланници съ подаръци. Хозаритѣ се не отказали отъ съюза и помогнали на Ираклия въ войната му съ перситѣ подъ прѣдводителството на своя вождь Зибела или Зимбила, който по чинътъ на службата си билъ вторий подиръ каганя (царя) и слѣдъ свършването на войната за храбростъ и приятелство билъ обсипанъ съ приятни и ласкави думи отъ императора Ираклий, при което императоръ Ираклий за помощъ и съюзъ съ тѣхъ прѣзъ врѣме на войната общаль да му даде дъщеря си Евдокия за жена ¹⁾. Дѣйствиелно хозаритѣ услужвали на императора. Подиръ това ний виждаме хозаритѣ въ продължение на цѣли столѣтия да вѣюватъ съ аравитянитѣ и мухамеданитѣ; прѣзъ този периодъ тѣ и побѣждавали и били побѣждавани, до гдѣто въ 737 г. Мерванъ — управитель на Месопотамия, Армения и Азербай — джана, съ 120,000 войска не нанесълъ рѣшително поражение на хозаритѣ; при това принудилъ кагана да иска миръ и тържественно да приеме мухамеданската вѣра ²⁾. Нѣ съ паданieto на династията на Омоядовци, когато воинственния духъ на аравитянитѣ вече охладнѣлъ, войнитѣ съ хозаритѣ станжали по рѣдки и това дало възможность на хозаритѣ да обвържатъ оржието си противъ съсѣдитѣ си къмъ западъ и сѣверъ. Тѣ покорили едно подиръ друго: черноморекитѣ българи и имъ наложили данькъ ³⁾, завладѣли, прѣзъ врѣмето на войната на Юстиниана Рипотмета съ херсонесцитѣ, часть отъ Таврида ⁴⁾ и съсѣдната съ Корсуния страна Готтия, а на сѣверъ поко-

1) Stritter. t. III, p. 549—552 — свидѣтельствува Никифоръ, Теофанъ и Анастасий.

2) История на Русското Государство отъ Карамзина, т. III, пр. 248

3) Stritter, *ibid.* t. III. 555 и II. 505.

4) Ivid, III. 557—563.

рили и наложили данъкъ на славянскитѣ племена поляци, сѣверянци, радимичи и вятичи ¹⁾. Естествено, че византийскитѣ императори не могли да не обърнатъ внимание на единъ такъвъ силенъ съседъ и, като влѣзали съ тѣхъ въ съюзъ, хвалили се съ тѣхната дружба и въ нѣкои тържествени дни се обличали съ хазарската дрѣха наричана „Тзитзакня“, която била въведена въ Гръция отъ Ирина ²⁾.

По този начинъ Хазария прѣзъ врѣмето отъ V-II в. до XI се състояла отъ различни народности отъ на- дошлитѣ народи отъ тюркското племе, финни мидо- сарматакийски племена или черкески; частъ отъ исто- чно славянски народи; славяне, руси; отъ нѣкой хунски народи, които се скитали по долна Волга и Донъ, отъ значително количество евреи — ето племенния съставъ на Хазария ³⁾. Господарътъ на Хазария се наричалъ „хаканъ“ т. е. владика (по Мойсея Хоренско — Армен- История). Названието „хазари“ най напредъ се явява у Византийски историкъ Тенерана около 626 г, по по- водъ на тѣхния съюзъ съ Ираклия и дружбата на послѣдния съ прѣдводителя ⁴⁾. Въ Хазария имало нѣ- колко столици: тѣй при устието на Волга се намиралъ главния имъ градъ Атель или Итиль ⁵⁾ основанъ, както се говори, отъ Хозра Анутирванъ. Нубийския геогра- фистъ Шерифъ-аль-Едризи разказва, че рѣката Итиль (Волга) раздѣляла столичния градъ на 2 части, че той билъ доста многолюденъ, въ окръжностъ ималъ три мили; каганътъ живѣлъ въ западната, търговцитѣ и простия народъ въ источната частъ. Освѣнъ това този разказъ за столицата се допълня отъ арабскитѣ хро- нографи: Ибнъ Фодланъ, Ибнъ-Хаукалемъ и Месуди,

1) Истор. на Русск. Господар. Карамз. т. I, стр. 47 сви- дѣтелствува Несторъ.

2) Strittgr. ivid. III. 550.

3) Разискване за началото на Руситѣ. Иловайски, стр 70.

4) Jdid. стр. 90.

5) По Ибнъ — Фодланъ Итиль е име на Голѣмата рѣка въ хазарската страна, която минава покрай земята на руситѣ и българитѣ; Итиль — столица, и рѣката е наречена по нейно име Гаркави стр. 85.

по който: въ Итиля Волга (Итиль) протичала прѣзъ самия градъ и го раздѣляла на 2 части: въ едната отъ които — Хозранската живѣяли руски и славянски търговци ¹⁾, а въ другата — западната живѣялъ въ палатъ каганътъ; палатътъ на каганитѣ на западния брѣгъ билъ кирпиченъ, а другитѣ кѣщи — паянтови ²⁾. Но най вѣроятно е, че столицата се е намирала близо при Дербентъ, послѣдното може да се утвърждава възъ основание свидѣтелствата на источнитѣ писатели ³⁾. Още е за вѣрване, че хановѣтѣ имали нѣколко столици, едната на брѣгътъ на Каспийското море, не далеко отъ сегашниятъ Дербентъ, другата — описаната по-горѣ — градъ Итиль или Баланторъ, многолюденъ и богатъ градъ; нѣколко мѣсеци прѣзъ годината каганитѣ прѣживѣвали и въ богата на Таврида. Извѣстна е сѣщо и построената на брѣгътъ на Донъ, въ долната земя на Донската войска или казаки, крѣпостъта Саркеллъ, Бѣлата гостинница или Бѣлата Вѣжа, която е служила за защита на владѣнията си отъ прѣминава нидто на скитающитѣ се народи и особено отъ печенегитѣ ⁴⁾, които били отъ къмъ западната страна на Донъ безпокойни сѣсѣди на хозаритѣ; тѣзи крѣпостъ прѣграждала сѣщо пѣтя и на русситѣ, които отъ Азовското море чрѣзъ Донъ и Волга прѣминавали за грабежъ въ Каспийското море; тѣзи крѣпостъ запазвала сѣщо столицата Итель ⁵⁾. За укрѣпяването ѝ каганътъ поискалъ отъ гръцкия императоръ Теофила искусни зидари — по разказването на Константина Багрянородний това се случило около 835 година. Императорънъ изпълнилъ просбата на кагана и повѣрилъ постройката на крѣпостъта на зидарския началникъ Петронъ, който взелъ съ себе си майстори и работници. Съврѣмевника на Константина — Леонтий съобщава

1) Ibid § 10, стр. 108.

2) Нубийския географъ Шерифъ-аль-Едризи живѣялъ около 1153 г. по свидѣтел. на Карамзина.

3) Ibid.

4) Constantin Porphyrogen. De administratio imperio c. XXXVII, p. 21 et cet.

5) „Разисквания за нач. на Русситѣ“ Иловаици, стр. 100

Освѣтъ това, че въ тѣзи крѣпостъ се помѣщавали до 300 души отъ хазарскій гарнизонъ, които отъ врѣме на врѣме се смѣнявали ¹⁾. Освѣтъ столицитѣ и тѣзи крѣпостъ извѣстни градове били: Кудранъ, Гадранъ, Сессалъ, Самандаръ, Альбанду, Садилъ, Дербентъ — тѣзи градове спомѣнва Нубийскій географистъ Шерифъ — ель — Едризи ²⁾.

(Слѣдва).

---

1) Историята на Рус. Господар. Карамз. *ibid*

2) *Ibid*.

П. Изгубиното дѣте.

„Искончавшымъ дни, и возвращаю-
щимся имъ, сета отрокъ Иисусъ въ Іе-
русалимъ: и не разумѣ Іосифъ и мати
Его“. — А когато се свършили днитѣ
на празника, като се връщали, отро-
чето Иисусъ останало въ Иерусалимъ;
и това не забѣлѣзали Іосифъ и Майка
му“. (Лук. 2, 41, 43.)

На Растояние 105 или 120 километра отъ Иеру-
салимъ, има прѣкрасно дълго бърдо. Прѣдъ това бър-
до се намира една мѣничка, нѣ тиха, мирна, съ бла-
горастворени миризми пълна долина. Да се издигнемъ
на върхътъ на това бърдо. Поглѣднете сега, наоколо!...
На страна отъ бърдото — лежи едно селце, малко на
страни отъ селото — има единъ изворъ отъ вода и во-
дата си остава въ мраморно водо-хранилище (щерна).
На този изворъ ходятъ за вода всичкитѣ жени отъ
това село. Гледайте, какво има тамъ по-нататъкъ задъ
това село! Тамъ, между гората и по-нататъкъ отъ тази
малка долина, която лежи при политѣ на бърдото, на
лѣво, има голѣма прѣкрасна равнина, по-хубава отъ
която нѣма по всичката земя. Тя се наричала нѣкога
си Ездрелонска равнина. Тази гора която се отличава
съ околчестиятъ свой връхъ -- на лѣво — е гората
Таваръ; а тамъ, задъ бърдото вие можете да видите
върховете на малката гора Ермонъ и Гиглбоа. А тая
прѣкрасна гора, която се допира съ политѣ си до во-
дитѣ, които се виждатъ надалечъ, е грората Кармилъ.
Погледнѣте сега право назападъ: тѣзи води, които тѣй
свѣтло блѣщатъ отъ слънцето, водитѣ на Срѣдизем-
ното море. Вие можете да ги виждате и отъ дѣсната

и отъ лѣвата страна на гората Кармилъ. На сѣверъ има друга прѣкрасна равнина, а задъ нея надалечъ се виждатъ цѣло море гори, посрѣдъ които особено се издига една, на която върхътъ се покрива съ ледъ. Това е стария Ермонъ! Какъвъ прѣкрасенъ изглѣдъ има тя отъ това бърдо! А кждѣ сме ние мислите си вие?

Това бърдо е Назаретското, а това село на западната му страна, е Назаретъ. Тука е живѣло нѣкога едно малко отроче. Азъ мисля, че То често е погасяло жаждата си отъ този источникъ: често дири отъ неговитѣ стѣпки сж оставали по това бърдо; често поглѣдитѣ Му сж се спирали върху тѣзи бърда, гори и долини. Това отроче е било Исусъ.

Неговитѣ родители живѣяли въ това сего, макаръ и да сж били бѣдни, нѣ тѣ происхождали отъ царски, родъ и били смирени и благочестиви. Всѣка година тѣ ходили, съ всичкитѣ си домашни и роднини, въ великийтъ градъ Иерусалимъ, гдѣто билъ храмътъ, на поклонение Богу, споредъ както било прѣдписано, и именно ходили за Пасхата (което ще каже „прѣхождане“), нареченъ така за това, че Ангелътъ Божий, който избилъ толкова много Египтяне (Исх. 12, 27), заминялъ кжщитѣ на Израилтениѣ. И ето веднѣжъ подиръ свѣршванието на такъвзи празникъ, тѣ, съ роднинитѣ и съсѣдитѣ си, като се връщали за у дома си, въ Назаретъ, и по всѣка вѣроятность, се връщали пѣши, съ исключение на старитѣ и слабитѣ, които безъ съмнение много малко трѣбвало за ѣзджтъ на мулета.

Този пѣтъ е прѣкрасенъ: той се простиралъ прѣзъ бърдата, покрити съ лозья и миризливи цвѣтя, посрѣдъ полѣтата, готови за жатва, посрѣдъ долини украсени съ прѣкрасни лянове и шаронски трѣндафили, посрѣдъ шибръчки и гастаци, оживлявани отъ пѣнието на птичкитѣ и най много отъ гугуцението на гълъбитѣ и гургулицитѣ: какъ прочее, трѣбва радостно да сж тупали сърдцата на нашитѣ пѣтници — чужденци! Съ какво въодушевление, трѣбвало тѣ да си приказватъ за градътъ Давидовъ, за великолѣпниятъ тамъ храмъ,

гдѣто тѣ току щѣ бѣхъ се поклонили, за първо-свещеника, който ималъ толкова богато облѣкло, за музиката, отъ която ечели всичкитѣ дворове на Господния храмъ, за благочестивитѣ хора, които раздѣляли съ тѣхъ празничнитѣ имъ радости, на старитѣ другари, които тѣ тамъ срѣщали, за милитѣ на сърдцето си, които били тамъ съ тѣхъ въ прѣминжлата година, и които сега нѣмало вече! Съ какво туптение на сърдцата си, тѣ трѣбвало да сж си припомняли пѣснитѣ Сионски, които тѣй сладко пѣлѣ хорътъ отъ дѣцата Еврейски, и тѣзи издирвания, които правили тѣ за Спасителя, който е билъ въ тѣзи дни прѣдметъ на народнитѣ чакания! Безъ съмнѣние и сами тѣ, се слѣли въ единъ общъ хоръ, усаждавали себе си изъ пѣтьтъ съ пѣнието на пѣснитѣ Сионски.

Най-подиръ зело да мръкнува; слънцето наченало да залѣзва задъ баиритѣ, и, на западъ, облачитѣ се освѣтили вече съ свѣтлината на вечернитѣ зари. Нашитѣ странници се спрѣли въ единъ малкъ гжстакъ отъ високи палмови дървета близо до изворътъ, готвили се да подкрѣпятъ силитѣ си съ храна. И какво се зачуло изведнѣжъ? На всѣкъждѣ се расчуло, че „дѣтето се изгубило!“ „дѣтето се изгубило!“ Майка му бърза да узнае за него у всичкитѣ нейни спѣтници, въ всичкитѣ дружини. Тя мислила, че дѣтето ѝ е нейдѣ помежду сродницитѣ или познайницитѣ; нъ, не! Никой не Го видѣлъ! Какво прочее бѣдното нейно сърдце трѣбвало да почувствува? дѣтето може би да е откраднато отъ нѣкой лошъ чловѣкъ! Дѣтето може би да е паднѣло въ нѣкакъвъ трапъ! Дѣтето може би да се е разболѣло изведнѣжъ и да е останѣло по този начинъ въ безпомощно положение! Дѣтето може би да се е отдѣлило отъ пѣтьтъ и съвсѣмъ да се е изгубило! Бѣдна майко! Никой не може да искаже твоята скръбъ! Никой не може да познае чувството на твоеото сърдце!

Въ всѣкой случай тя намислила да се върне по диритѣ си: Уморена отъ дневниятъ пѣтъ, тя толкова повече усилва крачкитѣ, при нощната свѣтлина на луната; едвамъ по нѣкога чува се нейниятъ скърбенъ

отзивъ: „Иисусе! Иисусе!“ Нѣ нѣма отвѣтъ. По нѣкога ѱ се струва, като, че милиятъ Неговъ образъ стои подъ нѣкое дърво; нѣ това не е нѣщо друго освѣтъ дия отъ сѣнката. По нѣкога тя се ослушва, и ѱ се струва, като че тя чува Неговиятъ гласъ; нѣ това е само далечниятъ отзивъ на пастиря. Така цѣлата нощъ прѣкарва въ сърдечни мѣки за изгубеното дѣтенце! Дѣца! може да се случи, че вие понѣкога бивате не твърдѣ обични къмъ майка си. Може да се случва, че вие не бивате твърдѣ почтителни къмъ нея въ вашитѣ изражения. Позволѣте ми да ви увѣря, че нѣма за васъ и *не може* да бѣде за васъ други такави другаръ, каквато бива майка ви. Помнѣте, че ако вие отрѣдено да умрете въ дѣтинството си, майка ви никога нѣма да ви забрави. Тя ще помни, какви сте били вие нагледъ, тя ще си припомня звуковетѣ на вашиятъ гласъ; и даже тогава, когато всичкитѣ други прѣстанатъ и да произнасятъ вашето име, *Тя* все още ще мисли за него; въ срѣдъ день и въ срѣдъ нощъ ще мисли съ сърдечна скѣрбъ и съ сълзи на очи. А ако Богъ ви даде да порастете, тя — не ще замине день. не ще замине часъ въ деньтъ — все ще мисли за васъ и все ще желае да направи каквото и да било за васъ. Ако ви постигне болѣстъ или бѣда, тя непрѣмѣнно ще доде къмъ васъ и ще се опита да направи за васъ всичко, което само ѱ бѣде възмѣжно. Другитѣ могатъ да ви забравятъ васъ, другитѣ сърдца могатъ да истинжатъ къмъ васъ, другитѣ можатъ да ви укоряватъ; нѣ тя — майка ви — тя все ще бѣде на ваша страна и все ще ви обича и — като ви обича, ще ви защищава. И остарява тя, и ослабнова и не ще може повече да ви вижда; а сърдцето ѱ за васъ ще си остане све сѣщето, и така ще тупа отъ любовъ за васъ до самата смъртъ! . . .

Дѣтето се изгубило! Дѣтето се изгубило! Мария, Майка му, утрудена отъ пѣтътъ до ослабване на всичкитѣ си сили, все още върви, отива въ Иерусалимъ. Нито тихата свѣтлина на луната, която тѣй успокоително освѣтлява бърдата, нито свѣтлината на сѣнцитѣ, които тѣй леко се простирали въ долината,

нито благоуханията, които испущали смокиненитѣ и портокалени дървета — нищо не въспира нейното внимание; даже пѣсенъта на славея ней ѝ се струва досущъ на дѣтински плачъ.

Съ настѣпването на сутринъта, както и по-напрѣдъ, се посрѣбоявали отъ свѣтливитѣ зари познатитѣ на нея кули и покриви на великиятъ Иерусалимски храмъ: нѣ какъ различно намъ се прѣдставляватъ едни и сѣщитѣ нѣща, като гледаме на това какво расположение на духътъ се намѣрваме ни сами! Едно и сѣщото срѣбро се прѣдставлява и на гробна дъска и въ форма на кубенце: нѣ какъ различно говори то на сърдцето! По наанапрѣдъ, когато тя гледаше на тѣзи пакъ сѣщитѣ кули, нейното сърдце тупаше отъ радостъ, защото тя отиваше на поклонение Богу Отцевъ своихъ, придружавана отъ възлюблениятъ свой синъ: а сега Него Го нѣма! Той се изгубилъ!...

А какъ е можело това да стане? Тя знаела, че той не ще отиде въ общество на нечестивитѣ; тя знаела, че той не ще си позволи да направи нѣщо противозаконно, нѣщо, съ което да наскърби сърдцето на майка си: и отъ това още повече не можала да си истълкува, какъ е можалъ да се изгуби. Ако би той макаръ най-малко да е показалъ въ себѣ си бѣлѣзи на непослушание, то тя щѣше да може още тѣй или инакъ да си истълкува защо той ѝ е оставилъ; нѣ-такова нѣщо нѣма! Той всѣкога обичалъ бѣдниятъ си покривъ въ Назаретъ и никога въ нищо не отвърщалъ. А не е ли чудно сега, какъ е можалъ той да се изгуби?!

Едвамъ се отворили градскитѣ врати, Майката бърза да разгледа всичкитѣ улици. Тя отива въ тази къща, гдѣто тѣ се спирали въ врѣме на Пасхата. Нѣ тамъ — не Го видѣла. Тя отива къмъ тѣзи малко познати, които тя имала въ града; нѣ и тѣ не Го виждали. Тя отива на мѣстото, гдѣто сѣ събиралъ народътъ, отива къмъ капалнитѣ, навсѣкждѣ распитва за свойтъ синъ: нѣ никой нищо не може да ѝ каже. Настѣпва и нощъта; а тя още не знае нито сина си, нито спокойствието си. Прѣминуватъ цѣли три дена,

а бѣдната майка все още стои безъ утѣшение! Ами да ли не е продаденъ Той, както Иосифа? Да ли не е убитъ Той отъ ржката на нѣкой лошъ чловѣкъ и тайно заровенъ? Да ли не лѣжи той въ нѣкое тъмно, скрито мѣсто, на болезненъ и смъртенъ одъръ, въ напрасни очаквания помощъ отъ своята майка

О, света приснодѣва Марио! Ти си изгубила своя възлюбленъ Синъ — и ето сега учишъ тѣзи дѣца на разни уроци, като напр.: ти ги учишъ най-първо на това, че *нашитѣ бѣди и скърби иджтѣ измѣ насъ отъ тамъ, отъ гдѣто ние не очакваме.*

Когато, съ ранната свѣтлина на ясниятъ день, Иосифъ и Мария се приготвили да трѣгнатъ назадъ слѣдъ поклонението, тѣ мислили, безъ съмнѣние само за това, че по пладня ще бѣде твърдѣ горещо, че пжтътъ ще бѣде дългъ и труденъ; нѣ мислили сж тѣ, че около нощта ще се изгуби дѣтето имъ, и на сърдцата имъ, наедно съ ношната тъмнота, ще падне и мракъ и скърбъ? Ние приличаме на мѣничкитѣ мраве, които все щастливо и успѣшно тичатъ по различнитѣ свои пжтечки, когато изведнѣжъ имъ се испрѣчи нѣкой желждъ (жиръ) или пржчица, — тѣ, въ очудване, спиратъ се, и послѣ — или се връщатъ назадъ, или наченватъ да обикалятъ около тѣхъ. Както често се случва съ дѣцата, че тѣ мислено прѣпускатъ на конь или се расхождатъ по полето, когато изведнѣжъ начене да се чува гръмъ; или иджтъ гостѣе, — и всичкитѣ имъ мечти се събарятъ. Често мене ми се е случвало да се наслаждавамъ съ щастieto на дѣцата, като гледамъ на тѣхъ: какъ тѣ, подъ бащинтъ си покривъ, ту безгрижно се люлѣжтъ на своитѣ люлки, ту игражтъ на конѣе, ту се веселѣжтъ съ гължбчетата и пиленцатата, ту се носѣжтъ на кокили: казалъ би, че такъ вози щастие не трѣба и да се свършва! Нѣ прѣминуватъ нѣколко недѣли или мѣсеци, и какво става? Капацитѣ на този хубавъ домъ сж закрити и вратитѣ затворени! Щастливитѣ нѣкога родители лежжтъ въ влажната земя, а щастливитѣ нѣкога дѣца раздѣлени едно отъ друго и, може би, за винаги. Ахъ, шипове или бодливи трѣнѣе, които ни дращжтъ и боджтъ

ржцѣтъ, и остритѣ гвоздеи, които се случватъ подъ краката ни и ни докарватъ толкова болестъ. не винаги се срѣщатъ тамъ, гдѣто ние ги очакваме. Вижда се. че, като знаемъ, гдѣ може и трѣба да ни очаква бѣдата, ние щѣхме да се приготвимъ да ѣмъ посрѣщнемъ, както трѣба, — и, наистина, ние би могли да се приготвимъ за нея; нъ, вижда се, това не е по волята на небесниятъ нашъ отецъ. Къмъ нашитѣ испитания трѣба да се отнася и неизвѣстността на бѣдѣщето. Господъ иска съ това да ни покаже, че ние не можемъ сами себе си да пазимъ, не можемъ сами себе си да вардимъ. Дѣтето като прѣминува прѣзъ гората, държи се за ржката на баща си; то не знае, кога и гдѣ ще му се случатъ пжнѣе и камънѣе, прѣзъ които трѣба да прѣмине, ями и трапове, въ които то може да падне, замѣе и други ядовити животни, които могатъ да го ухапжтъ; не знае, нъ върви за това, че ржката на баща му го поддържа и води, като го прѣдпазва отъ злото

Света и приснодѣва Мария, която скърби и търси младенца Исуса, поучава насъ, второ, на това, че *за пазението и запазването на дѣцата, се изисква нѣкой си нѣ-голѣмъ, отъ колкото тѣхнитѣ родители.*

Може би не е имало майка, която да е обичала своя синъ до толкова, колкото Мария е обичала Младенеца Исуса. Тя имала голѣми надежди на Него. Архангелъ Гаврилъ му далъ име. прѣди Той да се роди. Още Исаия Го нарѣкжлъ „Емануилъ“, което ще каже: съ насъ е Богъ. И поклонението на пастиритѣ, и поклонението на вълхвитѣ, и пророчеството на Стареца Симеона, и благодарната, хвалебната проповѣдь на Анна пророчица дава ли ѣ да знае, какво тя може да очаква отъ него. И ето сега чадото ѣ, нейниятъ Синъ, който показвалъ толкова велики надежди, се изгубилъ! Какво, какво е неможело съ него да се случи! И кой би могълъ да Го спаси, да Го заварди?

А кой и въ обще може да запази дѣцата? Родителитѣ имъ не могатъ да ги запазятъ здрави, не могатъ да ги исцѣрятъ отъ болѣстѣта, не могатъ да ги прѣдотвърнжтъ отъ прѣдиврѣменна смъртъ! А кой

може? Тѣмъ имъ е потрѣбенъ нѣкой, който да може да ги пази и въ къщи и отъ вѣнъ къщи, и по сущата и по морето. И този приятелъ е Богъ: Той е по-голѣмъ отъ всичкитѣ другари, Той е по-голѣмъ отъ бащата и майката, Той е по-голѣмъ отъ всичкитѣ силни на земята. Дѣтето може да се изгуби, нѣ Богъ знае, гдѣ се намѣрва то. Дѣтето може да се разболѣе, нѣ Богъ може да го исцѣри. Дѣтето може да умрѣ и може да излѣзе отъ ржцѣтъ на майка си и да иде въ онзи свѣтъ, гдѣто не може да иде подиръ него майка му; нѣ Богъ го пази. О, колко е сладко да се чувствува, че всѣко дѣте се намира въ грижата на Тогова, Който може всичко и който никога не забравя това, което е прѣдадено въ неговитѣ ржцѣ! Много пжти менъ ми се е случвало да стоя при смъртниятъ одъръ на майката и да слушамъ какъ тя прѣдава милитѣ си дѣца на волята на небесниятъ Отецъ, Който е вѣренъ на обѣщанията си. Тя умира вече, нѣ въ сжщото врѣме знае и чувствува, че Богъ во вѣки е живъ, и че той като живѣе во вѣки, не ще остави оставянитѣ отъ нея. Случвало ми се е да видя и това, какъ бѣдната майка, като се навожда надъ постелката на обичното си, умирающе дѣте, и най-подиръ надъ гробътъ на това мило за нея сжщество посрѣдъ всичкитѣ сълзи, изведнажъ е намѣрвала за себе си утѣшение въ тази мисль, че то, ако и да прѣстава да живѣе, не умира, защото Богъ не е Богъ на мъртвитѣ, а на живитѣ.

О, Марио, която си благословенна по между женитѣ! Умори се до отпаданіе на силитѣ си, като ходишъ по улицитѣ Иерусалимски да търсишъ възлюбленниятъ твой Синъ; горчиви сж твоитѣ сълзи; тежка е скърбъта на сърдцето ти: нѣ твоята скърбъ въ радостъ ще се обърне! Твоятъ синъ е вѣнъ отъ всѣка опасностъ! Богъ го пази и запазва!

Отношението на нравствеността към религията.

(Продължение отъ кн. III).

Не трѣбва, разбира се, да прѣоцѣняваме значението на всичкитѣ приведени фактове, не трѣбва да мислиме, ужъ, че тѣ доказватъ, че извѣстна форма на моралътъ, излезнала отъ съотвѣтствующата метафизика. Най насетнѣ и метафизиката и моралътъ еднакво иматъ основа въ духовния строй на народътъ. Но безъ съмнѣние, че явили се тѣ единъ пжтъ, тѣ, вѣкъ не съществуватъ дѣлно и моралътъ се подчинява на от-религията: това се види отъ строгото съотвѣтствие по между имъ, което би могло и да не бжде. а сжщо и отъ туй, че моралътъ на всѣкъдѣ се отнoси до метафизиката и себе си мотивира съ нея.

Нека сега приведеме още еданъ фактъ отъ историята на християнския гностицизмъ. Отъ гностическото възрѣние на плътта, като зло, излизалъ, като практически изводъ, аскетизмътъ, като срѣдство за умъртвяване плътта. Но туй е малко. Гностицизмътъ самъ по себе си се явилъ въ сжщитѣ кръгове по преди, а сега му било дадено само съотвѣтственна метафизическа основа. А особено е любопитно ето що. Мнозина отъ гностицитѣ скоро съобразили, че този самия практически резултатъ — истощението на плътта може да се постигне лесно по другъ, противоположенъ пжтъ, съ посрѣдството на крайния развратъ. Отъ тукъ на рѣдъ съ аскетизмътъ се появява у нѣкои гностици либерализмътъ. Тукъ, по такъвъ начинъ, направо се вѣкъ вижда, че само религиозно-метафизическата мисль е породила нравственото направление.

Ние мислиме, че разгледанитѣ фактове съ достаточна убѣдителность доказватъ мисълта за вѣтрѣш-

ното и съществено влияние на религията върху нравствеността. Гия факти и това влияние, разбира се, непрѣдставляватъ за насъ нищо неочаквано. Влиянието на религията върху нравствеността за насъ е понятно както отъ общитѣ свойства на психическия животъ, тъй отъ особенната психологическа природа на даденитѣ именно явления. Да се допуска, че религията може да съществува на рѣдъ съ нравствеността и да неправи върху нея никакво влияние, — би означавало да се върви противъ най-общитѣ закони на психологията. Ние знаемъ, че различнитѣ истини на духовния животъ не съществуватъ съвършено отдѣлно и независимо другъ отъ друга. Напротивъ, тѣ се намиратъ въ постоянно взаимно дѣйствиe, и колко е по важна извѣтна форма отъ психическия животъ, тя толковъ по дълбоко влияние прави на другитѣ страни и проявления на този животъ. Ние виждаме, напримѣръ, че несполуката и разочарованието на чловѣкътъ въ какво да е едно дѣло съобщава пессимистическа сѣнка на всичкия неговъ духовенъ животъ и се отзовава неблагоприятно на неговитѣ отношения къмъ окръжаващитѣ; че видѣтъ на занятията на чловѣкътъ боядисва своеобразно всичкия неговъ психически строй; че всѣка много или малко важна идея се стрѣми да направи влияние върху дѣятелността. Не стига това, съврѣмнената психология доказва, че въ нашия умъ нѣма *ни една идея*, която да не съдържа въ себе си двигателния импулъсъ, да не се стрѣми да се искаже въ съотвѣтственна дѣятелностъ. Подиръ туй би било чудновато, религиознитѣ прѣдставления да бждатъ изключение отъ всеобщото правило, ако би останалитѣ безъ всѣкакви послѣдствия за поведението на чловѣкътъ, особено, когато ние земаме въ внимание, че религията се стрѣми да пролие свѣтлина не само върху въпросътъ за първопричината на битието, но и върху смисълътъ на чловѣческото съществуване, върху произхождението и назначението на чловѣка. Наистина ние виждаме, че въ периодътъ на най-голѣмата живостъ на религиозното чувство на влиянието на рели-

гията се подчиняватъ не само моралътъ, а и законодателството, и искуството, и философията и изобщо въ по голѣма или по малка стѣпень всичкитѣ най-важни страни на животътъ. Но нѣма съмнѣние, че моралътъ, — винаги излиза тѣсно свързанъ съ религията и остава подъ нейното влияние даже тогава, когато отъ него до извѣстна стѣпень се освобождаватъ другитѣ форми на животътъ. Ето защо влиянието на религията върху нравствеността не може да се изяснява само съ еднитѣ общи свойства на психическия животъ, а трѣбва още да се дирятъ отъ нея причини въ особенното психологическо сродство именно на даннитѣ явления.

Ако ние обърнеме внимание на психологическитѣ основания на религията и нравствеността, то ще видиме, че тия основания въ извѣстна стѣпень съвпадатъ по между си; намъ се струва, че ние нѣма да грѣшимъ, ако признаеме за главна психологическа основа на естественната религия чувството на недоволствието отъ емпирическата дѣйствителност¹⁾. Въ душата на чловѣка не всѣкогашъ и еднаква степенъ и форма живѣе оставения, но никогашъ не умирающъ идеалъ, който не му позволява да се удовлетвори съ туй, що е дадено²⁾, и ето той си създава другъ свѣтъ, въ който си намиратъ осжществление всичкитѣ желання и трѣбования на духътъ му. Въ окръжаващата природа чловѣкътъ неудовлетворява измѣнливостта, зависимостта и постоянното изчезнувание явленията; той тогава създава вѣченъ свѣтъ, неизмѣненъ и самодоволенъ. Нему се струва, че нито той самъ, нито окръжаващитѣ го хора не отговарятъ на идеала на ствършенната личностъ, и той населява създадения отъ него идеаленъ свѣтъ съ идеални сжщества. Той е недоволенъ, най-сетнѣ, въ своята собствена сждба и се надѣе да я измѣни чрѣзъ общение съ тия, който

¹⁾ Cp. Paulsen *Eqstesn d. Ethik*, S. 325 и Виждъ *Етик.* въ руск. прев. стр. 57.

²⁾ Туй недоволство отъ емпирическата дѣйствителност и кара чловѣка „да дири Бога,“ както казва за това св. апос. Павелъ въ рѣчьта си къмъ атинския ареопагъ (Дѣян. 17, 27).

има за това сила и властъ. Въ този или овзи видъ тия мотиви, по отдѣлно или заедно, ние ще намѣриме винаги въ основата на религиознитѣ вѣрвания: чловѣкъ се старае винаги да види въ тѣхъ поправки въ окръжаващата дѣйствителностъ. Съществуването на зли богове ни най-малко не говори противъ това. И тукъ държи своето значение, стрѣмлението къмъ съвършенство, разбирано, разбира се, не въ нравственъ, а въ метафизически смисълъ: злитѣ богове осъществяватъ въ себе си идеали на зло. Като се обръщаме сега къмъ психологическитѣ основи на нравственността, ние ще видиме, че недоволството имъ дѣйствителността и потрѣбата да я подпълни съ идеалъ намира си мѣсто и тукъ. Емпирическата дѣйствителностъ се стрѣми да ограничи сферата на дѣятелността на чловѣка съ неговитѣ лични интереси; за нея само егоизмътъ е нѣщо, само по себе разбирано. Но личния животъ не удовлетворява чловѣка и той се старае на мѣсто лични интереси, и винаги бързо промѣнявающа се, да намѣри други интереси, нахождащи се вънъ отъ прѣдѣлитѣ на личността и които не прѣминаватъ. Дѣйствителния животъ на обществото, почти винаги построенъ на интереситѣ на минутата, му се струва далечъ отъ съвършенството, и той се стрѣми да създаде идеаленъ образецъ на чловѣческото общество. Най-сетнѣ дѣйствителната съдба на хората го възмущава съ своето несъгласяване съ тѣхното нравствено състояние и той дири идеалното царство на правдата, гдѣто на всѣкиго ще се въздаде спорѣдъ заслуженото му.

Сега може да се види, защо религията излиза повече свързана съ нравственността, отколкото съ каква да е друга страна отъ животътъ. И въ религията и въ нравственността чловѣкъ живѣе съ идеалътъ: въ първия случай той се стрѣми къмъ идеалътъ на битието, въ втория къмъ идеалътъ на дѣятелността. Не даденъ въ дѣйствителностъ, идеалътъ дири въ себе си вѣрата, и като се намира по-високо отъ тая дѣйствителностъ, той дири подчиняване на себе. Отъ тукъ религията и нрав-

ственността еднакво изискватъ отъ чловѣка вѣра и покорность. Но при това нравствения идеалъ се поставя въ зависимость отъ религиозния и разбира се защо. Единъ пътъ желае ли чловѣкъ, щото идеалътъ на животътъ му да не излезе призраченъ и измамливъ той е длъженъ да намѣри за него основа въ обективното битие. Това ще стане за пакъ по ясно, ако се ние обърнеме къмъ отбѣлѣженитѣ по горѣ факти и погледнемъ какъвъ психологически мотивъ лежи тамо въ основата на подчинението нравствения животъ на авторитета на религията. Този мотивъ безъ съмнѣние се заключава въ туй, че чловѣкъ желае да постави своя животъ въ свръска съ общия свѣтовенъ животъ, съ цѣлото свѣтовно. Той не иска животътъ му да бѣде явление случайно и единично, и желае, щото той да стане свръска въ веригата на явленията на обективния свѣтовенъ процесъ. Ако окончателната цѣль на свѣтътъ е унищожение, казва индиецътъ, то и ти си длъженъ да се стремишъ къмъ унищожение. Ако свѣтътъ сжествува съ рѣдъ, казва китаецътъ, то и ти си длъженъ да урѣдишъ своя животъ въ рѣдъ. Ако свѣтовния животъ е борба на доброто съ злото, казва персиецътъ, то и ти си длъженъ да приемешъ участие въ тази борба. Общото въ всичкитѣ тия фактове е туй, че чловѣкъ дири за своята дѣятельность не прѣминавающе значение. Свръската съ обективния свѣтовенъ животъ за него е гаранция въ туй, че неговата работа нѣма да загине.

(Слѣдва).

Правата на религията въ княжеството.

Извѣстно е, че основниятъ законъ въ княжество България е конституцията. Тя е за българскиятъ гражданинъ онъзи гражданска светиня, която се почита отъ всѣкиго и която стои по високо отъ всѣко друго гражданско узаконение. Държавниятъ глава полага клѣтва, че отъ висотата на тронътъ ще пази конституцията отъ нарушаваніе и ще бди за нейното изпълнение. И който би се отклонилъ отъ кое да било нейно положение или не се съобразилъ съ нейнитѣ искания, той се счита за виновенъ и подлежи подъ отговорностъ. Такъвъ нарушителъ на конституцията естествено възбужда негодование въ общественото мнѣние и всѣки български гражданинъ счита за своя длѣжностъ да издигне гласътъ си противъ него.

Въ 37 членъ отъ конституцията признава се религията като потрѣбностъ на чловѣческиятъ духъ и като естествена необходимостъ за нравствената основа на общественитъ и граждански животъ. Въ него се говори, че господствующата религия въ княжеството е християнската отъ православно исповѣдание. Значи, конституцията узаконява въпросътъ за религията въ България и именно за богооткровената, християнска православна, която е и историческа чѣрта и на българскиятъ народъ? Значи, православието и неговитѣ вѣроучителни дѣйствия иматъ въ княжеството законни граждански права на сѣществуване и извършване. На това основание църквитѣ и богослужението ползватъ се съ извѣстни прѣимущества въ гражданскиятъ законъ, както и лицата, които извършватъ богослужебнитѣ дѣйствия. Сѣществуватъ и официални учреждения, поддържани отъ държавата. На онѣзи граж-

дански основания дѣйствува, съ подтвърденъ отъ народната воля уставъ. висшата църковна властъ въ България — съ. Синодъ. На това основание епархиалнитѣ архиереи съ своитѣ съвѣти издаватъ рѣшения и правятъ постановления, за приложение и изпълнение на които дѣйствува и гражданската властъ. Съ такива граждански права се ползуватъ и архиерейскитѣ намѣстничества, а всичкото духовенство въобще заема и извѣстно положение въ гражданскитѣ общественъ животъ. За развитието на религиознитѣ знания и за възпитанието на младото поколение въ духътъ на православието помимо църквата и нейнитѣ служители. възложена е длъжността на министерството на народното просвѣщение и на неговитѣ органи — учителитѣ, като е прѣдвиденъ въ программитѣ на всичкитѣ училища въ България прѣдметътъ Законъ Божий, съ извѣстенъ учебенъ материалъ за това религиозно нравствено развитие и образование на юношеството.

Значи, конституцията и законътъ сж усигорили гражданскитѣ права на религията и православието въ княжеството, и както тѣзи статуты иматъ своята сила и дѣйствие въ България, естествено е, че и послѣднитѣ, религията и православието, трѣбва да продължаватъ да сж усигорени въ тѣзи си права. Но да ли въ дѣйствителностъ това е тѣй, т. е. да ли религията и православието продължаватъ да се ползуватъ съ тѣзи свои права? Съ други думи, да ли прѣдписанията на конституцията и на граждан. законъ за тѣхъ се изпълняватъ въ всичката пълнота и точностъ на дѣло? А ако ли не се изпълнява това тѣй, то кой е причината и виновниятъ въ това; извѣстенъ ли е той и прѣслѣдва ли се, като такъвъ прѣдъ този свещенъ законъ и прѣдъ народната воля? Иначе да се каже. пази ли се строго конституцията отъ сѣкакво нарушение и бди ли се за нейното и на законитѣ буквално изпълнение? Ето въпроси за всѣки български православенъ гражданинъ въ България, които се касатъ до висшитѣ интереси на неговитѣ духъ, до неговата историческа национална чѣрта, до основата на неговитѣ граждански животъ.

Но тъй като тѣзи нарушения и прѣстѣпления сж дѣйствителни и извѣстни, то и негодованието противъ виновниците на това сжществува и продължава да се увеличава и проявява съ повече и повече сила изъ срѣди обществото. То се яно слуша и е интересъ на денѣтъ. То е живо въ сърдцата и въ устата на религиозниятъ православенъ български народъ. Оплаквания за това вече ставатъ и съ по-голъма рѣшителностъ и настойчивостъ. Говорятъ се въ обществото и рѣчи, изпълнени съ горчиви чувства, съ тѣжки мисли и съ силни упрѣкателни думи, най-повече — отъ прѣдставителитѣ на вѣрата и благочестието — отъ духовното началство. Публикуватъ се и статии изъ пресата съ подобно съдържание. Ще рече вика се и се апелира най-вече на религиозното чувство на благочестивото българско общество и на разумността на вѣрующитѣ българинѣ.

Всеизвѣстно е, че една твърдѣ голѣма частъ отъ по развитото общество въ България държи се сега индиферентно къмъ дѣлото на религията, а има и такива, и не малцина, които не само глѣдатъ, но и дѣйствуватъ спрямо нея и отрицателно. Сжщественната причина на това е, едностранчивото имъ образование и направление безъ да си създаватъ единъ видъ какво-годѣ самозатруднение за критическа разумна оцѣнка достоинството на това имъ повѣдение. Нѣма съмнение, че такава индиферентностъ и такова отрицателно настроение е слѣдствие не помалко и отъ ограниченното имъ и повърхностно знание въпроситѣ на религията и тѣхното съдържание, както и нейното важно значение за всѣки чловѣкъ въ частностъ, тъй и за семѣйно-обществениятъ и гражданскитѣ животъ въобще. Най-послѣ това слѣдва и отъ пристрастното имъ нежелание и даже враждебно настроение да се спиратъ и занимаватъ съ подобни въпроси. Не щемъ да упоменоваме тукъ за прѣдставителитѣ на моднитѣ мисли и направления и въ България, тъй наричанитѣ социалисти, които, като негативни къмъ всичко законно и нравствено положение въ стройтъ на общественитѣ животъ, злобно сж настроени къмъ религията и къмъ

всичко религиозно и енергически дѣйствуватъ съ своитѣ разрушителни начала. Но печалното е, че голѣма частъ отъ юношеството и учащитѣ се увличатъ се въ това направление, и главно — подъ влиянието на нѣкои отъ учителитѣ, даже още отъ отдѣленията на първонач. училища до курсовитѣ въ висшето ни училище. Всичкитѣ тѣзи пропагандисти и писменно, съ статии, вѣстници, журнали, брошури и книги, и устно, съ разговори, разсѣждения и рѣчи, дѣйствуватъ въ това направление съ особено енергично враждебно стрѣмление, като да виждатъ въ религията дѣйствително нѣщо противно и зло и имъ се струва, че съ това си яростно полемизиране служатъ на обществото и принасятъ нѣкое голѣмо добро на народа, когато въ дѣйствителностъ, съ своитѣ заблуждения и увлечения, тѣ причиняватъ гибелни слѣдствия на себѣ си и на другитѣ, а най-повече на младежъта и простолюдието.

Дѣлото отива и по-далечъ. Правятъ се домогвания, чистото това антирелигиозно дѣйствие да стѣпи и на извѣстна законна почва. Както въ цѣла Европа, тѣй и въ България съ религиозно-нравственното обучение и възпитание на юношеството се занимаватъ и учебнитѣ заведения. Но тукъ у насъ мѣдрува се и се прави опитъ да се прокара за сега въ първоначалнитѣ училища такъва учебна программа, въ която нравовъзпитанието да се отдѣли отъ религията — отъ прѣдметътъ Законъ Божий, който да се остави за сега на една проста историческа форма, а нравственното възпитание да се дава не възъ основа именно на религията, както е било до сега, както е било и по цѣлия свѣтъ и не възъ основа на естествениятъ нравственъ законъ — съвѣстъта на челоуѣка, което не е тѣй лесно и достѣпно за дѣцата, но възъ основа на разни частни теоритически и практически всевъзможни правила, изрѣчения и съображения, които не се крѣпѣтъ на нѣкоя твърда почва, а повечето на частното и егоистическо благо. Това стрѣмление не почива на дѣйствителни дидактически, разуми, исторически, общественни и частни основания, а само по модностъ на мислитѣ и съ цѣлъ да се покаже едно свободно и либерално направление отъ всѣ-

какви готови, данни истини. А пъкъ и самитѣ нови мислители твърдятъ противното, че езикътъ и религията създаватъ народъ, а послѣдната е най-силниятъ дѣятелъ (Максъ Мюллеръ, Шелингъ, Гегелъ и др.) Напротивъ, не само че не трѣбва и да се мисли за отдѣляването на Правоучението отъ Законътъ Божий, но да се увеличи седмичното число на уроцитѣ по този прѣдметъ, въпрѣки сегашното имъ ограничение, да се назначаватъ прѣподаватели кадърни за неговото прѣподаване въ първоначалнитѣ и срѣдни училища, а пъкъ въ висшето ни училище да се даде катедра за лекции по религията и богословието.

Прѣдъ видъ на това противорелигиозно направление, всѣки би попиталъ: на какво основание тѣзи българи отрицатели на религията, освѣнъ горѣказаното, тѣ се осмѣляватъ и публично чрѣзъ печата да нападатъ съ разни ругателни и хулни думи и прѣдставителитѣ на религията-духовнитѣ лица и да ги позорятъ прѣдъ обществото и прѣдъ свѣта? Такова нѣщо съгласно ли е съ конституцията и въ частностъ съ членътъ за религията и православие? Не възмущава ли това религиозното чувство на българскиятъ благочестивъ гражданинъ? Да се мълчи ли най-послѣ подиръ такова едно беззаконие, подиръ такова едно незачитание и нарушаване на конституцията? За прѣнасяние ли е подобна една противорелигиозна дързостъ, грубава нахалностъ и кощунство съ частната и общественната светиня? Да се гледа ли спокойно на такова едно буйно самоволие?

Нека обърнемъ. на примѣръ, вниманието си върху слѣдующето:

Въ декемврийската книжка за минѣлата 1896 г., на журналътъ „Мисль“, редакторътъ ѝ г. Д-ръ К. Кръстевъ статията си „Между народа“ завършва съ една забѣлѣжка, пълна съ нападателни думи върху Н. Високопрѣосв. Старо-Загорскиятъ митрополитъ Методия. Всѣки единъ съвѣстенъ и честенъ читателъ не може да не се възмути отъ подобно публично нападение на едно високостояще лице — архиерей, независимо отъ всичкитѣ му до сега заслуги и отъ онѣзи

негова разнообразна развита дѣятелностъ по урежданieto и благоустройството на епархията си. Жално е, че свободата на печата въ България се марае съ подобни злоупотребления на словото. Това е кощунство надъ религията и надъ духовенството. И ако съществува мълчание отъ изказване негодувание, то то е отъ въздържание и то до врѣме. Ако автора на статията бѣше чловѣкъ добросъвѣстенъ и истинно образованъ, то той ще уважаваше поне чувството и идеитѣ на другитѣ.

Той иронически титулира Н. Високопрѣосвещенство съ думата „Светѣйшество“. Нарича го още, вижда се, по незнание „Велички епископъ“ намѣсто Старо-Загорски митрополитъ. Възмущавасе отъ задължаванията му съ *секретни* прѣдписания свѣщенникитѣ въ епархията да „шпионирали“ учителитѣ за религиознитѣ имъ и „социални“ убѣждения. Г. д-ръ Кръстевъ не желае да вижда въ тия прѣдписания на Н. В.-прѣосв. изпълняване на длъжностъ, понеже религиозно-нравственното възпитание на юношеството, като е повѣрено и на дидактическото обучение на учителитѣ, мнозина отъ които, за жалостъ, осквернихъ святостта на служението си съ своитѣ увличения въ антирелигиозни мнѣния, въпрѣки задълженията имъ спрямо църквата, държавата и православното общество — родителитѣ на дѣцата, необходимо е внимателно слѣдение за тѣхъ отъ страна на духовенството. А съ любимитѣ си думи „социални убѣждения“ той иска да види онова начало, което е чуждо за мнозина учители въ дѣйствителностъ. — Д-ръ Кръстевъ си позволи да нарѣче църковнитѣ проповѣди на Н. В.-прѣосвещенство „*мракобѣсни рѣчи*“. Но проповѣдникътъ архипастиръ отъ църковната катедра говори само такива рѣчи, които сж отъ учението и духътъ на Евангелието и на църквата; а Евангелието е духовната свѣтлина на мирътъ, свѣтлина на Богочловѣка Иисуса Христа, но не мракъ, който е дѣло на началникътъ на духовната тъмнина — на дяволътъ, на бѣсътъ, и Богъ, като источникъ на всичко добро и свѣтло, нѣма нищо общо съ злото и тъмното. Значи, мракобѣсието

е учение на бѣсътъ. И който не е отъ свѣтлината, той е противъ нея, какъвто е мракътъ. Затова, всѣки противникъ на Евангелието — на свѣтлината, е отъ областта на мракътъ и неговитѣ думи сж мракобѣсни както и рѣчитѣ му сж мракобѣсие. — Българскиятъ мислителъ усмива въобще срѣдновековата наука, която той знае, навѣрно, само по едни общи данни и големи фрази. Той поставя въ съотношение съдържанието на духовнитѣ прѣдмети, отъ които той има само едни общи и елементарни понятия, ако е възможно да се каже това, съ ония географически на нѣкои изслѣдватели. Но сравняването на двѣ разнородни понятия, съ намѣрение на съгласие по между имъ, е нелогично нѣщо и произвежда смѣхъ. — Неумѣстна е иронията на г. Дра, като споменава за ключове, за властъ на душиѣ, за вѣкакви оржия отъ VІІІ в., за митралиози и за др. голословия. — Ако съществуването на душа и духъ, спорѣдъ г. д-ръ Кръстева, било само една „метафизическа проблема“, надъ която стотина „величайши“ духове сж били мислили то като има и е всеизвестно дѣйствителното ѝ и най-вѣрно и ясно рѣшение на тѣзи именно проблема въ съдържанието на богооткровенната религия, въ християнството, защо тѣзи, спорѣдъ него, проблема да не бѣде прѣдметъ на св. старецъ, като служителъ на тѣзи религиозна вѣра и тълкователъ на тѣзи проблема, както и на всѣки вѣрующъ и благоразуменъ чловѣкъ, като дѣло на неговата личностъ? — Отрицателното и враждебно противъ вѣрата направление на г. Кръстева се вижда и отъ това, като казва, че *първото условие* за единъ учителъ и за единъ „просвѣтенъ“ чловѣкъ било *не само да не вѣрва...*, но и да бѣде способенъ да ги извади религиознитѣ вѣрвания изъ ума на крѣхкото дѣте, ако „простички“ родители и „ограничени“ попове сж счели били за нужно да му „напълнятъ главата съ тѣхъ“. Спорѣдъ педагогическитѣ дидактически принципи, не е това условието, г. докторе, за единъ учителъ. Той трѣбва да знае законитѣ на чловѣческиятъ духъ и въ частностъ-личнитѣ душевни особености на всѣки ученикъ, за да може да дѣйствува върху неговото развитие и въспи-

тание. А само онова обучение развива и възпитава, което възбужда всичкитѣ душевни способности на дѣтето, всичката негова душа, именно, умътъ, сърдцето и волята. Едно отъ чувствуванята на сърдцето е религиозното чувство. Както що се развиватъ и образуватъ отдѣлнитѣ способности на умътъ, както що се развива и възпитава всѣко едно отъ формалнитѣ и интелектуалнитѣ чувствуванята на сърдцето, на сжщото основание и на сжщата психическа необходимостъ, за пълното всестранно образование се развива и възпитава и религиозното чувство, съ съответствующето нему обучение. И както е срамотно за единъ чловѣкъ безсвѣстността, не помалка, за да не се каже и повече, е срамотно за него затъмняването на религиозното му чувство съ неразвитието и необразованието и главно съ невѣрието. А думата безбожникъ е безумие, защото е отричание на природното свойство на чловѣческиятъ духъ, и както думитѣ на лудийтъ сж безумни и никой не обръща на тѣхъ внимание, като безсмисленни, тъй и думитѣ на оногова, който отрича прѣдметътъ на религиозното чувство въ сърдцето си — на безбожникътъ сж безумни, безсмисленни, не съдържаващи нищо вѣрно и дѣйствително. Слѣдователно, учителътъ е длъженъ да дѣйствува за развитието и образованието и на религиозното чувство на своитѣ ученици, а не, спорѣдъ мнѣнието и щението на г. д-ръ Кръстева, да се грижи за „изважданieto“ на религиознитѣ вѣрования, защото въ тойзи случай той ще развива и възпитава едностранчиво и ще извърщава душевнитѣ способности на дѣцата, което, разбира се, не би му позволили най напрѣдъ самитѣ имъ родители. Напрасно подиръ това г. доктора счита родителитѣ на ученицитѣ за хора „простички“, а свещеницитѣ за „ограничени попове“. — Що се касае до въпросътъ за понятието и сжществуването на зли духове и за тѣхнитѣ свойства, несъмнѣвно е, че той тѣзи истина не е въ състояние, ако и да иска да я отрече. Но като говори г. Кръстевъ, че въ храмоветѣ на науката било вече нѣмало отъ вѣкове зли духове, то като не сме въ вѣремената на езичеството, а подъ благодатъта и

Евангелието, ще му напомнимъ, че храмъ на науката е главно самиятъ чловѣкъ, а злитѣ духове искатъ да се гнѣзджтъ най-повече въ тойзи именно храмъ. Що се касае до испъжданието имъ отъ него, както и отъ всеѣки други подобенъ храмъ и мѣсто, то това става само не по тойзи начинъ и не отъ подобенъ на мислитѣ му учителъ. Подиръ това, вѣрва ли нашиятъ мислителъ, че дѣйствително нѣкога не щѣлъ билъ да остане въ България зълъ духъ, па и разбира ли въ сжщностъ значението и дѣйствителниятъ смисълъ на думитѣ, които казва? Не ни се вѣрва. — Затрудняваме се, какъвъ да наречемъ г д-ра Кръстева, като членъ на българското общество, на българскиятъ народъ, на православната църква, за думитѣ му, отбѣлжени на стр. 716 р. 10, въ казаната книжка на журнала му, по подражаниѣ само на чузди отрицатели, че И. Христосъ билъ само идеаленъ чловѣкъ, а не Богочловѣкъ. Съ дълбоко съжаление исповѣдваме, че това е едно печално явление, модно въ нѣкои наши мними мислители и учени и въ младата ни прѣводна и подръжателна книжнина!

Ний вѣрваме въ любвеобилното търпѣние и на Н. В. прѣосв. Методия за дълбоката оскърбителна обида, която му е нанесълъ и сега и тойзи нашъ мислителъ съ неразумното си заблуждение и грубава дързость. И надѣмъ се за утѣшение, че прѣдставителитѣ на висшето ни църковно началство сж обърнжли вече вниманието на висшата власть и за това законопрѣстѣпление противъ религията и църквата ни, за да направи потрѣбното, съ което да удовлетвори възмутеното религиозно чувство на българското православно благочестиво общество отъ подобни самоволия и кощунства и надъ църковнитѣ архипастири. — Въ поменжтото това нападание не може съ осжждане да не се гледа, като на едно силно прѣстѣпление въ печатътъ прѣдъ членътъ на конституцията за религията. И както между отдѣлнитѣ членове на конституцията не сжществува противурѣчие, тъй и подобни печатни мисли не сж въ духътъ на членътъ за свободата на печата. И въ частностъ, ако едно лично ос-

кърбление се прѣслѣдва отъ законътъ, а особено оскърблението противъ висшата властъ. то това оскърбление е повече отъ частно и лично, защото лицето е титулирано и короновано, ксето, въ силата на членътъ за религията и православието, е священно и неприкосновено. Слѣдователно, прѣстѣплението противъ единъ архиерей е държавно, — прѣдъ основнийтъ законъ на държавата. За да се тури вече край на подобни прѣстѣпления отъ когто и гдѣто и да било, казваме, че е необходимо да се изработи извѣстенъ законъ, съ които да се опрѣдѣлихтъ и защитихтъ правата на религията и православието въ княжеството.—

Г.

Цариградъ, 15 Февруарий 1897 год.

ИНКВИЗИЦИЯТА

(Третето писмо на Католика къмъ От. Владимиръ Гетте въ защита инквизицията, и отговорътъ на От. Гетте *) помѣстени въ Журналътъ „L'union Chretienne.“ — Прѣведено изъ Русский журналъ „Вѣра и Разумъ“ № 21 1889 год. (Превелъ: Свящ. К. Христовъ. Айтосъ)

I

Третето писмо на католика.

М. Г.!

Азъ не искамъ да влазямъ въ полемика съ васъ. Моята цѣль състои въ това само, щото въ тия писма да ви изложа католическото учение. Истина, че вий можете да възразите на моитѣ писма; нъ позволете ми да продължа планътъ на изложението ми.

Не сме още говорили само за инквизицията; за Церковнитѣ сѣдилища, за конгрегацията на индексаи пр.

Инквизицията е учредена въ 1200 година отъ Инокентий III за унищожение албигойцитѣ, за подчинението на мавритѣ, чловѣци невѣрующи и за испанскитѣ евреи.

Още въ 1184 година Веронский съборъ е заповѣдалъ на епископитѣ въ Ломбардия да прѣслѣдватъ еретицитѣ и да ги наказватъ съ помощта на свѣтскитѣ власти. Нъ, по причина, че ереситѣ все по-вѣче и по-вѣче успѣвали, дошли до убѣждението, че е необходимъ церковенъ сѣдъ, който да издава рѣшения противъ ереситѣ по начинъ непогрѣшимъ.

---

*) От. Владимиръ е билъ священникъ католишки най първо въ Saint-Aignan-sur-Cher. въ 1850 год. Отеѣтне прие православието и захвана да открива нелѣпоститѣ на Католицизмътъ. (Бѣл. Пр.)

Слѣдъ обявяване рѣшението виновний се прѣдавалъ въ рѣцѣтъ на свѣтскитѣ власти, които му налагали наказание съотвѣтствуващо на прѣстѣпленieto. Названието *auto-da-fe* (актъ на вѣрата), което било усвоено при изпълнението на наказанието и торжеството, съ което се извършвало наказанието, ясно показватъ, че главната цѣль на инквизицията е била искоренението на ереситѣ. Въ тази епоха, както и въ всички епохи на процвѣтяване на вѣрата, прѣстѣпленията противъ религията били най-тѣжки. Нѣма нищо чудно въ това, че тѣхъ сж ги наказвали най-жестоко, а именно съ огнь, за да имъ напомни за адскитѣ мъки и посрѣдствомъ мъчението на осждении да се внуши на присѣтствующитѣ святии страхъ; а освѣнъ това огньтъ се е признавалъ за очистително срѣдство въ случай на ересь, на богохулство, на докачение святията и при магии.

Кръстното наказание се унищожило въ споменъ на Божественний страдалецъ, понеже то е послужило за Него орѣжие за наказание. А вмѣсто него ввели посичанието и още отъ врѣме на първитѣ вѣкове почнали да упражняватъ това наказание надъ еретицитѣ. Въ врѣмето на Манихейската схизма, Иоанъ Дамаскинъ извикалъ: „Какъ! Богъ търпи ли нападенията отъ манихейтъ, Бога непризнаватъ за пѣленъ господарь, а ний не ги истрѣбваме съ огнь?

На осжденитѣ отъ инквизицията се назначавалъ священникъ за послѣдне религиозно утѣшение, до мѣстото за наказанието ги съпровождали кающа се, или братя отъ Кръста, които се молили за тѣхъ и били длѣжни веднага да погребѣтъ печалнитѣ имъ останки. „Въ това ли се състои жестокостъта?“ пита аббатъ Берже. ¹⁾

При искренното раскаяние на виновний, често пѣти наказанието било замѣнявано съ затворъ въ тъмница до животъ. О Мацедо въ 1670 год. обяснилъ и оправдалъ инквизиционний сждъ, като доказалъ божественното му происхождение. Инквизицията, — казва той,

1) Djoion. de Lhéolodie. Inquisition.

— отъ начало била основана още на небето, Богъ изпълнилъ длъжността на пръвъ инквизиторъ, когато поразилъ разбунтуванитѣ ангели; Пакъ Той продължилъ да изпълнява тази длъжностъ спрямо Адама и Каина, спрямо чловѣцитѣ, които той наказалъ съ потопъ, и съ размѣсване на язицитѣ въ врѣме, когато се правяла Вавилонска кула; Сжщо и Моисей изпълнявалъ тази обязаностъ въ името на Бога, като наказвалъ Евреитѣ въ пустинята съ насилственна смъртъ, съ огнь отъ небето, съ смъртносни змии, или съ поглъщане въ земната пропастъ. Слѣдъ това, Богъ възложилъ тазъ длъжностъ на св. Петра, на своя замѣстникъ помежду насъ, който възползованъ отъ това, погуби съ смъртъ Анания и Сапфира: а папитѣ, приемницитѣ на св. Петра възложили тази обязанностъ на св. Доминика и на всичкитѣ членове на неговий орденъ.“

Не може въ малко думи пò-добрѣ да се докаже священното происхождение на инквизицията. Това учреждение достойно било пазено отъ благочестивата ревностъ на католическитѣ монарси, които по този начинъ, способствовали за спиранието успѣхитѣ на поникналитѣ ереси.

Францискъ I. — казва отецъ Данаилъ,²⁾ — като желаелъ да получи небесното благословение на оржжието си, преиспълненъ съ благочестива ревностъ, далъ примѣръ противъ новото учение, като заповѣдалъ да изгоржтъ извѣстно число еретици, и като обиколилъ съ церковна процессия всичкитѣ махали на градътъ Парижъ, кждѣто били приготвени дръвници, приближилъ до парламента и обявилъ, *че той желае и заповѣдва, щото всѣки да яви всички тия, които признава за съучастници и виновници въ богохулство, безъ да обржца нѣкакво внимание на свръзка, на происхождение и дружба.*³⁾

Нѣма кой да оспорява, че въ тѣзи епохи, нарѣчени варварски, когато еретицитѣ се наказвали, вѣрата била пò-жива, пò-всеобща, отъ колкото въ нашитѣ дни.

Спасителното зрѣлище на тия наказания, — страхътъ отъ такивато наказание, — е спирало тѣзи, които

2) Hist. de France V 654. —

3) deitard. VI 437.

още били наклонни да поддържатъ виновнитѣ, а присъствието при тѣзи актове на вѣрата на епископитѣ, на кралетѣ, на князетѣ, на членоветѣ на свѣтскитѣ сѣдилища, несъмнѣно давало въ резултатъ нѣкакво дълбоко вкореняване въ сърдцата на присъствающитѣ вѣра съ страхъ.

Нашитѣ отслабнжли нрави сега се отвращатъ отъ такъви зрѣлища, а затова и прѣстѣпленията противъ религията, поради ненаказанието, се умножаватъ и философията тържествува. Въ сжщностъ, историята на двата послѣдни вѣка ни посочватъ на растящитѣ успѣхи на философията и нечестиего на Франция, по силата на безваканостъта, прѣдоставена на ереситѣ, при това когато Испания, която най-добрѣ отъ всички е пазила своитѣ церковни сѣдилища и която никога не е правила ни най-малки опити за церковни реформи, е запазила своята вѣра въ най-голѣма цѣлостъ. Затова, и революциитѣ на сегашнитѣ врѣмена никога не сж могли да пустнѣжтъ въ неж дълбоки корени; този народъ винаги се обраща къмъ своитѣ древни монархически и религиозни узаконения, и за неж именно, справедливо може да се рѣче сега, че тя е старшата дъщеря на Църквата.

Вартоломеевската нощъ е политически фактъ, това никой не може да оспорява; още по-вѣче, небива да се отрича религиозний резултатъ на тази нощъ. Трѣбва да се съгласимъ, че безъ този фактъ и безъ грозната опозиция на Лигата, протестантизмътъ би се въскачилъ на тронътъ ведно съ Генриха IV, и цѣла Франция ще ще бжде втикната въ ересь отъ този кралъ, както това става съ Англия отъ Генриха VIII.

Когато казалъ Генрихъ IV: „Парижъ струва една литургия,“ то ведно съ това, той изявилъ намѣрение, малко благоприятно за католическата религия. А неговий Нантский едиктъ доказва още, че, безъ да се глѣда на обращанието му той всѣкога е пазилъ интимнитѣ сношения съ напрѣжнитѣ си едновѣрци, и ако бѣше живѣлъ по-дълго, то би имъ помогналъ да се повърне почвата, която тѣ изгубили.

Богъ, който се грижи за запазване своята Църква, недопустялъ до тамъ, и Нему било угодно, щото ввукътъ на този кралъ е помагалъ за искореняване ересъта надядому. Съ отмѣнението на Нантский едиктъ Людовикъ XIV съ едно драснувание на перото е спрѣлъ распространението на ц-рковнитѣ реформи.

Вслѣдствие на това Боссюетъ извикалъ: „Да издигнемъ нашъ вѣсторгъ къмъ небето и да кажемъ на този новий Константинъ, на този новий Теодосий и пр. това което нѣкога сѣ казали отцитѣ въ Халкидонский съборъ: ти подкрѣпи вѣрата, ти истрѣби еретицитѣ.“⁴⁾

Философитѣ възставжали противъ строгостъта упражнявана при изпълнението на този благочестивъ декретъ: въ Людовикъ XIV като желаялъ серьезно да даде край на всичко това, билъ длъженъ да употребитѣзи именно мѣрки, и протестантитѣ не биха напустявали Кралството, ако срѣщу съпротивлението имъ и притворното имъ обращение не бѣха противопоставени строгитѣ наказания. А това именно оправдаватъ многото мѣрки, които ни се прѣдставляватъ извънрѣдно строги, каквато е на примѣръ слѣдующата мѣрка:

Съ едикта отъ 28 Априлъ 1686 година се заповѣдвалъ, щото преобърнатитѣ, които въ врѣме на болѣстъ се отказвали отъ католическото причащение, слѣдъ оздравяванието имъ да се осѣждатъ на тѣжка работа до животъ като ги лишаватъ отъ имуществата имъ. А заболѣлитѣ ако умрѣтъ, то сѣдението се продължавало и върху труповѣтъ имъ, като се отнѣмжло всичкото оставено отъ тѣхъ наследство. Женитѣ имъ се затваряли въ тъмница. а дѣтцата имъ испращали въ Иезуитскитѣ коллегии или въ манастиритѣ.

Този едиктъ билъ лошево изпълняванъ при Людовика XV. а това лошево изпълнение дало коражъ на философитѣ, и съ тѣхното усилие, най-сѣтнѣ, се възползовали отъ слабыйтъ Людовикъ XVI и се възвърнали протестантитѣ въ Франция.

4) Oraison de le Tellier.

Свободата на вѣроисповѣданията, припозната въ това врѣме въ много господарства, направила въ него врѣме церковнитѣ дѣйствия безсилни, защото тази свобода спираше изпълнението на божественнитѣ закони, прѣдадени отъ Апостолитѣ и освятени отъ съборитѣ въ отношение къмъ ереситѣ. Ведно съ тази търпимостъ на свободата, т. е. индифферентизмътъ въ работитѣ на религията, се приели въ законитѣ и дали свободенъ достъпъ на всички анти католически доктрини.

Впрочемъ може да се попита, защо господарството допуща едни ереси, когато другитѣ отхвърля? Сенъсимонизмътъ, фуреризмътъ (националната) французска католическата църква били обявени отъ правителството за лишени отъ защита и покровителство; въпрѣки свободата на вѣроисповѣданията, тѣ били запрѣтени: нѣ защо ли? Тѣзъ нови вѣрвания, нѣмали ли сѣ такъво право за признаване, каквото калвинизмътъ, лютеранството, аугебурското вѣроисповѣдание и др. протестански секти, авторизирани отъ господарствата? Законовоѣдцитѣ отговарятъ, че правителствата оказватъ търпимостъ и покровителство на вѣроисповѣданията, освященни отъ врѣмената, макаръ и да непризнаватъ въ тѣхъ божественно происхождение; и всичко това се прави съ едничката цѣль, щото винаги да се избѣгватъ религиознитѣ смущения.

По този начинъ, католицизмътъ, както и другитѣ вѣроисповѣдания, служи само за поводъ на извѣстни церемонии и празници, и господарството и семейството се призоваватъ само да участвуватъ въ величественитѣ церемонии, въ годишнитѣ му пѣснопѣния и въ молитвитѣ му; а въ крайтъ на годината правятъ внимателно смѣтка за потрѣбнитѣ за това бюджетъ. Отъ това врѣме църквата е станъла учреждение, което напр. университета, академията и всѣко по-голъмо общество, припознато отъ държавата и заплащано съ възнаграждение. —

Такъвъ е резултатътъ отъ конституционното управление; нѣ въ абсолютнитѣ господарства единството на религията е тъй необходимо, както и единството на

властѣта, защото тѣзи двѣ единства си взаимно помагатъ за подчинението на народа; слѣдователно, Франция ако си е присвоила абсолютен характеръ въ политиката, тя е длъжна заради послѣдователностъ да допустне сѣщо такъвъ характеръ на управление и въ религията.

Отъ момента, когато религията се признае за сръдство на порядъкъ и повиновение, не трѣбва по-вѣче да се внасятъ свободни изслѣдвания въ отношение къмъ божественный законъ, както не се търпи това относително политическитѣ варѣдби, и враговетѣ на църквата трѣбва да се вземжтъ като най-голѣми врагове на държавата. Религиозната оппозиция не прѣдставлява ли такъва опасностъ, както и политическата оппозиция?

Нъ кого трѣбва да считаме за най-голѣмъ врагъ на религията, ако не философътъ? Въ сжщностъ, сжществува то и священнослужители, които се впускажтъ въ разисквания съ философитѣ. има и духовници, които позволяватъ причащение на всички, ксито Го поискатъ. И еднитѣ и другитѣ еднакво занемаряватъ призиванieto си, и ставатъ виновни въ тсзи индифферентизмъ, който свима религията до степенъ на обикновено мнѣние и Култъ — до степенъ на церемонния.

Философътъ Жюль—Симонъ много добръ казва: „священникъ, който се съобщава съ нѣкого, безъ да изисква отъ него дѣтска прѣданностъ къмъ всички откровенни истини, изгубилъ е призиванieto си. Той вѣче не е священникъ, а философъ.... Религията, — което е невъзможно, — ако престане да бжде нетърпима, то тя вѣче прѣстава да е религия, Защото религията не се разисква: тя не се продава. Тя прилича на цѣлна тесса. Тя трѣбва напълно да се приеме, или пакъ напълно да се отвърли; най-малкото колебание, най-малкото скриване прави вѣрата безполезна и ѣ разрушава.“⁵⁾

Политическиятъ и гражданскитѣ законъ не иде вѣче на помощъ на католическитѣ Законъ, не зема

5) Le Religion naturelle, huitième partie.

участие въ него и не потвърждава вѣче углавнитѣ постановления. Затова и отлъчванието — най-страшното за челоуѣка наказание, което се налага отъ Бога посредствомъ папата, — е изгубило много въ своето влияние и дѣйствие.

То нѣкога било толкози страшно, щото се взимало за по-страшно и отъ самага смъртъ. Напримѣръ, мирянинъ, който убие священно-мужителя, наказва се съ отлъчване, нѣ ако убие като себе си мирянинъ, той се осъжда само на смъртъ. За усиление нравственното дѣйствие на това наказание, древнитѣ събори сж за-прѣщавали всѣко сношение съ отлъченихъ подѣ страхъ пакъ на отлъчване. По причина важноста на това наказание, въ Тридентскій съборъ е опрѣдѣлено, щото отлъчванието, въ всѣки случай, да бѣде прѣдварвано съ двоино прѣдупрѣждение.

Въ XIII и XIV вѣкове отлъчвали сѣдиитѣ, които сж прѣпятствували въ отчуждение имуществата на отлъчений. Неудобрителнитѣ дѣйствия на свѣтскитѣ агенти при извършванието на това отчуждение, сж прѣдизвикали отъ страна на Епископитѣ оплакване прѣдъ св. Людовика, щомъ се завърналъ отъ кръстоносний походъ, Св. Людовикъ отговорилъ, че той взема въ внимание тази жалба, само ако му се докаже, *правилно ли е издадена прѣсѣждата, или неправилно*. Нѣ по настояванието на първосвященника, този благочестивъ кракъ, най-сѣтнѣ, билъ длѣженъ да отстѣпи.

Срѣдъ важнитѣ обстоятелства, когато съ примѣрни наказания трѣбвало да се заплаши народа и да се прѣ-крати неговото непокорство, наказвали и отлъченихъ умирали безъ покаяние; напр. ископали и изгорили коститѣ на Арно колкаркерскій графъ и на др. Положението, състоянието и богатството исчезвали прѣдъ това божественно сѣдилище, което еднакво погубвало всѣки измѣнникъ; тѣй Григорий VII съ единъ свой канонъ е постановилъ, щото подданницитѣ на отлъченъ господаръ да нѣматъ нищо общо съ него.

Нѣ и галликанизмътъ не печалелъ, нѣ и нѣмало никакви сгоди отъ това, че тази доктрина не била приета въ Франция, дѣто кралетѣ съ ревностъ се стрѣ-

мiali къмъ безконтролното ползване отъ своята власть; и макаръ, че църковната реформа е достигнала до свободно разискване, нъ Людовикъ XIV като усѣтилъ нуждата отъ първосвященническото съдѣйствие за освобождението си отъ реформаторитѣ, то билъ длъженъ да извърши акта на подчинение, и припозналъ римското върховенство.

Оглъчванието не се касаяло само за личността на еретика, нъ то сжщо поразявало и тѣхнитѣ произведения съ силата на страшното оръжие на index'a, понеже index, за погнусяване на върующитѣ, е посочвалъ на книгитѣ, които нечестиво разсѣждавали за религиознитѣ въпроси, въпрѣки църковното учение.

Въ разстояние на два вѣка църквата е посочила на много философски съчинения съ това сграшно клеймо и била принудена да заповѣда на върующитѣ, ако попаднатъ въ ржцѣтѣ имъ такъви съчинения, да ги горятъ въ огнь, безъ да прочетатъ нито една страница, подѣ страхъ да се не заразятъ отъ тѣхъ.

Нъ пакъ има католици, които уважаватъ църковнитѣ постановления, а пакъ отварятъ библиотекитѣ си за запрѣтенитѣ книги, каквито сж напр. съчиненията: на Монтеске, на Волтера, на Руссо и пр. и ги турятъ на рѣда ведно съ съчиненията на св. Августина, на Боссюета, на Фенелона и пр.

Такивато католици приличатъ на онези домакини, които безъ страхъ напълватъ домоветѣ си съ горителни вещества, защото за тѣзи вещества имало въ домоветѣ имъ църкала за изгасяване пожара; нъ знаятъ ли тѣ, че огньтъ нѣма да е по силенъ отъ църкалата?

Само священникитѣ иматъ право да се запознаватъ съ лопевитѣ книги, защото при четението имъ се прѣдпазватъ отъ врѣдното имъ влияние отъ Духа святаго, та при Негово съдѣйствие тѣ различаватъ доброто отъ злото и заблуждението отъ истинната.

Нъ това значи ли, че църковнитѣ служители не изпадатъ въ заблуждение? Уви! даже и знаменити епископи не сж избѣгнали това; Боссюетъ свидѣтельствува за това, като приелъ галликанизмътъ; и въ наше врѣме нѣкои членове на църквата несъзнателно се ув-

личатъ въ революционнитѣ идеи, които пронизватъ съврѣменното общество, като руднически орждия, прѣуспѣватъ въ доктринитѣ, заразяватъ се отъ новоститѣ и, по този начинъ, заслужватъ строгостъта на index'a.

А тъй като само отъ святии престолъ произтича православната истина, то и отъ този престолъ се дава правилната и непогрѣшимата оцѣнка на произведенията, на които распространенията заплашва съ опасностъ католическата вѣра index'a се обявява по цѣлата църква и нѣма нужда отъ освящение отъ съборъ, защото папата владѣе юрисдикцията въ всички католически страни; по този начинъ желанието за отказване покорностъ къмъ опрѣдѣленията, които римската конгрегация дава, е желание за отказване отъ подчинение къмъ самия папа, на когото заповѣдитѣ изпълнява конгрегацията.

И тъй законитѣ относително index'a сж задължителни за всички християни въ свѣтътъ; за да се убѣдите въ това достатъчно е да се вглѣдате въ Апостолскитѣ постановления, каквото сж постановленията на Пий IV, Климентъ VIII, Александър VIII и Бенедиктъ XIV. Тѣзи постановления напомнятъ, че index е въведенъ за изпълнение распорѣжданията на Тридентскій съборъ, спорѣдъ божественото право на папата за върховното и непогрѣшимото урѣждане църковнитѣ дѣла и за рѣшаване православнитѣ въпроси.

Священната конгрегация на index'a наблюдава, прѣимущественно, за книгитѣ, които излизатъ отъ перото на членоветѣ на църквата, подъ страхъ на по-голѣмото пагубно влияние, какво може да произведе четението на тия именно книги.

Чудитъ се дѣто подъ една и съща анатема подвеждатъ двѣ различни и по духъ и по произхождение произведения каквито сж напр.: „L'Observateur catholique“ (Католический наблюдатель), прѣгледъ на църковнитѣ науки, издание отчасти и на священници, и философско произведение подъ названието: „L'Esprit moral du XIX Siècle“ (*Направление на нравствеността въ 19 вѣкъ*), на което авторътъ смело отрича творението на мѣрътъ и божеството на Исуса Христа.

Ударътъ, който сполѣти първото съчинение, тъй благоприятно подѣйствиувалъ, щото напомнилъ на нѣкои отъ членоветѣ на църквата тѣхнитѣ обязанности; той поискалъ отъ тѣхъ да се съобразяватъ съ началата на правосълието (orthodoxes), или да прѣстанатъ отъ да пишатъ; при това пакъ строго запрѣщение (index) имало за цѣль, за възбуждане ужасъ въ цѣлий католически мѣръ, само да посочи на нечесливото произведение, на което авторътъ, като е далъ чъ отъ това, за да се поправи и склони прѣдъ ударътъ, той почналъ само да се смѣе.

Приемете м. г. и пр.

Отговорътъ на От. Владимира Гетте, на третето писмо на католика.

Инквизицията

Милостивий Господине.

Вашето трете писмо е сжщий изводъ изъ второто. Понеже Вий признавате църковното общество като да е свѣтско (temporelle), съ призвание да натрапва на свѣтътъ своитѣ доктрини и което има на свое распространение всички принудителни срдства, съ които завладѣва гражданскитѣ власти, то вий трѣбваше да дойдете до слѣдующитѣ доводи, като че инквизицията е закона, и ужъ, че църквата прѣставлявана отъ папството, като прѣслѣдва и осжжда на най-жестоки наказания тия, които не искатъ да се подчинятъ на върховний и непогрѣшимий ѣ авторитетъ, постжпва тъй по неоспоримо право.

Наистина, страшното учение, изложено стъ васъ въ послѣдното ви писмо, е учение на вашата папска църква; и ако имате намѣрение да изложите това учение, вий неможяхте да говорите инакъ, освѣнъ тъй както направихте това.

Нъ вий, м. г., не се ограничихте само съ изложението учението на вашата църква. Вий сте поискали още да защитите и истинността му. Вий започнахте

съ посочване на происхождението му отъ самага Бода, Който наказвалъ виновнитѣ.

Позволете ми пакъ да ви кажа, че вий постъпихте невнимателно, въ трудътъ да доказвате божественното происхождение на инквизицията. Прѣди всичко трѣбваше много да говорите за фактитѣ на божескитѣ наказания, които навѣдохте изъ Вѣтхий Заветъ. Нъ азъ неискамъ да се впускамъ за тѣхъ и да се вдълбочавамъ въ твърдѣ сложнитѣ ексегетически (обяснителни изъ св. Писание) изслѣдвания относително тѣхъ. Азъ искамъ да се ограничи по въпроса само за инквизицията и съмъ доволенъ отъ утвърждението, че Богъ има много права въ отношение къмъ човѣчеството, които човѣкъ неможе си ги присвои.

Ясно е, защо вий прѣдполагате, ужъ, че Богъ е далъ своитѣ права на папата, а папата на инквизицията; нъ именно и това е, което трѣбва да се докаже. Вий знаете, м. г., че вашитѣ положения се отхвърлятъ отъ значително болшинство Христиани, и че даже и въ вашата малка ултрамонтанска църква вий ще намѣрите човѣци, които да противорѣчатъ на тѣзи положения. Въ числото на вашитѣ противници, вий сами можете да приведете Фалла, Броли, Монталланбера, които, въ сжщото врѣме, всѣкога сж били вѣрни на ултрамонтанството. Ако пакъ вий намирате човѣци, които да ви противорѣчатъ даже и въ собствения ви домъ, то какъ можете да давате за общеприета истина това, ужъ че, инквизицията водѣла своето начало отъ Бога, чрѣзъ посрѣдничеството на папата?

Въ вашата църква иматъ обичай да приписватъ на Бога всички неразбранщини, които всѣкога се появяватъ въ неж. Вий, въ сжщность, трѣбва да разберете, че като приписвате на Бога своитѣ доктрини, своитѣ всѣки видъ измислици, своитѣ страсти и фанатизмътъ си, съ това вий само покрѣпите и разпространявате атеизмътъ (безбожието) въ всичкитѣ класи на обществото. Енориотинътъ слуша, че енорийскій свѣщенникъ описва Бога по свой начинъ и му приписва безрасждни работи, които той проповѣдва, тогазъ то-

зи енориотинъ нѣма ли да прѣстане отъ вѣрата въ Бога? Той ще си прѣдстави Бога за такъвъ, какъвто енорийскій свѣщенникъ Го описва; нѣ собственъ му здравъ разумъ ще му каже, че Богъ не може да бѣде такъвъ; и така той като нѣма достатъчно разумъ за да си състави друга идея за Бога, ето ти, че е станълъ атеистъ (безбожникъ). Вий мислите ли, че не увеличате мнозина въ безбожието, когато твърдите, че Богъ е най-великий инквизиторъ на сѣтътъ; ужъ, че Той благославя свирепостъта на свойтъ пълномощникъ папата и на Неговитѣ полупомощници, лицемѣрни инквизитори и на тѣхнитѣ палачи, които наблюдаватъ за наказанието на осѣденитѣ? Като вѣставате противъ естественната идея, която обикновено иматъ чловѣцитѣ за Бога, като къмъ Отецъ и благодѣтель на свойтъ създания, вий разваляте понятието за Божеството, което всѣки намира въ своята съвѣсть и вий докарвате всѣкого до сѣдующето скръбно заключение: Богъ, когото ни проповѣдватъ не може да съществува.

Папизмътъ е създалъ най много безбожници, отколкото всички философи, които отричатъ битието на Бога.

Папата не е получилъ отъ Бога никаква миссия; още по право трѣбва да се каже, че той не е получилъ отъ Бога правото да мѣчи и гори тия, които отричатъ това, че Богъ е можалъ да му даде такива права.

Въ това отношение, най силното ви доказателство се състои въ слѣдующето: Папата е прѣдставителъ на истината, а истината има право да бѣде натрапена даже и на сила.

Извинете, м. г., двѣтъ ваши положения немогътъ да бѣждътъ приети. Даже и дѣйствително да бѣше прѣдставителъ на истината, та кой ви каза, че той ималъ правото да натрапва истината посрѣдствомъ мѣчение и дръвникъ (изгорѣвание)? Богъ е надарилъ чловѣка съ разумъ за ръководство въ разискване на истината. Вий отхвърляте това положение, като проповѣдвате, че еди-кой чловѣкъ има правото да стѣснява разумътъ, да го мѣчи и му натрапва идеи,

които той счита за недопустими. Като задушвате разумътъ, вий отхвърляте дѣлото на Самаго Бога. Человѣцитѣ, които се считатъ, че владѣйтъ истината, иматъ само едно право: да ѝ прѣдложатъ на разума. Нъ когато искатъ да натрапватъ истината, тогази ставатъ тирани, и тирани най-гнѣсни и най-отвратителни, защото искатъ както обикновеннитѣ тирани, да владѣйтъ не само надъ тѣлото, нъ и надъ душата, която трѣбва да е неприкосновена за посѣгателствата имъ, и надъ достоинството, което Богъ е далъ на човѣческото създание, като главенъ печатъ, който отличава човѣка отъ другите твари.

И тъй, м. г., вий вършитѣ безбожна работа, като прѣдставлявате Бога за великъ инквизиторъ и правите папата Неговъ пълномощникъ въ работи лицемерни и жестоки.

Нъ вий ще кажете, че, именно, въ името на *истината* основавате своитѣ положения.

Вий наистина ли владѣете истината? Вий твърдите това; при това пакъ по-големата частъ отъ християнскитѣ церкви го отричатъ. Какво нѣщо е вашата папска ултрамонтанска църква прѣдъ лицето на всичкитѣ други християнски церкви.

Ако прѣминемъ прѣдѣлитѣ на християнството, щенимѣримъ безброй религиозни сборища, които сжщо заявяватъ прѣтенции за владѣние истината. Папата на ислямътъ има по-вече послѣдователи, отколкото католическиятъ папа; *сингизъ на Небето*, китайскій императоръ, ги има по-вече, отъ колкото папата на исляма; а великый ламы ги има даже по-вече, отъ колкото *сингизъ на Небето*. Въ името на истината, която тѣ, спорѣдъ тѣхното убѣждение, владѣйтъ, тѣ, простете ми, иматъ право да постѣпатъ спрямо другитѣ религии инквизиторски. Тѣ когато прѣдаватъ на мъжки нѣкои мисионери, въ лицето на които, често пѣти справедливо, виждатъ чуждостранни съглѣдници и прѣдатели, вий крякате за прѣслѣдване и причислявате вашитѣ мъченици къмъ ликътъ на святиитѣ, нъ вий не виждате ли, че тѣзи човѣци упражня-

ватъ, и то съ голѣма умѣреностъ, вашитѣ собствени начала?

Ще кажете, че тѣ не владѣжтъ истината; а пакъ тѣ ще ви отговоржтъ: напротивъ, ний владѣемъ истината, а вий падате въ заблуждение. Вий желаете да *натрапите* на всички това, което признавате за истина; нъ неискате да разберете, че истината сама по себе си е достатъчно прѣкрасна, за да покори разумътъ; като се стараете да ѝ натрапите насилствено, вий ѝ правите омразна.

Насилието и лъжливата политика сж всекога ржководили папството. Ето защо то е изгубило по-голѣмата частъ отъ своитѣ полѣдователи, и ето защо то сега е доведено до безжизненъ трупъ. Този трупъ още произнася нѣколко неразумни думи: а вий мислите, че той се движи още и живѣе; нъ вий се лъжете: неговитѣ страшни теории го убиха; животътъ сжществува само вѣнъ отъ него.

Ако искате да намѣрите дѣйствителната причина на инквизицията, трѣсете ѝ въ *фанатизмъ*, който е сжществувалъ въ чловѣчеството въ всички врѣмена.

Като вземете това въ внимание, вий можакте да дадете на инквизицията голѣма древностъ на сжществуване. Тя е сжществувала въ срѣдъ Евреитѣ, и Иисусъ Христосъ е билъ нейната жертва. Именно еврейскитѣ инквизитори Го приковаха на кръста, безъ да гледатъ на Неговата невинностъ, поради опозицията, която Той обявилъ противъ тѣхното лошево учение. Той ако се появеше въ срѣднитѣ вѣкове съ своето учение, то фанатичитѣ на папизма щѣхъ да Го мжчжтъ и изгоржтъ. Нъ тя изгори много други невинни. Въ наше врѣме много се приказва за Джиордано Бруно, на когото неотдавна въздигнаха статуя, прѣдъ сърдитий погледъ на папата. Наистина, че ний нѣма да го сравняваме съ Христа, тази височайша жертва на фанатизмътъ; нъ какво зло пакъ е сторилъ Бруно? Въ своитѣ произведения той подигна въпроси, които сега вълнуватъ цѣлото чловѣчество; и, ето. затова, именно, папата го осжди на изгоряване. Неговитѣ палачи, а не той, заслужаваха да бжджтъ хвърлени

на дръвника (въ огънятъ); а това се и доказва сега, като се прославява тѣхната жертва.

Като изложихте своята апология (защитно слово) на инквизицията, вий възхвалявате римската конгрегация, която служи само за притурка къмъ неж. Вий говорите частно за конгрегацията на индекса; вий се силите да опрѣдѣлите фантантическата теория, за да ѝ придадете лесноприемливата идея, и по поводъ на това, вий посочвате на *L'Observateur catolique* (Католический Наблюдатель), който попадна подъ церковно натякване при самото обяснение за себе.

Безъ съмнѣние, вий не знаете, че азъ бѣхъ основателтъ и главний редакторъ на това издание (*Publication*). Това знаяхъ въ Римъ, затова, като прѣдадохъ на укоръ, най голѣмото ми съчинение подъ название: *История на Французската Църква* (*Histoire de l'Eglise de France*), поискаха да ме опропастятъ съ втори ударъ, като направихъ моето (ново) издание невъзможно. Въ добритѣ стари врѣмена биха ме добръ възнаградили за съпротивлението ми, а сега ме туряхъ само въ числото на другаритѣ на Джіордано Бруно. За щастие, тѣзи добри стари врѣмена прѣминаха, и прѣминаха безвъзвратно. Ето защо сега мож да ви отговорж тѣй, както и правж това, като се смѣж на негово святѣйшество папата, на святата инквизиция, на Священната конгрегация, на index'а, и на всички сватини, които сж толкози благовонни за носѣтъ на Людовика Вейло, а зловонни за останѣлий свѣтъ.

Приимете м. г., и пр.

гр. Айгосъ 1887 г.

Прѣвелъ: Свящ. К. Христовъ

Изъ нашия църковенъ животъ.

Слѣдъ изминаванетоъ на свѣтлитѣ Христови празници Св. Синодъ се събира на ново въ столицата ни на заседание и както слушаме въ тази своя лѣтна сесия той щелъ да се занимае съ нѣкои твърдѣ важни въпроси за прѣуспѣвание на църковното дѣло. Между тѣзи въпроси на първо мѣсто билъ въпросътъ за наръжданието на духовното училище, което ако се намѣри за нужно щѣло да бѣде прѣмѣстено отъ градътъ Самоковъ.

Прѣзъ настоящий м. Май нашата църква ще бѣде щастлива да отпразднува и 25 годишнината на архиерейското служение на своя примѣренъ свещеннослужителъ Н. В. Пр. Свято Самоковский митрополитъ Доситей, който е зималъ живо участие още въ борбата ни съ цариградската гръцка патриаршия. Говори се, че за празнуванетоъ на 25-та год. на Н. В. Пр. Св. Синодъ въснамѣрявалъ въ цѣлия си съставъ да посѣти достоуважаемия юбиларъ въ неговото мѣстопрѣбивание, гр. Самоковъ.

Распространението на Священното писание. Въ православната велика Россия отъ дълго врѣме още съществуватъ разни дружества съ цѣль за религиозно-нравственното подържане на народътъ, за която цѣль частната благотворителность харчи стотини хиляди милиона рубли въ годината. Едно отъ такивато дружества е и дружеството „за распространението на Св. Писание, което е основано въ 1863 год. и въ което влизатъ членове хора отъ всичкитѣ съсловия и положения. Туй дружество има стотини книгоносители, които обикалятъ по цѣла Россия и разнасятъ свещенното писание съ най долня цѣна съ хиляди екземпляри.

Тѣй, прѣзъ миналата година то е похарчило 87,378 екземпляри, отъ които само 1867 екземпляра сж раздадени даромъ, а отъ врѣмето на издаванието му то е распространило 1.823 108 екземпляра библии, евангелия и псалтири. Забѣлѣжително е при това сърдечното чезнене на православния руски народъ къмъ Свещ. Писание, което най-характеристично се прѣдставлява отъ слѣдующитѣ случаи. Единъ отъ пжтующитѣ книгоносители, като се намиралъ въ гр. Елабугъ, срѣщналъ го единъ селянинъ и му казалъ, че горѣщо желаялъ да си купи библия и като си купилъ, такава, казалъ: „мене ме чакатъ дома съ нови обувки за синчето ми, но азъ ще се върна дома съ скжпа обновка, съ свещенна книга! Другъ единъ книгоносителъ като останалъ да прѣнощува въ една селска кжщица и догдѣ приготватъ вечерата домаканитѣ, зель да четене на гласъ нѣкои нѣща отъ библията. Слѣдъ вечерата синътъ и жена му помолили майка си да имъ купи една библия, а тя, като имъ казала купете, прибавила: „купете, само я четете; мене ще е драго“, сетнѣ извадила отъ ковчегътъ си три рубли, дала имъ ги и имъ казала: „ето, на, тия пари сжмъ скжтала за свое погрѣбение и цѣла половина година сжмъ се трудила за тѣхъ. И подиръ земала въ ржцетѣ си библията, прѣкръстила се прѣдъ иконитѣ, поцѣливала я и я дала на синътъ си и на снахата си съ тия думи: Ето ви тая света книга да ви бжде мое благословение, — четете я, драги ми дѣчица, и догдѣ сжмъ азъ жива и подиръ смъртъта ми; тя ще ви научи на добро, — тогава и мене ще споменете“.

Его какъ чезне православния руски народъ за Св. Писание, какъ мисли за него, а у насъ има хора, които не само, че мразятъ това свето писмо, но и го гонятъ!

Окржжно архиерейско послание. Н. В. Преосвещенство Далматинско-истрийски епископъ г-нь Никодимъ Милашъ е испратилъ до своето паство едно *воскресно послание* за Св. Воскресение, въ което като раскрива ученнето на светата православна църква за поститѣ, доказва и великото значение за спасението на челоувчеството на Воскресението Христово. Високопреосве-

щенный Никодимъ е единъ отъ отличнитѣ свети архи-пастири въ Св. Православна църква както по високото си образование (той е Дръ на Богословието), тъй и по чуднитѣ си дѣла и примѣренъ животъ. Отъ поеманieto управлението на далматинската истрийска църква отъ него христовото дѣло въ послѣдната е направило гигантски крачки и подвѣдомственното му епархиялно управление се счита едно отъ най-примѣрнитѣ.

Старо-католическия конгресъ, 4-и по рѣдъ, тая година ще се събере въ гр. Виена, столицата на Австрия прѣзъ мѣсець Августъ. Тозъ пѣтъ на този конгресъ щѣли да присѣствувать твърдѣ мнозина прѣдставители, между които щѣло да има и изъ България, Румъния и Сърбия.

Между важнитѣ въпроси, които щѣли да се разискуватъ на този конгресъ щѣли да бждѣтъ: мнѣнието на петербургската комиссия по старо-католическия въпросъ и посланието на английскигъ архиепископи къмъ епископитѣ на вселенската църква.

Богословското училище въ Сърбия.—Прѣзъ минълата година, 11-й Януарий, билъ утвърденъ новъ законъ отъ Сърбския краль Александръ за „Богословското училище“, разгледанъ прѣдварително огъ Сърбската народна скупщина. По смисълътъ на този законъ първото Бѣлградско Богословско училище, което съществуваше и довършва сега своето съществувание, споредъ устава отъ 27-й Септемврий 1863 г. и 31 Октомврий 1886 г., се прѣобразува въ новъ учебенъ институтъ, до нѣкъдѣ отличенъ отъ първото Богословско училище—главно въ учебно възпитателно отношение. При това, първото Богословско училище прѣдставлявало отъ себе си специално учебно заведение, безъ общо образувателнитѣ класове, гдѣто постѣпвали ученици отъ гимназиитѣ изъ съогвѣтствуищитѣ класове (IV и V), новото Сърбско-Кралевско-Богословско училище занапрѣдъ ще състои отъ деветъ годишни курсове, съдържащи въ себе си класовѣтъ и на общообразователнитѣ прѣдмети и на специално Богословскигъ. Главната задача на училището е да възпитава въ духа на православieto кандидати за свещенници. То

се намира подъ върховната властъ на архиерейския съборъ. а когато не засѣдава събора—подъ властѣта на Митрополита и министра на Просвѣщението. Споредъ новия уставъ административното дѣло на заведението е вържѣтъ на архиерейския съборъ и на министра на Просвѣщението при съдѣйствието на професорския съвѣтъ.

Споредъ новия уставъ, въ Богословското училище ще се прѣподаватъ слѣдующитѣ прѣдмети: Свещ. Писание съ Херменевтика, Догматическо Богословие съ полемическо (обличително). Нравствено и Пастирско Богословие, кановическо право, Литургика съ Църковна архиеология, Гомилетика, Патристика, История на Хр. Църква, История на Сърбската Църква, Библейска История на ветхия и новия звѣтъ, катихизисъ; Сърбски езикъ (граматика, Литературни образци и Историята на Литературата), Църковно Словѣнски езикъ (на основа на Старо Словѣнския езикъ), Руски езикъ, древне класическитѣ езици—грѣцки и латински, нѣмски езикъ, история обща и Сърбска: философия и педагогика: естествознание; математика, Гестграфия; основнитѣ закони на страната и общитѣ отношения между църквата и държавата, законъ за църковнитѣ власти и законоположения, които се отнасятъ до правата и длѣжноститѣ на духовенството; църковно и нотнo нѣние; църковенъ уставъ съ пасхалията, чѣртание и рисуване, гимнастика. Богословскитѣ прѣдмети се прѣподаватъ отъ учители съ духовно звание, които съ отличенъ успѣхъ сж завършили православна Богословско училище, а послѣ православна духовна академия. Останжалитѣ прѣдмети могатъ да прѣподаватъ свѣтски учители, съ специална подготовка за това. Нъ и тѣзи учители трѣбва да бждѣтъ отъ православната вѣра. Всичкитѣ учители се дѣлѣтъ на три категории: на професори, които слѣдъ като издържѣтъ професорски экзаменъ утвърдяватъ се въ званието си, на прѣподаватели и учители. По отношение къмъ своитѣ права и заплати учителитѣ отъ Богословското училище сж приравнени съ онѣзи учители отъ гимназията, а ректора, освѣнъ учителската заплата, получава още квартира съ отопление и освѣтление и добавочно възнаграждение въ размѣръ, назначенъ за ди-

ректора въ гимназията. Ректора трѣбва да бѣде духовно лице, той се избира изъ помежду професоритѣ въ Богословското училище и да бѣде учителствувалъ въ такова училище повече отъ 5 години, или да бѣде придобилъ извѣстностъ въ учено-Богословската Литература съ своитѣ литературни трудове. Въ педагогическитѣ учителски свѣти взематъ участие само професоритѣ.

А. що се отnosi до приеманието на ученицитѣ въ училището, устава дава права да се приематъ само отъ православната вѣра ученици, които да сѣ свършили четиретѣ отдѣления на основното училище, да не бѣдѣтъ по-възрастни отъ 12 години, съ прѣдварителенъ испитъ по-опредѣлена затова програма. Въ устава е прѣвидено да се не приематъ ученици съ физически недостатѣци, каквито да били, както и такива, които нѣматъ гласъ и слухъ за пѣнието. Всичкитѣ ученици живѣѣтъ въ пансионъ; правото каква форма да носѣтъ ученицитѣ принадлежи на архиерейския съборъ; въ устава е опредѣлено учебната година да се започва отъ 1-й Септемврий и да се свършва на 30-й Юний. Годишни испитъ правѣтъ само първитѣ 8 класове, а за послѣдния—деветия класъ е опредѣленъ специаленъ Богословски Екзаменъ. Относително урежданието и управлението на пансиона, както и други второстепенни и третостепенни работи и наредби се излагатъ въ особенни правилници. Това е сѣществено съдържание на новия уставъ по прѣобразованието на Бѣлградското „Богословско училище“. Нѣ фактически новото „Богословско училище“ още не сѣществува: сега доживява своитѣ послѣдни години старото „Богословско училище“ на основание на уставитѣ отъ 1863 г. и 1886 г. Новия уставъ, както се вижда отъ неговото съдържание, ввожда класическа система на образуванието, която е отсъствувала въ старото „Богословско училище“ и попълнява числото на общеобразователнитѣ прѣдмети*). „Изъ Церк. В-къ“

*) Както се вижда отъ горното доховното учебно дѣло не стои никакъ по-горѣ у сѣрбитѣ отъ сѣщото у насъ, макаръ, че тѣ много по-рано сѣ починали въ това отношение отъ насъ.

Книгописъ.

---

1). Учебникъ по Етиката отъ Г. Компейре. Прѣведенъ отъ френски, съ нѣкои съкращения, Влад. Шишмановъ. Пловдивъ, издание и печатъ на Хр. Г. Димовъ. 1897 год. стр. 158 цѣна 1 л. 50 ст.

До сегашно врѣме въ българ. книжнина имаше печатана книга изъ тая областъ само отъ единъ авторъ. Тая книга бѣше съставена отъ г. Антонъ Безеншекъ и бѣше назначена да служи за учебникъ въ българскитѣ държавни гимназии, въ които за сега се изучава прѣдмета *Етика*. Книжката, която бѣше съставилъ г. А. Безеншекъ има такива достоинства, за които ние не желаемъ да говоримъ. Ще кажемъ само, че тая работа е по долна отъ посредственната. Много добръ щѣше да бѣде никъкъ да не бѣше печатанъ тоя трудъ но.... така се случило вече.

Свършено друго нѣщо прѣдставлява прѣведения учебникъ отъ Г. Влад. Шишмановъ. Прѣди всичко, и най много българскитѣ ученици трѣбва да благодарятъ на г. Шишманова за сполучливия изборъ на книга, която той рѣшилъ да прѣведе. Изложението и распрѣдѣленieto на учебния материалъ сж такива, щото и едно само внимателно прочитанье е доста, за да разбере и да запомни чловѣкъ всички ония положения и отвлечени мисли, които по учебника на г. А. Безеншекъ се прѣдставляватъ за не постижими и тъмни, а за запомнювание страшни и невъзможни. Като не считаме за нужно да говоримъ подробно за всички други добри страни на учебника, прѣведенъ отъ г. В. Шишманова, а така сжщо и върху хубавия прѣводъ, безъ който добритѣ страни на оригинала би били поврѣдени, ние

желаемъ да направимъ една малка забѣлѣжка само къмъ съдържанието на урокъ VI-й, напочатанъ отъ 108—117 страници въ прѣведения учебникъ.

На 111 стр., въ параграфа: „*какъ се е отнасяло християнството къмъ робството*“ се казва слѣдующето: „Наистина, християнството прогласи, че всичкитѣ хора сж равни прѣдъ Бога. Така, единъ отъ отцитѣ на 1-я вѣкъ е проповѣдвалъ това хубаво учение: „безъ равенство нѣма отечество“. Но на дѣло апостолитѣ и отцитѣ на църквата не сж се застъпили за незабавното освобождение на робитѣ“. — Ние не можемъ да се съгласимъ съ изискванията, каквито високоуважаемия авторъ на книгата налага на християнството. Намъ се струва, че е несправедливо да се вмѣнява въ укоръ на християнството и на неговитѣ проповѣдници това, гдѣто тѣ не се заловили „незабавно“ за искоренението на робството. Французския ученъ г. Алларъ, въ своето съчинение: *Les esclaves chrétiens*. Paris. 1876 г. подробно и основателно е разгледалъ тоя въпросъ, а неговитѣ заключения за влиянието на християнството върху робството, признати за необорими, даватъ ни право да приемемъ истината, че безъ християнското учение робството едвамъ ли можеше да мисли нѣкой, че би се нѣкога прѣмахнало.... Великата историческа заслуга на християнството въ течение на първитѣ вѣкове се е заключавала именно въ това, че то е освобождавало чедовѣка въ идеитѣ; подъ влиянието на тия освобождающи идеи се е извършило по послѣ и юридическото и политическото унищожение на робството; но то е станало много по късно, когато християнската култура на народитѣ достигнѣла висока степенъ на развитие.

Може ли да не се признае, ако не друго нѣкакво значение на християнството, то това поне, че древния миръ, който се раскапвалъ отъ разврата и робството. гдѣто така тежко е дишжлъ роба, гдѣто робството така дълбоко е развратявало господаритѣ *), появило се и проникнжло християнското учение за нравственното равенство на хората прѣдъ Твореца на свѣта, за

*) Вж. стр. 109 и 110 отъ прѣведената Етика „Робството въ старо врѣме“.

искренната и чистата любовъ къмъ ближния, за еднаквото искупление за всички и т. н.? Дълбокъ прѣвратъ произвеждало това учение въ понятията и наравитѣ на гръко-римския миръ; но тоя прѣвратъ е билъ отъ чисто нравствено свойство Християнството се е обръщало много повече къмъ вътрѣшния чловѣкъ, отколкото къмъ политическитѣ и юридическитѣ условия на негова животъ. То не позволявало на роба да излиза отъ своето положение, но въ сжщото врѣме вмѣнявало на господаритѣ въ обязанность да обичатъ робитѣ като братия.

Отъ думитѣ на Св. Иоанна Златоуста ние не виждаме да проистича друго нѣкакво разбиране на задачата и назначението на християнството, осеѣнъ такова каквото ние посочваме; а като е така, то става явно за всѣкиго: да ли християнството е виновно, за гдѣто само проповѣдвало „хубавото учение“, а не се заловило за „незабавното“ освобождение на робитѣ.

Колкото се отнася работата до думитѣ на Св. Августина: „грѣхопаданието е прѣобърнжло реда на природата, затова игото на робството справедливо се наложи на грѣховнитѣ“, ние има да направимъ слѣдующата забѣлѣжка: отъ тѣзи думи на Св. Августина не е трудно да се разбере, че тука става дума не за неволничеството, за робството между хората, а за онова робство на чловѣчеството, което се е явило у хората поради грѣхопаданието на нашитѣ прародители. Отъ творенията на Св. Августина се знае, че той съ думата „грѣховни“ по никой начинъ не може да разбира *само неволниците*, *само робитѣ*, а разбира всички хора безъ изключение, т. е. и робитѣ и тѣхнитѣ господари той счита *роби на грѣха* . . . .

Като не считаме за нужно да разгледваме подробно цѣлия учебникъ по Етиката, ние похваляваме тая хубава книга и я прѣпорѣчваме на читателитѣ на „Бъл. Цър. Прѣгледъ“. Тя заслужава да бѣде въ библиотеката на всѣкиго, който желае да има добри и полезни книги за прочитание въ кжщата си.

2) *Учебникъ по Историята на Християнската църква, напечатанъ съ одобрението и благословението на Св. Синодъ, написанъ отъ Ст. Станимировъ. Издание и печатъ на Хр. Г. Дановъ Пловдивъ. Стр. 176 цѣна 2 лева.*

Отъ българската църковна книжнина най-много е разработванъ, ако можемъ така да кажемъ, отдѣла на църковната история. До сега вече имаме нѣколко учебника по тоя отдѣлъ. Освѣнъ учебниците на г. г. Р. М. Каролевъ, И. Блъсковъ, С. Стефановъ, Д. Т. Душановъ и др. ние сега ще явимъ на читателитѣ на „Български Цър. Прѣгледъ“, че тоя отдѣлъ се обогати съ още единъ новъ трудъ, заглавнето на който привеждаме по горѣ. Усилията, които се полагатъ отъ страна на всички работници въ това книжовно поле, най-главно сж насочени къмъ достиганieto на тая главна цѣль: Да се помогне на ученицитѣ, които изучаватъ църковната история, правилно и ясно да разбератъ сждбинитѣ на Христовата църква. Тѣй като тая цѣль не е отъ малка важностъ, то неще и дума, че онзи трудъ отъ тоя родъ ще има по-голъмо и по-високо достоинство, който повече се доближава до цѣльта. Учебника, съставенъ отъ г. Ст. Станимировъ и назначенъ за ученици отъ педагогическитѣ училища и отъ Държавнитѣ Гимназии сполучливо удовлетворява най-главнитѣ изисквания, които могатъ да бждатъ прѣдложени отъ педагогическитѣ принципи и психологическитѣ закони. Това се вижда отъ слѣдующето: въ тоя учебникъ а) се даватъ най-първо кратки свѣдения, които служатъ за введение въ историята на християнската църква. Такива свѣдения, като служатъ за обща гледна точка, улесняватъ работата на ученика при изучаванieto на материяла изложенъ въ цѣлия учебникъ, а всичко това придава осмисленостъ и стройностъ на всичко туй, което ученика трѣбва да разбере и да запомни; б) съразмѣрното и съответствующе развитие на главнитѣ мисли, чрѣзъ които се раскриватъ събитията даватъ възможностъ да се явяватъ ония отъ фактитѣ, които трѣбва да бждатъ най-много испъкнато изложени, за да може да бжде разбранъ вървѣжътъ на събитията, които се прѣдлагатъ да бждатъ

изучвани отъ ученицитѣ ; в) Общиятъ духъ, прокаранъ въ мислитѣ на цѣлото изложение материала въ учебника прави прѣдмета такъвъ, който заслужва да бжде изучванъ съ подобающата сериозностъ и внимание ; г) изобщо езикътъ по своята гладкостъ и достойностъ показва особно усилие отъ страна на г. съставителя да направи учебника си да заема и въ това отношение първо мѣсто между другитѣ отъ този родъ учебници. Като считаме достатъчно тѣзи общи бѣлѣжки, исказани за добритѣ страни на учебника. разгледванъ сега отъ насъ, ние го прѣпоръчваме на читателитѣ на „Б. Ц. Пр“, като едно отъ добритѣ ръководства по общата църквсна история, изучвана въ такъвъ обемъ, въ какъвто се минава този прѣдметъ въ нашитѣ педагогически училища и Държавнитѣ гимназии.

Този учебникъ е посвятенъ отъ господина съставителя на паметъта на покойния неговъ братъ Силвестра Станимировъ, умрѣлъ на 10-й Септемврий 1889 година въ Иена (Германия).

с. 8/IV 1497 г.

Великинъ и Искринъ.

С М Ъ С Ъ.

Смъртната прѣсжда надъ Иисуса Христа. Въ парижския в. „Gaulois“ има, не отколѣ, напечатано слѣдующето: „Случайно ни попадна въ рѣцѣтъ най забѣлжителния сѣдебенъ документъ, за който само споменуватъ лѣтописитѣ: това е смъртната прѣсжда надъ Иисуса Христа. Този документъ ето какъ говори: „Сѣдебна прѣсжда, издадена отъ Понтія Пилата, намѣстникъ на Долня Галилея, която рѣшава, че Иисусъ Назореецътъ трѣбва да пострада съ кръстна смъртъ. На 17-та година отъ царуванieto на Тиберия, на 25 день Мартъ мѣсецъ въ св. градъ Иерусалимъ, когато бѣха Анна и Каиафа първосвещеници на избрания Божий народъ и когато Понтий Пилатъ бѣше намѣстникъ на Долня Галилея и бѣше прѣдсѣдатель на сѣдебния трибунъ, Иисусъ Назореецътъ се осѣди на кръстна смъртъ между двама злодѣйци. Великитѣ и достовѣрни свидѣтелства на народътъ свидѣтелствуватъ за слѣдующето: 1, че Иисусъ е прѣльстителъ; 2, че е бунтовникъ; 3, че е неприятелъ на законътъ; 4, казва се да е Божий синъ; 5, прѣдставлява се да е Израилски царъ; 6, влѣзналъ въ храмътъ съ народъ, носящъ въ рѣцѣ палми. . . Заповѣдва (Пилатъ), щото Корнилий цървия Центурионъ да го откара на мѣстото на наказанието. Заповѣдва се на всички богати и бѣдни хора да не прѣчатъ на смъртѣта на Иисуса. Свидѣтели подписали тази прѣсжда сѣ слѣдующитѣ: 1, Даниилъ Тосбени фарисей; 2, Иванъ Зоробителъ; 3, Тефаилъ Тосбени; 4, Капетъ, чиновникъ. Тази прѣсжда е изваяна накована пластинка. Такава кована пластинка е испратена на всѣко колѣно. Казаната пластинка сѣ намѣрили френскитѣ кар. комиссари въ

една ваза отъ бѣлъ мермеръ при раскопванието на Аквила не далече отъ Неаполъ. Лордъ Howard е купилъ една копия отъ нея за 2890 лева.

I Единъ пжтъ Руския Половски князь нопиталь тверския архиепископъ Симеона: „Гдѣ ще бждѣтъ нашитѣ бирници на онзи свѣтъ,“ архиепископъ отговорилъ: „сжщо тамъ, гдѣто и князетѣ.“ Бирниците въ това врѣме се отличавали въ русия съ туй, че земали рушветъ, та князътъ се докачилъ, защо владиката му назначилъ едно и сжщо мѣсто съ бирниците на онзи свѣтъ и казалъ: „бирниците зематъ рушветъ, правятъ лошо, а азъ нищо такова не правя“? И на това запитвание получилъ отговоръ: „ако князътъ е добъръ и обича народа, и затова избира добъръ управникъ, богобоязливъ уменъ и правдолюбивъ, то князътъ ще бжде въ рай и бирниците съ него. А ако князътъ нѣма страхъ Божий, не обича народа — туря лошъ управникъ, неразсѣдливъ, само да му събира пари, привожда го, като гладно куче на мърша, то князътъ ще бжде въ ада и бирниците тамъ.“

II. Когато Иванъ Грозний тиранствувалъ въ русия едни отъ храбритѣ му войводи бѣгали задграница, други оставали просто зрители на неговитѣ безумства и жестокости, трети умирали раднодушно, нѣкои даже ставали изпълнители на жестокитѣ му распореждания, въ това нещастно врѣме за руситѣ никой несмѣлъ да каже правдата въ очитѣ на тиранина, нѣ и за този царъ се намѣрилъ чловѣкъ да го укори прѣдъ многобройно събрание — това билъ Митрополитъ Филипъ. „Остави,“ казалъ той на Грозний царъ прѣди да бжде посветенъ за Митрополитъ, „остави сиромаситѣ, другояче азъ не мож да бѣдж Митрополитъ. Твоето дѣло не е богоугодно; самъ Господъ е казалъ: ако царството се раздѣли, не може да го бжде. На таква дѣло нѣма и не ще да бжде нашето благословение.“ На епископитѣ той казалъ: „не гледайте на това, защо боляретѣ мълчатъ; тѣ сж свързани съ житейски интереси; а насъ Господъ за това и е отдалечилъ отъ мира, за да служимъ на истината, и ако

потрѣбва душиѣ наши да положимъ за паството.“ Като станѣлъ Митрополитъ, св. Филипъ отново почнѣлъ да укорява Грозний царь, за което получилъ отговоръ: „мълчи отче, мълчи, повтарямъ ти и само благославяй насъ по наша заповѣдь.“ На тѣзи думи св. Филипъ отговорилъ: „нашето мълчание тебе води къмъ грѣхъ и всенародна погибелъ. Господь е заповѣдалъ намъ душата си да положимъ за други своя.“ „Не противорѣчи на нашата държава,“ възразилъ Грозний царь, „защото иначе мойтъ гнѣвъ ще те постигне, или остави санътъ си.“ св. Филипъ казалъ: „азъ не те молихъ за санътъ, никого не съмъ подкупялъ; за какво ме самъ повика отъ пусгинята? Ако ти се мѣчишъ да постѣпашъ противъ законитѣ, прави, каквото обичашъ, а азъ не ще да ослабнѣя, когато приближи минутата за подвигъ.“ 31 Мартъ 1568 год. царьтъ дошелъ въ успѣнския съборъ; подиръ свършването на литургията доближавалъ за благословение до св. Филипа три пѣти, нъ св. Филипъ мълчалъ. И когато вече бояретѣ кѣзали; владико, царьтъ иска благословение отъ тебе,“ св. Филипъ казалъ на царьтъ: „на кого ти мислишъ да угодишъ, като си измѣнилъ по този начинъ благолѣпието на твоего лице? (Царьтъ и свитата били облѣчени въ чѣрни ризи и високи монашески шапки). „Убой се отъ Бога, посрами се отъ своитѣ багреници! Отъ това врѣме, отъ като е слънцето на небесата, не е слушано, щото благочестиви царье да сѣ възмущавали така своята държава. Ние тукъ приносиме безкрѣвна жѣртва, а ти проливашъ християнската крѣвъ на твоитѣ вѣрни подданници. До кога въ руската земя ще владѣе беззаконието? . . . . . Дойди на себе си! Макарь Богъ и да е възвисилъ тебе въ този свѣтъ, нъ и ти си смѣртенъ чловѣкъ. Ще се поиска отъ твоитѣ рѣцѣ невинната крѣвъ. Ако мълчѣтъ живитѣ души, то камънитѣ подъ твоитѣ крака ще извикатъ и ще те привикатъ на сѣдъ.“ На тѣзи думи, които по своята смѣлость ни напомнѣтъ еврейскитѣ пророци, Грозний царь отговорилъ: „ти испитвашъ нашето благодушие, азъ дълго врѣме бидохъ кротѣкъ къмъ тебе, жалихъ васъ, мятежницитѣ; сега

азъ ще ви накарамъ да се раскаете.“ св. Филипъ не се уплашилъ и отъ тѣзи застрашаванія на царя. „Не можъ да се повинявамъ, казалъ той, на твоята заповѣдь повече отъ на онази — Божията . . . . Ще защитавамъ истината, макаръ, ако потрѣбва и люта смъртъ да приема.“

ОБЯВЛЕНИЯ.

ПРОТИВОСЕКТАНТСКІЙ

ЖУРНАЛЪ

„МИССИОНЕРСКОЕ ОБОЗРѢНІЕ“

посвящается всестороннему изслѣдованію и обличенію русскаго сектантства. РАЦИОНАЛИСТИЧЕСКАГО (духоборчества, молоканства, жидовства, субботства, штундобаптизма, пашковщины, толстовства и др.) и МИСТИЧЕСКАГО (хлыстовства, скопчества, мормонства и шелопутства), а также РАСКОЛА СТАРООБРЯДЧЕСТВА.

Въ 1897 г. журналъ будетъ выходить ежемѣсячно въ
ДВУХЪ ВЫПУСКАХЪ.

Подписная цѣна годовому изданію журнала съ пересылкою Пять рублей, съ отдѣльными же приложеніями „Миссіонерскихъ Листковъ“ («Отвѣты изъ Слова Божія вопрошающимъ») и стѣнныхъ таблицъ (съ подборомъ и изъясненіемъ текстовъ св. Писанія) цѣна Шесть руб.
Заграницу Семь руб.

Видное мѣсто въ первыхъ выпускахъ журнала будетъ отведено въ новомъ году сектовѣдѣнію и сектообличенію. По настоящему отдѣлу, „Миссіонерское Обозрѣніе“ дастъ на своихъ страницахъ критическій разборъ: а) духоборческаго катихизиса, заключающаго въ себѣ ны-

нѣшнія религіозныя вѣрованія и соціальныя воззрѣнія этой секты; б) письменнаго вѣроизложенія поволожскихъ молоканъ, составленнаго самарскимъ апологетомъ секты И. Чернышевымъ противъ штундобаптизма; в) исповѣданія русскаго баптистическаго братства (староштундизма); г) „Катихизиса Иисусова братства по Евангелію“, представляющаго изложеніе догмы толстовства, какъ секты; д) хлыстовско-шалопутскаго толковника на новый завѣтъ; е) сектообличенію посвящается особый отдѣлъ подъ заглавіемъ: „Какъ возражаютъ сектанты и что отвѣчаютъ православные миссіонеры“.

Въ числѣ произведеній, имѣющихъ живой интересъ для нашей современности, предназначены къ печатанію въ 1897 году въ первыхъ выпускахъ слѣдующія:

1) „Записка о штундизмѣ, о церковныхъ и гражданскихъ мѣрахъ борьбы се сектою“, изъ неизданныхъ бумагъ приснопамятнаго архіепископа херсонскаго Никанора. 2) „Исслѣдованіе современнаго состоянія духоворческой секты на Кавказѣ“. В. М. Скворцова. 3) „Сектантство въ подпольныхъ религіозныхъ сочиненіяхъ“ гр. Л. Н. Толстого. Н. Л. Вишневецаго. 4) „Ближайшія задачи при ходской миссіи“, священ. І. І. Фуделя. 5) Армія спасенія (заграничная секта), изслѣдованіе протоіер. А. Рождественскаго (автора „Южно-русскій штундизмъ“). 6) „Митрополитъ Филаретъ о сектантствѣ и расколѣ“. Г. П. Добротина. 7) Архимандритъ Павелъ Прускій и его миссіонерская противораскольничья дѣятельность (Монографія). Н. Веренскаго. 8) „Исканіе истоваго благочестія“ (очерки современнаго раскола). П. А. Юдина. 9) Очерки современной жизни и мысли интеллигентныхъ нововѣровъ: а) День въ толстовской колоніи; б) Мечтатели о золотомъ вѣкѣ и др.

Въ книжкахъ втораго выпуска предметомъ особыхъ заботъ Редакціи будетъ проповѣдническій отдѣлъ. Здѣсь, на ряду съ догматическими и катихизическими поученіями, будутъ помѣщаться апологетическія поученія и обличительныя противъ заблужденій сектантства и раскола, а также бесѣды на евангельскія и апостольскія чтенія съ святоотеческимъ

истолкованіемъ извращаемыхъ сектантскимъ лжемудрованіемъ текстовъ новозавѣтнаго Писанія.

Въ отдѣлѣ виѣбогъ служебныхъ чтеній приготовлены къ печати историко-апологетическіе очерки жизни и письменности мужей апостольскихъ и вселенскихъ отцевъ и учителей христіанства, какъ неложныхъ свидѣтелей истины, содержимой православной Церковью.

При вторыхъ выпускахъ будутъ изданы Проповѣди высокопреосвященнѣйшаго Митрополита Кіевскаго Іоаннікія.

Подписка принимается въ Кіевѣ въ редакціи журнала ул. Кириловская № 10.

Редакторъ-Издатель В. М. Скворцовъ.

Редакторъ Н. В. Переверзевъ.

Продължава се записването абонати за III-та година на в:

„УЧИТЕЛСКИ ДРУГАРЪ“

(Органъ на Българския учителски съюзъ).

В. „Учителски другаръ“ излиза всѣка сѣбота (52 броя въ годината). III-тата година на вѣстника започва отъ 1-й мартъ 1897 год. Новитѣ абонати получаватъ всички излѣзли броеве. „Учит. другаръ“ третира въпроси и отбѣлѣзва всички факти, които иматъ свѣръзка съ учебното дѣло у насъ.

АБОНАМЕНТА Е:

За въ България		За въ Странство	
За цѣла година	5 лева	За цѣла година	6 лева
За $\frac{1}{2}$ „	$2\frac{1}{2}$ „	За $\frac{1}{2}$ „	3 „

Записването на абонати става при учителскитѣ дружества, направо въ редакцията (само че всѣка поръчка трѣбва да бѣде придружена съ нуждната стойностъ) и при всички Т. П. Станции.

В. „Учителски другаръ“ е распространенъ най-много между учителитѣ за това е и най-удобенъ за

обнародване на обявления, касаещи се до училищата и учителитѣ.

Всичко що се испраща до вѣстника, испраща се на адресъ: Редакция на в. „Учителски Другаръ“ — София.

ОТКРИВА СЕ ПОДПИСКА

ЗА

„ДОМАШЕНЪ ПРИЯТЕЛЪ“

Иллюстриранно списание за Наука, Религия, промишленность и домакинство. Въ него има Здравословенъ, Родителский, Дѣтский и други отдѣли. Критическия отдѣлъ е твърдѣ интересенъ и полѣзенъ. Тѣзи година-която е деветата годишнина на списанието, ще се помѣстятъ нѣкои любопитни раскази.

Годишна цѣна 4 $\frac{1}{2}$ лева за България, и 5 лева за странство, прѣдплатени.

Поръчки и пари се испращатъ до администрацията на Домашенъ Приятелъ въ София, улица Лега.

Нѣща за абониране и вѣстници въ замѣна се пращатъ до Редактора, А. С. Цановъ въ Самоковъ.

Вече е готовъ, даденъ на св. Синодъ за прѣглед-вание и оцѣнка: Църковния *Славѣнско-български рѣч-никъ*, който ще обема отъ 12—15 коли (около 200—250 страници, на осмина).

I. Прѣдисловие отъ съставителя;

II. Общи упѣтвания;

III. Свещен. География на Вет. Завѣтъ;

IV. Свещенни лица въ Вет. Завѣтъ;

V. Иудейскитѣ врѣмена и празници;

VI Иудейскитѣ секти, които сж били въ врѣмето на Иисуса Христа;

VII. Ереси и езически секти, които се спомену-ватъ въ Новия Завѣтъ;

VIII. Географически указателъ на Новия Завѣтъ;

IX. Лѣтоброение на всичко Свещенно Писание:

X. Изяснение на монетитѣ, на мѣрките и на теглилките, които се споменуватъ въ Свещ. Писание;

XI. Иносказателни думи въ Св. Писание;

XII. Значение на най-забѣлжителнитѣ собствени имена, които се споменуватъ въ Св. Писание;

XIII. Словарь на древне славянскитѣ, еврейскии, гръцки, латински и др. думи оставени безъ прѣводъ Свѣ в. Писание;

XIV. Словарь на Църковно-Богослужебнитѣ думи и обрядъ въ Православната Христова Църква;

XV. Една Географическа карта на Св. Писание;

Рѣчника ще струва 3 лева срѣбърни за всички, които не сж прѣдплатили. Ако нѣкой желае да го получи само за 2 лева и 50 ст. сега испровожда 2 лева а когато ще трѣби да получи книгата заплаща 50 ст.

Ако нѣкой събере 12 души спомоществатели и внесе паритѣ, получава една книга или си задържа стойността на една книга.

Паритѣ се испроваждатъ въ пощенски бонове или пощенски записъ на слѣдющия адресъ: г. Самоковъ, И. Бакаловъ, учитель въ Духовното училище.

късватъ отъ искривено учение, распалихме се съ огънятъ на отеческата ревностъ, която ни распали за васъ: между Божиитѣ църкви, които, гдѣто и да били тѣ, съставляватъ единъ Христовъ чертогъ, каква далечнина може да бѣде, какво може да се счита чуждо, отстранението? Тѣй като вие сте наши членове, то ние естествено сме били длъжни да се погрижимъ, щото влиянието на злия учителъ да не отклони отъ пътятъ на истината вашата вѣра, проповѣдвана на всѣкъдѣ. Понеже епископъ Несторий проповѣдва нечестиво, внушава нетърпимо учение за божеството на Христа и Бога и Спасителя нашего и за Неговото рождение отъ Дѣва, като да е изгубилъ чувството на благоговѣнието къмъ тая тайна, и като да е забравилъ, че отъ нея зависи общето на всички спасение: това доказватъ и неговитѣ съчинения, които той е изпратилъ намъ съ свой подписъ, и донесението на освещения братъ и мой съепископъ, Кирилъ, доставено ми отъ синъ ми, диякона Посидония. Като прочетохме всичкитѣ съчинения (на Нестория) ние намѣрихме въ тѣхъ учение докарано до крайня ѣ страшна стѣпенъ на нечестие: той чловѣческото и божеското естество въ Христа отдѣля едно отъ друго, като по нѣкогашъ нарича Христа само чловѣкъ, а по нѣкогашъ го прѣдставлява въ общение съ Бога въ такава мѣрка, въ каквато той е достоенъ за това. Но ние ще кажеме както Иеремия, *не слушаемъ словесъ пророковъ иже пророчествуютъ* прѣлъстование (Иер. 23, 16). Нека той чуе Иезекиля и прочете думитѣ му, съ които той застрашава: *и простру руку мою на пророки, видящия лжу и провѣщающия суетная: въ наказании* (въ числото) *людей моихъ не будутъ; и въ землю израилеву не внидутъ: понеже прельстиша людей моихъ* (Иезек. 12, 9 10). Гдѣ е грижата за священното стадо, която съставлява длъжността на пастирьтъ: гдѣ е грижата за ягкотата на Господевата крѣпостъ? Каква опасностъ може да очаква стадото, когато неговия пастирь се прѣобрѣща на вълкъ, и като дохожда при овцетѣ съ яростъ напада на всѣка? Уста, които произносятъ нечестиви (думи), само раскъсватъ, както устата на вълкътъ.

Дава се храна, която не огоява, и изсушава. Но и при това стадото е щастливо съ туй, гдѣто Господь му е оставилъ сждъ за своето пасбище; а за туй вашата вѣра е длъжна — ние не се съмнѣваме, че вие тѣй и постѣпвате — да отхвърли нечестивото учение, щото тия отъ васъ, които бодрствуватъ въ Христа, да различаватъ храната отъ отровата и вие да останете ягко въ туй, на що сте се научили отъ прѣдшнитѣ ви пастири, знаееки, че до сегашно врѣме сте имали иерей, високи съ учение и святостъ, които никогашъ не сж отстѣпвали отъ отеческитѣ прѣдания, и въ голѣмо спокойствие и миръ сж управлявали Господевата църква. Ще начена отъ най близкитѣ по врѣме до насъ. Колко е било силно върху вашитѣ души учението на Светря епископъ Ивана, думитѣ на които сж се распрѣснали по всичкия свѣтъ и сж поддържали на всѣкъдѣ католическата вѣра. Нѣма мѣсто, гдѣто той да не е билъ съ своето учение: той е на всѣкъдѣ проповѣдникъ, гдѣто го само четатъ. Слѣдъ неговата грижлива мъдростъ вървела е извѣстната на всички ягкота на душата; блаженный епископъ Атикъ е управлявалъ Християнския народъ по примѣрътъ на прѣдшественникътъ, и е прѣслѣдвалъ нечестивото безумно учение на еретицитѣ. Подиръ неговата смъртъ билъ е нашъ съобщникъ блаженный Сисиний, който поставяше своята слава въ туй, щото да запази цѣла и неповрѣдима красотата на католическата вѣра, каквато е тя била до неговото врѣме: ние сме виждали, че въ него нѣмаше ни недостаткъ въ простотата на гълъбица, ни въ мъдростъта на змията. Като се лишихме наскоро отъ неговата заразителна дѣятелнотъ, ние плакахме за туй, възлюбленни братия, като да прѣдвиждахме нашето бѣдѣще. Наистина, азъ незная каква забрана ще намѣримъ въ сегашния епископъ, който има съвсѣмъ други понятия за нашия Богъ, а не такива, каквито сж прѣдадени намъ отъ Него чрѣзъ светитѣ апостоли? Той не само не прѣвѣрза ступеното, но още троши тия, на които е направена прѣвѣрзка; не само не подига изверженнитѣ, но и стоящитѣ се мъчи да обори; не само не събира разсѣянитѣ но и

събранитѣ разпръснува, макаръ знаеме, че умътъ освещенъ отъ Бога, не може да се поколебае, че не ще бжде оборенъ този, който стои, заягчавайки се съ небесната сила, не може да се раскъса съюзътъ на светото общество. Тъй, азъ направо посочвамъ на вашата любовъ на туй, за което ние неможемъ да говоримъ безъ сълзи; вашия умствователъ подига война противъ истината, подига ржцѣ противъ истината, подига ржцѣ на дрѣвната вѣра, бори се съ апостолитѣ бори се противъ пророцитѣ: невнимава на думитѣ които самъ нашия Господъ говори за себе. Като употребява въ зло новия и стария завѣтъ, на каква вѣра, на какъвъ законъ той счита себе си за епископъ? Той отхвърля тия пнятия, на които смисълътъ е вече опрѣдѣленъ, не приема истината, която по своята благодь до насъ е очевидна; ще кажж по просто: той мисли за таинството на Христа Бога нашего не тъй, както позволява светинята на нашата вѣра, на която благоговѣйно се покорява всѣки католически мислителъ. Ни единъ истинно благочестивъ немисли за Христа друго-яче, освѣнъ както е Той самъ за себе си посочилъ да се мисли. Едно врѣме такъвъ нечестивъ въпросъ е подигналъ Павелъ Самосатскій, като станалъ настоятелъ на антиохийската църква, но него свалилъ отъ прѣстолътъ, който той билъ заловилъ, за жалость на църквата, едногласния съдъ на католическитѣ иерарси: защото винаги съ врѣме трѣбва да се отсичагъ отъ църквата тия, които, като смущаватъ душитѣ на християнитѣ съ искривяване на евангелското учение по свое мисленье, не могатъ да принесатъ плодове на Бога; трѣбва да се работи на лозето, когато се знае, каквото трѣбва да бжде за своя стопанинъ. Знае се, че новопоявяющитѣ се учения се пораждатъ отъ легкомисленното желание слава, отъ туй, гдѣто нѣкои искатъ да се прославятъ помежду своитѣ за хитри, прѣдвидливи, дълбокомисленни, домогватъ се да измислятъ нѣщо не бивало, та чрѣзъ това между необразованитѣ хора да придобиятъ за себе си за врѣме славата на прѣдвидливъ чловѣкъ. Но кой отъ такива е придобивалъ

за себе истинна слава, макаръ самъ и да е считалъ себе си за уменъ? Нашия Богъ избира немощото на свѣтътъ за побѣда силнитѣ, и засрамува умнитѣ съ безумнитѣ на свѣтътъ (1 Кор. 1, 27). Не този ли може да се хвали съ мирска мъдростъ, който се съзнава, че той е отъ свѣтътъ, който не признава себе си за ученикъ на тогова, който е казалъ за себе си: *Азъ отъ мира нѣсмъ* (Ив. 17, 16). Едничкия пѣтъ къмъ славата е само този, за който говори апостолътъ: *хвалѣйся, о Господѣ да хвалитѣся* (1 Кор. 1, 31). Не къмъ вашия ли епископъ (да, той до сега е вашъ, макаръ и да не върва въ туй, въ що ние върваме) може да се отнесатъ правилно тия думи: *глаголющеся бити мудри, обзюродѣша?* (Рим. 1, 2). Защото явно е юродство (лудостъ) да се незнае Този, който е *Божия сила и Божия премудростъ* (1 Кор. 1, 24). Той самъ, както се съзнава, не знае туй що иска да изясни. На васъ, възлюблени, не може да се покаже чудно, че се е отклонилъ отъ пѣтътъ на истинната този, който, както видите, е изгубилъ Христа, нашия пѣтъ. Виждаме, че тойзи нѣкогашъ се впуска въ хитри тълкования, по нѣкогашъ се скрива въ нѣкакви закрити отъ него сжждения, щото чрѣзъ туй да скрие отровата на своето учение. Ние би трѣбвало, като слѣдваме учението на премъдрия Соломонъ, да не отговаряме никакъ на неговото безумие, за да не бждемъ подобни на него (Прит. 26, 4); но ние го съвѣтваме да послѣдува заедно съ насъ на апостолитѣ и пророцитѣ, за да не бжде отверженъ отъ всички, когато върви противъ насъ. А вие сте длъжни непрѣкъснато да бодрствувате, щото да стоите противъ неговитѣ неприятелски викове: вие трѣбва да се грижите повече за себе, когато ви вътрѣ въ църквата говорятъ противно на църквата. За тия, които застрашава неприятелътъ отъ вънъ, бива ослабване въ трудовѣтъ; тѣ, бидейки разбити вънъ отъ укрѣплението, намиратъ безопасностъ за себе подъ забраната на стѣнитѣ; но обезпокояванитѣ отъ вътрѣшния неприятелъ незнаятъ почивка. Въ тази вътрѣшна война, въ тази домашна ваша борба, вѣрата трѣбва да ви послужи за стѣна, съ нейнитѣ духовни стрѣли

вие можете да се забраните сами противъ невѣрието. Нека я пазимъ, защото тя ни варди: чръзъ нея нашъ защитникъ, наша заграда бива Богъ. Той ще ни избави отъ рѣдѣтъ на грѣшния (Псал. 71, 3, 4). Въ срѣдъ вѣлвитѣ, които ни люлѣятъ, ние можеме на мѣсто да казваме: *Господи спаси ни, погибамъ* (Мат. 8, 25).

Сега ние трѣбва да обърнемъ думата си къмъ васъ, клирици, и къмъ всички васъ, които сте приели освящение за служение Богу. Но нѣкой отъ васъ може да каже, че ние не сме спасили рѣдѣтъ. И ние сме искали отъ по прѣди да говоримъ съ васъ, както това изисква църковния чинъ, но по силно насъ загрижи състоянието на тия, на които спасението е общо наше дѣло; защото ние не се съмнѣваме за васъ, то надѣеме се, че вие, като водители на другитѣ, здраво стоите въ вѣрата. Извѣстието на светия и отъ Бога възлюбленъ братъ и съепископъ мой Кирилъ, което е испратилъ той до мене съ нашия синъ, неговъ дяконъ, Посидония, е показало, че противъ васъ се правятъ такива работи, каквито може да прави противъ членовѣ на църквата само, този който не жали самата глава на църквата. Но туй не трѣбва да ви смуцава; колко сж повече страданията, толкозъ повече слава; съ свойството на подвигътъ се опрѣдѣля стъпенъта на наградата за подвигътъ. Вие заедно съ насъ четете въ Писанието: *аще и подвизається кто, не вѣнчається, аще незаконно подвизатися будетъ* (2 Тим. 2, 5). За туй на насъ лежи длъжностъ да ви ободримъ, въ което иматъ нужда и малодушнитѣ и тия, които мѣжественно стоятъ въ борбата, щото и немощнитѣ да получатъ сила да прѣносятъ искушенията и противостоящитѣ по ялко да стоятъ въ борбата. Ополченията (войницитѣ) на нашия царъ никогашъ не излизатъ изъ борбата побѣдѣни. Всѣко искушение служи за испытание на християнинътъ, защото то, както е казано въ Писанието, *терпѣние содѣлловае тѣ*; отъ него се ражда *упованието*, което, увѣрява писанието, никого не посрамитъ (Рим. 5, 3 — 5). Затова, като ваше утѣшение, възлюбленни братия, отъ Бога е, на когото вие *прѣдставлявате тѣлѣса ваша*, т. е. сами себе си, *въ жертву живу*, както

казва апостовѣтъ, то вие не обезсилявайте въ борбата ви. Вамъ ще даде сила Този, който иска, щото вашитѣ членове, както Той учи чрѣзъ апостолѣтъ, да бждѣтъ *оружия правди Его* (Рим. 6, 13). Вие имате за себе примѣръ въ светиитѣ, които едно врѣме *сбѣли слезами*, а сетнѣ *радостию пожнутѣ* (Псал. 125, 5). Нашия Господъ сбича само този слуга добрината на когото е доказана въ искушение. Само попрището на дѣятелността прави душитъ на християнетѣ способни за подвизи: прѣкарвайте подвигѣтъ тѣй, щото по пжтищата на Господа да прѣваряте другъ друга. Не желая да ви настигнуватъ кога да е вашитѣ съпротивници, макаръ трѣбва да бжде, за когото и апостолѣтъ казва туй, що ние сега виждаме у васъ. Само на мѣстото на подвигѣтъ ще се докаже яскотата и вѣрата. Който дири покой, той нѣма да получи побѣдния вѣнецъ: награда се дава само за подвизи, Никогашъ отъ главата си не трѣбва да сваля шлемѣтъ на спасението, не трѣбва да слага отъ себе си забраната на вѣрата този отъ васъ, който иска да се нарича достойно войникъ Христовъ. Противъ насъ сж отворили война сжщитѣ наши съборци, ако само трѣбва да наречемъ наши тия, които, както виждамъ, като сж раскъсали съ насъ съюзѣтъ на любовѣта, прѣминали сж на страната на неприятелѣтъ. На васъ сега лежи длъжността, щото краката ви да стоятъ въ вратитѣ на Иерусалимъ (Псал. 121, 2). Желая, щото вашето ходенѣе изъ пжтѣтъ да бжде право, щото ничии стѣпки никогашъ да не се клатятъ, както у тия, на които ние посочвахме и. носейки злото въ себе си, да не ставатъ послѣдователи на дияволѣтъ, съ съзнание, че тѣ сж отъ него. Вие, които съ дѣлата си показвате въ себе си Божии синове, — понеже всѣки единъ отъ васъ се надѣе да покаже себе си по своитѣ плодове (Мат. 7, 17), — вѣодушевявайте по между си сърдцата на малодушнитѣ, укрѣпявайте слабитѣ, като всѣкиго отъ тѣхъ приемате съ любовь. Не се прѣлѣгвайте отъ нечестieto, но, катo разумѣвате доброто и злото спорѣдъ свойството на едното и на другото, отдалечавайте се отъ умствованията на лукавитѣ, а мислете само за истинното.

Гнусенъ е прѣдъ Бога, спорѣдъ думитѣ на Соломона, *иже судитъ праведнаго неправеднимъ, неправеднаго же праведнимъ* (Прит. 17, 15). Врѣменната скърбъ нищо не значи; прѣдъ очитѣ трѣбва винаги да стои вѣчната награда, по високо отъ която не трѣбва да се поставя нищо. Псалмопѣвецътъ вика, че ако се подигне противъ него война, той ни най малко нѣма да се устраши, надѣяйки се, че Господъ ще бжде негово просвѣщение (Псал. 26, 3 1). Ако вие имате война съ народи, то за васъ щеше да бжде велика побѣда — да побѣдите всегдашнитѣ си врагове: но колкото трѣбва да се счита велика побѣдата въ войната, въ която неприятелътъ се е показалъ гонителътъ на католическитѣ християне, иереятъ, който, като е измѣнилъ учението и вѣрата, почти въ всичко мисли противоположно на Павелъ, станалий проповѣдникъ на Евангелието Господене, прѣди отъ като билъ неговъ гонителъ. Нечестивия борецъ е оставенъ отъ Духа Божия. Ако той остане при сжщитѣ си мисли, то праведно ще чуе отъ насъ думитѣ, казани отъ Самуила на Саула: *уничжи тѣ Господъ не бити тебе царемъ во Израиль* (1 Царет. 15, 23). Ако той е станалъ недостоенъ за туй, че е прѣзрѣлъ Божията заповѣдъ само въ работитѣ, които е той правилъ, то какво справедливо наказание трѣбва да падне на тогова, който е въстаналъ противъ Божеското величие на Господа? Сега длъжността ваша е да исцѣрите ранитѣ, направени отъ него, и да излѣкувате тия, които сж заразени отъ неговото учение. Стойте здраво на вашитѣ стѣпала (крака), като се противите на тогова, който е вече падналъ, както показватъ думитѣ му. Прѣнесете великодушно тия горчивини, които ви е той правилъ. Той ви е правилъ обиди, той ви е правилъ прѣпятствия, но сжщето е претърпѣлъ отъ своитѣ и Този, който за нашето спасение е приелъ човѣческо естество, което не признава въ него този вѣроучителъ. Затова никой не трѣбва да се сърди отъ неговитѣ измислици противъ когото и да е отъ васъ. Примѣръ на великодушие и ягкота за васъ е Стефанъ, първия мѣченикъ за Христа. Когато тѣлпитѣ невѣрующа скре-

жетаху зѹби нанъ (Дѣян. 7, 54), той, послѣдователъ Христовъ, не прѣмълчалъ за туй, що видѣлъ: въ срѣдъ разлютената тѣлпа, въ срѣдъ враговетѣ на вѣрата, той извикалъ, че вижда небесата отворени и челоувѣческия Синъ, за когото страдалъ, стоящъ отъ дѣсно на Бога (Дѣян. 7, 55). Дълго би било да се говори за всички, които сѣ си купили вѣченъ животъ или съ смъртъ или съ исповѣдание. Вие, които сте испѣдени отъ него отъ църквата имайте за себе си поучителенъ примѣръ, почти отъ наше врѣме, станалъ съ блаженствия Атанасия, мъдриятъ светителъ на александрийската църква. На кого неговото търпяние нѣма да послужи за ободрѣние? На кого негоата твърдостъ неще му послужи за наставление? Въ кого нѣма да наддърти упованието неговото радостно за мнозина навръщание прѣдишното мѣсто? Той е билъ изгоненъ отъ Ария гонителя, но е билъ повърнатъ отъ Господа; който му съпътствувалъ. Билъ е въ тъмница, билъ е въ срѣдъ маки: не е чудно, гдѣто апостолския мъжъ е прѣвесель купъ страдания, въ които апостолътъ е поставилъ подвигътъ за похвала на себе си (2 Кор. гл. 11). Въ всичко туй той послѣдвалъ него, който е говорилъ за себе си, че намира удоволствие въ своитѣ страдания (12, 10). Той отъ тамо билъ испѣденъ, а въ нашитѣ страни той намѣрилъ за себе прибѣжище. Наистина той тукъ изново билъ въстановенъ въ своето достоинство и намѣрилъ спокойствие въ общението при нашия прѣстолъ, ведно намиралъ за себе забрана всичкитѣ исповѣдници на католическата вѣра. Като билъ подложенъ на гонения, този исповѣдникъ не усѣщаль обезсилявание въ срѣдъ скърбитѣ си. Затова нито единъ християнинъ не трѣбва да пада духомъ въ изгнанието си, на каквото се той врѣменно подхвърля, защото той не е изгнанникъ прѣдъ Бога. Нека се по добръ прѣдпазваме, щото да не бждемъ изгнанници отъ земята на животъ, т. е. отъ страната, която желаеме да ни бжде отечество. То само е наше, то е постоянно, то е вѣчно. То не е наше живѣлище, прѣзъ което само трѣбва да прѣминемъ; наше е само туй, наистина най-ярко, което ни общава нашето упо-

БЪЛГАРСКИ
ЦЪРКОВЕНЪ ПРЪГЛЕДЪ
(МЪСЕЧНО СПИСАНИЕ)

ГОДИНА III. КН. VI.
МЪСЕЦЪ ЮНИЙ

Редактори-Издатели:

Игнатий Рилский, Иоакимъ Г. Бакаловъ и Н. Д. Поповъ.

Но като отхвърлихме скришнитъ срамни работи, като не прибѣгваме до хитрости и не прѣначаваме Словото Божие, а откриваме истината, прѣдставяме себе си на съвѣстѣта на всѣки челоувѣкъ прѣдъ Бога.

Не прѣклавяйте се подъ чуждияремъ съ невѣрнитъ, защото праведността какво общение може да има съ беззаконието? Какво общо има свѣтлината съ тъмнината (2 кор. гл. 4, 2, 6, 14)

СОФІЯ

Централна печатница на П. Калъчевъ и С-іе.

1897.

Отдѣлъ I.

За религията и откровението изобщо.

А. За Религията.

§ 1. *Всеобщността на религията въ човѣческия родъ* Едно отъ най-необходимитѣ проявления на духовния животъ както на отдѣлния човѣкъ, така и на цѣли общества и народи съставляватъ така нареченитѣ религиозни проявления, т. е. вѣрата въ битието на Върховно Сѣщество, което управлява мирѣтъ, поклонение на това сѣщество, стрѣмление да намѣри въ Него подпорка за своя животъ и источникъ на блаженството, вѣрата въ бесмъртието на душата и т. н. Тѣзи проявления сѣ всеобщи. Хора въ всички вѣкове и страни, и въ всички степени на своето развитие, всекога и всекъдѣ сѣ признавали нѣкакво Божество, признавали другъ, задгробенъ миръ, стрѣмили се къмъ богоугоденъ животъ, въздавали на Божеството нѣкакво чествование, принасяли жѣртва и прочее, — съ малко думи казано, имали религия. „Погледнете по-лицето на земята“, казва Плутархъ за древнитѣ народи, „вие ще намѣрите градове безъ крѣпости, безъ науки, безъ чиновници; ще видите хора безъ постоянни живѣлища, които не знажѣтъ да употрѣбаватъ монетитѣ, които нѣматъ понятие за изящнитѣ искуства; нѣ вие нѣма да намѣрите нито едно човѣческо общество безъ вѣра въ нѣкакво божество, нито единъ градъ, въ който да нѣма нѣкакво святилище, да не се употрѣбаватъ нѣкакви молитви, жѣртви и клѣтви“.. Освѣнъ Плутарха, че има религия у всичкитѣ древни до християнски народи свидѣлствуватъ много други писатели отъ

старо врѣме: Геродотъ, Платонъ, Аристотелъ, Цицеронъ, Сенека и др. Свидѣтелствата както на тѣзи, така и на други писатели отъ старо врѣме иматъ толкова по голѣмо значение, като се земе въ внимание, че мнозина отъ тѣзи писатели сж пжтували твѣрдѣ много и изобщо сж били най-образованитѣ хора въ своето врѣме.

Даже въ най старо врѣме, отъ когато има запазени до днесъ само откъслечи отъ легенди и тъмни народни прѣдания, религията, знае се сигурно, е била распространена между хората, при това въ такава степенъ, че всички имъ животъ семеенъ, общественъ, даже наученъ — въ най-голѣма степенъ билъ проникнатъ отъ религиозенъ характеръ. Това докавватъ сжцитъ тѣзи легенди и прѣдания, които въ откъслечи сж се спасили до наше врѣме и които почти носятъ само религиозенъ характеръ. Тѣ съдържатъ въ себе си религиозни разкази за явяването на боговетъ прѣдъ хората, за взаимнитѣ отношения между хората и същества отъ висшия духовенъ миръ, за невинното състояние и падане на хората, за милостта и гнѣвътъ на боговетъ и т. н.

Нѣ прѣди историческитѣ врѣмена има тъй нарѣчена *до-историческа епоха* отъ човѣчески животъ. Били ли сж тогава хората религиозни? Ако нѣкои отъ прѣдставителитѣ на науката и на философията (еволюциониститѣ и материалиститѣ) понѣкога казватъ, че до историческитѣ хора, особено първоитнитѣ трѣбало да сж били безрелигиозни, то подобни утвърждения почиватъ напълно на прѣдвети ииотези за происхожданието и първобитното състояние на човѣка, които сами никакъ не могатъ да бѣдѣтъ признати за истини (вижъ § 38, е; 41). А колкото се отнася работата до фактъ, то въ строгъ смисълъ на думата нѣма нито единъ фактъ, който би могълъ да ни доведе къмъ мисълта, че до-историческитѣ хора сж били безрелигиозни. Между това въ полза за религиозността на хората въ до-историческитѣ врѣмена могатъ да бѣдѣтъ посочени, освенъ съображения основани на исторически свидѣтелства, и факти. Тѣзи факти сж откриванитѣ отъ науката на повърхността и въ дълбочината на земята остатъци отъ до-историческия животъ на хората; напимѣръ, въ орявиската пещера на югъ въ Франция е откритъ неодавна погребаленъ склепъ (родъ гробница), направата на който ученитъ мжже отнасятъ именно къмъ до-историческата епоха. Подобни факти, *особено при свѣтлината на яскитѣ библейски свидѣтелства за този прѣдметъ, и прѣданията на най-древнитѣ народи*, спасени, между другото, въ тѣхния езикъ могатъ да служатъ за научно основание да се признае таа истина, че религията е не само всеобща, нѣ и *най-първаначално* явление въ човѣчеството.

Въ новитѣ врѣмена (откогато се е появило християнството) за всеобщността на религията свидѣтелствуватъ християнскитѣ мисионери, така сжщо ученитъ пжтешественници и изслѣдователи. Еднитѣ и другитѣ, като прѣплувватъ морета, прѣминуватъ непроходимитѣ гори и пустини, като откриватъ нови земи, никѣдѣ не сж срѣщали хора, които да не сж имали никакви религиозни понятия; напротивъ, на всѣкъдѣ намѣрвали хора, които иматъ понятие за Божество, макаръ и диви които имали религиозни вѣрвания и обрѣди макаръ и твѣрдѣ груби. Изобщо ученитъ хора съ най различни посоки на мисленieto въ сегашно врѣме признаватъ

за здраво доказанъ резултата отъ всички етнографически издирвания и изучвания — този фактъ, че при условия на пълно грижливо и безпристрастно. съ малко думи казано строго научно наблюдение, никога и никъдѣ не е бивалъ намѣрванъ нито единъ народъ, нито едно цѣло челоувѣческо племе, които да сж били безъ никакви религиозни проявления. А ако нѣкои малко извѣстни народи отъ старо врѣме и нѣкои диви племена отъ новитѣ врѣмена сж се прѣдставлявали и се прѣдставляватъ понѣкога за безрелигиозни и за безбожни, то подобни свидѣтелства. по количество макаръ малко, се признаватъ за такива, които не заслужватъ довѣрие даже и отъ страна и на такива учени, които, спорѣдъ тѣхната нерасположеностъ къмъ положителното християнство, никакъ не могатъ да бждатъ подозирани въ пристрастие. Спорѣдъ мнѣнието даже на такива лица, такива свидѣтелства сж произлѣзли именно отъ неспазването горѣ означенитѣ условия на строго научното наблюдение. Така едни отъ този родъ свидѣтелства, казватъ тѣзи учени, че сж се появили отъ повърхностното и едностранчиво наблюдение. При по близкото запознаване съ нѣкои отъ дивитѣ народи у които отъ най-напрѣдъ незабѣлѣзвали дири отъ религия, ставало явно, че тѣзи народи нѣмали само развитъ култъ, т. е. развити външнии проявления и форми на богопочитание, или пъкъ скривали своитѣ религиозни проявления отъ любопитнитѣ наблюдатели: дивацитѣ изобщо твърдѣ мжно доущатъ на чужденцитѣ пжтешественици да научатъ нѣщо отъ тайнитѣ на тѣхнитѣ вѣрвания. Други — поради това, че пжтешественици, недостатъчно запознати съ языка на наблюдаванитѣ отъ тѣхъ американски, африкански или австралийски племена, неможели сполучливо да распитватъ за религията, а дивацитѣ, и поради мжногата за исказвание на религиознитѣ прѣдмети въ думи и поради суевѣренъ страхъ, немогли, както трѣбва да даватъ обяснения за религията. (Объесн. М. Мюллера). Трети — означаватъ само туй, че прѣдставляванитѣ за безрелигиозни народи исповѣдватъ религия отлична отъ религията на пжтешественицитѣ. (Объесн. Тейлера).

Най-подиръ. — и то най-главното, — тия, които отричатъ религията у нѣкой народъ или племя въ своитѣ описания често пѣти съобщаватъ такива факти, които право опровергаватъ тѣхнитѣ прибързани изводи и заключения относително безрелигиозността на народа или на племето. Единъ напр., пѣтешественикъ нѣкой си джонъ Лангъ, като казва за австралийцитѣ, че тѣ нѣматъ нищо, което да има каквито и да било, макаръ далечни, бѣлѣзи на религия, пѣ-нататѣкъ казва, че шарката, отъ която често страдатъ австралийцитѣ, тѣ приписватъ на влиянието на злия духъ (Будда), че въ нѣкои тѣхни събрания тѣ принасятъ млади момичета въ жертва да умилоствятъ така сѣщо нѣкакъвъ си зълъ духъ (Изъ Тейлора).

Противъ всеобщността на религията въ чловѣческия родъ нищо не говори и това обстоятелство, че има хора атеисти. Ако ние отдѣлимъ отъ числото на атеиститѣ онѣзи, които само по недоразбиране се считатъ за атеисти, а въ строгъ смисълъ не се отнасятъ къмъ тѣхъ *), то прѣди всичко самото число на атеиститѣ ще се покаже не толкова голѣмо, щото да може съ него да бѣде нарушенъ въ дадения случай общия законъ, въ силата на който чловѣчеството въ цѣлия неговъ съставъ проявява силна потребность отъ религия и по единъ или по други начинъ изказватъ своята религиозностъ. За атеисти обикновенно признаватъ, такива хора, които сами явно, сериозно и рѣшително заявяватъ, че не вѣрватъ въ Бога. Нъ и въ такива хора, които показватъ себе си за атеисти и отъ другитѣ не безъ основание се признаватъ за такива, въ сѣщностъ въ тѣхъ религиозния животъ е само заглушенъ и потѣпканъ до най-голѣма степенъ и затова не се проявява въ обикновеннитѣ, свойственитѣ нему форми, нъ и неизчезва съвършенно, не се искоренява рѣшително и съвѣмъ. За потвърждение на това мо-

---

*) Така, само по недоразбиране били обвинявани за безбожности въ старитѣ врѣмена, напр., Сократъ, Анаксагоръ, въ новитѣ врѣмена — деиститѣ; знае се така сѣщо, че даже първитѣ християне се подхвърляли отъ страна на езичнитѣ подъ сѣщото обвинение.

гжтъ да служатъ нѣкои факти отъ живота на прочути атеисти. Тука прѣди всичко се отнасятъ идеалнитѣ стрѣмления (къмъ истината и доброто) и вѣрата въ тѣхното осъществяване, отъ които не сж лишени атеиститѣ. Тия стрѣмления сж вѣрата въ тѣхното осъществяване, както показва внимателния тѣхенъ анализъ, сж младоки като, че отражение на религиозната идея, на вѣрата въ Бога макаръ, че най-често бива, и безъ съзнателна за тѣзи лица (виж. 82,3). Послѣ суетвѣрията, съ които били заразени нѣкои отъ прочутитѣ атеисти **). По-нататъкъ, мнозина отъ атеиститѣ слѣдъ врѣме отново се обръщали къмъ религията, което свидетелствува за туй, че въ тѣхъ и прѣвъ врѣмето на атеизма не изчезвалъ съвършенно религиозния животъ, затова, че въ противенъ случай тѣ не би могли да се възвѣрнатъ пакъ къмъ религията ***). Най подиръ, примѣри отъ нѣкои най-прочути атеисти, като напр., Контъ, Щраусъ и други показватъ, че тѣ никога не сж могли и не можтъ да прѣживѣятъ безъ религия, безъ нѣкакво проявяване на религиозното чувство. Така, Контъ при свършака на свойтъ животъ на мѣсто положителната религия основалъ своя особна религия. Щраусъ заявява, че е възможно и за материалиститѣ да иматъ религиозно благоговѣние къмъ универса (безусловното, споредъ Щрауса), прѣпоръчва, на мѣсто да служатъ на Бога да служатъ на идеалитѣ, на мѣсто храмоветѣ да посѣщаватъ ходожественнитѣ музеи, галериитѣ и т. н. Не е ли ясно, че въ атеиститѣ, при всичкото имъ отричание на личенъ Богъ, изискванията

**). Дасе, материалистъ, сериозно разказва въ своята книга за привидѣнието въ гостинницата въ Визъ-Баденъ.

***). Материалиста Жорже (умрѣлъ 1826 г.) въ своето прѣдсмъртно завѣщание се отрича отъ всичкитѣ свои атеистически възгледи и моли, щото неговото завѣщание колкото е възможно повече да бжде распространено, за да прѣдпази другитѣ отъ атеизма. Обърнали сж се къмъ религията още, напр., атеиститѣ, послѣдователи на Волтера; Монтескье, Бюффонъ, Лагарпъ. За Волтера разказватъ, че прѣдъ смъртта си той молилъ да го причастятъ и само тѣзи, които били около него побъркали за да се изпълни неговата просба. Сжщото разказватъ за другия прочутъ волнодумецъ въ XVIII в. Де—Ламберти.

на религиозния животъ до толкова силно се проявяватъ щото и тѣ сж принудени да ги удовлетвориждъ, макаръ и не както трѣбва. Поради туй, напълно справедливо казватъ, че не е имало и нѣма атеисти въ точния смисълъ на думата, такива, които винаги да си оставатъ вѣрни въ отричанието на Бога и които да не би се съгласявали, макаръ въ дълбочината на своята душа, съ истината на неговото битие. Дидро, напр., енциклопедистъ и прочутъ атеистъ въ XVIII вѣкъ въ писмо къмъ Волтера (1749 г.) пише: „мъглата, която помрачава въ мене съзнанието на Божието битие, възниква обикновено нощно врѣме, а изгрѣванието на слънцето винаги ѝ разпрѣсва“.

Може да се каже даже повече, именно, че не само до сега не е имало атеисти въ пълнъ смисълъ на думата, нъ даже и не може да има. Атеистъ въ собственъ смисълъ на думата може да бжде признатъ само таквъ чловѣкъ у когото атеизма е *постоянно, постоянно и непоколебимо* убѣждение или настрояние. Такова убѣждение или настрояние може или да бжде придобито чрезъ научни издирвания или да бжде резултатъ отъ вроденитъ свойства на нашата природа, показване на непосредственото свидетелство на нашия духъ. — Нъ убѣждение въ атеизма не може да бжде придобито чрезъ научни издирвания и доказателства: не бытието на Бога не може да бжде доказано. Защото само, ако чловѣкъ е *всесвѣдущъ* можель би да се убѣди, че *никждѣ* нѣма Бога, че Той въ *нищо* и съ *нищо* не заявява за своео съществуване; нъ може ли чловѣкъ да допусне, че ще стане нѣкога *всесвѣдущъ*?! Не безпричина и самата история на атеизма въ всичкото свое много вѣковно продължение не ни прѣдставява отъ себе си нѣкаква система, не дава ни никакви сериозни доказателства въ полза на атеизма. Даже най сериозната критика на доказателството за битието Божие се е явила не отъ страната на атеиститъ; тя принадлежи на философътъ Канта. Отъ друга страна атеизма въ качеството на постоянно убѣждение или настрояние не може да проистича отъ нѣкакви враждебни свойства на чловѣческата природа и да бжде непосредствено свидѣтелство на духа, затова, че въ таквъ случай атеизма щѣше да бжде общо явление у чловѣчеството, а религията щѣше да бжде исклучение. Между това въ историята ние виждаме съвършено противното на туй.

И така, религията е несъмнѣно всеобщо явление въ чловѣческия родъ: тя съставлява необходима принадлежностъ не само на всичкитѣ цѣли народи, нъ и на отдѣлнитѣ лица.

§ 6. *Происхожданието на религията отъ потребността на чловѣческия духъ (или субективния источникъ на религията).* Най дълбокия корень, вжтрѣшната (субективната) основа на религията се съдържа въ нашия духъ, при това не въ отдѣлна нѣкаква сила, — разума, волята или чувството, нъ въ цѣлото негово сжщество. Чловѣческия духъ, *като Богоподобенъ*, религиозенъ, тѣй да се каже, въ самото си сжщество (виж. § 13) и ре

лигията е първата и основна потребност на нашия духъ: тя е именно негова потребностъ, за да прояви и утвърди себе си, като духовно нравствено същество. А колкото се досѣга работата до отдѣлнитѣ сили на нашия духъ — до разума, до волята и до чувството, то макаръ религията не съмнѣно да се открива чрѣзъ посредството на всичкитѣ тѣзи три способности или сили, нѣ при всичко това нито въ една отъ тѣхъ отдѣлно не може да бѣде полагана първо—основата на религията, както това правѣтъ нѣкои философи и Богослови. Отношенията на религията къмъ разума, волята и чувството може да бѣде сравнено съ отношението на жизнената сила, дадена въ самия зародишъ на дървото, къмъ негова стволъ, кюнитѣ и листьетѣ му. Живота на дървото се проявява въ ствола, клоньетѣ и листьетѣ, нѣ самия животъ не дължи на тѣхъ своето първоначално битие; животътъ е билъ даденъ въ самия зародишъ на дървото. Тѣй сѣщо и религията живѣе и се развива само въ съединение съ разума, съ свободната воля и съ чувството на човѣка. открива се въ формитѣ на знанието, дѣятелността и чувствованията, нѣ сама тя лежи въ човѣческиятъ духъ по-дълбоко отъ всичкитѣ отдѣлни негови сили и произлиза отъ най-големата дълбочина на нашия духъ. По такъвъ начинъ разума, волята и чувството сѣ подпорки и оръдия на живота и на развитието на религията, нѣ не сѣ нейно творческо начало.

Че коренътъ на религията е въ самото същество на нашия духъ, въ това насъ ни убѣждаватъ слѣдующитѣ фактически основания. Първо, (вече доказанія) фактъ за всеобщността на религията (виж. § 1). Отъ всеобщността на религията въ човѣческия родъ естествено и необходимо произлиза, че тя не е нѣщо случайно, което се е явило така или иначе вслѣдствие на едни или други обстоятелства, подъ влиянието на едни или други условия въ човѣческия родъ, а е нѣщо *сжщественно* на човѣчеството, *необходимо* свързано съ самото негово съществуване. Трѣбва да има въ човѣка *всеобща и необходима вътрѣшна основа на религията*, понеже всичкитѣ хора, така да се каже, по

своята природа сж религиозни. Второ, факта на нѣ-
какво си звание за Бога, което въ извѣстна степенъ
всѣкога е било присжщо на челоувѣчеството, както за
това свидѣтелствуватъ историята на естевитѣ религии
и на философията. Нѣ както по отношение къмъ вън-
кашната, видимата природа нашето знание за нейнитѣ
сили, закони, цѣлособразности и т. н. щѣше да бжде
невъзможно, ако нашия духъ нѣмаше по своята при-
рода възможность къмъ това. — което направо дока-
зватъ животнитѣ съ своето ограничено знание за при-
родата поради ограниченността на духа въ тѣхъ; —
така и по отношение къмъ Бога ние не щѣхме да имаме
никаква идея за него, ако челоувѣческиятъ духъ отъ на-
чало на своето създаване не бждеше сжщество Бого-
подобно и религиозно. Трето, религията е источникъ на
всичкия изобщо най-високъ (културенъ) челоувѣчески
животъ и, колкото е по висока религията, толкова по-
високо се ражда и развива отъ нѣж духовния животъ
на народа.

Висшиятъ нашъ духовенъ животъ се развива върху основата на стрѣмле-
нията на челоувѣческиятъ духъ къмъ истината, доброто и блаженството, нѣ самитѣ
тѣзи стрѣмления несъмнѣно проистичатъ отъ нашия духъ, като сжщество именно
Богородно, или иначе казано — религиозно. Защото животнитѣ, макаръ отъ
страна на вънкашнитѣ условия на своя животъ да се намѣрватъ въ еднакво
положение съ челоувѣка и даже сж способни къмъ психически проявленія, при
всичко това нѣматъ висшитѣ челоувѣчески стрѣмления къмъ истината, доброто
и блаженството; психическиятъ тѣхенъ животъ е съвсѣмъ ограниченъ и не дос-
тига висшето развитие, свойствено на челоувѣка. Отъ що произлиза това? Не
е ли отъ туй, безъ съмнѣние, че вътрѣшното начало на тѣхния животъ е друго,
не е такова, каквото е въ челоувѣка, не е сжщество Богородно или религиозно
каквото се явява челоувѣческиятъ духъ? . . . . Отъ друга страна челоувѣкъ винаги
носи въ сърдцето си дълбока увѣренность, че истината, доброто и блаженст-
вото дѣйствително сжществуватъ, че съ тѣзи начала се съобразява както живота
на цѣлия миръ, така и течението на челоувѣчската история и че, слѣдователно
той може да ги постигне, — поради това, че на пътя за достигането имъ чело-
увѣкъ не се смира обикновено прѣдъ никакви прѣзвѣстия. Ако да нѣмаше
тази увѣренность, не щѣше да има и това развитие на високия културенъ жи-
вотъ, каквото ние наблюдаваме сега въ историята на челоувѣчеството. Освѣтъ
това, ако не бѣше тази увѣренность, висшитѣ стрѣмления на нашия духъ щѣха
да вносятъ въ него безъ изходни противорѣчия и, намѣсто да служатъ за ви-
сокото негово удовлетворение и украшения на нашия животъ, тѣ щѣха да ни
донасятъ най-жестоки мъчения и щѣха да възбуждатъ само съзнанието за на-
шата ничтожность. Отъ гдѣ се зема тая увѣренность? Гдѣ е нейния корень?
пакъ въ религията; то естѣ, *непоклатимата увѣренность въ прѣдметността*
(обективността) на всичкитѣ висши свои стрѣмления, очаквания челоувѣкъ
изнася изъ прѣживяването на собствената Богородно сжщность. Така дѣй-
ствително кореньтъ на цѣлия високъ истинно челоувѣчески нашъ животъ се за-
ключава въ религията. Спорѣдъ това не безъ основание казватъ, че челоувѣкъ
и затова е челоувѣкъ, че той е *религиозенъ* или Богороденъ. Да бжде искуб-
нѣтъ изъ насъ този корень, да бжде прѣзвѣненъ този жизненъ нервъ на всичката

наша духовна жизнѣителностъ, — ако да бѣше това възможно, — това би значило да бѣде прѣсѣченъ, да бѣде унищоженъ въ самата си основа и цѣлия духовенъ, нравственъ разуменъ животъ на човѣка. Историята на човѣчеството фактически потвърждава значението на религията като първо-источникъ за цѣлия високъ животъ на хората. Тя свидѣтельствува, че всички видове на високия духовенъ животъ на човѣка дѣйствително, постепенно, сѣ се отдѣлили и развивали изъ религиозния неговъ животъ и че, слѣдователно, високия духовенъ животъ на човѣчеството е като чадо на религията, който, наистина, слѣдъ време порастялъ и станялъ самостоятеленъ (каквото той трѣбва да бѣде, защото той има свои задачи и срѣдстаа за достиганieto им), въ който може правилно да се развива и да процвѣтава само подъ условieto, да се намира въ свръзка съ религията, подъ нейното прѣдпазително, благотворително и животворно влияние.

Какво може да означава тоя фактъ? Той свидѣтельствува затова, че религията, безъ съмнѣние е нормално явление въ човѣческиятъ родъ, че въ нея само се разкриватъ присжжитѣ на човѣческиятъ духъ истински потребности и начала на живота, свойственни на неговата природа и скрити въ самия духъ. (Аналогия: много идеи, учреждения умиратъ завинаги, безъ да успѣжатъ напълно да се разкриятъ; други, наопаки, щомъ изникнатъ, оставатъ да живѣятъ вѣчно, ставатъ неотемлемо достояние на човѣчеството, като влияятъ благотворно на неговия животъ изобщо. Отъ що произлиза това)? Най-подиръ, четвърто, религията именно въ силата на това, че непосредствено произлиза отъ нашия духъ, отъ една страна, не може да бѣде доказана така, както всѣко друго наше знание, отъ друга — при всичко това тя е несравнено повече трайна и непоколебима въ нашия духъ, отколкото всѣко друго наше знание. (слѣдва)

Протестантското вѣроучение и новитѣ вѣроисповѣдни общества

(Продължение отъ IV—V кн.)

III. *Кореннитѣ заблуждения на протестантизма: отрицанието на църковния авторитетъ въ вѣроучението и отрицание значението на иерархията въ живота на църквата.*

Главна исходна точка на протестантскитѣ заблуждения послужило това, че протестантитѣ отхвърлили всѣкакъвъ авторитетъ църковенъ въ дѣлото на вѣрата, авторитетътъ на прѣданието, на учителитѣ църковни, на съборитѣ — и оставили за единствено ръководство въ дѣлото на вѣрата священното писание, като прѣдоставили (поне това е така по принципъ) — на всѣкой вѣрващъ да го тълкува споредъ своето лично разбиране. Протестантитѣ направили това въ противорѣчие на католическата църква, гдѣто съвсѣмъ било изоставено четението и изучаванieto на св. писание и съвсѣмъ потъпкано участието на разума въ усвояването на прѣдметитѣ на вѣрата, — гдѣто наопаки съвсѣмъ билъ възвишенъ вънкашния църковенъ авторитетъ, гдѣто истинното прѣдание на християнската древностъ били размѣсани съ измислени сръднѣвѣковни прѣдания. на реда съ древнитѣ вселенски събори поставени били сръднѣвѣковнитѣ католически събори, и на мѣстото на древнитѣ учители на църквата: Атанасия велики, Василия велики, Григория Богословъ, повдигнати били сръднѣвѣковнитѣ схоластически богослови — ангелскитѣ и серафимски доктори (Анзелмъ, Петръ Ломбаръ, Тома Аквинатъ, Дунсъ Скотъ и др.) Съ възстановлението значението на священното писание въ очитѣ на народа, прѣвода и тъл-

куванието негово и распространението му въ народа протестантитѣ твърдѣ много разбудили религиозното съзнание и подобрието на нравствеността между западнитѣ християни. Нѣ като отхвърлили пособието на прѣданието църковно при тълкуванието на священно писание, протестантитѣ чрѣзъ това лишили Християнитѣ отъ твърдата опора и необходимото пособие за разбиранieto на священното писание: защото самото священно писание — канонътъ, на священнитѣ книги — се основа на прѣданието и може да бѣде правилно разбирано при помощта на прѣданието — подъ ръководството на църквата. Като прѣдоставили да тълкува писанията всеѣки споредъ личното разбиране, протестантитѣ допустнѣли голѣма свобода въ тълкуванието, обърнѣли вѣрата въ чистъ субективизмъ, при което дѣйствително не може да има твърдостъ и съгласие въ религиознитѣ убѣждения. На практика протестантитѣ напълно не могатъ да приложатъ свойтъ принципъ. Противъ отричанието прѣданието на думи, тѣ въ сжщностъ много нѣща задържатъ отъ старото църковно прѣдание. Така прѣди всичко друго самиятъ канонъ на священнитѣ книги, т. е. колко е потрѣбно за признаване священни книги и кои именно, протестантитѣ сж задържали по прѣдание: въ самото писание за туй не се говори. На основание на древното прѣдание протестантитѣ задържали и исповѣданието на главнитѣ догми на християнството — троичността, въплощението, като запазватъ у себе си съ особенно уважение и тритѣ древни символа, въ които сж раскрити тѣзи догми: никейския, тѣй наричания апостолски и извѣстния подъ името на Атанасия велики. Подиръ това, като отхвърлятъ авторитета на древнитѣ църковни учители, протестантитѣ съ своитѣ нови учители — Лютеръ, Меланхтонъ, Калвинъ и на тѣхнитѣ писания даватъ не по малко значение, отколкото въ православната църква се отдава на древнитѣ учители и на тѣхнитѣ писания. Съ тѣзи отклонения отъ принципа само и се поддържатъ въ протестанскитѣ общества, поне въ главнитѣ, нѣкаква твърдостъ и съгласие въ вѣроисповѣданията

Нъ, при всичкитѣ тѣзи спогодявания и отклонения отъ принципа, разрушителния принципъ на отричанieto и субективизма зематъ своето и произвеждатъ разлагающе влияние въ протестанството, — тъй щото въ новитѣ врѣмена между протестанскитѣ богослови и въ отдѣлнитѣ малки секти се явява нерѣдко и отричанieto на самото священно писание — въ цѣлия неговъ съставъ или въ отдѣлни книги и части, а заедно съ това и отричание на самитѣ Християнски догми.

Друго разлагающе начало въ протестанството послужило това, че протестантитѣ въ реда на църковния животъ до крайностъ ослабили значението на духовната иерархия. По принципъ протестантитѣ съвършено отхвърляли значението на иерархията, като особенъ богоучрѣденъ, отдѣленъ отъ миренитѣ, класъ на църковни служители, които получаватъ особено благодатно посвѣщение за своето служение. Това сжщѣ така протестантитѣ направили за противодѣйствиуване на католицизма. У католицитѣ иерархията била поставена твърдѣ високо надъ народа и често тѣзи злоупотрѣбавала съ своето положение, притѣснявала народа. Протестантитѣ почнали съвсѣмъ да отхвърлятъ значението и нуждата отъ иерархия, и, като тълкували неправилно нѣкои мѣста на священното писание (Исх. XIX, 5—6, 1 Петр. II, 5—9) провъзгласили учение за всеобщо священство, за равенството на всичкитѣ вѣроужци прѣдъ Бога, за правото на всѣкого отъ вѣрующитѣ да се обръща къмъ Бога лично безъ каквито и да би било посрѣдничества на иерархията. Нъ учението на ветхия и новия завѣтъ за всеобщото священство (което има тази смисль, че избраннитѣ хора Божий — Евреитѣ въ ветхия завѣтъ и Християнитѣ въ новия — трѣбва да бждѣтъ като че особенни мѣжду другитѣ хора невѣрующии священно достояние Божие) неисклучава потрѣбността въ самата църква Божия да има духовни служители за извършванието духовнитѣ дѣла. Духовнитѣ служители били поставени въ ветхия и новия завѣтъ при самото установяване на тѣзи завѣти (Лев. VІІІ гл. и

др, Матей гл. X; Лука VI. X; Иоан. XV, 16; XX. 21; Дѣян. XX, 28; Ефесъ IV, 11—13; 1 Кор. XII 28—29 и д.) Самата практика на църковното служение изисква лица, особено способни и подготвени за това; а заради туй, за да могатъ да извършватъ дѣлото Божие, да низвеждатъ надъ другитѣ благодатѣта на светаго Духа въ таинството, необходимо е и самитѣ тѣзи лица да иматъ особено благодатно освещение (което да имъ е прѣдадено по прѣмство отъ Апостолитѣ, чрѣзъ таинственното рѣкоположение, което се прѣдава отъ по-горнитѣ членове на клирътъ на по-долнитѣ. И наредбата на Християнския животъ въ църковнитѣ общини безъ особени надзорници и рѣководители, безъ духовни пастири, не може да бѣде твърдо установена. Сами устроителитѣ на протестанството трѣбвало да съзнажатъ това, и въ началото като отхвърлили съвършенно нуждата отъ пастирството въ принципъ, намѣрили за нужно послѣ да го въстановятъ на практика, като поставятъ въ всѣка енория пастири и учители. Нѣ само протестанскитѣ пастири и учители, като нѣматъ за свѣто служение никакво висше пълномощие и посвещение, нѣматъ поради туй и законно право да извършватъ таинствата и нѣматъ потрѣбното влияние върху народа. При това голѣма частъ отъ протестанскитѣ общества въстановили у себе си само срѣдната иерархическа степенъ — свещеницитѣ; а висшата иерархическа степенъ, чрѣзъ която се низвежда благодатѣта на св. Духа и на по-долнитѣ степени, епископската степенъ отхвърлили, по умразното въспоминание за високомѣрнитѣ и раскошни католически прѣлати. Само въ Сѣвернитѣ страни, т. е. Дания, Швеция и Англия, гдѣто протестанството било въведено по-късно, намѣрили за потрѣбно да въстановятъ и епископската степенъ, нѣ разбира се, безъ онзи свещенъ авторитетъ, какъвто тая степенъ има въ православната и католическитѣ църкви. Като расклатили центра на висшето църковно управление въ епископската власть, протестантитѣ вслѣдствие на това, по необходимостъ, трѣбвало да подчинятъ своята църква подъ силното влияние на свѣтското пра-

вителиство (повечето у Лютеранитѣ въ Германия и Англия), което управлява и църковнитѣ дѣла чрѣзъ особенни министри на исповѣданието. чрѣзъ консистории, които често пжти състоятъ отъ свѣтски чиновници, чрѣзъ мѣстнитѣ градски съвѣти (магистрати). — или пъкъ ги поставя въ съвършена зависимостъ отъ мѣстнитѣ енорийски настоятелства (както е у реформаторитѣ у Швейцария и у Шотландия). Едното и другото се явява съвършено врѣдно не само за външната самостоятелностъ на църквата, нъ и за вътрѣшнитѣ основи на вѣрата. А малкитѣ протестански секти съвършено отхвърлили всѣкаква иерархия, като прѣдоставили работата на проповѣдничеството на самозванни учители, които се явяватъ между тѣхъ въ качеството на лица, непосредствено вдъхнувявани отъ самаго Бога.

(Слѣдва).

Руманската църква въ периода на зависимостта ѝ отъ Цариградския патриархъ.

(Прѣвожда отъ руски Б.)

Началото на руманската църква и нейната независимост отъ Цариградския патриархъ отъ втората половина на IX в. до 1864 г.

I. Очеркъ на историята на руманското княжество.

Историческия животъ на руманитѣ, като особенъ народъ, се наченалъ доволно късно, поне, не по-рано отъ половината на XIII вѣкъ. Такова, сравнително късно, тѣхно появяване между европейскитѣ господарства е зависѣло прѣди всичко отъ географическото положение на тѣхната земя, която почти 5 вѣка (отъ III до VII в. в.) била мѣсто, кадѣто се спирала всѣка папачъ завоеватели, които се доближавали до римската империя и желали да прѣминатъ Дунава, да навлѣзатъ въ Мизия и Тракия или да отидатъ къмъ изворитѣ на Дунава и по нататѣкъ на западъ. По тая причина, руманитѣ подъ редъ прѣминували изъ подъ едно робство къмъ друго. *Въ края на VII в. руманитѣ подпаднали подъ властѣта на бѣлгаритѣ, отъ които и приели християнството.* Това обстоятелство е било твърдѣ важно и рѣшително събитие въ историята на руманското племе: като приели християнската вѣра чрѣзъ помощѣта на бѣлгаритѣ, руманитѣ за винаги прѣминали къмъ семейството на християнскитѣ православни народи. Политическата зависимостъ на руманитѣ отъ бѣлгаритѣ се продължавала до половината на XIII вѣкъ, когато единъ румански войвода *Радъ Черний*, като неможилъ да понесе рабската зависимостъ, събралъ около себе си голѣма частъ отъ руманитѣ на Влахия, ударилъ се нѣколко пѣти съ бѣлгаритѣ, надвилъ ги и положилъ началото на едно самостоятелно руманско

войводство, което по-послѣ обхващало всички сегашна Влахия. Но при одного отъ прѣмницитъ на Радула Черний руманитѣ трѣбвало да признаятъ надъ себе си върховната властъ на турцитѣ, подъ която властъ постоянно послѣ се и намирали въ всичко по подирно врѣме и отъ която едвамъ се освободили вече въ втората половина на XIX вѣкъ.

Повече отъ едно столѣтие слѣдъ основаването на Влашкото воеводство, се появило още едно воеводство руманско, а именно княжеството Молдавия, историческата описница на което е тѣсно свързвава съ историята на родственната нему Влахия. То сжщо така подпаднало подъ властѣта на турцитѣ и се намѣрвало подъ тая властъ до 1859 г., когато то се слѣло съ Влахия въ едно господарство подъ името Руманско княжество, а въ 1881 г. станало кралство.

Положението на руманския народъ подъ властѣта на турското робство било твърдѣ много тежко. Турцитѣ вземали голѣми данаци и побори отъ покоренитѣ румани, водили тѣхната войска противъ поляцитѣ и венгритѣ, продавали руманския прѣстолъ на различни некъдърни, на безграмотнитѣ чуждеземни деспоти, които съ своето незнание какъ да се обхождатъ ожесточавали противъ себе си и простия народъ и болѣритѣ. Отъ друга страна, сами болѣритѣ намѣсто да се грижатъ за добрата наредба на отечеството си, чрѣзъ всевъзможни интриги и подкупвания се старали да заловатъ властѣта въ ржцѣтъ си, като истрѣбвали по пжтя си всичко, което само имъ бъркало да достигнатъ до властѣта. Едноврѣменно съ това имало борба междусобна между Влахия и Молдавия, които искали да погълнатъ една друга. Дълго врѣме руманитѣ нѣмали нищо свое: даже правителственнитѣ книжа биле пи-

---

*) Въ сегашно врѣме почти въ всички руски вѣстници и списания се срѣщатъ разгледвания на църковния животъ въ Румания, т. е. въ страната, въ която сѣмената на Христовото учение пръвъ пжтъ биле посадени отъ светата наша църква. Прѣдполагаме, че не ще бѣде злѣ да запознаемъ читателитѣ на „Бъл. Цър. Прѣгледъ“ съ историята на руманската църква. Толкова повече, че руманската църква е родена отъ светата българска църква. Прѣводача.

сани на български езикъ; богослужението така също се извършвало на български или на гръцки езици. Само въ началото на XVII в. почнало да се вмжква въ Румания венгро-поляшко просвѣщение и се появили лѣтописи. Но истински просвѣтителъ на своя народъ билъ Сербанъ II Кантакузенъ, който мечтаялъ даже да изгони отъ Европа турцитѣ, въ сѣюзъ съ Виена и съ Москва. Той издалъ въ 1688 год. прѣводъ на Библията на руманский языкъ, ввелъ руманско богослужение, основалъ печатница и първата гимназия въ Букорещъ, като довелъ нѣмски и гръцки учители*).

Несполучливия прутски походъ на рус. императоръ Петра I (1711 г.) погубилъ русскитѣ сѣюзници Бранкована влашки и Кантемира молдавски. Отъ това врѣме руманитѣ съвсѣмъ изгубили правото да избиратъ своитѣ господари: Турското правителство почнало да назначава за тѣхни господари най-долнитѣ хора отъ фанариотитѣ за пари и постоянно ги промѣнявало. Тѣзи фанариоти били хора ненаситни и жестоки деспоти, които извършвали своитѣ злодѣяния въ тъмнината, като недопускали да се внесе въ страната отъ Европа нито една лъча на просвѣщението: книги почти нѣмало, особено румански; фанариотитѣ, които съставлявали двора, а наедно съ тѣхъ и всички бо-лѣри говорили на гръцки езикъ дори до 20-та година отъ XIX в. Тежко и плачевно било положението на руманитѣ, но ето тамъ се явилъ на помощъ великия русски народъ. Вече отъ 1737 г., когато Россия сполучливо воювалаа съ Турция, се започнало руското покровителство върху тѣхнитѣ едновѣрци и поробени румани. А особено много помогнали въ тоя случай славнитѣ побѣди, които русскитѣ войски нанесли надъ Турция въ врѣмето на Екатерина II. Споредъ свързания миръ между Россия и Турция въ Кючукъ-Кайнарѣджа (1774 г.), турцитѣ допустнали ходатайството на Россия за руманитѣ и се задължили да уважаватъ християнството. За влашки князь билъ назначенъ Александъръ Ипсиланти, който билъ обичанъ отъ Россия

*) Русс. Исторія отъ А. Трачевскій. Стб. 1885 г. стр. 163.

и който отворилъ въ Румания доста много училища и други благотворителни заведения. Мирътъ, който билъ свързанъ въ г. Яшъ (1791 г.) още повече помогналъ на руманитѣ: влиянието на Россия се усилило, а влиянието на фанариотитѣ отслабнало, и се захванала по тѣсна връзка между Влахия и Молдавия*). При подписването на Едренския миръ въ 1829 г., подиръ най-грижливо запазване всички права и сгоди за двѣтъ княжества, Россия настояла щото за въ бѣдѣще войводитѣ на тия княжества да се избиратъ не за по 7 години, както било до това врѣме, а да се избиратъ до края на живота имъ**). На Виенскитѣ конференции въ 1855 г., подиръ нещастната за руситѣ кримска война, руското покровителство надъ тѣзи княжества било съвършено отстранено; Европа ги взела подъ своята защита. Отъ това врѣме Румания, като се гордѣе съ неси могѣщественни защитници и съ своето романско происхождение, съвършено се отвърнѣла отъ славянската държава Россия и трѣгнала подиръ новитѣ цивилизатори***), безъ да обръща внимание на това, че Россия съ своитѣ побѣди въ послѣдната война съ турцитѣ (1877—1878 г. г.) ѝ дала пълна политическа независимостъ.

Сегашната господарственна наредба на руманското кралство се прѣдставлява въ слѣдующия видъ. Господарството се управлява отъ единъ конституционенъ кралъ. Законодателната властъ се намира въ рѣцѣтъ на краля и на народното събрание, което състои отъ сенатори и депутати. Събранието на депутатитѣ състои отъ 157 души, които народа си избира. А сенаторитѣ ги избира сабранието на депутатитѣ. За да бѣде избранъ нѣкой за сенаторъ, трѣбва да има 41 годишна възраст и да има не по малко отъ 9 400 лева. Прѣдлаганието на нови закони еднакво принад-

---

*) Ibid. стр. 264—265.

**) Собр. Законовъ т. IV № 3128 — книгата на Трачевскій, стр. 404—405; 419—426.

***) Рус. Ист. Трачевскаго, стр. 404—5; 419, 426. Обзоръ-совр. конституцій А. Лохвицкаго, ч. II 30—37. Спб. 1865 г.

лежи: на краля, на събранието и на сената. Бюджета въ страната се гласува отъ събранието, а се утвърждава отъ краля. Исполнителната власт се намѣрва въ рѣцѣтъ на краля, който въ своята дѣятелность се ръководи отъ конституцията. Отговорностьта за дѣятелностьта на краля пада върху министритѣ ксито той избира. Сѣдѣнието на министритѣ подлежи на кассационния департаментѣ. Личностьта на краля е неприкосновена, Интереситѣ на окрѣжитѣ и на областитѣ сѣ подвѣдомственни на окрѣжни свѣти и на градскитѣ. Окрѣжитѣ се управляватъ отъ префекти, околитѣ отъ подпрефекти, общинитѣ — отъ старѣйшина (primar). Образованието въ Романия е бесплатно въ всички държавни учебни заведения. Първоначалното образование е задължително на всѣкъдѣ, кѣдѣто има първоначални училища. Прѣподаванието става на румански езикъ. Военната служба е задължителна за всички румани. Селенитѣ иматъ дадена за обработване земя отъ 2—3 декара на човѣкъ. Малкото тая земя, дадена на селенитѣ за обработване, е причината да доде стразната въ твърдѣ неблагоприятни условия, така че положението на руманския селенинъ е много тежко. Само плодородието на земята и вкованата отъ вѣкове привычка къмъ много голѣмъ трудъ, запазватъ до сега руманския земледѣлецъ да не умрѣ отъ гладъ*). (слѣдва)

---

*) Тѣзи свѣденія сѣ земени отъ „Вѣстникъ Европы“ 1877 г. т. V. стр. 388—397. Сравни: Constitution du 30 (12 Juillet) 1866, avec les modifications y intraduites en 1879 et 1884. Bucarest. 1884.

Хозарската мисия на св. Кирилъ и Методия

(Продължение отъ IV—V Кв.)

Ний по-рано казахме, че Хозарското царство се състояло отъ различни племена, които се не слѣли въ единъ народъ, — отъ тука се обяснява и това забѣлжително разнообразие на вѣритѣ, което ний срѣщаме тука прѣзъ врѣмето на процвѣтяванието на Хозарското царство и което, по-надолу ще укажемъ, въ половината на IX в. подиръ Р. Хр. прѣдизвикало нѣкакъвъ религиозенъ кризисъ, който накаралъ хозаритѣ да испрататъ пратеници въ Византия съ молба да ги защити отъ притѣзанията на господство въ религиозно-отношение, а само по себе се разбира и въ политическо отъ еврейтѣ и сарацинитѣ²⁹⁾. А отъ гдѣ сѣ взели еврейтѣ въ Хозария? За прѣселението на еврейтѣ въ Хозария ний четемъ у арабския писателъ-географистъ прѣзъ XVII или XIV в. Ибнъ аль-Азира³⁰⁾ и у Ибнъ-Фодлана. Първия разказва, че императоръ Константинъ въ врѣмето на Гарунъ-Аль Рашида (786—808 г.) изгонилъ изъ земята си еврейтѣ, за което еврейтѣ отишли при хозаритѣ и като видѣли въ тѣхъ добросърдечни хора, прѣдложили имъ вѣрата си; хозаритѣ, като ъж намѣрили за по-добра отъ тѣхната, приели ъж и дълго врѣме ъж пазили³¹⁾. Сжщата мисль прокарва и другия писателъ Ибнъ Фодленъ³²⁾. Нъ има основание да се мисли, че еврейтѣ въ Хозария сѣ били и сѣ дѣйствиували въ полза на своята вѣра и народъ-

²⁹⁾ Панонски жития. Ibid.

³⁰⁾ Духовний вѣстникъ 62 г. т II, стр. 13 пр. 2.

³¹⁾ Истор. на Рус. Господар. Карамзина т. VIII, пр. стр. 140.

³²⁾ Диховенъ. Вѣстники 62 г. ст отъ Платонова.

ностъ много по-рано отъ VII и VIII в.; съществуватъ данни: еврейскитѣ надписи въ Кримъ на грѣцки езикъ свидѣтелствуватъ за еврейтѣ, които сж обитавали въ Таврида още около I и II в. отъ християнската ера³³). На основание на тѣзи данни признаватъ за несъмнено, че а) тѣзи евреи били елинисти, които сж носили грѣцки имена и употрѣбявали грѣцки; б) че тѣ живѣли тукъ на цѣли общини, имали си свои синагоги и се ползували на толкова благоприятни въ гражданско и икономическо отношения условия, щото могли да иматъ роби и робини, и в) най-послѣ тѣ успѣли да направятъ послѣднитѣ прозелити на своята вѣра, а въ замѣна на тѣхното освобождение отъ робството ги задѣлжавали да посѣщаватъ еврейскитѣ молитвенни домове или да служатъ при тѣхъ³⁴). Съ достовѣрностъ може да се каже, че еврейтѣ въ черноморскитѣ търговски колоний сж се появили още прѣди християнската ера, а въ послѣдно врѣме количеството имъ се скоро увеличило — особено отъ това врѣме, когато къмъ еврейтѣ почнали да се отнасятъ почти на всѣкъждѣ недружелюбно; и ето на какви перисди указватъ, като на врѣме, когато е порастнало еврейското население въ Таврида и около нея — това е 70 г. при императора Адриана, когато еврейтѣ отъ сждбата били притѣснявани и подбуждавани къмъ разсѣйване, а заедно съ това тѣ не били малко тука, за смущенията при императоритѣ Тита и Адриана ги пращали въ каменодѣлницитѣ на работа, — извѣстно е, че и християни тука пращали на заточение. За това прѣзъ врѣмето на Константинa Велики ний виждаме въ Римското законодателство и практика даже принудителни мѣрки противъ еврейтѣ, като граждани и друговѣрци; особено силно прѣслѣдвали еврейтѣ въ Византия при Юстиниана, Ираклия, Лѣва Исаврянинъ, Константинa. При Ирина (780—797 г.) се старали чрѣзъ всички мѣрки да ги обърнатъ въ християнство, а по нѣкога само съ такъва цѣль, щото да ги накажатъ за нена-

³³) Гаркави: за языка на еврейтѣ, които сж живѣли въ старо врѣме въ Русия. Заб 1, стр. 43.

³⁴) Трудове на К. Д. Ак. 78 г., т. II, стр. 565 и слѣд.

вистъ къмъ християнитѣ, като ги упрѣкаватъ въ дружба съ враговетѣ на послѣднитѣ, напр. съ турцитѣ, както е било това при Льва Исаврянинъ; — въ такова врѣме едни отъ тѣхъ вѣнкашно се кръщавали (8 правило отъ Вселенския Сѣборъ въ 786 г.), а други бѣгали отъ прѣслѣдвания изъ Византийската империя въ южната частъ на сегашна Русия — въ бившитѣ владѣния на Хозария³⁵⁾. Прѣселявали се евреи и изъ Палестина, побуждавани отъ благоприятнитѣ условия за независимо сѣществование безъ всѣко притѣснение въ търговскитѣ колонии на Черно море и Таврида, — отъ тукъ слѣдва, че евреитѣ кждѣ XII в. т. е. около това врѣме, когато Хозаритѣ се явяватъ на историческото поприще достатъчно силенъ народъ, като успѣли вече да захванжтъ Таврида и сѣвероисточната частъ на Черно море, тука не били малко. На тѣхъ не могли да не обърнжтъ внимание хозаритѣ и отъ всичко по вѣроятно е, че евреитѣ чрѣзъ всички мѣрки и способности сж се старали да си изработжтъ пжтъ къмъ по-голъмо или по-малко благоприятно положение посрѣдъ този независимъ и силенъ езически народъ. При по-голъмо или по-малко износно положение тѣ не забравяли за своитѣ на всѣкждѣ притѣснени братя и съ охота проправяли пжтъ на новитѣ пришелци въ Хозарскитѣ търговски градове, така щото, вѣроятно, въ едно съвсѣмъ кжсо врѣме новината за такъвъ дружелюбивъ народъ, гдѣто евреитѣ можжтъ да се ошастливжтъ, е била прѣнесена по всичкитѣ мѣста на еврейскитѣ поселения. Отъ Империята „Сеиръ гора“³⁶⁾, отъ далечния истокъ, кждѣто ги гонили турскитѣ халифи, отъ Иерусалимъ при гоненията въ 773 г. на християнитѣ и евреитѣ отъ Аль-Манъорана³⁷⁾ и въобще отъ турскитѣ страни почнжли евреитѣ да се събиратъ на югъ въ сегашна Русия. И дѣйствително, евреитѣ скоро достигнжли въ Хозария високо и износно поло-

³⁵⁾ «Гърция подъ римското владичество» Финлей Г.

³⁶⁾ Писмо на хозарския каганъ Иосифа до рав. Хасдаи, отъ което се вижда, че евреитѣ гонили и народътъ „Касдимъ“ — народъ отъ „гора Сеиръ“. Гаркави. Приложение.

³⁷⁾ Гръция подъ рим. владич. Финлей Г.

жение въ всякакво отношение, — тукъ сждбата имъ се усмихнала на дълго врѣме; каганитѣ приели еврейската религия; еврейското племе заело първенствующе положение въ Хазария и ето, както се виждало, на еврейството³⁸⁾ дошло врѣме да тържествува иудейството; намѣрено мѣсто и народъ, отъ който еврейтѣ мечтаели да устроѣтъ силно иудейско царство посрѣдъ другитѣ царства въпрѣки желанията и очакванията на християнитѣ. За да достигнатъ еврейтѣ завѣтната си мечта за царство е способствувалъ характера на страната отъ религиозна и политическа точка, а подиръ това и упорното прѣслѣдване отъ самитѣ Иудеи на горнитѣ цѣли. Хазария при встъпването си на историческото поприще, като съставена отъ различни племена тюркски, фински, славяно руски, нѣмала една обща вѣра и въ своето язичество прѣдставлявала пѣстра смѣсъ отъ суевѣривъ, при не ясната идея за единобожието, нъ когато се укрѣпила политически около VІІІ в., когато се прѣкратили войнитѣ, то тя поискала въ лицето на своитѣ кагани да се постави на по-здрави господарственни начала и тѣй като първото и най-главното колело на държавната машина всекога е била религията, то заради това потрѣбно е било да се избере или религията на Византийския императоръ — християнството, или религията на багдатския калифатъ — мухамеданството, нъ да се избере религията на този или другъ съседъ, особено на силния въ политическо отношение, необходимо е било и да се влѣзе въ съязъ съ него, а това не се е съгласявало съ политиката на хазарския каганатъ, тѣй като той искалъ да бѣде самостоятеленъ и неутраленъ. Отъ всичко повѣроятно е, че еврейтѣ, като сж прѣдвидѣли отъ каква важностъ е въпросътъ и неговото разрѣшение, не сж могли да бждѣтъ спокойни и сж се постарали да се притекѣтъ къмъ всички високопоставени лица съ своитѣ съвѣти, разяснѣние върху своята и особеноститѣ на другитѣ двѣ религии и съ своитѣ възглѣдове на по-

³⁸⁾ Писмо на р. Хасдаи до кагана Иосифа. Гаркави. Приложение.

литическия строй на Хозария³⁹⁾ и, както ще видимъ, обърнали на себе си внимание и, може да се каже, отчасти даже постигнали цѣльта си. Около 786 г. или една година по-рано Хозарския каганъ и неговия дворъ приелъ иудейската религия, съ това разнитѣ народности отъ другитѣ вѣри не били притѣснявани и дѣйствително другитѣ вѣри се ползували съ признавание и имали свои храмове и свои прѣдставители въ каганата и висше училище. Аль Масуда⁴⁰⁾ за това така говори: „постановлението на столицата на хозарското царство е слѣдующето: въ нея трѣбва да има 7 сѣдилища: 2 за турцитѣ, 2 за хозаритѣ, които сѣдятъ по законътъ на Тавра (Тора или Петокнижието), 2 за християнитѣ, които сѣдятъ по закона на Индолия (Евангелието); а едно отъ тѣхъ за славянитѣ, руситѣ и др. язичници; то сѣди по язическия законъ, т. е. по закона на разума и съвѣстѣта. Ако ли се случи голѣма тѣжба, то тѣ сѣдятъ по законътъ на Исляма⁴¹⁾. До колко сѣ били доволни евреитѣ не само живущитѣ въ Хозария, нѣ и по всичката вселенна, за въстърженствуванието на еврейската религия и особено на своето завидно положение въ такова силно царство, като Хозария, за това свидѣтелствува писмото на раввина Хосдаи до кагана Иосифа⁴²⁾, показаніята на еврейскитѣ пжтешественици — Ельдада-га-Дана и др. Нѣ тъй като еврейството не било пустяло въ продължение на нѣколко вѣкове дълбоки корени въ Хозария, то съвсѣмъ естествено е, радостѣта на евреитѣ била прѣждевѣрменна; само по себе иудейството било слабо и не се съгласявало съ духътъ на другитѣ народности, а неговитѣ прѣдставители всѣкога прѣслѣдвали своитѣ лични интереси, даже въ областѣта на промишленно-

³⁹⁾ Съ достовѣрностъ може да се каже, че тогава образванитѣ хора бѣхъ измежду евреитѣ, познати съ образованието въ Византия и сѣ могли да се явяватъ като свѣтници.

⁴⁰⁾ Аль-Масура (жив. около 50 г. въ X в.) Гаркави, 129 стр., §10.

⁴¹⁾ Това свидѣтелство на Масуда до нѣкъдѣ се опровергава отъ другъ арабски писателъ Ибнъ Фодландъ, който разказва, че важнитѣ дѣла се рѣшавали не отъ турски сѣдии, а отъ царетѣ. Гаркови, стр. 152.

⁴²⁾ Гаркови. Прилож. „писмо отъ Хосдаи до Иосифа.

стъта и търговията, въ която тѣ би били длъжни да прѣслѣдватъ общегосподарственни цѣли и по такъвъ начинъ да способствуватъ за благосъстоянието на страната. Нѣ това го нѣмало въ хазарскитѣ евреи. Тѣ не служили въ войската, не били способни за правителствени длъжности, не излизали отъ тѣхната сръда научни хора⁴³⁾, а били, както свидѣтелствува Масуди, граждани, т. е. били хора търговци. По този начинъ иудейството само по себе и въ лицето на своитѣ прѣдставители, които не закѣснѣли даже и въ областта на своята религия да подигнатъ споръ за прѣимущество на тѣзи или на друга секта — караимство и раввинизъмъ — талмудизъмъ, не могло да укаже благотворно влияние на политическото и колгурно положение на страната и вече около половината на IX в. почнѣло да губи значение въ очитѣ на каганитѣ и особено на поданицитѣ язичници: финни, славяне, русси и други племена. Славяне, по арабскитѣ извѣстия, не малко били въ Хазарското царство; тѣй, Морванъ, арабски пълководецъ, по свидѣтелството на Балдури⁴⁴⁾, писателъ въ IX в., въ врѣме нахлуването му въ Хазария, взелъ въ плѣнъ 20 хиляди славяне, — цифра доста висока, която показва числеността на славянитѣ въ Хазария, и Масуди⁴⁵⁾ ето какво говори: „нѣкои плѣмена отъ язичниците, живущи въ Хазария, сж славяне и русси; отъ тѣхъ се съставляватъ отрядитѣ въ войската и цѣла частъ отъ столицата Итиля е заета отъ славяне и русси“. По освѣнъ еврейтѣ, на които числото не било сравнително толкова голѣмо, почти цѣлата войска се е състояла отъ славяне — язичници и християне, която е исповѣдвала, по свидѣтелството на Масуди, мухамеданството; съ една дума, ако еврейтѣ при своята си малочисленностъ сж били силни, то е за това, защото сж имали завидно положение при

⁴³⁾ За построяването на крѣпостта «Саркелъ» около 835 г. били повикани строители и майстори отъ Византия, — слѣдователно измежду еврейтѣ не е имало опитни майстори, толкозъ повече архитекти.

⁴⁴⁾ Разискване за началото на Руситѣ. Иловайски, стр. 114..

⁴⁵⁾ Ibid.

палата, а при това турцитѣ заедно съ язичниците сж били силни сами по себе, тъй като тѣ сж били подпората (пазителитѣ) на царството. Естествено, че тѣзи двѣ религии не могли да се помиръжтъ и когато произлѣзло религиозно движение по срѣдъ язичниците, то неминуемо трѣбвало да се подигне борба между евреитѣ, които пропагандирали своята религия и турцитѣ, които били готови да защитѣтъ вѣрата си съ ножъ, борбата могла да има не добри слѣдствия за каганата и, вѣроятно, на язичниците съ позволенieto на кагана, който взелъ участие въ спорътъ, било позволено да се обърнѣтъ къмъ християнството, което макаръ и да го имало тукъ, нѣ тъй като въ неговата срѣда не се намирали хора учители, то за такива била испратена депутация въ Византия до императора съ прѣдложение⁴⁶⁾: „да даде учители, които би побѣдили въ спорътъ съ евреитѣ и сарадинитѣ, които прѣдлагали, ту еврейската вѣра за най добра, ту мухамеданската“!

Кагана не е можѣлъ да противостои на желанията на язичниците и ето Византия — страна културна и образована, кагвато се е прѣдставлявала въ очитѣ на другитѣ народи, като се не гледа на тѣхното съвсѣмъ не блѣстяще положение въ политическо отношение, съ радостъ прибързала да заглади старата си погрѣшка⁴⁷⁾ и, да не испустне отново удобното врѣме за распространение на християнската вѣра посрѣдъ Хозаритѣ, както това станъ, когато каганитѣ приели иудейската вѣра, проважда на проповѣдъ философа Константина, челоуѣкъ образованъ, опитенъ и вѣщъ въ прѣпирнитѣ за християнската вѣра. (Слѣдва).

⁴⁶⁾ Около половината на IX в. Византия въ политическо отношение била слаба, нѣ въ научно-богословско тя се подигнали и могла да прѣдстави такива великани по богословието като напр. Фотий, св. Кирилъ и Методий.

⁴⁷⁾ Съ радостъ императоръ Михаилъ и патриархътъ изпълнили молбата на Хозаритѣ. Тѣ се надѣвали да обърнѣтъ цѣлия народъ къмъ християнството и да го подчинѣтъ подъ политическото влияние. Царетѣ на тогавашната слаба Гърция цѣнили дружбата съ хозарекото царство не рѣдко даже влизали въ родство съ дворътъ на кагана—Юстинианъ II и Константинъ Копронимъ били женени за дѣщери на кагана.

III.

ИЗГУБЕНОТО ДѢТЕ СЕ НАМИРА.

— „Подиръ три дни го намѣрили въ храмътъ, да стои посрѣдъ учителитъ, да ги слуша и распитва. Всички, които го слушахъ, се чудяхъ на разума му и отговоритъ му“. Лука 2, 46—48.

Много малко има дарове и благословения, които ни се даватъ безъ страдания.

Имало нѣкога едно добро, благочестиво, нѣ бѣдно момиче; то твърдѣ много обичало да чете словото Божие, нѣ у него се не намирало нито Ветхиятъ, нито Новиятъ завѣтъ; и за това то въ недѣлнитѣ дни особено, ходило, надалечъ, надалечъ, за да може, или самó да прочете Св. Писание, или да слуша когато други нѣкои четжтъ. Най-подиръ, утрудено отъ дългиятъ път и отъ различнитѣ лишения, то горко веднѣжъ се расплакало отъ бѣдната своя участъ. Тѣй или инѣкъ, дошло извѣстие за това до единъ добъръ свещеникъ: той помогналъ на неговата бѣдностъ, и, като му подарилъ една Библия, успокоилъ сърдцето му. А разказътъ на свещеникътъ за този случай, тѣй покъртилъ сърдцата на много добри хора, щото тѣ побързали да съставятъ цѣло общество за распространението на библията. Това библейско общество и сега съществува. И така, то е извикано въ свѣтътъ, може да се каже, отъ сълзитѣ и лишенията на бѣдното момиче!

Прѣди нѣколко години въ едно почтенно Английско семейство се родило едно момиче съ забѣлжителна красота; само си прѣдставете скръбта на родителитѣ: скоро станжло явно, че дърщеря имъ се родила глухо нѣма! Като, че по особенно прѣдчув-

ствие, то най-много се милквало къмъ баща си, който силно, силно го обичалъ; и какво се случило? Непрѣс-таннитѣ грижи на баща му къмъ него се свършили съ това, че той устроилъ нарочно заведение за глухо-нѣмитѣ, въ което вече цѣли стотини, ако не хиляди подобни дѣца получили за себе си възпитание. И така пакъ и това велико дѣло на благотворителността тъй успѣшно се свършило за това, че на него му прѣд-шествували сълзи и страдания!

Дѣтето не може да се научи да ходи, до гдѣто не пада, до гдѣто не се излѣгва. Нито единъ жбѣ у дѣтето не може да изникне безъ да го боли. Всич-китѣ почти дарове и благословения дохождатъ до насъ по пѣтътъ на страданието. Докторътъ, който тъй ус-пѣшно ни помага въ врѣме на нашитѣ болести, много, много е трѣбало да испита и прѣтърпи въ разнитѣ болници, до дѣто да получи тази мъдра опитностъ. Хирургътъ (джерофинътъ), който тъй искусно прави разни видове операции, много, много опити, и тежки опити, е трѣбало да направи до дѣто да се научи на туй велико искусство.

Почти всичкитѣ велики хора и въ всичкитѣ земи и страни явяватъ се не инакъ, освѣнъ по пѣтътъ на страданието или отъ собственото си страдание, или отъ страданието на своето общество, на своята страна, на своето отечество.

Това сжщото виждаме и въ св. История. Вели-киятъ пророкъ и законодатель Мойсей се явилъ то-гава, когато синоветѣ Израйлеви най-много наченали да страдатъ въ Египетъ.

По този начинъ и това прѣкрасно Евангелско по-вѣствување за отрокътъ Иисуса, което ние прочетох-ме въ началото, и което четжтъ и ще четжтъ винаги съ умиление много, много милиони мъже, жени и дѣца, отъ само себе си показва на страдания, на страдания-та Марийни, майчини му. Колко сълзи е трѣбало да пролѣе тя! Колко ноци е прѣкарано безъ сънъ! Кол-ко вжтрѣшни страдания сж испитани! О, благосло-вена по между женитѣ! Непрѣмѣнно тебе ти било казано отъ Бога-приемеца, че „и на самата тебе прѣзъ

душата ще прѣмине оржие“, или инакъ — даже и на тебе самата ще прѣмине мечъ прѣзъ душата: ето това е и първото, леко допирание на този мечъ къмъ сърдцето ми!

Да продължимъ по напрежната наша рѣчь.

Къмъ крайтъ на третия день, когато народътъ тръгналъ за храмътъ, на вечерната жертва, и майката Иисусова, безъ да гледа на всичкото си утрудяване и тежката скърбъ, бърза да отиде тамъ на едно съ тълпата. Нейния погледъ се спира на всѣко дѣте, което ѝ се срѣщне; но все не намѣрва възлюбениятъ свой отрокъ Иисуса. Най подиръ влиза тя въ дворътъ на храмътъ, отдѣленъ за народътъ, и движима отъ нетърпѣние, отива до този стълпъ, отъ който на нататъкъ се наченвало мѣстото, дѣто се събирали учителитъ и ученитъ. Както се вижда, вратитъ били полу-отворени: тя слуша тамъ гласовѣтъ имъ, и, — каква радостъ, какъвъ вѣсторгъ! — посрѣдъ тѣхъ познава познатъ за нея гласъ. Не удържимо отива тя по-нататъкъ, и за това, може би, че всичкитъ въ събра-нието тѣй дълбоко сж заети, щото не забѣлѣжаватъ присѣтствието ѝ, присѣтствие неочаквано и непозволено. Сега вече нѣма ни сѣнка отъ съмнѣние, че това е възлюбениятъ нейнъ Иисусъ; тя ясно чува, какъ той слуша учителитъ и ги пита; тя ясно вижда, какъ всичкитъ, които го слушали, чудили се на неговътъ разумъ и отговори, не волно чувствува, че не тѣ го учятъ нѣщо, напротивъ, тѣ сами се учятъ отъ него. Тука се прѣкъсва, най подиръ и на сила пазеното мълчание отъ майката: „Сине мой, казва тя, какво направи ти съ насъ? Баща ти и азъ съ голѣма скърбъ те търсихме“. Повече тъмрение тя не смѣе да направи, защото, както се вижда и сама тя била поразена отъ това, което видѣла и чула въ тази велика минута. Отъ друга страна и тя не получава никакъвъ укоръ отъ учителитъ и ученитъ, посрѣдъ, които, тѣй неочаквано и непозволително за женитъ се явила майката на чудното отроче. Гледайте, какъ тамъ е всичко необикновено, дѣто се свършва волята на Небеснаго Отца!

Богъ е турилъ да открива и да явява своитѣ пѣтища малко по малко, постепенно. Когато Той иска да израсте великиятъ джбъ, забѣлѣжете, — Той не изведнѣжъ, не въ една минута, му дава да израсте, да се издигне и да простре своитѣ високи, кичести клонове; Той му дава битие и животъ, безъ да се допира до земята. По Неговата воля, ражда се мѣничекътъ жълждъ, и този жълждъ, може-би, съ кракътъ дѣкъ на мѣничкото момченце се втѣкува малко много въ земята. И дълго, дълго лежи тамъ, въ мократа, тъмна и студена земя. Малко по малко чаченва да се напълня съ нѣщо си. да набѣбва; ще набѣбва, ще набѣбва, и най-подиръ се пуква; подиръ това пуцва растецъ, — и така всѣка година, малко по-малко, нѣ все повече и повече расте; расте, расте и само подиръ минуванието на много врѣме, много години, става истински джбъ.

Когато Богъ иска да проводи ясенъ, прѣкрасенъ день, Той не изведнѣжъ, не мигновено зарѣчва или повелява да грѣ слънцето, нѣ, напротивъ, полека, малко по-малко, открива, тѣй да кажемъ, очитѣ на небесното свѣтило. Отъ най-напрѣдъ вие виждате, само нѣкакво си зазоряване на свѣтлината, послѣ нѣкаква си жълтеникава свѣтлина, по нататкъ злато — видни отражения на свѣтлината; и най-подиръ самата свѣтлина, прилича на тънка, прозрачна дреха, която пада на прѣдметитѣ около васъ.

Тѣй щото, когато Богъ иска да извади въ свѣта великъ и добъръ чловѣкъ Той не изведнѣжъ, не въ минутата, не направо изъ люлката му, го прави силенъ и якъ, нѣ пакъ малко по-малко, по пѣттѣ на младенчеството, дѣтинството, отрочеството и юношеството води го въ мѣрката на възрастѣта на съвършенъ мжжъ. Таквизи сж Божиитѣ пѣтища въ всичко.

Сжщо таквази е била неговата воля и тогава, когато Той благоволилъ да проводи на земята единородния свой синъ за искуплението на свѣта. Той не Го проводилъ, ни на облацитѣ небесни, както е било съ скрижалитѣ на закона, дадени на Синайската гора, нито въ свѣтливъ Ангелски образъ, какъвто Той нѣ-

кога си е благоволилъ самъ да приеме, нито въ образъ на пълно-възрастенъ мжжъ, което би могло да ни се стори естествено. Не, Той го проводилъ на земята, като дѣте, като младѣнецъ, за да би могълъ Той опитно да знае, какъ чувствуватъ дѣцата, защото трѣбвало да бѣде спасителъ на всичкитѣ, и слѣдователно, и на младенцитѣ и на дѣцата. Той, както е казано, „бѣ повинуяся“, т. е. той се е покорявалъ на своитѣ родители, за да научи насъ съ собственния си примѣръ да почитаме родителитѣ си и да имъ се покоряваме. Отъ това и на свѣтътъ Той се явявалъ малко по малко — постепенно. Великиятъ синедрионъ, т. е. народниятъ съвѣтъ, два пѣти ималъ случай да го познае още въ дѣтинството му: първиятъ пѣтъ, когато Той се родилъ и когато възхвитѣ или мѣдрецитѣ отъ въстокъ дошли въ Витлеемъ и распитвали за Него, — и ето сега, когато го срѣщнали въ храмътъ, да сѣди посрѣдъ учителитѣ, да ги слуша и да ги распитва, Да, и Той самъ ни учи, че царството му, — макаръ то да е царство отъ всичкитѣ вѣкове, трѣбва да възраства и да порасте, подобно на синавеното растение, което изниква отъ сѣме най-мъничко отъ всичкитѣ сѣмена.

Да кажемъ, че нѣкой си, като раскопава въ развалинитѣ на стария Иерусалимски храмъ, намира истинскиятъ и точниятъ образъ на отрокътъ Иисуса въ това положение както Той е сидѣлъ посрѣдъ учителитѣ, слушалъ и ги распитвалъ; и да кажемъ, че за всичкитѣ бѣде доказано, че въ подлинността на това изображение съ всичкитѣ упоменжти отъ насъ обстоятелства нѣма ни най-малко съмнѣние. Каква цѣна ви би поискали, за да спѣчелите това съкровище? Цѣната на цѣло царство, или още на много царства? И при това туй спечалвание не би ни принесло това, което собствено намъ е потрѣбно, което намъ е *необходимо*. Всичко ние не би узнали, какъвъ е билъ неговътъ, прѣсвѣтъ образъ въ часътъ на неговата смъртъ, или какъвъ е сегашниятъ му прѣпрославенъ образъ. И въобще образътъ му не би ни вразумилъ тѣй, както ни вразумява сега това прѣкрасно Евангелско повѣстование за бесѣдата му съ учителитѣ и учнитѣ въ

храмътъ. Въ повѣствованието Евангелско ние виждаме сега и душата му, и духътъ му, и именно толкова, колкото то е намъ нужно. Ние не можемъ да си въобразимъ въ какво още по-прѣкрасно положение, Той би могълъ да бѣде прѣдставенъ. Ако би ние имали образътъ на Христа, — ако би било угодно на Бога да ни проводи точниятъ, подлинниятъ му образъ, ние безъ съмнѣние би наченжли да му се покланяме, и, може-би, по пламеню, отъ колкото му се покланяме сега; нъ кой не познава човѣческитѣ слабости? Хората, може-би, щѣхъ да наченжтъ да му подражаватъ повече отъ всичко по вънкашността, по проявленията: едни би поченжли да се обличатъ подобно на него, други да носжтъ коси, като него, а нѣкои даже би захванжли и по видътъ на брадитѣ си да се старажтъ да заприличатъ на него. А пъкъ сега ние знаемъ, че само тогава биваме подобни нему, когато подобно на Него чувствуваме, подобно на Него дѣйствуваме и подобно на Него мислимъ.

Не знаете ли, казва Той, че трѣбва да сѣмъ въ това, което принадлежи на Отца ми? Т. е. въ тѣзи дни и часове, когато го търсили баща му и майка му, Той билъ завзетъ съ работата на Отца си, който го е проводилъ. А какво работи Той? Той ходилъ, както казватъ просто, да се учи. Той се приготвилъ къмъ бѣдещето велико служение. И ето Той ни е оставилъ не образътъ си въ такъвзи видъ, както той тогава е поучавалъ, не дрѣхата и не обущата, които Той тогава е носилъ, не частъ на своитѣ коси, съ които се е покривала тогава Неговата прѣсвета глава, нъ оставилъ ни е нѣщо по голѣмо: оставилъ ни е своя примѣръ, своятъ най прѣкрасенъ примѣръ, когато Той е билъ още на дванадесетъ годѣни. Кротко Го хванала майка му за рѣката и Го повела въ родииятъ, смиренниятъ му покривъ. Нейната душа се напълнила съ благоговѣенъ страхъ отъ това, което тя чула и видѣла, така щото не се намѣрили у Нея и думи, за да искаже чувствата си: *Иа, както е казано, запазвала само всичкитѣ тия думи въ сърдцето си.* Кротко и послушно Отрокътъ Иисусъ тръгналъ съ майка си, слѣдъ време

безъ съмнѣние трѣбвало да се чуе отъ устатѣ му, и на пѣтьтъ още, това, което е било прѣдметъ на разговорътъ му посрѣдъ учителитѣ въ храмътъ.

Дѣца! а сега ще ли ходите съ любовъ въ Божи-
ятъ домъ да се псучавате тамъ на Слового Божие и да слушате за Царството божие? О, безъ друго; ако вие желаете да бѣдете подобни на отрокътъ Иисуса.

Ще ли се покорявате съ първа готовностъ на май-
китѣ си, отъ сърдце, съ любовъ ще ли ги почитате, даже ако би тѣ и да знаятъ пѣ-малко, отъ колкото вие за това или за друго? О, безъ друго; ака вие само желаете да бѣдете подобни на отрока Иисуса. Ще ли бѣдете даже и тогава, когато ви се случи да разговаряте съ велики и учени хора и при това още да ги очудвате съ запитванията и отговоритѣ си, ще бѣдете ли вие, казвамъ, даже и тогава послушни къмъ май-
китѣ си? О, безъ друго, ако вие желаете да бѣдете подобни на отрокътъ Иисуса.

Когато настанѣла нощта, то обрѣдванната, нѣ уморенага, която не знаела три нощи наредъ спокойствие, майка на Иисуса, безъ друго, колкото е възможно по скоро, е желала да склѹпи очитѣ си; нѣ нема вие мислите, че тя се е прѣдала на спокойствие, до дѣто не е направила потрѣбната благодарностъ Богу за намиранieto на възлюблениятъ си синъ? И послѣ това, когато тя още веднѣжъ прѣди да легне дошла да погледне надъ сладчайшиятъ си Иисуса, въ лицето на когото никога не се исказваше нито гнѣвъ, нито вироглавщина, нито нетърпѣливостъ, нема вие мислите, че тя и тука като гледа на мирниятъ си синъ съ безукорна невинностъ, е можала да остане безъ сълзи отъ благодарната радостъ? Ахъ, не, не! И всѣка една добра майка, която е испитала опасността да изгуби дѣтето си, не може да не плаче съ сълзи отъ благодарностъ като види и чувствува, че нейното дѣте пакъ ѣ се възвръща отъ ржката Божия здраво и читаво.

Това повѣстувание за отрокътъ Иисуса не би достигнало до насъ, та и не би било написано, ако отрокътъ би отишълъ въ храмътъ Божий само за това, за да погледа на него; както това правятъ често пѣти

много дѣца, или ако би той отишълъ тамъ само за това, за да покаже своето знание и ученостъ, и да зачуди всички съ своитѣ запитвания и отговори. Не Той отивалъ въ храмътъ за това, както той самъ казва, за да би се занимавалъ тамъ съ това, което принадлѣжи на Отца Му, ходилъ тамъ, ако може така да се каже, по работата на своя Небесенъ Отецъ. Богъ гледа на човѣческитѣ сърдца; които Го почитатъ и Той ги почита. Тѣзи учени, които сж били въ храмътъ, безъ друго, сж считали себе си за велики хора и послѣ смъртъта си за не замѣними, а за това и безъ двоумѣние мислили, че тѣхъ ги очаквало велико-лѣпно погребение и безсмъртна слава въ потомството. Нъ кой знае, кждѣ сж тѣ заровени? Останжли ли се макаръ имената имъ извѣстни? Напротивъ, Отрокътъ, който стоелъ прѣдъ тѣхъ, и който дошълъ въ храмътъ по работата на Небесниятъ си Отецъ, ще бѣде извѣстенъ по всичкитѣ крайща на земята и ще прѣбѣде въ славата си до гдѣто бѣде слънцето и луната, ще прѣбѣде въ вѣкъ вѣка!

Колко бѣдни майки има, които горчиво оплакватъ загубата на милитѣ си дѣца, грабнати изъ рѣцѣтъ имъ отъ невидимиятъ ангелъ на смъртъта!. Всичко, всичко, — даже и проститѣ дреболии и игралки, ножченца перца, моливчета, плочици-аспидни, — всичко, всичко, напомнюва имъ само, че тѣ сж били съ тѣхъ, и сега вече ги нѣма! Даже и въ срѣдъ нощъта, всрѣдъ сънътъ си, тѣ не могатъ да ги забравятъ: както по прѣди като да разговарятъ съ тѣхъ, както и по-напрѣдъ ги милватъ, както и по-напрѣдъ получаватъ отъ тѣхъ милозливия отзивъ, нъ се свършава съновидѣнието, настѣпва минутата на пробуждението и въ душата имъ се сжщата скърбъ за безвратната загуба! А знайте, дѣца, че и тѣзи майки, които сж изгубили милитѣ си дѣца, рано или късно ще ги срѣцнатъ и ще ги намѣрятъ — не въ храмътъ — да сѣднатъ посрѣдъ учителитѣ и да ги распитватъ, — нъ на небето посрѣдъ ангелитѣ Божий, които въспѣватъ славата Божия: и тогава скърбъта имъ ще се прѣобърне въ радостъ — и радостъ неисказана.

„Отрокътъ Иисусъ се намѣрилъ!“ — така, безъ съмнѣние тази вѣсть се разнесла въ Назаретъ, по между роднинитѣ Му! И отъ тая радостъ безъ съмнѣние се зарадвали всичкитѣ заедно съ Марія и Иосифа!

Между това отрокътъ Иисусъ и тогава, когато Го мислили за изгубенъ или за загинжлъ, билъ неповрѣденъ, защото той билъ подъ покривътъ на свойтъ Небесенъ Отецъ: така ли се случва съ васъ, любезни дѣца, когато васъ ви считатъ за изгубени или за загинжли? Така ли вие бивате въ безопасностъ, когато оставяте покривътъ на родителитѣ и неизвѣстно нѣкъдѣ се скривате? Чувствувате ли вие, че когато вървите по тѣзи пѣтища, които сж угодни на вашиятъ Небесенъ Отецъ, или напротивъ, съзнавате, че вървите по пѣтищата на своя неразуменъ произволъ? Вгледайте се у отрокътъ Иисуса, молѣте му се — на нашия Спасителъ: и Той ще ви спаси и помилува, даже въ срѣдъ авшитѣ заблуждения.

(Слѣдва)

Политиката на Турското Правителство по отношение към Християнскитѣ поданници и тѣхната религия.

(Отъ завоеванието на Константинополь до край на XVIII вѣкъ).

Продължение отъ III кн.

Мухамедъ се рѣшилъ да приспособи къмъ Константинополскитѣ Християни туй правило, което било прѣдвидѣно въ Корана за Християнитѣ, които се покорятъ, и при това да му даде такова постановление, за което прецедентъ и готовъ образецъ той ималъ на книга отъ осъмъ вѣка прѣди него, т. е. 800 години прѣди него, отъ Халифа Омара за Иерусалимскитѣ Християни. Съдържанието на този рѣкописъ даденъ отъ Омара на Християнитѣ слѣдъ капитулацията на Иерусалимъ въ 637 год. свежда се въ слѣдующитѣ положения: на Християнитѣ се остава живота съ откупване, т. е. съ плащане данѣкъ всѣка година — харачъ, църквитѣ не имъ се отнематъ и не се разграбватъ и въобще Християнитѣ получаватъ свобода при извършването на религиознитѣ си обряди, съ нѣкои малки ограничения — да не построяватъ нови храмове, да не поставятъ вѣнѣ крѣстове и никакъ не имъ се позволявало звони (камбани); тѣ се отказвали отъ привилегията, която би имала отношение къмъ политическитѣ права на Мусулманитѣ, както привилегия да носятъ оружје и да ѣздатъ на кони, — която се е намирала въ свѣрска съ право на военна служба. Опрѣдѣленията въ книгата на Омара се намиратъ въ строго съотвѣтствие съ религиознитѣ обичаи на Мухамеданството. Тѣ неизмѣнно се пазили до врѣмето на Мухамеда II и отъ него били поставени за основа на държавното устройство. Спорѣдъ туй естествено трѣба

да предположимъ, че Мухамедъ II ималъ я е прѣдъ видъ, като е давалъ права на християнството въ своята държава. Но ако и да допуснемъ, че той е самостоятелно дѣйствувалъ, независимо отъ примѣритѣ на своитѣ прѣдшественници, но все пакъ той е трѣбало да върви по пѣтя на Халифа Омара въ силата на неизбѣжната логика въ дѣйствителностъ, вслѣдствие на туй, че той е здраво стоялъ на основа и дѣйствувалъ въ пълно съгласие съ тѣзи принципи сжщитѣ, на каквото е стоялъ и дѣйствувалъ Халифа Омаръ. Тѣхнитѣ мѣрки сж били ръководители и на послѣднитѣ султани. Дѣйствително като се сравнатъ правата, дадени отъ Мухамеда II на Византийскитѣ Християне, съ правата дадени отъ Омара на Иерусалимскитѣ Християне, ние виждаме, че първитѣ отъ части съставляватъ повторение на послѣднитѣ, отъ чисти по подирно развитие и най точно изяснение.

На третия день слѣдъ прѣвзиманието на Константинополь Мухамедъ II изявилъ чрѣзъ глашатаи съ приказъ, щото всички, отъ най-малкия до най-голѣмия, които сж си оставили домоветѣ и се криватъ въ тайнитѣ мѣста на града, могатъ да излѣзнатъ безъ никаква опасностъ, и тия, които отъ страхъ прѣдъ турското оржжие сж избѣгали изъ града, могатъ да се повърнатъ въ своитѣ жилища и да живѣятъ съгласно своитѣ обичаи и по прѣдписанията на своята религия, както сж си живѣяли и прѣди. Като се узнало, че прѣдишния грѣцкій патриархъ погиналъ (умрѣлъ) и мѣстото му общо незанято, Мухамедъ II заповѣдалъ, щото Християнитѣ — Гърцитѣ да си избератъ патриархъ по сжщия начинъ, какъвто и до сега е сжществуваъ въ Византийската Империя. Епископитѣ, които сж били случайно въ Константинополь, висшето доховенство, по виднитѣ граждани на бързо съставили синодъ и избрали за патриархъ учения противникъ на униятиститѣ, Георгий Схоларий, който добилъ името Генадия. Мухамедъ останалъ много доволенъ отъ избора на патриаршеската катедра най-строгия привърженникъ на православната партия и изискалъ свѣдѣния за това, като какви церемонии се пазили за въ

такъвъ случай въ прѣдишното врѣме и при туй каква роль сж играли византийскитѣ Императори. Съобщили му, че при избора на новъ патриархъ императоритѣ обикновенно прѣдавали на новоизбрания златенъ жезълъ, украсенъ съ бисеръ и скъпоцѣнни камъни и му подарявали избранъ конь изъ императорскитѣ яхжре, натъкменъ съ богатъ и раскошенъ приборъ — сѣдло, узда и отъ бѣла коприна съ злато извезано покривало (аша). Съврѣмения императоръ сѣдѣлъ на трона въ дворътъ си и въ присѣдствието на ближнитѣ държавни чиновници, и слѣдъ църковното благословение и пѣнието на извѣстни стихове, Митрополититѣ Кесирійскій и Караклискія завождали при него новоизбрания, императора ставалъ, и като взималъ жезъла съ дѣсната ржка и съ думитѣ: „Свята Троица, която ми е дала властъ, да те въскачатъ на патриаршество на новия Римъ“ — прѣдавамъ го на новоизбрания. Слѣдъ туй патриарха благодарилъ императору и се захващало пѣнието „исполта ети деспота“ и обряда се свършвалъ. Патриархътъ си отивалъ отъ двореца испровожданъ съ свещи и църковнитѣ байраци, като се качвалъ на приготвения за него конь и отивалъ въ храма св. София. Мухамедъ като е гледалъ на себе, като прѣемникъ на палеолозитѣ, считалъ се за длъженъ да испълни този обрядъ, разбира се като е било исхвърлено отъ него всичко, каквото е било несъвмѣстимо съ достоинството на турския господаръ. Той поканилъ Генадия при себе въ двореца, дълго се разговарялъ съ него, много нѣща му обѣщалъ, далъ му добра надѣжда за бждѣще на Християнетѣ и религията имъ, (при което — Патриарха казалъ на Мухамеда, че Българетѣ сж непокоренъ народъ, читаво трѣба да имъ се унищожи книжнината и ученитѣ да се прѣмахнатъ и пр. —) при раздѣлата му врѣчилъ златенъ жезълъ и украшения конь, и самъ го испроводилъ до вънкашнитѣ врати на двореца си. Тукъ патриарха, щомъ се качилъ на избрания и украсенъ конь, султанътъ заповѣдалъ на ближнитѣ си сановници да испроводятъ патриарха, но не въ св. София, както е ставало до сега, а въ храма на св. Апостоли.

Християнитѣ въвлѣчени отъ общаніята на султана, отъ неговата търпимостъ и уважение на старитѣ Хр обичаи, огромни множества захванали да се явяватъ въ Константинополъ и да се посѣляватъ въ квартала (Фенеръ) — при мѣнастира на Прѣсвата Дѣва Мария, които по просбата на патриарха, билъ му прѣдаденъ за да живѣе въ него. За да прѣдаде по-голѣмо значение на общаніята си и да имъ съобщи силата на законъ, Мухамедъ далъ на Генадия грамота (ферманъ), въ която били нарѣдени правата на патриарха и на подчиненитѣ му епископи и Християни. Съ тѣзи грамота, утвърдена съ Султанския подписъ, уздравявала се свободата и безопасността на християнитѣ, Патриарха, неговитѣ прѣемници и подчиненитѣ му епископи се освобождавали отъ данѣкъ и налози; поставено било основание за тѣзи права, които юридически съществували до XIX вѣкъ. (Phrasstxes, lib, III, c. XI pg. 304—308, ed. Bonn. Martini Crusii, Turko-grucia, p 119).

Горѣ помѣнхтия фирманъ отъ Мухамеда II изгорѣлъ въ бившия въ Константинополъ пожаръ и текста му не се упазилъ, но за съдържанието му може се нагажда по даннитѣ въ подирно врѣме. Положението на Християнетѣ, въ главни черти е опрѣдѣлено съ тази грамота, но прѣтърпѣло съществено измѣнение въ течение на три и половина вѣкове, отъ колкото било при Мухамеда II, тѣй останало и слѣдъ него, направени допълнения и измѣнения въ частности и второстепенни пунктове. Но общия смисълъ и основнитѣ пункти останали същитѣ. Спорѣдъ документитѣ въ послѣдно врѣме, спорѣдъ бератитѣ и ферманитѣ които сѣ издавани отъ Султанитѣ по поводъ за избирание нови патриарси и епископи, може безпогрѣшно да се сѣди за характера на тѣзи отношения, въ какви сѣ стояли къмъ Християнитѣ на турското царство, за това какво мѣсто е било заведено за Християнитѣ въ Отоманската Империя. Отъ начало тѣзи отношения обимали (завземали) Християнетѣ отъ православно исповѣдание, но по подиръ тѣ се распространили и на Християнетѣ отъ друго вѣроисповѣдание; първо начал-

нитѣ права отъ Мухамеда II били дадени на Гърцкия патриархъ, подиръ били усвоени на арменцитѣ и други Християнски секти (мелхати, несториани, монофизити, монотелити или маронити и пр.). Тѣзи права сж съвършено сжщитѣ. А правата дадени на католицитѣ, въ понѣщо иматъ разлика, тѣ иматъ особенъ отпечатъкъ и се отличаватъ до нѣйдѣ съ другъ характеръ.

За първъ признакъ на отношенияга между турското царство и Християнскитѣ поданници, опрѣдѣлени отъ законитѣ на Мухамеда II, служи религиозната и политическа отдѣлность. Турската държава, естествено немогла да допусне въ своята срѣдина немусулимани граждани; религиозното разногласие било прѣпятствие за обединението. Християнското общество било отрѣзано (отсѣчено отъ турското царство, сжществуванието на Християнитѣ било поставено вѣнъ и независтно отъ отправленияго на Господарствения животъ; доближаване къмъ участие, въ тѣзи отправления за Християнитѣ било прѣградено. Вслѣдствие на туй, Християнитѣ били лишени отъ сжщественната принадлежность на пълноправни граждани и политически права; въ такива случаи, когато Християнитѣ се стълкновали съ мусулиманитѣ на политическа почва, Християнитѣ се явявали хора безправни и безъ да иматъ цѣна сравнително съ послѣднитѣ — турцитѣ, — Господарството не допускало равенство помежду имъ. При туй, отъ тукъ произлизало, щото свидѣтелство, прѣдложено на сждилищата отъ Християнинъ противъ мусулманина, нѣмало никакво значение, а при това турското показание противъ Християнина приемало се и имало пълна сила. Съвършено като е отдѣлило отъ отъ себе Християнетѣ въ политическо отношение, Господарството имъ прѣдложило да се организиратъ въ самостоятелни общини съ собствени и независими отъ държавата установления — религиозни и граждански, съ собствена администрация и сждъ. Други важни признаци на отношенията между турската държава и Християнскитѣ подданници служи туй, че мусулманскитѣ държавни начала били прѣнесени въ Християнскитѣ общини, турския държавенъ строй на нѣкои свои страни пос-

лужилъ за първообразъ на Християнскитѣ общини, организацията на послѣднитѣ логически изведена изъ държавната организация. Прѣди всичко това трѣба да споменемъ относително принципа на религиозното единство. Въ основата на отоманското царство стои религията, при това само Мухамедовата религия (турската) която изключаваше всѣкоя друга религия. Кое то стои вънъ отъ исляма, туй е отдѣлено и изхвърлено отъ държавата; тѣзи, които непризнаватъ Корана, не се причисляватъ къмъ разряда на пълноправнитѣ граждани. Това правило е приспособено къмъ организацията на Християнскитѣ общини: въ основата на общината е поставено само Християнското исповѣдание, друго на рѣдъ съ него не се допуска. Тѣй за основа на общината като служи религията, то отъ тукъ е произлѣзло, че националниятъ елементъ изоставенъ на заденъ планъ, прѣдъ очитѣ на правителството той нема особено значение; значение, което принадлежи на нацията, усвоено отъ религията — общината, е основана на религията. Портата нарича своитѣ подданници, които е тя подчинила на Гърцкия патриархъ „Гърцка нация — народност“ — румъ миллети. Подъ туй наименование се разбиратъ не само Гърцитѣ, но всичкитѣ които исповѣдватъ Гърцката религия, Гърци, Българи, Сърби, Власи и всички изобщо славяни. На турски языкъ Миллетъ има значение не нация (народността), но административна корпорация на община, която е съединена въ единъ административенъ съюзъ, на който за свързвающа вѣрига служи религията, а не националността. Сжщо тѣй и думата „латинска нация“ латинъ рояси — Портата именува всички, които исповѣдватъ католическата вѣра. Съ туй обстоятелство че въ основата на общината е поставена само едната религия, не само една, но нѣколко общини, спорѣдъ числото на исповѣданията. Различнитѣ народности могатъ да влѣзнатъ въ състава на една община, ако битѣ да исповѣдватъ една религия, но различнитѣ исповѣдания немогатъ се съедини въ една община, ако по религията сж различни, макаръ и отъ една народност. Отъ тукъ е произлѣзло, че Турция не само не

прѣдставлява цѣль държавенъ организмъ, но даже не се ограничава съ дуалистическо настроение, тъй щото една половина да съставляватъ Мусулманитѣ, а другата — Християнитѣ. Тя е сломена отъ таково число общини, каквито съотвѣтсвува спорѣдъ числото на религиитѣ и религиознитѣ исповѣдания. Народитѣ, които иматъ особена религия, иматъ въ сѣщето врѣме свои особенни административни учрѣждения и въ граждански дѣла подлѣжатъ на особенни закони. Освѣнъ принципа на религиозното единство, турското правителство прѣиело на Християнскитѣ общини своя принципъ сливането на религиознитѣ функции съ държавнитѣ. Въ турската империя едни и сѣщи лица облечени съ гражданска и църковна власть. Сѣщото особенното фараacterизира управлението на Християнскитѣ общини. Отоманското правителство въоръжавало църквата съ обширни административни пълномощия и я направило прѣдставителка на подвластнитѣ народи; лицата, които сѣ въ главѣ църковното управление получавали сѣдебна и гражданска власть надъ членовѣтъ въ общината; въ рѣшетѣ на патриарситѣ били съсрѣдоточени всичкитѣ възли на управлението на общинитѣ и на тѣхъ била възложена отговорността за покорността въ общинскитѣ членове на турското правителство и за исправното и рѣдовно прибиравие на данъка. Таково смѣсване на властѣта било като естествено въ очитѣ на отоманското правителство. Главата на турското правителство — Султана ако е въ сѣщето врѣме и глава на религията; то какво може да прѣчи — неестественостъ въ туй, че на патриарха като духовенъ глава на Християнскитѣ рай, била прѣдоставена свѣтската администрация? Ако кадията като, ученъ въ исляма, за турцитѣ е сѣдия; то защо Християнския Епископъ да не може да бѣде сѣдия на Християнетѣ?

(Слѣдва).

Изъ нашия църковенъ животъ.

Отпразднуванието на тържеството, по случай на 25 годишнината отъ ржкоположението въ епископски чинъ на Н. В. Пр. Свето-Самоков. Митрополитъ Доситей, се извърши въ опрѣдѣления день, 25 Май 1897 година. Общитѣ чърти на тържеството сж не само любопитни, нъ и назидателни, толкозъ повече, че това тържество има значение не само за юбиляра, а и за цѣлия Български народъ. Тържеството се почвж още отъ 24 Май вечерята. Първъ вънкашенъ бѣлѣгъ на това бѣше украсяванието съ знамена и вѣнци на Митрополията. *) Извърши се богослужение вечерно въ Съборната Църква „Успѣние Прѣсв. Богородици“ Цѣлия градъ знаеше за настѣпванието на тържеството и мнозина отъ гражданетѣ на града Самоковъ, ученицитѣ отъ Духовното училище и пристигналитѣ депутации присѣтствувахъ на богослужението. Сутринята на 25 Май храмътъ и църковния дворъ прѣпълненъ съ народъ свидѣтелствуваше за високата почитъ и дълбоко уважение, които народа питае къмъ своитѣ родни духовни пастири. Богослужението и молебенътъ извършихъ Н. В. Пр. Юбиляра, 21 священници и двама диакона. Въ прочувствуванна една рѣчь, произнесена отъ Негово Всеблагоевѣйство Отецъ Василий Чешмеджиевъ, И. Д. Протосингела на св. Самоковска Митрополия, Българския народъ, отъ лицето на Самоковскитѣ граждани, благодари на Бога за сторенитѣ нему милости и Го молеше да подкрепи силитѣ на

---

*) А най-сжщественниятъ и най-високиятъ, който простицаше отъ учението на Спасителя и отъ характернитѣ чърти на юбиляра бѣше: раздаванието на повече отъ 1,500 лева едноврѣмenna помощъ на всички бѣдни и безпомощни жители въ гр. Самоковъ.

неговитѣ пастири и синове да прѣсвѣти тѣхния разумъ, за да могатъ сполучливо да довършятъ свѣстиванieto и освобождаването на цѣлия Български народъ отъ робството, подъ което се намѣрва голѣма частъ на България и до сегашно врѣме. Слѣдъ свършването на богослужението и молебена Н. В. Пр., юбиляра, бѣше честитъ да се види заобиколенъ отъ безбройно множество народъ, който желаеше отъ близу да види свойтъ обиченъ пастиръ и да получи неговото благословение. Различни депутации отъ града отъ държавнитѣ и народнитѣ учебни заведения съ своитѣ скромни, нѣ сърдечни подарѣци изразяваха прѣдъ юбиляра истинската своя признателностъ за досегашната негова дѣятелностъ*)

Отъ всички тѣзи непрѣсторено исказани чувства, неможеше да се не забѣлѣжи, голѣмото душевно вълнение у юбиляра, който въ всичко това виждаше единъ бѣлѣгъ отъ нравствена награда, за грижитѣ и трудоветѣ които той е полагалъ за запазването и подиганieto на нравствено религиозното съзнание у своето паство. Отъ всичко това той не може да не бѣде още повече убѣденъ, че добринитѣ, които родолюбивитѣ синове правятъ къмъ свойтъ народъ не биватъ забравяни никога, нито пъкъ оставатъ неизвѣстни за бѣдѣщитѣ поколения. Въ знакъ на исказване на вечкитѣ тѣзи мисли и чувства, които вълнувахъ добрата душа на юбиляра той наедно съ пастирскитѣ си благословения подаряваше на всички посѣтители малка една брошурка, която съдържа „Чърти отъ живота и дѣятелността“ негови**)

---

*) 1, Гражданетѣ му поднесохъ единъ хубавъ сервисъ за сладко и два свѣтильника сребърни; 2, отъ духовенството едно евангелие обковано съ сребро и позлатено; 3, отъ учителитѣ на духовното училище една икона обкована въ сребро и позлатена; 4, отъ духовния епархиаленъ свѣтъ и служащитѣ при него единъ хубавъ албумъ; 5, отъ учителитѣ на желѣзарското училище една много красиво изработена отъ тѣхъ чаша за цѣтя; 6, отъ Самоковския гражданинъ — Иванъ Сръбърниковъ една лѣжица, единъ ножъ и една вилица сребърни позлатени и много други.

**) Това е съдържанието на материяла, изложенъ въ IV и V кн. на „Бъл. Цър. Прѣгледъ“ 1897 година и прѣпечатванъ отдѣлно. Сжщия тоя материялъ съставлява I, II и III отдѣли отъ настоящата брошура.

Въ продължение на цѣлия день юбиляра е билъ честитъ дѣй получи телеграми отъ разни мѣста на отечеството и църквата. Тѣй като отъ тѣхното съдържание може да се види значението и важността на тържеството и за юбиляра и за цѣлата Българска църква, ние не можемъ да не запознаемъ и съ тѣхъ читателитѣ на „Бъл. Цър. Прѣгледъ“. Тѣзи телеграми сѣ получени отъ слѣдующитѣ лица и учреждения:

Отъ Н. Ц. В Княза: „По случай 25 годишната Ви благотворна дѣятелность като Архиерей, моляж В. В. Пр. да приемете моитѣ душевни честитавания, моляж Всемогъщій Богъ да съхрани днитѣ Ви за благо на отечеството и славата на нашата православна църква“.

Отъ Н. Бл. Българский Екзархъ Иосифъ: „По случай 25 годишнината на Вашето светителствување изразяваме на В. В. Пр. нашитѣ братски привѣтствия. Молимъ Всевишняго да Ви запази още на много години, да послужите на св. наша църква“.

Отъ св. Синодъ: „При честитото Ви празнување юбилея на 25 годишното светителство на В. В. Пр. Светия Синодъ Ви поднася своигѣ поздравления и привѣтствия съ топли молитствування да подкрѣпи Господъ Богъ силитѣ Ви, за да послужите още дълги години на св. църква“.

Отъ Търновский Митрополитъ Климента: „Сега се научихъ за празникътъ Ви. Радвамъ се и съ братско цѣлување цѣлувамъ Ви. Поднасямъ сърдечнитѣ си поздрави“.

Отъ Видинский Митрополитъ Кирила не е испратена телеграма до юбиляра, и както може да се прѣдполага сигурно Н. В. Пр. ще е билъ заетъ съ грижи за запазване живота на своитѣ пасоми отъ опасността, въ която се намѣрваше гр. Видинъ отъ голѣмото прихождение на р. Дунавъ въ това врѣме.

Отъ Пловдивския Митрополитъ Натанаила: „Искренно и братолюбиво Ви поздравявамъ съ юбилеятъ Ви, день на 25 годишното Ви Архиерейско служение церкви и народу. Сърдечномоляж, щото Господъ Богъ да Ви устои во здравие, во мастита Ви старость, да продължавате още многолѣтно това служение“.

Отъ Сливенския Митрополитъ Герваси^а: „Въ тоя тържественъ день на отпразднувание четвъртъ вѣковний юбилей на Вашето подвижничество, като Архiereй на Бъл. Църква, азъ отправямъ мислитѣ си въ ония бурни, нѣ славни борби, — врѣмена на самоотверженната Ви борба за църковната ни независимостъ. Нека Богъ крѣпи и продължи до дълбока старостъ скъпото Ви свѣтителство въ народната ни църква. Приемете моитѣ, на клира и на епархиотитѣ ми горѣщи честитавания. Съ братско цѣлувание“.

Отъ Софийския Митрополитъ Партений: „Днесъ по случай знаменития за църквата ни и за Ваше В. Пр. день приемете моитѣ братски поздравления, моляхъ отъ сърдце Бога да Ви дарува здраве още за дълги години да служите за слава на църквата и да празнувате и 50 годишнината на днешния празникъ. Цѣлувамъ Ви“.

Отъ Старо-Загорския Митрополитъ Методия: „Днесъ по случай празнуванието 25 годишната отъ рѣкоположението Ви въ иерархическия санъ за щастливъ се считамъ да Ви поднесъ отъ страна на духовенството отъ Старо Загорската епархия най сърдечнитѣ честитавания съ благопожеланието Всемиловичий Богъ да подари на Ваше Високо Прѣосвещенство още много години на честитъ животъ за назидание, успѣхъ и насърдчение на младитѣ духовни въ нашата православна Църква сили въ усилената борба за запазването на подкопваното въ отечеството ни благочестие отъ синоветѣ на противлението и тъмнината“.

Отъ Охридския и Велеския Митрополити Григория и Авксентия: „Въ лицето на Ваше Високо Прѣосвещенство братски привѣтствуваме първия рѣкоположенъ архiereй на възобновената наша народна Църква. Съ сърдечни и усърдни молитви приемаме участие въ днешния день съ всичкитѣ ваши почитатели. На многая лѣта, Владико!“

Отъ Гръцкия Пловдивски Митрополитъ Фотий*: „Се

---

*) Тоя Митрополитъ е билъ въ Халкинското Б. Училище тогана, когато е билъ ученикъ и юбиляра. Но Фотий е билъ два класса по-младъ отъ Н. В. Пр. Митр. Доситея.

евхоме, на еортасите ке тин пентиконтаетирида“. (Молитствувамъ Ви, да празнувате и петдесетгодишнината).

Отъ Бръгалничкий Епископъ Антима: „Като Ви привѣтствувамъ сърдечно съ 25 годишното Ви служение на църквата и народа, моляхъ Всевишний да Ви съхрани и да достигнете и маситата старина“.

Отъ Митрополита Теодосия: „Сърадвамъ Ви за 25 годишния юбилей на Архиерейското Ви служение. Желая да доживѣете и за 50 годишния“.

Отъ Архимандрита Василия: „Покорно поднасямъ на Ваше Високо Прѣосвещенство скромнитѣ си привѣтския по случай 25 годишния юбилей на Архиерейската Ви дѣятелность. Да благослови Богъ лѣта живота Вашего, за да се удостоите да празнувате и другий юбилей въ пълно здравие за благого на паството Ви“.

Отъ Игумена и братството на Рилския Манастиръ: „Ваше Високо Прѣосвѣщенство, честитъ се считамъ съ подвѣдомственното менъ братство да Ви поздравяхъ съ 25 годишния юбилей и да Ви молитствувамъ леки старини да живѣете и видите съвършено независима българската наша Църква.“

Отъ редактора на в. „Съвѣтникъ“ Игнатий Рилский: „Всесърдечно Ви поздравлявамъ съ 25 годишнината на Архиерейското Ви служение. Желаяхъ Богъ да Ви дари още дълги, леки и здрави години да служите благоплодно, както и до сега, на светата ни църква и отечество“.

Отъ Г-на М. Д. Балабановъ: Честитъ заслуженъ юбилей. Живѣйте дълги години“.

Отъ Г-нъ С. Бурмова: „Принасями Ви сърдечнитѣ си поздравления. Дано да достигнете да празнувате и 50-лѣтието за благого на пасомитѣ“.

Отъ прѣдсѣдателствующий на Българското книжовно Дружество, Г-на В. Стояновъ: Честита Ви радостъ за 27 годишно Ви благополучно светителствување въ Богоспасаемата Самоковска епархия, да живѣете още много лѣта честиго, зада дочакате още по славно свое

50 годишенъ светителствуване за слава на Българската църква и татковина“.

Отъ Ректора на Българската Цариградска семинария, Г-на С. Станимирова и отъ Г-да учителитѣ: „Като Ви Поздравяваме по случай юбилея Ви, молитствуваме Ви дългоденствие за благо на Българската Черкова отъ името на семинарскитѣ учители“.

Отъ Г-на Г. Тишевъ: „Най почтително поздравявамъ Ваше В. Прѣосвещенство съ 25 годишното Архиерейско служение на Словото Божие и св. Българска Екзархия. Дано Всевишния да Ви дарува дни и сила да продължите още за много и премного години ползотворното си служение за крѣпкото утвърждение Христовото учение въ изпълнението на повѣренната на Ваше В. Преосвещенство епархия и на св. Екзархия и за цѣлокупното население на Българския народъ въ лоното на Българската Православна Църква“.

Отъ Архимандрита Теофилакта: „Ваше Високопрѣосвѣщенство, по случай 25 годишния юбилей за Вашата Архиерейска дѣятелность по благоустройството на Св. наша Българска Православна църква благоволѣте да приемете моитѣ смиренни привѣтствия и благопожелания. Нека всеблагий Богъ крѣпи здравието Ви, за да можете съ пълна бодрость да отпразднувате и 50 годишния си юбилей за слава и честь на светата ни църква. Колѣнопрѣклонно цѣлюющецъ архипастирската Ви дѣсница, просѣж отеческото Ваше благословение“.

Отъ Ст. Костовъ (Секр. на Св. Синодъ): „Почтително Ви привѣтствувамъ съ празника 25 годишното Ви архиерейско служение Нека всеподателя Богъ Ви дарува крѣпко здравие, за да светителствувате все така честито още дълги години“.

Отъ Архимандрита Йоаникия, Свещеника Георги Перодякона Мелетия и Перомонаха Виктора изъ Цариградъ: „Като цѣлуваме дѣсницата Ви, поздравяваме юбилейнимъ празникомъ. Живѣйте за благо на църквата“.

Отъ Ротмистра Радулова и Братя Антикарови изъ София: „Съ поклонъ честитимъ юбилея на първия

български владика и просимъ неговитѣ молитвувания и благословия“.

Отъ Ивановъ изъ София: „По случай юбилея на Ваше Високо Прѣосвещенство поднасямъ моитѣ сърдечни честитявания и благопожелания.

Отъ Д. Чуковъ изъ Дупница: „Сърдечно Ви поздравлявамъ по случай 25 годишния Ви юбилей.“

Отъ Бобошевскитѣ Свещенници Сотиръ и Кирилъ: „Въ Вашето священно лице поздравляваме първия български 25 год. Архипастиръ, ржкоположенъ първъ отъ първия български Екзархъ и молитствуваме прѣдъ Всевишняго да продължи живота Ви за единъ по честитъ 50 годишенъ юбилей, а съ това заедно да Ви даде възможность, да продължавате да работите на онова широко духовно поле, на което сте се прѣдали още отъ млади години и сте принесли толкова много и прѣголъми ползи на милий ни български народъ“.

Отъ Никола Мановъ изъ София: „Честитъ Ви юбилеенъ празникъ. Дай, Боже, да празнувате 50 годишнина“.

Отъ Свещ. Василий изъ с. Рила: „По случай 25 годишното Ви архиерейско служение отслужи се днесъ молебенъ въ черквата за здравие и дългоденствие на В. В. Прѣосвещенство. Приемѣте, Владико, смиреннитѣ ми честитявания“.

Отъ Свещенниците Икономовъ, Здравковъ, Х. П. Георгиевъ, Сапиевъ и Петрунчевъ изъ Дупница: „По случай 25 годишното священноначалствувание въ богоспасаемата Самоковска епархия свещенниците отъ Дупница поднасяме на Ваше В. прѣосвещенство скромнитѣ си поздравления и благопожелания, като цѣлуваме светата Ви дѣсница, оставаме Ваши покорни слуги“.

Отъ Свещ. Медаровъ изъ Ихтиманъ: „По случай 25 годишнината отъ ржкоположението на Ваше В. Прѣосвещенство отслужи се молебенъ при многолюдното богохранимо паство. По сжщата цѣль най смиренното Ви духовно чедо да поднесе поздравление и благопожелание за дългоденственно и щастливо продължение на неуморимитѣ Ви молитвувания и трудове

за прѣуспѣвание на Църквата и благого на подвѣдомственното Ви паство. Цѣлувамъ колѣнопрѣклонно свѣтата Ви дѣсница.“

Отъ Свещ. Прокопий и Из. Георгиевъ изъ Ихтиманъ: „По случай 25 годишнината отъ рѣкополаганието Ви най покорно Ви молимъ, да ни позволите, да поднесемъ смиреннитѣ си поздравления и благопожелания, за дългоденственното Ви управление на богоспасаемото стадо. Цѣлуваме колѣнопрѣклонно светата Ви дѣсница“.

Отъ свещеницитѣ Сотиръ, Ангелъ и Георги изъ Баня-Костенецъ: „По случай 25 годишния Ви юбилей днесъ отслужихме за здравието и дългоденствието на Ваше Високо Прѣосвѣщенство и пожелаваме да дочакате честито да празнувате и 50 годишния юбилей.“

Отъ Ихтиман. Архиерейски намѣстникъ свещ. Х. Г. Митровъ: „Честитявамъ на Ваше В. Прѣосвѣщенство 25 годишния юбилей и моля Бога да доживѣете почетито и петдесать годишния.“

Отъ Църковното настоятелство въ Ючъ-Бунаръ изъ София: „Ючъ-Бунарското Църковно настоятелство Ви поздравлява съ юбилейния празникъ отъ 25 годишната Ви Архиерейска дѣятелностъ и Ви моли най-смирено да благоволите и ознаменувате днешния Ви празникъ съ подаряване щедрата Ви помощъ по съграждането строящата се нова църква въ бѣдния кварталъ „Ючъ-Бунаръ“ въ родния Ви градъ София. Цѣлуваме дѣсницата Ви“.

Отъ свещ. Н. Д. Крапчански, майоръ Д. Петруновъ, майоръ П. Петруновъ, Хр. Занковъ, Петръ Сахатчиевъ, Иванъ А. Карастояновъ, Ивана Конджовъ, Георги Кривошиевъ, братия Чавдарови, Димитръ Карастояновъ, Димитръ Бранковски, Спасъ Маджаровъ, Христо Ивановъ, Димитръ Мандовъ, Никола Мешички, Димитръ Арnaudовъ, Владимиръ Петруновъ, Х. Митовъ, Никола Плевенлиевъ, Георги Дашки и Димитръ Мъсърлиевъ: „По случай 25 годишния юбилей отъ Архиерейската Ви дѣятелностъ въ Самоковъ: Като първъ Архиерей на църковната ни побѣда и виновникъ на днешното тържество подписанитѣ въ столицата живущи въ Самоковъ идемъ да поднесемъ прѣдъ Ваше Високопрѣосвещенство дълбо-

митъ ни почитания и поздравления по случай праздника. Живѣйте, Архиерею, за слава и честъ на православната ни църтва и Самоковската Епархия“.

Отъ проигуменъ Йоасафъ и Павелъ Бубевъ изъ Станимака: „Щастлива се счита черковната ни история, че ще забѣлжи яъ страницитъ си първия Архиерейски Юбилей отпразднуванъ отъ васъ по случай 25 год. Ви архиерейско служение на Българската църква. Съ тази знаменита дата всѣки ще си спомни възраждането и освобождението ни отъ духовното робство. Като ви поздравяваме съ 25 годишния юбилей, просимъ отъ Всевишния да Ви запази и подкрѣпи, щото Самоковската епархия да бѣде щастлива да посрѣщне и отпразднува и 50 годишния Ви юбилей. Като се прѣпорѣчваме на светитъ Ви архипастирски молитви, цѣлуваме дѣсницата Ви.“

Отъ Иеромонаситъ Софроний и Паисий изъ Рила: „Честити се считаме да Ви поздравимъ по случай на юбилея 25 годишнината отъ свещенното Ви ржкоположение.“

Отъ семейството Черниклиски изъ Враца: „По случай 25 год. Ви юбилей цѣлуваме Ви дѣсницата.“

Отъ М. Сестримски изъ с. Сестримо: „По случай юбилеятъ Ви днесъ поднасяме Ви сърдечнитъ си поздравления.“

Отъ Мариолка, Иванъ Спасоси и Г. Наумовъ изъ Разградъ: „Поздравяваме Ви съ празника на Вашата 25 годишна просвѣтителна дѣятелность. Привѣтъ на труженицитъ за народното си събуждане. Цѣлующи дѣсницата Ви, молиме Вашитъ Архипастирски благословения върху си.“

Отъ Свещ. Захарий прѣдсѣдателъ на църковното настоятелство въ с. Студена: „Днесъ благодарното паство Ваше въ село Студена отслужи молебенъ за здравieto Ви. Поднасяме Ви своята сърдечна признателность по случай на юбилея Ви и Ви просимъ отъ Бога всѣко благо. Многая лѣта.“

Отъ Свещен. Петъръ Лазовъ и Симеонъ П. Димитровъ изъ София: „Жителитъ на село Боснекъ празнувайки празникътъ на Вашия юбилей, възнасятъ топли мо-

литви Всевишнему за Вашето дългоденствие. Поднасяме Ви тѣхнитѣ честитаявания и благопожелания.“

Отъ Архимандритъ Доситей и Иеромонахъ Евгений изъ Търново: „По случай празнуването 25 годишния Ви юбилей честити се считаме да Ви поздравимъ и синовно да Ви просимъ Архипастирското Ви благословение. Всевишния да Ви продължи скъпитѣ Ви дни да празнувате и 50 годишни юбилей. Живѣйте за славата на църквата ни“

Отъ Иванъ Топузовъ изъ Ихтиманъ: „Моля, приеми моитѣ скромни честитаявания съ юбилея. Благословѣте да дочакаме и Ви поздравимъ съ петдесетъ годишния.“

Отъ Църковнитѣ настоятели Свещен. Христофоръ Атанасъ Костадиновъ, Никола Митровъ, Никола Колевъ и Димитръ Поповъ: „Тържественно отпразнувахме 25 годишното Ви дѣйствуеще владичество съ много събрани хора. Желамъ дългоденствието Ви, цѣлуваме дѣсницата Ви“.

Подиръ всичко това намъ не остава да говоримъ друго, освѣнъ да припомнимъ на читателитѣ на „Български Църковенъ Прѣгледъ“ думитѣ на св. Писание: „Тако да просветитъ свѣтъ вашъ предъ чловѣки, ако ди видятъ ваша добрая дѣла и прославятъ Отца вашего, иже на небѣсъ“ (Мат. 5, 16). Ние се радваме искрено и благодаримъ Бога за гдѣто Той не е лишилъ и нашия народъ и нашата църква отъ такива дѣатели, дѣлата, живота и подвизитѣ на които сж високо поучителни и насърдчителни въ стремлението къмъ доброто и нравственното съвършенство за по слабитѣ. Дано Всеблагий Богъ да умножава все повече и повече числото на истинскитѣ и родолюбиви дѣатели въ нашето многострадално отечество и въ св. ваша църква, та сегашно и идущитѣ поколѣния, като прочитатъ и изучаватъ тѣхнитѣ биографии, да могатъ да черпнѣтъ и сила и вѣра, и разумъ и бодростъ, и въодушевление и рѣшителностъ, потрѣбни за повдигане величието, славата и благополучието на нашето отечество!

До сегашно врѣме твърдѣ малко нѣщо ние знаемъ за живота и дѣлата на мнозина наши родолюбиви борци

и дѣятели, та другитѣ народи иматъ право да се гордѣхтъ съ заслугитѣ на своитѣ синове! Дано за въ бждѣще и ние да раскриемъ добритѣ страни отъ живота на бѣлгарскитѣ родолюбиви сили и тогава, сомо тогава можемъ да очакваме сигурно похвала отъ хората и помощъ отъ Бога!

г. Самоковъ.

И Бакаловъ и

29 Май 1897 година.

Н. Д. Поповъ.

КНИГОПИСЬ.

I. *Длъжноститѣ и правата на свещеницитѣ. Съ подробно изложение на исповѣдта, брака и степенитѣ на сродствата. Составилъ Митрополитъ Мелетий. Софий. Печатница на Ив. Г. Говедаровъ и С-ие цѣна 1 л. стр. 623*

Въ тази книга, освѣнъ „кратки бѣлѣжки за живота на покойнаго Митрополита Мелетия“, има приложенъ и единъ неговъ портретъ. Този трудъ „издава св. Синодъ, съгласно завѣщанието на покойний Митрополитъ Мелетия, изъ лихвения доходъ на оставения отъ него капиталъ, за душевно негово и на родителитѣ му спасение.“ Цѣлата книга съдържа шесть части, отъ които I дава понятие за свещенството и неговото Божественно установление; II потрѣбнитѣ качества за встъпване въ свещеннически санъ; III — Отношението на свещеника къмъ самага себе или изложение на неговитѣ добродѣтели въ частния и общественния неговъ животъ; IV — Отношенията на свещеника къмъ паството или неговитѣ длѣжности, като учитель и духовенъ възпитателъ, V — длѣжноститѣ на свещеника като свещеннослужителъ и VI — правата на свещеницитѣ и раздѣлението на тѣхнитѣ права.

До колко е важна тая книга за нашитѣ свещеници и кои сж били побужденията, които сж накарали приснопамятний св. Софийски Митрополитъ Мелетий да ъ напише, това ние виждаме отъ слѣдующитѣ не-

говѣ думи, помѣстени въ прѣдисловието къмъ книгата: „Всѣки свещеникъ,“ казва той, „като приставникъ и строителъ на Божиитѣ тайни, мислѣ, отдавна е усѣтилъ нуждата отъ едно ръководство, отъ което да може да почерпува нуждитѣ познания за пастирския образъ на своя животъ, за разумното поведение въ високото и трудно прохождение на свещеническото свое служение, за точното и съзнателно изпълнение на своитѣ длѣжности, така каквото да се види, че той е истински продължителъ на христовото дѣло върхъ земята, а не простъ извършителъ на свещеннитѣ трѣби и *нлемникъ*, който не се грижи за своитѣ овци (Иоан 10, 12 — 13), и, най-сетнѣ, за разбиране свойството на вещественнитѣ свои права за възнаграждението на своитѣ трудове.“

На въпроса: защо почтенния съставителъ прѣдлага на нашитѣ свещеници ръководство за длѣжноститѣ и правата имъ тогава, когато тѣ още не сж били обезпечени материално, той прѣдваря съ такъвъ отговоръ, който съдържа такива прѣкрасни мисли и такова разбиране на работата, щото, при разгледване на неговата книга, щѣше да бѣде прѣстѣжление, ако не се обърнѣше особено внимание върху тѣхъ. Его самитѣ думи на неговия отговоръ: „неучението по никой начинъ не може да освободи свещеника отъ страшната отговорностъ прѣдъ Бога, църквата и прѣдъ общото мнѣние на пасомитѣ за прѣстѣжленията му противъ длѣжноститѣ къмъ примѣрния свещеннически животъ и исправното извършване възложенното нему служение. Ако и да не сж до толкосъ учени нашитѣ свещеници, никой, обаче, изъ нихъ, не вѣрвамъ, да възприеме да му се прилѣпи укорителната Спасителова притча: *е да можетъ слѣпцеъ слѣпца водити? не оба ли въ яму впадуть* (Лука 6, 39)? Или като солъ, която си е изгубила вкуса и е станжала безсилна, за да се осоли съ нежъ ястието, като не потрѣбна, да се исхвърли на бунѣщето (Мат. 5, 13; Лука 14, 34)! Ако за руското и други учени духовенства сж нуждни подобни ръководства то колко повече е неизбежно такова едно ръководство за нашитѣ свещеници, които, по исторически причини, не сж били честити да по-

(слѣдва).

вание. На туй ни посочватъ апостолскитѣ думи: *иже око не видѣ, и ухо не слыша, и на сердце чекъвѣку невидоша яже уготова Богъ любящимъ его* (1. Кор. 2, 9). За да не помислятъ, че този сждъ има сила само въ отношение къмъ тогава, който вече самъ е повикалъ на себе Божия сждъ, ние съ властѣта на нашия прѣстолъ сме опрѣдѣлили: епископъ, или клирикъ, и всѣки християнинъ, находящъ се въ църковенъ чинъ, отъ числото на тия, които сж били отстранени отъ своето мѣсто и отъ общението огъ Църквата отъ Нестория или отъ подобни на него, отъ тогава, отъ когато сж тѣ поченали да проповѣдватъ своето нечестиво учение, да се не считатъ за отстранени или лишени отъ общение, но всичкитѣ сж били и до сегашне врѣме прѣбиваватъ въ общение съ насъ, защото никого не е могълъ нито да свали, нито да отдалечи този, който, като е проповѣдвалъ такова учение, не е останалъ здравъ въ учението на истината. Тѣй, настоящето мое слово всички съединява въ общение но между, щото вие повечъ и повечъ като се уягчавате и приемате ободрѣние въ Господа, да не се смущавате вече, а по усърдно да работите за исцѣряванието на немоицѣтъ въ другитѣ. Ние сега поръчваме вамъ вашитѣ тамо болни, когато самия лѣкаръ е боленъ. Но ние желаеме и нему да помогнеме, ако има още възможность. Както сме испратили ние надлежнитѣ отговори на светия братъ и нашия съепископъ Кириллъ, тѣй и на васъ испращаме съ неговия дияконъ, възлюбления Посидония, това послание и писма отъ сжщия мой братъ до него, за когото е думата ни. Ние видѣхме, че въ толкозъ важната работа се изисква личното наше присѣтствие, но, задържани отъ далечината на разстоянието, каквото ни прѣдставлява морето и сушата, ние прѣдадохме на сжщия ни братъ Кирилла пълномощие да бѣде нашъ мѣстоблюстителъ, щото тази болка да не се усили отъ отлаганието на исцѣряванието. Само виеимайте прѣдъ видѣ думитѣ на апостола: *да бъдете утверждени въ тойже разумѣнии и въ тойже мисли* (1 Кор. 1, 10) да, претерпѣвши до конца, както четеме въ Евангелието *спасени будемъ* (Мат. 10, 22). А за да знаете Вие, съ какво опрѣ-

дѣление сме ние испратили нашето послание до Нестория, ние заповѣдахме да припишатъ тукъ, въ края на това послание, нашето постановление, и вие можете да видите, въ каква форма е то дадено противъ него. Богъ да ви пази, възлюбленѣйши братия.

(Горепоказаното) опрѣдѣление е таково:

„И тъй знай вѣрно, че нашия сждъ е такъвъ: ако ти вече учишь за Христа Бога нашъ туй, както мисли за него църквата римска, александрийска и всичката вселенска, съ които до тебе, почтений, еднакво е мислила святѣйшата цариградска църква съгласно изложението на вѣрата отъ никейския съборъ, и ако ти отъ своята новина, противна на чувството на вѣрата, не се отречешъ, като докажешъ своето оставяние отъ нея съ писменно изложение на благочестивата и свята вѣра, въ продължение на десетъ дена, считайки туй врѣме отъ девѣтъ, въ който ти стане извѣстна тази грамота: то знай, че ти оставашъ вънъ отъ общението съ всичката католическа църква и твоята свещенническа властъ въ всичкитѣ отношения остава безъ всѣкакво дѣйствие.“

XVI.

Посланието на Келестина до Ивана антиохийския епископъ.

На възлюбления братъ Иванъ Келестинъ.

Желаеме, щото както е единъ Богъ, тъй и у всички хора, гдѣто тѣ и да сж, да има постоянно една вѣра. Не е още голѣма скърбъта гдѣто нѣкои, като се отдѣлили отъ стадото на Господа и скриваеи се въ скришни и тъмни мѣста, прѣкланятъ съ легкомисленни думи други на едномислие съ себе въ скритото имъ заблуждение, но когато въ светата божия църква възнесенния надъ другитѣ съ името на свещеника отклонява Христовия народъ отъ пжтѣтъ на истината въ горитѣ на лъжливото учение, и това прави въ главния отъ градоветѣ на държавата градъ, въ който, като мѣстоживѣлище на императорътъ, отъ всичкитѣ краища на свѣтътъ се стичатъ тѣлпи народъ: тогава, явно е, нашата скърбъ трѣбва да се удвои, нашата грижа

трѣбвѣ да се уголѣми, за да не би да се усили грабливостѣта на вѣлкѣтъ. Неприятелѣтъ не е толкозъ страшенъ, когато напада отъ вѣнъ, колкото тогава, когато свирѣпствува отъ вѣтрѣ; и вѣлкѣтъ по малко безпокои, когато обикаля около стадата, отколкото, когато той вѣтрѣ при самото стадо занеме мѣстото на пастирътъ. Настоящата борба е много по страшна отъ всѣка вѣтрѣшна борба, когато стрѣлитѣ на нечестивото вѣроучение се испитуватъ вѣтрѣ въ църквата или, що е все едно, вѣтрѣ въ самый божий домъ. Отъ туй силно потрепери нашата душа, когато този учителъ, който, както виждашъ, държи въ властѣта си цариградската църква, разлива въ срѣдъ святия сонмъ Христовъ искривено учение, съ което се отнема честѣта и благоговѣнието, прилични на родения отъ Света Дѣва, и което противорѣчи на надеждата на нашето спасение. Що сж за това намъ прѣдали вѣрнитѣ, настигнати отъ тази скърбъ, то сжщото ние узнахме отъ книгитѣ, пратени намъ. Най ясно доказателство на това сж неговитѣ послания, пратени намъ, завѣрени съ подписѣтъ на неговата властна рѣка, тѣй щото не може да има повече съмнѣние въ туй. А тѣй като по наташната невнимателностъ къмъ толкозъ голѣмата вина би била опасна, защото да се оставя безъ внимание такава работа е колкото непростителна вина, толкозъ е великъ грѣхѣтъ да се проповѣдва таково нечестиво учение: то ние отлжчаваме епископа Нестория и всѣки неговъ послѣдователъ, който говори едно съ него, отъ общение съ насъ до тогива, до гдѣ той не осжди измисленното отъ него лъжливо учение, като ни прати писмено исповѣдание и до гдѣ не исповѣда, че той държи вѣрата за родения отъ Дѣва, или що е сжщото, за спасението на чловѣческия родъ, тази сжщата, която по апостолското учение съдържа, почита и исповѣдва римската, александрийската и изобщо вселенската църква. А ако нѣкой или отъ Несторий, или отъ нѣкой другъ отъ неговитѣ послѣдователи, отъ туй врѣме, отъ когато сж почнали тѣ да проповѣдватъ своето учение, е билъ отдалеченъ отъ общение, билъ е лишенъ отъ свещенническа честъ или другъ санъ.

въ клирътъ. такъвъ всѣкогашъ е билъ и сега прѣ-
бивава въ общение съ насъ. Ние не го считаме пра-
вилно отлъченъ, защото никого не емогълъ да отлъчи
сждѣтъ на такъвъ чловѣкъ който самъ себе си е на-
правилъ достоинъ за отлъчение. За това ние сега пи-
шемъ на твое свещенство, досточтимѣйшии брате, за
туй, за да успѣвашъ ти въ Господѣ, и, като се обле-
чешъ въ бронята на католическото исповѣдание, въ
туй Христово оръжие, къмъ което сж привикнали твоитѣ
грѣди, да защитишъ ти отъ злото и срамно учение
стадото на Господа нашего Иисуса Христа, който за
нашето спасение се е родилъ и страдалъ, който като
отвори адовитѣ врата и побѣди смъртъта, въскръсналъ
въ третий днь за нашето оправдание. Както сжмъ пи-
салъ азъ на свещениѣйшия братъ и съепископъ нашъ
Кирилла, ревностния защитникъ на католическата Цър-
ква и вѣра, тѣй извѣствамъ и твое свещенство, че
отъ насъ или по добръ (да кажж), отъ самага Господа
Христа и Бога нашего е произнесена прѣсжда, щото Не-
сторий въ продължение на десетъ дена, считайки отъ
деньтъ въ който той получи за това извѣстието, съ
писменно исповѣдание да осжди своето нечестиво уче-
ние за Христовото рождение, и да се изяви исповѣд-
никътъ на тази вѣра, която съдържа римската, алек-
сандрийската и всичкитѣ вселенски църкви. А ако ли
не направи това, то нека знае, че той, отлъченъ отъ
съборътъ на епископитѣ, погинува отъ собственната
си погрѣшка. А за туй, за да би се туй наше поста-
новление изпълнило съ потрѣбната точностъ, ние бла-
годаразъдихме да порѣчимъ на нашия синъ Посидония,
дияконъ на александрийската църква да достави здраво
нашето послание на твоята любовъ. Богъ да те пази,
досточтимѣйшии брате!

Сжщо такова послание е било написано и на Юве-
налия иерусалимски, на Руфа Тессалоникийски на Фла-
вияна филиппийски, источни епископи.

XVП.

*Послание на Кирилла, епископъ александрийски до
Ивана антиохийски.*

На моя Господинъ, възлюбленъ братъ и съслужителъ Иванъ Кириллъ желае о Господъ всѣкакво добро.

Струва ми се, по много случай, да е напълно извѣстно на Твое благочестие днешното състояние на светата цариградска църква. туй, че тя сега се намира въ крайно смущение, и че мнозина отъ извѣстнитѣ съ благочестивъ и добъръ животъ хора, избѣгватъ отъ събранията на общественното богослужение, като виждатъ, че въ тѣхната вѣра се внася твърдѣ важно измѣнение съ поученията, говорени въ тая църква отъ високочтимия епископъ Нестория. Въ писмата си до него, азъ го съвѣтвахъ да се въздържа отъ толковъ неправи и нечестиви тълкования, а да слѣдва вѣрата на отцитѣ; но той помислилъ, че азъ му съмъ писалъ туй отъ омраза къмъ него. Той не само нерачи да обърне внимание на туй, което му азъ писахъ отъ любовъ къмъ него, но помислилъ, че толковъ чудатитѣ свои мнѣния и думи може да внуши и на римлянетѣ. Като изложилъ своето чудато учение въ пространно послание, той го изпроводилъ до моя господинъ, благочестивѣйшия епископъ на римската църква Келестина. Въ своитѣ писма, като опровергава тия, които мислятъ несъгласно съ него, той помѣстилъ и такива думи: тѣ безъ трепетъ наричатъ светата Дѣва Богородица.“ Сжщо тѣй той испратилъ на него и своитѣ тълкования. Всичкитѣ благочестивѣйши епископи, колкото има въ великия градъ Римъ, въ многото свои събрания, като ги прочели, ссждали ги; като посочили ясно, че той е измислилъ найнечестива ересь, каквато още не е измислювалъ нито единъ отъ прѣжнитѣ еретици.

Когато Несторий написа за това тамо, азъ отъ своя страна бѣхъ длъженъ да извѣстя за всичко, що става помежду ни, да пратя копия отъ моитѣ писма до него, и за това веднага бѣше испратенъ клирикътъ на александрийската църква, възлюбления дияконъ Посидоний. Тамъ, въ събранието на епископитѣ били прочетени посланията особно тия, които не даватъ поводъ къмъ какво да е неправо тълкование, каквито сж подписанитѣ отъ него самага светия римски съборъ е далъ своята пряма прѣсжда за тѣхъ, за което вече той

е писалъ и на твое благочестие. На неговото постановление сж дължни да се покоряватъ всички, които се намиратъ въ общение съ западнитѣ църкви. Юния отъ него сж пратени на боголюбивѣйшия Руфъ, епископъ тессалоникийски и на другитѣ македонски епископи, които сж винаги съгласни съ неговитѣ свѣдения. За сжщето тѣ сж писали и на ювеналия, благочестивия елиейски (1) епископъ. Сега зависи отъ твоео благочестие да видите какъ ти е по добръ да направишъ. А ние ще се съгласяваме съ неговитѣ (на римския епископъ) сжждения, като се страхуваме да се отдѣлимъ отъ общение съ тия, които сж възнегодували не отъ нѣщо не относно до тѣхъ, смутили сж се и сж дали своя трудъ не за нѣкаква маловажна работа, но за защита на самата вѣра, на църквитѣ, които сж всички сега въ трѣвога и благоустройството на народитѣ. Прѣдай напето благожелание на братията, който сж при тебе; поздравляватъ те братията, които сж съ мене.

XVIII.

Послание на Кирилла александрийски епископъ до Акакия веррийски епископъ за Нестория.

На моя господинъ възлюбленъ братъ и съслужителъ Акакий Кирилъ о Господѣ желае всѣкакво добро.

Намирающитѣ се въ велика скърбъ, тия, на които сърдцето гине подъ тѣжнината на грижитѣ, немалко утѣшения намиратъ, когато разказватъ на другитѣ, съгласни съ тѣхъ по своитѣ чувствавания, за туй отъ що скърбятъ. Въ такова положение сжмъ и азъ сега. За това азъ счетохъ за нужно да напиша на твоя светиня за причинитѣ, отъ които азъ справедливо, както съзнавамъ, сжмъ огорченъ, и отъ които до туй врѣме сжмъ въ скърбъ. Високочтимѣйшия епископъ Несторий не се е задоволилъ само да каже въ църквата нѣщо такова, което е произвело смущение въ църквата и е развалило вѣрата въ Христа, спасителя на всички ни, но и позволилъ на епископъ Доротей въ врѣме на събранието въ цървата на общественно богослужение, все-

---

(1) Иерусалимски

народно, съ дързостъ, да каже: „който говори, че Мария е Богородица, той е анатема.“ Подиръ това ние какво трѣбва да правимъ въ православната църква, когато върху насъ заедно съ светитѣ отци произносятъ анатема? Огъ писанията на отцитѣ азъ виждамъ, че приснопамятния епископъ Атанасій често я наричалъ Богородица, сжщо блаженный нашъ Теофилъ и мнозина други отъ светитѣ епископи, живѣли въ разное врѣме Василий, Григорий, Атикъ Никой отъ учителитѣ, разбира се, православни, не се е сграхувалъ да я нарича богородица, като е считалъ туй за истинно както що е истинно и че Еммануилъ е Богъ. Анагема е произнесена на светитѣ отци, които сега прѣбиваватъ съ Бога, и на всички, които, слѣдвайки по правитѣ догмати на истината, исповѣдватъ, че Христосъ е Богъ! Погубителното дѣйствиe на тѣхното учение не се е ограничило съ туй, но то е възмутило умоветѣ въ народътъ. Жалко е да се слуша, че едни сж дошли до такова невѣрие и безразсѣдие, щото не исповѣдватъ Христа за Богъ, а други, ако и да непрѣставатъ да Го исповѣдватъ за Богъ, но нѣматъ здрави за него понятия, казвайки, че Той е нареченъ съ туй име по благоволенieto и благодѣта Божия сжщо тѣй, както и ние. Какъ да се не плаче, какъ да се не жали за това! И каква е нужда имало да се прѣдлагатъ на всички тия въпроси, които сж неразрѣшими и сж за умъгъ тайна? Не били ли по голѣма полза принесли на челоуѣцитѣ ние съ изяснението на нравственното учение, когато ние несме още способни да истълкуваме съ потрѣбна вѣрность догматическото учение? Когато монаситѣ, живущи въ Египетъ и Александрия, бѣха растрѣвожени огъ неговитѣ съчинения или тълкования, и ние изложихме за тѣхъ правото учение на вѣрата, то противъ мене се появи вражда и той ми стана неприятель: искара срѣщу мене нѣкакви скитници и хора, забѣлѣжени въ прѣдосѣдителни постѣпки, и ги кара да ме клеветятъ въ народътъ. Може би, ние и заслужаваме това: ако имахме ние ревность къмъ Бога и ако подражавахме въ любовта къмъ Бога, то ние отколѣ вечъ, ржководени отъ чувството на благочестието, щѣхме да произ-

несемъ прѣсѣда върху тия които дързко говорятъ противъ Христа, и прѣдаватъ на проклетия както насъ живитѣ, тѣй и светитѣ отци, отишли вече при Бога. Тази прѣсѣда би послужила, както трѣбва да се надѣеме, за исцѣрвяванието на тия хора, въ които се е раскла- тили правата на вѣрата. Прѣдай нашето благожелание на братията, които сж съ тебе; поздравляватъ те о Господѣ всички, които се намиратъ съ мене

XIX.

Посланието на Акакия, веррийски епископъ до Ки- рилла.

На моя господинъ, преосвещенѣйшии и боголюби- вѣйшии епископъ Кирилъ Акакий желае о Господѣ всѣкакво добро.

Азъ четохъ писмото, което не отколѣ бѣше дос- тавено на мене смирения отъ твое благочестие, него- вото съдържание е слъзи и жалби по случай смуще- нието въ цариградската църква; но въ него има сжщо тѣй сила и топлина отъ Християнската вѣра. Въ него се съдържатъ и тия думи: „още въ самото начало имаше нужда да се прѣдлага това учение.“ Наистина, каква полза ще принесе на Църквата Аполинарий ка- адикийскій, който мислилъ да бѣде великъ борецъ прѣдъ другитѣ, въ защита на правата вѣра, ягкъ бо- рецъ противъ враговетѣ ѝ? Надѣвайки се на своята мѣдростъ и желайки да прокара нѣкакви пѣтища къмъ чистата и проста Христова вѣра по непроходими мѣста, не е ли накаралъ той католическата църква да поста- ви него самаго въ числото на отстъпниците? Не ви- дили се здравата разсѣдителностъ, пълното благора- зумие въ думитѣ, казани отъ одного отъ прѣжнитѣ епископи, желавиъ да спрѣ умнитѣ хора отъ изслѣдва- ние туй що е по високо отъ силитѣ на человекъ? Не- говитѣ думи сж такива: „тайвата, какъ е родилъ Отецъ своя единороденъ, трѣбва да се почита съ благого- вѣйво мълчание за нея.“ И като продължавалъ своя разговоръ, той е прибавилъ думитѣ: „туй осѣждане е недостѣпно на всичкитѣ небесни сили а не само на

БЪЛГАРСКИ

ЦЪРКОВЕНЪ ПРѢГЛЕДЪ

(МѢСЕЧНО СПИСАНИЕ)

ГОДИНА III. КН. VII. И VIII.

МѢСЕЦЪ ЮЛІЙ И АВГУСТЪ

Редактори-Издатели:

Игнатій Рилскій, Исаакимъ Г. Вакаловъ и Н. Д. Поповъ.

Но като отхвърлихме скришнитъ срамни работи, като не прибѣгваме до хитрости и не прѣначаваме Словото Божие, а откриваме истината, прѣдставяме себе си на съвѣстѣта на всѣки челоувѣкъ прѣдъ Бога.

Не прѣклавяйте се подъ чуждия яремъ съ невѣрнитъ, защото праведността какво общение може да има съ беззаконието? Какво общо има свѣтлината съ тъмнината (2 кор. гл. 4, 2, 6, 14).

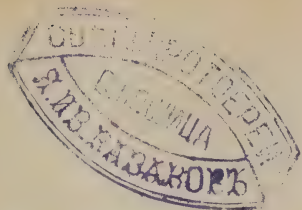

СОФІЯ

Централна печатница на П. Калѣчевъ и С-іе.

1897.

Българската Духовна Семинария въ Цариградъ прѣзъ учебната 1896/7 година:

Прѣзъ учебната 1896/7 година, както и прѣзъ учебната 1895/6 година, Бълг. Дух. Семинария въ Цариградъ се състоеше отъ четири семинарски класса (I—IV) и три (I—III) гимназиални класса. Тези послѣднитѣ сж остатъкъ отъ нѣкогашното четири класно училище и врѣменно сж присѣдинени къмъ семинарията. — Учебнитѣ занятия въ семинарията се захванахъ на 10 Септемврий 1896 год. въ който день съставената отъ г-на ректора комисия произведе приемнитѣ испити на новопостѣпающитѣ въ I гимназияленъ классъ ученици. На тѣзи испити се явихъ 10 души ученици, отъ които единъ (Станимировъ Стефанъ) отъ домашно приготвление и 9 души свършили четвърто отдѣление въ българскитѣ основни училища въ Цариградъ. Испитвахъ се по смѣтане (двама души получихъ бѣлѣжка слабъ) и български языкъ (единъ слабъ по граматически разборъ). На 11 Септември се произведехъ повторителнитѣ испити. Въ края на миналата учебна година само единъ ученикъ отъ I сем. классъ (слабъ по Алгебра) и двама отъ II сем. классъ бѣхъ получили свидѣтелства отъ безъ общи редъ, а единъ ученикъ отъ II сем. класъ по важни домашни причини не бѣше довършилъ испититѣ си. На повторителнитѣ испити и четворицата тия ученици показахъ такива успѣхи, щото учителскитѣ съвѣтъ рѣши да ги зачисли въ слѣдующитѣ по-горни классове. Прѣподаванията се захванахъ на 16 Септември и то само въ гимназиялнитѣ классове, понеже по голѣмата частъ отъ семинариститѣ, исплашени отъ августовскитѣ кланета, не бѣхъ дошли въ Цариградъ. Едвамъ чакъ къмъ 19 Септември, слѣдъ като се обяви прѣзъ в. „Новини“, че учебнитѣ занятия въ семина-

рията се захващатъ, въ пансиона се събра по-голѣмата частъ ученици, отслужи се благодарственъ Господу Богу молебень прѣдъ началото на учебнитѣ занятия и на 20 Септем. 1896 година се захванахъ прѣподаванията и въ семинарскитѣ классове.

Прѣвъ учебната 1896/7 година въ семинарскитѣ классове се прѣподава по сжщата программа, по която се прѣподава и прѣвъ учебната 1895/6 година. Ето тая программа: ¹⁾ *вещенно Писание* (I₅, отъ които 1 за славянско четене, П₂, Ш₂, и IV₃, ^(*) ²⁾ *Библейска История* (П₂), ³⁾ *Български езикъ* (I₄, П₃, Ш₃, IV₁), ⁴⁾ *Гръски Езикъ* (I₅, П₃, Ш₂ и IV₂), ⁵⁾ *Латински Езикъ* (I₂, П₂, Ш₃ и IV₁), ⁶⁾ *Математика* (I₃, П₃, Ш₃), ⁷⁾ *Физика съ кратки познания отъ Химия* (IV₃), ⁸⁾ *Всеобща Гр. История* (I₂, П₂ и Ш₃), ⁹⁾ *География на балканския полуостровъ* (IV₂), ¹⁰⁾ *Логика* (Ш₂), ¹¹⁾ *Психология* (IV₂), ¹²⁾ *Философия* (IV₃), ¹³⁾ *Всеобща Черк. История* (Ш₃ и IV₂), ¹⁴⁾ *Омилетика* (IV₂), ¹⁵⁾ *Источно нѣние* (I₂, П₂, Ш₂ и IV₁), ¹⁶⁾ *Антропология съ Химия* (П₂), ¹⁷⁾ *Руски Езикъ* (I₂), *Черковно славянски езикъ* (П₂) и *Турски Езикъ* (I₂, П₂, Ш₂ и IV₂). Освѣнъ това нѣкои ученици изучаваха съ по 2 часа въ седмицата френски езикъ и Нотно нѣние. Въ програмата има прѣдвидено да се прѣподава на желающитѣ и иконописание и гимнастика, но нито единъ отъ тия прѣдмети — прѣвъ отчетната учебна година не се изучава отъ една страна защото нѣмаше помѣщение, а отъ друга — защото нѣмаше и прѣподаватели. — Въ третѣ гимназиални класса се прѣподава по тѣй нарѣчената „Екзархийска программа“, по която се прѣподава въ всичкитѣ классни български училища въ вилаетитѣ. Ето тая програма: ¹⁾ *Законъ Божи* (I₂, П₂), ²⁾ *Катихизисъ съ богослужение* (Ш₂), ³⁾ *Български Езикъ* (I₆, П₅ и Ш₄), ⁴⁾ *Аритметика* (I₄, П₄ и Ш₃), ⁵⁾ *Геометрическо Чертание* (I₂, П₂ и Ш₂), ⁶⁾ *Всеобща История* (I₂, П₂ и Ш₂), ⁷⁾ *География* (I₂, П₂ и Ш₂), ⁸⁾ *Зоология* (I₂), ⁹⁾ *Ботаника* (П₂), ¹⁰⁾ *Антропология* (Ш₂), ¹¹⁾ *Физика* (Ш₂), ¹²⁾ *Минералогия и Химия* (Ш₂), ¹³⁾ *Турски Езикъ* (I₂, П₃ и Ш₃), ¹⁴⁾ *Френски Езикъ* (I₂, П₃ и Ш₃),

(*) Латинскитѣ цифри въ скобитѣ отличаватъ класоветѣ, а арабскитѣ — ъислото на уроцитѣ.

¹⁵) *рисуване* (I₂ II₂ и III₂), ¹⁶) *Нотно пѣние*, ¹⁷) *Краснописаніе* и ¹⁸) *Гимнастика* въ всичкитѣ тѣзи класса съ по 1 урокъ въ седмицата. Нека, обаче и тука отбѣлѣжимъ, че гимнастика и въ гимназиалнитѣ классове не се прѣподава по сѣщитѣ причини, по които тя не се прѣподава, и въ семинарскитѣ классове.

Ежедневнитѣ занятия ставахъ по редъ опрѣдѣленъ въ нарочно за тази цѣль изработеното расписание на уроцитѣ прѣзъ ведѣлята. Занятията сутринъ се захващаха часа въ 8 и се продължаваха часа до 12 прѣди обѣдъ, а подиръ обѣдъ тѣ се захващаха часа въ 2 и се продължаваха часа до 4. Подиръ всѣки урокъ на ученицитѣ се даваше почивка по 10 минути, тъй щото всѣки урокъ се продължаваше maximum 50 минути, освѣнъ първиятъ урокъ сутринъ и първиятъ урокъ подиръ обѣдъ, които се продължаваха по цѣль часъ.

Прѣподаванията ставахъ по слѣдующия редъ: въ началото на всѣки урокъ прѣподавателятъ испитваше ученицитѣ, за да се увѣри дали тѣ сж усвоили онзи учебенъ материялъ, който имъ е билъ прѣподаденъ на прѣдидущия урокъ. Ако ученицитѣ отговарятъ удовлетворително, прѣподавателятъ задава новъ урокъ; въ противенъ случай повторно обяснява урока, распитва за причинитѣ, по които не е добръ усвоенъ урока далага на г. ректора и въ съгласие съ него взема съотвѣтствующи мѣрки.

Ежедневнитѣ прѣподавания се контролирахъ отъ г-на ректора, който въ туй отношение се ръководеше отъ правилото макаръ два пжти въ мѣсеца да присъствува въ всѣки классъ по на единъ урокъ.

Прѣподаденіята на всѣки урокъ и въ всѣки классъ учебенъ материялъ се записваше въ нарочно за тази цѣль оставената въ учителската стая „книга за записване прѣподадения учебенъ материялъ въ бълг. Дух. Семинария въ Цариградъ прѣзъ учебната 1896/7 година“. Въ тая книга се отбѣлѣжаваха (съ цвѣтенъ карандажъ) и присѣдствіята на г. ректора въ классъ на учителскитѣ прѣподавания.

Освѣнъ ежедневнитѣ испитвания на ученицитѣ за провѣряване до колко тѣ сж усвоили всѣки отдѣленъ урокъ прѣзъ отчетната учебна година, имаше и *три срочни испита*. Учебната година, а тѣй също и учебния материалъ по всѣки отдѣленъ прѣдметъ, бѣше раздѣленъ отъ учителския съвѣтъ на три срока; а именно: първъ срокъ мѣсецитѣ: Септемврий, Октомврий и Ноемврий; втори срокъ мѣсецитѣ Декемврий, Януарий и Февруарий и трети срокъ мѣсецитѣ Мартъ, Априлий и Май. Въ края на всѣки срокъ се произвеждахъ срочни испити. Първиятъ сроченъ испитъ се произведе отъ 20—30 Ноемврий включително; вториятъ — отъ 19—22 Февруарий и отъ 3—8 Мартъ (отъ 23 Февруарий до 2 Мартъ занятия въ семинарията нѣмаше. Ученицитѣ говѣха и се причастиха). а третиятъ отъ 3—12 Юний. — Първиятъ и вториятъ срочни испити се произведохъ подъ контрола на г. Ректора, а за третия сроченъ испитъ II. Блаженство благоволи да делегира, като свои прѣдставители наскоро пристигнахлитѣ въ Цариградъ митрополити свето Охридски Григорий и свето Велески Авксентий. Независимо отъ това самъ негово Блаженство посѣти тѣзи испити и присѣтствова на испититѣ по свещенно писание (въ I, III и IV классове) и философия (въ IV сем. классъ) и по Аритметика въ III гимназияленъ классъ. Забѣлжително е, че на тѣзи испити не присѣтствува турския инспекторъ. Въ свое врѣме г. ректорътъ увѣдомилъ учил. Отдѣлъ при светата Екзархия за врѣмето на почваннето на испититѣ и молилъ да се доложи на г. Министра на Народното Просвѣщение, ако Почитаемиятъ Училищенъ Отдѣлъ счелъ за подобръ да не испълни длѣжността си въ този случай.

Освѣнъ уроцитѣ прѣзъ отчетната учебна година на ученицитѣ се задаваха и два вида писменна работа: а именно: классни задачи и домашни съчинения. Классни задачи бѣше прѣдвидено да се зададѣтъ по една въ мѣсецъ по слѣдующитѣ прѣдмети: 1) Български Езикъ, 2) Гръцки Езикъ, 3) Латински Езикъ, 4) Математика, 5) Русски Езикъ, 6) Аритметика, 7) Турски Езикъ, 8) Френски Езикъ и 9) Геометрическо Чертание. — Домашни съчинения се задаваха само въ семинар-

скитѣ классове по слѣдующитѣ прѣдмети: 1) Свещ. Писание, 2) Библейска История, 3) Български Езикъ, 4) Всеобща Гражд. История, 5) Логика, 6) Психология 7) Философия, 8) Всеоб. Черк. История, 9) Омилетика и 10) Антропология съ Хигиена. Срокъ за написване домашни съчинения се даваше на ученицитѣ отъ I классъ 20 дена, на ученицитѣ отъ II классъ 25 дена, а на ученицитѣ отъ III—IV классове по 30 дена. Написахъ въ I классъ 10, въ II классъ 8, въ III классъ 7 и въ IV классъ 8. (Въ I—II классове ученицитѣ бѣхъ освободени отъ писанието на по 2 съчинения по Бълг. Езикъ, а въ III классъ отъ едно съчинение по Български Езикъ по нѣмание на прѣподавателъ). Прѣзъ мѣсецитѣ Септемврий и Юний ученицитѣ бѣхъ освободени отъ писание домашни съчинения. Редътъ на задаванието на темитѣ за домашни съчинения бѣше опрѣдѣленъ отъ учителския съвѣтъ още въ самото начало на учебната година. Всѣки прѣподавателъ, прѣди да зададе тема, прѣдаваше приготвенитѣ теми гну ректору, който, ако ги намѣри подходящи, вписаше ги на разглеждане въ учителския съвѣтъ. Въ съвѣтътъ всѣки прѣподавателъ обстоятелно обясняваше какво ще трѣбва ученицитѣ да напишътъ по зададената тема, даваше обяснение на всѣко запитване отъ учителитѣ по поводъ на темата, посочваше пособията, които тъкми да прѣпорѣча на ученицитѣ и, ако съвѣтътъ намираше темитѣ за цѣлесъобразни и добри избрани, задаваше я на ученицитѣ и то тъкмо въ оная форма, въ която тя е изработена отъ учителския съвѣтъ. — Като задаваше темата си на ученицитѣ, всѣки учителъ я обясняваше и въ случай на нужда посочваше даже и планъ за написванието. — Отъ зададенитѣ теми ще отбѣлѣжимъ слѣдующитѣ: 1) по *Свещ. Писание*: „Необходимостта на богооткровението за знанието историята на миротворението“, „Ветхозавѣтната скиния и нейното значение“ (Классъ I), „преобразователното значение на Сампсонно“ (II классъ), „Изяснение на I псаломъ“ (III классъ) и „Пророчеството на Св. пр. Йоила за изливането на благодатнитѣ дарове Св. Духа (II, 28—32) и изпълнението му“ (IV классъ),

2) По *Библейска История* „Величието и славата на Соломона“. 3) По *Български Езикъ*: „родното ми село (градъ)“, Първиятъ денъ на раздѣлата ми съ родителитѣ“ (I классъ), „Бѣдни вечеръ“ (II Классъ). „Ако ме излъжешъ единъ пѣтъ, вината е твоя; ако ме излъжешъ два пѣти вината е и моя“ (III классъ), „Григорий Богословъ“ (IV классъ). 4) По *Вс. Гражд. История*: Причинитѣ на неграйността на древнитѣ источни господарства“. „Борбата на патрицитѣ съ плебеитѣ“ (I классъ) „императоръ Юстинианъ В., отношенията му къмъ славянитѣ и вѣтрѣшната му дѣятелность“ (II классъ), „финансовитѣ реформи на Людовиха XVI и причинитѣ на несполучливостъта имъ“ (III классъ). 5) По *Логика*: „Ползата отъ силлогизма“ 6) По *Психология* „Несѣстоятелността на материалистическата теория за паметъта“. 7) По *Философия* „разликата на древната философия отъ философията на християнския миръ“. 8) По *Вс. Черк. История*: „Причинитѣ на бързото распространение на християнството въ първитѣ три вѣка“. 9) По *Омилетика* „какви истини трѣбва да раскриваме отъ черковната катедра“. 10) По *Хигиена* „Влиянието на свѣтлината върху растенията, животнитѣ и чловѣческия организмъ“.

Въ послѣдния день на срока дежурниятъ надзиратель прибираше отъ ученицитѣ изработенитѣ съчинения и ги прѣдаваше г-ну ректору, който отъ своя страна ги прѣдаваше на съотвѣтствения прѣподавателъ. Най-много въ течението на единъ мѣсець прѣподавателятъ прѣглеждаше ученическитѣ съчинения и заедно съ рецептитѣ и бѣлѣжкитѣ (баловетѣ) ги прѣдаваше г-ну ректору за контролиране. Слѣдъ като ги прѣгледа, г. ректорътъ възвръщаше съчиненията на прѣподавателя, за да ги раздаде на ученицитѣ. При раздаванието на съчиненията прѣподавателятъ бѣ задълженъ да посочи недостатѣцитѣ (безъ да казва имената на ученицитѣ, въ съчиненията на които се срѣщатъ посоченитѣ недостатѣци) и, ако намѣри за възможно, да прочете най-доброто съчинение въ классъ. Върху самитѣ ученически работи грѣшкитѣ се отбѣлѣзвахъ съ условни знакове написано съ червено ма-

стило. Рецепти върху самитѣ съчинение не се пишахъ. Ще забѣлѣжж слѣдующитѣ: ученицитѣ много добръ разбираха грамадната полза, която извличатъ отъ писанието на домашнитѣ съчинения и заради това съ готовностъ и особено сърдце ги пишахъ. Има случаи, когато болни, нѣходящи се въ болницата ученици, сж приготвяли съчиненията си. Дай Богъ, щото тая готовностъ и това усърдие отъ день на день да се увеличаватъ.

Прѣдвидениятъ учебенъ материалъ въ всичкитѣ класове отъ всички учебни прѣдмети е прѣминялъ съ съвсѣмъ малки и незначителни искључения. Ще отбѣлѣжимъ само, че Българския Езикъ въ семинарскитѣ класове прѣзъ тая учебна година не се прѣподава по нѣмание учитель.

Съ какъвъ успѣхъ е прѣминялъ прѣподадения материалъ и до колко сполучливо сж били изработенитѣ отъ ученицитѣ писменни класни работи и домашни съчинения, това най-добръ може да се види отъ редъ на раздаденитѣ свидѣтелства. Въ края на отчетната учебна година се раздадохъ въ I с классъ 5 свидѣтелства съ отличие и 15 отъ първъ редъ; въ II с классъ 9 свидѣтелства съ отличие и 7 отъ първъ редъ; въ III с классъ 3 свидѣтелства съ отличие и 8 отъ първъ редъ; въ IV с классъ 3 свидѣтелства съ отличие и 4 отъ първи редъ; въ I г, классъ 2 свидѣтелства съ отличие, 7 отъ първи редъ, 2 безъ общи редъ и 1 отъ втори редъ; въ II г классъ 2 свидѣтелства съ отличие, 3 отъ първъ редъ, 4 безъ общи редъ и въ III г класъ 2 свидѣтелства съ отличие, 8 отъ първъ редъ, двѣ безъ общи редъ и двѣ отъ втори редъ.

Главни бѣлѣжки за оцѣнка на успѣха на ученицитѣ бѣхъ: мѣсечнитѣ, испитнитѣ, срочнитѣ и годишнитѣ. Мѣсечнитѣ бѣлѣжки сж срѣдната аритметическа отъ всички бѣлѣжки по извѣстенъ прѣдметъ получени прѣзъ мѣсець за теми отговори и писменни класни задачи. Испитни сж полученитѣ на испититѣ. Срочнитѣ бѣлѣжки сж срѣдната аритмети-

ческа отъ мѣсечнитѣ бѣлѣжки, получени прѣзъ срока бѣлѣжката за домашното съчинение и удвоената испитна бѣлѣжка за всѣки учебенъ прѣдметъ отдѣлно, Годишнитѣ бѣлѣжки сѣ срѣдната аритметическа отъ срочнитѣ бѣлѣжки. — Употрѣбляюще се шестобалната система.

Прѣзъ отчетната 1896/97 година личниятъ съставъ на семинарията се състоеше отъ слѣдующитѣ лица:

1) Ректоръ *Ст. Станимировъ* (кандидатъ-магистрантъ на богословието, възпитаникъ на Кіев Дух. Академия) прѣподавателъ на Свещ. Писание въ IV классъ съ 3 урока въ недѣлята.

2) *Георги Кандиларовъ* (кандидатъ-магистрантъ на богословието, възпитаникъ на Кіев. Дух. Академия) прѣподавалъ Свещ. Писание въ I, II и III классове, Библейска история въ II классъ, Логика въ III классъ и Всеобща Гражд. История (врѣменно, до 28 Октом. 1896 г.) въ I гимн. классъ. Всичко 15 урока въ недѣлята.

3) *Хр. Поповъ* (кандидатъ на богословието, възпитаникъ на Кіев. Дух. Академия) прѣподавалъ Вс. Гражд. История въ I, II и III классове, Отечественна География въ IV классъ, Всеобща Черк. История въ III и IV классове и География въ I гимн. классъ. Всичко 16 урока въ недѣлята.

4) *П. Ихчиевъ* (Студентъ отъ мюнхенската политехника) прѣподавалъ Математика и физика съ Химия въ семинарскитѣ класове и Геометр. Чертание въ третѣ гимн. класса. Всичко 19 урока въ недѣлята.

Еродияковъ Протасій (Кандидатъ на богословието възпитаникъ на Москов. Дух. Академия) прѣподвалъ Философия, Психология и Омилетика въ IV классъ, а отъ 11 Мартъ 1897 г. още руски езикъ въ I и Черк. Славянски езикъ въ II классъ. Всичко 11 уроци въ недѣлята.

К. Кулишевъ прѣподавалъ нотно пѣние въ всичкитѣ семинарски и гимназиални классове, рисуване въ I гимн. краснописание въ всичкитѣ гимназиялни классове и Аритметика въ III классъ. Освѣнъ това де-

режиралъ семинарския хоръ Всичко 17 урока въ недѣлята.

7) *Ан. Бежаровъ* (въспитаникъ на Робертъ Колежъ) прѣподавалъ Источно пѣние въ семинарскитѣ класове, Антропология Хигиена въ II класъ, Естеств. История въ I и II гимн. класове и Минералогия и Антропология въ III гимн. класъ ръководилъ и пѣвцитѣ по источно пѣние. Всичко 17 урока въ недѣлята.

8) *Еромонахъ Викторъ* (Кандидатъ на богословието, Казанската Дух. Академия) прѣподавалъ Латински и Гръцки Езици съ 16 урока въ недѣлята.

9) *Т. Вълковъ* (Студентъ отъ Кіев. Дух. Семинария) библиотекаръ и прѣподавателъ на Законъ Божи въ гимназиалнитѣ класове и на Вс. Гражд. История въ I гимн. класъ (отъ 28 Октомврий 1896 год. Всичко 8 урока въ недѣлята.

10) *Благой Орловъ* (билъ 3 семестра въ Висшето училище въ София) прѣподавалъ Химия и Физика въ III гимн. класъ, Аритметика въ I и II гимн. класове и рисуване въ II и III гимн. класове. Всичко 16 урока въ недѣлята.

11) *Мих. Георгиевъ* (въспитаникъ на Галата Сарайския лицей) преподавалъ Български и Турски Езикъ въ I гимн. класъ и Френски Езикъ въ всички гимназиални и семинарски класове. Всичко 20 урока въ недѣлята.

12) *Ст. Тилковъ* (Студентъ отъ императорското училище за правовѣдение въ Цариградъ) прѣподавалъ Турски езикъ въ всичкитѣ семинарски класове и въ II и III гимн. класове. Всичко 14 урока.

13) *В. Дудевъ* (Свършилъ Висше Училище въ София) прѣподавалъ Български Езикъ, Всеобща Гр. История и География въ II и III гимн. класове. Всичко 17 урока въ недѣлята.

14) *К. Гаевъ* (Студентъ отъ Моск. Дух. Академия) прѣподавалъ до края на м. Октомврий главно Български Езикъ въ семинарскитѣ класове.

Прѣзъ отчетната учебна година само г. Т. Вълковъ не отсъствува нито отъ единъ урокъ. Най-го-

лѣмото число (40) отсѣтствия направи г. прѣподавателтъ на Гурски Езикъ (Ст. Тилковъ).

Прѣдполагаше се, че въ началото на отчетната учебна година ще се явиѣтъ да постѣпятъ въ семинарскитѣ классове 69 души, а въ гимназиялнитѣ классове 44 души. Но отъ тѣхъ въ семинарскитѣ классове постѣпихъ само 63 ученици, а въ гимназиялнитѣ классове само 40 души. Останалитѣ 6 души за семинарскитѣ классове и 4 души за гимназиялнитѣ классове не се явихъ още отъ самото начало на учебната година. Прѣзъ учебната година напуснѣхъ семинарскитѣ классове 9 души отъ които двама по болѣсть и 7 души бѣхъ отстранени, понеже „се узна, че сѣ държали въ училището поведение несѣобразно съ ученическитѣ имъ длѣжности и семинарския редъ и че тѣхното по наташатно стоение въ семинарията ще повреди на заведението” (Гледай прѣдписанието на Н. Блаженство отъ 6 Февруарий 1897 година № 1149). По този начинъ въ края на отчетната учебна година въ семинарскитѣ классове имаше 54 ученици, распрѣдѣлени по классове така: I 20, II 16, III 11 — IV 7 — А пѣкъ отъ гимназиялнитѣ классове напуснѣхъ 3 души. По този начинъ въ края на учебната 1896/7а година въ гимназиялнитѣ классове имаше 37 ученика, распрѣдѣлени по классове тѣй: I 3, II 9 и III 15. — Всичкитѣ ученици отъ семинарскитѣ классове бѣхъ стипендианти на Св. Екзархия, освѣнъ ученика Маринъ Колевъ отъ I классъ родомъ отъ с. Враца, Ловчански Округъ) който заплати прѣзъ учебната година 757 гроша. Още единъ ученикъ, а именно Далкалъчевъ Христо (II классъ родомъ отъ с. Владово, Воденско) трѣбваше да заплати 5 турски лири за съдържанието си въ пансиона, но не ги заплати. Отъ гимназиялнитѣ классове стипендианти бѣхъ отъ I классъ 6 души, отъ II классъ 8 души, а отъ III класъ 10 души. Отъ останалитѣ 10 души бѣхъ платящи ученици, а 3 приходящи. По классове *платящитѣ* ученици се распрѣдѣляхъ тѣй: I классъ 5 ученика, II классъ 1 и III классъ 4 уче-

ника; а приходящитѣ тѣй: I классъ 2 ученика; и III классъ 1 ученикъ.

При отпуцанието стипендии за I семинарски классъ Н. Блаженство и тая година се ръководи отъ прѣкрасната мисль: да вземе по 1 ученикъ отъ разнитѣ кѣтове на цѣло Българско. По този начинъ прѣзъ отчетната учебна година въ семинарскитѣ классове имаше ученици отъ слѣдующитѣ мѣста; 1) Цариградъ 2, 2) Битолско 2, 3) България 8, 4) Велеско 2, 5) Вѣденско 6, 6) Гумендже 1, 7) Дебърско 1, 8) Демиръ Хисарско 1, 9) Джумалийско 1, 10) Кичевско 1, 11) Костурско 2, 12) Кочанско 1, 13) Кукушко 1, 14) Леринско 1, 15) Лозенградско 2, 16) Малешевско 2, 17) Неврокопско 2, 18) Охридско 3, 19) Разложко 1, 20) Рѣсенско 2, 21) Родовишко 2, 22) Скопско 5, 23) Сѣрско 2, 24) Тиквешко 1 и 25) Щипско 2. — Въ гимназиалнитѣ классове по принципъ не се приемахъ ученици, родителитѣ на които не живѣхтъ въ Цариградъ. Исклучение съставихъ само двама ученика, а именно; Тилевъ Димитръ (III классъ) и Мартиновъ Душанъ (II классъ), които бѣхъ допуснати да слѣдватъ въ гимназиалнитѣ классове макъръ че родителитѣ имъ не живѣхтъ въ Цариградъ 2.

Какво е било поведението на ученицитѣ, които въ края на учебната 1896/7 година получихъ годишни свидѣтелства, това най-добрѣ може да се види отъ слѣдующето обстоятелство. На 13 Юний 1897 година учителскиятъ съвѣтъ при семинарията държа специално засѣдание, въ което се занимава исклучително съ опрѣдѣление успѣхитѣ и поведението на ученицитѣ за прѣзъ цѣлата учебна година. Като изслуша внимателно докладитѣ на класнитѣ наставници и надзирателитѣ, учителскиятъ съвѣтъ, слѣдъ като опрѣдѣли редътъ на свидѣтелствата, постанови да се отбѣлѣжи поведението на всичкитѣ симинаристи съ виспия баллъ 5 (примѣрно); съ същата бѣлѣжка да се отбѣлѣжи и поведението на всички гимназисти, освѣнъ на двама приходящи, на които, поради неизвинени отсъствия, да се намали повѣдението съ по една единица, т. е. да бѣде 4 (похвално). Разбира се,

че въ течението на годината, имаше ученици, които нарушавахъ реда, прѣгрѣшавахъ ако отъ една страна надзирателитѣ и съвѣта, а отъ друга г. ректорътъ винаги на врѣме вземахъ мѣрки за прѣкръпяване на злото, мѣрки които както показва постановлението на учителския съвѣтъ, винаги сж бивали твърдѣ разумно избирани и умѣло прилагани въ дѣйствието.

Непосрѣдственъ началникъ на семинарията бѣше г. Ректорътъ, който и прѣзъ отчетната учебна година управлява семинарията безъ да му бѣше дадена отъ Н. Блаженство нѣкаква инструкция или безъ да бѣше прѣдписанъ какъвто и да било правилникъ. Като се основаваше на многогодишната педагогическа дѣятелностъ на г. Ректора, на доказаната му опитностъ въ ръководението на възпитанниците и на дълбоката му прѣданностъ на учебното дѣло изобщо, Н. Блаженство и тая година прѣдпочете да прѣдостави всецѣлото ръководение на семинарията на мъдростта на г. Ректора, макаръ, че този послѣдниятъ много пжти и устно и писмено моли да му се даде уставъ и дисциплинаренъ правилникъ, за да може, както той казваше, да си по олекчи труда по управлението на повѣреннитѣ му учебни заведения и пансиони. Помощникъ на г. ректора въ управлението на семинарията и трикласното училище бѣше учителскиятъ съвѣтъ, които въ течението на отчетната учебна година държа 19 редовни и 3 извънредни засѣдания, редовнитѣ засѣдания се държахъ въ началото (5—12 число) и въ края (20—25 число) на всѣки мѣсецъ, а извънреднитѣ — когато станеше нужда. — Въ редовнитѣ засѣдания (обикновенно въ началото на всѣки мѣсецъ), учителскиятъ съвѣтъ се занимаваше главно съ слѣдующитѣ въпроси: отсъствията на г-да учителитѣ отъ урока, успѣхитѣ, поведението и отсъствията на ученицитѣ и темитѣ за писменни домашни съчинения прѣзъ настѣпающия мѣсецъ (най-вече въ засѣданията въ края на мѣсеца). Освѣнъ това г. ректорътъ вни-саше на разглеждане въ учителския съвѣтъ и всѣки горѣ-долу важенъ въпросъ отъ семинарския животъ. Отъ разгледанитѣ въ редовнитѣ засѣдания многобройни

въпроси тука ний ще отбѣлѣжимъ слѣдующето: 1) разгледа се и се прие распредѣлението на учебнитѣ прѣдмети между г-да учителитѣ за прѣзъ учебната 1896/7 години; 2) рѣши въпроса за числото на теми тѣ за писменни домашни съчинения въ семинарскитѣ классове; 3) рѣши въпроса за числото на класнитѣ писменни упражненія и опрѣдели прѣдметитѣ, по които и трѣбвало да се задаватъ такива съчинения; 4) опрѣдѣли учебницитѣ, по които да се прѣподаватъ учебнитѣ прѣдмети; 5) Въ края на всѣки срокъ изслушва свѣдѣния отъ г-да прѣподавателитѣ за поминжлиа материялъ, за причинитѣ, по които не е прѣминжтѣ прѣдвидѣния за срока материалъ и за начина по който се смѣта да се прѣдаде неминжтия материалъ; 6) избира разни комиссии; 7) опрѣдѣли реда на свидѣтелството и бѣлѣжката за поведение на всѣки ученикъ отдѣлно и пр. — Въ извънреднитѣ си засѣдания учителския съвѣтъ между другитѣ рѣши и слѣдующитѣ въпроси: 1) За распредѣлението учебния материалъ на срокове, 2) за недѣлното расписание, като избра и комиссия, която да ги изработи, 3) за журналитѣ, които трѣбва да се получаватъ въ семинарската библиотека прѣзъ 1897 година. 4) за програмата, за акта и пр.

Всичкитѣ ученици отъ семинарскитѣ классове задължително живѣяхъ въ пансиона и носяхъ униформа (скуфа, антерия, поясъ, расо и за зимно врѣме палто подъ расата). Пансионътъ се управляваше непосредственно отъ двама души надзиратели, единътъ отъ които въ началото на учебната година носеше казаннето инспекторъ. За такъвъ бѣше назначенъ Еро-диаконъ Протассий, който изпълнява тая длъжностъ до 7 Февруарий 1897 г. На мѣсто него се назначи отъ 12 Февруарий В. Дудевъ; но той се наричаше надзирателъ. Втори надзирателъ въ семинарския пансионъ бѣше Т. Вълковъ). — Стипендиятитѣ и платящитѣ гимназисти живѣхъ въ гимназиалния пансионъ, който тъй сжщо се управляваше отъ двама души надзиратели. (Такива отъ началото на учебната година бѣхъ г-да К. Кулишевъ и Бл. Орловъ. Отъ 3 Фев-

руарий г. Бл. Орловъ напусна длъжността си и се замѣсти съ г. Мих. Георгиевъ). Върховенъ началникъ и въ пансионитѣ бѣше г. ректорътъ.

Редътъ на живота въ пансионитѣ бѣше слѣдующия; сутринъ часа въ 6 ученицитѣ ставахъ отъ сънъ. Часа въ 7 се събирахъ на молитва и тутакси подиръ това пиехъ по една чаша чай съ хлѣбъ, кой колкото изѣде). Въ недѣлитѣ и празнични дни пр. м. Май се даваше прѣсно млѣко. Часътъ въ 7 и 50 минути отавахъ въ класнитѣ стаи, отъ дѣто часа въ 12 се връщахъ въ трапезарията да обѣдватъ. Ежедневно въ дѣлнични дни на ученицитѣ се давахъ по двѣ ястия на обѣдъ и двѣ на вечеря, въ недѣлни и нѣкои празнични дни по 3 ястия на обѣдъ и 3 на вечеря, а въ нѣкои отъ поголѣмитѣ празници се даваха по 4 и 5 ястия на обѣдъ и вечеря. — Тутакси подиръ обѣдъ ученицитѣ се връщахъ въ класнитѣ стаи, отъ дѣто часа въ 4, ако врѣмето позволяваше, отивахъ на расходка на 1—1 $\frac{1}{2}$ часъ. Въ 5 часа, или най-късно въ 5 $\frac{1}{2}$ часа се захващахъ вечернитѣ занятия (готвение уроци, писание съчинения, четене и пр.) които съ една почивка отъ 15—20 минути се продължавахъ часа до 8 $\frac{1}{2}$. Тъкмо въ 8 $\frac{1}{2}$ часа ученицитѣ се връщахъ въ пансиона, дѣго вечеряхъ. Въ 9 $\frac{1}{2}$ се молѣхъ, а най-късно часа въ 10 всички бивахъ въ леглата си, за да могатъ подиръ единъ сънъ 8 часа сутринъта часа въ 6 до встанътъ и се заловѣтъ за работа по изложения редъ. Отстѣпление отъ този редъ се правѣше въ навечерието на недѣлни и празнични дни и въ самитѣ тѣзи дни. А именно: въ сѣббота подиръ обѣдъ ученицитѣ не се връщахъ въ класнитѣ стаи, а оставахъ въ пансиона, дѣто се къриѣхъ, прѣобличахъ, редѣхъ креватитѣ си и пр. и се приготвяхъ часа до 5 да отидѣтъ въ черкова на все-нощна служба (ходихъ въ руската черква Св. Николай построена въ оградата на руската болница). Въ навечерието на празнични дни часа въ 4 на мѣсто на расходка ученицитѣ отивахъ въ пансиона, дѣто часа до 5 се готвѣхъ, за да отидѣтъ въ черкова. Опредѣленитѣ за четение и прислужване въ екзархийския

параклисъ ученици отивахъ въ Екзархията часа въ 2 $\frac{1}{2}$ подиръ обѣдъ. Подиръ всеошната служба ученицитѣ се връщахъ въ пансиона и вечеряха, обикновено по рано отъ 8 часа. Въ недѣлни и празнични дни сутринъ ученицитѣ оставахъ въ пансиона часа до 9, въ което врѣме отивахъ въ черкова на литургия. Избрани пѣвци по источно пѣние часа въ 6 сутринъ отивахъ въ Екзархийския параклисъ, придружени отъ едного отъ г-да надзирателитѣ). Въ такива дни чай пияхъ подиръ свършването на литургията часа въ 11—11 $\frac{1}{2}$ слушахъ проповѣдь отъ единъ отъ четверокласницитѣ, часа въ 1 обѣдвахъ, часа въ 3, ако врѣмето позволяваше, отивахъ на расходка часа до 5, или пѣкъ отивахъ въ класнитѣ стаи, дѣто задължителната работа се захващаше часа въ 5.

По исканието на г на Ректора, заявилъ лично на Н. Блаженство още въ самото начало на учебната 1896/7 година, пансионитѣ въ домакинско отношение за улеснение на г. Ректора трѣбваше да се управляватъ отъ една домакинска комиссія, въ която да влизатъ и неучители. Тѣй като въ Фери-кой, дѣто се намиратъ пансионитѣ, нѣма такива хора еснафлии, които да можтъ да се заловатъ съ тая работа, то Н. Блаженство, съ съгласието на г. ректора, натовари екзархийския счетоводителъ К. Селджоболовъ да влѣзе като членъ въ комиссията. Г. Селджоболовъ, обаче може да дойде едвамъ само 4 пѣти до 2 Октомврий 1896 година включително, а послѣ това и съвсѣмъ прѣстана да идва. До 7 Февруарий г. ректорътъ за всички домакински въпроси се съвѣщаваше съ отецъ Инспектора и за всѣко рѣшение отецъ инспекторътъ съставляваше протоколъ. Слѣдъ като, обаче, отецъ Протасий прѣстана да е инспекторъ, г. Ректорътъ бѣ принуденъ да води — домакинскитѣ работи единлично, като за всѣки поваженъ въпросъ рапортираше на Н. Блаженство устно, или писменно.

Хигиеническитѣ условия, при които живѣхъ пансионеритѣ и прѣзъ отчетната учебна година, не бѣхъ особено добри. Зданията, както ония, въ които се посѣщаваха пансионитѣ, тѣй и ония, въ които се по-

мѣщаваха класоветѣ, бѣхж неудобни въ хигиеническо отношение. Това бѣше причината на чести, макаръ и винаги лежки заболѣвания. Отъ отчета, прѣдставенъ въ края на учебната година отъ г. доктора (г. докторътъ бѣ задълженъ ежедневно да посѣщава семинарията — да прѣгледжа болнитѣ и изобщо всички ученици, които би се явили при него) се вижда, че въ течението на учебната 1896/7 година въ семинарската болница сж постѣпали на лечение 70 души ученици (трѣбва да забѣлѣжимъ, че има ученици, които сж постѣпали въ болницата по 8—10 пѣти и при всѣко постѣпване сж записвани, като *новозаболѣли* ученици). Приходящи имало 433 души. Най-много ученици болѣдували отъ слѣдующитѣ болѣсти: 1) Катарално възпаление на гърлото 67, 2) катаръ въ стомаха 25, 3) катаръ въ червата 40, 4) катаръ въ бронхитѣ 72, 5) треска 56, 6) трѣска отъ истинка 44, 7) инфлуенца 11, 8) ревматизмъ 52, 9) малокръвие 23, 10) циреи 15 и пр. Въ заключението на отчета си г. докторътъ казва: „Отъ поголемитѣ цифри се вижда, че половината отъ заболѣванията бѣхж слѣдствие отъ истинка“.

Библиотеката на семинарията нѣмаше нито инвентаръ, нито какъвъ годѣ каталогъ. Въ началото на отчетната учебна година г. ректора се распореди да се довърши подвижния каталогъ и да се впишѣтъ въ инвентаря всички книги. По исканието на г. ректора учителскиятъ съвѣтъ, въ засѣданието си на 30 Септемврий 1896 година, избра една двучленна комиссия, която да провѣри инвентаря, да го подпише и да го прѣдаде въ канцеларията за редовно вписване на новополученитѣ книги. Тази комиссия въ послѣдното засѣдание на учителския съвѣтъ, държано на 13 юний 1897 година, по писменното заявление на единъ отъ членоветѣ ѝ, се прѣобразува, като се избра новъ членъ въ нея. Въ новия си съставъ комиссията прѣгледа инвентаря и прие спорѣдъ инвентаря книгитѣ отъ досегашния библиотекаръ (Т. Вѣлковъ). Оказа се, че въ края на мѣсець юний 1897 година въ инвентаря сж записани 2000 книги. Освѣта въ това въ библиотеката

има 1282 учебника за семинарскитѣ классове и 300 екземпляра книги въ складъ. Отъ 1 Януарий 1897 година въ семинарската библиотека се получаватъ слѣдующитѣ журналы: 1) Труды Кіев. Дух. Академіи (подаренъ отъ Кіев. Дух. Академия), 2) Богословскій Вѣстникъ (подаренъ отъ Москов. Дух. Академия), 3) Православній Собесѣдникъ (подаренъ отъ Казанската Дух. Академия), 4) Церковнія Вѣдомости (подаренъ отъ хозяйственното управление при руския Св. Синодъ), 5) Странникъ, 6) Руководство для сельскихъ пастырей, 7) Воскресный День, 8) Міръ Божій, 9) Вѣра и Разумъ, 10) Православенъ Проповѣдникъ 11) Български Църковенъ Прѣгледъ и 12) Училищенъ прѣгледъ.

При раздаването книги отъ библиотеката се пазеше слѣдующия рѣдъ. Желаящия да получи извѣстна книга наисваше на единъ цѣлъ листъ точното ѝ заглавие и библиотечния ѝ знакъ (шкафъ, полица и номера на книгата). Когато библиотекарътъ спорѣдъ този листъ намѣри книгата, получительтъ се расписваше за получаването ѝ въ нарочно за тази цѣлъ опрѣдѣлената книга и то на страницата, която е опрѣдѣлена именно за него (въ тия книги г-да учителитѣ бѣхъ вписани на рѣдъ по старшенство, а ученицитѣ — въ алфавитенъ рѣдъ по классове), а пъкъ листътъ се оставяше въ шкафа на мѣстото на книгата. Този рѣдъ за раздаване книги се оказа много практиченъ. За нѣколко секунди библиотекарътъ можеше да отговори дали исканата книга е въ библиотеката, или е заета и кой я е взелъ. — Твърдѣ интересно би било да се знае като колко книги сж били взети за четение, какви именно книги сж били взети за четение, кои классове сж чели най-вече и пр. и пр. Ала тѣзи данни за сега не може да се събержатъ тѣй лесно. Старанието както на г-на ректора, тѣй и на усърдниятъ библиотекаръ за сега бѣше да се урѣди библиотеката. Въ всѣки случай въ библиотеката има доста данни и за изработванието на една подобна статистическа таблица. За сега ще забѣлѣжимъ едно. Ученицитѣ и учителитѣ получаватъ книги за четение все отъ една и сжщата библиотека, която собствено е за учителитѣ. Разбира

се, че при това условие никой не може да каже, че ученическото четение книги е уредено тъй, както то трѣбва да бѣде уредено. Но вината за това не е у никого. Семинарията едвамъ сега се урежда (отъ началото на настѣпающата година се открива V класъ). При откриванieto на всѣки новъ класъ явява се нужда да се купятъ твърдѣ много книги, потрѣбни на г-да учителитѣ за успѣшно прѣподаване. Между туй въ бюджета на семинарията, както казватъ отъ учил. отдѣлъ, нѣмало прѣдвидена никаква сума за библиотека. Поради тази причина едвамъ се успѣва да се икономисатъ пари за купуване книги за учителската библиотека. За ученическа библиотека, колкото това и да се покаже чудно, нито даже се мисли за сега. Подиръ врѣме, разбира се, и такава библиотека ще може да се уреди . . . .

Расходитѣ за съдържанието на семинарията (заедно съ личния съставъ) възлизатъ на — турски лири.

Учебната година се завърши на 15 Юний 1897 г. съ тържественъ актъ. Часътъ въ 10³/₄ сутринята, подиръ Божественната литургия въ екзархийския параклисъ. Н. Блаженство придруженъ отъ Свето Велеския митрополитъ г-на Авксентия, и отъ всички висши екзархийски чиновници, пристигна въ семинарията и влѣзна въ учителската стая, за да си почине и почака до началото на акта. Въ това врѣме дойдохъ въ семинарията и мнозина отъ цариградскитѣ българи съ господа си, макаръ че рѣшително никакви покани за акта не бѣха распрацани. Равно часътъ въ 11 пристигна въ семинарията и г. Д. Марковъ, българскиятъ Дипломатически Агентъ въ Цариградъ. Ученицитѣ запѣхъ „Достойно естъ“, Н. Блаженство трѣгна за въ стаята, гдѣто имаше да стане акта (актътъ стана въ стаята на I сем. класъ. Подиръ пристиганieto на Н. Блаженство въ актовата зала, ученицитѣ испѣхъ молитвата „Царю Небесный“, тутакси подиръ която г. ректорътъ се обърна къмъ присѣдствающитѣ съ кратко привѣтствие и съ молба да имъ прочете отчетъ си за истеклата учебна година. „И този ми отчетъ, каза г. ректора, както и прѣдидущитѣ два, не е нѣкоя

краснорѣчива ораторска рѣчь, която съ искусно подбрани думи да ласкае слуха на слушателитѣ, а, както и всички въ свѣта подобни отчети, съдържа въ себе си цифри и прости указания на извършени дѣла безъ всѣкакви коментарии. Тѣй като въ сегашно врѣме е окончателно утвърдено мнѣнието, че цифритѣ сж най-доброто срдѣство за опрѣдѣляване истинското положение, както на цѣлитѣ държави, тѣй и на отдѣлнитѣ въ тѣхъ учреждения, то азъ се надѣвамъ, че, като Ви прѣдставя цифри, ще ви дамъ най-доброто срдѣство за да си съставите точно и вѣрно понятие за положението на повѣренната ми семинария. Считамъ за нужно да добавя, че цѣлото съдържание на отчета ми е извлѣчено отъ книжа, подписани отъ всички другари-учители“. Дълго траж четението на отчета, ама забѣлѣжваше се, че всички присѣтствующи съ напрѣгнато внимание слушахъ това четение, толкова по-вече, че съобщаванитѣ цифри и фактове говорихъ за образуваното състояние на семинарията. Подиръ отчета ученическиятъ хоръ испѣ пѣсенъта „Щадишамажъзъ чокъ яша“. Слѣдва урокъ по Свещ. Писание на тема: „Св. Пр. Софроний и неговата книга“. Този урокъ съ прочете отъ Хр. Попповъ, ученикъ отъ классъ IV, и трая много по-дълго и отъ отчета на г. ректора. Би помислилъ човѣкъ, че такъвъ единъ по свѣтски казано, сухъ урокъ ще утѣгчи слушателитѣ. Но нищо подобно не се случи. Ученикътъ Хр. Попповъ говори тѣй плавно, тѣй свободно, съ такова знание и разбиране на урока си, щото, като се увличаше самъ отъ добрия си и разуменъ говоръ, увличаше съ себе си и слушателитѣ си и ги принуди внимателно да изслушатъ цѣлия му урокъ. Продължителни ржкоплескания, захванати отъ Н. Блаженство и г. Марковъ, бѣхъ добръ заслужената награда на говорителя-ораторъ. Хорътъ испѣ химната „Коль Славенъ“, а Христовъ Петъръ, ученикъ отъ классъ II гимназиаленъ декламира одата „Богъ“. Слѣдва урокъ по психология, прочетенъ отъ Николовъ Янко, ученикъ отъ классъ IV, на темата „процеса на развитието на душата“. Нека забѣлѣжимъ, че и Николовъ говори не

по-малко сполучливо отъ другаря си Попповъ. Хорътъ испѣ концерта „Сей день“, а подиръ това Станимировъ Стефанъ и Тивевъ Христо, ученици отъ I гимназиаленъ классъ, декламирахъ на френски стихотворението „Oisean et fleur“. Нека забѣлѣжимъ, че тая декламация бѣше едно блѣскаво доказателство на успѣха, направенъ отъ най-младия учителъ г. Мих. Георгиевъ. Послѣдва рѣчь на турски, произнесена отъ Сарафовъ Александъръ, ученикъ отъ классъ III гимназияленъ и пѣсента „Многа лѣта, мирна лѣта, испѣта отъ хора. Подиръ това Н. Блаженство благоволи да раздаде свидѣтелствата на четирекласниците, въ знакъ на благодарностъ за което ученицитѣ привѣтствуваха Н. Блаженство съ пѣнието на „Многая лѣта“. Двама души отъ ученицитѣ поднесохъ роскошни букети по единъ на Н. Блаженство и на г. Д. Марковъ като при това произнесохъ кратки привѣтствувани рѣчи. Трогнатъ до долбочината на душата си отъ всичко чуто, развълнуванъ отъ радостъ, Н. Блаженство се обърна съ рѣчь прѣди всичко къмъ г-на ректора и, слѣдъ като го поздрави съ постигнатитѣ блѣскави резултати, които се виждатъ както отъ отчета, тъй и отъ говореното отъ ученицитѣ, поблагодариму отъ свое име и отъ името на българската черква за неустаннитѣ му трудове по управлението на семинарията. Н. Блаженство особено подчеркна мисълта, че, както на испитѣтъ, тъй и сега на акта, той ималъ щастието да констатира, че на ученицитѣ отъ семинарията се дава тъкмо оново образование, което православната Бълг. Черква е прѣдписала да се дава въ Бъл. Дух. Семинария; че учиници-семинаристи се възпитаватъ тъкмо въ духа на православната Българска Черква и че на духа на мислитѣ и чувствата си възпитанниците на г-на ректора напълно отговорѣтъ на исканията на Българската Православна Черква. Послѣ това Н. Блаженство се обърна къмъ г-да учителитѣ и имъ искаша своята благодарностъ за усърдието, съ което сж работили; обърнѣ се най-послѣ съ нѣколко думи и къмъ ученицитѣ. Тутака подиръ Н. Блаженство говори и г. Агентътъ който завърши рѣчта си съ радостната

вѣсть, че идущата учебна година семинарията ще бѣде въ свое собствено здание, което въ всѣко отношение ще отговоря на цѣльта си. Хорътъ испѣ „Многая лѣта“ а ученицитѣ-пѣвци по источно пѣние испѣхъ „О премудрихъ судьбѣ Твоихъ“. Актътъ се завърши съ кратка рѣчь отъ г. ректора, който благодари на сѣжпитѣ гости за честта, която направиха на акта съ присѣтствието си. Послѣ акта Н. Блаженство и г. Д. Марковъ благоволихъ да посѣтихъ г-на ректора въ квартиратата му; а подиръ тѣхъ посѣтихъ г-на ректора и г-да учителитѣ in corpore

Урокъ по св. писание, прочетенъ на акта въ българската духовна семинария на 15 юни 1897 година отъ Поповъ Христо, ученикъ отъ класъ IV.

„Св. пророкъ Софоний и неговата книга“.

Св. прор. Софоний ¹⁾, както и самъ казва за себе си, билъ синъ на Хуеми, дядо му се казвалъ Гадалиа, прадѣдо му — Аморий, а прапрадѣдо му — Езекия. Нито едно отъ тия лица не ми е познато отъ историята, но, разбира се, че не безъ причина св. Софоний е привелъ такова дълго родословие, въпрѣки обичая на св. пророци (освѣнъ Варуха), които непривеждатъ дълги родословия. Ето защо можемъ да мислимъ, че лицата, които се наименуватъ въ родословието на Софония, не сж били неизвѣстни въ отечеството си, че тѣ сж нѣщо сж се славили; а пъкъ нѣкои отъ тълковницитѣ ²⁾, макаръ че и безъ достаточни основания и нерѣшително, мислятъ, че Езекия, който се поменува въ това родословие, е извѣстниятъ, благочестивъ юдейски царъ, синътъ на Ахаза. За живота и дѣятелността на св. прор. Софония историята не ни е оставила никакви достовѣрни свѣдѣния. Гиперскиятъ епископъ Епифаний казва ³⁾, че св. Софоний произлизалъ отъ сimeoновото колѣно, родилъ се на планината Сираватъ, за смъртта си получилъ извѣстие чрѣзъ откровение отъ Бога, умрѣлъ и билъ погрѣ-

¹⁾ По тълкованието на бл. Еронима еврейското име Софоний значи „срамъ Божий“, или „тайна Божия“.

²⁾ Абевъ-Езра, Кимхи.

³⁾ Гледай журнала Воскресное Чтеніе за 1864 година, стр. 146.

бенъ въ родното си село; но тѣзи свѣдѣния не сж напълно достовѣрни и нѣкои ги подвъргатъ на съмнѣние. Блаженнитѣ учители на св. Черкова, Теодоритъ и Еронимъ, които написали тълкования на книгата на св. прор. Софония, не ни съобщаватъ свѣдѣния за живота на този пророкъ. Паметъта на св. пр. Софония се празнува на 3 Декемврий.

Самъ св. прор. Софоний показва врѣмето на пророческото си служение, като казва, че пророческитѣ Божии думи били му съобщени *во дни Иосиѣ сина Аммонія царя Иудина* (642—611 година до р. Христово). Иосия билъ единъ отъ най-благочестивитѣ юдейски царѣе. Той билъ едвамъ на 8 години, когато сѣдналъ на прѣстола подиръ баща си Аммона, който билъ убитъ отъ слугитѣ си. Отъ млади години той обикналъ благочестието, а като станжлъ на 16 години, всячески се старалъ да слѣдва благочестивия животъ на царя Давида, а това било въ онуй врѣме, когато наоколо, наврѣдъ, била дълбока езическа мъгла, почти пълно забравяние на истината и добродѣтелята. Подиръ благочестивия царъ Езекия (729—713 г. до р. Хр.) въ юдея царували два царя: Манассия и Аммонъ. И двамата били ревностни распространители на идолослужението и любители на езическитѣ суевѣрия. особено първиятъ. Манассия, който билъ взетъ въ плѣнъ отъ асирийския царъ Асоргадана, сина на Сennaхирима, макаръ че се смирилъ и се покаялъ, когато билъ на заточение, а пъкъ, като се върналъ въ отечеството си, очистилъ храма и Ерусалимъ отъ езичесвото и възстановилъ служението на истиннаго Бога (4 цар. XXI, 1—28. 2 Пар. XXXIII, 1—16), но вече било късно: езичесвото и пороцитѣ дълбоко били пуснѣли коренитѣ си въ умоветѣ и сърдцата на народа, и за туй Аммонъ, синъ на Манасия и баща на Иосифия, лесно възстановилъ идолослужението въ всичкитѣ му видове. Какво тогава нѣмало въ юдея, а че и въ самия Ерусалимъ? Въ всеѣки градъ имало езически капища и идолеки жертвенници на Ваала; имало мръсни служби на Астарта; покланяли се на небеснитѣ свѣтила, като съ тази цѣль отивали на издигнати

(високи) мѣста, на плоскитѣ покриви по домоветѣ; принасяли жъртви въ дѣбравитѣ; имало отвратителенъ и страшенъ обичай да принасятъ чловѣчески жъртви на Молоха въ долинитѣ на синоветѣ на Ен-нама (Иерем. XIX, 5. 6. VII, 32); почитали всичкитѣ езически богове, имената на които знаели, не почитали само истиннаго Бога. „По числото на градоветѣ ти, казва св. прор. Еремия, е числото на боговетѣ ти, юдо, и по числото на ерусалимскитѣ улици ви въздигнахте олтари на срамотния култъ, олтари за каденіе на Ваала“ (XI 13). Светиятъ храмъ ерусалимски прѣдставлявалъ жалка гледка. Най-главната светиня на храма — кивотътъ на завѣта — била изнесена и скрита, на мѣстото на кивота билъ туренъ идолъ на дѣбравата (4 цар. 21, 7), т. е. идолътъ на Астарта — Венера, въ честь на която се прѣдавали на развратъ въ горицитѣ, подъ сѣнчаститѣ дървета; въ храма имало езически жертвенници, намирали се „всички вещи направени за Ваала и Астарта, и за всичкото небесно воинство“ (т. е. за почитанието на небеснитѣ свѣтила — XXIII, 4), при самия храмъ били построени домове за блудници, които такади дрѣхы за Астарта (— XXIII, 7), прѣдъ храма стояли конетѣ и колата на слънцето, т. е. които били посветени на слънцето — Ваала; езически жертвенници имало и на двата двора на божия храмъ. Посрѣдъ тази езическа мъгла благочестивиятъ царъ Иосия сиялъ, като свѣтла, отрадна звѣзда въ мрака на нощта. Като обикнжлъ благочестието и като се распалилъ отъ ревностъ къмъ него особенно пъкъ подиръ прочитанието на току-що намѣрената книга на закона Божий и подиръ отговора на пророчицата Олдама (— ст. 11—14), послѣ обявилъ рѣшителна война на идолопоклонството и на всичкитѣ езически мръсотии. Той истрѣбилъ всички езически вещи, които се намирали въ храма, изнесълъ отъ него Астарта и я изгорилъ при потока Кедронъ, разрушилъ домоветѣ на блудницитѣ, отчислилъ всички жреци, както въ Ерусалимъ, тъй и въ всички други градове, които били назначени отъ предшествующитѣ юдейски царѣе, за да извршватъ каденія по

височинитѣ въ юдейскитѣ градове и въ околноститѣ на Ерусалимъ, и които кадили на Ваала, на слънцето, на луната, на съзвѣздіята и на всичкото небесно воинство, разрушавалъ и осквернявалъ височинитѣ, осквернилъ тъй сжщо *теофемъ* (могила въ долината на синовѣтъ на Енама), за да не може никой да прескарва дѣцата си чрѣзъ огънь въ честь на Молоха; прѣмахналъ конетѣ, които царетѣ поставили въ честь на слънцето, а пѣкъ колесницитѣ на слънцето изгорилъ; унищожавалъ жертвенницитѣ които били въздигнати на покривитѣ на домоветѣ, и височинитѣ на Соломона (прѣзъ Ерусалимъ), на които се принасяли жъртви на Астарта — молвитската мерзостъ — и на Милхома — оммонитската мерзостъ — изчупилъ статуитѣ и изсѣкълъ джбравитѣ (които били посветени на Астарта Венера 4 цар. XXIII, 5—14). Като горѣлъ отъ ревностъ да възстанови истинното богопочитание, благочестивиятъ Иосия истрѣбвалъ всичкитѣ служители на езичеството, като: ония, които извиквали мъртвитѣ, и вълшебницитѣ, и терафимитѣ, и идолитѣ, и истребилъ всичкитѣ мерзости, които се явяватъ въ юдейската земя и въ Ерусалимъ. Ето какъвъ билъ царьтъ, въ врѣмето на когото живѣялъ св. прор. Софоний.

„Подобенъ нему, казва писателтъ на четвъртата книга Царства, нѣмало царь прѣди него, който да се е обърналъ къмъ Господъ отъ всичкото си сърдце, и отъ всичката си душа, и отъ всичкитѣ си сили, по всякия моисеовъ законъ, а че и подиръ него не е имало подобенъ нему“ (— ст. 25). „Но, Господь, добавя сжщиятъ писателъ, не отмахналъ великата яростъ на гнѣва Си, яростъ, съ каквато се распалилъ гнѣвътъ му противъ юда за всичкитѣ оскърбления, съ които го прогнѣвилъ Манассия. И казалъ Господь: и юда ще отхвърля отъ лицето Си, както отхвърлихъ и Израиля, и ще да отхвърля този градъ, Ерусалимъ, който Азъ избрахъ, и домътъ, за който Азъ казахъ: ще бѣже името Ми тамъ“ (— ст. 26, 27). Сжщото това прѣдсказва и св. прор. Софоний, като прибавя, че езичеството и идолослужението сжществували и подиръ царя Иосия, защото самъ Господь Богъ заплашва

чрѣзъ тогова пророка, че ще истреби остатъцитѣ отъ служението на Ваала, ще истреби имената на идолскитѣ жреци и всичкитѣ, които се покланятъ на небесното воинство, които се кълвѣтъ въ Бога Молоха (Соф. I, 4. 5). По този начинъ, като истребвалъ идолослужението, Иосия не истребилъ съвършено езическия духъ и привържеността на народа къмъ езическитѣ мерзости. Идолослужението въ различни видове се извѣшвало въ Юдея и подиръ Иосия, у едни съвършено въ езически духъ, а у други съ смѣсване на истинно Богослужение. Имало и такива чело-вѣци, които въ нищо не вѣрвали, не вѣрвали даже въ Божия промисълъ (I, 12). Това било прѣдъ Иосия, който умрѣлъ отъ рани въ боя съ египетския царъ Нехао (около 611 год. до р. Хр.), подиръ около 4—5 години, прѣзъ които юдеитѣ, впрочемъ, били роби на египтенитѣ, се захванѣли прѣселенията на юдеитѣ въ Вавилонъ (около 607 г. до р. Хр.). Напрасно грѣмѣли съ изобличенията си свѣтитѣ пророци Софоний и Еремия, които ясно прѣдсказвали този плѣнъ; напрасно прѣдсказвала това наказание отъ Господа и пророчицата Олдома, която живѣла въ Ерусалимъ въ земитѣ на царя Иосия (4 цар. XXII, 14—16). Тая пророчица казвала отъ името Божие, че Богъ ще прати това зло (вавилонския плѣнъ) за туй че юдеитѣ го оставили, каджтъ на други богове и го дразнѣтъ съ дѣлата си (— ст. 17). Нищо не помогнало. До самия плѣнъ народътъ силно и дълбоко билъ привързанъ къмъ своитѣ Ваали и Астарты, не искалъ да прѣкрати служението на тѣзи и на други езически божества, макъръ че пророцитѣ го заплашвали съ ваказание; а пъкъ послѣднитѣ царѣ които управлявали подиръ Иосия, — прѣзъ самото вавилонско плѣнение — Иолхаръ (611 г.), Иоакимъ (610 г.), Ехония (600 г.) и Седекия (599 г. до р. Хр.), не могли, не били способни да възстановѣтъ истинското Богочитане. За всичкитѣ тѣзи царѣ се казва че тѣ „постѣпали тѣй, както е негодно прѣдъ очитѣ на Господа, — въ всичко постѣпали тѣй, както постѣпали и бацитѣ имъ“ (4 Цар. XXIII, 32. 37; XXIV, 9. 19), т. е. били нечестиви, служители на идолитѣ, ос-

кърбявали Бога съ работитѣ си, — и това тѣ си позволявали да вършѣтъ тогава, когато вече било ясно за всѣкиго, че Богъ захваща да наказва народа си. А пъкъ за народа нѣма защо нито даже и да говоримъ! Той вървѣлъ по онзи сѣщия пътъ, по който вървѣли и нечестивитѣ му ръководители.

Но не само идослужението, а и пороцитѣ на юдеитѣ били причина за божие наказание. Всички мѣрки, които взелъ царъ Изекия, за да исправи кривитѣ немогли да спрѣтъ развалата имъ която се захванѣла много врѣме прѣди Изекия. Най-вече доставало развратяването на народа самото идолослужение, което било удовлетворение само на чувственнитѣ потребности. Ний вече видѣхме, че при жертвоприношенията на Ваалъ и Астарта се извършвали най-непотребни работи, самото идолослужение на тѣзи идоли изисквало расѣятство и водѣло къмъ него. Прѣдшественниците на царя Изекия, Манассия и Аммонъ, могли само да усилватъ нечестие то въ народа. Въ това врѣме въ Юдея добили голѣми сили лъжепророцитѣ — тѣзи *вѣтроносици и мужи презорливи* (Соф. III, 4 ср. Ерем. V 14), Като лжали народа, като закривали очитѣ му, тѣ само го отвличали отъ покаянието и поправянието „Между Ерусалимскитѣ пророци, казва Богъ чрѣзъ св. пр. Еремия, азъ видѣхъ, о днесъ! прѣлюбодѣйци и такива, които живѣхъ съ лъжа, и които ягко държѣтъ за рѣцѣ злодѣитѣ, за да не би тѣ да се отвърнатъ всѣки отъ злото си. Всички тѣ сѣ станѣли за менъ, като Содомъ, а жителитѣ на Ерусалимъ, като Гоморра . . . Отъ Ерусалимскитѣ пророци излиза разврата по всичката земя” (Ерем. XXIII, 13 — 15). Пастиритѣ на народа, свещеницитѣ, сами подавали примѣръ на нечестие, тѣ „пълнили храма на Господа Бога свой съ нечестие и лъсть, осквернявали *свѣтая и нечествоваха въ законъ*“ (Соф. I, 1; III, 4). „Горѣ на пастиритѣ, които погубили и изгубили овцетѣ отъ паството си, казва Господъ у пр. Еремия. Вий разсѣяхте овцитѣ ми и ги изгубихте, а не ги гледахте. Ето азъ ще ви накажѣ поради лошитѣ ви постѣпки“ (Ерем. XXIV). Даже книгата на Божия законъ била изгубена

и намѣрена въ днитѣ на Иосия, когато чистили храма и поправяли поврѣдитѣ му (4 Цар. XXII, 8).

Нѣма защо да се чудимъ, че при туй положение на работитѣ, не могла да устои нравственността на юдейския народъ при св. царъ Иосия. Св. Софония заплашвали съ Божи сждъ всички, които се покланяли на идолитѣ, служили на небеснитѣ свѣтила, отстѣпили отъ Егова не мислили за него и не го търсили (I, 4—8), а тъй сжщо и всички закорѣнели нечестивци, които *остановились на дромъхъ своихъ*, т. е. на укорѣнилото се нечестие, мислѣли, че Богъ не върши нито добро, нито зло, не промишлява за чловѣцитѣ (I, 12). Този пророкъ нарича юдейския народъ ненаказанъ, т. е. необюзданъ (II, 1), който не слушалъ никакви вразумѣвания, не се боялъ отъ Бога и не се старалъ да се доближи до него чрѣзъ добъръ животъ, и у когото *вселиствие истлѣло*, т. е. всичкото е развалено и развратено (III 2.7). — Съ по голѣма сила укорявалъ еврѣитѣ за нечестieto имъ Св. пр. Еремия, съврѣменникъ на св. пр. Софония, „колко е безуменъ народътъ ми (казва Господъ прѣзъ пор. Св. пророкъ): Мене не може да ме познае: като че сж дѣца, толкова сж (юдеитѣ) глупави, толкова не разбиратъ нищо. Тѣ сж умни, за да правятъ зло, а пъкъ не знайтъ да направятъ добро (Ерем. IV, 22) . . . Минете по улицитѣ на Ерусалимъ, прѣгледайте и се научете, потърсете на площадитѣ му, дали ще намерите чловѣкъ, нѣма ли нѣкой правосжденъ, който търси истината? Тогава азъ би го простилъ . . . Ти (Господи) ги поразява, а пъкъ тѣ не се огорчихъ (*непобѣлѣша*.) Ти ги погуби, а пъкъ тѣ се отказвахъ да приематъ внушението ти. Лицата имъ бѣха по-твърди и по силни, тѣ се отказвахъ да се възвърнатъ (—V, 1—4). . . . Крайно Ми е невѣренъ домътъ Израилевъ и домътъ Юдовъ, казва Егова Тѣ отхвърлихъ Егова и казахъ: нѣма го, и нѣма да ни постигне зло, мечъ и гладъ нѣма да вѣдимъ. И пророцитѣ сж вѣтъръ, и дума нѣма у тѣхъ за онова, което трѣбва да се случи съ тѣхъ . . . Слушайте, народе глупавъ и безсърдеченъ, който има очи, но невиди, който има уши, а не чува, отъ мене ли се не боите,

казва Егова? Но този народъ има сърдце уклончиво и метежно (*непослушно и непокорливо*), уклонихъ се тѣ и отидохъ . . . Има въ народа ми нечестивци, тѣ подгледатъ, като скритъ птицеловѣцъ, турѣтъ мрѣжи хващатъ человекитѣ. Като кафезъ пѣленъ съ птици тѣй домоветѣ имъ сж пѣлни съ нагабено; за туй тѣ сж велики и богати, тлѣстѣятъ, лѣщятъ се. прѣминаватъ мѣрката на злото; никакъ не вникнѣватъ въ нуждитѣ на сирацитѣ, за да имъ помогнатъ и не сж справедливи къмъ бѣднитѣ. Мигаръ за това Азъ нѣма да ги накажя, казва Егова? Страхъ и ужасъ се върши по земята. Пророцитѣ пророческуватъ лъжа, а свѣщенниците ржкоплѣщѣтъ, и народътъ ми обича това“ (Ерем. V, 11—13; 20—22; 26—31).

— При такова състояние на нравственността не е възможно да се надѣваме, че гражданскиятъ животъ е билъ добъръ. Властитѣ и сѣдилищата били страшни за народа по жестокостта си и по неправосѣдието си. „Князѣтъ въ него (т. е. въ юдейския народъ) казва св. Софония, сж лѣзове рицающи, сѣдитѣ му сж черни вълци, които до сутринѣта изаяждатъ и коститѣ (Соф. III, 3). Не могло да има нито спокойствие между гражданитѣ, защото всичкитѣ юдеи „отъ малкъ и до голѣмъ, всички привикнѣли да грабѣтъ, а отъ пророка (т. е. отъ лѣжливия пророкъ) и до свещеника, всички дѣйствуватъ съ обманъ“. (Ерем. VI, 13). О кой би ми далъ въ пустинята (казва св. пр. Еремия), пристанище на пѣтникъ! бихъ оставилъ моя народъ, и бихъ се отстранилъ отъ него; защото всичкитѣ сж прѣлюбодѣи, сборище на вѣроломни. И напругатъ тѣ езика си, като лжѣ за лъжа усмиватъ се на земята съ неправда; защото тѣ прѣминаватъ отъ едно зло къмъ друго, и мене незнаѣтъ, казва Егова. Пазете се всѣки отъ другаря си, и не се довѣрѣвайте нито на едного отъ братята си; защото всѣки братъ туря спѣнка на другигото (*заниманіемъ записъ*), и всѣки приятель разнася клевети. Всѣки лже другаря си, а правда не говорятъ, приучили езика си да говори лъжа, лукавствуватъ до умора. Тѣ живѣѣтъ въ коварство прѣди коварството си, тѣ се отричатъ да Ме знаѣтъ

казва Господъ. Мигаръ азъ нѣма да ги накажа за всичко това?» (Ерем. IX, 1—9).

Наказанието, дѣйствително, не забавило: наскоро нечестивитѣ били наказани. Още докато билъ живъ царъ Иосия, а може би даже и докато още билъ живъ св. прор. Софоний, Египтенитѣ, които по онова врѣме били единъ отъ най-силнитѣ народи, нахълтали въ юдея. Египетскиятъ царъ Нехао трѣгнжлъ срѣщу Ассириянитѣ, които му били обявили война. По пѣтя той трѣбвало да мине и прѣзъ юдея и навлѣзълъ въ нея. Юдейскиятъ царъ Иосия, като не желаялъ да разкъса съюза си съ Ассириянитѣ, искалъ да прогони египтенитѣ назадъ, но въ битката при Магадонъ билъ убитъ (4 цар XXIII 29). Тѣй свършилъ живота си единъ отъ най-добритѣ, най-прѣкраснитѣ юдейски царѣ, който, като чели по прѣдчувствие на идящитѣ бѣди, билъ горчиво оплаканъ както отъ всички юдея и Ерусалимъ, тѣй и особено отъ св. прор. Еремия, който по този случай съставилъ плачевна пѣсень (2 Варал. XXXV, 25). Отъ този злополученъ день се захванжло наказанието на идеитѣ, захванжли да се изпълняватъ заплашванията на пророцитѣ, а въ това число и заплашванията на св. пр. Софон. Тѣменъ и страшенъ облакъ се распрострѣлъ надъ юдея, бѣдствия едно подиръ друго, като оглушителни удари на грѣмотевица, захванжли да се сипжтъ върху юдеитѣ. За тѣхъ вече се свършили благополучнитѣ дни, минжли се днитѣ на веселието и тържествата. Настѣпило врѣме на унижение и позоръ, врѣме на Божия гнѣвъ, на скърбъ и притѣснения, врѣме на опустошение и разорение, врѣме на тъма и мракъ, на облаци и мъгла, врѣме на трѣба и войнишки викове, (Соф. I, 15—16). Наскоро подиръ смъртѣта на Иосия юдеитѣ подпаднжли подъ властѣта на египтянитѣ и били обложени съ тежъкъ данъкъ (4 цар. XxIV, 33). Богъ казалъ чрѣзъ св. прор. Софония: *отмъщу на князи и на домъ царскій* (I, 8). Това пророчество захванжло да се изпълня наскоро подиръ смъртѣта на Иосия, понеже слѣдующитѣ царѣ зависили отъ произвола на ония, които били поробили юдея, а именно, испърво

отъ египтевитѣ, а по-послѣ отъ Халдеитѣ, които ги качвали и сваляли отъ прѣстола, затваряли въ тъмници и ги освобождавали по волята си. Всички послѣдни царѣ до вавилонския плѣнъ свѣршили живота си плачевно. Подиръ Иосия царь *Иоасаавъ* умрѣлъ въ Египетъ, дѣто, като плѣнникъ, го откаралъ Египетския царь Нехао. слѣдъ като царувалъ само три мѣсеци (около 611 г. до р. Хр. 4 цар. XXIII, 31; Парал. XXXVI, 2). Но ето че въ това врѣме захващатъ да се появяватъ, за изпълнение на пророчествата, и страшни гости, които били поканени на юдейското тържество отъ самага Бога (Соф. I, 7). То били знаменитѣ по жестокостта си Халдеи „народъ жестокъ и необузданъ, който тича по широчинитѣ на земята, за да завладѣе непринадлежащитѣ му селения, народъ страшенъ и грозенъ. . . . Той и съ царьетѣ се подиграва и князьетѣ му служатъ за посмѣшище“ (Аввак. I, 6. 7. 10). Тѣзи врагове захванжли да нахълтатъ въ юдея при Иоакима, който билъ приемникъ на Коаказа. Вавилонскиятъ царь Навоходоносоръ, слѣдъ като разбилъ Египтевитѣ при Казхамисъ, на брѣга на р. Евфратъ. и слѣдъ като разорилъ Египетъ, навлѣзълъ въ Юдея и взелъ въ Ерусалимъ (около 607 г. до р. Хр. Ерем. XXV, 1; Дом. I, 1). Отъ това врѣме се захваща великата сѣббота на божиитѣ наказания на Евреитѣ, за която говорили пророцитѣ (Ерем. XXV, 2, XXIX, 10; Езек. IV, 5. 6; 2 Пир. XXXVI, 21). Отъ това врѣме се захващатъ прѣселяванията на юдеитѣ въ Вавилонъ. Тѣзи прѣселявания, извършени въ различни врѣмена, били 6 (въ 607, 601, 600, 590, 589 и 585 година, или около това врѣме, до р. Хр.). Царь Иоакимъ билъ въ жално положение, той билъ подъ властта на Халдеитѣ и имъ плащалъ данѣкъ; а когато намислилъ да се освободи отъ тѣхъ, то Богъ го наказалъ, като подбудилъ Халдеитѣ, Сириянитѣ. Моавитянитѣ и Аммонитянитѣ да навлѣзжтъ и ограбжтъ страната му (4 цар. XXIV, 2), а пѣкъ подиръ второто навлизане на Навоходоносора въ юдея билъ взетъ въ плѣнъ и въ окови откаранъ въ Вавилонъ (2 Пар. XXXVI, 6). Подобна мѣстъ постигнала и слѣдующия

царь Ехония, който царувалъ само сто дена, а послѣ това Навуходоносоръ го взѣлъ въ плѣнъ съ всичкото му семейство и съ всичкия му дворъ, съ всичкитѣ му велможи и най-добри подданици, и го прѣселилъ въ Вавилонъ (около 600 г. до р. Хр.). Най послѣ и послѣдния юдейски царъ Седекия (Маттания) и подданицитѣ му испитали на себе си Божието мѣнение. Напрасно св. прор. Еремия изобличавалъ и вразумявалъ тогова царя, той не се смирилъ прѣдъ него. Безъ да гледа на клѣтвата, която билъ далъ на Навуходоносоръ, отмѣтнѣлъ се отъ него „и направилъ, казва свѣтиятъ писателъ, шията си упруга, ожесточилъ сърдцето си до толкова, щото не са обърнѣлъ къмъ Господа, Бога Израилевъ. А че и всичкитѣ, които били началници надъ священниците и надъ народа много грѣшили, които подражавали на всѣхъ мерзости на езичниците, и осквернили дома Божий, който Той осветилъ въ Ерусалимъ. И пращалъ при тѣхъ Господъ, Богъ на бащитѣ имъ, своитѣ посланици отъ ранно утро, защото Той жалилъ народа си и жилището си; но тѣ се подсмивали на пратенитѣ отъ Бога, и не обръщали внимание на думитѣ Му; и ругали пророцитѣ Му, до като не слѣзълъ гнѣвътъ божий надъ народа Му, тъй щото този народъ нигдѣ не могълъ да намѣри спасение“ (2 Пар. XXXVI, 12—17). И наистина, нѣмало да се спасятъ юдеитѣ; защото Навуходоносоръ слѣдъ като побѣдилъ египетския царъ Хофру (Априй) отново обсадилъ и взелъ Ерусалимъ (590 г.). Злополучниятъ царъ Седекия въ врѣме на обсадата на Ерусалимъ искалъ да избѣга, но билъ хванѣтъ. Навуходоносоръ заповѣдалъ да заколѣтъ дѣцата на Седекия прѣдъ очитѣ на самия Седекия, послѣ това да ослѣпѣтъ Седекия — въ окови да го откаратъ въ Вавилонъ. Така Седекия умрѣлъ въ тъмница (Езск. IV, 6). Послѣ това въ слѣдующата година (589) Халдейскиятъ военачалникъ Навузарданъ разрушилъ самия Ерусалимъ, храма, който съществувалъ 427 г., царския дворецъ, градскитѣ стѣни, а пѣкъ останѣлитѣ юдеи, освѣнъ малцина бѣдни, прѣселилъ въ Вавилонъ, като оставилъ Гадалия за началникъ на

останжалитѣ юдеи (4 цар. XXV, Ерем. ЛII, 1—3). Най-послѣ, около 585 г. до р. Хр.) Навузарданъ довършилъ плѣнението на юдеитѣ, въ 23-та година отъ царуването на Новуходоносора (Ерем. ЛII, 30).

Тѣй се изпълнили пророчествата за наказанието на юдеитѣ съ Вавилонския плѣнъ. *Оскудѣніемъ оскудѣла земля Иудейская оскудѣли люди и скоти, птицы небесныя и рыбы морскія, изнемогли нечестивые, изгнаны беззаконные отъ лица земли* (Соф. I, 2 3). Наказанието божие се извършило, жертвата Господня била принесена (I, 8). Юдея току-рѣчи заприличала на пустиня (Ерем. XXII, 6). „За туй, че ви не слушахте думитѣ Ми, ето Азъ ще пратѣж и ще взема всичкитѣ скверни племена, казва Егова, и ще пратѣж до Навуходоносора, царя Вавилонски, раба Мой, и ще ги доведѣ въ тая земя (т. е. юдея), противъ жителитѣ ѝ и противъ всичкитѣ околни народи, и ще ги истребѣж съвършено, ще ги направѣж да сѣ за ужасъ и подсмѣхъ, ще ги опустошѣ за винаги. И ще прѣкратѣж у тѣхъ гласа на радостта и гласа на веселието, гласа на младоженеца и гласа на невѣстата, звука на воденичнитѣ камъни и свѣтлината на свѣтилника; и всичката тая земя (т. е. юдея) ще бѣде у насъ, и ще стане на пустиня, и ще служатъ тѣзи народи на Вавилонския царъ седемдесетъ години“ (Ерем. XXV, 8—11).

Книгата на св. прор. Софонія има слѣдующето съдържание. Въ *първата глава* св. Софонія прѣдсказва истребяването на юдея и Ерусалимъ. Всичко ще бѣде истребено, казва пророкътъ, безсловеснитѣ животни и нечестивитѣ чловѣци, ще погубнѣтъ езическитѣ жреци и остатъцитѣ отъ Виалослужението, ще погинатъ ония, които се поклонѣтъ на свѣтилата, и всички безбожници (ст. 2—6). По-нататѣкъ пророкътъ кани къмъ покаяние; защото жертвата Божия вече е готова, вече сѣ избрани повиканитѣ на жертвата (Халдеитѣ), ще бѣдѣтъ наказани: царския домъ, князѣтѣ, облеченитѣ въ чужди одежди, свещеницитѣ, които осквернявали храма съ нечестие (ст. 6—10); описватъ се: истребяването на Ерусалимъ (10—14), врѣмето на нахълтыванieto на Халдеитѣ, когато нищо не ще може да

помогне на юдеитѣ, защото Богъ рѣшилъ да направи пълно истребление (14—18) Въ *втората глава* св. пророкъ пакъ кани къмъ покаяние и исправление *Языкъ ненаказанный и смиренныхъ земли*, защото тѣ нигдѣ нѣма да намѣржтъ спасение; сждѣтъ Божий ще се распространи и върху окаянитѣ народи, ще погинжтъ тѣзи, Аскалонъ, Азотъ, Аккаронъ и приморскитѣ жители, а мѣстата имъ, подиръ врѣме, ще се даджтъ на Евреитѣ (II, 1—7); ще погинжтъ Моавитенитѣ и Аммонитенитѣ за туй, че тѣ причинявали злини на Еврейския народъ, а пѣкъ земитѣ имъ ще бжджтъ раздѣлени отъ Евреитѣ (8—10); ще се унищожи идолослужението, и пѣкъ истинното богопочитание ще се распространи по цѣлия свѣтъ (ст. 11); ще загинжтъ Етиопленитѣ и Ассириенитѣ. Никевия ще бжде *во изчезновение безводно*, мѣстопрѣбивание на птици и звѣрове (13—15). Въ *втората глава* се показватъ грѣховеѣ, заради които градътъ Ерусалимъ ще бжде разрушенъ, — за упоритостъта на жителитѣ му, за жестокостъта на князетѣ и сждиитѣ му, за измамитѣ на лъжепророцитѣ, за нечестието на священниците. Правосъждниятъ Богъ, който скоро плаща всѣкому онова, което му се пада, и който напрасно канилъ нечестивитѣ юдеи да се покажтъ, ще да ги накаже, а заедно съ тѣхъ ще накаже и всичкитѣ нечестиви на земята; съ огъня на Божията яростъ, *будетъ поядена вся земля* (III, 1—8). Но послѣ това ще да настѣпи друго врѣме — благодатно, ще се явижтъ нови богомолци, които ще дойджтъ отъ далечни страни, ще има нови чада на Израиля, които чада нѣма да се срамуватъ отъ прѣдишнитѣ беззакония и укори, защото тѣзи укори ще бжджтъ снети отъ тѣхъ, новитѣ чада ще бжджтъ кротки и смиренни, нѣма да вършжтъ неправи работи, нѣма да лъжжтъ, нѣма да се божтъ отъ враговетѣ, защото *попируютъ и угнѣздятъся* въ черковата Христова (9—13). Поради това св. пророкъ кани тая черкова къмъ радость; защото Господъ Богъ я избавилъ отъ враговетѣ, въцарилъ се въ нея, помага ѝ и я спасява, и Самъ се радва за нея (14—17). Ще настѣпи врѣме, когато ще се събержтъ всички съкрушени, ко-

гато не само че ще бждѣтъ спасени притѣсненитѣ и отритнѣтитѣ, но ще бждѣтъ и възвеличени и прославени по всичката земя, у всичкитѣ народи, именно слѣдъ като се завърнѣтъ поданицитѣ (18—20).

Глава III, ст. 14. *Радуйся дщи Сионова зѣло, проповѣдуй дщи Иерусалимова, веселися, и преукрашайся отъ всего сердца твоего дщи Иерусалимля.* (ст 15). *Отгьятъ Господь неправды твоя, избавилъ тя есть изъ руки врагъ твоихъ: въцарится Господь посредѣ тебе, и не узрѣши зло ктому.* — И тъй, слѣдъ като получи толкова блага отъ Господа Бога въ светата Му черкова, радвай се ти, дъщеря на новия благодатствованъ Сионъ, ти която си родена свише въ банята на пакибитието, радвай се зѣло, силно се радвай; защото ти се даватъ величайши, неоцѣненни блага; *проповѣдуй*, на всички извѣсти за радостта си, за настѣпванието на благодатното Божие царство, за спасението и блаженството на всичкия чловѣчески родъ; *веселися* отъ всичкото си сърдце, защото ще настѣпи врѣме на тържество и духовна радостъ; *прѣукрашайся* дъще на духовния Ерусалимъ съ тая радостъ, всички весели съ извѣстието за блаженството си; нека въсторгѣтъ и радостта, като обхванѣтъ всичкото ти същество, станѣтъ видими за всички. А че и какъ ти да се не радвашъ, да не тържествувашъ? Многомилостивиятъ Богъ ви помилвалъ, простилъ ви грѣховетѣ, съ смъртта на единородния Си Синъ сменя отъ васъ вашитѣ *неправды* (осждаването за грѣховетѣ), всичкитѣ ви вини, които толкова тежехъ, мъчехъ досега чловѣческата душа. Какъ да се не радвате, когато прѣмилосърдиятъ Господъ ви освобождава, освобождава душитъ ви отъ най-злитѣ ваши врагове — отъ грѣха, смъртта и диавола? Какъ да не тържествувате когато Самъ Господъ Богъ благоволилъ да се въцари въ васъ, между васъ, въ своята черкова — самъ ще да ви управлява, ще да ви законодателствува, ще да ви пази, защищава, както мѣдъръ и добъръ царъ защищава подданицитѣ си; поради това *не узрите къ тому зла*, т. е. нѣма да ви постигне такова зло, което да не можете да побѣдите съ Божията помощъ; защото небесниятъ царъ дава

сили за наддѣляванетоъ всёко зло, за побѣдяванетоъ на всёко нещастие, а пъкъ въ врѣме на самитѣ бѣдствия съ избитъкъ ще да даде велико утѣшение. Гл. 2 Кор. I, 5; Мат. XI, 28.

Ст. 15. *Во время оно речетъ Господь Иерусалиму: дерзай Сіоне, да не ослабѣютъ руцѣ твои* (ст. 17). *Господь Богъ твой въ тебѣ, Славный спасетъ тя въ любви Своей и возвеселится о тебѣ во украшеній, яко въ день праздника.* — Св. пророкъ продължавал да говори за честитото бѣдъще на истинно вѣрующитѣ въ Христовата Черкова. Нека прѣдположимъ, казва той, че враговетѣ ще да нападатъ на васъ, ще да воюватъ съ васъ; но ви, които живѣето въ черковата Божия, подъ защитата на небесния царь, този добъръ Пастиръ, не трѣбва да падате духомъ, да ослабвате силитѣ си; защото *во время оно*, въ новозавѣтнитѣ врѣмена, този Пастиръ самъ ще да ви помага въ борбата. ще да ви защитава. Тогава той ще да *рече Иерусалиму*, т. е. на Своята Черкова, тайнствено ще да внуши на душата на всёки свой послѣдователъ да не се бои отъ враговетѣ, Самъ ще да поддържи, ще да укрѣпи, ще да въодушеви въ врѣме на борбата съ тия врагове; тогава той ще да рече на черковата (Ерусалимъ): *дерзай чадо*, мжжественно се сражавай съ враговетѣ на спасението, да не ослабвашъ руцѣ твои, т. е. твоитѣ сили; защото Самъ Господь Богъ е *въ тебѣ*, въ твоята душа, между васъ, съ всеилната Си помощъ, самъ Всемогщиятъ ще те спасе въ деня на битката ти съ враговетѣ, ще ти помогне за да не паднешъ, да не бѣдешъ поразенъ. Малко това. На мѣсто скърбитѣ и болѣститѣ, каквито оказватъ на чловѣка враговетѣ му, Той ще въдвори въ душата ти радость и веселие, а пъкъ слѣдъ като ви испита и очисти въ горнилото на испитванията, както се очистя златото, *обновитъ*, като истреби въ васъ всичко ветхо и порочно, тогава Самъ ще почне да се весели за васъ, като за свои възлюбени чада; като за народъ избранъ, светъ, царски дѣлъ, като за чловѣци очистени, обновени, ще се възвесили *ко украшенію*, съ най велика радость, както се радватъ въ най-радостния *день праздника*.

Ст. 18. *И соберу сотрєнья твоя: горе, кто приметь намъ поношеніе.*— Св. пророкъ продължава да избирава бжджщето състояние на Божията Черква. Отъ любовъ къмъ челоѳцитѣ, слѣдъ като повѣрватъ казва пророкътъ, Господь Богъ ще събере на едно всички сотрени или съкрушени отъ грѣховетѣ. „Знамъ, казва блаженный Теодоритъ, что нѣкои разбирали това (казаното у Св. Софонія отъ 19 стихъ до края на III глава) за връщанието отъ Вавилонъ и за подновяванието на Ерусалимъ, и не противорѣчи на казаното отъ тѣхъ: защото това пророчество може да бжде отнесено и къмъ онова, което се извършило тогава. Но точното събитие е станжло слѣдъ въчелоѳчаванието на нашия Спаситель; защото товава Господь исцѣрилъ ония, които били съ съкрушено сърдце чрѣзъ банята на пакибитието, тогава подновилъ челоѳческото естество“. По-нататѣкъ Господь заплашва съ гореонія (невѣрующи), които ще да оскърбяватъ ония, които Той въсприелъ въ Своето бваговоление, обновенитѣ отъ Него, вѣрующи, или, по думитѣ на бл. Теодорита, „заплашва ония, които се надсмивали тогава (подиръ Вавилонския плѣнъ) на Ерусалимъ, и ония, които по-послѣ си позволили сжщото и срѣщу проповѣдницитѣ на истината (св. Апостоли)“

Ст. 19. *Се Азъ сотворю въ тебѣ, тебѣ ради, глаголетъ Господь, во врѣмя оно: и спасу утѣсненною, и отриновенною приму, и наложу я въ похваленіе, и имениты по всей земли.*

(Ст. 20). *И постидятся во врѣмя оно, егда добро вамъ сотворю, и во врѣмя, еда приму вы: зане дамъ вы имениты, и въ похваленіе во всѣхъ людѣхъ земли, внегда возеращати ми плѣненіе ваше прѣдъ вами, глаголетъ Господь.*

Пророкътъ завършва рѣчта си за честитото бжджще на Божията Черква. Ний можемъ да се съгласимъ съ бл. Теодорита и съ нѣкои други тълковници, че казаното у св. пророкъ се отнася къмъ възстановлението на Юдейската Черква подиръ Вавилонския плѣнъ. Дѣйствително, прѣзъ самия плѣнъ Евреитѣ били притеснени отъ враговетѣ си, отритнжти отъ

Бога, били обезсилени отъ неприятелитѣ, като че ли куцали отъ слабостъ, били разсѣяни и прогонени по различни страни. Десеттѣ колѣна Израйлеви били отведени въ плѣнъ задъ р. Ефратъ и посѣлени въ различни мѣста, Юдеитѣ били отведени плѣнъ въ Вавилонъ, много души отъ тѣхъ избѣгали въ Египетъ и въ другитѣ съпрѣдѣлни страни, нѣкои били продадени, като роби, въ далечни страни, оттатѣкъ морето, на езичниците. Но ето че врѣмето за наказанието на Евреитѣ се свършило. Богъ далъ знамение на езичниците (Исаия XI, 11,—12; LXVI, 18—20), и тѣ пустижи Евреитѣ да си отиджтъ въ отечеството отъ четиритѣ вѣтра на земята, отъ всички страни. Тогава тѣ се успокоили, отново построили домоветѣ си, сградили храма, възстановили царството си, даже се прославили между съседнитѣ народи чрѣзъ побѣдитѣ на Маккавеитѣ. Всичко това, разбира се, станжло тогава, когато станжло *возвращение пленения*, т. е. когато се завърнали въ отечеството си плѣненитѣ Евреи. Но пакъ ще да кажемъ съ бл. Теодорита, че точното изпълнение на това пророчество трѣбва да диримъ въ Черквата Христова, толкова по-вече, че тука се говори за прославление (*похваление*) *во всѣхъ людяхъ земли*, а това не може да се каже за Евреитѣ слѣдъ възвращанието имъ отъ Вавилонския илѣнъ. Ето защо, трѣбва да допустнемъ, че тука се говори за друго, именно за духовно плѣнение, и за възвръщанието имъ отъ този плѣнъ. Дѣйствително, всички чловѣци били плѣнници на грѣха, всички се намирали въ узитѣ на смъртта и въ робство у врага на чловѣцитѣ — диавола, всички били *утѣснени* отъ тѣзи врагове, *отринуты* отъ Бога отъ общение съ Него, отъ небесното царство; всички обезсилени отъ враговетѣ, куцали, и не могли твърдо да вървжтъ по пътя на истината и добродѣтелята, всички, като овци, били прогонени по кръстопжтищата отъ тѣзи духовни врагове. Но ето че възсияла звѣздата отъ Якова, явилъ се Спасителътъ на свѣта, Господъ Иисусъ Христосъ, умрѣлъ за грѣховетѣ на чловѣцитѣ, възкрѣснжлъ, — и връщанието на плѣнниците въ небесното отечество се захванжло, и ще се

продължава до свършването на свѣта; робитѣ, които били притиснати, обезсилени отъ враговетѣ, сж спасени, отритнатитѣ пакъ сж приети въ божията любовъ, очистени сж, наградени сж съ дарове и сили, направени сж чада Божии, наслѣдници на небесното царство, и поради това станали славни и знаменити по цѣлия свѣтъ. у всички народи на земята. И тъй общиятъ смисълъ на приведенитѣ стихове е този: ето какво Азъ ще направя въ тебе, заради тебе, за твоео спасение, казва Господъ: Азъ ще спася всички чело-вѣци, които сж угнетени отъ враговетѣ на спасението и които сж отритнати отъ Мене, като недостойни за моята милостъ; отново ще да ги въсприемъ въ Своео благоволение: Азъ ще направя помилованитѣ отъ Мене, истинно вѣрующитѣ, славни и знаменити по всичката земя. Ще се засрамятъ враговетѣ, които сж ви угнетявали, когато Азъ ще ви направя добро, т. е. когато ви спася отъ плѣна и отъ враговетѣ, и ви приема въ Черквата Си, въ Своео благоволение. Тогава Азъ ще ви направя славни и знаменити у всичкитѣ народи на земята, и ще направя това прѣдъ очитѣ ви, когато се извърши дѣлото на искуплението на всички чело-вѣци (подобно у Осия VI, 11; Иоиля IV, 1; Амоса IX, 14; Ерем. XXIX, 14; XXXII, 37—41). (Отъ съчинението: „Толкованіе на книгу Святаго про-рока Софонія, Составилъ Палладій, епископъ Сира-пульскій).

Урокъ по *Психология*, прочетенъ на акта въ българската Духовна Семинария въ Цариградъ на 15-й Юний 1897 година отъ *Николовъ Янко*, учителъ отъ классъ IV.

„*Прогрессътъ на развитието на духовното начало на психическия животъ на чело-вѣка*“.

Началото на душевния животъ, като е необеснимо съ материалнитѣ прогресси на организма, е не само нематериално, но като противоположно на веществото, трѣбва да бѣде признато за духовно начало. Но духовността на началото на психическия животъ не се явява изведнѣжъ въ готова форма, а се развива пос-

тепенно, заедно съ общото жизнено развитие на челоуѣка; главнитѣ моменти на това развитие се съвпадатъ съ моментитѣ въ развитието на самосъзнанието. Въ врѣме на това развитие челоуѣкъ се намира въ разни отношения къмъ тѣлото си и къмъ външния свѣтъ, а отъ друга страна той си създава различни, по-вече или по-малко пълни и правилни понятия за природата си. Оттука се явява необходимостта да се опрѣдѣли: какви моменти прѣминува духовното начало въ прогресса на своето развитие?

Въ рання младенчески възраст на живота, духътъ на всѣки челоуѣкъ прѣзъ едно извѣстно врѣме е всецѣло съсредоточенъ върху познанието на външния свѣтъ, който, като че ли, затуля отъ него собствената му природа; ето защо дѣтето дълго врѣме нѣма самосъзнание, т. е. не счита себе си за самостоятелно сѣщество, отдѣлно отъ окръжаващитѣ го прѣдмети. Ето защо дѣтето дълго врѣме нарича себе си не съ мѣстоимението за първо лице, а съ мѣстоимѣнието за трете лице, или даже съ онова име, съ което го наричатъ и другитѣ. Но, по-лека-лека, и душата на дѣтето захваща да познава себе си, като отдѣлна личностъ. На тая първа степенъ на развитието самосъзнанието се явява, като просто съзнание на отличията на нашето тѣло отъ окръжаващитѣ го прѣдмети. Поради различнитѣ осѣщания, дѣтето малко по малко достига до убѣждението, че измѣненіята на състоянията на собственото му тѣло му ставатъ извѣстни *непосрѣдственно*, и че за вътрѣшнитѣ състояния на външнитѣ прѣдмѣти такова непосредствено знание е невъзможно. Послѣ това, съ помощта на тѣлото, до колкото то е подчинено подъ властта на нашата воля, дѣтето достига да има *непосрѣдствена* властъ надъ външнитѣ прѣдмети. Движенията на тѣлото слѣдватъ непосредствено подиръ вътрѣшнитѣ импулси, а пъкъ измѣненіята въ външнитѣ прѣдмети ставатъ чрѣзъ *посрѣдството* на тѣлеснитѣ членове, поради което тѣлото става централенъ пунктъ на всичкитѣ движения и дѣйствия. По тѣзи начинъ дѣтето си прѣдставлява, че неговото Азъ се изражава въ тѣлото, което е из-

водъ на разнообразни осѣщания, чувствования и произволни движения. На тая степенъ на развитието се намира самосъзнанието не само на дѣтето, но и на много души възрастни, за които физическата сила е главното сръдство за съществуване. Такива сж дивацитѣ и необразованитѣ чловѣци, които съ физически трудъ си добиватъ прѣхраната.

Но, при по-нататъшното развитие на душевния животъ, самосъзнанието никога не може да се спре на показаната степенъ. Скоро чловѣкъ забѣлѣзва, че природата на личността му не се състои само отъ тѣлото му и отъ дѣйствиата на тѣлеснитѣ му сили, защото онова, което е живо въ тѣлото му, не е самото тѣло и не самото тѣло е оная движуща сила, която е причина на неговитѣ собствени измѣнения и промѣни на онзи вжтрѣшенъ миръ (свѣтъ), който се съставлява отъ прѣдставленията, чувствованията и стрѣмленията. На тая степенъ на развитието на самостоятелностъ чловѣкъ живѣе, по-вечето пжти, съ чувствени осѣщания, които понѣкога сж твърдѣ тънки и своеобразни, но винаги сж съединени съ чувството приятностъ; умътъ на такива чловѣци рѣдко се възвишава надъ произволната смѣна на прѣдставленията и понѣкога всецѣло се проявява въ произволни образи на фантазията. Но възпоминанието на прѣживѣнитѣ състояния, малко по малко, убѣждава чловѣка въ единството и тождеството на неговото Азъ. Съ това недостатъчно въззрѣние на природата на психическото начало си остава не само болшинството дѣца, но и болшинството възрастни, които живѣятъ животъ разсѣянъ и пѣленъ съ удоволствия. Болшинството такива чловѣци достига само да съзнае, че не трѣбва да туряме своето Азъ въ тѣлото и тѣлесната сила, но то не се опитва да търси за него нѣкакво опрѣдѣлено обяснение. Наистина, науката се старае да попълни тая празнина, като се опитва да обясни състоянията, които чловѣкъ прѣживява; но обикновенното съзнание си остава, по-вечето пжти, равнодушно къмъ такива обяснения и търси своята личностъ, своето Азъ въ душевнитѣ състояния, които прѣживѣватъ и които се

отличаватъ отъ подобни състояния у другитѣ чловѣци. На тая степенъ на развитието духовното начало счита себе си за единъ и неизмѣненъ центръ на многото свои психически състояния, които се измѣняватъ; но то все още нѣма за себе си опрѣдѣлено понятие.

На новата степенъ на развитието на самосъзнанието чловѣкъ доаждва до това убѣждение, че личността му, неговото *Азъ*, не може да се състои отъ ония състояния, които той прѣживѣва, защото отдѣлнитѣ душевни състояния могатъ да сж явления случайни, които не могатъ да изразяватъ истинската сжщностъ на чловѣческата природа. Поради това въ чловѣка се съставя възгледъ на неговото *Азъ*, отъ една страна, подъ влиянието на природнитѣ особености на неговата личностъ, които се изразяватъ въ едни или въ други таланти и дарования, въ опрѣдѣленъ темпераментъ, въ общото сърдечно насгроение, а отъ друга — подъ влиянието на ония привычки и особености на жизнѣдѣтелността, които се образуватъ подъ въздѣйствието на прѣданията, нравитѣ и обичаитѣ, законитѣ и учрѣжденията на общественния животъ. На тая степенъ на развитието на самосъзнанието мисълта на чловѣка, неговото *азъ* се открива вече като *духовна сила* въ съотвѣтственна дѣятелностъ; но тая сила все още се намира подъ неотразимото влияние на своитѣ природни особености и на извѣстни условия на общественния животъ; чловѣкъ *съзнава себе си* като „индивидуалностъ“ и „продуктъ на социалнитѣ условия“, но той не може още да се отвлѣче отъ врѣменното и условното и да се възвиси до познание на вѣчната сжщностъ на духа си.

Но послѣдната степенъ на развитието на самосъзнанието, чловѣкъ се отвлѣча отъ всичко емпирическо и условно и достига да съзнае себе си, като „духъ, който се възвишава надъ условията на пространството и врѣмето“. Това, по отношение къмъ прѣдидущето душевно развитие, специфическо ново състояние на чловѣческия духъ, не е само формално състояние, но се съединява съ реално съдържание: чловѣкъ на тая степенъ на развитието се възвишава до съзнавание въ.

духа си влѣчение къмъ безконечното и духовното си начало познава подъ идеитѣ за истината, доброто и хубостта. Като познае духовното си начало отъ къмъ неговитѣ вѣковѣчни основания, челоуѣкъ заедно съ това се възвишава до степенъта на нравственната свобода, защото захваща да дѣйствува не по външнитѣ влечения на своята чувствителностъ и по влиянието на външния свѣтъ, а по исканията на нравствения законъ, който челоуѣкъ съзнава въ внушенията на съвѣстта. Като достигне върха на духовното си развитие, челоуѣкъ и въ явленията, въ условията на пространството и врѣмето внася само онова, което намира въ себе си, въ дълбочината на духа си, като се явява като творческа сила на духовно-нравствения миропорядкъ и като постоянно внася нови животворящи начала въ историческия животъ на челоуѣчеството. Като проявява непрѣривно стрѣмление да достигне най-висше съвършенство, челоуѣкъ винаги се отнася критически къмъ наличното съдържание на живота си и на окръжаващата го дѣйствителностъ и непрѣстанно създава образци на такова съвършенство, въ което да могатъ да намѣрихтъ удовлетворение всичкитѣ духовни потребности на неговата природа. (чети съчинението: „Пособіе къ изучеиію психологіи. Священника А. Боляревскаго).

За религията и откровението изобщо.

А. За религията

(Продължение отъ VI вв.)

§ 7 *Сжщността на религията, като стремление на силитѣ на челоуѣческия духъ къмъ Върховното начало на живота и съединението съ Него.* Както вече видѣхме, религията изобщо не принадлежи на нѣкоя отъ душевнитѣ сили и нѣма за своето проявяване особенъ органъ въ душата, нѣ като произлиза отъ дълбочината на челоуѣческия духъ, обхваща цѣлия челоуѣкъ въ цѣлия неговъ духовенъ животъ, като служи за источникъ и подпорка на всичкитѣ негови висши по-

трѣбности въ истината, доброто и блаженството (виж. § 2). Оттука очевидно е, че религията по психологическата своя сжщност не може да бжде отождествявана нито съ едно стремление къмъ знанието, нито съ стремлението къмъ доброто, нито съ чувството изобщо и частно съ естетическото, макаръ въ сжщото врѣме тя да съвмѣстя въ себе си елементитѣ на всичкитѣ тѣзи чловѣчески сили и стремления. А какво нѣщо е религията въ своето психическо основание? Въ какво се заключава нейната сжщностъ като психическо явление? Въ религията дѣйствуватъ обикновенни психически сили и стремление (познавателнитѣ, чувствувателнитѣ и желателнитѣ), само земени въ своитѣ висши раскривания, въ своето влѣчение къмъ първата причина на битието, къмъ върховното начало на живота. Въ религията чловѣкъ се проявява вънъ отъ отношенията си къмъ конечния миръ, или, по-вѣрно въ своитѣ отношения къмъ безконечното; споредъ туй религиознитѣ стремления всѣкога излизатъ вънъ отъ прѣдѣлитѣ на всичко това, което е случайно и врѣменно и се обръщатъ къмъ онова, което на чловѣческия езикъ се нарича вѣчностъ. Оттука, когато се говори за религиозното съзнание или за религиозното чувство, трѣбва да разбираме не особено нѣкакво чувство, а съзнание и чувство обикновено чловѣческо, само обърнато къмъ безконечното и вѣчното. . . Чловѣка, като не може самъ да си даде битие и животъ, а ги получава отъ Твореца, безъ да иска стреми се къмъ Него, като къмъ начало и центръ на своя животъ, и само въ съюза и общението съ Него може правилно да развива и усвѣршенствува даденитѣ нему сили и способности и да намѣрва за себе си успокоение, доволство и блаженство. Ако науката казва, че чловѣка изобщо съ ума си се стреми къмъ истината, съ волята — къмъ доброто, съ сърдцето — къмъ хубостта, то това означава, че чловѣкъ по природата си има влечение къмъ върховното Начало на своето и на всичко изобщо битие, стреми се къмъ виновникъ на своя животъ, т. е. къмъ Бога, който е и най-високата истина, и най-високото добро, и най-съ-

вършенната хубость. Подиръ всичкитѣ тѣзи забѣлѣжки, сжщността на религията, отъ психологическата ѣ страна, можи да бжде исказана въ слѣдующитѣ думи: религията е необходимо, сжщественно-принадлѣжаще на чловѣка и което обхваща всички негови духовни сили, живо стремление къмъ Бога, което неоторимо ни увѣрява въ дѣйствителното Негово битие, — стремление особено, отдѣлно отъ всички други негови високи стремления, но което съставлява тѣхната основа.

§ 4. *Самостоятелността на религията въ реда на другитѣ стремления на чловѣка и основачата на това нейна незамѣнимостъ нито съ науката, нито съ искусството, нито съ нравствеността.*

Като произлиза отъ необходимитѣ погрѣбности на чловѣческия духъ и като е стремление на чловѣческия духъ къмъ Бога, който съставлява основата на всичкия неговъ висши животъ, религията е, очевидно, нѣщо съвършено самостоятелно между всички дорги проявления на духовния чловѣчески животъ. Това ще рече, че религиознитѣ стремления иматъ безусловно и вѣчно значение въ чловѣческия духъ, тѣ не могатъ да бждатъ смѣсвани съ другитѣ духовни стремления, напр., съ стремленията къмъ знанието, къмъ хубостта и т. н., — не могатъ да се видоизмѣняватъ, не могатъ да прѣминуваатъ въ други форми на душевния животъ, а толкова по вече не могатъ да изчезнатъ съвършено или да се унищожатъ. На това основание религията не може да бжде замѣнена нито съ науката, нито съ искусството нито съ нравствеността могатъ да вървятъ и да се развиватъ въ свързката съ нея и даже да завзематъ враждебно отношение къмъ нея; но да унищожатъ тѣ религията и да завзематъ нейното мѣсто това никога не може да бжде. Тая истина, очевидва вече отъ по-горѣказанитѣ разсжждения, се подтвърдява и отъ историята. У всички исторически познати народи, освѣнъ нравствинността, наукитѣ и искусствата, винаги е имало и религия, и при това винаги е вървяла прѣди наукитѣ, искусствата и нравствеността, давала имъ е отъ себе си начало и животъ, едно или друго развитие и посока, — така

щото науката, изкуството и нравствеността всекога сж били произведение на религията (виж. § 2, 3). Въ историята на чловѣчеството е имало опитвания да замѣнятъ религията съ науката (такова е напр., опитванието на французитѣ въ края на миналия вѣкъ — да наредятъ „култа на богинята на разума“); но тѣзи опитвания не сполучили: хората въ скоро врѣме се убѣждавали въ нелѣпостта на подобни мечтания и бързали да възвърнатъ потѣпканитѣ правдини на религията.

§ 5. *Кратъкъ прѣгледъ на рационалистическиятъ *) мнѣния за произхождението и сжщността на религията, съ оцѣнението и опровержението имъ.* Всички многочислени и разнообразни теории за произхождението и сжщността на религията могатъ да бждатъ подраздѣлени на два главни вида. Къмъ първия се отнасятъ повечето *механическиятъ теории*; а къмъ втория — *психологическиятъ теории*. Прѣгледа, съ оцѣнката и опровержението, на двата вида рационалистически възгледи за произхождението и сжщността на религията, освѣтнѣ дълбокия теоритически интересъ въ Введението въ Богословието има важно значение още и въ това отношение, че съ него по отрицателенъ пжтъ се потвърдяватъ горѣ-изложенитѣ понятия за произхождението и сжщността на религията и нейната самостоятелностъ въ рѣда на другитѣ проявления на чловѣческия духъ.

1) *Механическиятъ теории*. Има три механически теории: а) политическа; б) натуралистическа и в) анимистическа. Всички тѣзи теории произвеждатъ религията най-главно отъ вънкашни причини, виждатъ въ нея явление *случайно* и *прѣходно* въ историята на чловѣчеството; по своята сжщностъ тя имъ се прѣдставява не като друго нѣщо, а като прѣдразсждкъ на простацитѣ и малко развититѣ хора. Противъ всички

---

*) Рационалиститѣ допусатъ въ историята на чловѣчеството, както и въ цѣлия миръ, едно естествено развитие, отхвърлятъ всеко свѣрхественно влияние върху урисницата (участъта) на мира. По своитѣ метафизически възгледи тѣ принадлежатъ къмъ разни фалософски посоки, напр., къмъ материализма, къмъ пантеизма, къмъ пантеизма, даже и къмъ деизма.

тѣзи теории рѣшително говори вече всеобщността и същественното значение на религията въ човѣкъ. Всеобщото и необходимото явление въ живота на човѣкъ не може да произхожда отъ случайни причини, нито да бѣде явление такова, което да нѣма въ основата си никаква истина и значение. Да допусаме това ще рече да отхвърляме какъвто и да било смисълъ и разумностъ въ историята, това че въ историята се явява всемирно-историческа и могъществена сила. Ако би религията наистина да е заблуждение отъ неразвитието на първитѣ хора и отъ тѣхната безпомощностъ по отношение къмъ природата, то възможно ли е да бѣде тя не само разпространена, но и да се задържи за винаги, безъ да се гледа на това, че съ развитието на наукитѣ, искусствата и общественния животъ прѣдполагаемитѣ случайни причини за възникването на религията за човѣка сж изгубили своето значение? Наопѣки, не трѣбва ли тя вече отдавна да се разруши и да не остави подиръ себе си нито диря? Послѣ, всичкитѣ механически теории за религията основата си иматъ, между другото, такива прѣдположения, които сж съвършено лъжовни (виж. § § 41, 85, 86.), именно, че ужъ първоначалното състояние на човѣка е било състояние съвсѣмъ диво и първата степенъ на религиозния животъ е била най-грубо многобожие (фетишизма). Най близкото разгледване на тѣзи теории, къмъ които ний сега прѣминуваме, откриватъ въ тѣхъ други съществени недостатѣци, които наедно съ двѣтѣ първи, даватъ пълно основание да ги признаемъ за съвсѣмъ некадърни.

Политическата хипотеза за произхождението на религията признава религията или за изнамѣрване или за измислица на жрецитѣ или на управницитѣ на народа; при което жрецитѣ сж можли, казватъ, да иматъ прѣдъ видъ чрѣзъ тая измислица да държатъ народната маса въ страхъ и повиновение на своята властъ и да извличатъ облаги за себе си; даравницитѣ туряли на видъ обществената полза, т. е. съ страха прѣдъ невидими, но всевидящи пазители на обществената наредба (боговетѣ) искали да внушатъ у народа

уважение и покорностъ къмъ гражданскитѣ закони. Политическата хипотеза най-напрѣдъ била изказана отъ единъ софистъ въ старо врѣме (Критий); въ новитѣ врѣмена тя е била доста много распространена между французскитѣ енциклопедисти. А въ сегашно врѣме на нея не придаватъ сериозно значение, даже самитѣ противници на религията И, наистина, тая теория е една отъ най повърхностнитѣ теории за религията. Въ нейна полза по прѣди обикновенно посочвали именно на това, че въ най-старитѣ епохи господствующа форма на живота е била ужъ теократическата, въ нарежданието и поддържанieto на която сжщественъ интересъ сж можли да иматъ само жрецитѣ, по нататъкъ посочвали на това, че древнитѣ законодатели (Моисей, Зароастръ. Нума Помпилий) се ползували съ религията, като срѣдство да внушатъ уважение къмъ законитѣ. Но споредъ точнитѣ свидѣтелства на историята става явно, че у нѣкои древни народи теократическата форма на управление никога не е имало (напр. въ Гърция и Римъ), а гдѣто я е имало, тамъ е зависяла отъ особенноститѣ, които *прѣд-тествували на религиозния животъ и на неговата сила*. Историята и опита свидѣтелствуватъ така сжщо, че въ първобитния, патриархалния периодъ у всички народи ний намѣрваме религията много по рано отъ появяването на жрецитѣ между тѣхъ, а така сжщо и прѣди появяването на политицитѣ и на законодателитѣ. По тоя начинъ прѣдполагаемото изобрѣтение (религията) споредъ яснитѣ указвания на историята се явява много по старо нѣщо отъ неговитѣ мними изобрѣтатели. Колкото се досѣга работата до онзи фактъ, споредъ който древнитѣ законодатели и управници нерѣдко пжти сѣ ползовали съ религията, като срѣдство за граждански цѣли, именно за да придадѣтъ голѣмъ авторитетъ на своитѣ закони. то този фактъ не само не подкрепя тая теория, но говори много повече противъ нея. Самото подобно ползование съ религията не прѣдполага ли, наистина че тя вече порано отъ тѣзи законодатели е сжществувала между извѣстенъ народъ и е имала най-високъ авторитетъ? По-

слѣ, религиознитѣ възгледи, казватъ ни, *били изнамѣрени* отъ жрецитѣ и законодателитѣ; но какъ сж могли да възникнѣтъ първоначално подобни възгледи у самитѣ тѣхъ? Да се основаваме на нѣкоя измислица, като на нѣщо само по себе си очевидно и достатѣчно, не значи че е разрѣшенъ тоя въпросъ, а показва само че искаме да се откъснемъ (да се махнемъ) отъ него. Като отрича Божието битие, като отхвърля факта, че чловѣкъ има вродени висши потрѣбности и стремления, тая хипотеза непременно трѣбаше да посочи ония необходими елементи, изъ които у жрецитѣ и законодателитѣ сж можали да се образуватъ религиозни възглѣди. Между това тая хипотеза не прави даже опитвание за разрѣшаванieto на тоя въпросъ. Тя се ограничава само съ посочванието на користолюбieto, властолюбieto и други подобни лични мотиви, подъ влиянието на които ужъ е могла да бѣде измислена религията. Но очевидно е, че подобни лични побуждения сж можали да бѣдѣтъ само неопрѣдѣлени побуждения да измислятъ, но не да даватъ готови елементи за религиознитѣ идеи. По тоя начинъ политическата хипотеза въ сжщностъ никакъ не обяснява тава, което се е завзела да обяснява, а именно: не ни обяснява първоначалното происхождение на религията. Най-подиръ, невъзможна работа е, щото, възникналото отъ случайни побуждения, мнѣние на нѣколко хора да може да стане убѣждение на болшинството, щото отъ измислица да може да се образува религията, като една отъ най-трайнитѣ принадлежности на народитѣ и на цѣлото чловѣчество, съ нейното неоторимо и могѣщо влияние върху живота на хората. И това толкова повече, че колкото изобщо сж по прости и неразвити хората (а първитѣ привърженци на религията хипотезата ги прѣдставлява въ висока степенъ не развити и прости — толкова тѣ сж по малко способни да приематъ това, което не може да имъ бѣде обяснено наглядно и като противорѣчи на тѣхнитѣ чувствени влѣчения.

§ 6. *Натуралистическата* хипотеза учи, че религията е възникнала и се распространила въ чловѣ-

ческия родъ вслѣдствие на простотата и неразвитостта на хората. Заобиколенъ отъ всички страни съ вънкашната природа, като чувствува своята зависимостъ отъ нея, но като не умѣе да си обясни нейнитѣ сили и закони, простия и неразвитъ първобитенъ чловѣкъ, казватъ защитниците на тая хипотеза, подозира въ различнитѣ нейни явления първоначално страшни и разрушителни, които възбуждалъ въ него чувство на страхъ, а послѣ и въ благотворни явления, които располагатъ къмъ приятни чувства на учудване, благодарностъ и пр., присѣтственото и дѣйствието на нѣкакви си висши непознати нему същества, страхува се отъ тѣхъ, благоговѣе прѣдъ тѣхъ, старее се да ги умилистави съ жертвоприношения и т. н. По тоя начинъ се явява вѣра въ богове, а послѣ тѣхния култъ, т. е. явява се религията. Тя, очевидно, не е нищо друго, освѣнъ прѣдразсѣдъкъ и суевѣрие, които сж възникнали и които се спазватъ въ чловѣчеството само поради въздѣйствието на вънкашната природа върху проститѣ тора. Заедно съ древнитѣ язически писатели (Лукреций и др., извѣстно е изрѣчението на Лукреция: *timor primos fecit deos*) на които първоначално принадлежало това мнѣние за происхождението на религията, него го повтарятъ и най-новитѣ материалисти и позитивисти, които всички изобщо виждатъ въ религията просто обоготворяване на природата и съ разнообразието на нейнитѣ явления се стараятъ да обяснятъ разнообразието на религиознитѣ прѣдставления у различнитѣ народи.

Натуралистическата хипотеза (подобно на политическата) отхвърля прѣдметното (обективното) значение на идеята за Бога, врожденността на чловѣка висшитѣ идеални стремления съ малко думи казано, приравнява състоянието на чловѣка въ прѣдполагаемия моментъ за възникванието на религията съ състоянието на животнитѣ. Но въздѣйствието на природата върху *такъзвиз* чловѣкъ, разгледванието и съзерцаванието отъ негова страна различнитѣ явления на природата никога не могатъ *сами по себе си* да го доведжтъ да ги обоготворява. Прѣдме-

титѣ и явленията на природата за него щѣхъ да се явятъ такава нѣщо, каквото тѣ се прѣдставляватъ за вънкашното чувство, напр., слънцето свѣтливъ и грѣющъ кръгъ и т. н. А отъ що дивака (първобитния чловѣкъ, споредъ тая теория), като гледа на слънцето, вижда въ него не просто свѣтливъ кръгъ, каквото то се прѣдставлява на непосредствения възгледъ, а нѣкакво си висше сѣщество, божество. А защо сѣщия дивакъ не се страхува само отъ страшнитѣ и разрушителни явления на природата (напр. отъ грѣма, молнията, или развълнуваното море), или не се само радва, когато вижда благотворнитѣ и прѣкрасни явления на природата, а вижда въ тѣхъ или задъ тѣхъ дѣйствиe на особено сѣщество, което ту го застрашава съ бѣдствие и наказание, ту му показва знакове на своето благоволение, — испытва по нататѣкъ особенъ родъ вътрѣшни състояния и влиза въ особенъ родъ отношения къмъ тѣхъ, — вътрѣшни състояния и отношения, които ний наричаме религиозни? Въ непосредствения на природата нѣма никакви основания за подобни прѣобразованія. Намъ ни казватъ, че *страха* именно прѣдъ страшнитѣ явления е породилъ (произвелъ) първитѣ богове. Но прѣдъ страшнитѣ прѣдмети и явления може да се появи само *физически* страхъ, който не съдържа въ себе си нищо религиозно и е съвършено отличенъ отъ дѣйствителното религиозно настроение на вѣрующия чловѣкъ. Физическия страхъ съдържа въ себе си само инстинктивно зашематавающе усѣщаніе отъ страшната опасностъ и поражда стремление да се освободи отъ нея, да отмахне опасния прѣдметъ; а ако това не е възможно, то си остава едно пасивно съзнание и чувство на своята безпомощностъ и ничтожество. Между това религиозното настроение на вѣрующия чловѣкъ, даже на дивака внимателния анализъ ни открива присѣствие на идеята за височайше и всемогъщо сѣщество, радостни чувства на довѣрчивостъ и прибѣжище въ отношение къмъ това сѣщество. Религиозния чловѣкъ не бѣга отъ Божието лице, а наопъки стреми се да се доближи до Него, благоговѣе прѣдъ Него, припада прѣдъ Него съ-

молба за помощъ, за защита. По тоя начинъ именно въ *благоговѣнието*, а не въ физическия страхъ се открива най-главно истинно-религиозното настроение на чловѣка. Въ състоянието на благоговѣние чловѣка, наистина, съзнава и дълбоко чувствува безкрайното величие на божеството и собственото си ничтожество прѣдъ Него, но наедно съ това съзнава и чувствува близкостта на божеството къмъ себе си неговата готовност да помогне на немощитѣ на чловѣка, изобщо да направи чловѣка блаженъ, споредъ степенята на неговата въсприемливостъ, — което извиква въ вѣрующия благоговѣйно стремление да влезе въ дѣйствително единение съ Бога, да стане угоденъ на Бога чрезъ благочестивъ животъ.

Че религиозното настроение никакъ не е едно и същото нѣщо съ физическия страхъ, на това посочва още и тоя фактъ, че за изказванието на своитѣ отношения къмъ божеството хората отъ незапомнени врѣмена всѣкога и всѣкадѣ сж се ползували съ изящнитѣ искусства, напр., съ пѣнието и съ музиката. Забѣлжително е така сжщо, че съ мисълта за празника въ честъ на Божеството всѣкога и всѣкадѣ се съединявало и се съединява радостно чувство така щото думата празникъ винаги е служила и служи синонимъ на думата радостъ. Най-подиръ, въ противоположностъ на физическия страхъ, религиозното настроение никакъ не влияе на чловѣка по подавяющъ начинъ; наопъки, то всѣкога се придружава съ оживление, възбуждение, повдигане на цѣлата наша физическа дѣятелностъ.

По тоя начинъ страха прѣдъ страшнитѣ явления на природата и религиозното настроение сж съвсѣмъ различни, разнородни помежду си, и не е възможно да се допусне, щото изъ първото да може да произлѣзе второто. Че страха прѣдъ страшнитѣ явления на природата самъ по себе си не може да породи вѣра въ боговетѣ, да се прѣобразува въ религиозно настроение, това е очевидно изъ примѣра на животнитѣ. Страхъ прѣдъ страшнитѣ явления на природата чувствуватъ и животнитѣ, даже повече, отколкото чело-

вѣкъ; но защо тоя страхъ не прѣминува у тѣхъ въ религиозно почитание на природата, или въ религия, ако всичката работа въ религията се ограничава въ страха?

(Слѣдва).

Хозарската мисия на св. Кирилъ и Методия

(Продължение отъ VI Кн.)

Като изпълнявали желанието на царя и патриарха и своето лично стрѣмление къмъ апостолски трудъ, св. братя Кирилъ и Методий се отправили на пътъ и безопасно достигнали въ Херсонъ — градъ многолюденъ и търговскій, расположенъ на юго-западния брѣгъ на Кримския полуостровъ. Тука за нѣколко врѣме тѣ се установили съ цѣль да се подготвятъ къмъ самата миссия. Св. Кирилъ знаеялъ съ кого ще му се случи да има работа въ Хозария и ето той се учи, по свидѣтелството на Панонскитѣ животоописания, на еврейски езикъ, т. е. да се запознае съ еврейскитѣ ветхозавѣтни книги, които всѣкога могатъ тука да се намѣрятъ или отъ самитѣ евреи или отъ християнитѣ станали отъ евреи, — запозналъ се съ езикътъ подъ ръководството, вѣроятно, на нѣкой еврейнъ, който съ удоволствие прѣдложилъ услугитѣ си на Св. Кирила съ надѣжда или да го привлече къмъ иудейството, или пъкъ да му покаже достойнството на иудейската вѣра, която била неразбрана за други — това е една черта на ученитѣ евреи, която се е запазила въ тѣхъ и до сегашно врѣме; подиръ това „като усвоилъ осѣмъ части отъ грамматиката, чрѣзъ това достигналъ до пълното разбиране на езика; — свършилъ запознаването съ езика чрѣзъ усвояването на грамматиката. На нѣкой учени ще се покаже за невѣроятно такава пълно заучване на езика въ единъ такъвъ късъ срокъ, а между това, ако се допустне, че св. Кирилъ отмалко (повтрхностно) се е запозналъ съ еврейския езикъ още въ Константинополь.

или въ краенъ случай съ неговата азбука, като зами-слилъ още тамъ за изнамѣрванието на славянската азбука, то „прѣвожданието на грамматиката“ ще сви-дѣтелствува не за дълбокото познавание на езика, а само за запознаванието съ неговитѣ форми и сглобя-вания — което Св. Кирилъ не могълъ да постигне въ Византия. За изпълнение на миссията на Св. Ки-рила необходимо му е било само да се запознае съ говора и еврейскитѣ книги, а това изисква такъвъ остъръ умъ, който да е способенъ къмъ езикознани-ето — какъвто е притѣжавалъ св. Кирилъ, за да може да достигне това въ най-кратко врѣме. Прѣвождане-то на грамматика — това е първата стѣпенъ при изу-чванието на какъвто и да е езикъ; а при това този прѣводъ не се е запазилъ, а по вѣроятнo е, че това е било записки за формитѣ на склоненията и спряже-нията при изучванието, които сж имали значение само за св. Кирила лично, като човѣкъ, който изучава езикъ, а не и за когото и да било друго, тъй като и другъ който и да бѣде, ако би поискалъ да изучи езика: то тъй сжщо би трѣбовало да прѣведе грамматиката. Като изучилъ сжщо „жидовския разговоръ“ или хо-зарската рѣчь, на св. Кирила се случило тука да се запознае съ самаританското нарѣчие; — за историческа достовѣрностъ се признава това мнѣние, че въ Кримъ е имало еврейи, които сж се считали за самарянски бѣжанци и имали самаритянско лѣтоброение 48), така щото св. Кирилъ дѣйствително е могълъ да има ра-бота съ самарянинъ, и като се научилъ на езикътъ имъ, вай-послѣ ги обърналъ въ християнството 49). Освѣтъ това св. Кирилъ намѣрилъ въ Херсонъ „еванге-лие и Псалтирь съ рушкими писмены писано и чло-вѣка обрѣтъ глаголюща тою бесѣдою, и бесѣдо-вавъ съ нимъ и само рѣчи приѣмъ своей бесѣдѣ при-кладая различіе письменъ гласная и сгласная, и къ Богу молитву дръже, и вскорѣ начетъ части исказо-вати“ 50). Относително това мѣсто на показанията на Панон китѣ животоописания отъ ученитѣ изслѣдо-ватели на славянски старини е изказано толкова прѣд-положения, че може да се каже, не остава мѣсто за

ново прѣдположение, а между това въ това мѣсто на показанята е твърдѣ много очевидна погрѣшката на агиографа и толкосъ.

48) Разисквания за нач. на Руситѣ. Иловайски стр. 139 пр.

49) Панонски животоописания, св. Кирилла.

50) Ibid.

Издирванията на ученитѣ сж доказали това, че въпросътъ за езикътъ на евангелието и псалтиря намѣрени отъ св. Кириллъ, не може да бѣде достовѣрно разрѣшенъ исторически и филологически; потребни сж данни, т. е. самото евангелие и псалтирь, за да може да се сѣди за тѣхния езикъ, а доклѣ прѣдположенията си оставатъ прѣдположения и нашата работа ще се останови на едно отъ най-вѣрнитѣ. За такова трѣбва да признаемъ това прѣдположение, което допуска, че евангелието и псалтиря сж били написани на готски езикъ или на нѣмски (?), а чловѣкътъ, който е говорилъ на руски езикъ, е билъ или готянинъ или варяго-русиинъ. Известно е, че въ юго-западната частъ на Кримъ, въ приморската областъ Дори сж живѣли до 3,000 независими готи, които сж исповѣдвали християнската вѣра, но въ ариански духъ, — остатъкъ отъ тѣзи, които въ IV в. при Ерманариха сж господарували (заповѣдвали) на цѣла источна Европа. Още отъ IV в. тѣ имали на свой езикъ всичкитѣ книги отъ св. Писание, прѣведени отъ тѣхния прочутъ епископъ Улфилий, който билъ ржкоположенъ отъ цариградский патриархъ Евсевий, а послѣ по политически обстоятелства за угодата на императора Валентъ, се вѣвлѣкжлъ самъ и другитѣ вѣвлѣкжлъ въ арианство. Може да се мисли, че къмъ гото-нѣмцитѣ сж отивали по пжтя за Константинополъ или отъ него не малко юнаци събрата варяго-руси, които тукъ, като приели отъ единоплеменникитѣ си християнската вѣра, само по себе иде, че сж се ползовали и отъ книгитѣ на св. Писание, писани на готски езикъ. Св. Кириллъ е срѣщялъ тукъ „готянинъ“ или по-вѣроятно — варяго — русиинъ, и руситѣ сж били взели писмо отъ готитѣ, което дѣйствително е изисквало отъ философа изучава-

ние. Тъй като, ако тѣзи букви сж били руски— славянски или български, както мисли Иловайски ⁵¹⁾ и най послѣ, които да сж изразявали русско-славянски звукове, то пъкъ защо така сравнително трудно се е показало на св. Кирилла изучаванieto на този езикъ, когото той свободно владѣжлъ? А колкото за това, че той свободно е владѣжлъ този езикъ говори слѣдующия отзивъ на императора Михаила при повикването на св. братя на миссия при Моравскитѣ славяне: „вий сте солунци, а солунцитѣ всички чисто славянски говорѣтъ“ ⁵²⁾— отъ тука е очевидно, че св. братя или сж били природни славяне ⁵³⁾, или да бждѣтъ и гръци, нъ като сж живѣли посрѣдъ славянитѣ сж усвоили и изучили славянския езикъ до толкова, щото сж могли свободно да водѣтъ разговоръ съ славянитѣ. При все това, уважаемый историкъ Иловайски мисли, че св. Кирилъ не е владѣялъ въ врѣмето на хозарската миссия славянския езикъ и не е могжлъ да го знае, защото оше отъ дѣтинство е билъ доведенъ въ Константинополь, гдѣто и получилъ образованието си, — мнѣние, което доказва, като че ли на св. Кирилла е погрѣбно било да изучава славянския езикъ, защото той не го е знаялъ и ето случай му се прѣдставя въ Херсонъ на пѣтѣтъ за Хозария — страна, гдѣто не малко имало славяне и руси. Нъ ний ще си позволимъ да укажемъ на едно извѣстно обстоятелство: св. Кирилъ е билъ отведенъ въ Константинополь въ 842 г., т. е. когато е билъ на 15 години. — Слѣдователно той е живѣялъ помежду славянитѣ около 15 години; помежду тѣхъ той е прѣкаралъ дѣтинството си и напълно справедливо е това мнѣние, че до постѣпанието му въ Константинополското училище, той е знаялъ славянския езикъ много по-добрѣ, отколкото гръцки; затова св. Кирилъ ако би билъ даже и гръкъ по происхождение, то все пакъ

51) Разис. за нач. на Руситѣ. Иловайски стр 142.

52) Панонски живоописания

53) Мисълта за това, че св. братя сж били чисти славяни, е изказана отъ Булгарина (Русия 1838 г. ч IV стр. 14—19) и отъ Априлова въ брошурата „Българскитѣ книжовници Кирилъ и Методий“ по Макария, 204 стр.

той е трѣбвало да знае и славянския езикъ като родния си, тъй като дѣтинството си е прѣкаралъ между славяне. А прѣдположенията на историка Иловайски, че св. братя сж взели съ себе евангелието и псалтиря въ Хозария и на връщане въ Фула даже ги давали на суевѣрнитѣ християни да ги цѣлуватъ, че св. Кирилъ, като се научилъ, ужъ въ Херсонъ на славянски езикъ, на връщане отъ Хозария свободно говорилъ съ фулянитѣ на славянски езикъ, че прѣди пращанieto на св. братя въ Моравия, като приготвували въ Константинополъ евангелието и псалтиря, прѣписвали само намѣренитѣ въ Херсонъ евангелие и псалтиръ и прѣвеждали вече други св. книги, нъ никакъ не сж изнамѣрвали славянската азбука тогава. когато ги пращалъ церъ Михайлъ въ Моравия, — тѣзи прѣдположения и мнѣния, казваме, не се потвърждаватъ нито отъ исторически данни, нито отъ тѣзи на „Паннонскитѣ животоописания,“ за които уважаемий авторъ на едно мѣсто въ историческото си изслѣдвани за вѣстържествуване на неговото мнѣние за рускитѣ букви казва, че въ прѣданията за Хозарската миссия може да се приематъ букви и само тогава историята ще вѣстържествува ⁵⁴⁾, а между това на други мѣста на своя трудъ съвсѣмъ не се придържа до прѣданията и изобщо вземено отхвърля тѣхната историческа достовѣрность ⁵⁵⁾. Освѣнъ мнѣнията на уважаемий историкъ Иловайски сжществуватъ още много други мнѣния и прѣдположения. Тѣй Шафарикъ мисли, че евангелието и псалтиря сж били написани на варяго-руски езикъ ⁵⁶⁾. Професоръ Грогоровичъ утвърждава, че св. Кирилъ намѣрилъ въ Херсонъ книги написани съ глаголица и че, слѣдователно. тя е по-стара отъ кирилицата ⁵⁷⁾, нъ сега вече въпроса е рѣшенъ, че глаголицата се е появила много по-късно отъ кирилицата и е само едно видоизмѣнение на послѣдната ⁵⁸⁾, или ако и да е сж-

54) Разисквание за началото на руситѣ.

55) Jbiel. стр. 134 и др. стр.

56) „Памятники Глаголитской письменности“ Шафрика.

57) „Сочинение, о древней письменности славянъ“, 1852 г.

58) Духовный Вѣстникъ, — ст. Платова, стр. 363, забѣл. 16.

ществувала едновременно съ кириллицата, то не на изтокъ, а на западъ — у Илирийскитѣ и Дунавскитѣ славяни, до гдѣ не е била замѣнена съ кирилловата или латинската азбука, — макаръ и при това прѣдположение за глаголитското херсонско евангелие и дума не може да бѣде, защото на св. Кирилла изучаванието на глаголитската азбука щѣло е да му се види твърдѣ лесно и той отъ единъ пжтъ щѣлъ е да почне да чете славянската рѣчь, а „не да прибавя гласни и съгласни,“ като е видѣлъ крайното съвършено различие на езика. И. И. Срезневский се придържа къмъ това мнѣние, че псалтиря и евангелието сж били написани на славянски езикъ, въ рѣшително мнѣние не е изказалъ. А Иловайский на основание на него — на дълбокитѣ, научно — филологически изслѣдвания на Срезневский и на свситѣ исторически издирвания, направилъ, заключение, по-горѣ указаний отъ насъ ⁵⁹⁾ Уважаемый издирвачъ на славянскитѣ старини. А. В. Горский въ статията „За Кирилла и Методия“ ⁶⁰⁾ подозира мѣсто въ „орускихъ писменахъ“ и прѣдполага, че това мѣсто е послѣдна прибавка, а Бодянский въ съчинението си „за врѣмето на происхождението на славянската писменность“ (стр. 101) рѣшително признава това мѣсто за прибавка. Нъ съ това не можемъ да се съгласимъ, безъ да противорѣчимъ на прѣданието за извамѣрванието на славянската писменность ⁶¹⁾. За рускитѣ писменна и дума не може да бѣде, защото тогава Русия не е съществувала; тя е била, тѣй да се каже, на прѣдвечерието на своето раждане; евангелия и псалтири и въобще св. книги на руски езикъ не е могло да има, защото тя не е била просвѣтена отъ свѣтлината на християнското учение, а подиръ акта на кръщението за прѣвежданието на св. книги на славянски езикъ, отъ които тя се е ползовала, е дълга никакому другому освѣнъ на св. славянски просвѣтители. Щомъ е

59) Разисквания за нач на Руситѣ, стр. 113, пр. 141.

60) Московитянинъ, стр. 414, стр. оъ А. В. Горский.

61) Панонски животоописания.

тъй то „руските писменна“ сж „готски“, т. е. нѣмски⁶²⁾, а челоуѣкътъ, „който е говорилъ на този (русский) говоръ“, е готянинъ или варяго-руссъ. Св. братя сж знаели нѣмски или готски езикъ, тъй като по-послѣ ний виждаме св. Методий въ мисионерски сношения съ германското духовенство. Съ една дума, Херсонъ за св. Кирилла е послужилъ за мѣсто, къдѣто е изучилъ тѣзи нарѣчия и езици, знанието на които е било необходимо за прѣдстоящата хозарска миссия и послѣ при осъществлението на гениялното дѣло „изнамира-ние на писмото.“ Може да се каже, че той не е напълно владѣялъ тѣзи езици (хозарски, нѣмски, еврейски), нъ ний нѣмаме право да обвиняваме агиографа, ако той, като е описвалъ живота на св. Кирилла, отъ уважение къмъ този генияленъ и свѣгълъ умъ, е прѣувеличилъ работага, — отъ това се наниса на историята малкъ уцърбъ.

Прѣзъ врѣмето на своето прѣбывание въ Херсонъ св. братя намѣрили мощитѣ на св. Климента — Римский папа; това изнамѣрвание се признава отъ всички за историческо събитие, което не подлежи на съмнение и се потвърждава отъ голѣмо число свидѣтелства⁶³⁾. Св. Климентъ, както е извѣстно, е билъ единъ отъ първитѣ прѣвосвященници въ Римъ⁶⁴⁾. Той билъ по повелѣнието на императора Траяна хвърленъ въ морето съ вързана на шията котва, като билъ порано затворенъ отъ сждѣтъ (въ 94 г. слѣдъ Р. Хр.); осемъ вѣка не се почитала памѣтъта на светителя и ето св. Кирилъ и Методий,

62) Въ 1234 г. Монахътъ Рубруквисъ, който лично посѣтилъ рускитѣ кримски готи, свидѣтелствува, че тѣ говорили на нѣмски езикъ; това свидѣтелство се потвърждава и отъ другъ очевидецъ, пѣтешественникътъ въ XV в. (1436 г.) Иосафъ Барбаро. Макария „История до Владимира“, стр. 77, пр. 184 и 185.

63) Италианската легенда, която е съкращение отъ прѣда-нията за това събитие въ живота на св. Константина; „Слово по случай прѣписанието мощитѣ на св. Климента“, — „Разказ-вание за изнамѣрванието мощитѣ въ рѣкоп. Миней за Януарий 677 г. (М. Д. Ак.) и въ четъи-минейхъ отъ Макария на Януарий 30 д.—Духовенъ Вѣст. ст. отъ Платонова 331 стр забѣлж. 16.

64) Иринеи — „противъ ереситѣ“ I, III, гл. 3 Оригенъ „за началата.“ Живота на св. Климента.

въодушевени съ вѣра въ Бога и съ любовъ къмъ челоуѣкътъ, който пратенъ на заточение тукъ се е трудилъ надъ обръщанието на езичниците въ Християнство и за което пострадалъ, се рѣшили да откриѣтъ на свѣтътъ светитѣ останки на св. мжжъ и ги извадили изъ морето. По съвѣтътъ на св. братя еп. Георги този часъ самъ отишелъ въ Константинополъ да поиска благословението на патриархътъ и за клирътъ въ св. София, а слѣдъ като се върналъ въ Херсонъ, всички наедно пристѣпили къмъ изслѣдване на доброто дѣло. Мощитѣ били намѣрени и поставени въ цркъвата на св. апостоли въ Херсонъ. Една частъ отъ мощитѣ взели св. братя и ги носили съ себе си благоговѣйно, до гдѣто въ 867 г. ги не отнесли въ Римъ. Въ показанията на Пانونскитѣ животоописания за изнамѣрванието мощитѣ на св. Климента заслужва внимание забѣлѣжката на агиографа на края на разказа: „както писва въ неговото изнамѣрване“ — отъ тукъ слѣдва, че животоописателя е ималъ подъ рѣцѣ, вѣроятно, подробно описание за това събитие или отъ самия св. Кирилъ или отъ неговия ученикъ Климента, — нъ такова описание до насъ не се е запазило, други свидѣтелства въ други паметници подобно описание нѣма, а поради това и неговий авторъ е неизвѣстенъ.

Друга добра работа, направена отъ св. Кирилла прѣзъ врѣме на неговото стояние въ Херсонъ, е избавлението на християнския градъ отъ нападенията на хозарския войвода. Когато той заградилъ градътъ, то св. Кирилъ се явилъ въ станътъ на началника и го убѣдилъ да не нанесе зло на градътъ; чрѣзъ рѣчъта си той побѣдилъ свирѣпостъта на войводата и до толкова му повлиялъ, щого той се обѣщаль да приеме християнската вѣра. Войводата, който заградилъ градътъ, по всѣка вѣроятность, е билъ нѣкакъвъ васаленъ князь или началникъ на юнашка дружина и направилъ нападението на градътъ съ цѣль да го ограби или да получи откупъ.

На връщание отъ военачалника за Херсонъ нападнали, когато е правилъ молитвата си на 1-й часъ, на св. Кирилла угри, които искали да го убиѣтъ, нъ

той съ силата на св. слово ги укротилъ и тѣ, като не закачили ни него, ни тѣзи, които го съпровождали, се отдалечили ⁶⁵⁾. Въ края на X в. или въ началото на XI в. нѣкои тѣлци отъ угри прѣминжли прѣзъ Днепъръ, покрай Киевъ, и заели днешната Венгрия, слѣдов. угритѣ или днешнитѣ маджари, като не били поданници на кагана, сж живѣжли тогава на дружини и сж нападали на мирнитѣ жители, на една отъ такивато дружини е попаднажлъ въ рѣцѣтъ и св. Кирилъ.

Като се почувствували приготвени къмъ великата и всенародна борба съ хозаритѣ, св. брагя, като сѣднжли на единъ корабъ, се отправили отъ Херсонъ по Азовското море (Меотийското езеро) за така нареченитѣ каспийски врата на Кавказскитѣ гори. Като прѣминжли прѣзъ тѣзи врата, тѣ скоро се отзовали въ столицата — резиденцията на кагана, гдѣто ги приели съ честь, защото тѣ носили съ себе си писмо до кагана отъ Византийскій императоръ Михаилъ. Кждѣ е била тогава резиденцията на кагана и какъвъ маршрутъ сж държали св. братя прѣзъ врѣме на пѣтешествието? По общеприетото мнѣние маршрута на тѣхний пѣтъ е билъ слѣдующия: като излѣзли отъ кораба на источния брѣгъ на Азовското море, тѣ пѣшкомъ прѣминжли долната частъ на днешнитѣ: земя на Донската войска и Астраханска губерния; дошли до Каспийскитѣ врата, подъ които се разбиралъ тѣхний проходъ въ кавказскитѣ гори, който се продължавалъ по западния брѣгъ на Каспийското море прѣзъ или около днешнитѣ градове: Кизляръ, Тарки, Дербентъ и се спрѣли въ Баку. Ако сж прѣминжли Каспийскитѣ врата, то тѣ не сж могли да се отзовжтъ въ столицата на каганитѣ — града Итиль, който е лѣжалъ при устието на Волга — за това не е трѣбвало да се прѣминава прѣзъ Каспийскитѣ врата; а трѣбвало да сж отишли въ друго мѣстопрѣбиваване на каганитѣ (каганитѣ, както забѣлжихме при описанието на градътъ Итиль, сж имали

---

65) Угритѣ, спорѣдъ Карамзина, сж заемали частъ отъ земята — Лебедия (въ харков. губер. г. Лебединъ), нѣ тѣ не били поданици на хозаритѣ. „Истор. на Рус. Господ.“ отъ Карамзина.

много резиденции; по всѣка вѣроятностъ разнитѣ врѣмена отъ годината тѣ сж прѣкарвали въ разни градове), които като се сжди по описанието на близкитѣ мѣста до Кизляръ по Ебнъ-Гавнала, може да се прѣдполага не далеко отъ Дербентъ, въ мѣстността на градътъ Кизляръ, който билъ богатъ съ лозя и расположенъ на лѣвий брѣгъ на Терека ⁶⁶⁾ На всѣкий случай на братята проповѣдници е било доста трудно да прѣминжтъ този дълъгъ пѣть до столицата на кагана. Тукъ св. Кирилъ трѣбвало да се прѣпира и съ хозаритѣ, и съ евреитѣ и съ сарацинитѣ и почти да одържи натискътъ на заслѣпенитѣ лъжевѣрія, нъ той съ тържество излѣзълъ побѣдителъ надъ сарацинитѣ, евреитѣ и хозаритѣ. Тѣхнитѣ прѣпири съ Кирилла сж извѣстни въ Панонскитѣ животоописания подъ названито „прѣпири,“ съдържанието на които е изложено въ житието на св. Константина, което е приблизително вѣрно и съгласно съ дѣйствителнитѣ прѣпири на св. Кирилла, и тѣ показватъ неговия остъръ и силенъ умъ въ защитата на християнството.

Макаръ прѣнїята на св. Кирилла и да съставляватъ, на тѣхното изложение би трѣбвало така да се каже, ядката на миссията и слѣдователно да се спрѣмъ повечко, нъ като имаме прѣдъ видъ обширността на трактата на прѣнїята и прѣдъ видъ на това, че тѣ не съставляватъ отъ себе си по Панонскитѣ Животоописания нѣщо цѣло, а само откъслаци, което цѣло до насъ не е дошло, т. е. пълния трактатъ на прѣнїята, изложенъ отъ самия св. Константинъ и прѣведенъ въ 8 части на славянски езикъ отъ архиепископа св. Методий, ний ще се ограничимъ само съ указвание тезиситѣ на прѣнїята.

Вънкашната страна на прѣнїята се състои въ слѣдующето: прѣнїята сж ставали въ врѣме на ѣдене въ присѣтствието на кагана и на прѣдставителитѣ отъ вареда; кагана трѣбвало да бжде сждия на исходътъ на прѣнїята, като лице, на което волята се ис-

66) „Духовенъ Вѣстникъ.“ ст. отъ Платонова, стр. 333 забѣл. 18.

пълнявала отъ подвѣнниците безпрѣкословно; такава нарѣдба на прѣвнѣята е била обикновенно явление въ това врѣме, и слѣдователно съставителътъ на живо-тоописанието въ това мѣсто не е отстапилъ отъ историческата дѣйствителностъ. Въпроситѣ на прѣвнѣята сж слѣдующитѣ: а) Лукавия съвопросникъ, испратенъ отъ хозаритѣ, за прѣпиране, пита св. Кирилъ: защо вие въ рѣчитѣ си се опирате на книги и отъ тука черпите мѣдростъ, а не изъ гърдитѣ, както това ний правимъ, като се не гордѣемъ съ писания? Св. Кирилъ, като поставилъ въ паралелъ на съвопросника голъ човѣкъ на когото никой не би повѣрвалъ, ако той кажеше, че е богатъ и има облѣкло и злато, послѣ го попиталъ за числого на родоветѣ отъ Адама до Мойсея, на когото безъ друго, хозаринътъ „отъ своитѣ гърди“ не извадилъ отговоръ. б) Когато дошелъ св. Кирилъ при Кагана и сѣдналъ до масата, то го попитали отъ какъвъ е родъ и звание, та да би му опрѣдѣлили едно или друго почтенно мѣсто до трапезата; св. Кирилъ диалектически прокаралъ тѣзи мисль, че той е внукъ на Адама. в) На обѣдъ, по опрѣдѣленний обичай отъ Кагана, който провъзгласявалъ „да приемъ въ името на Бога, който е направилъ всѣка тварь“, св. Кирилъ доказалъ въ прѣвнѣята троичността на лицата въ Бога; на евреитѣ доказалъ въплощението на Исуса Христа отъ Пр. Дѣва Марѣя на основание на свои съображения и отъ свидѣтелствата на вѣтхозавѣтнитѣ св. мѣжъе и пророцитѣ; прѣпиралъ се съ евреитѣ за Мойсесвия законъ по обрѣзанието, който (законъ) съ дохожданието на Исуса Христа на земята, би трѣбвало да се остави, защото всичкитѣ нарѣдби и обряди въ Вѣхтия Завѣтъ сж били само „сѣнка и прообразъ на Новия Завѣтъ въ лицето на Христа“. Подиръ това водилъ прѣпирня за иконитѣ, на които за признаването и отдаването почести евреитѣ и мухамеданитѣ обвинявали християнитѣ въ идолопоклонство, и, най-послѣ, се прѣпиралъ по въпроса заядението на свинѣе и зайци, като храна позволена отъ Бога; като се сѣди по завѣщанието Му съ Ноя, това ѣденіе не е противно на духътъ

на истинската религия. Тъй като по всичкитѣ тѣзи въпроси и теми св. Кирилъ водилъ разумна и основателна прѣпирня, то Каганътъ и хозарскитѣ начальници го помолили да разсждава още съ тѣхъ въ притчи и да отговори на слѣдующия имъ въпросъ: „коя вѣра е най-добра отъ всички?“ Разсжденията и доказателствата на св. Кирилла убѣдили всичкитѣ, като се почне отъ Каганътъ, въ това, че най-добрата отъ всичкитѣ вѣри е християнската. Тѣзи прѣпирни се свършили, послѣдствие отъ които било общанието на Каганътъ за въ бѣдѣще да се кръсти, позволенieto да се кръстѣтъ всичкитѣ желающи и приеманието християнската вѣра отъ 200 души, които, може да се мисли, сѣ били славяне, защото съ тѣхъ по-скоро е могълъ да се сближи св. Кирилъ, като славянинъ, и на тѣхнитѣ непрѣдубѣждени вѣрвания отъ всичко по-скоро е могълъ да повлияе чрѣзъ дѣйствието на своето разумно слово. Не е маловажно сѣщо внесеното въ панонскитѣ животоописания рѣшение на езичниците⁶⁷), по което за тѣзи отъ тѣхъ, които подиръ проповѣдитѣ на св. Кирилла се кланятъ на западъ, или се молятъ по еврейски или приематъ мухамеданската вѣра, се опрѣдѣля смъртно наказание; отъ тукъ е ясно, че чрѣзъ тѣзи рѣшения не само се позволява, нъ и поощрява приеманието на християнската вѣра прѣимущественно прѣдъ другитѣ, а на желающитѣ да проповѣдватъ християнската вѣра между хозаритѣ се давало свобода наравно съ проповѣдницитѣ на еврейската и мохамеданската вѣри, които тукъ успѣли вече да добиѣтъ гражданско положение; заедно съ това езичниците подиръ това се избавяли за нѣкое врѣме отъ притисканията за тѣхнитѣ религиозни вѣрвания отъ еврейтѣ, турцитѣ или сарацинитѣ, Щомъ е така,

---

?) „Който отъ васъ на западъ се кланя, или еврейски молитви прави (чете), или сарацинска вѣра исповѣдва, скоро съ смъртъ ще бѣде наказанъ отъ насъ“ (Панон. жит.) Смъртното наказание, като наказание за отстъпничество отъ вѣрата, сѣ прѣдвиждали въ закона гърцитѣ, а на агиографа, като грѣкъ, му се е прищѣло да приложи този законъ и въ Хозария, нъ въ дѣйствителностъ такъвъ едиктъ не е могло да има

то плодовѣтъ отъ миссията на св. Кирилъ и Методий въ Хозария, покрай приеманieto християнската вѣра отъ 200 тѣ души имали важно значение за въ бждѣще, при распространението на християнството на югъ въ сегашна Руссия. И наистина, подиръ миссията на св. братя християнството направило въ Хозария и въ ближнитѣ до нея страни нови успѣхи, безъ да се гледа на силната пропаганда на еврейтѣ. Епископитѣ отъ грѣцкитѣ градове на сѣверната страна на Черно море и Таврида всекога се борили съ еврейтѣ и се подвизавали между езичницитѣ и даже между самитѣ евреи въ апостолски трудове, а подиръ миссията на св. братя християнскитѣ проповѣдници сж могли вече свободно да проповѣдватъ между езичницитѣ. Въ заключение на сказанието за миссията се говори за туй, че Каганътъ написалъ до царя Михаила едно дружжелюбно писмо, въ което благодарилъ на царя за испратенитѣ имъ проповѣдници, хвалилъ св. Кирилла и неговата умна проповѣдъ за християнската вѣра и за св. Троица въ частностъ и най-послѣ увѣрявалъ царьтъ, че сега той и всички други ясно видѣли, че християнската вѣра е истинската; на основание на това той заповѣдалъ, които желаятъ да се кръстятъ, а самъ изказалъ само надѣжда въ бждѣще да се кръсти, — явно е, че послѣдното обѣщание не е било негово вѣтрѣшно убѣждение и желание, а е влизало само въ планътъ на неговата политика по отношение къмъ Византия. Съ почестъ и подарѣци сж били испратени св. братя — мисионери отъ столицата на Кагана на връщание за Византия. Нъ отъ подарѣцитѣ, прѣдложени отъ Каганътъ, св. Кирилъ се отказалъ и въ замѣна на това поискалъ да бждѣтъ освобождени заробенитѣ грѣци, каквито въ Хозария всичко се указали 20; съ тѣхъ и св. братя се върнали въ Византия.

На връщание, като прѣминавали по една безводна пустиня и омалiali отъ жажда, св. Кирилъ направилъ чудо съ прѣвръщание горчива вода, като жълчка, въ блага и студена — удобна за пиение; всичкитѣ пили, разхладили се и прославили Бога. Въ Херсонъ св. Кирилъ прѣдсказалъ за „смъртьта на архиепископа при

следующитѣ обстоятелства: като билъ на вечеря у Херсонския архиепископъ, той се обърналъ къмъ свята тителя, като искалъ отъ него послѣдно отеческо благословение, той го благословилъ и на заладений въпросъ отъ присѣтствующитѣ, които не разбирали поетѣпката на св. Кирилла, този послѣдний имъ само казалъ, че „наистина, утрѣ ще ни оставишъ и ще отидешъ при Господа (архиепископа), така се и случило. Недалечъ отъ Херсонъ се намиралъ градътъ Фулла или Фульетъ⁶⁸⁾, въ който жителитѣ били до толкова суевѣрни, щото, като продължавали обичаитѣ на своитѣ бащи — езичници, покланяли се на дърво — на единъ срастнжлъ се съ череша джбъ и нареченъ отъ тѣхъ Александъръ. Въ врѣме на суша суевѣрнитѣ жители съ молитва къмъ него, натрупвали около него различни подаръци, като не допушчали до него жени. Когато св. Кирилъ разбралъ за това, то смѣло се отправилъ къмъ тѣхъ и прѣзъ врѣме на извършване трѣбитѣ ги спрѣлъ, обърнжлъ се къмъ тѣхъ съ рѣчь, въ която доста сполучливо обвинилъ тѣхното суевѣрие; словото му подѣйствувало на суевѣрнитѣ и тѣ, като се раскаяли, позволили на св. Кирилла да вземе сѣкира и да отсѣче дървото, а подиръ това сами прослѣдовали примѣра му. Тѣ се надѣяли на това дърво, като на источникъ на дъждътъ; въ силата на джба тѣ били силно увѣрени. нъ когато прѣзъ нощъта подиръ отсичанието на джба, почнжло да вали проли-

⁶⁸⁾ Подобенъ градъ дѣйствително е сѣществувалъ въ Кримъ, недалечъ отъ Судакъ — старъ Сугдей, макаръ точно мѣстото му и да неможе да се опрѣдѣли. За такова прѣдположение дава основание а) устава на императора Андроника Палеолога (1288 — 1328), въ който подъ 99 число четемъ: *Sugdaca simul et Phulla* значи Фулла е близо билъ до Сугдей или Судакъ, защото тѣзи два града сѣ били въ една митрополия: б) живоописанието на еп. Иоанна Готскій (ж. въ VIII в.) — въ него се срѣща градъ Фулла и най-послѣ, в) устава на Льва Философа, въ който Фулеката епархия се поставя въ числото на архиепископитѣ на 36-то мѣсто, подиръ епархията Готска и Сугдейска. Историята на християнството въ Русия до Владимира“. Арх. Макарий стр. 81. Разисквания за началото на Русия, Илов. стр. 137.

венъ дѣждъ, то суевѣрието имъ трѣбвало да замълчи. Миссията на св. брата въ Хозария се свършила и тѣ отъ Херсонъ се отправили право за Цариградъ, където царьтъ, патриархътъ Фотий и народътъ приели просвѣтителитѣ съ почестъ, за каквато тѣ били достойни като апостоли, които сж проповѣдвали християнската вѣра между езичниците, еврейтъ и турцитѣ въ Хозария.

Зърното на светото слово, посѣяно отъ славянския просвѣтителъ св. Кирилъ на религиозната нива въ страната на хозаритѣ, могло е отъ всичко по-скоро да падне въ сърдцата на езичниците и при това на славянитѣ, които много сж били тука, като на желающа да слушатъ проповѣдь отъ християнския учителъ; отъ тѣхъ по всѣка вѣроятностъ, се е съставила и църква още когато е билъ въ столицата на каганътъ св. Кирилъ. И така св. Кирилъ особено и братъ му св. Методий вслѣдствие на тѣхнитѣ проповѣди въ хозарската земя, покрай своитѣ послѣдующи трудове въ Моравия и въ др. славянски земи, можтъ справедливо да се считатъ славянски апостоли и на рускитѣ — славяне.

г. Самоковъ

5/III 1896 г.

Прѣвелъ: **Хр. М. Тошевъ.**

Руманската църква въ периода на независимостта ѝ отъ цариградския патриархъ

(Продължение отъ VI Кн.)

II. Очеркъ на историята на руманската църква.

Както въ гражданско, така и въ църковно отношение Румания дълго време не е била самостоятелна

За времето, когато руманския народъ е приелъ християнската вѣра, нѣма точни свидѣтелства и записвания; само едно нѣщо може положително да се каже, че руманитѣ сж приели християнството не отъ венгритѣ, а отъ българитѣ, при това не по късно отъ края на IX в. Така трансилванскитѣ лѣтописи разказватъ,

че въ края на X в. маджарския владѣтель на Трансильвания, язичника Гиулъ, подигналъ гонения противъ християнитѣ румани въ своята областъ и че тѣ биле християни отъ източното исповѣданіе*).

Какъ е било наредено на първо врѣме отъ българитѣ църковното управление, остава съвършено неизвѣстно. По всѣка вѣроятностъ не е имало отредени отдѣлни епископски катедри, а църковното управление въ Румания е било възложено на българскитѣ погранични архиереи, които чрѣзъ свои екзархи сж надзиравали духовенството на руманската църква. Но когато вече руманитѣ се освободили отъ властѣта на българитѣ и образували отдѣлно и независимо господство, тѣ тутакси се погрижили да иматъ свой епископъ. За това свидѣтельствува една официална записка (отъ 1359 г.), която се спазила въ протоколитѣ на цариградския патриаршески синодъ, напечатани отъ Миклошича подъ името: *Acte Patriarchatus Constantinopolitani* *). Отъ тая записка се вижда, че угровлашкия воевода Александъръ искалъ отъ цариградския патриархъ епископъ свой затова, че желаялъ да се намѣрва съ своя народъ подъ висшата властъ на цариградския патриархъ. Коя е била тамъ до това врѣме църковната властъ, въ записката не се споменува; но необходимо трѣба да се прѣдположи, че руманитѣ въ църковно отношение зависѣли отъ прѣдставителитѣ на българската църква и че сега, подиръ свалянието на политическото иго на българитѣ, тѣ намѣрили за несгодно да бѣдѣтъ подъ църковната властъ на по прѣдишнитѣ си господари. Въ записката тѣхния воевода давалъ клятвенно обѣщаніе винаги, неизмѣнно да се подчинява подъ властѣта на цариградския па-

*) Тѣзи свѣдѣнія сж земени отъ „Вѣстникъ Европы“ 1877 г. т. V, стр. 388—387. Сравни: *Constitution du 30 juin (12 juillet) 1866, avec les modifications y intraduites en 1879 et 1884. Bucarest. 1884.*

**) Виж. Фесслер *Geschichte von Ungarn*; изд. 2 1867 г. т. I, стр. 110; а по Голубинскій 346 стр. Вижъ „Краткій очеркъ православныхъ церквей. болгарской, сербской и румынской“. Москва 1871 г.

*) Виж. *Acta Patriarch.* II, 230, а у Голубинскій стр. 363.

триархъ за въ бѣдѣще и задѣлжение да приема епископи, избрани и посветени именно отъ цариградския патриархъ. Цариградския патриархъ изпълнилъ пробата на воеводата и поискаръ, щото воеводата да потвърди общанието си съ писменъ актъ. Но клятвеното общание, дадено отъ воеводата Александра, се изпълнявало малко врѣме; между 1389—1394 г. г. ние намѣрваме митрополията на Руманитѣ (която се наричала угро-влашка) подъ властѣта на Охридския архиепископъ **). Отъ 1396 г. угровлашката митрополия пакъ била подъ властѣта на Цариградската патриаршия ***). Но подъ 1456 г. отново намѣрваме свидѣтелство, че митрополита на угровлахия билъ подъ властѣта на Охридския архиепископъ. За по подирнитѣ врѣмена нѣма прави свидѣтелства дори до половината на XVII вѣкъ. На основание на нѣкои факти, се пакъ, може да се мисли, че въ продължение на XVI и първата половина на XVII в. в. угровлашкитѣ митрополити били подъ властѣта нито на Цариградския патриархъ, нито подъ властѣта на Охридския архиепископъ, а били афтокефални. Твърдѣ е възможно, че митрополититѣ си присвоили право на автокефалност сами, само съ съгласието на своитѣ господари и безъ всѣкаква дѣйствителна отстъпка на това право отъ страна на по прѣдишното тѣхно духовно началство. При това тѣ даже прѣименували себе си отъ митрополити въ архимитрополити *). Отъ половината на XVII в. угровлашкия митрополитъ наченалъ да признава върховната властъ на цариградския патриархъ; така споредъ Влашката Кормча книга, напечатана въ 1652 г., угровлашкия митрополитъ се наричалъ екзархъ на Цариградския патриархъ. Зависимостѣта на митрополита отъ патриарха състояла въ това, че той изобщо го признавалъ за висша инстанция въ случай на такива дѣла, които надминуваѣ неговата властъ, така напримѣръ съ патриаршеско

**) Ibid.

*) Ibid.

*) Гулобинскій, стр. 365.

утвърждение митрополита поставялъ епископа на своята митрополия. Колкото се отнася работата до избирането на митрополита, то това право принадлежало на особена коммисия отъ членовѣтъ на народното събрание съ утвърждаването на княза; а отъ патриарха се изисквала само най висшата санкция (утвърдяване).

Колкото се отнася работата до политическитѣ права на митрополита и на епископитѣ въ руманското господарство, то всичкитѣ тѣ били членове на народното събрание, а митрополита билъ първия прѣдседателъ на народното събрание.

Органи на епархиалното управление въ всѣка епархия били: 1) духовна консистория, която се намирала при архиерея, 2) окръжни протоиереи, които управлявали бѣлото духовенство въ епархията и 3) окръжни архимандрити или игумени, които управлявали манастиритѣ.

За приготвянието къмъ църковнитѣ длѣжности при всѣкой архиерей имало духовна семинария съ правителствена поддръжка на възпитаницитѣ въ всички епархии.**).

Въ първитѣ врѣмена на своето сѣществуване Молдавия така сѣщо, както и Влахия, имала свои митрополити, които зависяли отъ цариградския патриархъ. Около 1456 г. молдавската митрополия прѣминала изъ подъ властта на Охридския Архиепископъ, поради това, че въ Цариградъ била приета унията. Отъ 40-та година на XVII в. тя пакъ се възвърнала къмъ Цариградъ. Относително зависимостта на молдавския митрополитъ отъ Цариградския патриархъ писателя Кантемиръ за това врѣме, т. е. края на XVII и началото на XVIII в. в., казва слѣдующето: „Молдавския митрополитъ въ источната църква има особена честь прѣдъ всички други. Той, макаръ и да не носи името патриархъ, но и на никого не е подчиненъ, защото макаръ благословението за митрополитското достойнство да

**) Голубинскій, стр. 367—367; Silbernagl—Verfassung ind gegenwärtiger Bestand sämtlicher Kirchen des Orients. § 142 Landshuf. 1865.

приема отъ цариградския патриархъ, но не може чрѣзъ това благословение нито да бѣде избранъ, нито да бѣде сваленъ, както това може да става съ другитѣ митрополити. Когато молдавския митрополитъ получи отъ княза потвърждение, то трима епископа молдавски извършватъ религиозния обрядъ и писмено явяватъ на патриарха, че „(име рекъ) смиренния, богобоязливия и учения мъжъ, въ призванието на помощъ Св. Духа, но не отъ други нѣкакъвъ отъ човѣчeskата воля зависящъ начинъ, е избранъ“. Сжщото така и княза съ особенно писмо съобщава на патриарха, което по никой начинъ патриарха не може да отмѣни, а е длъженъ въ всичко да изпълни волята на княза. Освѣнъ това молдавския митрополитъ е съвсѣмъ свободенъ и отъ данѣкъ, който се плаща на патриарха подъ гръцкото название кинотиносъ ке воионасъ (т. е. *κινωτινος και βοηθιας* — общение и помощъ); той не е обязанъ отъ никакъвъ законъ да се допитва отъ патриарха за нѣща, прѣдприети или които ще прѣдприеме молдавската църква, но има такава сжщо голѣма власть въ своята митрополия, както Охридския патриархъ въ своята^{*)}). Въ приведенитѣ думи на Кантемира твърдѣ ясно се вижда пристрастието на автора къмъ отечеството му. Кантемиръ съ особенна сила набляга на това, че молдавския митрополитъ на никого отъ патриарситѣ не е подвластенъ, и вижда въ това обстоятелство нѣщо приятно за националната честъ. По това увѣряване на Кантемира противорѣчи на историческитѣ факти. А въ сжщность молдавската епископия въ врѣмето на Кантемира получавала св. Миро отъ Цариградъ, управлявала се по сжщитѣ тия църковни закони, каквито биле и въ гръцко-источната църква, митрополита получавалъ благословение при встъпването си на катедрата отъ цариградската патриаршия и пр. Въ тия отношения не може да не се види каноническото подчинение на молдавската църква подъ властѣта на Цариградския патриархъ, макаръ това подчинение по голѣмата частъ и да не се

*) Описание Молдавіи стр. 367.

простираше на вътрешното управление на молдавската църква.

Политическият права на молдовския митрополитъ били сжщитѣ, каквито и на Влашкия митрополитъ. Устройството на епархиалното управление въ молдавскитѣ епархии било сжщото. За приготвяние на свещеннослужители имало при митрополита за цѣлото княжество само една семинария*). Енорийското духовенство на княжествата въ XVII и XVIII в. в. давало данѣкъ всѣка година въ полза на епископа, така напр. свещеника плащаль около 3 лева пари, една лисича кожа, или кожа отъ куна (златка)**).

Наедно съ приеманieto на Християнството отъ истинното исповѣдание, руманската църква приела сжщитѣ тѣзи църковни закони, у които се придържали въ цариградския патриархатъ. Така въ XV в., когато управлявалъ Стефанъ Великий (1456 — 1504 г. г) официаленъ канонически сборникъ била Синтагмата на Матвѣя Властаря¹⁾ въ славянски прѣводъ, тѣй като славянския езикъ билъ напълно разбираенъ отъ руманитѣ. Тая синтагма е била въ употребление до половината на XVII в., т. е. до това врѣме, до когато не се явили канонически сборници, написани на румански езикъ.

Първия канонически сборникъ на руманский езикъ билъ прѣведенъ Номоканона на Мануила Малакса²⁾ отъ нѣкого си Евстратия изъ Молдова въ 1632 г. Подиръ нѣколко години (1640 г) билъ напечатанъ въ манастиря Говара новъ единъ сборникъ подъ названieto Pravila mika (кратки правила), който съдържа въ себе си 159 глави. Тоя сборникъ прѣдставлява отъ себе си прѣвода на Котелериева номоканонъ, направенъ отъ славянский езикъ на руманский съ труда на игумена Михаила Моксалия. Въ 1652 г. въ Тарговица, по благословението на угровлашкия митрополитъ Сте-

*) Silbernagl, op. cit § 142.

**) Кантемиръ, стр. 370.

1) Синтагма значи събрание. Прѣв

2) Номоканонъ, систематически сборникъ отъ църковни закони. Прѣв.

фана, билъ издаденъ други румански канонически сборникъ, подъ названието: *Pravila cea mare* или съ други думи: *Zudreptarea legii*. Тоя църковенъ-юридически сборникъ състои отъ двѣ части. Първата часть е разделена на 417 глави. Първитѣ 314 нейни глави съставляватъ сборника на Мануила Малакса, а послѣднитѣ 103 глави сж заети изъ други сборникъ: *Pravilele imperatosci*, издаденъ въ 1646 г. отъ Василия Дупула и съдържа въ себе си византийскитѣ земледѣлчески закони и законитѣ за углавнитѣ наказания. Въ втората часть се съдържатъ въ скрътенъ текстъ правилата на съборитѣ и на отцитѣ, на които е писалъ своитѣ тълкования Аристинъ, наедно съ самитѣ тълкования на тоя послѣдния. Въ края има прибавени въпросо-отговоритѣ на св. Анастасия Синаита. Тоя сборникъ е билъ одобренъ отъ църковната власть и обявенъ официално каноническо ръководство за руманската църква. Въ 1722 г. той билъ прѣведенъ на латинский езикъ. Отъ сборника *Pravila cea mare* и общитѣ канонически сборници въ 1853 г. влашкия митрополитъ Нифонтъ составилъ особенъ канонически сборникъ: *Manuelu de pravila bisericeasca*, който и до сега тамъ е въ всеобщо употребленіе. Той е разделенъ на 6 глави, отъ които послѣднитѣ не говорятъ за брака.

Въ практиката руманската църква употребява и гръцкия Пидалионъ въ прѣводъ, направенъ въ 1844 г. отъ молдавския митрополитъ Вениамина Костаки или въ прѣработване отъ митрополита Шагуна 1871 г. *); той носи названието: *Enchiridion ad eadem cartemankale de canone*.

Отъ приведенія краткъ очеркъ на историята на руманската църква ясно се вижда: а) руманската църква; е основана отъ Българската Света Църква б) първоначално руманската църква се е намѣрвала

*) Православно црквно правъ, Никодима Милаша. Зодаръ 1890 стр. 198—101. Biener, De collectionibus canonum, 43—46. Zacharia — Historia jur. dr. roman. qel. 98—99. Zacharia E. Die Handbücher des deistlichen R. 23—24. Голубинскій Е. оq. cit стр. 356—360 Розенкамперъ—Обозрѣніе кормчей, стр. 71 и др.

подъ непосредственната властъ на българската църква; в) по късно руманската църква се намѣрвала подъ властѣта на Цариградската патриаршия; г) руманската църква нѣколко пѣти приминавала подъ властѣта на Охридската Архиепископия; е) имало опитвания отъ страна на руманската църква да се освободи отъ властѣта на цариградския патриархъ, но тѣзи опитвания се правили повечето отъ свѣтската властъ руманска отъ чисто политически интереси; а съ промѣняването на политическитѣ обстоятелства сѣщата тая свѣтска властъ, която прѣди се грижила да добие за руманската църква автокефалностъ, пакъ се сбръщала къмъ Цариградския патриархъ съ своитѣ нужди и пакъ давала клѣтва и увѣрение, че ще му бѣде покорна. Отъ половината на XVII в. и до половината на сегашното столѣтие руманскитѣ митрополити не наричали себе си другояче, освѣнъ екзархи на цариградския патриархъ, което било и официално записано въ тѣхнитѣ църковно юридически сборници както напр. въ Кормчата отъ 1652 година.

г. С. 18. Мартъ, 1897 г.

Политиката на турското правителство по отношение къмъ християнскитѣ подданници и тѣхната религия.

(Продължение отъ VI Кн.)

Относително устройството на Християнскитѣ общини, то, както погорѣ е казано само Католицитѣ добили права до нѣйдѣ отлични отъ другитѣ Християнски подданници на Турция, всичкитѣ други християнски общини иматъ еднакво устройство. То първоначално било дадено само на гърцкия патриархъ, а по сетнѣ и на различнитѣ секти. Слѣдователно, достатъчно се расправи за устройството на православнитѣ гърцки общини, за да се има прѣдставление за другитѣ християнски общини. съ изключение на католическата. Гърцката община или гърцкия патриархъ прѣдставяватъ въ себе църковно-граждански сѣюзъ, съ собствена религия, администрацията и сѣдѣтъ. На общи-

ната била обезпечена религиозната свобода, безпрѣ-
 пятвенно се извършвали църковнитѣ обрѣди и по-
 грѣбение на мъртвитѣ по стария обичай. Църквата
 могла да владѣе принадлежашитѣ ѝ отъ старини здания
 и, съ съгласие на турското правителство, да ги по-
 правя; църковнитѣ здания и гробища били неприкос-
 новенни. Църковно-гражданското управление на общи-
 ната принадлежало на патриарха, на епископитѣ и на
 клира (църковниците); тя, особено патриарха като
 прѣдставителъ на управлението, били отговорни прѣдъ
 портата за покорността на православнитѣ поданници
 и за изпълнението отъ тѣхъ длъжноститѣ относително
 къмъ държавата; съгласно съ туй, било имъ дадено
 право да защитаватъ едно-вѣрцитѣ си прѣдъ турското
 правителство. Прѣдставления прѣдъ портата въ полза
 на православнитѣ патриарха извършвалъ и въобще
 всички сношения съ портата се водили посрѣдствено
 чрѣзъ великия логотетъ, който служи за посрѣдственна
 инстанция между портата и патриарха, по дѣла на
 гражданското управление и комуто принадлежело пра-
 вото да контролира синодалнитѣ постановления за на-
 значаванieto на нови архиепископи и епископи, безъ
 което тѣзи постановления немали сила. За глава на
 църковно-гражданското управление въ общината е билъ
 патриарха; той ръководи дѣлата заедно съ синода,
 който се състои отъ по първитѣ архиепископи. Въ
 църковно отношение патриаршескитѣ длъжности сж
 слѣдующитѣ: надзоръ надъ църквитѣ, мѣнастиритѣ и
 тѣхнитѣ имущества, назначаване и низложение ар-
 хиепископитѣ и епископитѣ и сждъ надъ духовен-
 ството; по исканието на патриарха, портата била
 длъжна да издава ферманъ за новоизбраннитѣ епи-
 скопи; безъ патриаршеско съгласие и безъ участието
 на неговия пълномощникъ тя (портата) неможе да
 арестува митрополити, епископи и въобще лице което
 е облечено въ по високъ духовенъ чинъ. Относително
 гражданското управление на патриарха подлѣжатъ:
 безусловна юрисдикция въ брачнитѣ дѣла, сждъ въ
 всичкитѣ граждански дѣла въ този случай, ако тѣжа-
 щитѣ се и двѣтѣ страни сж съгласни да прѣдадѣтъ

дѣлото на негово рѣшение, надзора за православнитѣ и исправната полицейска власть надъ тѣхъ, и, право да взима отъ клира и мирянетѣ данѣкъ за църковна цѣль. Епископитѣ съставляватъ по долната инстанция и водятъ църковно-гражданскитѣ дѣла въ Епархиитѣ си. А патриарха може да бѣде сѣденъ само отъ императорския диванъ (турската касація), но жалбитѣ противъ него могатъ да бѣждѣтъ подавани и обвиняванъ само посредственно или направо отъ Синода. Само въ единъ случай портата може да дѣйствува самостоятелно противъ патриарха, — въ държавна измѣна (прѣдателство) отъ негова страна. Патриарха е освободенъ отъ данѣкъ и други държавни повинности, съ исключение на специални влогове, точно прѣдписани въ бератѣтъ. Правото за избирание патриархъ принадлежи на синода. Избиранieto става по такъвъ начинъ: Когато овдовѣе патриаршеския прѣстолъ, синодалнитѣ членове и епископи, които се намиратъ въ Костантинополъ, събиратъ се въ патриаршията, която се намира на фенеръ, и тукъ, въ присѣдствието на царския комисаръ, гласоподаватъ за трима кандидати. Изборния резултатъ се съобщава на народа, т. е. на двѣ групи избрани прѣдставители, една отъ духовенството, една отъ търговци и въобще отъ цариградски граждани, които се събиратъ и очеквтъ въ прѣдната синодална стая (зала) рѣшението. Събранието отдава прѣдпочтение на едного отъ тримата кандидати съ думата: „аксиосъ“, съставлява се протоколъ на избора и се подписва отъ всичкитѣ присѣтствующи. Слѣдъ туй синода приготвява официаленъ докладъ на портата за избора на новия патриархъ; Слѣдъ получаванieto му портата издава бератъ съ който утвърждава новия патриархъ въ този бератъ подробно се изброиватъ всичкитѣ права и длѣжности на патриарха, на синода и въобще всичкитѣ привилегии на Гърцката Църква. На другия день слѣдъ избора, новоизбрания отива на визита при великия Везиръ и послѣдния му прѣдава берата. Патриарха може да бѣде сваленъ отъ портата или самостоятелно или по исканието на синода. Първия случай е възмо-

женъ само вслѣдстви на държавна измѣна отъ патриарха А синода трѣбва да иска отъ портата свалянието на патъиарха по двѣ основи: първата е, ако той лошо управлява църквата, и втората е, ако той грѣши противъ догматитѣ да православната църква. Но единъ отъ тѣзи два пункта или и по двата заедно синода може да произведе слѣдствие (дознание) и ако се укаже патриарха виновенъ прѣдставлява се на портата официаленъ докладъ за неговото низложение. Тогава портата обявява за сваленъ патриарха и синода пристѣпя къмъ новъ изборъ.

Главно отличие въ устройството на Католическата община въ турция отъ другитѣ Християнски общини заключава се въ това положение, което притѣжава папата, като глава на католицитѣ турски подданници, и което нѣма нищо общо съ положението на православнитѣ патриарси. Папата нѣма никаква отговорностъ за католицитѣ подданници на турция, той не дава на портата Гаранция (поручителство) за тѣхната покорностъ, както другитѣ патриарси; както папата, така и католическата църква, която е въ турция, подъ неговото върховно управление нѣматъ никаква свърска съ Османската държава. Папата назначава Епископъ безъ никаква намѣса на общината и безучастието на портата; католическото население въ турция отъ духовенството което стои въ най тѣсна свърска и изключителна зависимостъ на Папския прѣстолъ. Католицитѣ, подданници на турция, ако и да плащатъ харачъ (и други даждия) и се прѣдставляватъ сѣщо такива подданници на Портата, както и Гърцитѣ, но тѣхната община е съвършено изключена отъ вѣдомството и влиянието на турското правителство. Тогава като гърцката църква, при всичката си отдѣлностъ отъ държавата, и пакъ има видъ на правителствено учрѣждение въ Отоманската Империя, а Католическата църква и органитѣ ѝ въ турция нема мѣсто-Иностранна държава, въ която сѣ приспособени не начала на вѣтрѣшнитѣ държавни права, но съ права и подпокривителството на международнитѣ договори; — когато Гърцкия патриархъ въ извѣстно отношение е

държавна власт, а Католическитѣ Архиепископи и Епископи заели положение, което може да се сравни съ положението на иностраннытѣ миссии (-посланицитѣ). Такъвъ начинъ въ уредбата нѣма оправдание въ Корана и положително е незгоденъ за турция. Ако турското правителство го е допустнало то е направило туй като се прѣкланя прѣдъ необходимостта — прѣдъ силата; слѣдъ туй опитванията на султанитѣ като несполучили да утвърдятъ властта си въ западна Европа, Портата била принудена да заключи миръ съ Християнския западъ и да допустне на френцитѣ, т. е. на Католицитѣ за такова сжществуване въ турция, което при възможно съгласие съ общитѣ начала за организациитѣ на Християнскитѣ общини, въ сжщето врѣме се намирало въ съотвѣтствие съ особеноститѣ на Католическата религия.

Такъво било юридическото положение на Християнетѣ въ Турската Империя отъ половина XV до край на XVIII вѣкъ. Естествено ражда се въпросъ: до колко то се проявяло въ дѣйствителния животъ, съотвѣтствувалъ ли е факта на законата буква, дѣйствително ли сж се оказвали Християнскитѣ права, тѣхната свобода личната неприкосновенностъ и имуществото, турското правителство всѣкога ли се е отнасяло съ уважение къмъ Християнскитѣ общини и не е ли правило опити да наруши привилегиитѣ имъ? За разрѣшаване на този въпросъ е необходимо прѣди всичко да се различава вътрѣшната политика на портата, като централно правителство, отъ системата, по която се практикувало въ отношение на подолната турска администрация и Османското население къмъ Християнското население.

За централното турско правителство трѣба да се каже, че то въобще уважавало единъждъ даденитѣ права на Християнетѣ и се стараяло да се съобразява съ тѣхъ, ако не сжществително, то поне за форма. Разбира се всѣкое дѣло има изключение. Вътрѣшенъ мотивъ, благодарение че Християнетѣ добили права, билъ: снисходителностъ и търпимостъ на турскитѣ султани къмъ Християнетѣ. Но между султанетѣ, които бивали

на прѣстола на три и половина вѣкове слѣдъ завоеванието на Константинополь, и между придворнитѣ, които сж имали на тѣхъ поголѣмо влияние, бивали лица, които се отличавали съ противоположни качества, които били съ фанатическа отрова къ Христианетѣ. Когато въ ржцетѣ на такива лица прѣминавало управителното Кормило, портиното настроение се измѣнявало и на Христианетѣ грозила сериозна опасностъ; уважение къмъ тѣхнитѣ права прѣставало да бжде правило на Господарственна мждростъ на султанетѣ и се пораждала идея за съвършенното истрѣбление на Христианетѣ и тѣхната религия. Подобна опасностъ се появила за константинополскитѣ Христиане въ 1536 год. при Сулеймана I, който билъ най-талантливия пълководецъ и най-способния организаторъ на държавата, но въ сжщото врѣме се отличавалъ съ мусулманска ортодоксалностъ и съ фанатическа привързаностъ къмъ исляма: ни единъ турски Султанъ не е направилъ, толко джамии (мечети) и не е прѣобърналъ толко Христиански храмове въ джамии, колкото Сулейманъ. При него фанатическата строгомухамеданска партия, която се е състояла отъ улеми, повдигнала глава и внушила на Султана идея за необходимостта да унищожи или да прѣобърне Христианскитѣ храмове въ джамии въ Константинополь, въ туй число и патриархията. Законността на такава насилственна мѣрка съ туй се доказвала, че Константинополь не се е доброволно подчинилъ на завоевания Мухамеда II, не бѣ се прѣдалъ на Капитулация, но съ сила билъ прѣвзетъ. Султана често се подавалъ и вечъ на прѣдставленията билъ готовъ да издаде заповѣдъ на туй, щото духовенството да си прибере книгитѣ съ църковнитѣ принадлежности и да очистятъ църквитѣ. За щастие въ туй врѣме патриарха узналъ за угрожащата опасностъ и посѣвѣта на великия везиръ, който не одобрявалъ Султановото намѣрение, успѣлъ да я прѣдотвърне. Той заявилъ, че Константинополь не билъ прѣвзетъ съ силата на орѣжието; а една частъ отъ града устѣпила подъ натиска на осмалиитѣ, а другата заедно съ императора Константина доброволно се

прѣдала на капитулация. За увѣрение на своитѣ думи Патриарха довелъ изъ Одринъ двама турци по стари отъ 100 години за свидѣтели, които увѣрили съ своя авторитетъ, като казвали, че били участници при прѣвзиманieto на Константинополъ и служили въ войската на Мухамеда II въ качество на яничари. Тѣ за-свидѣтелствovali, че наистина Константинополъ съ императора се прѣдали на Мухамеда II на капитулация. До колкото се знае свидѣтелството имъ исторически се оправдава, но да се неприема не било възможно, особено прѣдъ видъ на туй, че първия сановникъ въ държавата, великия везиръ, искалъ да повѣрва въ туй свидѣтелство и другитѣ убѣждавалъ да повѣрватъ на свидѣтелскитѣ показания. Усилията на ужаситѣ да притѣнятъ Християнството изъ Константинополъ не се удали (Martini Crusii, Turcograecia p. 156—163). Отъ послѣдующитѣ царствования най-трудно врѣме за Християнетѣ настанало въ царуването на Мурата III (157—1595) и Мухамеда III (1595—1603). Въ тѣзи врѣмена нортата била враждебно настроена противъ християнетѣ и много пѣти се повдигалъ въпросъ за унищожението на християнетѣ и на всичкитѣ християнски църкви въ държавата. Въ 1577 година грамадни сумми пари и най голѣми усилия били потрѣбни, за да се спасѣтъ константинополскитѣ църкви, въ 1595 година фанатическата Султанова майка искала сицилийска вечерна на всичкитѣ християне въ Отоманското царство (Von kammer, Geschichte des osmanischen Reiches T. IV, s. 260). Тѣзи и други подобни случаи породени отъ нетърпимостъ и турски и фанатизмъ безъ мотиви отъ никакви висши господарствени съображения, може да се считатъ като исклучение отъ общото правило. Тѣзи явления сж бивали случайни, прѣдизвикани отъ лична вражда къмъ християнетѣ и турскитѣ управители не сж имали сериозни резултати. Повечъ отъ интересъ иматъ враждебнитѣ дѣйствия на турското правителство. Къмъ християнетѣ и побутвание въ областъта на правата имъ, прѣдизвикани отъ течение на държавния животъ въ турция, и нейната вънкашна и вътрѣшна политика.

Тѣзи дѣйствия иматъ такъвъ видъ, че турското правителство е противъ желаніята, като се поудава на независимата отъ него воля на въпросното течение, да се нарушава или угрожава на основнитѣ християнски права; то уважава тѣзи права и е готово свято да ги пази, но самитѣ християне да не прѣдизвикватъ таково обѣрщание и правата би останили въ цѣлостъ, което е полезно и за държавата. Къмъ разрѣда на такива дѣйствия се отнасятъ: репрессалии (притѣснителна мѣрка), условни стѣлкновения на турция съ християнскитѣ Европейски народи, мироприятие, прѣдизвикано отъ интриги и бѣрканицитѣ на християнскитѣ общини и тѣхнитѣ взаимни расправи, най-сетнѣ реакцията противъ католичеството и католическата пропаганда.

(Слѣдва).

Българска Екзархийска Църква

(Продължение отъ IV и V Кн. отъ И. С. Палмовъ)

Избиране и утвърждение Епархиалнитѣ мирски и духовни избиратели. Чрѣзъ всѣки три години ставатъ обикновено избори на нови избиратели. Прѣди три мѣсеци до истичание на три годишния срокъ Екзархъ наедно съ Екзархийския свѣтътъ распроважда окръжно послание къмъ архиеритѣ, а когато тѣхъ ги нѣма къмъ намѣстницитѣ наедно съ епархиалнитѣ смѣсени свѣти — съ прѣдложение да направѣтъ избори на избиратели за слѣдующия тригодишенъ срокъ. Подиръ получаванieto на това писмо епархиалния архиерей или негова намѣстникъ наедно съ членовѣтъ на смѣсенія епархиаленъ свѣтътъ съставятъ списъкъ на кандидатитѣ избиратели въ извѣстна каза, въ която се намѣрва катедрата на Епископа, и распроваждатъ писма въ всичкитѣ други главни градове на тая или оная каза и нахия на извѣстна Епархия, щото и тѣ да съставѣтъ подобенъ списъкъ на своята каза или нахия. Въ тия списъци трѣбва да бѣждатъ посочени отъ едно до три имена, по едно отъ най-важнитѣ градове и села на

казата или на нахията, при това, отъ най-виднитѣ и най-способнитѣ жители — отъ Православнитѣ Христиани, клирици или мирене, поданници на турската империя и не по-млади отъ 30 години Списъка на имената, засвидѣтелствуванъ съ подписитѣ и църковния печатъ, смѣсенія съвѣтъ на главния градъ на казата или на нахията испроважда съ особено отношение къмъ Христианскитѣ старѣйшини (ихтияръ мездлижъ) *) на главния градъ, така също и въ другитѣ градове и села на същата каза или нахия — съ прѣдложение да се събержтъ по-скоро на засѣдание подъ прѣдсѣдателството на свойтъ свѣщенникъ за избиране, чрѣзъ тайно гласоподавание и по вишегласието на гласовѣтъ отъ 3—5, споредъ мѣстността, лица (отъ които, най-малко едно лице трѣбва да бѣде духовно), които се намѣрватъ въ списъка. Актъ затова подписанъ отъ участвующитѣ печати на кмета се испроваждатъ въ смѣсенія съвѣтъ на главния градъ на казата и нахията. Подиръ получванието отъ старѣйшинитѣ извѣстие за изборитѣ на смѣсенія съвѣтъ, който е съставлявалъ списъка, събира се тутакси на засѣдание и отбѣлѣзва отдѣлно всѣко избирано отъ старѣйшинитѣ лице. Послѣ лицата, на брой отъ 3—5, които сж получили чрѣзъ тайното гласоподавание повече гласове въ избирателнитѣ списъци на старѣйшинитѣ, считатъ се законно избрани. Актъ затова, подпечатенъ съ църковния и кметския печатъ, подписанъ отъ всичкитѣ членове на събранието, испроважда се до архиреятъ, а въ негово отсъствие до намѣстника, наедно съ избирателнитѣ записки на старѣйшинитѣ, въ доказателство на туй, че изборитѣ сж станжли правилно. Когато по такъвъ начинъ бѣде получено извѣстие за изборитѣ, архиреятъ или намѣстника му наедно съ смѣсенія епархиаленъ съвѣтъ провѣрватъ правилността на станжлитѣ избори, внася това въ протоколъ съ прилагание извѣстието за изборитѣ, които се пазжтъ въ

---

*) Старѣйшини на една или друга община, които съставляватъ съвѣтъ, който се занимава между другото съ расхвърлянето на данѣцитѣ и съ разглежданието на оплакванията.

архивата, а на законно-избранитѣ избиратели проважда едно официално удостовѣрение, съ което тѣ сѣ длъжни да се явяватъ въ течение на тригодишния срокъ на избирателнитѣ събрания въ епархията. А въ случай, ако въ течение на тригодишния срокъ нѣкои отъ избирателитѣ умре или се прѣсели въ друго нѣкое мѣсто, затова извѣстятъ веднага на Епархиалния архиерея, който свиква смѣсенія епархиаленъ съвѣтъ на засѣданіе, въ което, чрѣзъ тайно гласоподаване и по вишегласіе, избиратъ оногова, който въ общото избирателно събрание на основание на избирателнитѣ записки на старѣйшинитѣ е получилъ абсолютно вишегласіе. Избрания по такъвъ начинъ избирателъ изпълнява своята обязанность до истичаніе на тригодишния срокъ подиръ което той отново може да бѣде избранъ за слѣдующия тригодишенъ срокъ, съгласно съ горѣ поменжитѣ правила.

Избиране на Енорийскитѣ свещеници. Никой не може да бѣде рѣкоположенъ за свещеникъ, ако не бѣде назначенъ къмъ нѣкоя енорийска църква. А за избираніето на тая или друга Енорийска църква свещеникъ епархиалния архиерей писмено прѣдлага на смѣсенія съвѣтъ на казата или на нахията, въ която се брои извѣстна Енория, привиква отъ духовнитѣ всички свѣщенници и диаconi, а отъ мирянитѣ прѣиму-щественно — състоятелнитѣ, по-забѣлѣжителнитѣ и образувани хора отъ извѣстна енория на избирателно събрание въ църквата, което подъ прѣдсѣдателството на архиерейския намѣстникъ, чрѣзъ тайно гласоподаване, избиратъ единъ отъ кандидатитѣ, които желаятъ да завзематъ мѣстото на показана енория. За това веднага съставляватъ, съ подписитѣ на двамата избиратели, актъ, отъ който единъ екземпляръ се пази при църквата, а единъ който се вписва въ особена книга веднага се проважда до архирейтъ съ просба отъ мѣстния смѣсенъ съвѣтъ да утвърди избора и да рѣкоположи избрания въ свещеникъ за показана църква на Енорията. А отъ кандидата за свещеническото мѣсто се изискватъ слѣдующитѣ качества: а) той трѣбва да бѣде подданикъ на Турската имперія, б) не по-

младъ отъ 25 години, в) родомъ Българинъ, ако ено-
рията е чисто Българска, а ако енорията е съсена. отъ
Българи и не-Българи, то, той, трѣбва да знае освѣнъ Бъл-
гарски и языка на останжлото свое паство; въ не-Бъл-
гарска енория Българския Езикъ не е задължителенъ за
свещеника; г) трѣба да има нѣкакво, което да отго-
варя на званието му, образование, а именно трѣбва да
има поне каквото да бѣде елементарно точно познание
за православната християнска вѣра и за обрѣдитѣ на
църквата; д) трѣбва да се отличава съ правомисленіе
относително православната вѣра; е) съ благоразсуд-
ителность и съ безукоризнено поведение; ж) трѣбва да
заслужи добро за себе си мнѣніе. както у Християнитѣ,
така и у не-Християнитѣ и з) трѣбва да прѣдстави
свидѣтелство отъ духовника, че той, споредъ священ-
нитѣ правила, нѣма никакви прѣпятствия за ржкопо-
лаганіето му въ свещеникъ. Щомъ архиерейтъ проше-
ніето получи относително избрания кандидатъ, пови-
ква смѣсенія епархиаленъ съвѣтъ, съобщава му съ-
държанието на прошеніето, и ако избрания кандидатъ
удовлетворява всички изисквани качества и ако избора
му е станжлъ правилно, то всичко това се вписва въ
протоколъ и архиерейтъ послѣ туй извършва ржкопо-
ложението на избрания кандидатъ съгласно съ църков-
нитѣ постановления и обрѣди. А ако се открижтъ нѣ-
какви неправилности, то съобщаватъ за знание това
на енорията съ прѣдложение да произведжтъ нови из-
бори. А въ случай, ако до ржкополаганіето на избра-
ния кандидатъ бѣде подадено прошение съ подписитѣ
на петъ по-малко члена отъ енорията съ описание
причинитѣ, които забраняватъ спорѣдъ правилата цър-
ковното ржкоположение, тогава ржкоположението се
отлага до като се разучи дѣлото, за което трѣбва да
се явятъ обвинителитѣ и — ако е потрѣбно — обви-
няемия прѣдъ смѣсенія епархиаленъ съвѣтъ подъ прѣд-
сѣдателството на самия архиерея. За всичко това се
съставлява протоколъ съ указване причинитѣ на едно
или друго рѣшение и съгласно съ това въ даденото
отношение постжпя архиереятъ.

Втората частъ на Екзархийския уставъ съдържа въ себе си постановления, които се отнасятъ до правата и обязанноститѣ на длъжностнитѣ лица на Българската Екзархия, както до административния и сѣдебния кръгъ на тѣхнитѣ дѣйствия.

Права и длъжности на служащитѣ лица на Екзархията. Екзарха съ св. синодъ въ прѣдѣлитѣ на Екзархията, а всѣки архиерей въ границитѣ на своята епархия иматъ право и сѣ длъжни да изпълняватъ всичко което се разрѣшава или имъ съвпада въ длъжността — като епископи и пастири на християнското стадо. А особено тѣ сѣ длъжни: а) ревностно и точно да изпълняватъ вѣроисповѣдната и духовна своя служба както и длъжноститѣ налагани на тѣхъ отъ настоящия уставъ; б) да живѣятъ безукорно и да държатъ сесе си примѣрно, въ отношение къмъ всички, съ архиерейско достоинство, съ отеческо благоволение и съ Християнска любовъ и доброта; в) да пазятъ вѣрата помежду паството си; г) да пазятъ църковнитѣ обрѣди да поддържатъ благолѣпието и благочинието въ църквитѣ и манастиритѣ; д) да посѣщаватъ лично, поне веднѣжъ въ годината всички по-главни градове и села (гдѣто има смѣсенъ свѣтъ) на своята Епархия, а въ случай на възможность — и по-малкитѣ села, щото при по-блиското запознавание съ църковното управление на своята епархия да исправлява вмѣкнжлитѣ се безпоредици или отстѣпления (вмѣсто екзархия и членовѣтъ на св. Синодъ тази длъжность изпълняватъ тѣхнитѣ намѣстници); е) да поучаватъ и наставляватъ своето паство, особено въ църквитѣ, относително вѣрата и правилата на нравственността, а така сѣщо и на вѣрността по отношение на своето отечество; ж) да канятъ християнскитѣ общини на епархията да съграждатъ училища, а самитѣ Християни — да обучаватъ своитѣ дѣца съ науката църковна и свѣтска; з) да не подлагатъ на наказание съгрѣшилитѣ противъ църквата, освѣнъ при законно рѣшение на смѣсенъ свѣтъ. Въ чисто духовнитѣ работи Екзарха безъ синода и архиереятъ базъ духовнитѣ лица, членовѣтъ на смѣсенъ свѣтъ, нѣматъ право да издаватъ рѣшения

и да ги туржтъ въ изпълнение, както и на опаки — нито синода безъ Екзарха или негова намѣстникъ, нито духовнитѣ членовѣ на смѣсенія съвѣтъ могатъ да постановляватъ рѣшения и да ги туржтъ въ изпълнение. А въ дѣла смѣсени, недуховни, Екзарха безъ Екзархийския съвѣтъ и архиреятъ безъ членоветѣ на смѣсенія съвѣтъ нѣматъ право да издаватъ рѣшения и да ги туржтъ въ изпълнение, както и Екзархийския съвѣтъ безъ Екзарха или на негова намѣстникъ, и смѣсенитѣ съвѣти безъ архиреятъ или — въ отсъствието му на намѣстника неговъ не могатъ да издаватъ рѣшения и да ги туржтъ въ изпълнение. Исполнителната власть по всички отъ този родъ уставонарушения пранадлежатъ на Екзарха, а въ епархията на мѣстния архирея. Що се отнася до поредъка, въ какъвто обикновенно трѣбва да стожтъ въ църквата и да засѣдаватъ въ св. Синодъ архирейтѣ, то първенството въ този случай се отдава на митрополититѣ прѣдъ епископитѣ и — между послѣднитѣ на по-старитѣ по ржкоположение прѣдъ по-младитѣ, а ако по санъ и ржкоположение всички сж равни, тогава на по-старитѣ по възраст се дава първенството прѣдъ по-младитѣ. О такъвъ поредъкъ се придържатъ и духовнитѣ лица въ смѣсенитѣ съвѣти. Въ засѣданията и на св. Синодъ и на смѣсенитѣ съвѣти прѣдсѣдателя трѣбва да държи сабе си съгласно съ свойтъ санъ и положение, благо-чинно и безпристрасно; сжщо и членоветѣ както на св. Синодъ, тѣй и на смѣсенитѣ съвѣти трѣбва да държжтъ себе си съ потрѣбното уважение и къмъ изпълнението на своитѣ обязанности. Ако би членоветѣ едно или друго установление нарушили правилата на поведението въ отношение къмъ прѣдсѣдателя, то послѣдния имъ прави прилична забѣлѣжка за това насамъ, а ако това не подѣйствува — и въ самото засѣдание. Въ свой редъ и членоветѣ, напр. св. Синодъ, ако наруши устава отъ своя страна тѣхния прѣдсѣдатель, правжтъ му своитѣ забѣлѣжки за ржководство въ бж-деще врѣме, а ако отъ своя страна не постигнжтъ цѣльта си, то съобщаватъ затова на членоветѣ на екзархийския съвѣтъ, който употребява всички мѣрки за

умиротворение и исправяне на злоупотрѣбленията. Сжщо тѣй и членовѣтъ на Екзархийския съвѣтъ, за рѣшаване свои недоразумѣния съ прѣдсѣдателя, се обръщатъ къмъ членовѣтъ на св. Синодъ. Въ краенъ случай, противъ продължаванитѣ злоупотрѣбления на Екзарха се обръщатъ съ прошение къмъ високата Порта, която зема свое рѣшение, може даже да приеме и да утвърди неговата оставка. Такова нѣщо може да бжде практикувано и по отношение къмъ другитѣ архиереи-прѣдсѣдатели на смѣсенитѣ съвѣти: само оплакванията въ този случай върху продължаванитѣ злоупотрѣбления на архиереитѣ по длѣжностъ на прѣдсѣдатель се отнасятъ къмъ Екзарха, който и туря край на распрата. — Екзарха наедно съ св. Синодъ и Екзархийския съвѣтъ и всѣки единъ архиерей съ смѣсения при него съвѣтъ обсжждатъ и рѣшаватъ всички дѣла единогласно или съ вишегласие; а въ случай на равенство гласовѣтъ, тогава гласа на прѣдсѣдателя рѣшава въпроса на една или друга страна. А протоколитѣ отъ засѣданията съ мотивировка мнѣнията се съставляватъ отъ секретаря, прочитатъ се обикновенно въ идущето засѣдание и се подписватъ отъ прѣдсѣдателя и отъ всичкитѣ членове. А копията отъ протоколитѣ, заведени съ подписа на секретаря и съ печата на съвѣта или синода, прѣпровождатъ се до подлежащия архиерей и Екзарха, който тутакси туря въ изпълнение извършенитѣ вече постановления. Безъ прѣдварително разрѣшение на св. Синодъ, архиереитѣ не могатъ нито да се явяватъ въ централното мѣсто на Екзархата, нито да се спиратъ тукъ, нито да посѣщаватъ, вслучай че имъ е разрѣшено да живѣятъ — при нѣкоя висока правителствена личностъ. Така сжщо и архиереитѣ не могатъ да посѣщаватъ чужди епархии безъ съгласие на мѣстния архиерея. Нарушителитѣ на всичко това подлежатъ на примѣрно наказание спорѣдъ правилата църковни.

Граници на Административнитѣ и Сждебни дѣла на Св. Синодъ. Въ границитѣ подвѣдомството на св. Синодъ влизатъ въ административно отношение най-високия надзоръ, управлението и организацията на под-

лежащитѣ дѣла, а въ сѣдебно — окончателното рѣшеніе по вѣроисповѣдни и духовни дѣла, особено напр. относително слѣдующитѣ прѣдмети: относително догмитѣ на вѣрата и правилното учение за тѣхъ; б) изпълнението обязаноститѣ на висшето и нисшето духовенство; в) религиозното обучение на народа безъ критиката отъ страна на наредбитѣ и законитѣ на империята; църковното повиновение на нисшитѣ клирици къмъ висшитѣ и благосклонното отношенио на висшитѣ къмъ нисшитѣ; д) духовното испытание и ржкоположение на тѣзи, които ставатъ свещенници или началници на свещеницитѣ; е) изпълнението на вѣроисповѣднитѣ и църковни обязанности, които се налагатъ отъ сжщността на догматическото учение и отъ църковния уставъ. основаващъ се на догматитѣ; ж) освещението на св. Храмове. Освѣтъ това св. Синодъ, така сжщъ е длъженъ: з) постоянно да се грижи за отварението на учебни заведения за духовнитѣ лица, и за тѣзи които желаятъ да служатъ въ духовното звание, за печатанието и приготвуванието спорѣдъ нуждата църковни книги съ помощта на Екзархийския свѣтъ; и) гледа за това точно да се пазятъ въ границитѣ на Екзархията божественнитѣ догми, които исповѣдва православната источна църква; а ако забѣлѣжи, че нѣкой си разбѣркава тишината на Екзархийската църква, устно или писмено съ нѣкаква си инославно учение или съ пропагандическа цѣль, синода прибѣгва и до гражданската власть за прѣкратыване на злото, а самъ издава увѣщателни послания къмъ народа за отбѣгване на православнитѣ отъ опасната зараза и пр.; 1) наблюдава и слѣди за съдържанието на вѣроисповѣднитѣ книги, напечатани въ Турция или вънъ отъ нея, и въ случай ако се окаже, че такъвъ родъ книги съдържатъ въ себе си нѣщо противно на здравето учение на църквата, въ съгласие съ Екзархийския свѣтъ, забранява тѣхното употрѣбление въ училището и пр., а подиръ това съобщава за сжщото на правителството, щото да постѣпи съ издателитѣ тѣхни споредъ закона, а на духовнитѣ лица и самъ налага църковно наказание; к) наблюдава така сжщо за туй, щото да се пазятъ и точно

да изпълняватъ священнитѣ правила и прѣданията на православната църква, — за благосъстоянието на мѣнастиритѣ въ духовно отношение. за благолѣпието на църквата, за благочинното изпълнение на священитѣ обрѣди, за вѣнкашното одѣяние на духовенството, което трѣбва да бѣде скромно, прилично, и по възможности еднообразно, за възпитанието и образованието на духовенството, длъженъ е да гледа и за туй, щото священнитѣ лица и монаситѣ да изпълняватъ своитѣ обязанности съгласно съ своятъ свѣщенъ чинъ, да не би священнодѣйствували безъ разрѣшение въ чужда енория, да не ходѣтъ подобно на сиромаситѣ отъ село подъ прѣдлогъ на бѣдностъ или по каквото да било друга причина, да се не занимаватъ и да се не вмѣсватъ въ граждански и свѣтски дѣла противъ църковнитѣ правила, а да изпълняватъ само тѣзи обязанности, които имъ се даватъ въ силата на гражданскитѣ закони; и най-сетнѣ. л) Св. синодъ разгледва и рѣшава всички припирни, които се появяватъ между духовнитѣ лица.

(Слѣдва).

Религиозно нравственъ разказъ Малкиятъ корабъ.

И рече на „ученицитѣ си да го очаква една лодка поради народътъ, за да Го не притѣсняватъ“.
Марк. 3, 9.

Веднѣжъ ми се случи, дѣца, да се расхождамъ по имуществото на единъ чловѣкъ, въ което растяхъ всѣкакъвъ видъ дървета, шубръчки и цвѣта. При това, тамъ се намѣрваше особено отдѣление, гдѣто се запирахъ рогачи, пауни, всѣкакъвъ видъ кокошки, гълъби, гургулици и много други животни, които рѣдко се срѣщатъ. Нѣкой си отъ тѣхъ той затваряше, за това, че обичаше да слуша гласътъ имъ, а други за това, че тѣ бѣхъ много хубави нагледъ; другитѣ за това, че тѣ имахъ много различни нѣкакъви си особености. Азъ и не ви говоря вече, че той имаше много конѣ и рогатъ добитѣкъ.

Безъ съмнѣние ще кажите вие, той трѣба да е билъ твърдѣ много богатъ чловѣкъ, Да, нече дума, че той бѣше твърдѣ богатъ чловѣкъ. Богъ му бѣ проводилъ голѣмо богатство. А така ли го той употрѣбляваше, както трѣбаше, — когато има толкова много бѣдни, когато на всѣкъдѣ се нѣждахтъ въ училища и въ живѣлища, — това е друга работа. Ние сега нѣма да разсѣждаваме за това. Е, а вие какво би казали, ако би на този чловѣкъ да бѣше дадена още повече власть да располага съ всичкитѣ тѣзи животни съвършенно по произволтъ си, така нпримѣръ, ако би, по исканието му, и конетѣ сами отъ себе си да дохождатъ при неговитѣ порти, и кокошкитѣ да снасѣхтъ ейца, и гургулицитѣ да гугучахж, и птицитѣ да пѣяхж, и рибитѣ да играяхж, и дърветата да шумѣхж съ листата си, и цвѣтоветѣ да се растваряхж и да му се усмихвахж, и плодоветѣ да падахж въ тази минута, когато е потрѣбно, и юрдечкитѣ да извѣждаха юрдечетата си тогава и толкова, когато и колкото имъ зарачатъ, и птицитѣ да хвѣркахж, и рогачитѣ да играехж, и паунитѣ да распускахж перата си; — мигновенно по зарѣчванието му, така като да му бѣдехж сѣщи слуги, готови всичко да изпълнѣхтъ, когато и какъто имъ заповѣда; — какво би казали вие тогава? Тогава вие безъ съмнѣние ще кажете, че той не само е богатъ, нѣ едали не и всеиленъ. Слушайте прочее сега!

Въ четвероевангелието, което е написано отъ Евангелиститѣ: Матеа, Марка, Лука и Иоанна, ние имаме историята на земниятъ животъ на Исуса Христа. Тамъ е и казано за Него, че всичко е покорено на Него и всичко му е прѣдадено на служба. А да видимъ, какъ това е станжло.

Едно врѣме Христосъ Господъ учеше ученицитѣ си съвсѣмъ да се не грижхтъ за това, какво ще ѣдхтъ, или пихтъ, и съ какво ще се обличатъ (Мат. гл. 6. 25—34.). И какво прочее? Въ тази минута, като станжло нужда да укаже на птицитѣ небесни, за примѣръ на това какъ Богъ ги храни, — тѣ се явили прѣдъ Него! И ето той казва на ученицитѣ си: „погледнѣте на птицитѣ небесни: тѣ нито сѣхтъ,

нито жънѣтъ, нито събиратъ въ житници. — и вѣ-
 шиятъ небесенъ Отецъ ги храни!“ И буритѣ могатъ
 да нападнатъ и студенитѣ вѣтрове да задухатъ и
 снѣгътъ може да навали; между това тѣ нѣматъ ни
 зърно приготвена храна, нито кюшенце прибѣжище.
 А какво да правятъ? А! Пакъ тази силната рѣка
 по замахванието, на която тѣ сѣ се явили въ това
 врѣме, когато е станѣло нужда да покаже на тѣхъ
 въ срѣдъ поученията, и сега не ще ги остави. Тѣ не
 знайтъ нито да орѣтъ, нито да сѣйтъ, нито да жъ-
 нѣтъ; нито умъ, нито сили иматъ за такава работа;
 нѣ Богъ не ще ги забрави. Той вече е заповѣдалъ,
 гдѣто трѣба, да изникне дърво, което на врѣмето си
 и да имъ послужи за прибѣжище: по неговата запо-
 вѣдъ, ще се намѣрѣтъ за тѣхъ, когато това стане
 нужда, и червейче и сѣменце.

Ето така и тогава, когато Христосъ поискалъ,
 щото и полскитѣ цвѣтове да бѣдатъ въ свойтъ родъ
 учители, тѣ сѣщо като че изведнѣжъ се явили отъ
 земята. И въ какво още изобилие! Въ каква красота.
 Господъ казвалъ, като посочилъ на тѣхъ: „Поглед-
 нѣте на полскитѣ кринове, какъ тѣ растѣтъ? Не се
 трудѣтъ, нито предѣтъ. Нѣ азъ ви казвамъ, че и Со-
 ломонъ въ всичката си слава така не се е обличалъ,
 както всѣкой единъ отъ тѣхъ“; — Господъ казвалъ,
 — а тѣ тихо и безмолвно, покорно стояли, като вѣрни
 негови служители.

Другъ пѣтъ веднѣжъ дошли при Христа бирни-
 цитѣ на данѣкътъ. Той нѣма пари. Та той и не се
 грижалъ да тѣхъ. А какво прави той сега, когато
 както виждаме, станѣло за тѣхъ нужда? Той запо-
 вѣдва на Петра, единъ отъ ученицитѣ му, да отиде
 на едно езеро и да хвѣрли тамъ вѣдицата, като му
 забѣлѣзва при това, че въ пѣрвата риба, която се
 улови на вѣдицата, ще се намѣри именно такава скѣпа
 монета, каквато трѣбва да заплати гюмрюка. Така на-
 истина и станѣло. А кой е хвѣрлилъ тази монета въ
 езерото? какъ дълго врѣме е стояла на дѣното на
 езерото? Какво накарало рибата да ѣхъ погълне? И
 послѣ това, когато тя почувствувала, че то не е храна,

— какво я накарало по-нататъкъ да задържа въ себе си тази монета? Още по-нататъкъ — какъ се е случило това, че тя именно да се улови у въдицата на Петра? Кой може да отговори на всичкитѣ тѣзи въпроси? Ние знаеме само едно, че и рибата била слуга на Христа, подобно на Петра, на когото било заповѣдано да направи волята му. Ето още единъ прѣсенъ примѣръ. Веднѣжъ се събралъ около Исуса Христа много народъ, така щото за него не оставало и мѣсто, гдѣто да може той да се спрѣ и да поучава народътъ. А какво той и тука направя? Той казва на ученицитѣ си, да му приготвятъ малка една ладийка. И ето на свойтъ редъ и корабътъ става слуга на Исуса. Нѣ гледайте, колко много нѣщо тука се е изисквало? На врѣме трѣбало да израсте това дърво, отъ което би било възможно да отсѣкътъ този малкъ корабъ или ладийка, а послѣ това колко още години то е трѣбвало да се отглѣда, и отъ червеитѣ и отъ вѣтроветѣ и отъ грѣмотевицата! Като пораснало толкова високо, пригодно за корабъ; корабостроителтъ трѣбвало да приготви различни корабостроителни материали и сѣчва. Нѣ когато билъ готовъ корабътъ, трѣбвало още много нѣщо: нужно било щото и ученицитѣ му да бѣдѣтъ рибари, които да знаѣтъ да управляватъ корабъ и при това тѣ трѣбвало да бѣдѣтъ напълно готови да се покоряватъ на Христа. И ето всичко станало да послужи на Христа, когато на скоро послѣдвала за това неговата воля.

Безъ съмнѣние вие добрѣ помните какво се разказва въ Евангелието за тържественното влизание на Господа въ Иерусалимъ. Единъ отъ пророцитѣ Божи, който дълго врѣме прѣди Рожд. Христово, прѣдсказалъ, че Христосъ ще дойде . . . . . *Всѣдѣ на осле и жребя*. Когато дѣйствително дошло това врѣме, той нѣмалъ даже и това жребе: бѣдността не му позволявала да има и едно даже ослино жребе. А какво той прави? Той дава неочаквана заповѣдъ на ученицитѣ си, като казва: „идѣте въ сръщѣ лежащето село; като влѣзите въ него, ще намѣрите вързано осле, на което никой никога не се е качилъ; като го отвържете, до

вѣдѣте го“. Пратенитѣ отишли — и наистина наѣли, както имъ било казано, вързаното осле. Огвързали го и му го завели, като не знаели, кое е то; и стопанинѣтъ на ослето го далъ, като не знаелъ, на кого е потрѣбно и за какво. На жребето още и сѣдло не било турено, и никой до това врѣме не ѣздилъ на него. То било младо, диво, не убочавано осле. Нъ Христосъ го поискалъ и то било готово. Потрѣбало и сѣдло за това, — и ето ученицитѣ снѣматъ за това собственнитѣ си дрѣхи и ги турятъ на ослето. И това не стигало: *Когато Господь „зелз да слѣзва отъ масличната гора, всичкото множество наченяло съ радостъ велегласно да хваля Бога за всичкитѣ чудеса, които тѣ видѣли, като казвали: благословенъ е царьтъ, който иде въ името Господне! (Лук. 19. 37, 38). А множеството на народътъ въ сѣщото това врѣме постилало дрѣхитѣ си по пѣтътъ; а други като сѣкли клончета отъ дърветата, хвърляли ги по пѣтътъ“ (Мат. 21, 8). „И тѣзи, които възрѣли прѣдъ Него и тѣзи, които го придружавали викали: Осанна! благословенъ грядий во имя Господне!“ (Марк. 11, 9). „Пѣ-нататѣкъ, когато Той влѣзалъ въ Иерусалимъ, цѣлиятъ градъ се развълнувалъ, вато казвалъ: кой е този?“ (Мат. 21. 10). А когато, най-послѣ когато влѣзалъ въ храмътъ, то даже и малкитѣ дѣца, отрочетата зели да викатъ и да казватъ: „Осанна сину Давидову!“ (Мат. 21, 15, 16). Виждате ли сега, че, ако е угодно на Христа Бога не само ученицитѣ му или народътъ, нъ и не винаги благопокорнитѣ дѣца и неразумнитѣ животни еднакво му се покоряватъ безъ прѣкословно? Той казва само дума, — и всичко слуша гласътъ му.*

Помните ли, какъ веднѣжъ ученицитѣ дошли да попитатъ Исуса Христа за храмътъ, за Иерусалимъ и за свѣршванието на свѣтътъ? Нему му трѣбало тогава таква мѣсто. отъ което да могатъ и той и ученицитѣ му да виждатъ прѣдъ себе си и храмътъ и цѣлиятъ градъ — Иерусалимъ. А кѣдѣ трѣбало да идятъ? Има ли тамъ нѣкакво високо здание? А ако и да има, то кой ще ги повика тамъ? А при това туй мѣсто било вече готово. Малко на къмъ истокъ

отъ града се издига Масличната гора; и тамъ, подъ сѣнчаститѣ клонове на масличнитѣ дървета, влѣзаль Спасителя, като обърналь поглѣдитѣ си и къмъ градътъ и къмъ храмътъ. Хиляди работници не би могли да направятъ за него по-добри платформи или възвишения. Нито едно здание, при всичката си височина, не би могло да бѣде направено така благопо-трѣбно. Тази гора, по този начинъ, станала служителка на Господа Иисуса. Тя се готвяла да го приеме също така, както и онзи малкъ корабъ за който ние говорихме. Когато Той е сътворявалъ *всичко, което е на небесата и което е на земята* (Колос. 1.), и слѣдов., когато той туряль основанието на тази гора, нему вече му било извѣстно, кога и какъ той ще възлѣзе на нежъ, и кога и какъ като сѣди на нежъ, ще прѣдскаже за разрушението на Иерусалимъ и свършванието на свѣтътъ. „*Той е прѣди всичко, и всичко отъ Него стои*“ (Колос 1). И за това слугитѣ му се явяватъ прѣдъ Него, когато му е благоугодно. Трѣба ли му, напр., да покаже, че Той е Господъ и на сѣбботата, и може да исцѣрява всѣкакъвъ недугъ, всѣкаква болестъ, каквито никой освѣнъ Него, не може да исцѣрява? — Всичко е готово да му служи: и купельтъ на Витезда, и множеството на болнитѣ, и отъ тѣхъ тѣзи, които страдатъ — при това още разслабениятъ отъ 38 години. Всичкитѣ тѣ, както се вижда, тука били, въ очаквание за Неговото пришествие и чудодѣйственното му тамъ появявание.

Нему принадлежало да се кръсти и *исполнитѣ всѣку правду*, — и послѣ всичко пакъ било готово да послуша гласътъ му: и рѣката Иорданъ, и кръстителтъ, който го кръсти въ Иорданскитѣ води.

Двѣ мѣста били и два случая, гдѣто и когато била потрѣбна на Христа Господа помощта на ангелитѣ. Веднѣжъ въ пустинята, когато Той съ постъ и молитва, се приготвяль да служи за спасението на насъ грѣшнитѣ. Това е било прѣди да начене да проповѣдва. Четиридесять дни и 40 нощи Той постиль тогава, и при това различно билъ искушаванъ отъ

диаволътъ; станжло потрѣбно и подкрѣпление: и ето Ангелитѣ дошли и му служили (мат. 4, 11).

Други пжтъ — въ градината, нощемъ, за нѣколко врѣме до смъртъта си, Той знаялъ, че сутринъта на другия день Той трѣбва да умрѣ. И така Той отишелъ въ градината, гдѣто се намирали сѣнчасти дървета, — и тамъ зелъ да се моли прѣдъ свойтъ небесенъ Отецъ. За Него трѣбало усамотено мѣсто, — и ето тази градина послужила за изпълнение на неговата воля. Захванжла се молитвата, захванжла се срѣдъ смъртоносната скърбъ, нѣ колкото по-тежка била борбата, толкова той по прилежно се молилъ, така щото Неговата потъ била като капки кръвъ, която падала на земята. Слабостъта на чловѣческата природа изисквала почивка. Нѣ отъ гдѣ да се земе? Неговитѣ ученици се виждало да спятъ; и така не се намирало никой, който би могълъ макаръ главата му да подкрѣпи: и ето *явилъ му се ангелъ отъ небесата и го укрѣпявалъ*. Може би, ангелътъ Божий да му е изрѣкълъ нѣкаква си дума отъ священното писание. Може би, той му е донесълъ нѣкаква си утѣшителна вѣстъ отъ Небесниятъ Отецъ. Може би, той му е извѣстилъ, че молитвата му е чуена. Нѣ намъ не е казано, какъ и съ какво му е послужилъ ангелътъ Божий, поддържалъ ли му е отрудената глава, или му подава рехладителна небесна роса, или му възвѣщавалъ словото на небѣсното утѣшение. Ние знаемъ само, че потрѣбало помощъта на ангелътъ, — и ето Той се явилъ съ такава готовность, както и онзи малтъкъ корабъ, който потрѣбалъ на Господа.

Веднѣжъ, въ врѣме на земния си животъ Христосъ поискалъ да покаже, какъ живѣхтъ на небето. Той взелъ съ себе си Иакова, Иоанна и Петра и отишелъ съ тѣхъ на високата гора. И тука далечъ отъ хората, при тѣзи само трима свидѣтели, се облѣкалъ въ небесна дрѣха. О, какъ неговото лице възсияло! Какъ дрѣхитѣ му свѣтнали, — бѣли като снѣгъ! Каква свѣтлина проистичала отъ Него и Го заобикаляла! За срѣщанието му, въ тѣзи минути, се явили Моисей и Илия, и тѣ тѣй сжщо въ небесни дрѣхи. И за ка-

кво, вие мислите, се разговаряли тѣ, като се явили въ тази небесна слава? Тѣ разговаряли за крайтъ, който трѣбало Господъ да свърши въ Иерусалимъ, т. е. разговаряли за смъртъта, която му прѣдстояла въ Иерусалимъ. Вижда се, тази бѣседа била нужна за Господа, толкова повече, че той не можелъ да говори за смъртъта съ ученицитѣ си. Това послѣдното никакъ не могли да вѣрватъ, щото благиятъ и светъ тѣхенъ учитель да може да бѣде прѣдаденъ на смъртъ отъ нечестивитѣ! А Моисей и Илия разумѣвали това, което трѣбало да стане съ Господа; и ето, когато Той поискалъ, въ тази сжщата минута, тѣ се явили прѣдъ Него. Тѣ били, слѣдов., въ това врѣме такива послушни слуги, както и малкият корабъ, за който ние говорихме.

Тъкмо, когато се свършвала Неговата кръстна смъртъ, той поискалъ, щото за него да бѣде приготвено мѣсто за почивка. А отъ кждѣ, мислите вие, ще се намѣри сега гробъ за Господа. Гдѣ ще го намѣрихтъ другаритѣ на Господа? Тѣ свалили тѣлото му отъ кръстътъ, и бързатъ гдѣто и да-е да Го оставятъ. И какво прочее? Въ това сжщото врѣме единъ богатъ чловѣкъ си припомнюва, че у него, и твърдѣ на блиско, въ градината, има изсѣченъ новъ гробъ отъ твърда канара! Никой още въ него не лежалъ! Нъ сега и именно въ тази минута, колко той станжлъ потрѣбенъ, гробътъ като че нарочно се явилъ! Той е готовъ,—и чака само распятиятъ и умрѣлиятъ Иисуса! Слѣдов. и той му послужилъ така сжщо, както онзи малкъ корабъ.

Не е ли чудно? Не е ли за чудене? Христосъ е билъ тѣй бѣденъ, щото не е ималъ гдѣ да си подслони главата; — и ето вие виждате, слугитѣ му, като Му е угодно, стојтъ отъ всичкитѣ Му страни. Като че той нарочно ги е повикалъ изъ гробътъ да му послужатъ още веднѣжъ! Така и всичко му е покорно: на Него служатъ, и въздухътъ, и земята, и полята, и растенията, и рѣкитѣ, и горитѣ, и градинитѣ, и градоветѣ, и селата, и камънетѣ, и гробътъ. Всичко се явява прѣдъ него, когато той поиска: и полскитѣ кри-

нове, и птицитѣ, и рибитѣ, и необучаванитѣ животни, като напр. дивото жребе, и, най-послѣ, хората и ангелитѣ.

Ето колко е великъ и всемогъщъ нашия спасителъ! Той може да ни храни прѣзъ всичкитѣ дни на живота ни, може да ни просвѣщава съ своята свѣтлина, може да бѣде съ насъ въ врѣме на нашитѣ болести и въ часътъ на самата смъртъ, и, послѣ това, подиръ смъртъта ни може да ни приготи всичко потрѣбно за насъ. И това е далечъ още отъ всичко, което може да направи за насъ Христосъ, любезни дѣца. Той има ангели, които може да проводи, когато вие умираете, — и тѣзи ангели мотжтъ да занесжтъ вашата душа далечъ, на небето, на небесата. Той има тамъ обители, — прѣкрасни обители, които той обѣщава на всички онѣзи, които Го обичатъ. Вратитѣ небесни сж неговии служители, готови въ всѣко мигновение да приематъ възлюбения отъ Христа Бога. Него така сжщо слушжтъ и нѣмитѣ, безмолвни гробове: въ деньтъ на възкресението ще затрѣбжтъ неговитѣ ангели: — и всѣкой гробъ ще отпусне своя мъртвецъ. Всичко, всичко му служи, както онзи малкъ корабъ.

И дърветата му служжтъ: по Неговата заповѣдъ, тѣ скриватъ птицитѣ небесни, правятъ сѣнка за стадата, угождаватъ на хората, като имъ даватъ плодове за храна, гора за правяние здания, дърва за горение. И рѣкитѣ му се позиняватъ: тѣ текжтъ по указаната имъ матка*) и съ изобилието на водата си даватъ вода на всичкитѣ земи прѣзъ които текжтъ. И скалитѣ му работжтъ: тѣ, когато е потрѣбно, обръщатъ се на мѣсто за почивка, — въ гробъ, или когато му е угодно, въ църква Христова. И среброто и златото тѣй сжщо сж въ рѣцѣтъ му: Той ги дава и зема, и опрѣдѣлява за тѣхъ едно или друго назначение. И священното Писание тѣкмо на Него принадлежи: като Неговъ служителъ, то ходи по всичкия свѣтъ и проважда хората при Христа. И небето и земята и ан-

---

*) Самата вдълбнатина, въ която тече рѣката, се наричи матка Прѣв.

гелитѣ небесни и служителитѣ на църквата, които войнствуватъ на земята, всички и всичко е въ неговата властъ, и му служатъ, когато и както Той поиска. И така ще прѣминаватъ прѣдъ Него всичкитѣ врѣмена на вѣчността, защото Той „имѣетъ ключи ада и смерти (Откр. 1, 18).

О, дѣца, той казва на васъ, че всѣкой отъ васъ трѣба да му бѣде служител и наедно съ това другаръ. Служете му прочее, служете му съ любовь: и той ще ви благославя сега и въ вѣки, тукъ на земята и тамъ на небето!

(Слѣдва).

Императоръ Маркъ Аврелий

неговото отношение къмъ християнството.

(Прѣвелъ: свещ. К. Христовъ — Айтосъ)

Въ историята често пжти се срѣщатъ явления необясними, или тѣй да се каже наглѣдъ, парадоксални (несъгласни съ общественото мнѣние), когато напр. извѣстно намѣрение или дѣйствие дава слѣдствия съвсѣмъ не такъви, каквито сж се очаквали, като се сжди по характерътъ или по свойството на дѣйствието или намѣрението, или пакъ когато извѣстно историческо лице върши или дѣйствува съвсѣмъ противното на онова, което може да се очаква отъ него, като се сжди по характерътъ му, по образътъ на мислитѣ и намѣренията му. На всичко това има особенни причини; тѣ сжществуватъ за такъвъ родъ явления: нѣ тѣй или инѣкъ, по щѣнието на чловѣческиятъ разумъ, тѣ трѣбва да се обяснятъ. Ето единъ примѣръ отъ такъвъ родъ явления. Въ втората половина на II в. отъ Р. Хр. на прѣстолътъ на Римскитѣ цезари е билъ Маркъ Аврелий, личностъ, която по своето чловѣколюбиво въззрѣние, и по строговъздържаний си животъ е правилъ честъ на язическата срѣда и е внушавалъ въ чловѣчеството особено уважение, безъ да се глѣда

на религиозното му убѣждение. Както древнитѣ историци¹⁾, така и много отъ новитѣ²⁾ правятъ поклонъ прѣдъ лѣгкостѣта и добродушието на този императоръ-философъ, прѣдъ неговото стоическо (твърдо. непоколебимо) благочестие, и прѣдъ неговата хуманностъ (человѣколюбие). Не е достигало, може би, нѣкаква щастлива случайностъ, която да открие въ неговата жедна за правдата добра езическа душа свѣтлината на Евангелското учение, и тогази навѣрно, ний въ лицето на М. Аврелий щѣхме да имаме първиятъ християнски императоръ. Това не станало; а напротивъ въ дѣйствителностъ излѣзло съвсѣмъ противното: положението на християнитѣ подъ управлението на този добръ господаръ било съвсѣмъ плачевно: гоненията, които станжли при него, по своята жестокостъ конкуриратъ съ гоненията станжли при Декия и Диоклитяна. Пита се сега, какъ се е случило това? Този благъ и добръ М. Аврелий, какъ се е зацапалъ съ кръвѣта на невиннитѣ послѣдователи Христови?

I

Въ врѣмето на М. Аврелия Християнството се е твърдѣ много распространило по Римската империя, като е прѣминало даже и прѣдѣлитѣ ѳ. „Нѣма ни едно плѣме, нито между варваритѣ, нито между грѣцитѣ, — казва Иустинъ философъ, съврѣменникъ на М. Аврелия, — дѣто да не сж се отправяли въ името на Исуса молитви и благодарения Богу“.³⁾ И дѣйствително отъ опазенитѣ до сега исторически извѣстия, ний виждаме, че е имало християни и въ малоазийскитѣ провинции: въ Витания, Фригия и Каппадокия, а особено въ вжтрѣшна Азия и въ Европейскитѣ: Тракия, Македония, Тесалия и въ Грѣция. Изъ Римъ християнството се разнесло по околноститѣ, преимущественно къмъ Тибръ. Африка съ цвѣтуций Картагенъ и съ

¹⁾ J. Capitolinus, D. Cassius и др.

²⁾ К. Марта „Философи и поети — моралисти, М. 1879. J. Reville „la revig. sous 1. Severes“; E. Renan, „Aurèle et la fin du monde antique“ и др.

³⁾ Разговоръ съ Триф. гл 117.

богатата Александрия имали многобройни християнски общини, отдѣто християнството прѣминавало въ Киринея, Етиопия и даже въ южна Аравия. Въ Галлия вече имало доволно добръ урѣдени Християнски общини въ Лионъ и Виена. Германия, Британія, Сарматия и Дакия сѣщо почнѣли да виждатъ „спасение языковъ“. Въобще не ще бѣде прѣувеличено, ако кажемъ съ Кейма, че приблизително шестата частъ на Римската империя е била християнска.⁴⁾ Въ числото на послѣдователитѣ на християнството, освѣнъ прѣдставителитѣ на долнитѣ и срѣднитѣ класи, ний виждаме вече въ твърдѣ значително число богати, влиятелни и образовани челоуѣци изъ Римско-Язическото общество.⁵⁾ По силата на това християнството въ втората половина на II в. станѣло твърдѣ забѣлѣжително явление; и всичкитѣ класи на язическото Римско общество обѣрнало къмъ това явление малко или голѣмо внимание; народътъ, правителството, философитѣ и ученитѣ все знаели за християнството и имали такѣво или инакѣво понятие за него. Затова и М. Аврелій непрѣменно е трѣбвало да знае за новата религия въ неговата империя: християнитѣ били почти при него верѣдъ дворцовитѣ му служащи. На едно мѣсто въ неговитѣ „Размишления“, а именно въ XI, 3, дѣто се помѣнува за християнитѣ, доказва се дѣйствително, че той е ималъ за тѣхъ нѣкакѣво прѣдставление. Нѣ нищо не доказва за неговото непосредственно запознавание съ вѣрата и съ правоучението на християнската религия, за неговото точно, основателно знание правитѣ и живота на послѣдователитѣ ѳ: очевидно е, че нито единъ късъ отъ евангелието не му е попаднѣлъ на рѣцѣ. Защитницитѣ на християнството въ негово врѣме, сѣ имали за главна задача да съобщѣтъ на философѣтъ императоръ сѣщинското понятие за вѣроучението и живота на християнитѣ. Но и тѣхната апология (защита), излиза, че не се е удостоила съ вниманието на царствующийтъ философъ.⁶⁾ Инакъ, т. е.

⁴⁾ „Rom. und Christenth“, стр. 419.

⁶⁾ U. Durny „Hist. des Romaines“ Иллюстр. изд. 1883 г. V т., стр. 235.

ако би тѣхната апология, а още по-вѣче, ако Евангелието бѣше прочетено на този чловѣколюбивъ философъ, душата която дири удовлетворение въ жаждата си за доброто и правдата, щѣше да отдаде потрѣбното на християнството, поне съ думи: тогази съ него щѣше да стане това, което единъ измисленъ расказъ прѣдава.⁷⁾ Но това не станжло, и затова. М. Аврелий е ималъ за християнството и за неговитѣ послѣдователи такъво само прѣдставление, каквото сж имали окръжаващитѣ го и блискитѣ му чловѣци, т. е. образованитѣ чловѣци и философитѣ на това врѣме, които сж съставлявали любимото му общество. Инакъ да кажемъ, той е знаялъ за християнитѣ и за християнството отъ втора вече рѣка, и затова неговото знание е страдало отъ такъви сжщо недостатѣци, отъ каквито е страдало знанието на тѣзи, отъ които го е получилъ.

(Слѣдва).

Изъ църковния нашъ животъ.

Приятно ни е да съобщимъ на читателитѣ на „Бъл. Цър. Пр.“, че св. Синодъ въ постояннитѣ свои грижи за урежданието и подобрението на църковната

---

⁷⁾ „Като не знаялъ основанието на християнската религия, казва този наивенъ расказъ, — М. Аврелий еднажъ като се чудѣлъ на това, че почти всѣки день изискватъ отъ него новъ указъ за противъ християнитѣ, запиталъ одного отъ своитѣ любимци: „Защо прѣслѣдватъ християнитѣ толкова жестоко?“ „За това, отговорилъ придворниятъ, защото тѣ почитатъ за Богъ чловѣкътъ, распѣяжгий на кръста“. „О, тѣ сж за окаивание!“ казалъ М. Аврелий. „Обожението имъ къмъ распятый, продължилъ любимецътъ, е тъй голѣмо, щото тѣ съ охота се прѣдаватъ на всѣкакви лишения и сж готови по-скоро да изгубятъ сичкото си имание, да прѣтърпятъ заточение, най-люти мъки и смъртъ, отколкото да се отрѣкътъ отъ чловѣка, който умрѣ на кръста“. „Но това е лудостъ!“ забѣлѣжилъ императора. „Но като умиратъ, казалъ любимеца, тѣ благославятъ своитѣ сжди, прѣгръщатъ мъчителитѣ и прощаватъ на убийцитѣ“. „Прощаватъ на убийцитѣ!“ извикалъ М. Аврелий: „азъ се отказвамъ отъ моитѣ думи; законътъ имъ е свѣтъ. правоучението имъ истинно, а вѣрата имъ Божествена!“ Недѣл. чт. 1837 г. № 4, стр. 34.

дисциплина, между другитѣ добри мѣрки, които взема за тая цѣль, е опрѣдѣлилъ и постановилъ въ нѣкои отъ епархиитѣ на Българската Църква особени църковни служители за протосингели. Тази мѣрка, безъ съмнѣние, ще има, споредъ нашето разбиране, твърдѣ благотворно влияние върху повдиганieto на религиозното чувство у нашия народъ. Потрѣбно е само отъ страна на благочестивитѣ християне, както и отъ страна на свещеннослужителитѣ на Българската църква да указватъ съдѣйствиe на протосингелитѣ при изпълнението на тѣхнитѣ обязанности. Не може да не се признае, че добрата църковна наредба е тѣсно свързана съ украсяването и благолѣпието на храмоветѣ, изглаждане недоразумѣнията между енорийскитѣ пастори и пасомитѣ, уравниенията на възникналитѣ нѣжждѣ недоразумѣния между самитѣ пасоми, надзираването изобщо на църковнитѣ имущества и пр. и всичко това висшето църковно управление на Бъл. църква, както се вижда, е взело подъ сериозно внимание. Ето защо смѣло можемъ да утвърждаваме, че слѣдъ врѣме сигурно могатъ да се очакватъ още по-добри плодове отъ христовата нива на св. Българска църква. Изборътъ на лицата, на които св. Синодъ възлага тая колкото похвална, толкова и деликатна длъжностъ, е напълно сполучливъ. Теоретическата и практическата тѣхна подготовка, тѣхния личенъ животъ, тѣхната тактичностъ и безкористие напълно могатъ да гарантиратъ, че тѣ ще оправдаѣтъ високото довѣрие, съ което се ползватъ у св. Синодъ на Българ. църква.

За сега ние съобщаваме само, че въ Богоспасемата св. Самоковска епархия е назначенъ за протосингелъ негово всеблаготворѣнство Отецъ Василий Д. Чешмеджиевъ, който до сега е билъ членъ-касиеръ на епархиалния духовенъ съвѣтъ при св. Самоковската Митрополия. Той е роденъ на 1862 година прѣзъ м. Май въ г. Самоковъ, първоначално образование е получилъ въ родния си градъ; тукъ той свършилъ и IV класъ на градското класно училище, а послѣ въ 1883 година постѣпилъ въ Самоковското Духовно училище и завършилъ пълния му учебенъ курсъ въ 1886

година. Подиръ свършванието курса на Духовното училище той билъ оставенъ да бѣде писаръ при канцеларията на св. Самоковска Митрополия. Наскоро слѣдъ това той се оженилъ и на 15-й Августъ 1887 година билъ ржкоположенъ въ диаконския чинъ и продължавалъ пакъ да изпълнява длъжността писаръ. На 20-й Май 1888 год. той билъ ржкоположенъ въ священническия санъ и избранъ въ Епархиалния съвѣтъ за членъ-касиеръ, която длъжностъ изпълнявалъ до 15-й Януарий тая година.

Негово благоговѣйство О. Василий е чловѣкъ младъ, добръ подготвенъ, пълненъ съ энергия и добра воля да изпълнява успѣшно всички църковни възложени на него длъжности. Подъ мѣдрото ржководство и упжтвание на Н. В. Пр. св. Самоков. Митрополитъ той обѣщава за напрѣдъ да бѣде единъ отъ полезнитѣ работници на Българската св. църква, което може да се види и отъ това, че той съ успѣхъ е водилъ работитѣ на епархията, когато е оставалъ като замѣстникъ на Негово Високо Прѣосвященство.

Годишнитѣ и матуритетнитѣ испити при Духовното училище въ гр. Самоковъ въ края на тая учебна 1896/97 година сж произведени подъ ревизорството на Н. Прѣосвященство Брѣгалничкий епископъ Антимъ. Писменитѣ матуритетни испити сж били почнжти на 26 Май, а сжщитѣ устни — на 5 Юний и сж се продължавали до 24 Юний. Годишнитѣ испити за I и II курсове сж били почнжти на 3 Юний, и сж се свършили на 25 Юний. Въ началото на учебната година сж били записани да слѣдватъ въ третѣ курса: I, II и III всичко 491 ученика. Първи курсъ е ималъ двѣ паралелки, въ втори петъ и въ трети три. Всички тѣзи десетъ паралелки сж ржководени отъ 20 души учители. Отъ това число 491 ученика 19 души не сж се явили на годишнитѣ испити: трима отъ тѣхъ сж умрѣли прѣвъ годината, седемъ души сж исключени и деветъ души сж напустнжли доброволно прѣвъ годината училището — по бѣдность. Отъ останжлитѣ 472 ученика, които сж пристжпили въ края на годи-

ната до испитъ, 142 сж държали матура, отъ тѣхъ 33 пропадатъ — 15 съ право на есенъ да се явятъ, а другитѣ 18 души до година. Отъ 330 ученика въ I и II курсове, които сж се явили на испитъ: 17 души сж останѣли неиспитани по разни прѣдмети; трима получаватъ свидѣтелства отъ първи редъ съ отличие; 178 отъ първи редъ; 64 безобщи редъ и 48 пропадатъ, оставатъ да повтарѣтъ сѣщия курсъ. При училището има и пансионъ отъ двѣ години насамъ, отъ какъ училището останѣ подъ прѣмото вѣдомство на св. Синодъ. Първата година въ пансиона сж живѣли сто тридесетъ ученика — стипендианти, а втората година 70 ученика — стипендианти и 51 своекошни. За напрѣдъ всички, които постѣпнѣтъ въ това училище да се учѣтъ, сж длѣжни да живѣятъ въ пансиона — стипендианти и своекошни. Своекошнитѣ плащатъ годишно въ пансиона по 480 лева сребро. За улеснение св. Синодъ на постѣпнающитѣ своекошни ученици въ пансиона е опрѣдѣлилъ да исплащатъ сумата 480 лв. ср. на два пѣти; половината въ началото на учебната година, когато постѣпнѣтъ, а другата половина на 1 Януарий отъ сѣщата учебна година. Трѣбва да отбѣлѣжимъ, че има голѣмо прѣимущество въ пансионъ да живѣятъ ученицитѣ било за здравieto и поведението, било за успѣха имъ. Така отъ 121 ученика, които сж живѣли въ пансиона нито единъ не остава да повтаря сѣщия курсъ, а безобщи редъ сж получили свидѣтелства само трима. Отъ двѣ години насамъ св. Синодъ полага голѣми грижи за урежданието на това училище, отъ тогава, отъ като то останѣ подъ неговото вѣдомство. Св. Синодъ, както се учимъ тѣкми да прѣнесе това училище въ гр. София. Съображенията на св. Синодъ за прѣнасянието на това училище въ София трѣбва да бждѣтъ отъ голѣма важность за ученицитѣ. Понеже курса учебенъ за напрѣдъ отъ тригодишенъ става четири годишенъ, то до година ще има само I, II и III курсъ, а IV нѣма, както и свѣршающи ученици нѣма да има.

КНИГОПИСЬ.

(Продължение отъ VI кн.)

лучатъ образованието си въ нѣкоя духовна семинария! Житейското благоразумие и ползата изискватъ, щото чловѣкъ най-напрѣдъ да изпълнява онова, което е въ неговитѣ ржцѣ, което зависи отъ негсвата воля, а послѣ да очаква и да търси онова, което не е въ неговитѣ ржцѣ и независи отъ неговата воля, а е въ властѣта и расположението на друго. Нашитѣ свещенници сж длъжни най-напрѣдъ да съображаватъ домашния и общественния свой животъ съ учението на Словото Божие и църквата, да се пазятъ строго да не даватъ никакъвъ поводъ за хула противъ тѣхния санъ, точно и благоговѣйно да изпълняватъ своитѣ обязанности, като добри пастири, най-прилѣжно да се грижатъ за духовната отхрана на повѣренитѣ тѣмъ пасоми, — така като живѣятъ и вършятъ иматъ право да очакватъ, а и само по себе си ще дойде, и вещественното обезпечение, което зависи отъ нравственното расположение на признателнитѣ християни, и което самъ Богъ е обѣщаль: *ищите прежде царствія Божія и правди его, и сия вся приложатся вамъ* (Мат. 6, 33).“ Това обѣщание въ сегашно врѣме е изпълнено. То показва до колко здраво е мислилъ и разбиралъ работитѣ, за които говори приснопамятния светителъ). „Никой не оспорва справедливостѣта на оплакванията на духовенството и на благомислящитѣ синове на отечественната наша църква за днешното хладнокрѣвие къмъ подобающето почитание и благоговѣние на вѣрата и на нейнитѣ служители . . Нъ, за да се избавимъ отъ отговорността затова прискърбно състояние, ние сме длъжни, колкото зависи отъ насъ, да потърсимъ цѣлесъобразни лѣчебни срѣдства противъ развитието на тая духовно-нравственна рана; нека да станемъ на здрава нога и самостоятелно да почнемъ да дѣйствуваме противъ нея, и намѣсто да отваряме вратата на това зло съ нашето небрѣжение, нека се заплѣтнемъ и задружно да го изгонимъ изъ овчий дворъ на църквата съ прилѣжна молитва къмъ Пастиреначалника, съ приличния на сана

ни животъ и съ точното извършване на своитѣ длѣжности. . . . .“

За да спомогне до нѣкъдѣ за изпълнението на този великъ и свещенъ подвигъ на благоговѣйнитѣ свещеници, покойний св. Софийски Митрополитъ съставилъ прѣдлагания трудъ, както казва: „съ подробно изложение на тайнството на покаяние и на брака, както и съ приложение на едно не бивало до сега у насъ голѣмо число примѣри съ чъртежи за степенитѣ на сродствата, и да го направѣхъ най-евтино и достъпно за всѣкого.“

Трѣбва да се забѣлѣжи че въ Българската книжна изобщо до сегашно врѣме не е имало и нѣма по-полезна и сполучливо съставена книга отъ тая по тоя прѣдметъ за нашитѣ свещеници. Освѣнъ това, не е имало и нѣма друга нѣкоя книга въ Българската книжнина по-евтина отъ нея. Ето защо ние като искаваме най-дълбока признателностъ и почитъ къмъ паметта на нейния съставителъ, който е оставилъ и срѣдство за нейното отпечатване, не можемъ въ сѣщото врѣме да не поблагодаримъ и на св. Синодъ на нашата църква, който тъй на врѣме и тъй грижливо е изпълнилъ родолюбивото желание на нейния авторъ. Отъ своя страна ние прѣпорѣчваме тая цѣнна книга на всичкитѣ читатели на „Български църковенъ Прѣгледъ“, като сме увѣрени, че не малка полза ще извлѣкжтъ отъ прочитанието ѣ онези, за които тя не е назначена направо, а за свещеницитѣ тя е настолна книга, отъ която иматъ нужда всѣкога, когато ще изпълняватъ своитѣ високи обязанности, които имъ се възлагатъ отъ пастирското служение.

II. *Причинитѣ на невѣрието въ наше врѣме отъ протоиерея А. Ковалиницкий. Прѣвелъ отъ Руски Ст. Ганчевъ** (класенъ учителъ въ гр. Тръвна). В. Търново, Скоро-

*) Прѣводача на тази книжка се явява за пръвъ пътъ въ нашата книжнина. Той е единъ отъ ученицитѣ, които сѣ свършили дух. училище въ България. Той е младъ скромный и трудолюбивъ, и общава да бѣде единъ отъ полезнитѣ работници и въ училището и въ обществото.

печатница на П. Х. Панаиотовъ. 1897. Стр. 16. ц. 20 ст.

Книжката, която почтенния прѣводачъ е избралъ да прѣведе по съдържанието си, е толкова на мѣсто и на врѣме прѣведена, щото всѣкой, който ѝ прочете, не може да не извлѣче най-приятно впечатлѣние, и не може да не поблагодари на прѣводача за сполучливия изборъ на книгката, върху която той е опиталъ силитѣ си. Вижда се, отъ всичко, че прѣводачътъ, ръководенъ отъ мисълта, че сегашния Български учителъ е длъженъ не само да прѣподава знание на дѣцата, нъ и да бѣде наставникъ и ръководителъ на обществото, въ което живѣе. Тѣй като на много мѣста въ нашето отечество се збѣлѣзва нѣкакво си необяснимо леко-мислие въ сжжденията и отношението къмъ вѣрата и нейното значение за сждбинитѣ и прѣуспѣванието на народитѣ, то тази книжка съ своето съдържание, вѣрваме, ще помогне на мнозина отъ ония наши младежи, които подъ едно или подъ друго влияние сж станжали жъртва на леко-мислието и като отричатъ сжществуването на Бога, на душата, на нравствената отговорност и пр., въобразяватъ си, че се приготвяватъ нѣкога да изпълняватъ или изпълняватъ сега нѣкаква похвална гражданска длъжностъ, когато се подсмиватъ или подиграватъ съ вѣрата, съ нейнитѣ служители и съ всички онѣзи, които по тѣзи въпросъ не мислятъ като тѣхъ. Причинитѣ, както се говори и въ самата книжка, „на по-големата частъ отъ волнодумствата, произхождатъ отъ желание, да се каже нѣщо особено, нѣщо ново, желание да по-оригиналничитъ или въобще казано, искатъ ли да се покажътъ нѣкои отъ младитѣ хора на обществото за образовани и развити, непрѣмѣнно трѣбва да се обявятъ за безбожници, за атеисти“ (стр. 8)

Като сме сигурно убѣдени, че изказанитѣ по-горѣ мисли за причинитѣ на невѣрието сж пълна истина и че безбожието или индеферентността къмъ религията не могатъ да бѣдѣтъ слѣдствие отъ сериозни научни издирвания, а сж плодъ непрѣмѣнно на леко-мислие, особено между нашитѣ младежи, ние си позволяваме

да приведемъ думитѣ на знаменития астрономъ Кеплера*) които автора на разгледаната книжка тѣй сполучливо туря на видъ, когато говори за този въпросъ. Ето тѣзи думи: „ Прѣди да оставиъ този столъ“, казва Кеплеръ, „ на които работихъ и правихъ издирвания и открития на природнитѣ закони, менѣ ми остава още това, да подигна ржцѣтъ си къмъ небето и да се обърна съ моята сърдечна молба къмъ Твореца на всичкия свѣтъ. Ти, който съ своята всемирна свѣтлина, распространена отъ Тебе въ всичката природа, освѣщаващъ всичко и всички, възвиси нашиятъ мисли да пожелаемъ Твоята Божественна милость, Твоята любовъ, щото ние, когато и да е, да се подигнемъ до вѣчната свѣтлина на Твоята Слава. Благодарѣ ти Господи и Създателю, за всичкитѣ радости и въсхищения, които азъ испытвахъ, когато разгледвахъ и съзерцавахъ творенията на Твоитѣ ржцѣ. Ето азъ завършихъ книгата, която съдържа плода на моя трудъ, за да ъ напиша, азъ употребихъ всичкитѣ си умственни способности, съ които Ти си ме надарилъ.

Азъ исповѣдвамъ всичкото величие на Твоето създание прѣдъ челоуѣцитѣ, като имъ показвамъ всичкото съвършенство на създанието, до толкова, до колкото моитѣ ограничени способности ми дадохъ възможность да обнема Безконечното.

Азъ се старахъ да достигна до истината, да ъ издирѣ, до толкова, до колкото това е възможно и, ако съмъ казалъ или написалъ нѣщо невѣрно, недостойно за Тебе, научи ме, щото да мога да исправя това, което съмъ казалъ или написалъ невѣрно. Струва ми се, че азъ не съмъ искалъ за себе си слава между че-

---

*) Иванъ Кеплеръ (1571 г. — 1630 г.). открилъ: 1) пжтищата на планетитѣ, че сѣ елипси, въ фокуса на които се намира слънцето; 2) радиуса около планетитѣ въ равни врѣмена описватъ равни плоскости; 3) квадратитѣ на врѣмената за обръщанieto на планетитѣ се отнасятъ помежду си, както кубоветѣ на срѣднитѣ тѣхни разстояния отъ слънцето. Кеплеръ принесълъ много услуги и на оптиката, изнамѣрилъ телескопа нареченъ така вече подирѣ, и усвършенствувалъ календаря. Бѣл. на Рекакцията.

ловѣцитѣ като въздигамъ този паметникъ, който трѣбва да бѣде посветенъ, само да прославява Твоето име. Чини ми се, че не съмъ билъ увлѣченъ отъ високомѣрие или гордостъ, прѣдъ дивната красота на Твоето създание, нѣ ако не е било така, покажи ми Твоята благодѣтелностъ и Твоето милосердие, и дай ми милостѣта си, щото книгата, която що свършихъ и написахъ, никога никому да не причини нѣкакво зло, нѣ да би послужила за прославление на Твоето име и спасение на душиѣтъ.“

„Такава е молитвата на едного отъ най-великитѣ астрономи, на едного отъ най-великитѣ распространители на учението за природата!“ (стр. 9—10).

Отъ тѣзи думи, земени отъ прѣведената книжка на г. Ганчевъ читателитѣ на „Българ. Цър. Прѣгледъ“ иматъ възможность да се запазнахъ съ езика, на който е направенъ прѣведа. При всичко това, ние като ъ прѣпорѣчваме горещо на всички, които обичатъ да дирижъ истината, желаемъ най широко да бѣде распространена, особено между ученицитѣ и учителитѣ.

III. Слово за св. св. Кирилъ и Методи (казано въ Скапѣ на 11 май 1896 г.) *София. Печатница „Напрѣдъкъ“.* 1897 г. Издава дружеството „св. Климентъ.“ Книжка I. Стр. 16. Цѣна 5 стотинки.

Малката тая книжка, издадена отъ друж. „св. Климентъ“ е твърдѣ полезна за читателитѣ, за които е назначена. Цѣлото нейно съдържание е проникнато съ единъ благоговѣенъ духъ къмъ паметѣта и заслугитѣ на светитѣ братя. Поради това, че обстоятелствата и условията, въ които се намѣрва мѣстото, гдѣто е казано словото, не позволяватъ на автора ѣ да размърдва другитѣ страни на душата, той се е ограничилъ само съ раскриванieto на религиозната и просвѣтителна дѣятелность на св. Кирилла и Методия. Ние горѣщо желаемъ на това ново дружество *) „св. Климентъ“, успѣхъ и сполука въ достиганieto на поставената цѣль. г. Самоковъ, 22 V. 1897 год. Великинъ и Искринъ.

*) На първата страничка на книжката има слѣдующата забѣлжка: „Настоящото дружество нѣма нищо общо съ бившето дружество „Св. Климентъ.“

І. Бесѣди за поучение на народа по хигиената. Отъ священ, Евгений Ландишевъ. Прѣвелъ священ. М. Г. Минковъ. Пловдивъ, 1897 г. стр. 85, цѣна 1 л. 40 ст.

Често пжти чловѣкъ, като прочете заглавието на нѣкоя книга, безъ да е видѣлъ, безъ да е челъ самата книга, до некадѣ може да си състави едно понятие за съдържанието и полезността ѝ. Бивжтъ случаи, когато така саставеното понятие доволно близко доаждда до дѣйствителността, а въ повечето случаи заглавието доста сполучливо може да измами читателя. Книжката, на която заглавието приведохме по-горѣ, е отъ този подирния родъ. Заглавието е хубаво, но съдържанието е никакво. Тя неможе да бжде ползна за никого, освѣнъ за прѣводача, може би; никаква научна стойностъ нѣматъ мислитѣ, които се прѣдлагатъ за поука на нещастнитѣ български синове. Прѣвода така сжщо не струва. Той е грапавъ, наполовинъ български и напомня ученическа работа . . . . Съжаляваме дълбоко, като не може да кажемъ нито една добра дума за този трудъ, който е погълнжлъ доволно енергия на добрия нейнъ прѣводачъ, а още повече съжаляваме че неможимъ да я прѣпоржчаме на читателятъ, на които тя е посветена.

II. Пжтеводителъ по Атонската света гора и показателъ на светитѣ ѝ паметници съ 28 картини видове на монастиритѣ, скитоветѣ и съ харта на Атонъ. Прѣвелъ отъ Руското шесто поправено и допжлнено издание на Атонскиятъ св. Пантелеймоновъ монастиръ. Иерод. Харалампий Т. Преображенски. Издава Схимонахъ Иоанникий, Ватопетска келия „св Харалампий“ въ Кареа св. Гора. Солунъ. 1896 стр. 188. Цѣна 15 гроша златни.

Тая книга заслужва да бжде прочетена отъ всѣки боголюбивъ и родолюбивъ българинъ затова, защото въ нея най-главио се съдържжтъ свѣдения, които неможтъ да бжджтъ безъ полза за благочестивитѣ и родолюбиви души. Ний се радваме и похваляваме ревността както на прѣводача, така и на издателя. Въ сегашнитѣ врѣмена, когато по-голѣмата частъ монаси отъ българскитѣ монастири сж се прѣдали само на бездѣятелността и пстосуетъ животъ, тѣзи двама

монаси съ слабитѣ си сили и съ оскѣднитѣ си срѣдства се грижатъ за подиганieto на бѣдната наша църковна книжнина . . . . . Колко сили, колко таланти стоятъ закопани въ българскитѣ манастири . . . . . Дано Богъ да вдѣхне любовь и ревностъ за работа и тамъ, кждѣто най-много монаситѣ сж бивали полѣзни и кждѣто най-много тѣхнитѣ подвизи могатъ да бжджль богоугодни:

Колкото се отнася до достойнството на прѣвода ще забѣлѣжимъ само слѣдующитѣ недостатѣци: а) Прѣдговора прѣдставлява нѣщо като смѣсъ отъ разбъркани мисли и желанія; по нашето мнѣние, прѣводача мого по-добрѣ щѣше да стори, ако оставяше на страна претенцитѣ си за самосѣстоятелна работа и наредба. Много по-ясно, струва ми се, той би можилъ да искаже, ако въ нѣколко прѣдложения ни кажеше само какво го е подбудило да се залови за тая работа. Всички безъ мѣсто и безъ нужда казани думи не щѣхж, може би, да намѣрятъ мѣсто между „Прѣдговора“; б) Добрѣ би било да има една страница, въ която да бжджть отпечатани заглавията на разнитѣ манастири, скитове и прочее, за които се говори въ книгата и да бжде отбѣлѣзано за кой манастиръ и пр. на коя страница се говори въ книгата; в) На 7 страница заглавието: „*св. Атонска гора. Земната частъ на Божи-ята Майка*“. Намъ се струва, че щѣше да бжде много по-добрѣ това заглавие да бѣше нѣкакъ пояснено, защото, както е оставено сега, докарва двомисленно разбиране. Напр. ако бѣше пояснена понѣ думата *частъ* съ думитѣ: *най, владѣние* и пр. щѣше да бжде по-добрѣ; г) Русизми има доста много; ако се изгладѣхж прѣдложенията по свойството на българский езикъ, мислитѣ щѣхж да бжджть много по ясни и текста не щѣше да бжди тѣй грапавъ, какъвто е сега и д) картата е прѣкрасно съставена и отпечатана ясно; но ако надписитѣ (текста) да бѣше прѣведенъ на български, а не да остава руския, както е сега, пжтеводителя щѣше да бжде още по близо до цѣлѣта, която е ималъ прѣдъ видъ и съставителя и негова прѣводачъ.

III. Създанието или библейската Козмогония въ видѣлинета на сегашната наука. Отъ Arnold Guyot, съ 9 иллюстрации. Прѣвелъ отъ Английскій Павелъ Тодоровъ. Варна 1897 г. стр. 110, цѣна 1 левъ.

И тая книжка, по своето съдържание и изложение, заслужава да бѣде прочетена отъ всѣкого, който желае да се запознае съ единъ доволно основателенъ възгледъ върху въпроса за Творението или създанието на мирътъ. Автора на книгата, както се вижда отъ прѣдисловието и отъ самото изложение, е прѣдприелъ, въ достѣпни мисли и думи за по-голямъ кръгъ читатели, да разгледа единъ отъ труднитѣ въпроси за челоуѣческия умъ, но и най интересния за науката и за челоуѣка изобщо. Ний, безъ да правимъ каквото и да било подрѣбно оцѣнение на прѣвода, похваляваме прѣводача за добрия изборъ на книгата и за рѣшението му да я прѣведе на български езикъ. Отъ богатата Английска книжина българския читателъ би можалъ да се възползува и поучи, но за съжаление, че тѣзи отъ българитѣ, които знаятъ Английския езикъ, повечето пжти се залавятъ да прѣваждатъ такива книги и книжлета, които нѣматъ никаква научна цѣна, нито пакъ могатъ да ползуватъ другиго нѣкого, освѣнъ материално заинтересуванитѣ мисионери на религията. Повечето прѣводи отъ Английския езикъ сж на протестанскитѣ мисионери и повечето отъ тѣзи прѣводи сж отъ тая долна проба. Внимателния наблюдателъ, върху умствения животъ на българския народъ не може да не забѣлѣжи, че мнозинството отъ българскитѣ читатели иматъ едно естествено нерасположение къмъ прочитанието на много книжки прѣведени отъ Английски. Причината на това ние си обясняваме. Повечето отъ мисионеритѣ протестанти избиржтъ и прѣдлагатъ въ прѣводъ на българския читателъ книги, съдържанието на които състои отъ *сжмнителна безпристрастностъ*.

Тѣй като книжката „създанието или библейската козмогония“ прѣдставлява щастливо исклучение отъ това почти обикновенно явление за прѣводитѣ отъ английски, ний я прѣпоржчваме на читателитѣ на

„Български Църк. Прѣгледъ“. Тая книжка е чиста отъ своеобразнитѣ сѣждения на протестантскитѣ мисионери и ний вѣрваме, че читателитѣ ще се погрижатъ да я прочетатъ съ подобающето внимание.

Отъ недостатѣцитѣ на прѣвода ще посочимъ само това: срѣщатъ се тукъ-тамъ мѣста, гдѣто мисълта е доста тъмна, даже има мѣста такива, отъ които нищо не може да се разбере. Навѣрно прѣводача е още слабъ господаръ на английския езикъ и не е можилъ да схване смисъла на оригинала, а, като е прѣвелъ думитѣ въ обикновенния имъ смисълъ, излѣзло побъркване на специалното имъ значение и мисълта останала осакатена или разбъркано искавана и тъмна. При всичко това книжката е добра изобщо.

Батинъ-градъ, 23 юлий 1897 г.

Великинъ.

СМѢСЬ.

Тукъ въ страницитѣ на „Български Църковенъ Прѣгледъ“ ние намираме за интересно да явимъ на читателитѣ му за свѣдѣние числото на католицитѣ и протестантитѣ, както и тѣхното населяване по разнитѣ околии и окржжия въ княжество България, споредъ прѣброяванието направено 1893 додина.

Като даваме тѣзи свѣдѣния, ние молимъ всички родолюбиви наши Българе да съобщатъ въ редакцията ни, каквото могатъ да изучатъ и да знажатъ за тѣзи двѣ неприятевски пропаганди на нашата православна църква и въобще, които сж противъ интереситѣ на нашия народъ.

№. по редъ	Наименование на околицитѣ и ок- ръжията.	Католици	Протестанти	№. по редъ	Наименование на околицитѣ и ок- ръжията	Католици	Протестанти	
1	1. Айтосъ. .	7	4	<i>Всичко въ окр. Вратца</i>				
	2. Анхиало. .	4		5	1265	17		
	3. Бургасъ. .	169		6	1. Босилиградъ			
	4. Карнобатъ	3		1	2. Дупница			
	<i>Всичко въ окр. Бургасъ</i>			183	12	3. Кюстендилъ		
	1. Балчикъ . .	11	5	<i>Всичко въ окр. Кюстендилъ</i>				
	2. Варна . . .	268		120	50	34		
	3. Добричъ. .	11		5	1. Ловечъ			
	4. Ново-Село .	15		2. Тетевенъ				
	5. Провадия. .			3. Троянъ				
2	<i>Всичко въ окр. Варна</i>			305	125	4. Радомиръ		
	1. Бѣлградчикъ	15	4	<i>Всичко въ окр. Ловечъ</i>				
	2. Видинъ. .	185		3	2			
	3. Кула	2		37	16			
	<i>Всичко въ окр. Видинъ</i>			202	4	3. Фердинанъ		
3	1. Бѣла-Слатина	428	7	<i>Всичко въ окр. Ломъ</i>				
	2. Вратца. . .	34		45	18			
	3. Орѣхово . .	803		17	1. Карлово			
				346	2. Конушъ (Ста- нимака).			
				53	19			

	3. Овчехлъмъ (Г. Конаре)	2,008	—	15	5. Ямболъ. .	98	92
	4. Пловдивъ.	3,456	252		Всичко въ окр.		
	5. Рупчосъ (Хвойна) . .	—	—		Сливенъ	192	199
	6. Сърнена. Го- ра (Брѣз.)	4,669	—		1. Искрецъ. .	1	—
8	Всичко въ окр.			16	2. Ново-Селци	17	3
	Пловдивъ	10532	271		3. Орхание. .	3	17
	1. Луковитъ . .	—	—		4. Пирдопъ. .	8	2
	2. Плѣвенъ. .	71	25		5. Самоковъ. .	18	229
9	Всичко въ окр.			17	6. София . .	2271	418
	Плѣвенъ	71	25		Всичко въ окр.		
	1. Кеманларъ	—	—		София	2318	669
	2. Попово. . .	6	—		1. Казанлъкъ.	10	22
10	Всичко въ окр.			18	2. Нова-Загора	4	23
	Разградъ	32	—		3. Сейменъ. .	8	9
	1. Булбунаръ.	2	82		4. Ст. Загора	31	12
	2. Бѣла. . .	4	—		5. Чирпанъ .	—	171
11	Всичко въ окр.			19	Всичко въ окр.		
	Русе	682	266		С. Загора.	53	237
	1. Никополъ .	1,498	3		1. Ихтиманъ.	3	7
	2. Свищовъ. .	4,621	64		2. Панагюрище	—	10
12	Всичко въ окр.			20	3. Пещера. .	—	—
	Свищовъ	6,119	67		4. Татаръ-Паз.	96	145
	1. Габрово .	19	12		Всичко въ окр.		
	2. Севлиево .	48	8		Т Пазар.	99	162
13	Всичко въ окр.			21	1. Брѣзникъ.	8	—
	Севлиево	67	20		2. Трънъ. . .	7	—
	1 Акъ-Кадънла.	3	1		3. Царибродъ	7	5
	2. Куртъ-Бунар.	5	—		Всичко въ окр.		
14	Всичко въ окр.			22	Трънъ	22	5
	Силистра	35	11		1. Гърня-Орѣ- ховица. . .	35	—
	1. Каваклий .	2	96		2. Дръново. .	5	—
	2. Котелъ . .	—	—		3. Елена. . .	6	2
	Всичко въ окр.				4. Кесарево .	—	—
	Силистра	35	11		5. Паскалевецъ	5	7
	1. Каваклий .	2	96		6. Тръвна. .	—	—
	2. Котелъ . .	—	—		7. Търново. .	94	18
	Всичко въ окр.				Всичко въ окр.		
	Силистра	35	11		Търново	145	27
	Всичко въ окр.				1 Хаджи-Елесь	9	—
	Силистра	35	11		2. Харманлий	37	4

21	3. Хасково. .	54	134	22	5. Шуменъ. .	72	14
	Всичко въ окр. Хасково	100	138		Всичко въ окр. Шуменъ	96	22
	1. Ески-Джумая	2	—		Всичко въ кня- жеството. . .	22617	2384
	2. Нови-Пазаръ	18	8				
	3. Османъ-Паз.	5	—				
	4. Прѣславъ. .	4	—				

Отъ 22,617 католици 11,637 отъ мъжския и 10,980 сж отъ женския полъ, а отъ 2,384 протестанти, 1,276 отъ мъжския и 1,108 сж отъ женския полъ.

(Извлѣчение изъ книгата: „Общи резултати отъ преброяванието на населението въ княжество България на 1-й Януарий 1893 година“. София Държавна печатница. 1897, стр. 16—19)

Прѣди минѣлата есенъ чумата застрашаваше почти цѣлия свѣтъ отъ истрѣбление. По поводъ на това се събра съборъ въ Венеция (Италия) отъ лѣкари на всичкитѣ европейски държави, за да се взематъ нѣкакви прѣдварителни мѣрки противъ този истрѣбителенъ бичъ на човѣчеството. На този съборъ отъ страна на българскитѣ лѣкари е билъ проведенъ г-тъ Д-ръ Русевъ, който подиръ завръщанието си отъ тамъ напечаталъ сведѣния за „чумата и прѣдпазване отъ нея“. Ние като намираме тѣзи сведѣния твърдѣ интересни за читателитѣ на „Бъл. Цър. Прѣгледъ“ предлагаме имъ отъ тѣхъ само това, коета съставлява сжщностъ на работата.

„Заразителността на чумата“.

Заразителна болѣстъ се нарича оная, която се произвежда отъ влизанието въ тѣлото на малки, невидими съ просто око, органически същества, които като намѣржтъ благоприятна почва, се развиватъ, размножаватъ и го поболяватъ.

Отъ начало сж мислили, че чумата е самородна болѣстъ и може да се появи у човѣка или у нѣ-

колко хора наведнѣжъ отъ само-себе си, безъ никакви външни причини. По-послѣ, когато започнали да правятъ по щателни изслѣдвания, забѣлѣжили, че чумата трѣбва да се дължи на нѣкоя особена причина. понеже тя винаги била прѣнасяна отъ мѣстото, гдѣто е върлувала, въ здравитѣ мѣстности или посредствомъ болни хора, или посредствомъ вещи, произходящи отъ болни отъ чумата хора. Нъ въ какво се е състояла тая причина и гдѣ се е намѣрвала тя, никой не е знаелъ.

Прѣзъ 1894 година, когато чумата върлуваше въ Китай, двама учени, Китасото и Иерсенъ, сж търсили да откриятъ истинската причина — заразата на чумата и почти едноврѣменно тѣ изнамѣрили, че тази зараза се състои въ едни малки микроскобически сжщества, имѣющи форми на кжси прѣчици съ закрѣглени крайща. Тѣ изнамѣрили още и свойствата, които прѣдставляватъ тия болестотворни зародиши, тѣхното мѣстонахождение, както и условията за живѣнието, растението и развѣжданieto имъ.

Китасото и Иерсенъ сполучили да отдѣлятъ отъ чумовитѣ болни болестотворнитѣ зародиши, да ги развѣдятъ въ булионъ или пихтия, да прѣсадятъ тоя растворъ на здрави животни и да произведатъ по тоя начинъ искусственно заболяване отъ чума. Тоя фактъ напълно разрѣшава въпроса за заразителността на чумата; отъ него се установява, че чумата е заразителна болестъ, че нейната зараза се състои въ особенни болестотворни зародиши, които, като влѣзатъ въ тѣлото на челавака или животнитѣ, произвеждатъ винаги болестъта чума, съ всичкитѣ нейни признаци, ходъ и свѣршѣкъ.

Прилѣпчивостъ на чумата.

Веднѣжъ заразителността на чумата установена, остава ни да видимъ да ли тая болестъ въ сжщото врѣме е и прилѣпчива, понеже се знае, че на всѣка болестъ, която е заразителна, е непрѣмѣнно и прилѣпчива. Прилѣпчива болестъ се нарича она, която може

да прѣмине, да се прѣдаде отъ боленъ на здравъ чело-
ловѣкъ. За да бѣде една болестъ прилѣпчива, трѣбва
прѣди всичко да бѣде заразителна, да се произвежда
отъ нѣкоя зараза, която влиза отвнѣ въ нашето
тѣло; а за да бѣде тя и прилѣпчива, трѣбва тая за-
раза да прѣминава отъ болния или отъ вѣщитѣ на
здравия, когато тоя послѣдния се допрѣ до тѣхъ.
Така сифилисътъ, лошото гърло, шарката сж зарази-
телни и прилѣпчиви болести, защото тѣхната зараза
минава отъ единъ организмъ въ другъ, било направо,
чрѣзъ допирание, било посредственно, чрѣзъ вещитѣ
и дрѣхитѣ. Напротивъ, ревматизмътъ, блатната трѣска
сж заразителни, въ не и прилѣпчиви болести, защото
ние можемъ да се допремъ до болни отъ тия болести
хора, или до вещитѣ и дрѣхитѣ имъ, нѣ не се за-
болеваме.

Чумата принадлежи къмъ първия родъ болести
— тя е заразителна и прилѣпчива болестъ. Наблуде-
нията и опититѣ потвърждаватъ напълно това уче-
ние, защо тия, които иматъ работа съ чумови хора:
лѣкаритѣ, фелдшеритѣ, болничничнитѣ служители,
свещеницитѣ, гробаритѣ и пр. заболяватъ най-често
отъ чума.

ОБЯВЛЕНИЯ

Продължава се записването абонати за III-та
година на в.:

„УЧИТЕЛСКИ ДРУГАРЪ“

(Органъ на Българския учителски съюзъ).

В. „Учителски другаръ“ излиза всѣка сѣбота (52
брой въ годината). III-тата година на вѣстника започва
отъ 1-й мартъ 1897 год. Новитѣ абонати получаватъ
всички излѣзли броеве. „Учит. другаръ“ третира въп-
роси и отбѣлѣжва всички факти, които иматъ свѣръзка
съ учебното дѣло у насъ.

АБОНАМЕНТА Е:

За въ България		За въ Странство	
За цѣла година	5 лева	За цѣла година	6 лева
За $\frac{1}{2}$ "	$2\frac{1}{2}$ "	За $\frac{1}{2}$ "	3 "

Записванието на абонати става при учителскитѣ дружества, направо въ редакцията (само че всѣка поръчка трѣбва да бѣде придружена съ нуждната стойностъ) и при всички Т. П. Станции.

В. „Учителски другаръ“ е разпространенъ най-много между учителитѣ за това е и най-удобенъ за

обнародване на обявления, касающи се до училищата и учителитѣ.

Всичко що се испраща до вѣстника, испраща се на адресъ: Редакция на в. „Учителски Другаръ“ — София.

ОТКРИВА СЕ ПОДПИСКА

ЗА

„ДОМАШЕНЪ ПРИЯТЕЛЪ“

Иллюстриранно списание за Наука, Религия, промишленность и домакинство. Въ него има Здравословенъ, Родителский, Дѣтский и други отдѣли. Критический отдѣлъ е твърдѣ интересенъ и полѣзенъ. Тѣзи година-която е деветата годишнина на списанието, ще се помѣстятъ нѣкои любопитни раскази.

Годишна цѣна $4\frac{1}{2}$ лева за България, и 5 лева за странство, прѣдплатени.

Поръчки и пари се испращатъ до администрацията на Домашенъ Приятелъ въ София, улица Лега.

Нѣща за абониране и вѣстници въ замѣна се пращатъ до Редактора, А. С. Цановъ въ Самоковъ.

человѣцитѣ и на челоуѣцеския умъ¹⁾. Не тукъ ли е потребно, и не тукъ ли се направо отнoси прѣдпазването на Свещ. Писание, което учи: *висшихъ себе не ищи, и крѣплихихъ себѣ не испитуй: яже ти повелѣнна, сия разумѣвай, нѣсть бо ти потребба тайнихъ* (Ис. Сир.3, 21. 22). Тия, които се стараятъ да оправдаватъ тия, които се зиматъ да разсѣждаватъ и да говорятъ за неизяснимото въ вѣрата, подпадатъ на сѣщето, що е испиталъ на себе си блаженный епископъ Павлинъ: той не искалъ да употребява правото и опрѣдѣлено изражение: *три и постаси*, а пакъ вѣрно и се истинно мислилъ за тѣхъ еднакво съ другитѣ. Той слѣдвалъ въ туй боголюбивитѣ западни епископи, на които римския языкъ, по своята бѣднотия въ сравнение съ нашия гръцки языкъ, не могълъ съ отговаряюще на истината значение да употребява думитѣ: три и постаси.

На всички насъ, които можеме да бѣдеме съучастници въ скърбитѣ и страданията на Божията Църква, лежи важната длжностъ да не даваме право да се явяватъ такива думи, съ които да се дава поводъ на нѣкои праздни хора да внасятъ въ Божията Църква раздѣления и расколи. Затова въ настояще врѣме когато е възникнало такова учение, което може да оскърби и смути мнозина отъ благочестивитѣ и христорлюбиви хора на твое пълно и доказано благоразумие лежи длжността да успокои това вълнение. И това е особено потребно за туй, че мнозина отъ доходящитѣ изъ Цариградъ въ Антиохия и при насъ, както клирици, тѣй и миряне, явно защищаватъ неговото учение, като не считатъ неговия смисълъ противенъ на апостолската вѣра и учение за Единосущия на Отца, изложено по внушение на Духа Божия отъ светитѣ отци, съставивши съборътъ въ Никея и прѣдадено на вселенската църква. За това по внушение на своето благоразумие съ страдание, и по властта на своето свещенство, благоволи да приемешъ на себе дѣлото на учителъ, както го изисква

1. Василий Великий, бесѣди на рождество Христово.

сега обстоятелството, за да ослабне туй учение въ тия, които сж го чули и чрѣзъ него сж били откъснати отъ вѣрата: тѣй щото твое святѣйшество да измисли и да изврѣши всичко туй, що може да се поправи въ сегашне врѣме, когато се вълнува вселенската църква, когато вълнението се повече и повече се уголемява. Сега когато се вълнува това мисленно море, кажи му думитѣ на Господа и строго (грозно) му кажи: замълчи, спри се.

Този, който ще ти даде нашето писмо, който е достоенъ за любовъ и е вѣренъ християнинъ, и прѣдѣлитѣ на когото сж били християне, благоволи да приемешъ съ свойственната ти благопривѣтливостъ; и ако той те помоли за нѣщо, недѣй го оставя отъ да го ржководишъ съ своята прѣдвидливостъ. Поздравяваме, азъ и тия, които сж съ мене, всички находящи се съ тебе братия.

XX.

Послание на Кирилла до Ювеналия, иерусалимски епископъ.

На моя господинъ, възлюбленѣйший братъ и съслужителъ Ювеналий Кириллъ желае о Господѣ всѣ какво добро.

Азъ бихъ желалъ, щото високочтимия епископъ Несторий да слѣдва истинната вѣра, вървейки по пътекитѣ на благочестивитѣ мжже! И кой отъ здравомислящитѣ нѣма да пожелае, щото тия, на които испада жребие да бѣдѣтъ водители на Спасителскитѣ стада, да бѣдѣтъ на пълно извѣстни по правотата на вѣрата? А тѣй като настоящитѣ дѣла се явихъ не такива, каквито очаквахме, когато въ тогава, въ което ние очаквахме истиненъ пастирь, намѣрихме гонителъ на правата вѣра, то ние сега трѣбва да си припомнимъ думитѣ на Христа Спасителятъ на всички *не приидохъ възрещи миръ на земята, но мечъ: приидохъ бо разлучити чловѣки на отца своего* (Мат. 10, 34, 35). Ако за насъ борбата противъ родителитѣ не е прѣдосъждителна и безукоризненна, когато знаеме, че се боримъ за Христовата слава, то какъ ние да не счи-

таме за своя неизмѣнна длѣжноть, — въ туй врѣме, когато оплакваме изгубенното на братѣтъ си, — да се прѣпаваме съ мечѣтъ на ревността по Бсга и да кажеме на всички, живуци на земята, тия думи: *аще кто естъ Господень, да поетъ ко мнѣ* (Исх. 32, 26). И въ едното и въ другото свои писма азъ го убѣждавахъ да слѣдва не по своитѣ мнѣния, а по правата и апостолска вѣра прѣдадена на свѣтитѣ църкви, надѣвайки се да го отклони отъ неправотата, каквато се намира въ неговитѣ съчинения, но прѣ лаганото отъ мене лѣкарство никакъ не помогна, съвѣтътъ не се изпълни. Той не само не рачи да послѣдва учението на истината, но ми и испрати послание съ свой подписъ, въ което ме упрекава за туй, гдѣто, ужъ, азъ съмъ го билъ огорчилъ, и при това той направо се исказва, че свѣта Дѣва не може да се нарича Богородица. А туй незначи ли направо да се каже, че Еммануилъ, въ когото е основата на нашето упование на спасението, не е истинно Богъ?

Като си прѣдположилъ, че може да склони къмъ себе и римската църква, той написалъ на моя господинъ, благочестивѣйшия и боголюбивѣйшия братъ и съслужителъ Келестина, епископътъ на римската църква, и изложилъ въ посланията своето искривено учение. Сжщо тѣй той испратилъ тамо и много истълкователни съчинения, отъ които се видѣло, че той немисли право. И той рѣшително билъ осъденъ като еретикъ. Благочестивѣйшия и боголюбивѣйши епископъ на римската църква Келестинъ, написалъ за него туй, що вѣрно узналъ за него, и на мене испрати тия писма. Азъ счетохъ за нужно да ги прѣпратя на тебе и съ тѣхъ да възбужда въ твоето благочестие ревность къмъ светото дѣло, която е въ тебе силна винаги съ своята вътрѣшна сила, за туй, щото ние, при единомушно и ревностно усърдие, като се прѣпаваме съ поясътъ на любовта къмъ Христа, да спасеме хората, подпаднали на опасността и да поддържаеме църквата въ нейната свѣтлина. Безъ съмнѣние всички ние, въ единомислие между себе си, като опрѣдѣлимъ за себе си планътъ, нека пишеме нему и на народѣтъ. Ако

ние отимаме успѣхъ и го отвърнемъ отъ сегашнето му мислене къмъ истината, то ние сме придобили братътъ (Мат. 18, 15), и сме спасили пастирътъ. А ако нашето намѣрение остане безъ успѣхъ, то той самъ ще бѣде виноватъ на своята сѣдба, и самъ отъ себе си ще вкуси плодовѣтъ на своитѣ дѣла. Сѣщо тъй ние непрѣменно трѣбва да пишемъ на хрисололюбивия и благочестивѣйшия императоръ и на всички държавни сановници, и да ги съвѣтваме, да не поставятъ тѣ челоуѣкътъ по високо отъ благочестивата вѣра во Христа, но да утвърдятъ въ нея вселенната и да избавятъ неговото стадо отъ злия пастиръ, въ този случай, ако той не се вразуми отъ всички ни. Прѣдай нашето благожелание на братията, находящи се при тебе. Тебе поздравляватъ тия, които сж съ мене.

XXI.

Послание, написано отъ Ивана, антиохийския епископъ до Нестория.

На моя владика (господарь), боголюбивѣйшия и прѣподобнѣйшия епископъ Нестория, Иванъ желае о Господѣ всеѣкакво добро.

1. Моитѣ желанія въ отношение къмъ твоето благочестие азъ открихъ съ всеѣка справедливостъ прѣдъ твоето внимание чрѣзъ моя господарь сиятеленѣйшия комитъ Ириней. Прѣдполагайки, че азъ, подъ защитата на искреностъта, не възбуждамъ вече въ тебе никакво противъ себе подозрѣние, прѣдлагамъ на твоето благоразумие моя правъ съвѣтъ. Въ туй, каквото ще те съвѣтвамъ, може да се види и здравината на нашата искренностъ въ отношение къмъ тебе, и немалката въ насъ грижа да се ржководимъ съ любовъта по Бога: тия, които се ржководятъ съ нея, изпълняватъ божия законъ, и тия, които я оставятъ и постѣпятъ измамливо противъ своитѣ съчленове, повечъ врѣдятъ на себе. отколкото на тия, противъ които работятъ. Като считамъ тия думи за най-добро начало за нашия разговоръ, азъ те моля: приеми, ме за добъръ съвѣтникъ, не отъ хвърлай полѣзното въ туй,

що ще ти говоря, що ще ти бжде говорено отъ чувството на любовта къмъ Бога.

II. Ние трѣбваше заедно да разгледаме нѣкои работи, полезни по своето направление; но понеже нашитѣ погрѣшки докараха голѣмо смущение въ църквитѣ, то азъ се принудихъ да извѣстя на твоео благочестие за туй, що бѣше нестколѣ писано намъ изъ Римъ и Александрия. Всичкитѣ александрийски клирици ми писаха нѣколко послания, въ които ми расправятъ за твоео благочестие: едно послание отъ светѣйшия епископъ Келестина, други отъ боголюбивѣйшия епископъ Кирилла. Като ти испращамъ прѣписъ отъ тѣхъ, моля те да ги прочетешъ съ такова расположение на душата си, щото въ умътъ ти да не се породи такава трѣвога, отъ каквата често ставатъ прѣпири и разногласия. Не дѣй приема туй дѣло за миловажно, защото дияволътъ, като подбужда гордостта често пѣти и ничтожитѣ дѣла тѣй упѣтва и довозда до такава крайностъ, щото тѣ вѣчь неможѣтъ се исправи. За това съ внимание прочети тия писма. За разглѣждане прѣдлежащото дѣло, повикай нѣкого отъ единокрушнитѣ съ тебе хора; дай имъ право да говорятъ туй, що е полезно, а не туй що е приятно. Ако всичкитѣ, като се заловятъ усърдно заедно за разглѣжданието на това дѣло, бждѣтъ свободни отъ всѣкаквъ страхъ, то тѣ лесно заедно ще го обсждятъ, и що се сега вижда тъмно, ще се покаже явно.

III. Моя господарь, боголюбивѣйшия епископъ Келестинъ, както се види отъ неговото писмо, е опрѣдѣлилъ твърдѣ малкъ срокъ за отговоръ, всичко де сетъ деня. Но тази работа може да се свърши само и въ единъ день, даже въ нѣколко часове, защото въ учението за спасението насъ отъ Христа, царьтъ на всичкия свѣтъ, най добръ е да се употребява думата съотвѣтствующа Нему, употребявана отъ много отци, съотвѣтствующа на истината на Неговото спасително раждане отъ Дѣва. Твое благочестие не трѣбва да отхвърля това, като такова, въ което нѣма опасностъ. Сжщо не трѣбва да се мисли това, що е неприлично да се говори за самага себе. Понеже ако

твоя умъ мисли, сѣщо, както отцѣтъ и учителитѣ на Църквата (а това ние знаеме за тебе, владико, чрѣзъ многото общи наши приятели), то защо да се тяготимъ да изкажемъ явно бжгочестивата мисль съ дума, съотвѣтствующа на тази мисль, и при това въ такъво врѣме, когато е станало такова безпокойствие отъ твоитѣ тълкования на вѣрата? Безъ съмнѣние, тебе е извѣстно, боголюбивийшии, че на всѣкъждѣ и въ далечнитѣ отъ насъ и въ ближнитѣ до насъ страни всичко се е раздвижило, на всѣкъждѣ се слуша говоръ за едно и сѣщото: нѣкаква силна буря изведнашъ е обхванала църквата: на всѣкъждѣ вѣрующитѣ отъ день изъ день се цѣпятъ единъ отъ други вслѣдствие на това тълкование. Че това е така, види се отъ настоящитѣ дѣла: Западъ, Египетъ, и даже Македония рѣшително сж се отгѣглили отъ единението, каквото е даровала Божията благодать на църквитѣ съ многото трудъ и потъ на светитѣ и славни епископи, а особено на напълно святия, общия нашъ отецъ великия Акакий. И кой ще те хули, ако почнешъ ти да говоришъ що мислишъ. Напротивъ, нѣма ли всѣки да одобри, когато това име, смисълътъ на което твое бжгочестие, както ние знаеме, разбира, приемешъ за туй, щото съ туй да запазишъ благосъстоянието и тишината въ Вселенската Църква? Считамъ благоврѣменно да ти посоча на единъ прѣкрасенъ примѣръ, който, както азъ желая, ти би помнилъ. Не се е изминжло много врѣме отъ като е това станало у насъ, тѣй щото туй не е могло да се забрави. Ти, нѣма съмнѣние, помнишъ блаженнаго Павла епископа: той въ едно отъ своитѣ тълкования бѣ казалъ нѣкакви думи, които не бѣха одобрѣни, по прѣди отъ тебе (въ туй врѣме ти работѣше по свободно и по дързновенно отъ другитѣ), а подиръ и отъ всички, който чу. Като забѣлѣжилъ врѣдата и трѣвогата, каквато произлезнала подиръ първото неудоволствие, и, като разбралъ, че тази трѣвога може да произведе не само разсѣпление, но и противоборство между чловѣцитѣ, защото тѣ обикновенно начеватъ да се дѣлятъ на части, начеватъ се повече и повече да противодѣйству-

ватъ другъ на друга, щомъ намиратъ поводъ за това, макаръ искрата на съблазнѣтъ, на гледъ, и да е не значителна (както е и у насъ въ сегашно врѣме), — този великодушень епископъ, подиръ нѣколко дена се явилъ на катедрата и, като се червялъ отъ срамъ, исправилъ прѣдишнитѣ свои думи за доброто на Църквата. Като изказалъ своето исправление, той веднага загладилъ порицанието, на каквото билъ подложенъ, той не считалъ исправлението за нѣщо унижително за себе. Всички знаели, че думитѣ, произнесени по прѣди, били гнили думи, но веднага се помирили съ него, щомъ видѣли въ него промѣна.

IV. Убѣждавамъ твое благочестие не за такава промѣна на една дума съ друга, която би ти докарала безчестие, не за юношеска измѣнливостъ въ свойтѣ мисли, както би нѣкой приелъ да е това. Но тъй като ти си много пжти и на мнозина говорилъ, както азъ знамъ, че ти не самия смисълъ на благочестивото вѣрование отстранявашъ, а не одобрявашъ само неговото изражение; но ако би ти нѣкой отъ знаменититѣ учители на църквата прѣдложилъ да употребишъ и тази дума, т. е. да нарѣчешъ света Дѣва *Богородица*, то ти, безъ съмнѣние, не би се отказалъ отъ това. Като те убѣждавамъ, азъ те приканвамъ да кажешъ сжщето, въ което ти, както ми е извѣстно, не грѣшишъ по начинътъ на мислитѣ; ти ще употребишъ само думата и името, което е съставено отъ много отци, употребявано е било отъ тѣхъ и на книга и устно, не ще се откажешъ отъ такава дума, която само показва твоята благочестива мисль на умътъ. Отъ туй име не се е отказвалъ ни единъ отъ църковнитѣ учители. Мнозина сж били тия, които сж го употребявали и при това сж били знаменити, и тия, що не го употребявали, не осжждали. Наистина ние, отъ излишна снисходителностъ къмъ лъжливитѣ мнѣния на еретицитѣ, несправедливо оставяме безъ уважение съвѣстѣта на своитѣ братия, и безъ всѣкаква нужда я емуцаваме, като отхвърляме думата, смисълътъ на която признаваме за правиленъ и вѣренъ. А ако ние не я приемаме съ това значение, каквото се заключва въ нея, то ние

безъ друго ще попаднемъ въ множество заблуждения, — а що е нѣй опасното, ще лишимъ себе си отъ спасението, доставяно отъ неисказанното строителство на еднородния синъ Божий. Защото щомъ се отхвърли тази дума, а слѣдователно и този смисълъ, който се заключава въ нея, то отъ тукъ ще излезе мисълъта, че Този, който за нашето спасение неисказанно се явилъ на земята, не е билъ Богъ, че Богъ словото, който е истоцилъ себе си съ приеманieto на образъ на рабъ (Филип. 2, 7), не ни е показалъ неисказанно челоуѣколюбие, а пакъ Свещенното Писание повечъ отъ всичко утвърждава Божието челоуѣколюбие къмъ насъ, когато казва, че еднородния синъ на Бога, вѣчния и винаги пребивающъ въ Него, безстрастно се е родилъ отъ Дѣва, за което тѣй говори божественния апостолъ: *посла Богъ сина своего, рождаемаго отъ жени* (Гал. 4, 4). Той ясно показва, че еднородния неисказанно се е родилъ отъ Дѣва, както азъ казахъ по горѣ. Ако за това рождение отцитѣ сж наричали Дѣва Богородица, както я и ние сега наричаме съ това име: то азъ не зная, защо ние (извини ме за тия думи) да се залавяме още за съвършено не нужното изслѣдване този догматъ, за смущение, както видишъ, сами себе си и църковната тишина? За насъ нѣма никаква опасностъ да се говори и мисли съгласно съ знаменититѣ учители на Божията Църква. Считаю за излишно да прѣброявамъ тукъ тѣхнитѣ имена; ти ги знаешъ не по малко отъ мене, отколкото и всѣки единъ отъ насъ, защото и ти самъ и ние всички считаме за себе си за честе да бждеме тѣхни ученици.

Моля, приеми отъ насъ този съвѣтъ; направи туй, на що те убѣждавамъ азъ; не давай поводъ на новото мнѣние да внесе въ Църквата несъгласие и раздѣление. Разсѣди: ако прѣди тия писма, които сж пратени, сме имали много недоброжелатели, то колцина ще бждатъ сега такива, които, като отиматъ дързостъ по случай на тия писма, явно ще (поченатъ) да говорятъ противъ насъ? Азъ ти писахъ туй послание въ присѣтствието на мнозина благочестиви епископи, добрѣ расположени къмъ твое благочестие,

БЪЛГАРСКИ

ЦЪРКОВЕНЪ ПРОГЛЕДЪ

(МЪСЕЧНО СПИСАНИЕ)

ГОДИНА III. КН. IX И X.

МЪСЕЦЪ СЕПТЕМВРИЙ и ОКТОМВРИЙ

РЕДАКТОРИ-ИЗДАТЕЛИ:

Игнатий Рилский, Исаимъ Г. Вакаловъ и Н. Д. Поповъ.

Но като отхвърлихме скришнитъ срамни работи, като не прибѣгваме до хитрости и не прѣвначаваме Словото Божие, а откриваме истината, прѣдставяме себе си на съвѣстѣта на всѣки човѣкъ прѣдъ Бога.

Не прѣкланяйте се подъ чуждия яремъ съ невѣрнитъ, защото праведността какво общение може да има съ беззаконието? Какво общо има свѣтлината съ тъмнината (2 кор. гл. 4, 2, 6, 14)

СОФІЯ

Централна печатница на П. Калѣчевъ и С-ю.

1897.

Католическата и протестанската пропаганда въ България.

Минѣхъ се вѣкове, отъ какъ нашето отечество е замръжено съ неканени религиозни благодѣтели, на-дошли отъ Италия, Австрия, Франция и Белгия — католици, а отъ Англия и Сѣверна Америка — протестанти, поддържани отъ различни общества на тия дръжави сж се загнѣздили между българския народъ тукъ-тамъ и подъ булото на негови доброжелатели се стремжтъ съ простени и непростени средства да вербуватъ отъ него за сѣбе послѣдователи.

Ако хвърлимъ погледъ къмъ миналото на нашия народъ, ще видимъ, че още отъ врѣмето на първия български християнинъ царъ Бориса папитѣ сж се стремили да поставатъ обширното тогава Българско царство подъ своя зависимостъ въ черковно отношение, нъ благодарение на хитрия Борисъ, папскитѣ домогвания не се осжществили на дѣло. Папитѣ, обаче не се отчаяли отъ този си неуспѣхъ и продължили своитѣ домогвания и при прѣмниците на Бориса, макаръ и да не е въ такъвъ усиленъ размѣръ. Случай за добра надѣжда, за че ще можтѣ да постигнатъ този си вѣковенъ планъ спрѣмо България, удалъ имъ се при основанието на второто Българско царство, когато царъ Иоаннъ I-й, притѣсненъ на западъ отъ венгерския кралъ Емериха, ималъ нужда отъ папска помощъ и се хвърлилъ въ обятията на хитрия свѣрѣменъ дипломатъ папата Инокентия III-й, който тукъ-таки билъ и изоставенъ отъ царя, слѣдъ получаванieto всичко онова, въ което се нуждаалъ той отъ него, безъ да сж могли въ такъвъ краткъ периодъ врѣме, до като се лѣгали папата и царя, да прѣд-

приематъ нѣщо католицитѣ за покатоличване на народа. По нататѣкъ другъ случай имъ се удалъ при царъ Бориса III-й, който се и протезиралъ на Българския прѣстолъ отъ папата, а по сетнѣ — и при нашествието въ 1364 г. на венгерския кралъ Людовикъ на видинската областъ противъ Иоанна Страшимира, който успѣлъ да плѣни послѣдния и покатоличилъ до 200,000 души българи въ тая областъ; нѣ и този имъ успѣхъ е билъ врѣмененъ и неоставилъ слѣди отъ католичество въ България. Това е било до падението на българския народъ подъ турското иго; обаче слѣдъ падението му, когато папството прѣтърпѣло чувствителенъ ударъ на западъ отъ появившата се въ Германия въ XVI в. Лютерова религиозна реформация, и за да допълни всичко онова, което е изгубило въ централна и западна Европа, обърнало погледа си къмъ новооснованата Турска империя, въ състава на която влизали сѣщитѣ народи, които то отъ прѣди толкова вѣкове искало да тури на своя рѣжка въ черковно отношение и намѣрило сега удобенъ случай да пристѣпи на дѣло, при надмощието на полумесѣца надъ православния кръстъ на Истокъ. Явили се въ Турската империя отъ католическия миръ миссионери отъ различни ордени, по прѣимущество иезуити (1609 г.) и францисканци, които почнали да развиватъ трѣскава дѣятелность между православнитѣ народи, подданны на Турция, а главно между българитѣ.

Иезуититѣ открили училище въ Цариградъ съ цѣль да подготвятъ младежи отъ православнитѣ народи, които отпослѣ би могли да бѣдѣтъ добри распространители на папскитѣ идеи изъ между народа си. За такава цѣль било открито въ Римъ училище още въ 1577 г. отъ папата Григорий XIII-й подъ название „Гръцка Коллегия“, а отсетнѣ въ 1622 г. папата Григори XV основалъ и общество, специално за православнитѣ въ Турция, подъ название „Пропаганда“. Отъ какъ се настанили въ Цариградъ иезуититѣ, почнали да употрѣбаватъ всевъзможни срдѣства за постигане цѣльта си. Тѣ сполучвали да подкупватъ

наредъ нѣколко отъ тогавашнитѣ невѣжи цариградски патриарси и нѣкои епископи, които, не само че не имъ правили никакво прѣпятствие, а напротивъ даже давали имъ свое съдѣйствие по распространение на католицизма и по подражание на своитѣ духовни началници, нѣкои подкупени и отъ нисшето духовенство, за да се покажътъ още по усърдни къмъ пропагандата, не се стѣснявали и отъ черковния амвонъ да прѣпоръчватъ на своего паство да приеме католичеството, като не сж били въ положение да познайтъ сжщественната разлика между него и православieto, благодарение на тѣхното невѣжество. Но най сетнѣ съ своитѣ ниски дѣла тѣ станжли нетърпими за турското правителство, което било принудено при края на XVII в. да подигне силно гонение противъ тѣхъ и при врѣмето на султана Мустафа II-й, а и по сетнѣ въ 1707 г., били издавани хатти — шерифи, но като се испажждали тѣ за винаги отъ Турската империя, и да се наказва съ затворъ, даже и съ смъртъ, всѣки отъ турскитѣ подданници, който би приелъ католичество, при всичко, че тѣзи остри прѣслѣдвания на правителството, насочени противъ тѣхъ, не сж били за дълго врѣме и още въ 1769 г., по настояванието на тогавашния Австрийски посланикъ въ Цариградъ графа фонъ Етишгенъ, тогавашния велики везиръ Хюсеинъ Кюпрели отмѣнилъ поменжитѣ хатти — шерифи противъ католицитѣ.

По нататъкъ, прѣди да кажемъ нѣщо по дѣятелността на другия по усърденъ распространител на католицизма въ турско — ордена францинскански, ще споменемъ, че при самото начало на турското иго, като единичка католическа колония въ България се е считалъ градеца Чипровецъ (сега село въ Берковска околия), който, въ сравнение съ другитѣ градове, е билъ съ привилегия прѣдъ турското правителство, като центъръ на селата, които сж принадлежали на султановата майка и е билъ населенъ съ български болери, които тукъ сж намирали свободно пристанище отъ турския гнетъ, а имало е много и католици търговци отъ г. Дубровникъ, които много сж и съдѣй-

ствували за покатоличванието на тая околностъ. Съ дохожданието обаче въ турско на францисканския орденъ, явилъ се отсетнѣ прѣдлогъ за турцитѣ да унищожатъ и тѣзи колония. Още отъ самото начало францисканцитѣ сж работили не както иезуититѣ, а прикрито и доста тактично. Тѣ обърнали всичкото си внимание на Софийската областъ, гдѣто намѣрили богата почва за дѣйствие и въ расстояние на единъ вѣкъ тѣ успѣли да покатоличатъ цѣли села въ Софийско, а при края на XVII в. сж имали свой епископъ въ София, който е ималъ подвѣдомствени 40 францискански манастира. Нъ тази имъ дѣятелностъ се продължавала само до 1688 г., когато Австрия воювала съ Турция, било забѣлѣжено отъ турското правителство, едвамъ тогава, тѣхното подозрително поведение, които се и покровителствували отъ Австрия и ѝ служили за шпиони прѣзъ врѣме на войната, та подигнало жестоко прѣслѣдване противъ всички католици, а главно, противъ тѣхъ, тогава г. Чипровецъ билъ ограбенъ и разрушенъ отъ турцитѣ, а и въ Софийско много села и манастири католически били разграбени и разрушени, а жителитѣ имъ избити или избѣгали.

Католическата пропаганда още отъ начало е намѣрила изъ между българитѣ за по податливи богомилитѣ и на тѣхъ насочила вниманието си, като и сполучила да прѣобърне въ католичество голѣма часть отъ тѣхъ въ Никополско и Свищовско. Тѣ сж били католическия елементъ въ България, състоящъ се отъ нѣколко хиляди, до началнитѣ години отъ текущото столѣтие. Наредъ съ другитѣ християни въ Турско били особено изложени на прѣслѣдване дору и унищожение беззащитнитѣ българе—богомили и по тѣзи причина въ началото на това столѣтие били се обърнали отъ Никополско и Свищовско до Търновския митрополитъ грѣкъ съ просба да ги приеме въ лоното на Православиата Черква, така подиръ нѣколко години постѣпили и тѣхнитѣ сектанти отъ Пловдивско. Нъ кой знае по коя причина просбата не била удовлетворена нито на еднитѣ, нито на другитѣ и ка-

толицитѣ въсползувани отъ това, могли да ги привлекъжтъ на своя страна съ много обѣщания и ги покатоличили. Тѣзи сж успѣхитѣ на католицитѣ въ България до появяванието на Черковния въпросъ. Слѣдъ появяванието на тоя въпросъ, когато отношенията между българския народъ и цариградската патриаршия се доста обострили, католическата пропаганда била съ пълна надежда, че сега подпълно ще се постигне всичко онова, което съ вѣкове се е гонило отъ папитѣ въ България. И дѣйствително, прѣзъ 1859 г., когато жителитѣ отъ Полянската епархия възстанѣли противъ своя епископъ грѣкъ — Мелетия и патриаршията на пръвъ пжтъ не удовлетвориладельното справедливо искание, тогава пропагандата, въсползувана въ случая, могла да ги увѣщае на своя страна, които и приели унията, която наскоро била и парализирана, вслѣдствие взетитѣ мѣрки отъ патриаршията и цариградскитѣ български първенци. Така тѣмъ се е прѣдставилъ случай и прѣзъ 1860 г., да вмѣкнжтъ въ уния цѣлия български народъ, слѣдъ окончателния разривъ на народа съ цариградската патриаршия, посрѣдствомъ архимандрита Иосифа Соколски, а отсетнѣ български католически патриархъ и съ емигриранието на Соколски въ Руссия исчезнѣла и унията въ България.

Така хитроплетената мрѣжа отъ католицитѣ на българския народъ прѣзъ толкова вѣкове все е била раскжсвана и сж прѣтърпѣвали почти пълно фиаско. Като неуспѣла пропагандата и прѣзъ 1860 г., то надали бжджщето ще донесе на Българския народъ подобни испитливи обстоятелства, за да би могла тя да испълни завѣтната си цѣль. Отъ години иматъ тѣ не въ единъ градъ въ България и Македония свои училища и дѣйци, нъ успѣха имъ е съмнителенъ. Въ Цариградъ, Одринъ, Солунъ иматъ срѣдни учебни заведения мжжки и дѣвически специално за въспитвание на българчетата. Такива се наплодихъ много и въ България, като напр. въ Пловдивъ и София. Въ Пловдивъ иматъ двѣ срѣдни учебни заведения мжжки и едно дѣвическо, двѣ сиропиталища, болница, печат-

ница, черква и епископска катедрa; затова и тоя градъ се счита, като главенъ центъръ на пропагандата въ България. Слѣдъ освобождението тѣ обѣрнѣхъ не малко погледа си и къмъ българската столица, гдѣто съградиха черква, открихъ двѣ сръдни учебни заведения, мъжко и дѣвическо съ основно училище, а не отдавна построиха и болница.

Всичко това е благодарѣние и покровителство за българския народъ, който така съ присърдце се облагодѣтелствува отъ разни католически ордени и общества, та макаръ тѣхнитѣ труженици — благодарѣтели и възпитатели въ тѣзи училища, въпрѣки традицията католическа и заповѣдта Хилдебрандова и да носѣхъ бради съ цѣль да не бѣдѣтъ подозрителни прѣдъ око̀то на недовѣрчивия облагодѣтелствуванъ по такъвъ начинъ българинъ; нѣ навсѣкъждѣ той гледа съ хладнина на тѣхъ и имъ дава името „*папицани*“.

Неможе се отказа, че ако и не отъ мнозина, все-таки училищата имъ се посѣщаватъ и отъ православни отъ двата пола. Момчетата отиватъ не за друго, а за изучаване на французски езикъ, който по добръ е поставенъ въ тѣхъ, сравнително съ изучаванieto му въ нашитѣ дѣвически гимназии, а покрай него учѣтъ още музика и ржкодѣлие и излизатъ отъ тамъ такива православни, каквито сѣ и до постѣпванието въ тѣхъ. А мъжкитѣ имъ училища, до колкото сме имали случай да провѣримъ въ София и Пловдивъ, се посѣщаватъ и отъ дѣца православни, повечето които сѣ не дисциплинирани по поведение и се даватъ тамъ отъ отчаянитѣ бащи на исправление. Защото при тѣхъ има пансионъ и строгъ надзоръ, когато нашитѣ гимназии сѣ лишени отъ подобно удобство за дисциплината. Нѣ до колко се постига цѣльта и въ тѣхъ е доста съмнително.

Не такава е обаче историята на протестанската пропаганда у насъ.

Протестанството нѣма далеко това минало въ нашата история, както католичеството. Протестанството пуствна корени въ нашето отечество не за дълго до Кримската война. Наистина тѣ сѣ имали печатница

и училища въ Цариградъ, Солунъ, Бейрутъ и Атина още прѣзъ първата половина на текущото столѣтие, нѣ отначало не имъ е билъ опредѣленъ плана на дѣйствиe; толкозъ повече, че въ едно и сѣщо врѣме се явили въ турско двѣ протестански миссии, колкото слети, толкова и раздѣлни, Английската и Сѣверо-Американската, които прѣслѣдвали не тождественни интереси на тия двѣ държави. Отначало намѣрението имъ било да не се поставятъ на такава почва въ дѣйствиe тукъ, както католицитѣ и прѣди всичко обърнжло се отъ тѣхъ внимание, като кой би билъ испървомъ податливъ за протестанството народъ, отъ подвластнитѣ въ Турция. И за такъвъ на пръвъ пжтъ се намѣрилъ арменския, а отсетнѣ не малко и българския.

Около половината на текущото столѣтие единъ отъ протестанскитѣ мисионери въ Цариградъ издалъ въ прѣводъ за пръвъ пжтъ, слѣдъ паданието на България подъ турското иго, на български Новия Завѣтъ, който, впрочемъ, се извършилъ отъ не до тамъ вѣщи по дѣлото хора, като сж вмѣкнжти въ текста и нѣкои поправки на протестански ладъ, та съ това ако и да не се постига цѣльта за православния българинъ, нѣ прѣдъ видъ нуждата и недоумѣнието да се прави разлика въ текста, распродалъ се въ голѣмо количество, което не малко удивило мисионеритѣ и оттогава обърнали сериозно погледа си къмъ българския народъ. Прѣдъ видъ на този имъ успѣхъ, Американския методически съвѣтъ незакжснѣлъ и въ 1856 г. рѣшилъ да се основе особена миссия за дунавскитѣ българи. И отъ тогава България наводнили много американски мисионери. Методиститѣ избрали мѣсто за дѣйствиe прѣдбалканската частъ, като се мжчили да открижтъ училища въ Шуменъ Търново и др. градове; нѣ отначало не имъ се удало, защото самитѣ граждани на тия градове яката се оплотили противъ тѣхъ и за сега като главенъ тѣхенъ центръ е г. Ловечъ, гдѣто иматъ дѣвическо срѣдно учебно заведение и черква и колкото да се вижда на пръвъ погледъ, че тѣ успѣватъ

тамъ, нъ успѣха имъ е твърдѣ слабъ, да не кажемъ почти и никакъвъ.

Другитѣ тѣхни събратя — Конгрегациониститѣ завзели задбалканска България и открили центрове въ Пловдивъ и Стара-Загора. Въ послѣдния открили си училище; нъ слѣдъ политическитѣ събития на Балканския Полуостровъ прѣзъ 1867—68 г. видѣли, че тоя градъ не е до тамъ добъръ центъръ за дѣйствие и търсили за такъвъ градъ, който би имъ служилъ еднакво за Сѣверна и Южна България, а така сжщо и за Македония и намѣрили, като най подходящъ, г. Самоковъ, въ който и прѣнели училището си отъ С. Загора и почнжли да дѣйствуватъ отъ тукъ за цѣла България. За съжалѣние, намѣрихъ се изъ българската интелигенция хора, които повечето по материялна облага, отколкото по религиозно убѣждение, прѣхвърлихъ се въ тѣхния лагеръ и като богато плащани отъ Англия и Сѣвѣрна Америка, станахъ сърдцето на пропагандата, та бѣхъ и сж готови всичко православно да прѣтопжтъ въ протестантско и всичко българско — въ английско.

Прѣзъ 1875 г. въ Самоковъ по инициативата на по виднитѣ въ тоя градъ българи протестанти се образува „Евангелско дружество“, на което цѣльта е: *„Да се труди за распространението на Чистата Християнска вѣра (sic) и добра нравственностъ между чловѣцитѣ, особено между нашия български народъ“*. Това дружество прѣзъ 1895 г. празнува свой 20 годишенъ юбилей. Отколѣ има то и своя книжарница въ София. И отъ врѣме на своето сжществуване до сега, то е издало повечето въ прѣводъ отъ Английски много брошурки и книжки съ религиозно-нравствено съдържание, написани въ протестански духъ и се продаватъ съ твърдѣ долня цѣна или пѣкъ се раздаватъ даромъ по селата и градоветѣ отъ нарочни проповѣдници — книжари, които, като богомилитѣ, гдѣто имъ прилегне, не пропускатъ случай отъ да не полъгватъ населението съ своето мнимо религиозно убѣждение и да поприкажатъ два лафа; нѣщо за поститѣ и обрядитѣ въ Православната Черква, а не малко и за дѣда попъ.

За която имъ грижа често пѣти по селата сж били угощавани отъ селянитѣ съ дърво или сѣно, когато не сж бивали въ положение послѣднитѣ по другъ начинъ да защитѣтъ вѣрата на своитѣ прѣдѣди отъ нападкитѣ на тия вълци въ овчи кожи. Благодарение на това, че отъ прѣди нѣколко години присвоихъ този имъ занаятъ други мними апостоли на истината и правдата — социалиститѣ, та не остана за въ бждѣще по тоя начинъ тѣ да вербуватъ съ успѣхъ за сѣбе послѣдователи.

Откакъ избрахъ Самоковъ за свой центъръ, почнахъ да дѣйствуватъ ягката между простото население въ околносѣта му и съ открититѣ мжжко и дѣвическо срѣдни учебни заведения съ пансионъ, примамихъ синоветѣ и дѣщеритѣ на много православни бащи, а поради материална облага, както казахме и по горѣ, можѣхъ да примѣкнѣтъ на своя страна и нѣкои отъ гражданитѣ, които се показаха по ревностни распространители на протестанството между своитѣ сънародници, даже отъ самитѣ мисионери. Указа се обаче за пръвъ пѣтъ добъръ успѣхъ за тѣхъ, нѣ това бѣше до послѣдната Русско-Турска война. Съ освобождението на българския народъ, като че бѣше настѣпилъ деньтъ на католическата и протестантската пропаганда да очистѣтъ България, нѣ надеждата не отпадна нито въ еднитѣ, нито въ другитѣ. Католицитѣ отъ тогава се надпрѣварватъ съ протестантитѣ и откриватъ черкви, училища, сиропиталища и болници, като смѣтатъ по тоя начинъ че ще могѣтъ да успѣватъ за въ бждѣще, а и протестантитѣ въ този случай не стоѣтъ съ скръстени рѣцѣ. По примѣра на първитѣ и тѣ съградихъ прѣзъ 1887 г. черква въ София и макаръ да нематъ въ града още свое училище, освѣнъ онова на нѣмскитѣ колонисти, всетаки училището имъ е нарастнало до сто души (разбиратъ се пропагандисти). Въ Самоковъ до и слѣдъ освобождението училищата имъ се посѣщаваха отъ младежи прѣимущественно отъ Разлошко, гдѣто тѣ сж успѣли цѣли села да обърнатъ въ протестански. До когато не бѣше ограничено правото отъ Министерството на

Народното Просвѣщение на свършившитѣ тѣхнитѣ училища и заемаха длъжности наравно съ свършившитѣ българска гимназия; до тогава и нѣкои православни, по една или друга причина, слѣдваха въ тѣхното богословско училище въ Самоковъ. Нъ откакъ Министерството прѣди нѣколко години почнѣ да не имъ признава подобно право, то и училището имъ почнѣ да се посѣщава отъ малцина, когато и до това, то е броило единици посѣтители въ нѣкои отъ класоветѣ си и е дошло до прага на закриване; нъ това да стане не е въ интересъ първо на протестанското дѣло, за да не би по тоя начинъ фактично да се признае неговото отпадане, а второ — поради частната облага на самитѣ ръководители на дѣлото, които не могатъ се распрости тъй лесно съ тѣлстата си заплата, която получаватъ отъ Сѣверна-Америка. А дѣвическитѣ имъ училища въ Ловечъ и Самоковъ се посѣщаватъ повечето почти по сжщитѣ вигоди, както и онѣзи на католицитѣ, т. е. за изучаване езикъ, музика, домакинство и ръководѣние.

До като българския народъ бѣше подъ турското иго, католицитѣ своитѣ домогвания сж прикривали подъ това було: че нѣмали никаква задна цѣль по отношение къмъ народа, а просто отъ християнската точка зрѣние сж се притекли на помощъ на безащитния тогава и многострадаленъ подъ турско иго български народъ, за младежитѣ на когото откриватъ и училища на български, които по туй врѣме сж били за народа редкостъ, и ако ги слушалъ той, то щѣлъ да има защитата и покровителството папско и на католическитѣ държави прѣдъ турското правителство. Така е билъ случая и съ богомилитѣ отъ Свищовско и Пловдивско, когато имъ било отказано отъ митрополититѣ гърци въ Търново и Пловдивъ да ги приемжтъ въ православие, та съ туй покровителство били и примамени въ католичество. Съ такива обѣщания привлекли тѣ на своя страна и населението отъ полянската българска епархия прѣзъ 1859 г. Нъ сега слѣдъ освобождението България, като свободна вече страна, има си нуждитѣ учебни заведения, сжщо нѣма нужда и отъ защита, понеже е

вечъ свободна; та нѣма съ какво за по нататѣкъ да се обясни и извинява тѣхното нежелателно благодѣяние за народа, ако въ сжщностъ е било такъво.

Тѣзи сж били отчасти въ начало и мотивитѣ на благодѣтелитѣ протестанти; а сега — да распространяватъ между народа „чиста Христова Вѣра“, както и гласи въ устава за цѣлѣта на евангеското дружество. Нъ не се ще на тѣзи господа да потвърджтъ истината, че българския народъ е по отдавна християнски, сравнително съ тѣхнитѣ американци, та нѣма защо да се учжтъ на християнство, което въ Германия, Англия и Севѣрна Америка, благодарение на тѣзи имъ „чистота на Вѣрата“, сж дошли до такова пословично положение, щото да не кажемъ колкото умове, толкова и „чисти вѣри“, то понѣ насчитватъ се на нѣколко десетки; разни Анабаптисти, Менионити, Социниани, Квакери, Герингутери, Сведѣнборгияни, Арминияни, Ирвингияни, методисти, конгрегационисти, Мармони и др., които, между другото, и свѣтостѣта на брака сж докарали до насмѣшка, особено послѣднитѣ; та би принесли полза не на православния Български полуостровъ, а въ далечнитѣ язически страни, въ които въ сжщностъ има се нужда отъ християнски проповѣдници. Защото тѣ съ това си самозванство тукъ отъ послѣдователитѣ си православни, по завѣрване е, искарватъ повечето хора съ религиозенъ индиферентизмъ, ако и по прикрити чисти безбожници, а въ селянина поклащатъ най свѣтото и близко до сърдце и раздѣлятъ народа, които нѣща сж въ вредъ на самия тозъ народъ, отколкото да му принасятъ нѣкаква полза. Такива сж послѣдствията за него и отъ благодѣтелитѣ му католици.

Забѣлѣжено е само, че въ повечето случки католицитѣ прѣобръщатъ въ католичество не единици, а цѣли части отъ народа, както приведохме по горѣ нѣкои примѣри за това, кога напротивъ протестантитѣ дѣйствуватъ по отблизу въ срѣдата народна и съ своята тактика, макаръ и медлено, всетаки успѣватъ, днесъ едного, утрѣ друго, да уговаржтъ на своя страна. Затова, мислимъ, и протестанската пропаганда е по опа-

сенъ элементъ за народната ни Вѣра, сравнително католическата, която пропаганда, както се каза, по малко добива за себе истински послѣдователи изъ между народа, а повечето съ своитѣ нападки на Православието и волното тълкувание на св. Писание, посѣва раздори и религиозенъ индеферентизмъ. Утѣхата, впрочемъ, е въ това, че сж се исплезнжли вече безвъзвратно отъ ржцѣтѣ на еднитѣ и другитѣ онѣзи имъ удобни обстоятелства, при които бѣше поставенъ беззащитния български народъ до своето освобождение. Какъвъ е обаче тѣхния успѣхъ отъ послѣдно врѣме, ний ще се постараемъ да го прѣдставимъ по долу чрѣзъ сравнение общото прѣброявание на населението въ Княжеството отъ 1888 г. съ онова отъ 1893 г.

№ по рѣдѣ	Название на града или селото	К а т о л и ц и					П р о т е с т а н т и				
		1 8 8 8 г.					1 8 8 8 г.				
		мѣже жени	Всичко	мѣже жени	Всичко	повече помалк	мѣже жени	Всичко	мѣже жени	Всичко	повече помалк
1	Бург. окр. Айт. околия	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
		—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2	а) г. Айтось Анх. околия	5	2	7	2	4	1	—	2	3	5
		5	2	7	2	4	1	—	2	3	5
3	а) Анхиялъ Бург. окол.	41	33	74	80	169	6	2	5	1	6
		36	28	64	66	146	6	2	5	1	6
4	а) г. Бург.	—	—	—	6	6	4	—	—	—	—
	б) Кайнард.	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—
	в) Скрефъ	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	г) К.-бунаръ	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—
	д) Ур.-кьой	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—
	е) К.-кьой	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—
	ж) Саз-кьой	3	5	8	5	9	—	—	—	—	—
	з) г. Созоп.	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—
	и) Н. панич.	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—
	Карн. околия	2	2	4	2	1	1	—	1	—	1

№ по редъ	Название на града или селото	К а т о л и ц и						П р о т е с т а н т и					
		1 8 8 8 г.						1 8 8 8 г.					
		мъже	жени	всичко	мъже	жени	всичко	мъже	жени	всичко	мъже	жени	всичко
а) Ачларъ		—	2	2	1	—	1	—	—	—	—	—	—
б) г. Барнобъ		—	—	—	1	1	2	1	—	1	—	—	1
в) П.-къй		2	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—
всичко		48	37	85	90	93	183	8	2	10	8	4	12
II													
Варнен. окр.													
Балч околия		12	7	19	4	7	11	—	—	—	—	—	—
а) Батчикъ		6	3	9	2	7	9	—	—	—	—	—	—
б) Каварна		5	4	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—
в) Карманл.		—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—
г) Салтъм.		1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
д) Шабла		—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—
Варн. окол.		151	153	304	145	123	268	34	18	52	98	22	120
а) г. Варна		151	153	304	142	122	264	34	18	52	98	22	120
б) Драутл.		—	—	—	2	1	3	—	—	—	—	—	—
в) Коз. дере		—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—

№ по рѣчь	Название на града или селото	К а т о л и ц и						П р о т е с т а н т и					
		1 8 8 8 г.			1 8 9 3 г.			1 8 8 8 г.			1 8 9 3 г.		
		мѣже	жени	всичко	мѣже	жени	всичко	мѣже	жени	всичко	мѣже	жени	всичко
2	Вид. ололия	104	83	187	82	103	185	10	8	18	2	21	4
	а) Брѣгово	2	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	б) Жеглица	—	—	—	1	—	1	—	5	14	—	—	—
	в) г. Видинъ	97	82	179	64	92	156	9	—	—	2	—	4
	г) Гръци	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—
	д) Гомотар	—	—	—	2	—	2	—	—	—	—	—	—
	е) Кочеван	5	1	6	3	1	4	—	3	—	—	—	—
	ж) Н. Село	—	—	—	9	7	16	—	—	3	—	—	—
	и) Флорент.	—	—	—	3	3	6	—	—	—	—	—	—
3	Кулска окол.	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—
	гр. Кула	—	—	—	1	1	2	—	8	—	—	—	—
	всичко	107	83	190	95	107	202	11	—	—	2	2	4
IV													
Врачан окр.													
	Врачан. окол.	11	8	19	21	13	34	—	—	—	—	—	—
	а) г. Враца	10	—	18	17	13	30	—	—	—	—	—	—

№ по ред	Название на града или селото	К а т о л и ц и					П р о т е с т а н т и									
		1888 г.					1888 г.					1888 г.				
		мъже	жени	всичко	мъже	жени	всичко	повече помалк	мъже	жени	всичко	мъже	жени	всичко	повече помалк	жени
3	Добр. околия	18	3	21	7	4	11		1	—	1	3	2	5		
	а) г. Добрич.	6	3	9	5	4	9		1	—	1	2	2	4		
	б) Вел.-факж	1	—	1	—	—	—		—	—	—	—	—	—		
	в) С. Махм.	—	—	—	2	—	2		—	—	—	1	—	—		
	г) К. - Бал.	8	—	8	—	—	—		—	—	—	—	—	—		
	д) Енидже	2	—	2	—	—	—		—	—	—	—	—	—		
	е) Карали	1	—	1	—	—	—		—	—	—	—	—	—		
4	Провад.окол.	2	2	4	5	10	15		3	2	5	—	—	—		
	г. Провадия	2	2	4	5	10	15		3	2	5	—	—	—		
	всичко	183	165	348	161	144	305	—	43	38	20	101	24	125	67	
III																
	Видинс. окр.															
	Бѣлогр.окол.	3	—	3	12	3	15									
4	а) г. Б.-град.	—	—	—	—	—	—					1	—	—		
	б) Върбовч.	3	—	3	4	—	4					1	—	—		
	в) Александр.	—	—	—	8	3	11					—	—	—		

№ по реди	Название на града или селото	К а т о л и ц и						П р о т е с т а н т и					
		1 8 8 8 г.		1 8 9 3 г.		1 8 8 8 г.		1 8 8 8 г.		1 8 9 3 г.		1 8 8 8 г.	
		мъже	жени	мъже	жени	мъже	жени	мъже	жени	мъже	жени	мъже	жени
2	б) Вървен.	—	—	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—
	в) Пудренъ	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Бѣл.-Сл. ок.	21	19	40	212	428	—	—	—	—	—	—	—
	а) Боровани	7	2	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	б) Бѣл.-Сл.	10	14	24	4	14	18	—	—	—	—	—	—
3	в) Бръд. Гер.	—	—	—	198	410	—	—	—	—	—	—	—
	г) Сухатче	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	д) Чомаков.	3	3	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Орѣх. окол.	26	21	47	408	395	803	—	—	7	10	—	17
	а) Букьовци	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—
	б) Галичъ	3	5	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	в) Бъзовецъ	—	—	—	1	3	4	—	—	—	—	—	—
	г) Гостиля	—	—	—	376	366	742	—	—	—	—	—	—
	д) Козлудуй	—	—	—	7	2	9	—	—	—	—	—	—
	е) Крушев.	—	—	—	—	1	2	—	—	—	—	—	—

№ по рѣдъ	Название на града или селото	К а т о л и ц и						П р о т е с т а н т и					
		1 8 8 8 г.			1 8 9 3 г.			1 8 8 8 г.			1 8 9 3 г.		
		мъже	жени	Всичко	мъже	жени	Всичко	мъже	жени	Всичко	мъже	жени	Всичко
1	ж) гр. Орѣх.	17	16	33	22	23	45	—	—	—	3	6	—
	з) Острово	6	—	6	1	—	1	—	—	—	4	7	11
	всичко	58	48	106	645	620	1265	—	—	—	7	10	17
	V	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2	Кюстенд. окр.	—	2	2	—	1	1	2	—	2	10	18	28
	а) г. Дубн	—	2	2	—	1	1	2	—	2	7	9	16
	б) Стобъ	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	9	12
	Босил. ок	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3	Кюстенд. ок.	8	4	12	24	21	45	3	1	4	3	2	5
	а) г. Кюст.	8	4	12	21	20	41	3	1	4	3	2	5
	б) Граница	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—
	в) Слокоц.	—	—	—	3	—	3	—	—	—	—	—	—
4	Радомис. ок	7	1	8	3	1	4	1	—	1	1	—	1
	г Радомиръ	7	1	8	3	1	4	1	—	1	1	—	1
	всичко	15	7	22	27	23	50	6	1	7	14	20	34
	—	—	—	—	—	—	28	—	—	—	—	—	—

№ по редъ	Название на града или селото	К а т о л и ц и					П р о т е с т а н т и				
		1 8 8 8 г.		1 8 9 3 г.		Всичко	1 8 8 8 г.		1 8 9 3 г.		
		мъже	жени	мъже	жени		мъже	жени	мъже	жени	
VI											
1	Ловч. окр.										
	1 Ловч окол.	7	7	14	2	4	4	31	35	12	43
	а) Казач. (Г.)	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—
	б) г. Ловечъ	7	7	14	1	3	4	31	35	12	43
2	Тетев. окол.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	всичко	7	7	14	2	4	4	31	35	12	43
VII											
Ломска окр.											
1	Берк. околия	2	—	2	3	3	—	—	—	2	—
	а) г. Берков.	—	—	—	1	1	—	—	—	2	—
	б) Серд. Ч.	—	—	—	2	3	—	—	—	—	—
	в) Блисура	2	—	2	—	—	—	—	—	—	—
2	Ломска окол.	29	34	63	13	37	8	5	13	11	5
	а) г. Ломъ	26	32	58	13	37	8	5	13	10	5
	б) Разг. Мах.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
	в) К. Махле	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—
	г) Д. Ланъево	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—

№ по рѣзъ	Название на града или селото	К а т о л и ц и						П р о т е с т а н т и					
		1 8 8 8 г.		1 8 9 3 г.		1 8 8 8 г.		1 8 9 3 г.		1 8 9 3 г.			
		мъже	жени	мъже	жени	мъже	жени	мъже	жени	мъже	жени	Всичко по вече по мал.	
3	д) Мокренъ	1	2	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Ферд. окол.	12	5	17	5	—	—	5	—	—	—	—	—
	а) гр. Ферд.	—	—	—	5	—	—	5	—	—	—	—	—
	б) Дългодѣл.	4	2	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	в) Д. Церов.	6	3	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	г) Ердень	2	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	всичко	43	39	82	21	24	45	37	8	5	13	12	6 18
	VIII	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1	Пловдив окр.	235	212	447	185	161	346	—	—	—	—	—	—
	Карлов. окол.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	а) Г. Махл.	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	б) Д. Махл.	2	—	2	2	—	2	—	—	—	—	—	—
	в) Даваджи	231	211	442	179	158	337	—	—	—	—	—	—
2	г) гр. Калюф	—	—	—	1	1	2	—	—	—	—	—	—
	д) г. Карлово	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—
	е) Маджаръ	1	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	ж) Хисаръ	—	—	—	2	2	4	—	—	—	—	—	—
	Колушка ок.	23	7	30	35	18	53	2	1	3	9	10	19

№ по ред	Название на града или селото	К а т о л и ц и						П р о т е с т а н т и					
		1 8 8 8 г.			1 8 9 3 г.			1 8 8 8 г.			1 8 9 3 г.		
		мъже	жени	Всичко	мъже	жени	Всичко	мъже	жени	Всичко	мъже	жени	Всичко
3	а) Яхали	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	б) Катунница	7	3	10	—	1	—	—	—	—	9	10	19
	в) П.-махал.	2	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	г) Катхрли	—	—	—	14	12	26	—	—	—	—	—	—
	д) Садово	4	4	8	6	3	9	—	—	—	—	—	—
	е) г. Станим.	9	—	9	12	2	14	—	—	—	9	10	19
	Овчехл. ок.	970	924	1894	1028	980	2008	—	—	—	—	—	—
4	а) Доутлар.	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	б) Дем п. м.	2	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	в) Дудене	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	г) Дуванд.	239	212	451	246	229	475	—	—	—	—	—	—
	д) Коприв	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	е) Седжик	265	268	533	315	321	636	—	—	—	—	—	—
	ж) Ст. н. сел.	1	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	з) Хамбар.	453	440	893	467	430	897	—	—	—	—	—	—
	и) Цалатин.	3	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	к) Крисово	4	3	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Пловд. ок.	1610	1601	3211	1844	1612	3456	64	60	124	134	118	252

№ по ред	Название на града или селото	К а т о л и ц и					П р о т е с т а н т и				
		1 8 8 8 г.					1 8 8 8 г.				
		мхже жени	Всичко	мхже жени	Всичко	повече понал.	мхже жени	Всичко	мхже жени	Всичко	повече понал.
	д) Ине-Бек.	2	2	4	—	—	—	—	—	—	—
	е) Али-фак	7	4	11	2	13	—	—	—	—	—
	ж) Калъч. {	965	1044	2009	983	1003	1986	—	—	—	—
	з) Югакл. {	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—
	и) Колачев.	—	—	—	2	—	2	—	—	—	—
	к) Манолъ	—	—	—	3	—	3	—	—	—	—
	л) Ман. Кон.	11	—	11	3	—	3	—	—	—	—
	м) Чакъре	6	2	8	3	—	3	—	—	—	—
	н) Муртали	2	—	2	2	—	2	—	—	—	—
	о) Ржж. К.	1	—	1	1	1	2	—	—	—	—
	п) Салали	—	1	1	67	62	129	—	—	—	—
	р) Стръма	—	—	—	3	—	3	—	—	—	—
	с) Суюгчун.	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—
	т) Чобашъ	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—
	всичко	4916	3932	9848	5416	5116	10532	66	61	127	143
	IX										
	Плзвен. окр.										
1	Дуковит. ок.	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—

144

271

128

143

127

66

61

—

№ по редъ	Название на града или селото	К а т о л и ц и						П р о т е с т а н т и					
		1 8 8 8 г.			1 8 9 3 г.			1 8 8 8 г.			1 8 9 3 г.		
		мъже	женн	всичко	мъже	женн	всичко	мъже	женн	всичко	мъже	женн	всичко
2	а) Луковитъ	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	б) Плѣв. окол.	30	14	44	46	25	71	4	3	7	17	8	25
	а) гр. Плѣв.	30	14	44	32	20	52	4	3	7	7	6	13
	б) Г. Митроп.	—	—	—	8	1	9	—	—	—	—	—	—
	в) Трънелъ	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—
	г) Смърдехъ	—	—	—	2	2	4	—	—	—	1	1	2
	д) Мрътвица	—	—	—	2	2	4	—	—	—	8	—	8
	е) Рибелъ	—	—	—	1	—	1	—	—	—	1	1	2
	всичко	31	14	45	46	25	71	4	3	7	17	8	25
							26						18
X													
1	Разгр. окр. Кеманлар.ок.	1	—	1	—	—	—	1	—	1	—	—	—
	а) Кеманл.	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—
	б) Хибибча	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2	Попов. окол.	—	—	—	5	1	6	—	—	—	—	—	—
	гр. Попово	—	—	—	5	1	6	—	—	—	—	—	—
	Разгр. окол.	9	8	17	13	13	26	—	—	—	—	—	—

№	Название на града или селото	К а т о л и ц и						П р о т е с т а н т и						
		1 8 8 8 г.		1 8 9 3 г.		1 8 9 8 г.		1 8 8 8 г.		1 8 9 3 г.		1 8 9 8 г.		
		мъже	жени	мъже	жени	мъже	жени	мъже	жени	мъже	жени	мъже	жени	
1	гр. Разр. вейчко	9	8	17	13	26	—	—	—	—	—	—	—	1
		10	8	18	14	32	14	—	1	—	—	—	—	—
2	XI Русен. окр													
	а) Б. Еннд.	3	6	9	1	1	2							
3	б) Ветово	—	5	7	—	—	—	5	4	9	4	3	7	
	в) С. Ал.-Р.	—	—	—	1	1	2	—	—	—	—	—	—	
4	г) Гол.-Вар.	1	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	д) Хотанец.	—	—	—	—	—	—	7	11	18	35	40	75	
5	Бѣленска ок.	—	—	—	2	2	4							
	г. Бѣла	—	—	—	2	2	4	—	—	—	—	—	—	
6	Руссен. ок.	372	383	755	291	364	655	—	91	74	165	99	75	174
	а) Пиргош	29	12	31	10	7	17	—	—	—	—	—	—	
7	б) Мечка	11	—	11	7	—	7	—	—	—	—	—	—	
	в) Бабово	5	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
8	г) Бъзълъ	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	
	д) Ен.-Кьой	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	3	—	4

№ по рѣдъ	Название на града или селото	К а т о л и ц и						П р о т е с т а н т и					
		1 8 8 8 г.						1 8 8 8 г.					
		мъже	жени	Всичко	мъже	жени	Всичко	мъже	жени	Всичко	мъже	жени	Всичко
4	е) г. Русе ж) Черв. в. Тутрак. ок	334 3 7	701 4 7	367 7 14	272 1 12	357 — 9	629 1 21	91 — —	74 — 1	165 — 1	98 — 5	72 — 5	170 — 10
	а) Бръшл. б) Сѣново в) г. Тутр. г) Тюр.-См. д) Дели-Юс. всичко	— 1 6 — — 382	— — 7 — — 396	— 1 13 — — 778	3 — 6 3 — 306	— 1 8 — — 376	3 1 14 3 — 682	— — — — — 106	— — — — 1 90	— — — — 1 193	— — 5 — — 143	— — 10 — — 266	— — 10 — — 266
1	ХП Свѣтсв. окр. Свищов. ок.	1701	1619	2320	2368	2253	4622	—	—	—	39	25	64
	а) Бѣленъ б) Вардимъ в) Бързул. г) Драгом. д) Лъжан.	449 — — 316 416	469 — — 270 391	918 — — 586 807	905 1 5 378 449	911 2 3 353 419	1816 3 8 731 868	—	—	—	1	1	2

[illegible]

№ по редъ	Название на града или селото	К а т о л и ц и						П р о т е с т а н т и						
		1 8 8 8 г.			1 8 9 3 г.			1 8 8 8 г.			1 8 9 3 г.			
		мъже	жени	Всичко	мъже	жени	Всичко	повече помаляк	мъже	жени	Всичко	повече помаляк		
XIII														
Севлиево окр.														
1	Габров. ок.	10	1	11	12	7	19		4	—	4	10	2	12
	а) г. Габр.	9	1	10	8	5	13		4	—	4	6	1	7
	б) Бичкина	—	—	—	4	2	6		—	—	—	4	1	5
	в) Златаръ	1	—	1	—	—	—		—	—	—	—	—	—
2	Севлиево ок.	6	4	10	24	24	48		2	7	9	3	5	8
	а) Букурев.	—	—	—	14	14	28		—	—	—	—	—	—
	б) Дебелцов.	1	—	1	—	—	—		—	—	—	—	—	—
	в) Лавнид.	1	—	1	—	—	—		—	—	—	—	—	—
	г) г. Севл.	4	4	8	10	10	20		2	7	9	3	5	8
	всичко	16	5	21	36	31	67	46	6	7	13	13	7	20
														7
XIV														
Силистр окр.														
1	Акадѣн. ок.	2	4	6	3	—	3		—	—	—	1	—	1
	а) Голубен.	2	4	6	1	—	1		—	—	—	1	—	1
	б) Ак-дог.	—	—	—	1	—	1		—	—	—	—	—	—
	в. Авдулар.	—	—	—	1	—	1		—	—	—	—	—	—
2	К.-Бунарска	3	—	3	3	2	5	—	3	—	3	—	—	—

№ по рел.	Название на града или селото	К а т о л и ц и					П р о т е с т а н т и				
		1 8 8 8 г.					1 8 8 8 г.				
		мъже	жени	мъже	жени	всичко	мъже	жени	мъже	жени	всичко
3	а) Олуки	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—
	б) Соякли	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—
	в) Г. Кайнар.	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—
	г) К. Бунаръ	2	—	2	—	2	—	—	—	—	—
	д) Трубчул.	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—
3	е) Краново	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—
	з) Силистр. ок.	—	—	10	—	10	—	—	—	—	—
	а) Аерлотар	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—
	б) Кжчуларъ	11	12	23	17	27	—	1	3	7	10
	в) Г. Силис. вичко	16	16	32	23	35	3	1	4	7	11
XV											
1	Сливен. окр.	51	80	132	1	2	—	—	50	46	96
	а) Кавакл. ок.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	а) гр. Кавак.	1	—	1	1	2	—	—	—	—	—
	б) КаялъДере	—	—	—	—	—	—	—	50	46	96
	в) Сипагли	50	80	131	—	—	—	—	—	—	—

Числ. по окр.	Название на града или селото	К а т о л и ц и					П р о т е с т а н т и				
		1 8 8 8 г.					1 8 8 8 г.				
		муже	жене	Всичко	муже	жене	муже	жене	Всичко	муже	жене
2	Котлен ок.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3	Къз. Агачк.	28	27	55	21	7	28	—	—	—	—
	а) Гаджил	12	11	23	8	5	13	—	—	—	—
	б) Бей-Къбой	—	—	—	10	—	10	—	—	—	—
	в) г. К. Аг	—	—	—	3	2	5	—	—	—	—
	г) Топузл.	16	16	32	—	—	—	—	—	—	—
4	Сливен. ок.	80	38	118	42	22	64	4	1	5	—
	а) Глушник.	—	—	—	11	—	11	—	—	—	—
	б) Сопля	1	—	1	1	—	1	—	—	—	—
	в) Кермен.	2	3	5	—	—	—	—	—	—	—
	г) г. Слив.	24	24	48	30	22	52	1	1	2	11
	д) Налбан.	25	2	27	—	—	—	1	—	1	—
	е) Чапржи	28	9	37	—	—	—	2	—	2	—
5	Ямболока ок.	6	1	7	48	50	98	68	68	136	92
	а) Кулакли	—	—	—	9	4	13	—	—	—	—
	б) Топузл.	—	—	—	17	24	41	—	—	—	—
	в) Д. Къбой	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—

№ по рѣдъ	Название на града или селото	К а т о л и ц и					П р о т е с т а н т и				
		1 8 8 8 г.		1 8 9 3 г.			1 8 8 8 г.		1 8 9 3 г.		
		муже	женѣ	муже	женѣ	Всѣхъ	муже	женѣ	муже	женѣ	Всѣхъ
1	г) Хамзар.	2	—	2	—	—	—	—	—	—	—
	д) г. Ямбол.	3	1	4	22	44	68	68	44	48	92
	всѣхъ	165	148	312	112	80	72	68	102	97	199
						120					58
XVI											
2	Софійс. окр	20	4	24	1	—	—	—	—	—	—
	а) Драгом.	14	3	17	—	—	—	—	—	—	—
	б) Б.-Дер.	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—
	в) Петрич.	4	1	5	—	—	—	—	—	—	—
3	г) Василев.	2	—	2	—	—	—	—	—	—	—
	Новосел. окр.	16	5	21	11	6	1	—	2	1	3
	а) Казичан.	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—
	б) Н.-Сел.	1	1	2	3	1	—	—	2	1	3
3	в) Осица	1	1	2	6	5	—	—	—	—	—
	г) Саранци	13	3	16	1	—	—	—	—	—	—
	д) Г.-Кам.	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—
	Орхан. окр.	3	1	4	3	—	8	5	6	11	17

№ по рѣдъ	Название на града или селото	К а т о л и ц и					П р о т е с т а н т и				
		1888 г.		1889 г.		Всичко помал.	1888 г.		1889 г.		Всичко помал.
		мъже	жени	мъже	жени		мъже	жени	мъже	жени	
1	а) Врачешъ б) г. Орхан. в) Осиково г) Пирдоп. ок.	2 1 — —	1 — — —	— 2 1 6	— — 2 —	—	— 8 — 5	— — — —	— 6 — 2	— 11 — —	— 17 — 2
2	а) г. Элат. б) Камен. в) г. Пирд. г) Самоков. ок.	— — — 46	— — — 13	— 6 — 13	— 2 — 5	—	— — 5 71	— — 9 70	1 — 1 108	— — — 121	1 — 1 229
1	а) Вакарел. б) Д.-Баня в) Костен г) г. Самок г) Софийс. ок.	31 9 — 6 834	9 1 — 3 626	— 9 — 9 1460	— 1 2 2 1134	—	2 5 9 55 117	1 3 5 61 73	4 21 5 78 220	2 21 6 92 198	6 42 11 170 418
1	а) Владая б) Кладн. в) Горубл. г) Панчар.	10 — 1 11	5 — — 1	15 — 1 12	2 1 — —	—	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —

№ по рѣкъ	Название на града или селото	К а т о л и ц и					П р о т е с т а н т и				
		1 8 8 8 г.					1 8 8 8 г.				
		мъже	жени	всичко	мъже	жени	мъже	жени	всичко	мъже	жени
		27	16	43	—	—	3	1	4	—	—
	д) Княжево	—	—	—	—	—	3	—	3	—	—
	е) Бояна	1	1	2	—	—	—	—	—	—	—
	ж) Г.-Бан.	4	—	4	—	—	—	—	—	—	—
	з) Г.-Буч.	—	2	2	—	—	—	—	—	—	—
	и) Волюякъ	16	1	17	—	—	1	—	1	—	—
	к) Сливн.	764	600	1364	1131	1139	110	72	182	220	197
	л) г. София	919	649	1568	1147	1147	202	157	359	338	331
	всичко										
	XVII										
2	от.-зар. окр.	4	5	9	7	3	12	15	27	11	11
	Казанл. ок.										
	а) Габарево	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—
	б) г. Казан	3	4	7	3	2	12	15	27	7	6
	в) К.-Чит.	—	—	—	—	—	—	—	—	4	5
	г) Армаг.	1	1	2	—	—	—	—	—	—	—
	д) Шипка	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—
	е) Яйканд.	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—

№ по редъ	Название на града или селото	К а т о л и ц и					П р о т е с т а н т и				
		1 8 8 8 г.					1 8 8 8 г.				
		мъже	жени	Всичко	мъже	жени	мъже	жени	Всичко	мъже	жени
2	Н.-Заг. ок.	39	5	44	4	—	9	9	18	11	12
	а) Бая	24	—	24	—	—	3	—	3	—	—
	б) Запали	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	в) М.-Бей	15	5	20	1	—	—	—	—	—	—
	г) г. Н.-Заг.	—	—	—	—	—	6	9	15	4	6
	д) Омарчево	—	—	—	—	—	—	—	—	7	6
3	Т. Сейм ок.	8	3	11	6	2	1	—	1	6	3
	а) К.-Бун.	1	—	1	1	—	—	—	—	—	—
	б) Кокард.	—	—	—	—	—	—	—	—	4	2
	в) Е.-Дувад	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—
	г) г. Т.-Сейм	6	3	9	4	2	1	—	1	2	1
2	Ст.-Заг. ок.	10	6	16	14	17	10	9	19	10	2
	а) Рад Мах.	3	1	4	2	1	—	—	—	—	—
	б) Св. Кир	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—
	в) г. Ст.-Заг.	7	5	12	10	16	10	9	19	10	2
5	Чирпан. ок	3	2	5	—	—	31	12	43	95	76
	а) Чалтик.	2	2	4	—	—	—	—	—	—	—

№ по редъ	Название на града или селото	К а т о л и ц и					П р о т е с т а н т и				
		1 8 8 8 г.					1 8 8 8 г.				
		мъже	жени	Всичко	мъже	жени	Всичко	мъже	жени	Всичко	повече помал
1	б) Куза	—	—	—	—	—	16	—	—	—	—
	в) Мирячл.	—	—	—	—	—	27	87	74	161	—
	г) г. Чирп.	1	—	1	—	—	—	1	—	1	—
	д) Ал. Чаир.	—	—	—	—	—	—	7	2	9	—
	всичко	64	21	85	31	22	108	133	104	237	129
XVIII											
Т. Пазар. окр.											
1	Ихтиман. ок.	1	—	1	3	—	6	4	3	7	—
2	а) Габров.	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—
	б) г. Ихтим.	1	—	1	1	—	4	1	2	3	—
	в) Сестримо	—	—	—	1	—	—	3	1	4	—
	Панагюр. ок.	—	—	—	—	—	6	5	5	10	—
3	а) г. Панаг.	—	—	—	—	—	6	4	5	9	—
	б) Лесичово	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—
3	Пещер. ок.	2	2	4	—	—	—	—	—	—	—
	г. Пещера	2	2	4	—	—	—	—	—	—	—
4	Т. Пазар. ок.	39	20	59	65	31	53	71	74	145	—

№ по рѣкъ	Название на града или селото	К а т о л и ц и					П р о т е с т а н т и				
		1 8 8 8 г.					1 8 8 8 г.				
		мъже	жени	мъже	жени	всичко	мъже	жени	мъже	жени	всичко
	а) Башик.	—	—	—	4	1	—	—	—	—	—
	б) Г. Бѣлево	7	4	11	23	7	—	—	4	2	6
	в) Акандж	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—
	г) Сарая	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	д) Саранов.	8	11	14	17	10	6	8	4	3	7
	е) Гелемен.	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—
	ж) Т. Пазар	24	10	34	6	13	13	11	—	1	1
	з) Цѣрича	—	—	—	14	—	—	—	—	—	—
	и) Цѣрово	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	к) Абдуларе	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	всичко	42	22	64	68	31	33	30	80	82	99
XIX											
Трънскъ окр											
1	Бръзн. ок	6	4	10	3	5	—	—	—	—	—
	а) г. Бръзн	—	—	—	2	4	—	—	—	—	—
	б) Ярловци	6	4	10	1	1	—	—	—	—	—
2	Трънска ок.	2	3	5	3	4	—	—	—	—	—
	г. Трънъ	2	3	5	3	4	—	—	—	—	—

№ по ред	Название на града или селото	К а т о л и ц и					П р о т е с т а н т и				
		1 8 8 8 г.					1 8 8 8 г.				
		мъже	жени	всичко	мъже	жени	мъже	жени	всичко	мъже	жени
1	Цариб. ок.	159	40	199	3	4	3	4	7	3	2
	а) г. Трънъ	56	25	81	2	4	3	4	7	3	2
	б) Калотина	98	13	111	1	—	—	—	—	—	—
	в) Драгоилъ	2	—	2	—	—	—	—	—	—	—
	г) Желюша	2	1	3	—	—	—	—	—	—	—
	д) Сливн.	1	1	2	—	—	—	—	—	—	—
2	всичко	167	47	214	9	13	3	4	7	3	2
	XX										
3	Търнов. окр. Г. Орѣх ок	8	5	13	19	16	—	—	—	—	—
	а) Арбан.	3	3	6	11	11	—	—	—	—	—
	б) г. Г. Ор.	4	2	6	8	5	—	—	—	—	—
	в) Пазвал	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—
4	Дрънов ок.	—	—	—	3	2	—	—	—	—	—
	г. Дръново	—	—	—	3	2	—	—	—	—	—
5	Еленска ок	—	—	—	5	1	3	3	6	1	1
	а) Елена	—	—	—	1	—	1	1	2	1	2

№ по ред	Название на града или селото	К а т о л и ц и							П р о т е с т а н т и											
		1 8 8 8 г.			мъже жени		Всичко	1 8 8 9 г.			мъже жени		Всичко	1 8 9 0 г.			мъже жени		Всичко	помал.
		мъже	жени	Всичко	мъже	жени	Всичко	мъже	жени	Всичко	мъже	жени	Всичко	мъже	жени	Всичко	мъже	жени	Всичко	
1	Х-Елес. ок.	16	4	20	5	4	9													
	а) г. Х-Ел	2	3	5	5	4	9													
	б) Юргчи	14	1	15	—	—	—													
2	Харман. ок.	15	2	17	32	5	37					3	1	4	—	4	—	—	—	—
	а) Търнево	14	2	16	3	1	4					2	—	2	1	—	—	—	—	—
	б) г Харм	1	—	1	27	3	30					1	1	2	3	—	—	—	—	—
	в) Хадиб.	—	—	—	2	1	3					—	—	—	—	—	—	—	—	—
3	Хасков. ок.	19	13	32	38	16	54					6	6	12	74	60	134			
	а) Каяджик.	6	—	6	35	10	45					—	—	—	—	—	—	—	—	—
	б) Семис.	1	—	1	—	—	—					—	—	—	—	—	—	—	—	—
	г) г. Хаск.	12	13	25	3	6	9					6	6	12	74	60	134			
	всичко	50	19	69	75	25	100	31				9	7	16	78	60	138	122		—
	XXII																			
	Шумен. окр																			
4	Е. Джум. ок.	1	—	1	—	—	—					—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Бав.-Кесемъ	1	—	1	—	—	—					—	—	—	—	—	—	—	—	—
5	П.-Пазар. ок.	27	19	46	13	5	18					5	1	6	5	3	8			

№ по ред.	Название на града или селото	К а т о л и ц и						П р о т е с т а н т и									
		1 8 8 8 г.			1 8 9 3 г.			1 8 8 8 г.			1 8 9 3 г.						
		мъже	жени	Всичко	мъже	жени	Всичко	повече	помал.	мъже	жени	Всичко	мъже	жени	Всичко	повече	помал.
	в) Куйфал.	3	2	5	—	—	—	—	—	3	—	3	—	—	—	—	—
	г) г. Шум.	14	22	36	33	38	71	7	2	9	4	10	14	—	—	—	—
	всичко	51	45	96	51	45	96	—	—	—	15	3	18	9	13	22	4

Отъ прѣдставената таблица се вижда, че прѣзъ 1888 г. въ Княжеството е имало 18,504 католици, отъ които 9622 мъжие, 8882 жени и 1278 протестанти, отъ които 709 м., 569 ж.; а прѣзъ 1893 год. числото на католицитѣ нарастнало до 22,617; нѣщо повече на 4113, сравнително съ 1888 г., отъ които 11,638 м., 10,979 ж.; а протестантитѣ достигнали до цифрата 2384; повече на 1106, сравнително съ 1888 г., отъ които 1277 м. и 1107 ж. Въ сравнение съ католицитѣ протестантитѣ сж близу 10 пѣти по малко отъ тѣхъ, нѣ и при тѣзи имъ не голѣма численность не слѣдва да се прѣдполага, че тѣ не сж толкова застрашителенъ елементъ помежду насъ; толкозъ повече, както се вижда и отъ прѣброяванието имъ прѣзъ 1888 г., съпоставено съ онова отъ 1893 г., тѣ се увеличили почти двойно. когато католичеството нѣма тоя прогрессъ на увеличение. Освѣнъ това повечето отъ протестантитѣ сж и дѣйци на пропагандата, когато католическия елементъ отъ Свищовско и Пловдивско не притѣжава това качество.

Съ католици е населенъ най много Пловдивския окръгъ — 10,532, а слѣдъ него Свищовския — 6119. Първо мѣсто въ туй отношение заема г. Пловдивъ — 3302, а слѣдъ него селата: Балтаджи — 2170, Калъчли и Ютакларе — 1986, Гиренъ — 351 въ Сърнено-Горска околия; Хамбарли — 897, Селджиково — 636, Дуванджи — 475 въ Овчехълмска околия и Даваджи — 337, въ Карловска околия. А въ Свищовския — селата: Бѣленъ — 1816, Орѣхъ — 1108, Лъжець — 868, Драгомирово — 731 — Свищовска околия; Тръпчево — 1139, Асѣново — 348 въ Никополска околия; Бетиля — 742 въ Орѣховска околия и Бръдарски Гиренъ — 410 въ Бѣло-Слатинска околия.

Съ протестанти е населенъ първо Софийския окръгъ — 669, по прѣвимущество г. Самоковъ — 170, гдѣто е и центра на пропагандата на конгрегциониститѣ, а сѣтнѣ — София 418, въ който като клонъ отъ Самоковската пропаганда се считатъ не повече отъ 100 души, а другитѣ сж колонисти отъ разни протестански страни. Сѣтнѣ слѣдъ Софийски окръгъ въ

туй отношение вървѣтъ окрѣзитѣ: Пловдивски — 271, отъ които 250 въ г. Пловдивъ; Руссенски — 266, отъ които 170 въ г. Руссе; Старо-Загорски — 237, — 161 въ с. Миричлери — Чирпанска околия; Сливенски — 199, — 92 въ г. Ямболъ и 93 въ с. Каялъ-Дере — Каваклийска сколия; Т. Пазарджикски — 162, — 100 въ с. Цѣрово; Хасковски — 138 — 134 въ г. Хасково; Варненския — 125, — 120 въ г. Варна; Свищовския — 67, — 58 въ г. Свищовъ, а въ Ловченския има само въ г. Ловечъ и то не повече отъ 55 души.

Отъ таблицата още се вижда, че въ нѣкои села и градове, близки до желѣзнопѣтната линия, числото на католицитѣ или протестантитѣ е доста нецѣлостно, така щото прѣзъ врѣмето на едното прѣброяване тамъ гдѣто имало десетки католици или протестанти прѣзъ другото нѣма или обратно. А това показва, че тѣ не сѣ постоянни мѣстожилци тамъ, а — врѣменни и нѣматъ нищо общо съ католическата или протестантската пропаганда.

Цв. П. Василевъ

За религията и откровението изобщо.

А. За Религията.

(Продължение отъ VII—VIII Кн.)

Като чувствуватъ тая слаба страна въ своята теория, нѣкой отъ нейнитѣ защитници мислятъ да обяснятъ посоченото явление съ рефлексия. Като приематъ рефлексията за нѣщо дадено и само по себе си ясно (макаръ при тѣхния възгледъ на първобитния чловѣкъ самото появяване на рефлексията би изисквало прѣдварително изясняване и обосноваване), тѣ казватъ: като рязгледва природата, като сравнява, като раздѣля и съгласува различнитѣ нейни явления, чловѣкъ можи да достигне такива резултати, които не се съдържатъ въ непосредствения възгледъ върху природата, т. е. можи, напр., да достигне до прѣдста-

влението за Бога и за боговетѣ. А особенна помощъ при това тѣ мислятъ да намѣрятъ въ свойственната повечето на неразвѣтия чловѣкъ способность да олицетворява природата. На неразвѣтия чловѣкъ благоприятнитѣ и опаснитѣ прѣдмети се прѣдставляватъ като такива, които му желаятъ добро или зло; оттука първитѣ той начева да благодари, вторитѣ да умилюстивява, — на еднитѣ и на другитѣ да се покланя, като на божества. Ако ний пакъ вземемъ въ внимание онова състояние на чловѣка, каквото му се приписва отъ тая хипотеза въ врѣме на появяването на религията, то и това обяснение на нейното прѣминуване разгледването на вънкашната природа въ обоготворяване ще излѣзе неудовлетворително. Въ тоя случай чловѣкъ колкото и да обикаля съ мисълта си въ кръга на природнитѣ явления, той никога нѣма да излѣзе отъ този кръгъ; каквито въпроси и да си задава той при разгледването на природата, тѣ сами по себе си никога нѣма да го повдигнатъ до мисълта за Бога. „Защото никакви усилия на разсѣдка (винаги формаленъ), никакви повдигания на въображението (което само може да сглобява вече отъ напредъ даденъ материялъ) не могатъ да създадѣтъ мислъ *материално* по съдържание нова сравнително съ даннитѣ (фактитѣ).“ Може да попитаме, когато въ чловѣка нѣма, макаръ тъмно усѣщане, на висша невидима сила, тъмно побуждение да я търси, били била възможна рефлексия относително явленията на природата, съ различни въпроси и умозаклучения относително тѣхъ, които при всичко сѣ присѣщи на хората най-изнапредъ?

По частно и способността на неразвѣтитѣ хора къмъ олицетворяването на природата и нейнитѣ явления не може да даде нужната помощъ на теорията при обясняването прѣвръщанieto на естественнитѣ прѣдмети на страха или на благодарността въ божество. Защото олицетворението прѣдметитѣ на природата не е едно и сѣщото нѣщо съ тѣхното обоготворяване и изъ първото никакъ не е могла да възникне вѣрата въ Бога или въ боговетѣ, изобщо религията съ нейнитѣ многообразни вътрѣшни и вънкашни проявления

(безъ да се говори вече за това, че самата способност на хората да олицетворяватъ въ *нейното происхождение, истинно значение* и *обемъ* си остава въ теорията необеснена както трѣба и не е обоснована). Въ това ни убѣждаватъ слѣдующитѣ факти изъ живота на дивитѣ народи, върху наблюденията надъ които основава своитѣ разсѣждения и разгледваната теория. Първо, отъ гледна точка на натуралистическата хипотеза дивацитѣ трѣбвало би да боготворятъ всички страшни, вредни или полезни явления и сили на природата, които тѣ оживотворяватъ. А въ сѣщностъ ний виждаме съвсѣмъ друго нѣщо. Между това когато дивацитѣ оживотворяватъ първоначално всички страшни, полезни и даже безразличнитѣ за тѣхъ прѣдмети и сили на природата или понѣ повечето отъ тѣхъ, а пъкъ боготворятъ *само нѣкои* отъ оживотворяемитѣ, не рѣдко пѣти като избиратъ само единъ отъ цѣлъ классъ еднородни, — при това често пѣти такъвзи, който не може да имъ донесе непосредственно полза или вреда (напр. когъ отъ риба, частъ отъ нѣкое дърво и пр.) Ясно е, че олицетворението явленията на вънкашната природа не довежда чловѣка още непрѣменно и къмъ обоготворяването имъ. Ясно е така сѣщо, че това послѣдното зависи сѣщественно не отъ ползата или отъ вредата отъ физическитѣ явления или страха прѣдъ тѣхъ, а отъ нѣщо друго. А отъ какво? Очевидно, отъ нѣщо такова, което има коренъ въ сѣществото на чловѣческия духъ. Това е именно вътрѣшното винаги присѣщото на чловѣка усѣщание (макаръ и твърдѣ тъмно) на висшата невидима сила, отъ която чловѣкъ инстинктивно се подбужда да търси между естественното нѣщо висше, нѣщо свѣрхестественно. Твърдѣ е естествено, че чловѣкъ, умствено и нравственно не развитъ, търси това, което е по горѣ отъ природата, а въ самата природа и въ не ясна прѣдставляющата се на негова умъ идея на върховно сѣщество приписва съ помощта на своята фантазия на нѣкои отъ прѣдметитѣ такива свойства, каквито тѣ нѣматъ, и послѣ споредъ своето умствено и нравственно развитие прѣминува отъ обоготворяването отъ едни прѣдмети въ природата къмъ обоготворяването на други, до гдѣто неисчерпи въ това отношение всичката областъ на конечното битие. Всичко това ние дѣйствително виждаме въ историята на езическитѣ религии.

2. Между това, както отъ простото олицетворяване прѣдметитѣ на външната природа (въ смисълъ на обикновения у него способъ на тѣхнитѣ обяснения) дивака лесно се отказва, помъ се убѣди въ неговото несѣотвѣтствие съ дѣйствителността, а за религиознитѣ свои вѣрвания, често пѣти фантастически, се застъпва твърдо, макаръ и противъ очевидността, държи се по-здраво, отколкото за всичко друго, вижда въ тѣхъ самата истина, къмъ която се отнаси

до толкова сериозно, както къмъ самия животъ. Очевидно е пакъ, че въ религиозното почитание на външната природа къмъ олицетворението се присъединява нѣщо независимо отъ него, което има коренъ си въ природата на самия човѣкъ, което му е скъпо, истината на което непосредствено е очевидна за него, което именно може да бѣде пакъ само идеята за Бога. Като нѣма сила да схване идеята за божеството отдѣлно отъ свѣта, човѣкъкъ ѣхъ ввлича, а наедно съ нежъ като че ввлича и самъто Бога въ природата, оживява и обоготворява едни или други прѣдмети отъ нежъ и, щомъ постигне това, не се отказва лесно отъ своите религиозни илюзии поради това, че тѣхната връзка за него е несъмнѣнна съ идеята за Бога. Най подиръ, 3, отъ глѣдна точка на натуралистическата гипотеза съвсѣмъ е необяснимо прѣминуването отъ по-долните форми на религиите къмъ по-горните, особено къмъ вѣрата въ единаго Бога. Отистина, ако би религиозното съзнание на хората въ началото на своето развитие да се състоеше само отъ илюзии, както прѣд-лага това гипотезата, то защо човѣчеството, като е получило подъ влиянието на философията и науката способността да замѣни фантастичността на своите вѣрвания, не само не се е отказало отъ тѣхъ, въ напротивъ въ вѣрата въ еднаго Бога е вѣзвисило своите първоначални лъжовни божества на степенъ недостигаема, на оскърбително величие и съвършенство. Облѣгането при това върху постепенното развитие на религиозното съзнание на хората не може да има значение, защото развитието, като процесъ, който формирава, а не който твори, само образува, оформява дадения материалъ и не може да създаде нѣщо ново по съдържание. Ще рече ние сме длъжни да прѣдположимъ вече въ първоначалните вѣрвания на човѣка, че съществува идеята за еднаго Бога, макаръ въ форма на неясно прѣдсѣщанне Неговото битие; иначе остава съвсѣмъ необяснимо появяването на вѣрата въ еднаго Бога, когато човѣкъ достигне по-висока степенъ на развитие.

И така, ако ние виждаме въ натуралистическата гипотеза опитвание да обясни *първоначалното* възникване на религията въ човѣчеството, то трѣбва да ѣхъ признаемъ, че е съвсѣмъ слаба. Нѣ тя може да има нѣкакво значение въ приложение да се обясни язичество, тѣй като разнообразието на религиозните прѣдставления и *мити* въ язичество дѣйствително до нѣкоя степенъ се свързвало съ така наречения *физически факторъ* (вижъ прибавлението, § за происхождението на язичество). Главната грѣшка на тази теория се заключава въ туй, че частните и съвсѣмъ не първоначалните факти на религиозния животъ тя съвършено несправедливо се стареа да възведе въ всеобщностъ и първоначалностъ.

§ 7. в) *Анимистическата теория* *). която длъжи своето научно обработване на *свърѣмения* ученъ Англичанинъ Герберта Спенсера, исходна точка на религиозните вѣрвания признава вѣрата въ духовний миръ, а първоначална форма на религията счита почитанието душилъ на умрѣлитѣ прадѣди, отъ което малко по

*) Въ старо врѣме подобна теория е развивалъ Евгемеръ, отъ името на когото тя се нарича още Евгемеризъмъ.

малко се развили всичкитѣ други разнообразни нейни видове, да се разрѣши въпроса за сжщността и произхождението на религията—отъ гледна точка на тази теория, явно е, ще рече да бжде показано, какъ хората първъ пжтъ сж дошли до мисълта за духа изобщо, какъ, послѣ тѣ сж го обоготворили и, най-послѣ, по кой начинъ образуваното оттука покланяние на прадѣдитѣ, като си остава винаги неизмѣнна сжщност на религията, естествено се е развило въ всичкитѣ други форми на религиитѣ, за които ни дава свидѣтелство историята на чловѣчеството.

Понятието за духа, споредъ анимистическата теория, е възникнало у първобитнитѣ хора послѣдущия начинъ. Прѣди всичко подъ влиянието на наблюдаванитѣ промѣнения на небето и на земята *) у първобитнитѣ хора се появява мисълъ за двойственост на нѣщата,—мисълта т. е., затова, че нѣщата могатъ да ставатъ то видими, то да изчезватъ, то да се прѣвърщатъ едно въ друго. Послѣ подъ впечатлѣнието на съновидѣнията първобитния чловѣкъ прилага и къмъ себе си мисълта за двойственост, начева, т. е. да мисли, че и той може да сжществува по два начина, или съ други думи казано—има двойникъ.

Въ връже на сънъ първобитния чловѣкъ повѣкога сънува, че е отишел на ловъ, на бой, далечъ отъ своето легло, че вижда отдавна умрѣли лица; нѣ по вънкашния видъ той си остава несъмнѣнно спокоенъ, на това мѣсто, гдѣто е заспалъ. въ което го удостовѣрява събужданieto му и свидѣтелството на тѣзи, които сж около него. У него се появява мисълъ, че той едновременно е билъ тукъ и се е скиталъ на друго мѣсто, т. е., че той има двѣ азъ, отъ които едното повѣкога остава другото, въ послѣ пакъ се възвръща назадъ, че, слѣдователно, и той, подобно на другитѣ нѣща, има двойно състояние.

Мисълта за другото азъ, което може повѣкога да се отдѣля отъ тѣлото, се поддържа и заяква у първобитния чловѣкъ съ нѣкои аналогични явления съ съня: примиранията, принасение (заюснование) въ връме на треска, апоплексия (дамла), каталепсия (припадаци, сгърчеванье), екстатическо занасяние и др. т. Сжщо смъртта увѣрява първобитния чловѣкъ въ

*) Напр. такива, като появяването, изчезването на облацитѣ, рукаването дъждъ отъ тѣхъ; като появяването и изчезването на воднитѣ локви; като прѣвърщанieto на сѣмето въ растение, на лицето въ птица и т. н.

сжщата мисль; тъй като смъртъта заради него е пакъ сжщия този сънъ, т. е. отдалечаванieto отъ чeловѣка едното негово *азъ*, отдалечавание врѣменно, нъ само по-продължително, отколкото въ врѣме на спанье. Това второ *азъ* на чeловѣка е именно духа споредъ най-ранното прѣдставление на хората за него. Първоначално тѣзи двѣ *азъ*, приписвани на всѣкого чeловѣка, не се различаватъ отъ своитѣ оригинали и се прѣдставляватъ прилични единъ на други, сжщо така както и задгробния тѣхенъ животъ се прѣдставлява буквално повторение на земното сжществуване. Нъ малко по малко двойниците (еднитѣ *азъ*) на умрѣлитѣ се одухотворяватъ, придобиватъ вѣченъ животъ, който начева да се изобразява сега отличенъ отъ земния по своята помалка материалность, по уголѣмяющето се несходство на занятията, по своитѣ наслаждения, установява се различие между тѣхъ по мѣстото на тѣхното прѣбивание, по степенѣта на тѣхното мжгжщество, по тѣхния характеръ, по рода на дѣятелностьта и т. н.

Подиръ това, когато първобитния чeловѣкъ си съставилъ понятие за духоветѣ на умрѣлитѣ хора, за него, казва анимистическата теория, вече не било трудно прѣминуването къмъ тѣхното обоготворяване. Като считали умрѣлитѣ за заспали, първобитнитѣ хора почнжли да оставятъ на гробоветѣ имъ храна и други нѣща за употрѣбляване, когато тѣ би се възвѣрнжли у дома си. Такива приношения се правили не само отъ любовъ, нъ така сжщо, може да се каже, даже повечето — отъ страхъ да не оскърбѣтъ духа на умрѣлия, да не възбуждѣтъ противъ себе си неговата омраза. Съ душитѣ на умрѣлитѣ първобитния чeловѣкъ населява цѣлия свѣтъ и тѣхъ счита причина най-напрѣдъ на всичко за него чудесно и необяснимо, а послѣ на всичкитѣ промѣнения, които ставатъ на небето и на земята, сжщо така както проявленията въ собствения му животъ. Като иматъ чувствата на дружба и на умраза, духоветѣ естествено се намѣсватъ въ работитѣ на хората, или имъ помагатъ, или имъ правѣтъ спънки. Оттука напълно е естествено стремлението у първобитнитѣ хора да се старажатъ да заслужатъ

благоволенията на духоветѣ и да се избавятъ отъ тѣхния гнѣвъ, правятъ имъ туй, което може да имъ бѣде приятно, което може да ги умилистави. „Отъ това стремление на първобитния чловѣкъ, споредъ мнѣнието на Спенсера, произлизатъ всички обреди зачествование на умрѣлитѣ, а религиознитѣ обреди не сж нищо друго, освѣнъ сжщитѣ погрѣбални обреди.“

Умилиставяването души тѣ на умрѣлитѣ най-напрѣдъ се употрѣбавало само при погрѣбението, нѣ слѣдъ врѣме почнало да се изврѣшва и подиръ погрѣбението въ продължение на опрѣдѣленъ срокъ; послѣ, прѣминува въ правилно постоянно поклонение на прадѣдитѣ; по-послѣ, поклонението на прадѣди, които сж се отличили, на забѣлѣжителнитѣ, начева да подчинява подъ себе си поклонението на по-малко забѣлѣжителнитѣ и, най-подиръ, като възрастятъ все повече и повече, става най-много ясно за забѣлѣзване тамъ, гдѣто тѣзи прадѣди сж били водители на побѣдоноснитѣ раси. „Първоначално зърно за религията сж послужили, казва Спенсеръ, роднинскитѣ и общественитѣ чувства на хората и най-главно смѣсеното чувство отъ страхъ и любовъ, съ каквито ние гледаме на по-старитѣ въ родѣтъ. Първия богъ за чловѣка е билъ умрѣлия прадѣдъ, патриарха или водителя на племето, на когото, когато е билъ живъ, всички отдавали голѣма почитъ и върху когото подиръ смъртѣта било прѣнесено религиозното почитание.“

Още твърдѣ отъ рано религиозното почитание на прадѣдитѣ почнало да се прѣобразува въ поклоняване на небеснитѣ свѣтила, на животнитѣ, на планинитѣ, на моретата, на рѣкитѣ и т. н. Това прѣобразуване се изврѣшвало, споредъ мнѣнието на Спенсера, най-главно подъ влиянието на смѣсването на прадѣдитѣ съ животнитѣ и съ прѣдметитѣ на природата. Между дивитѣ народи е твърдѣ много распространенъ обичайтъ да даватъ на хората имена и особено прѣкори съ имената на небеснитѣ свѣтила, на планинитѣ, на моретата, на животнитѣ и т. н. Когато умирали лица съ подобни имена или прѣкори, то слѣдъ врѣме тѣхнитѣ потомци забравяли тѣхната разлика отъ ония

животни или прѣдмети на природата, споредъ имената или прѣкоритѣ, на които тѣ сж наричали, и религиозното тѣхно почитание прѣминувало върху самитѣ тия животни или прѣдмети на природата. Така, на-примѣръ, този или онзи отъ прадѣдитѣ получвалъ заради своята сила прѣкора бикъ, или за своята способностъ да произвежда ужасъ въ ония, които сж около него и получалъ прѣкора крокодилъ. Подиръ смъртъта на такъвзи прадѣдъ, най-напрѣдъ сж думитѣ бикъ, крокодилъ и прочее се съединявало прѣдставлението за самия прадѣдъ. Нъ слѣдъ врѣме за истинния смисълъ на тѣзи думи забравали и подъ името бикъ, крокодилъ и пр. почнжли да разбиратъ и да почитатъ самитѣ тѣзи животни. Водителятъ на племето за своитѣ побѣди се наричалъ звѣзда, слънце и пр.

Това, което се относя до фактитѣ, върху основата на които анимистическата теория така увѣренно описва сжщността, появлянето и историята на развитието религиозния животъ въ срѣдъ първобитнитѣ хора, то затова на тѣхъ имъ служатъ наблюденията на дивитѣ народи, въ които тя е наклонна да вижда прѣдставителитѣ на първобитнитѣ хора.

Анимистическата теория се прѣдставлява на първъ погледъ теория свързана, завършена и основана, както се показва нагледъ, на факти; нъ при най-първото нейно разглѣждане, безъ да се желае, извлича се впечатлѣние за нейната *сжчиненостъ* (скроеностъ). Дѣйстви-телно е, че анимистическата теория е построение искусвенно, което не може да се оправдае отъ фактитѣ на религиозния животъ въ челоуѣчеството, безъ да се гледа, че тѣ изобилствуватъ въ нежъ. Ето какво казва за фактическата страна на тази Спенсорова теория историка Ревиль, челоуѣкъ съвсѣмъ компетентенъ въ това отношение: *„методътъ, който употреблява английския философъ за доказване на своята теория, се състои въ избиранieto отъ многобройни прочетени отъ него съобщения на пжтешественници и мисионери благоприятни за теорията на частноститѣ, при систематическото игнориране (изоставяние) на противоположнитѣ*

факти, безъ всѣкаква критика на источницитѣ и даже почти винаги безъ указание на авторитѣ, върху които се правятъ доказванията. . . . Нѣма нищо по-лѣсно освѣнъ да се развие, като се изключи всичко събрано отъ Стенсера, и като се събере всичко отъ него изоставено, съ помощта на хиляди аргументи, теория диаметрално противоположена на неж^{4*)}.

Такава несъгласностъ на фактитѣ, такава крайна изкуственностъ на анимистическата теория се проявява не само при нейното разгледване изцѣло, нъ и при разгледването на вѣка отдѣлна точка въ неж. Прѣди всичко не е трудно да забѣлѣжимъ недостатъка на теорията въ обяснението нейно за произхождението идеята на духа. Идеята на духа тая теория извожда отъ съновидението и отъ други подобни явления въ живота на чловѣка. Нъ идеята на другото азъ, идеята на духа много по естествено може да бжде произведена, когато непосредствено наблюдава чловѣкъ самъ себе си, отколкото отъ прѣдполагамия источникъ на анимистическата теория. Колкото и да бжде дивъ и грубъ първобитния чловѣкъ, не може да му бжде отказано, не може да не бжде допустнжто съ разумни основания, че той има способностъ да осѣща вътрѣ въ себе си присѣтствието на нѣкое начало невидимо, присѣтствие на нѣщо си таквози, което не може да се види и да се опитва, което е достпжно само на негова собственъ вътрѣшенъ опитъ и съзнание, нъ за което другитѣ нищо не знажтъ. Разбираме мислението, желанието, осѣщанието, изобщо всичката областъ на вътрѣшния опитъ. Туй съзнавание себе си, като отдѣлна личностъ, отлична отъ тѣлото, безъ съмнѣние, по-правдоподобно обяснява първоначалното происхождение въ чловѣчеството понятието за духа, отколкото сънищата, лъжовнитѣ видѣния и прочее, отъ което се стрѣми да извади тая идея анимистическата теория. — Има основание да се мисли, че много отъ животнитѣ така сжщо сънуватъ (кучето на сънъ лае, конътъ хжхри, ржже) и, при вси-

*) Вѣра въ Бога. . . . Введенскій А.

чко това, споредъ признанието даже на най-ревностнитѣ защитници правата на животнитѣ, на най-тѣсно роднинство съ чловѣка, идеята на духа, животнитѣ съвсѣмъ ѿ нѣматъ.

(Слѣдва).

Политиката на Турскоу правителство по отношение къмъ християнскитѣ поданници и тѣхната религия.

(Продължение отъ VIII кн.)

Портата не била до толко кѣсоглѣда, щото да не види, че источнитѣ Християне, безъ да глѣдатъ на тази частъ отъ свобода—религиозна, лична и имущественна, каквато имъ била прѣдоставена спорѣдъ закона, недоволни отъ турското владичество, че тѣ, като съзнавали нравственното си прѣвъсходство надъ турнитѣ, чувствували неправда въ политическа понижениостъ сравнително съ турцитѣ и, като сами безсилни, неволно се покоряватъ на побѣдителя, но въ сѣщето врѣме чекатъ по сгоденъ случай и съ надѣжда обръщали поглѣдитѣ си къмъ Християнска Европа. Сѣщотѣй не е могла тя да не види и това, че Християнска Европа нѣма да остане съвършено равнодушна къмъ Истокъ, дѣто Християнството е така онеправдано и понижено до робско състояние. Портата добръ е съзнавала неизбѣжността за солидарност между подданицитѣ ѿ—християнетѣ и християнска Европа и наистина туй съзнавала. Още Мухамедъ II прѣдвидѣлъ, че между католическитѣ подданници на неговата държава и католическия западъ сѣществува тѣсна свѣрска. Последующата история, съ постоянно застъпничество за турскитѣ католици отъ Венеция, Франция и Австрия още повече убѣдили въ туй портата. Въ бързо врѣме тя дошла и къмъ туй неприятно за себе убѣждение, че не по малка тѣсна свѣрска сѣществува между Русия и многобройнитѣ турски подданници отъ православно-Гърцко исповѣдание. Венецианетѣ, сѣщи прѣдшественници на англичанетѣ по искусство, като дѣйствиавали проектирали источнитѣ дѣла и потѣнко разбрали соб-

ственнитѣ си интереси, своевременно забелѣжили, каква сила има Русия на Истокъ и колко е страшна тази сила прѣдъ очитѣ на султанитѣ: „великия князь московский,“ писалъ въ рапорта си Джаконо Соранцо „за това дава голѣмъ страхъ на Султана, защото принадлежи на гърцката църква подобно и народитѣ Българе, Сърби, Бошняци, Морея и Гърци; всички тѣзи народи благоговѣятъ при спомянъ на неговото име.— „Князь Московский,“ затуй че и тѣ държатъ сжщата православна религия; тѣ всѣкога и съ най голѣма готовностъ ще се заематъ за оружие за да се освободятъ отъ турското робство и да прѣминатъ подъ неговата властъ (Alheri, BeJa zioni peqli amhasciutori Veneti ad senato, t. p. 206.) Стремлението на турскитѣ християни къмъ Християнска Европа отразило се на отношенията ни съ отоманското правителство и било причина на репресивни (насилствени мѣрки). Портата била увѣрена, че всѣко стѣлкновение нейно съ Европа произвежда разложение въ массата на християнскитѣ ѣ подданици, че Европейскитѣ държави смѣтатъ на съдѣйствието на тѣзи масса, съжаляватъ я, че спорѣдъ туй да се бори съ Европа може, но косвенно, като дѣйствува на Християнската масса въ Турция. Въ врѣме на борбата отъ Сулеймана I съ императора Карла V императорския флотъ дошелъ въ Морея, прѣвзелъ укрѣпения градъ Коронъ, войската се появила въ страната, захванали да прѣвзиматъ по маловажнитѣ градове и взимали турцитѣ въ плѣнъ, тогава великия Везиръ Ибрахимъ-паша обявилъ на Императорския пратеникъ Иеронима отъ Зара, че щомъ е такава работата и се продължатъ неприятелскитѣ дѣйствия и не бжджтъ прѣостановени, то Иерусалимскитѣ църкви ще бжджтъ прѣобърнати въ джамии, а другитѣ църкви въ Турция ще бжджтъ разрушени до основата имъ, священниците и монаситѣ ще бжджтъ изгонени и на християнскитѣ търговци ще бжде забранено да търгуватъ. Страшната угроза не била приведена въ изпълнение за туй, че бързо билъ направенъ миръ. При такива сплитвания портата прибѣгнувала и при други случаи съ такива срѣдства

само да се отърве; при Мурата IV ставалъ проектъ да се истрѣбятъ всичкитѣ християнски рай, при Мустафа III — проектъ за да се истрѣбятъ всички Константинополски християни. Тѣзи проекти сжщо тѣй не били турени въ дѣйствиe. Въ различни врѣмена и по разни начини Турция се е ограничавала съ застрашавания: Ето извѣстнитѣ примѣри, когато тя приспособявала къмъ християнетѣ репресивни (насилствени) мѣрки, безъ да е имала за това разумни основи, само като се е ржководила отъ просто подозрѣние. Прискърбенъ фактъ отъ такъвъ родъ е билъ, между другитѣ, прѣдизвиканъ въ начало на XVII вѣкъ при Ахмеда I отъ не благоразумното поведение на Австрийския посланикъ Чернина (отъ Прага). Които като дошелъ въ Константинополъ, развилъ знаме, на което отъ една страна билъ изобразенъ Христосъ на Кръста, а на другата императорския двуглавъ орелъ. Туй до сега невидѣно зрѣлище силно възмутило турцитѣ и ги прѣдизвикало въ силно раздражение, за това че въ тѣхъ се пазило прѣдание отъ едно старо пророчество, спорѣдъ което появляването въ столицата изобразено знамение на кръстъ ще бжде знакъ за падение на турската държава. Турското правителство придало на туй особено значение, въ постѣпката на Чернина се видѣлъ сигналъ за въстание на християнетѣ турски подданници противъ правителството, нагледно указание на християнетѣ, че е дошло врѣме да въздигнатъ кръста Господенъ на Константинополскитѣ стѣни. Въ туй прѣдположение, че въ християнскитѣ домове, въ църквитѣ имъ и въ мѣнастиритѣ било скрито оръжие, за туй станало нападение върху християнетѣ. Разумѣва се, прѣдполагаемото оръжие не се намѣрило, при туй било допуснато и извършено страшно насилие надъ християнетѣ: въ Галата францисканския Генералъ викария билъ уловенъ и безъ никакво дознание и сждъ хвърленъ въ морската вода, повечъ отъ четиридесетъ християне въ една нощъ били обѣсени по улицитѣ на Константинополъ.

Подобно на туй, за враждебни отношения къмъ Европейскитѣ държави служили за поводъ насилственъ

нитѣ мѣрки, недостатъцитѣ въ вътрѣшния животъ на християнскитѣ общини въ Турция давали на портата възможность да се мѣси въ тѣхнитѣ дѣла и да извлича за себе отъ туй намѣсване голѣми материални ползи. Интригитѣ съставляватъ първородното зло въ християнскитѣ общини въ Турция. Почти отъ първия день на сществованието гърцката община, захванали се интриги и стрѣмление за по угодни и по влиятелни мѣста на гърцки патриархъ, явили се мнозина желающи да заематъ патриаршеския прѣстолъ; тѣ се надпрѣваряли и единъ прѣзъ другъ изисквали въ портата, като се надѣвали на нейното съдѣйствие да достигнатъ желаемата си цѣль и прѣдлагали на портата парично възнаграждение за възкачванието си на патриаршеский прѣстолъ. Туй обстоятелство било достатъчно и най доброто, което срдство накарало портата, щото да наложи рѣдовенъ данѣкъ на патриархията — първо нарушавание привилегията, която е била дадена отъ Мухамеда II на Генадия, за която вината пада исцѣло на самитѣ християни — още на пастиритѣ. Туй нарушение направено отъ самого Мухамеда II. Генадий и неговия приемникъ Маркъ не сж плащали данѣкъ въ султанската хазна. Но Симеонъ Трапезунецътъ, който се въскачилъ на патриаршеския прѣстолъ съ помощта на интригитѣ, той първъ далъ на султана хилада дукати (жълтици) подъ видъ на подарѣкъ; туй е била сума, прѣдварителна и доброволно обѣщанна отъ Симеона на портата за възкачване на прѣстола. Неговия приемникъ, Филипополския архиепископъ Дионисий обѣщалъ се вече да заплати и дѣйствително заплатилъ при възкачванието си на патриаршеския прѣстолъ двѣ хиляди дукати. Портата захванала да глѣда на тѣзи сума, като на опрѣдѣленъ и задължителенъ данѣкъ и го изисквала формално. Симеонъ при второто си избирание за патриархъ, когато проводилъ по старому въ подарѣкъ хилядо дукати, отговорили муче както се вижда въ данъчнитѣ списъци, неговия прѣдшественникъ внелъ двойно отъ тѣзи сума и умаление за напрѣдъ не може да се допусгне. Симеонъ съ покорность заплатилъ двѣтѣ хиляди дукати. Къмъ този

данѣкъ, който отъ туй врѣме заплатилъ патриарха при въскачванието си на прѣстола се присѣдинилъ още всѣкагодишенъ данѣкъ. Този данѣкъ сѣщо тѣй билъ произведение на интригитѣ между самитѣ християне, още и отъ пастиритѣ, намѣстници на христовитѣ апо-столи св. Андреа и Стахия.... При второто патриарху-вание на Симеона явилъ се при султанския дворъ сѣрб-ский монахъ Рафаилъ и обѣщаль се, че въ случай ако бѣде възведенъ на патриаршеския прѣстолъ, ще пла-щаль всѣка година по двѣ хиляди дукати, освѣнъ двѣ-тѣ хиляди, които се плащали при въскачванието на па-триаршеския прѣстолъ. Симеонъ билъ сваленъ и на патриаршеския прѣстолъ въскаченъ авантюриста Ра-фаилъ. Слѣдъ туй до край управление на Мухамеда II, патриарха билъ длъженъ да плаща въ султановата хазна всѣкигодишенъ данѣкъ по двѣ хиляди дукати. При Мухамедовитѣ приемници суммата била увеличена, при Баязита II се въскачила на 3500 дукати, а при Су-леймана I до 4100 дукати. Тѣзи послѣдна цифра ста-нала, отъ Сулеймана I, норма на патриаршеския да-нѣкъ и се забелѣжвала въ султанскитѣ берати. (Crusii, Tureograssia, p. 121—125, 129—131, 145—154, 164.)

Начина, по който портата дѣйствувала при въскачва-ние на патриаршеския прѣстолъ своитѣ любимци е билъ слѣдующия. Министра на вънкашнитѣ дѣла, подъ която вѣдомостъ била и патриаршията, при помощта на свои-тѣ креатури, съобщаваль на синодалнитѣ членове, що-то той би желаялъ да види на патриаршеския прѣс-толъ новъ патриархъ. И незабавно се захващали ин-тригитѣ, едни бързали да добиятъ Министерската ми-ность, други очеквали частни облаги или облаги отъ из-бора на новъ патриархъ, до сегашния патриархъ обви-нявали въ лошово управление на църквата и въ такъвъ духъ вече прѣдставенъ докладъ на портата, която не-забавно го сваляла. Произвождалъ се новъ изборъ и народътъ прогласяваль „аксиосъ“ тогава, който билъ прѣдварително приготвенъ притайно споразу-мѣние между важнитѣ синодални членове и граж-данскитѣ първенци. Тѣй обикновенно е ставало това, из-бранникъ е биваль този, когото е желаяло турското

правителство. Всички формалности бивали спазвани, закона не нарушаванъ и въ сжщето врѣме портиното желание удовлетворено. Туй могло да се постигне само при деморализация, своекористие и наклонност къмъ интриги — качества, съ каквито се отличаватъ фанариотитѣ, гърци, които живѣятъ на фенеръ които поставяли кандидати на църковни мѣста и играли роль при избирание патриарси. Тѣзи били хора, които, се сроднили малко по малко съ турската властъ, чрѣзъ което извличали собственни ползи, отъ такова положение, въ каквото ги поставила тѣзи властъ относително къмъ другата масса на православнитѣ. Между фанариотитѣ имало много банкери, които се обогатили отъ рушфетъ (мито), подаръци пари подкупи на султана, на султанскитѣ жени и на пашове, отъ тѣзи срѣдина произлизали патриарси, Архиепископи и Епископи, които сж бивали или любимци на пашеветѣ, или пакъ съ откупъ сж получавали мѣста и, като сж ги получвали, събирали пари отъ православната масса и отъ подвластнитѣ имъ въ управлението. Въ такива хора портата намирала вѣрни слуги; като се ползовала отъ тѣхъ, тя могла сжщевително да нарушава правата на християнската община, като го оставя ненарушими по буквата. Благодарение на фанариотитѣ и тѣхнитѣ интриги, продажността и подкупничеството и угодливостъта на портата, патриаршията била обложена съ добъръ данѣкъ и за християнската община останала само едната сѣнка отъ свобода. Въобще вътрѣшния животъ на християнскитѣ общини никакакъ не прѣдставлява привлекателна картина: християнската нравственностъ и авторитетъ била помрачена чрѣзъ борбата отъ честолубие и за интересъ материаленъ, постоянни раздори и несъгласия, които постоянно сж давали на портата възможностъ да налага на християнетѣ и на кеситѣ имъ ржката си. По нѣкога раздоритѣ вземали такива размѣри, щото не били приятни и за самата порта, които сж угрозявали на вътрѣшния миръ въ империята, и турското правителство дохождало до убѣждение за необходимостъта да отнеме отъ християнетѣ правата, отъ които тѣ неумѣятъ да се пол-

зоватъ. Когато напр. въ 1580 година се появили двама гърцки патриарси, които неустѣпяли единъ другиму и не искали да се примирятъ, султана обявилъ, че ако съгласието не се въстанови, то патриаршията съ всичкитѣ ѣ храмове ще бѣдѣтъ взети и прѣобърнати въ джамии (*Charriere, Negociaons de la france dans le levant, t. III, p. 897.*) Туй намѣрение за отнемание въ християнетѣ правата не било осѣществено, но то не останало съвършено и безъ приложение. Портата показала видѣ, че ако тя неприема рѣшителни мѣрки и, безъ да глѣда на заведената неспособностъ на християнетѣ за самоуправление, пакъ не ги лишава отъ правата имъ и не унищожавя християнската община, и туй прави въпрѣки закона на благоразумието, прави сносходителностъ, и за туй, въ всекой случай за такава снисходителностъ християнската община все ще разбере що е дължна, — т. е. вещественна благодарностъ, трѣба да заплати на правителството откупъ. По такъвъ начинъ собственната непрѣдпазливостъ (гърцка лисичия алчностъ) на християнетѣ дала на турция поводъ да ги обложи съ права—данѣкъ. Въ втората половина на XV в. гърцката община за своето коренно право, религиозна свобода, трѣбвало да плаща ежегодно 25 хиляди цехини (срѣбърна монета отъ 3—4 рубли цѣна), върхъ туй за право погрѣбение мъртвитѣ си три хиляди цехини: право да иматъ църкви също не било пожалено, църквитѣ съ тѣхнитѣ имущества били обложени съ данѣкъ, съ исключение на константинополскитѣ църкви,— въ Брусса и Одринъ. Враждата и раздоритѣ не само се втѣкнали въ вътрѣшния животъ на християнскитѣ общини, но били обични спѣтници на взаимнитѣ отношения при разнитѣ християнски общини, появявали се тамъ, дѣто общинскитѣ интереси дохождали въ съприкосновение; тѣ също давали поводъ на турцитѣ за намѣса и парични искания. Отъ всичко най често интереситѣ на християнскитѣ общини се срѣщали (сблъсквали) въ палестина, по въпроса, за владѣнието на св. мѣста и ключа на Господния гробъ. Тукъ нарѣдъ едни около други, живѣяли францискански монаси, Гърци, Сирийци, Гру-

зини, Арменци, Несторияни, Якобинци, Абисинци, и пр.; освѣнъ туй тукъ често напешествовали ливонскитѣ Маронити иезуититѣ. Въ всѣкоя община имало свои мѣнастири, църкви, пароклиси и мѣста важни (скѣпи) за християнетѣ спорѣдъ священнитѣ събития и въспоминания, въ свѣрска съ тѣхъ. По поводъ за владѣние на тѣзи мѣста произлизали спорове между общинитѣ, една община влизала въ областъта на друга, появявали се жалби, слѣдъ които слѣдвало намѣсата на турското правителство и парични искания. Тѣй напр. Веднѣжъ францисканскитѣ монаси насилствено влезнали въ грузинския параклисъ, които билъ расположенъ близо до лобното мѣсто и отслужили *месса*. Грузинитѣ се ожалили на Санджакъ-бея, който заставилъ францисканцитѣ да очистятъ параклиса и зель отъ тѣхъ щрафъ хилядо дукати. Особенъ напливъ билъ при портата отъ францисканцитѣ, Гърцитѣи Арменцитѣ за завладѣванието на святия Гробъ и за права да пазятъ ключеветѣ отъ Св. Гробъ. Всѣкоя отъ тритѣ страни заявявала притязания (право) на туй почетно право и, като се снабди съ парична сума, искала поддръжка отъ турското правителство, което не намирало нищо по згодно, отъ колкото да прѣдава ключеветѣ отъ рѣка на рѣка спорѣдъ тежината на суммитѣ и по такъвъ начинъ да има постоянъ и непрѣснатъ источникъ на приходъ.

(Слѣдва.)

Какви сѣ протестантитѣ въ България.

Въ книжка 7 и 8 отъ „Български Църковенъ Прѣгледъ“ има таблица, въ която е исчислено колко хиляди протестанти и католици проповѣдватъ своитѣ еретически учения въ Православна България. Тѣй като Господа редакторитѣ, молятъ да имъ се съобщи нѣщо за тия двѣ неприятелски пропаганди, които отъ нѣколко години насамъ сѣжатъ своитѣ лъжеучения между православниятъ Български народъ: счетохъ за нужно да напишѣ и азъ нѣколко реда за протестантитѣ. Проте-

станската вѣра не е друго нищо, освѣнъ криво тълкувание и своеволно разбиране на Св. Писание; съ една дума, отступническа на Св. Источна Православна вѣра, вѣрата на Св. Апостоли и на седемтѣхъ Вселенски Събори. Че това е така, азъ ще изложа тукъ нѣколко примѣри, за да видѣтъ читателитѣ на „Бѣлг. Цър. Прѣгледъ“, какви сж тия протестански мисионери и проповѣдници, които се лутатъ, като чергари, отъ едно мѣсто на друго изъ Българското княжество за да сѣхтъ своитѣ раздори, несъгласия и съблазни съ своитѣ лѣскателни думи, между простодушното население, Тѣ сж сжщитѣ ония, за които говори Апостола да се прѣдвардваме отъ такива лѣжеучители, като казва: *Молю же вы, братіе, блюдітеся отъ творящихъ распри и раздоры кромѣ ученія емуже вѣ научитеся, и уклоните ся отъ нихъ. Таковѣ бо Господєви нашему Иисусу Христу не работаютъ, но своему чреву: иже благими словєсы и благословєніємъ прельщаютъ сердца незлобивихъ.* Рим. 16; 17 и 18. Тѣй сжщо Апостола казва, че наистина ще има такива, каквито сж протестантитѣ, да искривяватъ писанията, за своята погибелъ, като казва: *Якоже и во всѣхъ своихъ посланіихъ глаголя въ нихъ о сіихъ: въ нихже сущъ неудобъ разумна нѣкая, яже ненаучени и неутверждени развращаютъ, якоже и прочая писанія, къ свои погибели имъ.* 2 Петр. 3; 16.

За всичко казано до тукъ ще изложа нѣколко примѣри за доказателство. 1). Понеже протестантитѣ не вѣрватъ въ нетленнитѣ мощи на светитѣ Божий угодници, за които и Псалмопѣвеца Давидъ въспѣва като казва: *Господъ хранитъ вся кости ихъ, ни една не сокрушится* Пс. 33; 20, а протестантитѣ прѣвеждатъ този стихъ на Български тѣй: *Господъ пазѣ всичкитѣ му кости, никоя отъ тѣхъ нѣма да сжкруши.* При това тѣ (протестантитѣ) измѣняватъ при прѣвода си мѣстоимѣнието *ихъ*, което е множествено число и сж отнася въобще за всичкитѣ Божии угодници, а тѣ искривяватъ писанието отъ Св. Давида и го прѣвеждатъ на Български *му* въ един. число, като се мжчатъ да докажатъ съ това, че писанието се отнася само за Исуса Христа. 2). На 24 Мартъ т. г. въ гр. Варна въ тѣй нарѣ-

чената Евангелска Църква се даде прѣдставление съ магически фенеръ. Дойдохъ обаче пакъ врѣмена домътъ Божий да се прѣобърне въ вертепъ разбойнически!.... На слѣдующия день присѣтствувахъ въ Евангелската Църква и слѣдъ проповѣдта зададохъ слѣдующия въпросъ на проповѣдника: възможно ли е да се правятъ въ Домътъ Божий подобни прѣдставления или не? отговаря: възможно. На този отговоръ му прѣдставихъ слѣдующия стихъ отъ Евангелието на Св. Ев. Матей: *И глагола имъ: писано естъ: храмъ мой, храмъ молитви наречетъся въ же сотвористе и вертепъ разбойниковъ. Мат. 21; 12.* Проповѣдника отговаря, че въ евангелската църква е възможно понеже тя не е освѣтена, като православната, въ нея нѣма икони, кандила и др. а се състои просто отъ голи чинове и лампи. Съ тѣзи си думи той (проповѣдника) иска да докаже, че православна Църква има нѣкои недостатѣци, но всичко бѣ напразно. Слѣдъ нѣколко дни зададохъ сѣщия въпросъ на „сп. Християнски Свѣтъ“. Излазятъ книжки, но отговоръ нѣма! Слѣдъ това задавамъ пакъ сѣщия въпросъ на сп. „Домашенъ Приятель*)“ и въ V книжка отговарятъ: *въ Църква подобни прѣдставления да се даватъ е не възможно.* Е! тогавакакъ може едни да отговарятъ възможно, а други не? На ли сж всички протестанти, отъ една вѣра, и отъ едно и сѣщо Св. Писание проповѣдватъ? 3) На 17 Априлий т. г. Свѣтлий Четвъртъкъ присѣтствувахъ въ Евангелската Църква, въ която се държа проповѣдъ върху Ев. Иоана 5); 4 *Ангелъ бо Господенъ на всѣко лѣто схождаше въ купѣлъ и возмущаше воду: и иже первѣ влязаше по возмущеніи води, здравъ биваше яѣмъ же недугомъ одержимъ биваше.* Тукъ проповѣдника каза, че исцѣлението не било ставало отъ размѣщанието на водата отъ Ангела; но отъ цѣлителни минерали, които и днесъ се намиратъ въ водитѣ, и че не само първиятъ но, и послѣдниятъ се е исцѣлявалъ, но понеже тогава хората сж били глухави, то освѣнтъ първиятъ не се хвърлялъ никой

*) И двѣтъ се редактиратъ отъ протестански проповѣдници.

слѣдъ него. За сега се придържамъ да кажа, че тѣ (протестантитѣ) отхвърлятъ отъ писанията на тая книга, като съ това нарушаватъ думитѣ на Св. Ап. Ев. Богс. Иоана казани въ 22 гл. 19 ст. въ Откровението. Една послѣдняя дума: Обръщамъ се къмъ Проповѣдницитѣ и ги моля въ името на истината, на правдата, чловѣколюбието свободата и безпристрастието да отговорятъ въ едно отъ списанията си отъ какъвъ ѣзикъ е прѣведено Св. Писание на български и кое е това първообразното.

Гр. Варна
25/VIII 97 г.

Ил. П. Софийский

Отношението на нравствеността къмъ религията.

(Продължение отъ IV V кн.)

Както сие самата работа, тѣхното отношение не се ограничава съ влиянието на първата върху втория: нравствеността отъ своя страна дълбоко влияе на религията. Това вѣчъ само по себе се разбира отъ тия отстранения, които се искаха по прѣди. Двѣтѣ страни на психическия животъ, особено ако тѣ сж по между родствени въ какво да е отношение, не могатъ, като сжществуватъ на единъ рѣдъ, да не правятъ влияние единъ на други. Ако този законъ излѣзе правъ относително религията, то такъвъ той ще излезе и по отношение къмъ нравствеността. Ако прѣдставленията за Божеството и неговитѣ отношения къмъ чловѣкътъ, не могатъ да се неотразятъ върху нравственнитѣ понятия, то и инакъ, нравственнитѣ понятия и потрѣби не могатъ да се неотразятъ върху религиознитѣ прѣдставления. Ние намѣрихме, че въ основа на религията лежи стрѣмлението за създаване идеяленъ свѣтъ въ противовѣсъ на неудовлетворителността на емпирически дадения свѣтъ. Разбира се, че въ числото на тия идеали, съ които се създава

този другъ свѣтъ, се намиратъ и нравственитѣ идеали, толкось повече, че нравствеността по прѣимущество е заинтересована въ сѣществованието на такъвъ свѣтъ. По такъвъ начинъ, ако отъ една страна нравствеността тѣй или инѣкъ се подчинява на влиянието на религията, то тя въ голѣма мѣрка зима отъ нея иначе само туй, що е и по прѣди сама дала (¹). Но туй е малко. Нравствеността има значение не само въ първоначалното образувание, а и въ понататъшното прѣобразуване на религиознитѣ възрѣния; единъ пѣтъ нравственото чувство се развило до толкова, щото не го удовлетворява сѣществующата форма на религията, то се и зискува или усъвършенствование на тази форма, или да се промѣни тя на друга, повече съотвѣтствующа на исканията и идеалитѣ на развитото се нравственно съзнание. Подтвърждение на своитѣ мисли ние би могли вече да намѣримъ въ тия форми на религията, до които се по горѣ докосвахме. Влиянието на нравственитѣ потребности се е явило тамо въ стрѣмлението да се обрне божеството отъ космическитѣ сили въ нравствени, отъ отвлеченитѣ първоничала на битието въ лични прѣдставители на нравствения свѣтострой. Но много по нагледно и изразително подтвърждение на това ние ще намѣримъ въ религията на гърцитѣ.

Въ источнитѣ религии Божеството дѣйствува върху човѣчeskата личностъ по гнегущъ начинъ. Човѣчeskата индивидуалностъ нѣма самостоятелна цѣна: тя е или случайна игра на свѣтовата сѣщностъ, или нейно пасивно орждие. Съвсѣмъ иначе явление ни прѣдставлява класическа Гърция. Тукъ ние често пѣти неவிждаме божественното задъ човѣчeskото. Ако въ источнитѣ религии човѣкъ се стрѣми да съобразява своя животъ съ животътъ на Божеството, то грѣкътъ е по скоро склоненъ да накара Божеството да се съобразява съ неговитѣ вкусове. Всичката религия на грѣкътъ е по скоро култъ на човѣчesk-

---

¹) Само по себе се разбира, че тукъ, както и по горѣ, думата се отнася за естественията религия.

ката личностъ, отколкото култъ на абсолютното. Религиозния свѣтъ на гъркътъ е въплотение на неговитѣ идеали, направа на неговия нравственъ характеръ и мировъзрѣние. Нали ние знаеме, че въ практическото мировъзрѣние на гъркътъ естетиката господарува надъ етиката: на първо мѣсто за тѣхъ стои не нравственното добро, а прѣкрасното и изящното. Слабостта на нравственното съзнание и прѣкомѣрното развитие на естетическото дали тѣжнина на евидемическитѣ идеали въ нравствения животъ на гърците. Животътъ за гъркътъ е вѣченъ празникъ, даже отъ най сериозната работа, каквато е политиката или философията, той се старае да извлече прѣди всичко удоволствие. До колко чисто етическитѣ идеали сж били отдалечени отъ неговото съзнание, може да ни даде понятие слѣдуюция не голѣмъ откъслекъ отъ Аристофана. Думата се отnosi до селянетѣ, празнуващи настѣпанието на миръ подиръ война. „Ако имамъ нѣщо да ми е при сърдце, то разбира се, не биткитѣ; мене е приятно да се почерпя съ приятель или другаръ, да гледамъ какъ праскатъ на очакътъ сухитѣ гранкити, събрани изиска, да печат на огънятъ овчи грахъ, да печат жиръ, да пригрѣжмъ младичката Оратта, догдѣ не се е върнала отъ къпанье жената. Когато сѣидбитѣ сж свършени и Богъ ги оросява както трѣбва, най приятно е да се разговори челоувѣкъ съ сѣидътъ си . . . О, многопочитана царска богино на мирътъ, господарка на сърдцата и на браковетѣ, приемни нашата жертва . . . Прати на нашето пазарище всѣкакво добро, водни глави, чесънъ, прѣсни краставички, гранати и ябълки; нека дохождатъ тамо талази, на талази биотинци, прѣтоварени съ гжски, шатки, гжлабе, чучулиги . . . Тичай по скоро на угощение. Дикеополитъ, жрецътъ на Диониси те вика; бързай, чакатъ те; всичко е готово — трапезитѣ, леглата, възглавницитѣ, вѣнцитѣ, тамянитѣ и всичкитѣ сладости. Дошли сж вече етеритѣ, а съ тѣхъ и печеното, млиноветѣ, хубавитѣ играчки, всѣкаквито наслаждания се (1). Отъ всичко това е доста ясно, съ какви идеали е живѣялъ стария грькъ. Сега погледнете на грьцкитѣ

богове и вие ще видите, че тия сж рожби на самитѣ тия идеали. Гръцкитѣ богове сж сжци гръци, само по силни отъ обикновеннитѣ смъртни, а за това и по щастливи. Тия богове живѣятъ на върховетѣ на Олимпъ, които вѣтръ не поклаща, които никогашъ дъждъ не мокри, къдѣто снѣгъ неприхожда, гдѣто се открива облячния етиръ, къдѣто бѣлата свѣглина тече на бързъ потокъ“. Тамъ въ чертогъ отъ ослѣпигелна хубость, като сѣдатъ на златни прѣстоли, тѣ пиятъ хектаръ и вкушаватъ амброзия, а „Музитѣ въ туй врѣме пѣятъ съ прѣкрасни гласове“. (2) Ако имъ омръзнува работенъето, тѣ се каратъ или зиматъ участие въ челоуѣческитѣ кавги . . . Богинитѣ ги даряватъ съ утѣхата на любовъта. Но туй не имъ прѣчи да дирятъ избранници за своята любовъ отъ по между смъртнитѣ жени. Отъ своя страна богинитѣ не сж твърдѣ ригористични за своето цѣломъждрие, и вѣрността на мъжетѣ никакъ не принадлежи на тѣхнитѣ добродѣтели. Цѣломъждрення, струва се, е само Атина, макаръ и у нея по нѣкогашъ се забѣлѣзва доста подозрителна благонаклонность къмъ нѣкой отъ смъртнитѣ.

По такъвъ начинъ ние виждаме, че гръцкитѣ богове, както самия гръкъ, не много се грижатъ за добродѣтели. Но ще кажемъ, че въ такъвъ случай религията заягчава, и санкционира тия нравствени недостатъци, които сжществуватъ въ природата, и по такъвъ начинъ задържатъ вървежътъ на нравственото развитие. Ние наистина виждаме, че самитѣ гръцки философи и поети, (Ксенофонтъ, Хераклитъ, Платонъ, Пиндаръ и др.) се оплакватъ отъ деморализирующето влияние на митологията. Но вѣтъ самия фактъ, гдѣто се исказватъ тия оплаквания, свидѣтельствува, че религията не е побъркала на развитието на нравственното съзнание. Напротивъ, тукъ се изведнаждъ подвърдява исказаната отъ насъ по горѣ мисль за значението на нравствеността въ прѣобразуванието на религията: като испрѣварило въ своето развитие приетитѣ религиозни вѣзрѣния, нравственното чувство изново вѣздѣйствуваало върху религията и я морализира. Споредъ туй какъ се развиватъ пос-

тъпенно чисто-етическитѣ идеали, забѣлѣжаватъ се отъ една страна опитвания да се подчини народния политеизмъ на повече възвишеннитѣ религиозно-филосовски прѣдставления, отъ друга страна — стрѣмление да се очисти народната религия отъ не нравственитѣ елементи. За туй се оказвало доста просто сръдство. Всичко, съ което се възмущавало нравственното съзнание въ митологическитѣ възрѣния, било отдадено на поетическа измислица, и отговорността на всичко туй била възложена на поетитѣ, като на лъжци. Спорѣдъ разказътъ на Диакенъ Лаертъ, Питагоръ, ужъ, говорилъ, че видѣлъ Гизиоди и Омера въ адътъ; нървия билъ привързанъ о единъ студенъ стѣлбъ, а втория сѣдѣлъ на дърво, обиколено отъ змии, и това за туй, че тѣ съчинявали небивалици за боговетѣ (1).

Като установихме влиянието на нравственността върху религията, ние и тукъ ще попитаме себе си: какъвъ мотивъ лежи въ основата на този фактъ? Защо извѣстенъ народъ се стареа да образува и прѣобразува богове по своя нравственъ идеалъ? Явно е, затова, че той иска да възвиси значението на своитѣ идеали: щомъ като тия идеали се раздѣляватъ отъ самитѣ богове, то тѣ сж нѣщо повече, отколкото на-

---

1) Влиянието на нравственното съзнание върху религиозното намира мѣсто не само въ несвършеннитѣ форми на религията — каквито сж языческитѣ религии въ старо врѣме, но и въ свършенна религия, каквато е християнската. Макаръ религиознитѣ християнски истини, като богооткровени, по своето происхождение сж независими отъ нашето съзнание, но тѣ трѣбва да бѣдѣтъ усвоени съ туй съзнание, и *начинътъ на тѣхното усвояване* безъ съмнѣние зависи отъ нравственното състояние на лицето или народътъ: колко е чловѣвъ по високо нравствено, толкова по добръ той ще разбере християнското религиозно учение, което само ни казва, че само „чиститѣ съ сърдце ще видѣтъ Бога“. За това нравственното развитие ще вдѣлбочава и усвършенствува разбиранieto на религиознитѣ истини отъ една страна, отъ друга ще прѣдпазва религията отъ нахлувания въ нея чужди ней елементи, които искривяватъ нейната сжщностъ и оборватъ нейното нравствено значение. И ние, наистина, виждаме, че въ числото на основитѣ, по които Църквата е отхвърляла еретическитѣ учения, нравственнитѣ мотиви сж занемали често пѣти важно мѣсто.

шето знание, тѣ ставатъ обективни закони. Вървейки по тѣхъ, ние неиспълняваме само нашето лично желание, а се съобразяваме съ общезадължителната норма на животътъ, по която върватъ самитѣ богове: по такъвъ начинъ нашата дѣятелностъ не е случайна и една, а е потрѣбна и съобразна съ законитѣ на всѣки други животъ. И тукъ, слѣдователно, въ основа лежи желанието да се намѣри ягка обективна подпорка за нравствеността и да се даде на дѣятелността непрѣминавающе обективно значение.

(Слѣдва)

Императоръ Маркъ Аврелий

(Продължение отъ VI—VIII кн.)

II

Заразени отъ прѣдубѣждение къмъ всичко ино-
странно, греко-римскитѣ учени и философи въ врѣмето на М. Аврелий, немогли безпристрастно да се отнесатъ и къмъ християнството, като явление, което е получило началото си въ чужда за тѣхъ, варварска страна, жителитѣ на която страна, при това, въ очитѣ на Римлянитѣ, не се ползовали съ особено завидна репутация. „Отъ Назаретъ може ли да излѣзе нѣщо добро?“ скептически (сѣмнително) е рѣкълъ Евангелский Натанаилъ, не лъжливи израилтянинъ. Тази сжщата мисль надмѣнно сж исказали ученитѣ и философитѣ на грѣко Римскій свѣтъ въ отношение къмъ християнството, излѣзло изъ Галилея. Да положимъ, че послѣдното, когато въ втората половина на II в. се усилило и распространило до толкози, щото било прѣдъ очитѣ почти на всички образованитѣ и философитѣ на Римската империя не можли да не обърнатъ внимание на него, не можли вѣче да го прѣминатъ съ гордо и прѣзрително мълчание: почнали да показватъ снисхождение до толкози, щото захванжли да се интересуватъ съ това ново явление; а нѣкои отъ тѣхъ даже почнажли да се запознаватъ съ християнскитѣ

книги.⁸⁾ рѣшавали се на публични прѣспирни съ ученитъ прѣдставители на християнството,⁹⁾ а къмъ крайтъ на този вѣкъ, нѣкои отъ философитѣ захванжли да съчиняватъ и опровержения противъ християнството.¹⁰⁾ Нѣ при всичко това знанието на тѣзи чловѣци за християнството било повърхностно, непълно, плитко¹¹⁾, съединено при това съ непокрито прѣдубѣждение и прѣзрѣние къмъ новата религия: тѣ почти всички сподѣляли понятията и прѣдубѣжденията на тълпитѣ относително християнството¹²⁾, и глѣдали на християнитѣ, като на бунтовническа секта, която се гнѣзди въ мракътъ, като събира своитѣ послѣдователи отъ долнитѣ слоеве на обществото съ странно и гнѣсно развитие¹³⁾. Естествено е, че като е билъ между философитѣ, М. Аврелий е трѣбало да усвои тѣхнитѣ възглѣдове къмъ Християнитѣ. Най-сетнѣ, най-много отъ всичко сж влияли надъ него въ това отношение любимитѣ му наставници и други отъ тѣзи философи, като М. Корнелии Фронтонъ Юний Рустикъ и другий Фронтюнъ, забѣлжителнияриторъ въ това врѣме и учителъ на М. Аврелия, най-много обичанъ и уважаванъ отъ него, който е билъ нерасположенъ къмъ християнитѣ. Като ораторъ, той еднѣжъ публично държалъ рѣчь противъ тѣхъ. Съ тази рѣчь той изказалъ своитѣ възглѣдове къмъ тѣхъ, които възглѣдове никакъ не се отличаваха отъ ония на грубата и несбразована въ това врѣме тълпа. Така той между другото е споменалъ и за „безсрамната вечеря“ на християнитѣ, която е сжществувала само

⁸⁾ Отъ такъвито можемъ да помѣнемъ Нумения, Флегонта; Адрианова, докторътъ Галена и др.

⁹⁾ Циникътъ (безсрамника) Крескентий съ Иустиниана философа, Цецилий съ Октавия — въ съчин. на Минувия Феликса „Октавий“.

¹⁰⁾ Напр. Лукианъ Самосатскый съ «смъртъта на Перегринъ» и Целзъ съ «истинното слово».

¹¹⁾ Виж. напр. у Кіма пит, съч. «365—369 стр. — свѣдѣнията на Лукіана относително Християнството».

¹²⁾ Keim *ibid.*, стр. 380—385, 362—365.

¹³⁾ Грознитѣ прѣдставления на философитѣ за християнството изложени въ Менуция фел. въ неговата «октавия» — 8, 9, сравни още V. ignu, ioc. cit., стр. 227.

въ въображението на грубата простотия, която измислявала разни блудкави басни относително християнитѣ. Рѣчта на Фронтонa се твърдѣ распространила между неговитѣ съврѣмenniци — язичницитѣ¹⁴⁾. За другитѣ не по-малко, ако и не по-много уважаемѣ наставникъ и другаръ на М. Аврелия, — философътъ Юлиа Рустика¹⁵⁾, сжщо се знае, че той е билъ не съ добро мнѣние за християнството, и сжщо, както и другитѣ, е билъ нерасположенъ къмъ християнитѣ и настроенъ противъ тѣхъ¹⁶⁾. Къмъ гласътъ на тѣзи близки на М. Аврелия лица трѣбва да присѣдинимъ още по-вѣче и гласътъ на авторитетниятъ неговъ любимъ авторъ — философъ Епиктета, който на едно мѣсто въ своитѣ съчинения¹⁷⁾, като поменува за християнитѣ, казва че тѣ отъ фанатизмъ (*furore*) се прѣдаватъ на смъртъ, и че истинский мѣдрецъ трѣбва да избѣгва тази фанатизмъ. Въ този отзивъ на Епиктета сжщо се изглѣжда настроение, а още и прѣзрѣние къмъ християнитѣ. Не се знае, М. Аврелий въ какъвъ размѣръ е сподѣлялъ възгледовѣ на окружающитѣ го лица относително християнетѣ; знае се само, че неговитѣ възглѣдове къмъ послѣднитѣ не били за въ тѣхна полза т. е. той сжщо тѣй билъ нерасположенъ къмъ християнството, а може би и да е прѣзиралъ даже послѣдователитѣ му. Своето нерасположение или по-добрѣ — неудобрѣние християнството той е исказалъ въ такъва бѣгла забѣлѣжка, както това е направилъ Епиктетъ и по поводъ на сжщитѣ поражающа язичницитѣ черта въ повѣдението на християнитѣ, която е дала

¹⁴⁾ За жалость тя неостанѣла между откъслечитѣ на неговитѣ съчинения. Виж. Keim'a цит съч. стр. 53.

¹⁵⁾ „Размишления“, I 17.

¹⁶⁾ Нерасположението си къмъ християнството и християнитѣ той открилъ въ качеството си на Сѣдия при испитването на Иустина философа и неговитѣ другари. Виж Aklard, цит. съч. стр. 368; Aubé, „Kist, des parsee, de l'egl.“ 1875, стр. 346—352. Русекий преводъ Aube — въ прав. Обзор. 1880, Декемврий.

¹⁷⁾ Dissertations, IV 7. 6 — изд. Diot, стр. 204. Cp. Aristid., crat. XLVI — въ Allard, loc. cit., стр. 387.

поводъ на Епиктета да подхвърли такъвъ укоръ, а именно, по поводъ на радостното отивание на християнскитѣ мъченици на смъртъ. Като размишлявалъ въ лагерътъ, близо при Дунава, за потрѣбното приготвление себе на смъртъ, той написалъ въ дневникътъ си „Какво трѣбва да бѣде расположението на душата, ако ѝ прѣдстои да се стдѣли отъ тѣлото, или да изчезне, или да се распрѣсне, или да продължи своето битие (отдѣлно отъ тѣлото)? Готовността ѝ да се раздѣли отъ живѣянieto въ тѣлото трѣбва да произлиза отъ особено размишление, а не отъ често упорство, както това правятъ християнитѣ, така щото това дѣйствие е разумно, важно и способно да убѣди другитѣ, безъ намѣсата на трагическото голѣмство ¹⁸⁾“ Може би, М. Аврелий или лично е билъ запознатъ за отнасянието на християнитѣ къмъ смъртѣта, т. е. да е видѣлъ, какъ отиватъ тѣ на мъченичество, или пакъ е говорилъ това съ чужди думи; ако не е повтарялъ фразитѣ просто по забѣлѣжкитѣ на Епиктета по този прѣдмѣтъ. Както и да е, нѣ отъ приведеното мѣсто все ясно се разбира нерасположението му къмъ християнитѣ. Въ тѣхното радостно расположение и настроение къмъ смъртѣта той вижда славолюбиво желание за добра паметъ, и глѣдалъ на тѣхъ, като на слѣпи, упорити фанатици. Очевидно е, че М. Аврелий не е разбиралъ състоянието на християнитѣ при приеманieto мъченически вѣнецъ, не го е разбиралъ затова, защото разумнитѣ, основателнитѣ, отъ негова точка зрѣние, побуждения отъ тѣхна страна да се прѣдаватъ доброволно и съ радостъ на смъртъ, а не го е знааялъ затова, защото въобще не е познавалъ християнството, не е знааялъ вѣро и право учението на християнитѣ и като философъ, като е позналъ послѣдното слово на мъдростѣта въ стоицизмътъ (твърдостѣта, непоколебимостѣта) прѣзиралъ ги е по примѣрътъ на своитѣ наставници—рѣководители, като е съжбялявалъ може би, за слѣпотата на послѣдователитѣ на новата религия.

¹⁸⁾ „Размишления“, XI, 3.

III.

Ако при такъви възглѣдове къмъ християнството, М. Аврелий е ималъ достатъчно ревностъ за изказването имъ на практика, въ качеството си на императоръ, ако той бѣше фанатикъ — философъ, като Крескента, като опонента (противника) Иустина Философа, или като горделивиятъ риторъ Фронтонъ, тогазичинъ въ неговото лице щѣхме да имаме най ревностния гонителъ на християнството. Нъ принципитѣ на неговата философия, като намѣрили трайната опора въ мѣткостта на характера му, внушавали му да се отнася къмъ всѣко зло покорно и безропотно. Той, както се изразява *Обе не умѣялъ да мрази нѣкого, неумѣялъ да желае нѣщо енергично.*¹⁹⁾ Той не билъ чловѣкъ съ енергия, а още по-вече съ инициатива. На чловѣцитѣ ѝ на тѣхнитѣ нрави той глѣдалъ въобще, като на неизбѣжно зло.²⁰⁾ Дѣятелниятъ животъ за него е билъ мъченъ и тѣжъкъ, и само голѣмото съзнание за дългътъ го е заставявало да изпълнява обязанчостта си като императоръ. Така щото, като се сѣди по всичко това и въ отношенията му къмъ християнството и неговитѣ послѣдователи, отъ него нетрѣбва да се очаква нѣкаква твърда, неотклонна политика, още по-вече такъва, която да води къмъ кървави конфликти²¹⁾.

¹⁹⁾ Цит. съч. стр. 372 пр. об., 80 г., Дек., стр. 675.

²⁰⁾ Дионъ К., Рим. история, 71, 34.

²⁾ Нѣкои историци, като напр. Кест, Пресансе и др., а слѣдъ тѣхъ и нашия г. Лебедевъ (въ статията за гоненията при М. Аврелий въ XXXIII ч. Приб. къмъ твор. св. отци, — въ статията написана подъ силното влияніе) — за доказателства на мисльта, че инициативата за гоненията при М. Аврелия принадлежала нему, посочва на прѣданността му къмъ правилата на стоическата Философия, сурова и строга въобще, и радикално (коренно) противоположна на християнското учение, въ частностъ даже и „враждебно на християнството,“ спорѣдъ Ренана (Joerg. cit., стр. 53). Неоспоримо е, че между положенията на стоицизмътъ и християнскитѣ догмати има голѣма разлика, даже и противоположностъ. Нъ съ посочването на тази разлика и противоположностъ не може да се обясни отношението на М. Аврелий къмъ християнството, защото, 1-во, като не е зналъ послѣдното основателно, естествено той самъ не е съзнавалъ

И дѣйствително. ний не виждаме нито единъ едиктъ (указъ) противъ християнството, който да произхожда отъ него, или да дължи за появяванието си на неговата инициатива,—поне историята не ни е запазила такъвъ едиктъ.²²⁾ Напротивъ, даже, ний имаме положителното

ясно разликата и противоположността между стоицизмътъ и християнството; 2-о, М. Аврелий съвѣмъ не е билъ такъвъ послѣдователенъ стойкъ, какъвто искатъ да го нарекътъ поменатитѣ учени. Нъ и ако бѣше чистъ, строго послѣдователенъ стойкъ, то пакъ неможеше прѣдполагамата съ него суровостъ даже и жестокостъ да се обясни съ послѣдванието началата на стоическата философия, защото тя е била строга и жестока въ отношение къмъ своето захластнхтъ като му внушава въ сѣщото врѣме снисходителностъ и мѣкостъ къмъ другитѣ, което единствено е било усвоено приспособимо за М. Аврелия. Виж. Keim, Чит. съч. стр. 581. Pressausè, Hist. del' Edt., 2 Sevie, I t. стр. 164.

²²⁾ Поменатий въ Дигестахитѣ ХGVIII, XXIX, 30—едиктъ на М. Аврелий, съ който той заплашва съ заточение на острова всѣкого, който «alibi fecerit quo leves hominum animi superstitione ferrentur», — по смислъ не се отнася толкози за християнитѣ, колкото за разнитѣ измамници и суевѣри въ това врѣме, като Александра изъ Абонотика, или за нещастникътъ, за когото помянува Капитанъ въ биографията на М. Аврелия — гл. XIII, — понѣ въ историята за гоненията на християнитѣ въ това врѣме ний не срѣщаме да е приложенъ този езикъ или отчасти, такъво наказание, съ което той плаши. Въ охтоветѣ на св. Софориана има езикътъ на М. Аврелия, насоченъ право противъ християнитѣ „Aurelianus imperator, е казано въ него: omnibus administratoribus suis atque rectoribus. Comperimus ab his qui temporibus nostris christianos dicunt ledum praecepta violari. Nos confenus habemus dictinctio probata justitiam, et in res-candis criminibus ultio ferminata jam jinem. Нъ, 1-во, вѣче самото искривяване на името на М. Аврелиана дава поводъ да се подозира истинността на този едиктъ, макаръ и нѣкои историци (Кресансе Edm. Slapfa—въ лексиката Lichtenbergera, t. XIII, art. M. Anŕele, Неандръ и др.) да се старахтъ да обясняватъ, че нѣма а при това той има такъвъ рѣшителенъ и общъ характеръ, щото трѣбваше да бѣде извѣстенъ изъ цѣлата империя и да попадне, ако не въ общий законникъ на Римската империя, то понѣ въ съчиненията на нѣкой отъ християнскитѣ писатели. 3-о най-сѣтнѣ, актоветѣ на св. Симерориана сж произлѣзли твърдѣ късно. Titlemont отнася появяванието имъ къмъ половината на V вѣкъ, така щото почти 300 години ги отдѣлятъ отъ събитието, за което се говори (Titlemont, Memoires, t. III. за св. Бенина и Симерориана). Поменатитѣ пакъ въ апологията на Мелитона сард (Евель, Ц. Источ IV, ^{26/}) „нови едикти“ сж по-добрѣ распорѣждания на

свидѣтелство на Тертулиана (Аролог., с. 5) за това че отъ М. Аврелия нѣма издадено особено специаленъ едиктъ противъ християнитѣ; и за това Тертулианъ говори смѣло като се обраща къмъ Римскитѣ власти. Като юристъ, той добръ знаеялъ законитѣ на Римската империя, и говори сжщо на запознатитѣ съ тѣзи закони: слѣдователно не може да се прѣдполага лъжа въ думитѣ му, още по-вече, че още отъ дѣтинство и младостъ е виждалъ тѣзи гонения на християнитѣ при М. Аврелия, а неговата апология е написана по-рано отъ 20 години слѣдъ тѣзи гонения. ²³⁾

М. Аврелий, като не е издавалъ специални закони противъ християнитѣ, въ сжщото врѣме неотмѣнявалъ издаденитѣ отъ по-напрѣдъ распорѣждания противъ тѣхъ ²⁴⁾, тѣй щото легалното положение на христия-

Малоазийската мѣстна администрация, отколкото укази на М. Аврелия. Че М. Аврелий не е издавалъ специални едикти противъ християнитѣ, се потвърждава отъ фактоветѣ, че къмъ крайтъ на царуването му Лионскій легатъ, като разелѣдвалъ християнски дѣла, запитвалъ императора какъ да постѣпи съ обвиняемитѣ християни. Ако имаше издадени едикти, то не щѣше да има нужда отъ ново запитване.

²³⁾ Нѣ дошелъ въ заблуждение отъ апокрифическото писмо на М. Аврелия къмъ Сената, распространено къмъ крайтъ на II в., Тертулианъ даже увѣрява, че М. Аврелий богосклонно се е отнасялъ къмъ християнитѣ и установилъ даже строги наказания противъ обвинителитѣ имъ. Разбира, се, че тази Тертулианова грѣшка неможе да хвърли сѣнка на горѣприведѣното му свидѣтелство. За оправдание може да се каже само това, че той е билъ по-вече человекъ съ чувства, отколкото съ тѣнѣкъ критически умъ, че горѣщата му прѣданостъ въ дѣлото за своята религия му е бъркала да се отнася студено-критически къмъ измислени документи, които въ задачата сж служили сжло за дѣлото на християнството. Тази Тертулианова грѣшка, намира поддржка отъ общото на всички Апологети (защитници) стрѣмление да докажатъ на язицинитѣ, че най-благоразумнитѣ имъ управители сж се отнасяли благосклонно (ужъ) къмъ християнитѣ. Подробно за апокрипти ческий рескриптъ (височайше повеление) на М. Аврелия въ полза на християнитѣ и за чудото „*legionis fulminatrix*“, което ужъ послужило за причина за неговото издание, виж. въ Keim'a, цит. съг., стр. 628—633, въ Анѣ, цит. съг. стр. 964—372. Пр. об. loc cit., стр. 669—674.

²⁴⁾ Reran, цит. съг. стр. 57; ср. Leim, цит. стр. 582.

нитѣ е било сжщото, както и въ прѣминалитѣ управления, защото относително християнитѣ политиката на Римското правителство, трѣбвало да си остане на прѣжнѣто основание, т. е. да се ръководи както отъ общитѣ закони, упражнявали и надъ християнитѣ, така отчасти отъ извѣстнитѣ рескрити на Траяна, които сж за прѣщавали на Администрацията да дири християнитѣ, нѣ въ сжщото врѣме сж заповѣдвали да се наказватъ тия отъ тѣхъ, които бѣдѣтъ прѣдадени на сѣдѣ и упоретвуватъ въ исповѣданияето на своята вѣра. Такаво спазване на юридическото *sfatus quo ante* въ положението на християнитѣ било по характерътъ на М. Аврелия, въобще като истиненъ съ уважение къмъ древне-Римскитѣ прадѣдни (прѣдания), и въ частностъ понеже не е стоялъ по горѣ отъ обикновенното въ него врѣме равнило по разбиране християнството, т. е. понеже още не е разумѣлъ невъзможността на съвмѣстното сжществуване на християнството съ язичеството. А пакъ настроенъ и лично нерасположенъ къмъ християнитѣ, той е могълъ не само хладнокръвно, нѣ и съзнателно да допуска кръвното приложение на законитѣ относително послѣдователитѣ на новата вѣра; и еднѣжъ той казалъ, че неговитѣ ръцѣ не сж проливали кръвь ²⁵⁾, рѣкълъ, вѣроятно, отъ чисто сърдце, при съзнаване дѣйствителната си правота. Може би за императора—философъ гонението на християнитѣ да е било дѣло, което незаслужва особено внимание, както въобще и цѣлий животъ и дѣла чловѣчески. Както и да е било, нѣ въ всѣки случай несъмнѣнно е това, че отъ страната на М. Аврелия е нѣмало инициатива въ ошѣзи печални събития, относително Християнитѣ, при неговото царуване: той само е допускалъ да има гонения както е допускалъ и много други работи, на които самъ той лично даже не е съчувствувалъ. ²⁶⁾ По

²⁵⁾ Themist, orat aq imper. Theqos.—въ Кезт'а цит. съч., стр. 629. Казалъ е това въ молитвата къмъ Юпитера при труднитѣ обстоятелства въ войната съ Квадама—ср. Реуан, стр. 68.

²⁶⁾ Безъ да гледа на личното си отвращение, като философъ отъ кървавитѣ зрѣлища, той като императоръ по длѣжностъ не само че присѣствувалъ на тѣхъ, нѣ даже и лично отъ

този начинъ неговото практическо отношение. къмъ християнитѣ се опрѣдѣляло отъ отношенията къмъ тѣхъ на разнитѣ слоеве на римското общество; а и тѣзи слоеве и класи на язическото общество въ втората половина на II в. сж били дѣйствителнитѣ виновници за кървавитѣ прѣслѣдвания противъ послѣдователитѣ на новата религия.

IV

Главниятъ виновникъ на тѣзи гонения надъ християнитѣ при М. Аврелия е билъ простийтъ народъ, който спорѣдъ думитѣ на Тертулиана най-много се е домогвалъ за смъртта на християнитѣ (Аполог., с. 35; 37 и 40). Този народъ билъ при християнитѣ пѣ-близо отъ другитѣ класи на Римското общество, и безъ да се глѣда на тази близость, ималъ е за християнството, непълни, пѣврхностни, даже и преиначени прѣдставления, като незнаялъ вѣрата въ Бога—Духа, като не виждалъ вѣнкашнитѣ, които биждѣ въ очи, богослужебни християнски привадлѣжности, народътъ ги наричалъ безбожници; на основание непълнитѣ, откъслечнитѣ свѣдения за нѣкои религиозни християнски сбряди, между язическитѣ простаци се распространили нелѣпи и гнѣсни басни, като напр., за поклонението на оселтъ, за Тиестовата трапеза, за Едиповий грѣхъ²⁷⁾ и други так. Като чувствувалъ поради тѣзи измислици, отвращение къмъ християнитѣ, язический народъ скърбѣлъ за отчуждението на християнитѣ отъ всичко язическо.²⁸⁾ Спорѣдъ понятието на този народъ, името

себе си е правилъ такъви, като е поканвалъ за тсва и ближнитѣ си. Размишл. VII, 3; s., Capit. «M. Antan.» XVIII и XXVII сар. Като е знаялъ безобразията на жена си Фавстина, той прѣзъ прѣте е глѣдалъ на съблазнителното ѳ повѣдение. I Сар., ibiq., XIX, VII, XXIX, XXIII; Размишл., I, 17. Такъви примѣри отъ живота му се набиратъ твърдѣ много. Ренанъ нарича тази черта отъ живота му „сѣвѣстна учтивость“ (Renan, цит. с. 468 с.

²⁷⁾ Пояснението на тѣзи термини виж. Рус. Прѣв Соч. Евсевия Несар. изд. 1858 г. I т., ст. 230, забѣлж. I.

²⁸⁾ Отношението на християнитѣ къмъ всичко язическо се вижда отъ мислитѣна разни християнски автори апологети, напр. Ерма, Автор. на посл. къмъ Диогенета, Св. Игнатий посл. къмъ Римл., Иустинъ, Разгов. съ Трифона, „Атинагонъ, Тацианъ, Менуций, Феликсъ и др.

„християнинъ“ било синонимъ на най върлъ прѣстѣжникъ. отстѣжникъ отъ всичко отечествено, въобще виновенъ прѣдъ боговетѣ, които нѣма да закѣснѣжтъ да отмѣстятъ нему или на тия, които го покровителствуватъ. ²⁹⁾ При такъвото настроение на язическото простолудие, достатъчно е било и най-малката причина, за да приложи на дѣло враждебнитѣ си къмъ християнитѣ чувства, т. е. за да се хвърли съ яростта на разярень звѣръ върху ненавижданитѣ отъ него послѣдователи на новата религия. За такъва причина е можло да послужи или насѣскванието на нѣкои фанатици отъ самитѣ язичници, а най-главно отъ Иудеитѣ, или пакъ нѣкои извънрѣдни обстоятелства, като напр. язическитѣ религиозни тържества, когато силно възбуденото слѣпо религиозно чувство е трѣсело за приносване на боговетѣ най-желателнитѣ, или най-приятнитѣ за тѣхъ жертви, или пакъ при общественни бѣдствия и затруднително положение на господарството, когато суевѣрието, подѣржано отъ страхътъ, е дияло умилоствителни жертви за разгнѣвеното божество

Относително философитѣ, или въобще образованата класа на язическото общество, както вече видѣхме, прѣдставленията на тази класа за християнството въ нищо не сж се различавали отъ понятията на грубата народна маса, т. е. сжщо тѣй били поврѣхностни и криви. Възгордени отъ своето влиятелно положение въ язическото на това врѣме общество, ³⁰⁾ тѣ голѣмственно и прѣзрително глѣдали на християнитѣ. Неотдавнашното появявание, поникнжлитѣ въ непопулярната страна, по срѣдъ прѣзиранийтъ отъ язичниците Иудейски народъ, непонятнитѣ даже и стран-

²⁹⁾ Теоф. 3. 4; Иуст. М. I, 12; Евс., Ц, Ист. 4, 15; Атина т. 13, 14.

³⁰⁾ Ц в., е билъ вѣкътъ на модната философия въ Римското общество; на всекъдѣ царували философитѣ, и всички богати и влиятелни чловѣци се стараяли да станжтъ или да се окръжжтъ отъ философи. Ренанъ вижда въ това даже осжществяванieto на Платоновата идеална Република, *loci cit.*, 34 стр. Ср. *Alford.*, стр. 332—333.

нитѣ отъ язическа точка зрѣние догмати, напр. за св. Троица, за възплощанieto на Сина Божий, за искушението и пр., непонятността и тайната на самото Богослужение, всичко това не е можало да внуши на ученитѣ и философитѣ довѣрие и расположение къмъ християнството. А явнитѣ успѣхи на послѣдното правили ущърбъ на тѣхното влияние и слава възбуждали въ философитѣ и ученитѣ презрѣние и вражда къмъ християнитѣ, така щото тѣ безъ да глѣдатъ на своята язическа ученостъ и мъдростъ, не били вънъ отъ репресалиитѣ (насилията) противъ послѣдователитѣ на новата религия.

За отношенията пакъ на язическитѣ жреци къмъ християнитѣ, като най много заинтересувани въ запазване и поддържане на отечественната Гръцко-Римска религия, какво да се каже: за запазване и поддържане на своя авторитетъ и даже отъ чувство то за самосъхранение тѣ били длъжни или да поощряватъ тълпата въ жестоки расправи съ християнитѣ, или пакъ да взематъ инициатива за гонението имъ.

При това държавната властъ е била обязана да прѣдварва възможнитѣ неприятелски спрѣчквания между членовѣтѣ или съсловията въ държавата. Нѣ правителството на М. Аврелия какво повѣдение е трѣбвало да води въ отношение къмъ християнството? Поставено стражъ да пази държавнитѣ интереси на Гръко-Римската империя, то е било освячено отъ държавнитѣ закони, и да искоренява непрѣдвиденото въ тия закони, безъ да се отклонява отъ прѣдписанията на законитѣ, въ полза на държавата, а още по вѣче да искоренява вредното и враждебното. Християнството, като община съ особенни отличителни черти поникнало неодавна, още непризнато официално, трѣбвало да се отнесе къмъ разрядътъ на запрѣтенитѣ събрания *collegia illicita*, въ които Римскитѣ закони неodobрѣвали участие. Законитѣ: за оскърбяване величеството (*lex julia majestatis*), противъ религиознитѣ нововъведения, противъ съзаклѣтницитѣ, противъ виновницитѣ за народнитѣ бунтове и др. т. сжщо направо можали да се упражнятъ надъ христи-

янитѣ ³¹⁾. въ случай, че се приведжтъ на сждъ и да имъ наложатъ съотвѣтствующето наказание. Нъ Римското правителство, съгласно съ традиционнитѣ принципи на древно-Римското сждопроизводство: *Ubi accusator non est, ibi non est index*, не вземало или т. е. по нѣкога областнитѣ управители сж могли да дѣйствувать по лично усмотрѣние; може би даже и отъ лични нечисти побуждения или по вънкашенъ натискъ, напр. отъ разярената тѣлпа, като се надѣяше на безнаказанността, или на умѣнието да се прикрийватъ задъ дѣйствующитѣ въ империята Закони.

По този начинъ неприятелскитѣ чувства на Римското общество къмъ Християнитѣ при сгодни случаи, можали свободно да се изказватъ съ много или малко жестоки гонения противъ тѣхъ. И така е било спорѣдъ историята за гонението на християнитѣ при царуването на М. Аврелий. ³²⁾

При въсшествието на М. Аврелия на прѣстола, положението на Римската империя, а особено на самия Римъ е било много затруднено: въ Галлия и Испания се втурнжли неприятели; въ Лизутания и Британия избухнали бунтове; Партянитѣ нападнжли Армения и злѣ поразили Римскитѣ легиони..... Римлянитѣ вече съвсѣмъ неприличали, по нрави и по начинъ на живота си, на юначнитѣ си прадѣди: богатствата, раскошътъ и лѣнността ги направили страхливи и малодушни, и затова може да се прѣдполага, че тревожнитѣ слухове и извѣстия за положението на държавата сж произвели тревога въ столицата на цезаритѣ. Въ това врѣме и самия Римъ не бѣдствувагъ малко:

³¹⁾ Подробно за тѣзи закони виж. въ Aube, въ неговото *Histoire d. pars de l'eglise*, стр. 340. Ср. Renon. doc. sit., стр. 57.

³²⁾ Дошлитѣ до насъ исторически извѣстия за гоненията при М. Аврелия сж твърдѣ оскѣдни и недостатъчни. Особено сж непълни даннитѣ за причинитѣ на гоненията. Благодарение на най новитѣ особено археологическитѣ изслѣдвания по историята на гоненията, може да се състави по-ясно понятие за тѣхъ. Въ своето кратко изложение по историята за гоненията ний се ползувахме отъ изслѣдванията на Aulé, Keima, г. Лебедова и др.

Тибръ излѣзла изъ коритото си и залѣла градътъ и околноститѣ му, като унищожила много добитъци и почти всичкитѣ ниви, така щото слѣдъ наводнението настанѣлъ страшенъ гладъ. Такива тревоги и вълнения продължавали почти непрѣкъснато въ първитѣ двѣ години отъ царуването на М. Аврелия (161 и 162 год.) Обзето отъ страхъ, малодушното и суевѣрното столично население подирило застѣпничеството на боговетѣ си, съ усърдни молитви и богати жертви, при което въ числото на послѣднитѣ трѣбвало да се прибавѣтъ и прѣдполагаемитѣ виновници за гнѣвътъ на боговетѣ отъ всички ненавижданитѣ християни. Около това врѣме станѣла жертва на язический фанатизмъ въ Римъ св. Фелицата съ своитѣ 7 синове, — забѣлѣжителна жена, добродѣтелна християнка, хвала на християнското име и прѣдмѣтъ за облагодетелство подражание по това врѣме въ Римската църква. Нейното влияние въ обществото силно смущавало жрецитѣ — официалнитѣ ревнители на язическитѣ религиозни обряди, и тѣ побързали да донесатъ за неѣ на самий императоръ, като за оскѣрбителница на Римскитѣ богове, а съ това и като опасна за Държавното благосъстояние. Слѣдъ разслѣдване обвиняемитѣ отъ Римский префектъ и слѣдъ настойчивото прѣдложение да напустѣжтъ Християнството и се поклонѣтъ на боговетѣ, тѣ всичкитѣ били наказани. Осжденитѣ били раздѣлени на 4 части и всѣки отъ тѣхъ били наказани на особенни мѣста на градътъ: очевидно е, че е имало голѣмо възбуждение срѣдъ народа, и правителството съ това е искало да успокои тѣлпата, като е заповѣдало да се пролива християнската кръвъ на разни мѣста изъ градътъ, като жертва за укротяване гнѣвътъ на боговетѣ. Това, по всѣка вѣроятность, е било въ 162 година.

Въ слѣдующата, 163 год., жертва на язическата ревность е станѣлъ св. Иустинъ Философъ съ неговитѣ 6 другари-ученици. Той билъ единъ отъ влиятелнитѣ членове на Християнското общество по това врѣме. Добрѣ образованъ и краснорѣчивъ той всичкото си знание и талантъ е посвѣтилъ на Евангел-

ското дѣло, като е училъ и назидавалъ християнигѣ, които сж при него идвали, и е защищавалъ християнската вѣра отъ нападенията на язичниците и отчасти отъ язическитѣ философи. Най-распалений противникъ на св. Иустина билъ циникътъ (безсрамникътъ) Крескентий. Не единжжъ побѣдяваний отъ Християнскій философъ циникътъ намѣрилъ твърдѣ лесно и вѣрно срѣдство да надвие противника си, а именно, той го обадилъ като християнинъ на Римскій префектъ. Иустинъ билъ арестуванъ; заедно съ него били уловени и бившитѣ при него арестувани други шестъ християни, — неговитѣ ученици. По происхождение тѣ всичкитѣ били чуждестранници, тѣй щото, като сж съставлявали особено общество, за това само тѣ могли да се вземжтъ за подозрителни и опасни за Римското правителство. Распитванието имъ било завършено съ рѣшителното прѣдложение на префекта да принесътъ жертва на боговетѣ, а защото отказали да изпълнжтъ това, тѣ били наказани „по закона“, т. е. съгласно рескрипта на Траяна, който гласи, щото упоритѣ християни *punienti Sunt*.

Слѣдъ три години отъ смъртъта на Иустина, въ 166 год., нѣколко християни, во главѣ Епископа Поликарпа Смирненскій, били замжчени въ далечната отъ Римъ Мала Азия. Прѣзъ Априлъ, въ врѣме на Иудейската и Християнската пасхи; въ гр. Смирна отъ управителътъ Филиппа се давали увеселителни зрѣлища за язический народъ, които се състояли въ борба съ звѣрове. Тука били приведени 12 Филадельфийци на сждъ прѣдъ проконсула, съ явно намѣрение, съ тѣхното наказание да се направи допълнение на увеселителнитѣ зрѣлища. Тѣхъ ги жестоко мжчили, съ исканието отъ тѣхъ да се отрекжтъ отъ християнството и да взематъ участие въ язическитѣ тържества. Самъ народътъ съ власть е назначавалъ начинътъ на мжчението. И най-сѣтнѣ тѣ били избити на самото мѣсто за играение и прицуцание, или чрѣзъ посичание, или чрѣзъ изгаряние, или чрѣзъ разкъсване отъ звѣроветѣ. Пролѣтата крѣвъ възбудила още по-голѣма жажда за крѣвъ. „Да се прѣмахватъ безбожниците!...“

Поликарпа тука! "... се раскрявало простолюдието. Въ лицето на Поликарпа, очевидно, тѣ искали да погубятъ душата на християнската община въ Смирна, защото той, като Епископъ, е билъ нейната глава и въобще е билъ твърдъ влиятеленъ срѣдъ Азийскитѣ християни. Епископъ Поликарпъ билъ уловенъ и подведенъ на распитване. Изъ тълпата се раздавали виковетѣ, че той е учителъ на безбожието, отецъ на християнитѣ, съкрушителъ на боговетѣ, който училъ да не имъ се молятъ и да не имъ принасятъ жертва. Народътъ искалъ раскъсванието му отъ звѣроветѣ или изгарянieto му. Наскоро отъ самия народъ била направена клада и св. Поликарпъ билъ изгоренъ. Срѣдъ тълпата имало не малко Иудеи, които, може да се мисли, били най-разяренитѣ подстрекатели язическата тълпа противъ ненавистнитѣ за тѣхъ християни, и тѣ най-много искали изгарянieto на св. Поликарпа, щото съ него да лишатъ християнитѣ отъ възможността да почитатъ останките на св. мъченици

Може да се мисли, че освѣнъ гоненията на християнитѣ въ Смирна, имало е гонения и въ други мѣста изъ Мала-Азия, защото тука е имало най-много християни, а тука тѣ имали най-злитѣ си врагове въ лицата на Иудеитѣ, тъй като населението въ Мала-Азия е било въобще буйно и увлекателно, слѣдователно, лесно се е впускало въ страсть, а проконсолитѣ въ тази далечна отъ Римъ страна сж се чувствували и работили твърдъ свободно и независимо. Има запазени само откъслечи и непълни свѣдения за това, че християнитѣ въ тѣзи области не били оставяни на мира, а ту тука, ту тамъ, язическата ревностъ си е избирала изъ между тѣхъ жертви³⁴⁾. Това се доказва отъ появяванието много апологии около това врѣме³⁵⁾. И никѣдъ въ тѣзи свѣдения не е казано, щото ини-

³⁴⁾ Евсевий, Ц. Ист., V, 24; IV, 26. Ср. Aubé, цит. съч. 362 стр.; Allard, — 375 стр.; Keim, 601 стр. Св. Епифоний „Противъ ереситѣ“, LIV, 1; ср. Allard, 375 стр., Евсевий, *ibid.*, IV, 23; Теофилъ ант., „ad Autalic.“, III; Allard, *ibid.*

³⁵⁾ Теофили ант., *ibid.*; Татианъ „ad graecos“, 4, 14; 26, 27. Мелитонъ сард. у Евсевия, *loc. cit.*, IV, 26.

циативата за гоненията да произхожда отъ Императора, т. е. отъ М. Аврелия.

Въ западната половина на империята, християнитѣ сжщо нѣмали спокойствие. Тука въ градътъ Лионъ който е билъ административната, религиозната и финансовата митрополия на третѣ Галлски провинции въ врѣме на язическитѣ религиозни тържества, отъ крило се страшно гонение противъ тѣхъ. Това станжло въ крайтъ на Юлий прѣзъ 177 година. Неизвѣстно по какви причини, раздражнната противъ християнитѣ тълпа, почнжла да ги оскърбѣва, да ги грабидже и бие. Намѣсената въ дѣлото администрация взела страната на разярений народъ: Олавяли християнитѣ и ги затваряли въ тъмница. Слѣдъ распитванието, съпровождано съ страшни мъчения, нѣкои вѣче били наказани, нъ понеже между осжденитѣ е имало единъ Римски гражданинъ, пратеникътъ испраща на М. Аврелия изложение за цѣлото дѣло, като иска отъ него съвѣтъ и упжтвание. Вѣроятно е че пратеникътъ при описванието Християнитѣ нежалилъ мрачнитѣ и ужаснитѣ очѣртания за да оправдае себе си. М. Аврелий отговорилъ, щото вѣрнитѣ исповѣдници на Християнството трѣбва да се наказатъ чрѣзъ посичание, а които се отрѣкътъ, да се оставжтъ на свобода.³⁶⁾ Присждата съвсѣмъ по духътъ на Траяновий законъ, която свидѣтелствува за господарственната консервативность на М. Аврелия, която е ималъ къмъ християнитѣ, може да е отъ по-лошевого прѣдставление, отъ колкото на Траяна. Съгласно резолюцията на императора, всичкитѣ вѣрни християни, които са били въ тъмница, били наказани. Отъ тѣхното наказание, по исканието на народа, станжло продължение почнатитѣ тогава въ Лионъ язически религиозни тържества и увеселения. Тѣлата на наказанитѣ били хвърлени на кучетата, а слѣдъ нѣколко врѣме били изгорени, и пепелъта имъ хвърлена въ р. Рона. Чис

³⁶⁾ Евс., цит. съч., V, 1. Присждата е била „груба и жестока“ и по признанието на Ренана даже, който симпатизира на М. Аврелия. Renan, цит. съч., 326 стр.

лото на всичкитѣ наказани по сждѣ било приближително около 48 человекѣ. Вѣроятно не малко сж загинжли и безъ всѣкакъвѣ сждѣ, по своеволието на разярената тълпа.

Лионското гонение се появило и въ много съседни градове и мѣста въ Галлия. Така приблизително по това врѣме, ний виждами християнски мѣченици въ *Petra incisa* (сега Риерръ-ансизъ), въ Шалонъ, Виела, Огелъ, Дижонъ, Латра и др. мѣста. За жалостъ извѣстията, които имаме за тѣзи гонения сж непълни и не до тамъ точни, понеже сж късно произлѣзли.

Такива сж историческитѣ свѣденія за гоненията при царуванieto на М. Аврелия. Тѣзи свѣденія повтаряме, сж откъслечни и непълни. Затова имаме право да прѣдполагаме, че числото на жертвитѣ, не записани въ лѣтописитѣ за гоненията на християнитѣ, жертви, *quorum nomina Deus scit*, спорѣдъ краснорѣчивото изражение на единъ древни християнски надписъ, много надминава числото на жертвитѣ, поименовани въ историята; и че въ продължение на 19-годишното царуване на М. Аврелия, християнската крѣвъ се разливала почти на всѣкждѣ въ прѣдѣлитѣ на Римската империя, ако не едноврѣменно на всѣкждѣ, то по разни мѣста въ разни врѣмена. И почти на всѣкждѣ ний виждаме главни инициатори за гоненията или разярената народна тълпа (въ Смирна, Лионъ и околноститѣ му,) или пакъ групи отъ лица най-враждебни къмъ християнитѣ, каквито сж: жрецитѣ (въ историята на мѣченицата Фелицата) философитѣ (Крескентий въ историята на св. Иустинъ), Иудеитѣ (въ сжщата М. Азия, въ Смирна). Правителството не помалко е било настроено противъ християнитѣ, нѣ още като неразбирало всичката опасностъ отъ страна на послѣднитѣ за язичеството, съ охота е вземало участие въ гоненията, като имъ давало законна форма, за което се ползовали или пакъ отъ специално издаденитѣ понапрѣдъ противъ християнитѣ закони, напр. извѣстний рескриптъ на Траяна къмъ Плиний Младший, си въ труднитѣ и непонятнитѣ случаи се обрашчали за наставления къмъ Императора, както това е на-

правилъ Лионскій пратеникъ. А пакъ самъ М. Аврелий, като неиздалъ специаленъ указъ противъ християнитѣ, или съвсѣмъ не е знааялъ за нѣкои гонения, или, ако е знааялъ допусчалъ ги е, като се придържалъ о началата на Трояновий рескриптъ, или пакъ като занятъ силно въ своята философия, съ своето нравственно усъвършенствуване, при това още като отвлеченъ въ извънрѣднитѣ обстоятелства, като общественнитѣ бѣди, бунтоветѣ и войнитѣ, толкози чести въ негово врѣме, той престо необращалъ внимание на дѣлото за християнитѣ. Затова дѣлото на гоненията при неговото царуване се ограничава въ отдѣлнитѣ, макаръ чести и силни народни избухвания противъ християнитѣ, и става като случайно явление: народнитѣ страсти както лесно се распалватъ, така лесно и утихватъ. Нъ при това настроение на обществото, каквито е било къмъ християнитѣ въ II вѣкъ, ако М. Аврелий а съ него и администрацията на Римската империя бѣха се завзели систематически въ дѣлото за истрѣбванието на християнитѣ, тогази гоненията противъ тѣхъ щѣха да сж несравнимо по сурови, отъ ония, които послѣ станаха при Декия и Деоклитиана, когато обществото до нѣкъдѣ се бѣше примирило съ християнството и даже почнѣло да му симпатизира, и когато гонителъ на християнитѣ е било изключително само правителството.

Гр. Айтосъ.

Прѣвелъ: сваящъ К. Христовъ

Религиозно-нравственъ разказъ.

V.

Великиятъ царъ.

„Защо азъ сжъ царъ великъ говори
Господъ Саваотъ“

Малахия 1, 14.

Дѣца! когато ние просто говоримъ, че сме стояли на нѣкоя скала, то още е неизвѣстно, каква е тази скала, — голѣма или малка, валчеста или четвъртита, мраморна или отъ другъ нѣкакъвъ камъкъ. Когато ние

просто говоримъ, че се радваме на дървото, то всичко още си остава въпросъ какво е това дърво, — голѣмо или малко, високо или ниско, право или криво, осе-ново или кленово и т. н. чловѣческиятъ езикъ е тъй бѣденъ, щото съ една дума не могатъ да се опишжтъ всичкитѣ нѣща и за това често ние прибавляваме прилагателнитѣ имена и въобще употрѣбляваме за означението на едно нѣщо, по нѣколко думи. Когато ние просто поменуваме името на царя, то още не бива извѣстно какъвъ е този царь, — старъ или младъ, силенъ или слабъ, добъръ или лошъ. Нъ когато ни казватъ за великиятъ царь, тука вече изведнажъ ни даватъ да разберемъ много нѣщо. Ние нѣмаме тука даже и нужда да питае, голѣмъ ли е той или малкъ и т. н. ние знаемъ отъ по напрѣдъ, че царь, който се нарича великъ:

- 1) Трѣбва да има голѣмо царство.
- 2) Трѣба да има голѣма сила;
- 3) Трѣба да има голѣма мъдрость за управлението на своето велико царство, и.
- 4) Царството му трѣба да бѣде безъ съмнѣние старо (отколѣшно).

Да разглѣдаме прочее сега, имали всичко това Богъ и слѣдов. може ли той да каже за себе си: „царь великий азъ есмь“.

1.) Велико ли е царството Божие, надъ което той царува?

Понѣкога ние чуваме, че наричатъ царь нѣкой си бѣденъ, невѣжественъ Африканецъ, у когото нѣма нито приличната дрѣха, нито приличното живѣлище, нито обикновенната здрава храна.

Понѣкога даватъ титлата царь и на таквизи лица, на които царството е бѣдно и малко. Нъ царя, който се нарича великъ, трѣба да има обширна земя. Въ нея трѣба да има и рѣки, и гори, и планини, и различни рудници, и различни почви; въ нея трѣба да има и села и градове, и промишленность различни родове, а слѣд. и канали и пѣтища. Въ голѣмото царство е необходимо да има и много народъ, въ който да могатъ да се намѣрятъ хора, способни и за издѣлванието на дърветата, и за ископаванието въ рудницитѣ различни

метали, и за обработване на различни камание, и за правение на керпичи; и за разработването на полята, за построяването на домове, кораби и т. н.; и за правение на пжтища и канали и т. н. Въ него трѣба да има много хора и за матрози на флотата, и за солдати въ войската, а флотътъ и войската, вие знаете, сж потрѣбни за пазение границитъ на това царство и собствеността на жителитъ му. Малко това: великиятъ царь трѣбва да има още колонии, т. е. поселения, дѣто нѣкой отъ неговитъ подданици да могатъ и да живѣятъ и да търгуватъ, и освѣнъ това трѣбва да има неисчерпаемо богатство. Въ заключение като прѣдставитель на голѣмо множество народъ и голѣмитъ му собствениности, той трѣба да има великолѣпенъ дворець и великолѣпенъ палатъ, и трѣба да бжде срѣдоточие, источникъ и раздавател на всичкитъ почести, на всичкитъ знания, на всѣкаква сила и слава.

Великиятъ царь царствува само надъ единъ народъ. А Богъ, като царь, царствува надъ всичкитъ народи, надъ всичкитъ плѣмена и надъ всичкитъ езици. Бѣли ли сж тѣ или черни, на островъ ли живѣятъ тѣ или на материкъ, въ градоветъ или распрѣснати по земята на сушата или на морето, Той еднакво надъ тѣхъ е царь. Другитъ царь владѣятъ само известна часть земя, — а Богъ е царь на всичката земя; всички и всичко, което е на нея, му е подвластно. И слънцето, и луната, и звѣздитъ, и всичкитъ мирове, които свѣтятъ на небего му принадлежатъ. Ако би вие могли да се носите или хвъркате тѣй бързо както свѣтлината, — и се носите и хвъркате тѣй, отъ звѣзда на звѣзда, отъ единъ миръ къмъ други въ продължение на цѣли хиляди години, и ако би вие, като се носите и хвъркате по този начинъ, да намѣрите всичкитъ тѣзи мирове насѣлени съ безбройно множество жители: знайте, че и тѣзи всичкитъ мирове, което е дѣйствително и възможно, еднакво принадлежатъ на този великъ царь. Може би, всичкитъ тѣзи звѣзди, които сж видими за телескопа, въ сравнение съ тѣзи, които се намѣрватъ задъ тѣхъ, е сжщото каквото единъ листъ въ сравнение съ неизмѣрнитъ гори, или каквото едно

пѣсаче въ сравнение съ пѣсачитѣ на всичкитѣ морета. Кой ще ни каже числото на Божийгѣ служители! Има Серафими, Херувими. Прѣстоли, Господства, Сили, Власти, Начала, Архангели, Ангели: и надъ всичкитѣ тѣхъ. царува Богъ — царь надъ цариетѣ и Господъ надъ господаритѣ. Слънцето и звѣздитѣ, които се движатъ на небето, океянитѣ, които се вълнуватъ и шумятъ, планинитѣ, които се издигатъ далечъ въ облацитѣ, рѣкитѣ, които на всекъждѣ текатъ, потоцитѣ които тѣй приятно клокочатъ, стацатата, които пасатъ по ливадитѣ, птицитѣ, които хвъркатъ по въздухътъ, рибитѣ, които плаватъ въ водата, вѣтроветѣ, които даватъ прѣснота на нашата атмосфера, всеѣки, най-малкъ атомъ, които има битие — всички и всичко е въ рѣцѣтъ Божии. Той царствува надъ всичкитѣ и надъ всичко; и отъ това всеко творение трѣба да възхвалява своятъ Творецъ, Хранителъ, Управителъ и Промислителъ. Отъ това и дѣйствително ние имаме такава хвалебна пѣсень отъ всичкитѣ твари. Хвалите Господа съ небесъ, четемъ ние въ книгата на псалмитѣ: хвалите Его въ вишнихъ, хвалите его вси Ангели Его, хвалите Его вся сили Его. Хвалите Его солнце и луна, хвалите Его вся звѣзди и свѣтъ. Хвалите Его небеса небесъ, и вода, яже превише небесъ, Хвалите Господа отъ земли змиеви и вся бездни: огънь, градъ, снѣгъ, холодъ, духъ бурень, творящия слово Его: гори и вси холми древа плодonoсна и вси кедри: звѣрие и вси скоти, гади и птици пернати: царие земстии и вси люди, князи и вси судии земсти, юноши и дѣви, старци съ юноша ми да възхвалятъ име Господне: яко вознесетъ имя того единаго исповѣдание Его на земли и на небеси!“ (Псал. 148.). Помнете, че Богъ не само съдържа въ своята власть творенията си, нъ и управлява ги по волята си, тѣй щото по това и звѣздитѣ, и океянитѣ, и вѣтроветѣ, и врѣмената годишни, и смъртнитѣ болѣсти, и най-мъничкитѣ отъ тваритѣ, — като наур. червеятъ, който прѣяда корѣнатъ на дървото, насѣкомото, което едвамъ, едвамъ се забѣлѣзва, прашецътъ, който понаднава въ очитѣ ви — всичко това служи и работи на своятъ царь и Господъ. Сега вие видите, колко е великъ този царь.

2.) А велика ли е силата на този великъ царь?

Често се случва така (така напримѣръ е било когато пердсидскиятъ царь се хвалилъ съ своитѣ сто и двайсетъ семейства въ областъта; така сѣщо е било, когато стариятъ Римъ се хвалилъ съ своятъ воененъ пѣхтъ, който се простиралъ, както се вижда седемъ хиляди верста), често казвамъ се случва така, че колкото бива по-голѣмо господарство, толкова то бива по-слабо. И рѣката на царя не може тогава да се простира доста на далечъ, и очитѣ му не можѣтъ доста ясно да виждатъ това, което отъ него е отдѣлено; и силата му не може доста да се осѣти, и за това още не можи да не ослабне. Казватъ, че Прускиятъ краль Фридрихъ обикновенно самъ си четелъ всичкитѣ свои писма, съ които всѣки день се напълняли три кораба. А колко е била тѣжка работа! И имали възможность да я продължава изъ день въ день? Какво тука още да се прави, когато се появява гладъ, чуденъ вѣтръ или наводнение? Какво тука да се прави, когато и нѣкога и вѣрнитѣ му слуги ставатъ не вѣрни? Между това той не може да не зависи отъ другитѣ. Той не може нито да създаде, нито да храни хората; не можи да проводи нито дѣждъ или грѣмотевица противъ враговетѣ си.

Не е така съ Бога и у Бога. Той знае, че ако отнеме отъ земята храната; макаръ за двѣ недѣли, то всичкитѣ, които живѣятъ на нея ще измрѣтъ и цѣлата земя ще се обърне въ страшни гробища. А какво той прави? Той всѣки день ни проважда храна. Пшеницата по полетата, отъ която се приготвя вашиятъ хлѣбъ, е сътворена отъ Бога. Рибата въ рѣкитѣ, която ви сипватъ да ядете, е сътворена отъ Бога. Чаятъ, който вие пиете и който расте въ вѣтрѣшността на Китай, при политѣ на горитѣ и баиритѣ, е съворенъ отъ Бога. Сольта, която се добива отъ дѣното на океяна, и която като испаряватъ въ трапове направени нарочно за тази цѣль, подирава вашата храна, е сътворена отъ Бога. Та още какво не, и маслото и захарътъ, които тѣй често ви даватъ и които толкова обичате? Маслото е тлъстина на полетата, на

ливадитѣ и баиритѣ; а кой ги е сътворилъ и ги прави добри?—Богъ. Захарѣта е родъ соль, която се получава отъ захарната трѣстика. А кой я е сътворилъ и я пази? -- Богъ!

Така и Богъ всѣка сутрина, всѣкой день промишлява за всѣкого отъ насъ! А припомнете си при това, че всѣка сутрина се пробуждатъ и просятъ за себе си храна на тази земя, не по-малко отъ хиляда милиона человекъ. Ако би всичкитѣ да насѣднѣтъ, то би захванали петъ маси на длъжъ по цѣлата земя, и въ малката ѣ широчина. А коя рѣка може да приготи достатъчно храна за такъва безбройно число, и не веднажъ само въ деньтъ, а дважъ и трижъ, -- и така отъ день въ день, отъ недѣля въ недѣля, отъ година въ година, отъ вѣкъ въ вѣкъ? Освѣнъ человекъ трѣбва да накърмява и животнитѣ. И птицитѣ небесни, и рибитѣ морски, и тѣзи, които се влекъжтъ по земята еднакво просятъ за себе си храна: и не само тази храна трѣбва да бѣде сътворена, нѣ още трѣбва да бѣде поставена тѣй, за да бѣде достъпна за всѣка една отъ тѣзи твари.

Съ насъ ето какво става: въ случай на нужда ние проваждаме за пари въ банката, а тази банка, като че нарочно отказва се да плати, защото нѣма пари; ний даваме полица на името на богати хора, и тѣзи богати хора, като че нарочно ставатъ по-бѣдни отъ бѣднитѣ. Не е така у Бога. Той прави всичко, каквото му е потребно. И неиска никоя помощ, затова, че нѣма нужда отъ нея. Земнитѣ царѣ понѣкога обичатъ да се величатъ: а между това не могатъ да сътворятъ нито една капчица вода, -- не могатъ нито едно цвѣтенце да покачатъ на стѣбло, не могатъ да направятъ нито едно зрънце, нито едно листенце. А Богъ на едно дърво заповѣдва понѣкога да израстатъ до 7.000,000 милиона листове! На всѣкъ е той въ царството си: прави го, пази го, управлява го, храни го, облича го и всѣка минута промишлява за него. И всичкитѣ въ царството му всѣка минута викатъ къмъ него, въ срѣдъ своитѣ нужди: той слуша всичкитѣ имъ нужди, той чува и гласѣтъ

на враната и виканието на орела, грацанието на дивата патка и царканието на врабчето и и нѣмиятъ езикъ на рибата, и бръмчанието на насѣкомитѣ.

А прѣдставете си при това, че този миръ въ владѣнието му съставлява само наймъничката частъ и заема мъничко мѣсто, подобно на листенце, което ви и на плетътъ на градината и че всичко, което той прави въ всичкитѣ свѣтове, всичкитѣ мѣста, по всичкитѣ свои неизмѣрими владѣния, прѣдставете си, казвамъ, всичко това, и кажете: не е ли наистина той великъ царь? Ето защо вика Псалмопѣвецътъ: *Господь вишній, страшенъ, црь велій по всей земли* (Псал. 28.), *яко кто во облацѣхъ уравнился Господьви? Уподобится господави въ синѣхъ Божиихъ?* — *Господи Боже силъ, кто подобенъ тебѣ?* (Псал. 88).

3.) Царьтъ, за да бѣде великъ, трѣба да има велика мъдрость за управлението на царството си.

Когато настѣпва студътъ, то ние забѣлѣзваме, че всичкитѣ прѣлѣтни птици оставятъ студения сѣверъ и все право, денемъ и нощемъ, хвържатъ да отидатъ за зимуване далечъ, далечъ на югъ. Пролѣтно врѣметѣ пакъ по таквази права посока връщатъ се назадъ. Тѣ нѣматъ нито географически карти, нито пѣтни директори и никога не распитватъ за пътя. Безъ компаси и безъ водачи тѣ извършватъ своитѣ пѣтешествия. А кой ги ръководи? Тѣхъ ги ръководи Богъ чрѣзъ тѣй нареченния инстинктъ, който никога не се измѣнява да ги побърка. И така Богъ управлява всичкитѣ свои неразумни твари. Дадениятъ имъ инстинктъ ги учи и храна да си намиратъ и малкитѣ си да отглежда и послѣ да ги отгледватъ.

А хората Богъ управлява, непосредствомъ инстинкта, а посредствомъ два най-високи дарове, — *разумъ и свѣстъта*. Пчелата събира зимовище за прѣзъ зимата, безъ да знае сама защо; катерицата, съ найголемото нѣмание, тѣй сѣщо си събира за прѣзъ зимата всичко за ѣденіе, сѣщо безъ да знае защо. Нѣ хората знаатъ, че ще дойде зима, — и ето тѣ си приготвятъ топло, топли дрехи и всичко каквото е потребно за живѣние въ студено врѣме. Тѣ знаатъ, че

рано-късно ще остарѣятъ, а старостъта е слабостъ, — и ето тѣ си приготвятъ малко-много, отъ туй или отъ онуй за старо врѣме. Въ всичко това тѣ се ржководятъ отъ разумътъ.

Нъ има друга сила, посредствомъ, която Богъ управлява хората и която е още много по-чудна. Тази сила е *свѣстъта*. Случвало ли ви се е да се расхождате по езерата, които сж обиколени съ баири и гори? Тѣзи баири и гори стожатъ тамъ, като нѣкакви си стражари и, вижда се, затова сж и турени тамъ, за да запазватъ мълчаливата тишина на тѣзи води. А какво зрѣлище, да му се не нагледашъ, се открива тамъ, особено при изгрѣванието на слънцето! Върховетѣ на дърветата и баиритѣ то украсава съ такива половинъ цвѣтове, и отъ облацитѣ, които го заобикалятъ хвърля на тѣхъ такава лека успокоителна на всѣкъждѣ проникающа и разливающа свѣтлина, щото езерото ви се струва на нѣщо си като растопено и разлѣно по повърхността му злато. Ви влѣзвате въ него тихичко съ вашата лотка, и мълчанието около васъ е толко съ дълбоко и водитѣ тѣй спокойни, щото вие почти се боите да пустните лопатитѣ си въ водата. Вамъ ви се струва, като че всичкитѣ тѣзи баири и дървета гледатъ на васъ и като, че даже самитѣ риби се готвятъ да изсочататъ, за да погледнатъ на васъ, какво вие тука правите. И ето, ако тука ви се случи, макаръ, на нисичко да си продумате нѣщичко, вамъ, се чува такъвзи екотъ, т. е. чувате такавзи отзивъ, който ви се струва да е по-ясенъ отъ собственитѣ ви думи. Къмъ васъ се връщатъ не само думитѣ ви, нъ и незабѣлѣзанитѣ отъ васъ стройности на звуковетѣ на вашия гласъ: и въ едно и сжщото врѣме чува се за васъ и въ баиритѣ и въ горитѣ. Вие неволно се растрепервате при тѣзи ясни гласовни отзиви. Ето така бива, — азъ често съмъ мислилъ за това, като съмъ се вслушвалъ въ подобни отзиви, — така бива сжщо и съ чловѣческата свѣстъ. Богъ казва: „Азъ съмъ господъ Богъ твой, помни сжботниятъ день! — Не земай името на Господа Бога твоего на праздно!. Не кради! — Не убивай!“ и т. н. — и гласътъ

му се отзовава въ нашата съвѣсть. Всичко, което той ни зарачва, всичко, което той ни запрящава намѣрва отзивъ въ нашата съвѣсть. На Божийтъ гласъ отговаря гласътъ вътрѣ въ насъ. Огзивътъ е ясенъ и пълень, тъй щото да му противорѣчимъ, да го не слушаме — ще каже да заглушаваме въ себе си съвѣстьта. Ето така Богъ управлява хората посредствомъ съвѣстьта.

 Великиятъ Ксерксъ събралъ нѣкога войска, която състояла отъ единъ милионъ войници — и всичко за това, за да направи различни завоевания и побѣди; нъ нему не му достигало мѣдрость да доведе своитѣ планове въ изпълнение; свършило се съ това, че войската му била разпръсната и разбита. Наполеонъ Бонапартъ събралъ нѣкога си войска, която състояла отъ 400 000 челов. — като мислилъ, че съ нежъ, като се облѣгалъ на мѣдростѣра си, на искуството и опитността, той ще завладѣе Россия: нъ всичко излѣзло погрѣшно, мечта, заблуждение: отъ всичкото това множество войници се завърнжли у дома си само малко и много малко. На него не му достигала мѣдрость да приведе въ изпълнение свойтъ планъ. Нъ Богъ, великиятъ царъ на всичката земя, не знае, какво нѣщо е грѣшка; не знае, какво нѣщо е заблуждение; не знае какво нѣщо е, както ние казваме, разочарование. Това е малко: Той никога не измѣнява и не поправява своитѣ опрѣдѣления. Всѣка мѣдрость. — и мѣдростѣта надъ мѣдроститѣ на земята, и мѣдростѣта на всичкитѣ небесни ангели, излизатъ отъ Него.

А ако, за привожданието въ изпълнение на своитѣ опрѣдѣления, той по нѣкога избира такива срдства, които ни се струватъ чудни, то това е за туй, че негова погледъ види по-надалечъ, отъ колкото нашитѣ очи, и той отива по таквизи пѣтища, които ние не можемъ да узнаемъ. Ахъ, този, който пази върното въ пазвата на земята, за да изникне, да даде жѣтва, — който укрива, обмотава бѣдното червейче въ листецъ, щото да го запази въ врѣме на дългата студена зима, — който е възвелъ свойтъ собственъ синъ на небесниятъ прѣстолъ по пѣттѣ на страданията и укор-

ната смъртъ, — който привожда ученицитѣ му къмъ учителя имъ и къмъ Господа чрѣзъ тъмниятъ гробъ, за да би се открила небесната свѣтлина по-прѣкрасна, Този е безъ съмнѣние „*прѣмъждъръ умъ*“! На листецътъ, който виси на самиятъ връхъ, на крайното клонче на дървото, което усамотено сѣди на мѣничкиятъ островъ, гдѣто на околорвѣстъ се люлѣжтъ вълнитѣ на широкия океанъ, припълзява мѣничкото насѣкомо. То нѣма гласъ; вие не можете слѣд. да го чуετε. Движението му е така тихо, щото вие не можете да го забѣлѣжите. И краката му сж тѣй малки, щото вие не можете да ги видите. И пакъ Богъ толкова много се грижи за това малко творение, като че то да е единственната жива тварь въ всичкитѣ негови неизмѣрими владѣния.

4.) Царьтъ, за да бжде великъ, трѣба да управлява древне отколѣшно царство.

Дървото, за да бжде по-голѣмо, трѣба да расте по много. Зданието, корабитѣ за да бжджтъ по-голѣми, трѣба много врѣме да се граджтъ. Никой царь, колкото той и да е мждъръ и опитенъ не може да направи народа, не може да създаде царство. За това се изисквѣтъ много поколения, много вѣкове. За да може прѣстолътъ, на който възлѣзва царьтъ, да се нарече великъ, за това се изисква много нѣщо: за това се изисква и палатъ, и казначейство, и чиновници, и войска, и пжтища, и мостове, и градове, и манифактура, и земледѣлие, и скотоводство — добро състояние, и множество народъ. Колкото е по-старо царството, толкова то бива обикновенно по-богато и по-силно. Това едно, дѣто то тѣй дълго сжществува, показва, че нито войнитѣ сж можли да го развалятъ, нито революцийтѣ сж можли да го съсипежтъ, нито врѣмето още е успѣло да го отслаби.

А царството Божие е по-старо отъ всичкитѣ царства. Още не било турено и основанието на земята, още нѣмало ни едни звѣздица на небето, още нѣмало слънчевата свѣтлина, а царството Божие вече сжществувало. Ангелитѣ Божий вече пѣяли прѣдъ прѣстолътъ Божий, когато въ този далеченъ свѣтъ нѣмало

още нито животъ, нито движение. Има стари стѣни, кули и храмове, които сж съборени и врѣмето, въ което тѣ сж направени не помни и не знае никой; нѣ царството Божие е по-старо и отъ тѣхъ. Има такива стари кънари, щото можемъ да помислимъ, като че сжществуватъ съ вѣковетъ; нѣ и тѣ не сж съвсѣмъ стари, въ сравнение съ царството Божие. Ако би могли ние да вземемъ отъ царството Му 1000 год то би направили сжщото, както ако би взели отъ великиятъ океанъ една капка вода. Ако би горитъ и баиритъ малко по-малко, зрѣнце по зрѣнце, да се распадвахъ и да се обърняхъ въ равнини; и ако би морето, отъ своето непрѣстанно движение, стъ вълненіята и борбитъ съ брѣговетъ, се уморили и отслабнжли; и ако би небесата да увехтиявахъ подобно на пердетата, и слънцето, луната и звѣздитъ не си намѣрвахъ повече свѣтлина; ако би цѣлата земя, най-послѣ, да се обърне въ гробъ и цѣлиятъ свѣтъ да би доживѣлъ до своето свършване: и тогава царството Божие ще бжде въ всичката сила; и тогава ангелското войнство и светийтъ тѣй сжщо ще му прѣдстоятъ, като на царъ и на Богъ; и тогава свѣтлиятъ вѣнецъ на неговата държава ще блѣсти на главата му, непрѣстанно. *Защото той е блаженный и единъ силний, царъ царствующий и господъ господствующий, единъ имѣяй безсмертіе, и во свѣтъ живий непреступнѣмъ, Егоже никтоже видѣлъ естъ отъ чловѣкъ, ниже видѣти можетъ: Емуже честь и держава вѣчная* (1. Тимот. 6, 15).

Ако Богъ е великъ царъ, то

1.) *Той никога не оставя своитъ хора.*

Заради своитъ хора той е сътворилъ всичко, и пази; за тѣхъ той управлява всичко; и никога тѣ не могатъ тѣй дълбоко да паднатъ, щото той да не е въ сила да ги избави; никога не могатъ толкова да отслабнатъ, щото той да не може да ги подерѣпи; никога не могатъ толкова да се отдалечатъ отъ него, щото той да не може да ги намѣри: никога не могатъ тѣй тежко да се съсипнатъ, щото, той да не може да ги въздигне. Златната монета може да прѣмине по всичкитъ краища на земята; тя може да се изгуби на

пхтътъ, въ пещельтъ; тя може да пропадне на морското дъно; нъ все тя, гдѣто и да бѣде, ще си остане златнатна монета; тя на всеѣждѣ носи съ себе си свойтъ отпечатъкъ, своето отрѣзване. Така става и съ народътъ Божий: той има свой родъ, образъ и надписъ: — великиятъ царь никога не го оставя. Дѣте ли бѣде то турено въ кошница, на брѣгътъ на рѣката; пророкъ ли бѣде то, който сѣди на огненна колесница; Даниилъ ли бѣде то, хвърленъ въ лъвовата яма: отроци ли бѣдѣтъ тѣ, турени въ опалената пещъ, — той така сѣщо ги неоставя. И тогава, когато който и да е отъ синоветѣ на царството му оставятъ този свѣтъ, когато образътъ на смъртъта вече ясно се отпечатва на лицето на Божийтъ праведникъ, когато и погледътъ потъмнява, и движението се спира, и дѣхашето по вече се не чува, — О! и тогава той не го оставя, защото е казано: „честна прѣдъ господемъ смъртъ пре подобнихъ Его!“ Отъ това и прѣподобнитѣ му таква пѣсень му пѣятъ? *„Аще бо и пойду посреди сѣчи смертния, не убоюся зла, яко Ти со мною Еси: жезлъ твой и палица твоя, та мя утѣшиша“* (Псал. 22).

Ако Богъ е царь великъ, то ние можемъ и трѣба да мислимъ, че

2). *Въ управлението на Неговото царство има много нѣщо косто ние не разбираме.*

Да кажемъ, че сѣ се събрали господаритѣ и господарственитѣ съвѣтници за да обмислятъ нѣкакъвъ си мѣдръ планъ за благо на господарството. Добръ ли би било сега, ако би нѣкое-си дѣте, което стои на улицата, да начене да хвърля камъни въ мѣстото, тѣ сѣ се събрали; за това че то не може да разбере, защо генералътъ му заповѣдва това или онова? Добръ ли би било ако би мѣничкото насѣкомо, което се движи въ въздуха, да намисляше да се спрѣчка съ челоуѣка, който гради голѣма кѣща или корабъ, за това, че то не може да разбере, за какво и защо е на челоуѣка това? Безъ съмнѣние, не; е, ето така и ние, като гледаме на царството Божие и като виждаме, че то се управлява не както искаме ние, не трѣба да бързаме съ своитѣ разсѣждения и рѣшения, за това само, че

вие не можемъ въ него да разберемъ това или онова. Колесниците Господни сж високи и страшни; Господъ възлиза на тѣхъ тамъ, кждѣто ние не можемъ да го слѣдваме. Прѣмъдростъта му прониква тамъ, кждѣто нашиятъ погледъ не може и да се насочи. Неговото Всемъгжщество се простира тамъ, кждѣто ние и стѣнка не можемъ да направимъ. Великитѣ пѣтица на великиятъ царъ сж толкова високо отъ нашитѣ мисли, колкото небето е високо отъ земята. Мене ми се струва, като че прѣдъ очитѣ ми възлизаше скърбящиятъ и плачущиятъ Давидъ, възлизаше на Масличната гора. Помните ли историята му? Съвѣтникътъ му въстанжлъ противъ него; синъ му станжлъ неговъ измѣнникъ; народътъ му се отвърнжлъ отъ него, градътъ се заобигаля отъ пожаръ; собственния му животъ е въ опасность. Семействата му го проклинатъ. — и всичко за Давида е толкова мрачно и страшно! Нъ Давидъ възлага всичката своя надежда на великиятъ царъ! „Воздвигоша рѣки, Господи, въздвигоша рѣки гласи своя!“ Нъ „дивенъ въ високитѣ Господъ! — Господъ потонъ насѣляемъ! — Господъ обръщаеъ плачь въ радость и препоясуеъ веселиемъ!“ Вие знаете, какво е станжло съвъстанжлитѣ противъ Давида: а какво не може да стане съ тѣзи, които дързнуватъ да се прѣириратъ съ великиятъ царъ на царството Божие?

Като се расхожда по едно отъ прѣкраснитѣ Швейцарски езера, пѣтешественникътъ срѣща съ погледътъ си нѣкакви си чудни откъслеци отъ развалини, които, като шалове, нахвърляни по гърбътъ на една отъ Алпийскитѣ гори. Нагледъ той се вижда малъкъ, малкаръ и отъ близу като гледашъ на него, а въ сжщность той заема го-големо пространство, отъ колкото цѣлия градъ, напр., Петербургъ или Парижъ. На широко той има повече отъ единъ часъ, а на дължина — почти два часа. Прѣди много години, тамъ сж излѣзли силни дѣждове, и дълбоко напоили съ влага тая гора, наскоро подиръ това се зачулъ подземенъ шумъ и трясъкъ. Още една минута, — високитѣ дървета, които покривали баиритѣ, наченжли да се мърдатъ и люлжктъ, като трѣстика, така щото всичкитѣ птици отъ

страхъ се издигнали въ въздухътъ. Още слѣдъ една минута, или по малко, — цѣли кънари наченжли да се издигатъ и снискатъ, и всичката страна на тази гора наченжли да се търси, да се издига, и като че на нѣкъдъ огъ парзулка се спуща, — а съ нежъ — Богъ знае — колко много земи съ всичкитѣ гори — и все по силно и по-силно, по-страшно и по-страшно се трясжтъ. Още слѣдъ една минута, — се зачуло нѣщо каго грамовитъ ударъ, който се размѣсвалъ съ трескътъ на дърветата и съ ектението на гората, — и всичко, като въ буря и морски вълни, наченжло да се върти и да се чуши, въздухътъ до толкова се напълнилъ отъ пепель и потъмнялъ, щото нищо се не виждало; земята тѣй се разтърсила, щото, се струвало, като да е подкопана и самата нейна основа. И всичкото това страшно явление се свършило въ петъ минути! Загубата възлизала почти до единъ милионъ, 120 къщи се съборили, повече отъ 200 житници пропаднали, повече отъ 450 души человекъ изгубили живота си, цѣли стада били завлѣчени и погрѣбени на нѣколко стотинъ фута дълбоко въ земята! Три цѣли села станжли равни съ лицето на земята! Нито една дия не останжло отъ това, което било тамъ по прѣди, освѣнъ една камбана, която се намирала на далечъ, на далечъ отъ църквата си. Мъничкото езеро, което се е намирало при политѣ на тази гора трѣбало да погълне въ себе си една частъ отъ тази маса, която се смѣкнжла отъ височинитѣ на гората, и отъ това водата му толкова се издигнжла, щото залѣла островътъ, който се издигалъ 17 фута надъ езерото!

Да кажемъ, ако би стояло тука нѣкое дѣте, съ перце въ ржката, и да гледа, какъ се е готвяло това страшно явление да се свърши, — не можело ли бито, мислите вие, да спрѣ този вървежъ на движението съ ржката си? Не би ли могло да го възвърне назадъ? Не, не можло би, ще ви кажж; хиляди пѣти би било по лесно поменатото дѣте да спрѣ онова движение, отъ колкото всичкитѣ сътворени същества да възвърнатъ или да въспржтъ ржката Божия, когато тя има да извърши каквото и да е нѣщо! „*Зане царь великий Азъ есмь, глаголетъ Господь Вседържителъ*“!

БЪЛГАРСКИ СТАРИНИ

(продължение отъ IV—V кн.)

Въ Драгалевския манастиръ, който е основанъ отъ царь Александъръ съ название *Витовшки манастиръ Св. Богородица*, е имало прѣди години твърдѣ много старини, но сега току рѣчи нищо не се намира. За да се изгубятъ тѣзи старини причина е било отъ една страна честото промѣняване на игуменитѣ, които подиръ себе си не сѣ искали да оставятъ въ манастирътъ и това, що сѣ затичали, и отъ друга самитѣ гръцки владыци, като живущи близо до него, могли сѣ постепенно да унищожаватъ и ръкописи и друго, каквото се е намирало. За единъ отъ таквото владыци расправя едно прѣдание, че когато той първъ пжтъ дошълъ на епархията си и посѣтилъ този манастиръ, като прочелъ надписътъ надъ черковната врата (въ вѣтрѣшността на църквата), истъркалъ съ ножче два рѣда писмо. Тѣзи истъргани два рѣда и днесъ личатъ, но по никой начинъ не можтъ се произведе, за да се прочетатъ.

За сега сѣ уцѣлѣли само слѣдующитѣ старини.

Отъ вѣтрѣшната страна, какго споменахме, надъ църковната врата има таквъ надписъ:

„Божественимъ ти промисломъ Христѣ . . . мѣз-
довоздаятель буди и душе спаситель Богопочтеннаго
и Христѣлюбиваго радослава Мавра и подружіе его.
Виду и синове его Николу Грамматика Стахия. †. из-
воленіемъ испоспѣшеніемъ съвршеніемъ Святаго Духа
Сынъ стіи божественны Храмъ Светые славные влады-
чице наше „богородице и приснодѣва Марию потруды
и пописа съ поща ніемъ кыры.“ Радославъ Маверъ
исподроужіе его и съ сынове и іего въ вѣчноую іему
память. аминь. въ лѣто 5311¹³ индиктиѳнъ Ѡ „Цар-
ствующаго измаила мехмедъ челепіе_____

---

¹³⁾ Такива двѣ линии, и два рѣда и половина сѣ истъркани по всѣка вѣроятность съ ножче, защото нѣкои части отъ

Вратата на църквата състои отъ двѣ половини. Отъ десната страна задъ едвата половина, на стѣната изобразенъ кръстъ както и отъ лѣвата обиколени съ букви. Ние прѣдставяваме тукъ и единия и другия кръстъ, като обозначаваме този, що е отъ дѣсната страна съ **М** 1-и, а онзи отъ лѣвата съ **М** 2-и.

М 1

існк	каѡс
фх	фп
бб	бб
ew	дч.

М 2

іс	ѡс
ин	ка
фх	хп
азз	етѡз
пп	прп

Освѣнъ тия отъ лѣвата страна вѣтрѣ въ църквата има изписани образитѣ на всичкото туй благочестиво семейство, което е възобновило църквата. Радославъ Маверъ е изобразенъ съ бѣла брада и облеченъ на днешното софійско облекло, а така сѣщо и подружнето ми Вида е стара бабичка и облечена съ днешно рухо. При тѣхъ сѣ изобразени и синоветѣ имъ Стахий и Николай момци млади. Надъ всѣкиго одного има такъвъ надписъ: моление раба божия Стахия, и моление раба божия анагноста Николая.

Между църковнитѣ книги на този мѣнастирь има едно евангелие, печатано въ Москва въ **ДХЗ** въ врѣмето на царъ Алексій Михайловичъ и патриарха Никона. които сѣ рѣдкость въ днешно врѣме, то е обковано съ сребро, тукашна работа, — въ него има слѣдующата забѣлѣжителна приписка:

повечето букви и до днесъ стоятъ. Види се, че на мѣстото на тѣзи рѣдове ще е имало важна нѣкоя историческа забѣлѣжка, за това и е била унищожена. Дали не е било забѣлѣжено, че мѣнастирътъ е билъ основанъ отъ царъ Александъръ, и сега църквата се възобновява и неписва, зографисва, отъ извѣстенъ български велможа? Живописътъ въ църквата е една отъ дабритѣ византийски живописи.

„И Божією Милостію Митрополитъ, Коласински и Кратовски, и Щипски дахъ сіе Святѣе Евангеліе у манастирь **Ксенохъ** Святаго Георгіе братіамъ на прочитаніе, а за своихъ вѣчныхъ помѣнь, и родитель своихъ, дондеже богъ благоволилъ стояти церковь сіа, молитѣ же о она съ братіе о прешдѣшаа оубо съгрешеніа наша. Да проститъ Господь богъ и свети Георгіе вашими светлыми молитвами множество съгрешеніи нашихъ ва савомъ Христѣ бозѣ емуже слава и дръжава въ вѣки аминь.

Ѡ прѣсладки и всецєдри ісѣ пр-ими нинѣ малое сие наше приношеніе іакоже вадовые двѣ цѣтѣ и по даждь мнѣ своимъ милосѣрдіемъ многимъ моимъ съгрѣшеніемъ и до ковенна моего издыханія съврженное прощеніе. Молитвами пречистіе ти матере приснодѣва маріи и светыхъ богоносныхъ отецъ иже въ светій горѣ **АѠ** онѣѣ, вѣхъ святыхъ твоихъ ва савомъ Христѣ бозѣ емуже слава и дръжава въ вѣки аминь

Слѣѣ **Ѡ. Р. Ѡ. Н.** кроугъ **С. КН V Ѡ.** вх рѣцѣ **лѣ-**
то **Ѡ.** индиктионъ **П.**

мца **Ю. Ѡ.** Подъписахъ своею рѣкою

Ѡ В Ѡ Ѡ В Ѡ Ъ, П Ц Ѡ Ѡ Д Ю Ѡ П В

у манастирь **БГО** гавленска близъ црѣва и патріарша двора .: —

Михаилъ Кратовски

К Л К Ъ Н Ѡ Ѡ Л Ѡ

1766. (14)

¹⁴⁾ Тази приписка, както споменахме, е отъ голѣма важность за насъ и то повечъ за това, че тя 1, свидѣтелствува, че мѣнастирьтъ Ксенохъ на Св. Гора е български мѣнастирь, защото ако бѣше грѣцки, както утвърждаватъ гърцитѣ, то нѣмаше Кратовския митрополитъ да праца за тамошното братство славянско Евангеліе за прочитаніе, 2. свидѣтелствува, че още въ врѣмето на този Митрополитъ патриаршеския и царски палатъ сж сжществували, а отъ туй твърдѣ лесно се доаждѣ до заключението, че ние въ него врѣме и да сме се намирали подъ

Всичкото туй е написано на 14 — листъ на Евангелието и то на послѣдната му страница, а на 15 — листъ, надъ самия образъ на Св. Евангелиста Лука има прибавено съ другъ почеркъ това: „† Вѣдо да естъ за сѣ и святое евангеліе въ храмъ прѣстѣиѣ бѣи прѣио двѣ мрѣи више села драгалевци приложѣи го іеромонахъ іаникіа цена емоу — ІГ — гроша. потомъ же окова го сребромъ и украси го златомъ и оучни цена РѠ гроша при митрополита анастасія. и кои посегне да го оукрадне или продаде да естъ проклетъ ѿ прѣтою мѣ бѣи и о ѿ трѣста и осамнадеѣтъ тѣи бѣнихъ оѣ тогѣ цѣтвѣющѣи сѣлта“ махмудъ во лето ГДНЕ 445М 1740“

А на листовѣѣ 19 и 20 отъ долу, подъ печатаното, има послѣдни прибавки тия:

„1730 мѣсець 5 день какъ се подновѣ тѣкраръ това евангеліе на драгалевски мѣтирь ста богородици. приложѣи го Стоянъ. Петръ. Цена, Божана да служи и да ги поменатъ у света летургія за прощеніе греховъ шесть парусіи да ги помениватъ Стоянъ не тръ божана стамень велика спасъ феврона костадинъ за поменикъ за прощеніе греховъ и панчо катерина Стева и евда“.

Въ края же на Евангелието отъ Ивана има прибавено това: „помѣни Гѣи дѣе ракъ свонхъ архіерѣи и

властѣта на турцитѣ и да сме били прѣтѣснѣвани отъ грѣцкото духовенство, и сме държали оѣе въ рѣцѣтѣ си просвѣщеніето се сме се грижали даѣе за далечнитѣ наши братѣи да се спасѣватъ съ матерниѣи си езикъ и ѣ, свидѣтелствуѣа, че въ туй врѣме Кратовската Епархія е била българска, но не сръбска или грѣца.

Тѣзи букви **Ѕ В Ж Ѡ В Ѡ Ъ П Ц Ѡ Ѱ Л Ю Ѡ П Ѡ** изражаватъ: Михаилъ Кратовски, а буквитѣ **В Л К Ѡ П В Ѡ К Ѡ** изражаватъ попъ Никола, Го е билъ твърдѣ распространѣнъ обичай у старитѣ да си скратѣватъ имената; този начинъ на писанне се чете като се смѣта. Който иска да се научи да чете такъвъ видъ писмо, да се обърне до аритметиката на Даскала Хр. Сичанова, издадена въ 1856 година.

хайла іеромонаха дамаскина и діакона никола егда при-
в' црѣви: — пѣстави^о іермона^х дамаскинѣ влѣ 333 мѣца
К. Я. у сѣрѣдни Е. чѣа. гровѣ е его на дѣснои стране
Цркви Богоявленіа монастыра влизъ црѣва и пѣтріарша
Авора камѣнь подѣписанъ“.

Всичкитѣ тия приписки сѣ написани съ твѣрдѣ
добъръ почеркъ, а най много първата

Освѣнъ тия слѣдующитѣ се намиратъ по минеитѣ
и другитѣ книги.

„1800 ЯГО мѣсець Августъ 27 како започехъ да
правимъ фурната іа грѣшни мелетия монахъ: Х. иѡ-
ванчовъ отъ гратъ София у манастиръ драгалефски
ста Поца и на тои денъ отидоха на стѣ Ерусалимъ
поклоници отъ гратъ София. Х. Георги говедаръ, Х.
іаковъ абаѣи. Х. Пенчѡ бакалъ: Х. Михѡ механѣи ду-
бинъ. Тогата беше у София гюрѣи османъ паша“.

„1804 Декеврия 6 тога вхтикъ (октоихъ) прило-
жиха отъ село драгалефѣи у манастиръ драгалефски
селски го платиха 15 гроша“.

„1807 Маѣа 24 денъ дойде хаберъ у София че
стана Султанъ Мустафа на столъ беше то знасєвїе“.

«Син стѣи и божественни книги глаголеми мина
дванадесето мѣсечни приложиха се у драгалефски мо-
настиръ на света богородица сии . . светое въведение
во врѣме деспотия Киръ Теофана и тогоя бѣше игу-
менъ Киръ Пахомия и при Ктитори Георгия... ЯУЧЕ

Въ църковнитѣ книги на стара св Петка въ гр.
София се намиратъ слѣдующитѣ приписки:

„1817 во лето знатисє азъ хаѣи Милѣ абаѣи ан-
дреевичъ купихъ това евангелїе за 70 гро. 8 нишь
кога се върнахъ ѡ белигратъ отъ Петра абаѣи.“

„1827 мѣц Ноемвріа 26 де сїе еѡглїе ѡ стѣ Петка
растѣрена приповеза се 8 врѣме архїепископа нашегѡ
иіѡакимъ при попа Гєѡргїи и при попа влѣчѡ и про-
чи вѣрїиници цѡ застаѡаха и зарадеха да имъ е на
помощъ света Парашкевїа и повезахъ гѡ азъ попа ди-

митри сакиларія и зехъ имъ 10 гро^м и за прощение грѣхѡвъ.

А слѣдующитѣ сж извадени отъ книгитѣ на Германския Софійски манастирь.

«Благочастива нхсто любиваго царѧ нашего Пѣтра спаси Г^и: васѣ блаженейши и пройсвещени патрѣарѣи васеленски константинѡ полскаго антинойскаго и александрскаго врсалимскаго непоколебимѣе стлпѣи восточниѣ цркви многимъ лета:— Блаженейшомъ и првосвещеномъ архиепископъ патриархъ васемъ срълемъ и блгаромъ првие 8 стинианне дамабие и гравдинѣ исевернимъ ѡстровомъ западнаго поморна и келаго поднави и севернимъ странама ѡцемъ ѡцъ и 8читѣлемъ 8чителю пастиремъ же пастиръ архиреремъ архиреръ.— ЖПане))ирь (15) имрекъ многа емъ летъ.—

пресвещенаго и ристолъбазнаго Митрополита вго спанне митрополне косаискиѣ иличкне нашего же Господина и владикъ многа ему лета^а.

«Сла сзвѣршителю бѣ давшом во зачѣлъ и ко^нцѣ: писа се сѣе жие стго ѡца съ лѣ #Щ ПЗ. вз^омнастиръ прповнагѡца іавкѣма м^онстиръ прповнагѡца іѡанна р^искаго. . когати вз грѣхъ послѣбѣи взіноцъ^х та^х К^лз Мѣхилъ Лю^бви р^а вжтаніе: (16)

(слѣдва)

15) Тия букви стоятъ тжй както сж написани, вѣроятно е че сж съкращение на думата: имрекъ, както тя обикновенно се срѣща въ църковнитѣ книги имрѣхъ.

16) Тази приписка, както изгледа, трѣбва да бжде написана не отъ нѣкой простъ инѣкъ, но отъ твърдъ образованъ и намъ се ще въ думитѣ та^х К^лз Мѣхаила да съглеждаме нѣкой отъ българскитѣ крале, скритъ въ монашеската раса въ онуй страшно за отечеството ни врѣме.

Явяването на Иисуса Христа слѣдъ възкресението му.

Слѣдъ възкресението си изъ мъртвите Иисусъ Христосъ прѣзъ цѣли четирдесетъ дни се явявалъ на своитѣ ученици и на други свои послѣдователи и разговарялъ съ тѣхъ за Царството Божие.

Намъ сж извѣстни дѣсетъ такива явявания: 1) на Мария Магдалина, 2) на Петра, 3) на двамата ученици, когато отивали въ Еммаусъ, 4) на десетѣтъ ученици, когато нѣмало при тѣхъ Тома, 5) на единадесетѣтъ ученици, 6) на седмината ученици, 7) на петъстотияъ души вѣрующа, 8) на Якова и, най послѣ, 9) на единадесетъ ученици вече въ четирдесеттиятъ день отъ възкресението си. Първитѣ петъ явявания сж станали въ Иерусалимъ, третѣ слѣдъ тѣхъ въ Галилея, а послѣдното на планината край Иерусалимъ. Впрочемъ, въ Евангелията сж разказани малко-много подробно само нѣколко отъ тѣхъ. Тѣй, освѣтъ на Мария Магдалина, Иисусъ Христосъ се явилъ въ сжщиятъ день, въ който възкрѣсналъ, йоще на двамата апостоли, по пътя къмъ Еммаусъ, дошълъ на едно съ тѣхъ, безъ да го познаятъ, въ селото и, когато тамъ го познали като прѣчупвалъ хлѣба на трапезата, Той станалъ невидимъ за тѣхъ. Въ сжщата вечеръ Той се явилъ на десетѣтъ свои ученици въ Иерусалимъ и, когато го взѣли (счели) за духъ, Той имъ обърналъ вниманието на рацѣтъ и нозѣтъ си, на плътта и коститѣ си, най послѣ имъ поискалъ даже храна и, като му дали, взѣлъ, ѣлъ прѣдъ тѣхъ. Тома, който не билъ тогава съ другитѣ ученици, не имъ повѣрвалъ на думитѣ за това явявание. Ето защо подиръ осемъ дни, когато всичкитѣ ученици (съ Тома заедно) били събрани, Иисусъ се явилъ помежду имъ, макаръ вратата на стаята, въ която билъ събрани,

да били заключени, и поканилъ Тома (когого Кеймъ кой знае защо, нарича невѣрующъ *гностикъ*) да се увѣри фактически, че е Той сѣщйтъ, чрѣзъ слаганieto ржката си въ рѣбрата Му. Най послѣ Той се явилъ на седмина свои ученици на брѣгътъ на Генпсаретското езеро, направилъ прѣдъ тѣхъ едно чудо и прѣдказалъ за Петра какъ ще умрѣ. За тѣзи явявания на Възкрѣсналиятъ въ каноническитѣ ни Евангелия се намѣрвжтъ малко-много подробни разказвания. Като съставилъ за себе си едно убѣждение, че Иисусъ Христовото възкресение е басня (Fabel) Щраусъ не вѣрва и на разказванията за явяванията на Възкресналиятъ. Но, какъ пъкъ да се обясни вѣрването, че Иисусъ Христосъ е възкрѣсналь? Какъ да се разбержтъ свидѣтелствуванята на апостолигъ за че тѣ сами лично сѣ видѣли Иисуса Христа слѣдъ Неговото възкресение? Щраусъ не срѣща особена мжчнотия и въ рѣшаваннето на този въпросъ, при което той гради своето рѣшение, повидимому, даже споредъ изискванията на науката, възъ основата на несъмнѣннитѣ исторически данни. Прѣди всичко Той*) подлага Евангелическитѣ разказвания на най строга критика, която тѣ, спорѣдъ както мисли той, никакъ не олържжтъ: Спорѣдъ свидѣтелствуванieto на Евангелиститѣ ангелътъ и даже самъ си Христосъ заповѣдвжтъ на женитѣ да отиджтъ въ Галилея, за да виджтъ тамъ Господя, но, какъ е могълъ Христосъ да даде такава заповѣдъ — дума Щраусъ — когато Той въ сѣщйтъ день дваждъ щѣлъ да се яви на своитѣ ученици? Въ Щутгардъ никой нѣма да рѣче иди въ Римъ; тамъ ти ще видишъ папата, ако прѣдполага, че самъ папата ще дойде по напрѣдъ въ Щутгардъ, гдѣто и може да се види. Но, Щраусъ, очевидно, не е обърналь внимание на туй, че дадената на женитѣ заповѣдъ се отнасяла не само къмъ единадесетѣ ученици, али къмъ всичкитѣ братия на Христа що общо, -- поне, въ такъвъ смисълъ само е възможно да се разбержтъ казанитѣ на мироносцитѣ

*) «Das leheniesu», II; § 138.

отъ ангелътъ думи: „Идете кажете на ученицитѣ му и на Петра, че Той *вч* прѣварва въ Галилея (ще отиде прѣди васъ въ Галилея); тамъ ще го видиге (вие т. е. женитѣ и въобще вѣрующитѣ), както ви е казалъ ѿ Самъ.“ И наистина Христосъ се явявалъ на единадесетѣтъ ученици въ Иерусалимъ; а пъкъ на всички вѣрующи въ него въобще, Той се явилъ само въ Галилея. Разказването за явяването на Исуса Христа на своитѣ ученици при Тивериядското езеро, Щраусъ счита за несполучлива компилация, въ основата на която сж загнѣздени разказванията за чудесната ловидба на рибиѣ*) и за вървеннето на Исуса Христа по водата, при което, спорѣдъ навика си, посочва и много, повидимому, сходни между тѣхъ чѣрти: 1) отъ вървеннето по водата: а) и въ единия и въ другия случай сѣдищитѣ въ лодка ученици съглеждатъ Исуса, прѣзъ нощѣта на присѣмнувание; б) и въ двата случая тѣ се боятъ отъ Него; и в) както въ първия случай Петръ иска позволение да дойде при Исуса по водата, тѣй и тука Той се хвърля въ водата; 2) отъ разказването пъкъ за чудесната ловидба на рибиѣ, Щраусъ съглежда такова голѣмо сходство, щото почти го счита за повторение на това разказване. Струва ни се, че е досущъ излишно да прѣписваме другитѣ възражения на отрицателната критика, които стоятъ йоще по ниско отъ току що посоченитѣ отъ насъ. Неможе да има никакво съмнѣние за това, че тѣзи възражения се прѣписватъ отъ Щраусъ не за туй, че той се е убѣдилъ какво тѣ сж истински, ами съ досущъ друга (отстранена) цѣль, т. е. за да даде макаръ каква годѣ отрицателна основа за своето възрѣние на факта на Христовото възкресение и на Евангелскитѣ разказвания за него.

Сега нека видимъ какъ рѣшава Щраусъ въпросътъ за възкресението на Исуса Христа отъ къмъ *положителната* страна, т. е. какъ „една проста басня“, — *λῆρος γυναιχῶν* — е могла да се облече въ формата на историята (да стане цѣла история), по каквъвъ на-

*) Strauss, «Das lehen jesu» 1874 г. стр. 413.

чинъ цѣлнѣтъ ликъ на апостолитѣ и другитѣ вѣрующи е могълъ да се изстѣпа като свидѣтель за никога несществувалицѣ явявания¹⁾. За да бѣде пашълно безпристрастенъ, за да състави своето въззрѣние на основание само едни несъмненни данни, Щраусъ най на прѣдъ изслушва свидѣтелскитѣ показания. Рѣдицата на тѣзи показания у него повежда отъ ап. Павелъ²⁾, като най прѣвъ по врѣме и като най почетенъ по изложение разказвачъ. Но Павелъ се е наблѣгналъ само на прѣданието: каквото той разказва, него той е само чувалъ отъ другитѣ³⁾. Не познатъ съ похваткитѣ на единъ ученъ историкъ, неумѣяйки да отличи историческата истина отъ лѣжата, той все пакъ толковъ по лесно повѣрувалъ всичко, що му било съобщено отъ другитѣ, че той самъ видѣлъ да му се явява на небото Христосъ. Но това послѣднѣто обстоятелство, спорѣдъ както мисли Щраусъ, може да се поясни не инъкъ, освѣнъ съ визионерното състояние на самага Павла. А пакъ Павелъ поставя явяванието нему Христа на рѣдъ съ всички други явявания, станали наскоро слѣдъ възкресението Христово⁴⁾. Изводътъ е разбиратенъ: всичкитѣ явявания из Иисуса Христа Щраусъ пояснява съ визионерното състояние на другитѣ очевидци⁵⁾. Ей отъ кждѣ била произлѣзла вѣрата въ възкресението на Иисуса Христа, спорѣдъ мнѣнието на ученийтъ критикъ. О сжщо такова мнѣние се придържатъ и другитѣ прѣдставители на отрицателната мисль, оправдавайки го съ съотвѣтствующе тълкование на Евангелскитѣ разказвания. Всичкитѣ обикновенно захващѣтъ (спорѣдъ поведи кракътъ на свойтъ учитель) съ разглѣжданието на посланията на ап. Павла, като на най древенъ писателъ, който по точно отъ другитѣ пояснява происхождението на вѣрата въ Възкръсналицтъ. Посочватъ съ прѣстъ на неговата нервозна построеность, на неговото страстно

¹⁾ Сравни Straus, „Das Leben Jesu“ 1874 г., стр. 304—310.

²⁾ „Das Leben Jesu“ 1894 г. стр. 290.

³⁾ Пакъ тамъ.

⁴⁾ „ „ „ стр. 299

⁵⁾ „ „ „ 298, 390—304 и 309.

душевно безпокойствие и на умразата му къмъ Християнитѣ, отъ друга страна — на твърдата (здрава) увѣренность на Християнитѣ въ истинността на тѣхнитѣ вѣрвания (че тѣхнитѣ вѣрвания сѣ истинни), на тѣхната кротостъ и други такива каквини на най първата църква, и из този контрастъ изведнѣжъ възможността на екстазѣтъ, въ който се е намѣрвалъ Павелъ по пътя къмъ Дамаскъ⁶⁾. Отъ Павла прѣминуваѣтъ къмъ другитѣ апостоли и очевидци на явяванията Иисусъ Христови слѣдъ Неговото възкресение. Безъ съмнѣние — казватъ критицѣтъ — тутакси слѣдъ катастрофата (т. е. слѣдъ осжжданието, разпѣвяването и смъртъта на Христа) Иисусовитѣ послѣдователи се намѣрвали въ едно състояние на възбуденныйтъ (gesteigerten) нервень животъ. Мнозина отъ тѣхъ, като напр. Петъръ и Магдалина¹⁾ явно билѣ наклонни къмъ галюцинации. Несъмнѣнно било сѣщо и това, че, щомъ си спомняли за личността на свойтъ учитель и бидѣйки твърдѣ увѣрени въ Миссиянското Му достоинство, тѣ разбирали Неговата смъртъ не като „едно слизание въ царството на сѣекитѣ“, ами като „влѣзване къмъ Бога“, като постиганието на величието.

(Слѣдва).

⁶⁾ Тамъ тамъ, стр. 290, 303—304.

¹⁾ Das leben jesu 1874 г. стр. 309.

Изъ нашия църковенъ животъ.

Слѣдъ лѣтната ваканция св. Синодъ се наново събира за продължение на засѣданията си и наново църквата ни ще бѣде щастлива да нарѣди нѣкои свои работи.

Между другитѣ спасителни мѣрки земени прѣзъ миналата сессия на св. Синодъ за успѣхътъ на църковното ни дѣло, е и тази, гдѣто се даде едно правилно направление на нѣкои отъ Екзархийскитѣ дѣла, които, по вънкашни обстоятелства, въ нѣкои отношения куцаха, и още, че духовната Семинария въ Цариградъ и Самоковското Духовно Училище се поставиха въ пѣтътъ на желаемия успѣхъ. Както едното, тъй и другото радва искреннитѣ православни сърдца и ги кара горѣщо да желаятъ продължението на тази мѣрка.

При всичко, че нашата църква продължава да работи своята работа както трѣбва, при всичко, че слѣдствията на безукоризнената и дѣятелностъ и въ отношение, специално, къмъ църковната ѣ сфера и въ отношение къмъ отечественнитѣ ни интереси, се пакъ у насъ се явяватъ личности, които по нейнъ адресъ, сегизъ-тогизъ, се искаватъ неправо. Тѣй стана и напоследъне съ дѣлата на Екзархията. Излезнаха личности, които искаха толковъ криви нѣща, щото челоуѣкъ се чудеше какво да мисли за тѣхъ: да ли сѣтъ сѣщински българе, или, българе, но служащи на чужди богове. Тѣзи личности не изпусаха и изъ умытъ си да не попушнатъ тукъ, тамъ, че и въ самата църква имало цѣпенъе—едно желание срѣщу друго, като заключаваша това съ желанието на незнамъ кого си да се замѣсти Н. Бл. Екзархътъ съ друго лице! Но и туй пушнение на тия българе—многожелници не е нищо друго, освѣнъ зложелание, или пакъ работа за съсипване на всичко направено до сега. До колкото

ние знаемъ нашата църква, въ лицето ва свойтъ представители е работила винаги туй, което самитѣ интереси на църквата изискватъ и което за народътъ и отечеството ни е полезно. Въ нея не е имало и нѣма да има цѣпенѣе — едно желаніе срѣщу друго и нито пакъ може да има, защото нейнитѣ принципи сж божественни, а не чловѣчески, а слѣдователно и не се измѣлватъ съ никакви оправдания или извинения.

Но вне неможемъ да не прибавимъ тукъ и това, че у насъ, но вѣнъ отъ оградата на църквата, има хора, които силно желаятъ църквата да бѣде именно такава, за каквато често пѣти тѣ обичатъ да я прѣдставляватъ. Има казваме, хора, които желаятъ да иматъ църквата въ рѣцѣтъ си и спорѣдъ нуждата имъ да я употребляватъ, за която цѣль. трѣбва да признаемъ, тѣ сж доста работили. Но каквото и да е било и да бѣде тѣхното желаніе, намъ се струва, то нѣма да се постигне, защото въ нашата църква нѣма почва за такова растение, а при това, ако е и било нѣкогашъ такова донасяно отъ вѣтрищата и израствало на нейната почва, неговата бодливостъ е вече испитана и то постепенно се искоренява и изхвърля на вѣнъ. И за утѣшение на добритѣ синове на нашата църква ние ще кажемъ, че тя е въ пѣтътъ за скорото избавяване отъ всички тия нейни благодѣтели, които като сж се таили въ пазвата ѣ, гризли сж тѣлото ѣ неусѣтно.

Въ русската църква тази година е станалъ *мисионерски съборъ* въ гр. Казанъ, на който сж били рѣшени твърдѣ важни въпроси по распространението на словото божие и запазванието християнствѣ отъ сектанскитѣ проповѣди. Между по важнитѣ въпроси, разисквани на този съборъ билъ и този: какво да се прави съ дѣцата на тия родители, които отстѣпятъ отъ вѣрата на прѣродителитѣ си — да се оставятъ ли родителитѣ имъ и тѣхъ да вѣвлечатъ въ своето заблуждение, или да се направи нѣщо за тѣхното избавление. При това било iskazano желаніе, щото гдѣто имло сектанти, да се образувтъ отъ православнитѣ

християни дружества за противодѣйствиe на лъжливитѣ проповѣдници. Както въпросътъ, тъй и туй желание направо могатъ да бждатъ приспособени и на насъ въ отношение на ставающето у насъ отъ протестанти, католици и други безбожници. Тѣй, напримѣръ, нѣкои родители и у насъ сж ставали протестанти, а слѣдъ тѣхъ сж вървели и дѣцата имъ, тъй като не е имало кой да помисли за тѣхъ. Явява се въ нѣкое село, или градъ нѣкой протестантинъ и съ проповѣдъта си отблъснува единъ двама членове отъ православното общество, но никой нѣма кой да повлияе на отблъснатитѣ, кой съ примѣрътъ си да покаже, че проповѣдникътъ е разбойникъ, като да му е тъй рѣдътъ.

Съставяването на дружинки съ цѣль за противодѣйствиe на разни лъжливи проповѣдници е прѣважно и прѣнеобходимо и за насъ и ние отъ душа и сърдце би желали да се намѣреше у насъ, поне, единъ свѣщенникъ, който да устрои туй въ енорията си. У насъ се скитатъ всѣкакви лъжливи проповѣдници, у насъ е всѣки учителъ на злото и всички се оплакваме, че вѣрата и нравственостъта ни отпадатъ отъ день изъ день, за това велика похвала отъ хората и награда отъ Бога ще получи този църковно—служителъ, който би устроилъ въ своята енория подобна дружина, ако ще би, на пръвъ пжтъ, само и отъ трима членове. Тази дружинка изъ сетнѣ би се погрижила и за оние дѣца, които би отимали нещастieto родителей имъ да измѣнятъ на вѣрата си.

Тази година руската църква постигна голѣмо нещастие—прѣстави се казанския Архиепископъ, който бѣ единъ отъ високоученитѣ и отлични руски Архипастири. Но съ тази загуба на руската църква, губи и цѣлата православна църква, защото покойний бѣ единъ виденъ нейнъ общъ стълпъ и съ горѣща прѣданность работеше на общото поле.

Четвъртия интернационаленъ старокатолически конгрессъ, станалъ т. г. въ Виена, завърши своитѣ засѣдания на 22 Августъ. На този конгрессъ присѣдству-

ваха този път прѣдставители отъ всичкитѣ църкви, между които видно мѣсто заемаха прѣдставителитѣ на светата Православна църква. Отъ страна на св. правосл. руска църква сж били прѣдставители слѣдующитѣ високо-образовани лица: Протопрезвитеръ и духовникъ на руския царъ и царица И. Янишевъ, протоиерейтѣ: А. Малцевъ, Т. Кардасевичъ, Аненковъ, Генералъ лейтенантъ А. Кирѣевъ, д. с. с. А. Поповицкий—редакторъ—издатель на сп. „Руский Паломникъ“, и професоритѣ М. Красношенъ и А. Киренский.

Отъ страна на сръбската църква: епископъ Никаноръ Ружичичъ и Архимандритъ Иларионъ Весичъ, директоръ на сръбската гимназия въ Скопие. Последния се явилъ на конгресътъ отъ страна на Македония, за което ималъ и прѣпоръчително писмо отъ Митрополита Михаила, при всичко, че сърбитѣ нѣматъ никакво духовно вѣдомство въ тази най много раздирана по настоящемъ отъ тѣхъ страна.

Отъ разнитѣ рѣчи и бесѣдования, казани на този конгресъ се изважда това приятно заключение, че старокатолицизмътъ успѣва и къмъ съединението на църквитѣ се прави по една стъпка напредъ. Тукъ се постепенно изважда на пазаръ всичката гнилоа на папството и злоуботрѣбленията на протестанството отъ една страна, и отъ друга се открива дебелиа завѣса за свѣтлината на светата Православна църква, къмъ която вече иматъ обърнати погледитѣ си всички стремящи се къмъ истинната.

4. *Конгресътъ на сиониститѣ* е другъ единъ конгресъ, свиканъ прѣвъ м-ць Августъ т. г., но отъ съвършенно други хора и съ съвършенно други цѣли. *Сионисти* се наричатъ тие евреи, които искатъ да собератъ отъ цѣли свѣтъ въ едно еврейския народъ, койго даже да си има и свое царство. За това нѣщо тѣ работятъ отъ дълго врѣме, но, благодарение на Херцла—единъ въодушевенъ въ еврейството еврейнъ дѣлото на сиониститѣ е доста напреднало и ето тѣ сега и направиха конгресъ, на който сж взели важни рѣшения за осъществяване на своята цѣль. Между другото на този

онгресъ е било рѣшено, като се сгруппирва постепенно еврейския народъ въ едно — което е трѣбвало да става въ Палестина съ засѣляване тамо евреѣ, да се издирватъ срѣдства за откупуване тѣзи страна отъ Турция и тогава вече да се положи начало на еврейското царство. Въ туй направление и работятъ сиониститѣ — издаватъ вѣстници и списания, поддържатъ училища и на всеѣждѣ палестинската идея се проповѣдва

Но това стрѣмление на евреетѣ трѣбва да се счита за особено знамение на врѣмето, защото главната, скритата, цѣль на сиониститѣ неще да бѣде друга, освѣнъ да оборатъ християнството — богочеловѣка — Христа и Неговото домостроителство. А за това гѣ трѣбва да държатъ здрави надѣжди, защото съ своя богъ — мамоиа какво неправагъ тѣ днесъ въ челоѣчеството, особено въ християнскитѣ държави? Едно врѣме покойний епископъ Мартенсенъ се провиняваше че евреетѣ сж завладѣли днесъ даже и всемирната литература заедно съ нишкитѣ на политиката, а подиръ него руския еврейнъ Прилукеръ държеше публични сказки, съ които доказваше, че Еврейството е, което ще спаси челоѣчеството, а сега за сиониститѣ не ще остане друго, освѣнъ да очакватъ изпълнението на надѣждитѣ си.

Но Православното свѣтло слънце, по Божие усмотрение, и тукъ съ своитѣ свѣтли лъчи въ лицето на своитѣ чада, нѣма да остави убийцитѣ на Господа на ново да Го распиятъ и да тъпчатъ облетата еднажъ съ кръвта му земя.

¶ Науката, която се изуча въ западна Европа, всичко друго дава на челоѣка, но не и да го направи нравствененъ, при всичко, че за това у насъ най малко се мисли. Казало се единъ път у насъ, че челоѣкъ става ученъ само ако отиде нѣйдѣ по западна Европа да се учи, и отиватъ ли, отиватъ тамо, пакъ като се врънатъ никой и немисли да види какви се връщатъ тия западни учени, какви сж тѣ въ нравственио отношение и въ какво могатъ да ползватъ народътъ си. За

това у насъ никой и немисли, но въ самата западна Европа хората мислятъ другоаче—тамо даже майките сж се замислили за своитѣ рожби. По това ето какво срѣщаме въ чуждитѣ вѣсници.

В. „Листокъ, издаванъ въ г. Унгваръ, въ единъ отъ послѣднитѣ си броеве пише, че 50.000 майки въ Германия подали едно прошение на професоритѣ въ германскитѣ университети, съ което като посочватъ, че професоритѣ и изобщо учителитѣ необръщатъ никакво внимание на нравственоста на младежитѣ, казватъ, че дѣцата имъ отъ день отъ день се развращаватъ и падатъ се по надолу и по надолу. „Ние вече нѣмаме значение прѣдъ очитѣ на дѣцата си, казватъ майките, защото нашитѣ наставления, съвѣти и молби посрѣщатъ противодѣйствиия отъ страна на учителитѣ.

Гдѣ е правдата? гдѣ е по добръ! — Младежтъ да отличи, неможе и се увлича отъ най вѣдното безъ да мисли за сетнинитѣ и . . . развратния животъ и пиянствата въ младото вѣме косятъ силитѣ въ срѣдния възраст и внасятъ въ семействата страшни болѣсти, които минаватъ на дѣцата, на женитѣ и съсипуватъ даже внуцитѣ. Ние не искаме мъжетѣ на дъщеритѣ, синоветѣ ни, да сж болни, да внасятъ безчестие въ семействата, въ които влизатъ подъ покривтъ на любовта, приятелството, занятията, като господаре и подчинени. Ние се обръщаме къмъ васъ съ молба“.

Отъ тия думи на 50-тѣ хиляди германски майки най ясно се вижда на каква наука ще се учатъ нашитѣ синове и дѣцата, които ние испращаме въ Западна Европа да се учатъ.

КНИГОПИСЪ.

Законъ Божий съ славянско четение за III и IV отдѣление (I и II отдѣление на срѣдния курсъ). Съ 22 и 15 образи. Наредилъ споредъ програмата Т. В. Брѣсковски. Пловдивъ. Издание и печатъ на Хр. Г. Дановъ 1897. Стр. 68 и 54. Цѣна 50 и 60 ст.

И другъ пѣтъ сме разглѣждали въ страницитѣ на „Български Цър. Пр.“ учебници, прѣдзначени

за изучаване Законъ Божий въ отдѣленията на нашитѣ училища. Учебниците, на които заглавието привѣждаме по горѣ, както виждатъ читателитѣ, сѣ напечатани тая година и иматъ първо издание. И по-прѣди ние сме посочвали на съществени нѣкои недостатѣци, които се срѣщатъ въ досега издаденитѣ учебници, нъ засѣмаление зинтере ованитѣ отъ печалба съставители и издатели не сѣ обѣрижли внимание на тѣзи бѣлѣжки. Добръ би било поне компетентнитѣ власти да обѣрнехъ потрѣбното внимание върху тоя отъ голѣма важность въпросъ и, да не пропусчатъ да бѣдѣтъ печатани книги, които повтарятъ същитѣ недостатѣци, които се срѣщатъ въ по-рано издаденитѣ учебници. Че съставенитѣ учебници отъ г. Т. В. Прѣсковичи не прѣдотвѣзватъ нѣкакво подобрение въ никое отношение отъ учебницитѣ, издадени до сега по тоя прѣдметъ, вижда се отъ слѣдующето: а) г-нъ съставителя ни казва, че учебника му билъ нареденъ споредъ програмата, а въ какво именно е съгласенъ негова учебникъ съ програмата -- не може да се разбере. Най-новата програма, издадена отъ Мин. на Невродното Просвѣщение, е отъ 1894 г. Въ тая програма на страница 5 и 6 е помѣстено какво именно трѣбва да бѣде прѣминажто по прѣдмета законъ Божий въ трето и четвърто отдѣление на нашитѣ училища. Споредъ тая програма въ III отдѣление трѣбва да се изучи такъвъ материалъ: молитвитѣ: „прѣблагій Господи“ и „Царю небесній“ и расказитѣ: „Иосифъ въ Египетъ и Мойсей. Излизанieto на Евреитѣ отъ Египетъ. Десетѣтѣхъ заповѣди Божий. За сошествiе на Св. Духа“ и притчитѣ: „за сѣяча, за милосърдния царъ, безсърдечния лихоимецъ, за блудния с-нъ, за Богатия и за Лазаря и за добрия Самарянинъ“. Г-нъ съставителя освѣнъ този материалъ е вмѣжнѣлъ още цѣли 21 § безъ да укаже какво го е подбудило и защо е направилъ това. Ако програмата на Мин. прѣдлага малко материалъ за изучаване въ III отдѣление, съставителя трѣбваше да каже въ едно малко прѣдисловие — отъ два три реда. Понеже такова нѣщо нѣма въ учебника, то ра-

ботата изгледва просто така, че за въ нашитѣ основни училища какъвъ материалъ трѣбва да бѣде прѣминатъ това зависи отъ възгледа на съставителя на учебниците, а не отъ програмитѣ издадени отъ надлежнитѣ власти.

б) Въ министерската програма стои притчата за добрия Самарянинъ, а въ учебника е изпуснатата — за какво е направено това? не се знае.

в.) Такова съответствие на учебника съ програмата се срѣща и въ учебника, съставенъ за IV отдѣленне.

г). Въ учебника отъ IV отдѣление се срѣща единъ такъвъ курioзъ: въ министерската програма на страница 6 вижда се по погрѣшка е казано „разслаблениятъ въ общата купель“, а г. съставителятъ намѣсто да поправи думата „обща“ и да ѝ замѣсти съ думата „овча“, както е казано въ Евангелския разказъ, той оставилъ пакъ сѣщата дума „обща“.

д). Съставителя като помѣстилъ разкази, които програмата не прѣдвижда за въ IV отдѣление, необяснимо по какви съображения подиръ разказа за тайната вечеря е помѣстилъ кратки понятия за таинствата послѣ това понятие за седемтѣхъ Вселенски Събори слѣдъ това — понятие за символа на вѣрата и обяснението му; подиръ това вече още по-необяснимо помѣстятъ историята за распространението на християнството. Прѣди да се говори за таинствата и Вселенскитѣ събори, естествено е, че трѣбваше да се говори по-напрѣдъ за распространението на Християнство, съставителя направилъ противното.

е). Колкото се отнася работата до гладкостта разбираемостта на езика, отбѣлѣзваме, че той не само не е по-горѣ отъ другитѣ учебници по този прѣдметъ, нѣ е значително по-грапафъ и мъченъ за разбиране. Така въ учебника за III отдѣление на стр. 4 четемъ слѣдующето: „Авелъ принесълъ жъртвата си съ чисто сърдце и съ вѣра въ Бога, а Кайнъ — безъ сърдце и безъ вѣра“. „Това нѣщо много докриявало на Кайна, и още тогава чертитѣ на лицето му се измѣнили отъ злоба, и турилъ на ума си да уби“.

брата си Авелъ“. На стр. 6: „потомцитѣ на Ноева синъ Хама, за да спрѣтъ спрѣсканieto на хората и да покажѣтъ своето надмощие, съгласили се и пр.“ На стр. 11: „Баща му, ако и да не оставилъ безъ внимание тоя значителенъ сънъ и пр.“ Тѣзи сѣ прѣдложения земени случайно, безъ да сме ги дирили нарочно. Като ги прочете чловѣкъ и като познава силитѣ на дѣцата отъ III и IV отдѣления не може да не се попита, до кога ще се злоупотрѣбѣва съ учебницитѣ?

18 IX 1897 г.

Великинъ и Искринъ.

СМѢСЬ.

Гостинницитѣ (хотелитѣ) въ Америка сѣ най-големитѣ здания. тѣй напимѣръ рѣдко може чловѣкъ да види тамъ хотелъ по малѣкъ отъ по 10—15 ката високи и съ по 600—800 стаи. Въ тия хотели се качватъ на горнитѣ катове съ юфтове и то толкова бързо, щото едвамъ успѣва чловѣкъ да издѣхне единъ пѣтъ.

Въ всѣки катъ има по една дупка, къдѣто ви можете да пустнете писмото си и то по особенъ каналъ ще спадне долу въ общата кутия. Като сѣдите на креватѣтъ си, до васъ има циферблатъ съ стрѣла, на който има написани около десетина различни думи. Стига само вие да докарате стрѣлата на една отъ тия думи и да налегнете копчето, и вашето желание ще се изпълни изведнѣжъ, ама каквото и да бѣде то. Всичкитѣ стаи иматъ по отдѣлна ванна и стая за тоалетъ. Въ всѣка стая има прокарана вода студена и топла и съ послѣдната можете да се ползвате даже нощно врѣме. Нервитѣ се успокояватъ, вие нечувствувате никаква тѣжина, защото нѣмате никаква грижа и вамъ се струва като лежите на креватѣтъ, можете да прѣвърнете цѣлия свѣтъ.

На всѣкадѣ има електричество. Общитѣ салони, читалната зала и ресторантѣтъ сѣ прѣко—мѣра рос-

кошни. За чистотата нѣма какво да се каже, защото тя на всеѣкадѣ господарува.

На послѣднѣ врѣме има направена една гостилница въ гр. Нью Йоркѣ отъ милионерѣтъ Астрмъ подъ названиее „Валдорфъ“, на името на неговото село въ Холландия, която е надминала всичкитѣ други гостилници. За нея сж похарчени десетѣ милиона доллари.

Происхождението на брадата. Извѣстния ученъ Брантъ, който отъ нѣколко врѣме на самъ се занимавалъ съ въпросѣтъ за происхождението на брадата е дошълъ до слѣдующето интересно заключение. Той не е съгласенъ съ Дарвина, който казва, че хората въ най-старо врѣме сж имали на лицата ~~си~~ косми както мъжегѣ, тѣй и женитѣ, а напротивъ казва, че космитѣ сж се появили сѣтнѣ въ борбата за съществувание. Брантъ казва, че брадата и мустацитѣ сж се появили сѣтнѣ подъ влиянието на приспособяванieto на организмѣтъ за запазване отъ студѣтъ и настигката. А тѣй като отъ начало сж починали мъжетѣ да водятъ борба за съществувание, то и на тѣхъ най-напрѣдъ се появила брада и мустаци. На основание на тази теория и женитѣ, които въ послѣдно врѣме сж начинали да водятъ борба за съществувание, до послѣ ще обраснатъ съ бради и мустаци, каквито вече въ ново врѣме и почевагѣ да се явяватъ.

които по случая бѣха у мене въ туй врѣме, когато ми пристигнаха тия неприятни писма. Азъ мисля, че съ туй ще изпълня азъ и длъжността на приятель, съгласно общианieto ми и съ братския си съвѣтъ ще спомогна на твоя умъ правилно да сѣди, който е умеренъ отъ настоящитѣ обстоятелства. Моля благолюбивата твоя душа да приеме, безъ прѣпиране, този съвѣтъ, който прѣдлагамъ съ чувство на благоговѣние къмъ Бога и любовъ къмъ тебе за утвърждение мирътъ на Църквата. Прѣдлагамъ го не единъ азъ, но и всички епископи, които, както азъ казахъ, бѣха при мене, — моя господинъ боголюбивѣйшии Архелай и съ него намиращитѣ се Апригний, Теодоритъ, Шладъ, Мелетий и Макарий, който, но божията благодать, не отколѣ стана настоятель на Лаодикийската Божия Църква. Всичкигъ, като се ягко държатъ о учението на Църквата, и съгрѣяни, както и азъ, отъ любовта къмъ тебе, молятъ те, владыко, да покажешъ покорностъ, като вникнешъ въ съдържанието на тии писма, на които силата е по страшна отъ буря: тя не ще възмути, не ще растревжи, ако бѣдемъ отстъпчиви, не ще обори, ако поченемъ да и се противимъ. Като считаме твоего дѣло за свое, ние искаме да ти прѣдложимъ този съвѣтъ: приеми го благодушно, и не гледай на туй, ако нѣкой отъ недоброжелателитѣ намъ почене да ти съвѣтва да неаришъ туй дѣло, ти врѣди и на себе си и на всичката Църква. Благоволи, моля те, въ отговоръ на това писмо да кажешъ, какъ ти мислишъ за туй, или по добръ начинъ не туй, що ти мислишъ, а туй, що служи за добро.

XXII.

Послание на Кирилла, епископъ Александрийскій, до Нестория за отлъчението.

Кириллъ и съборътъ, събранъ въ Александрия отъ египетското окръжие, на Нестория благоговѣйшии и боголюбезвѣйшии съслужители, желаятъ о Господѣ всекакво благо. І. Подиръ туй, отъ като Синаителъ ясно говори: *иже любитъ отца, или матеръ*

паче Мене, нѣсть Мене достоинъ: и иже любимъ сина, или дщерь паче Мене, нѣсть Мене достоинъ (Мат. 10, 37), какво сме длѣжни ние да прѣтърпимъ, отъ които твсе благоговѣйство изисква любовь къмъ себе повече, отколкото къмъ Христа, Спасителя на всички? Кой ще може да ни помогне въ сѣдния день? Или какво оправдание ще намѣримъ за себе си въ толкозъ дългото мѣлчавие при твоитѣ злохуления Христа? Ако бѣше ти, имайки такива мисли и учение, врѣдилъ само на себе си, то ние щѣхме да се грижимъ по малко. Но тъй като ти си съблазнилъ Църквата и си распространилъ въ народътъ подквасата на необикновена и чужда ересь, и книгитѣ на твоитѣ тълкувания сѣ распрѣснати не само тамо, но и на всѣкъ: то какво още може да бѣде достаточна причина за да мѣлчимъ? Или какъ неволно не си припомнимъ Христовитѣ думи: *не мислите, яко приидохъ воврещи миръ на землю, но мечъ. Приидохъ бо различити челоуѣка на отца своего, и дщерь на матеръ свою.* (Мат. 10, 34, 35). Понеже, когато искривляватъ вѣрата, тогава се губи уважението къмъ родителитѣ, като отживѣло и неоснователно, прѣкратява се и законътъ на любовта къмъ дѣцата и братията, и най сетнѣ смъртта за благочестивитѣ става по приятва отъ животътъ, да, спорѣдъ Писанието, *по добро възкресение ще сполучатъ* (Евр. 11, 35).

П. И тъй, ето заедно съ светия съборъ, събранъ въ великия Римъ, подъ прѣдсѣдателството на светѣйшия и благочестивѣйшия братъ и съслужителъ нашъ епископъ Келестимъ, ние се обръщаме къмъ тебе съ трето вечъ послание и единодушно те съвѣтваме да се оставишъ отъ това лѣжливо и искривено учение, което ти измислювашъ и распрѣскашъ, а вмѣсто него да изберешъ правата вѣра, отъ начало прѣдана на църквитѣ отъ Светитѣ апостоли и евангелисти, които сѣ били очевидци и служители на Слово-то (Лук. 1, 2). Ако твое благоговѣйство не направи туй до срокътъ, назначенъ въ посланието на поменѣтия

---

1) Въ Цариградъ.

святѣйший и благочестивѣйший братъ и съслужитель нашъ, епископътъ на римската църква Келестина, то знай, че ти нѣмашъ никакво съобщение съ насъ, нито мѣсто или честь между Божиитѣ священници и епископи. Защото ние не можеме да оставаме немарливи, когато църквитѣ сж тѣй размутени, народътъ съблзненъ, правата вѣра се тѣпче и ти разгонвашъ стадото, ти, който си длъженъ да го пазишъ, ако бѣше като насъ, здраво обичалъ правата вѣра и строго слѣдвающъ благочестието на светитѣ отци. А съ всичкитѣ миряне и клирици, които твое благоговѣйство е отлжчило или низложило за вѣрата, ние всички се намираме въ общение. — защото неправедно е да се подлагатъ на твоитѣ тѣжки прѣсѣди тия, които знаятъ да мислятъ православно, защото тѣ сж поченали да ти противорѣчатъ съ добра цѣль. Това сжщето ти си обявилъ въ посланието си, испратено отъ тебѣ на святѣйшия епископъ на великия Римъ и нашъ съепископъ Келестина. Впрочемъ, недостатъчно ще е туй, щото твое благоговѣйство само да исповѣдате съ насъ символътъ на вѣрага, изложена нѣкогашъ, въ Святый Духъ, отъ святия и великия съборъ, който билъ събранъ, спорѣдъ обстоятелствата, въ Никея; защото ти си го разбралъ и изяснилъ неправилно, и даже искривено, макаръ на думи и да исповѣдвашъ тѣй, както е той изложенъ, — а трѣбва, щото ти писмено и съ клѣтва да исповѣдашъ, че ти проklinяшъ злочестивото и гнусно свое учение, и ще мислишъ и учишъ тѣй, както и всички ние, западни и источни епископи, учители и водители на народитѣ. А що се относи до посланията, писани до твое благоговѣйство отъ александрийската църква, като съставени правилно и безукорно, то съ тѣхъ е съгласенъ светия римский съборъ и ние всички. При настоящето свое послание ние приложихме туй, що трѣбва да се държи и на що да се учи, и туй, отъ що трѣбва да се отбѣгва. Ето вѣрата на католическата и апостолска Църква, въ която сж съгласни всичкитѣ православни епископи, западни и источни.

III. Вѣруваме въ Единаго Бога Отца, Вседержителя, Творецъ на всичко видимо и невидимо; — и во

единого Господа Иисуса Христа, Сина Божия, единородного, рождень отъ Отца, т. е. отъ сѣщности на Отца, Бога отъ Бога, Свѣта отъ Свѣта, Бога Истиннаго, отъ Бога Истиннаго, рождень, не сътворень, единосѣщенъ на Отца, чрѣзъ когото е всичко произлезнало както на небето, тѣй и на земята, заради насъ чловѣцитѣ и заради нашето спасение слезълъ, възплотилъ се, възчловѣчилъ се, страдалъ и възкрѣсналъ въ третий день, възлезълъ на небето и грядущъ да суди живитѣ и мъртвитѣ; — и въ Духа Святаго. А тия, които говорятъ, че е било врѣме, когато не е имало Сина, че Той не е сѣществувалъ до рождението, и е произлезълъ отъ несѣщаго, или тия, които утвърдяватъ, че Синъ Божій има битие отъ друго сѣщество или сѣщностъ, и че Той подлежи на прѣврѣщаніе или е измѣнливъ, такива католическата и апостолска църква прѣдава на анатема. Като слѣдваме въ всичко на исповѣданието на светитѣ отци, което е постановено подъ ръководството на говорившия въ тѣхъ Духъ Святій, като разгледваме строго цѣлѣта на съдържачитѣ се въ него мисли и като вървимъ като по царски пътъ, ние казваме: самото единородно Божие Слово родено отъ самата сѣщностъ на Отца, истинний Богъ отъ истиннаго Бога; Свѣта отъ Свѣта, чрѣзъ коего е получило битие всичко, що е на небето и на земята, заради нашето спасение слезнало (отъ небесата) и уничиживше се, възплотило се и възчловѣчило, т. е. като приело плѣть отъ Свѣта Дѣва и като (я) усвоило на себе отъ самото зачатие, прѣтърпѣло нашето рождение и произлезнало отъ жена чловѣкъ, безъ да губи туй, що е било, т. е. Богъ по естество и по истина. Но ние не говориме ни туй божемъ плѣтьта се е прѣобърнала въ естеството на Божеството, нито туй божемъ неискazanното естество на Бога слова се е измѣнило въ естеството на плѣтьта. Понеже то не подлежи на прѣврѣщаніе и измѣнение, но, спорѣдъ Писанието, всекога прѣбивава съвършенно сѣщето (Евр. 13, 8). Като станало видимо и бидейки още младенецъ въ пелени, То, като Богъ, и въ нѣдрата на родившата Дѣва напълнявало всичкото творение и сѣдѣло съ ро-

дившия Го. Понеже Божеството нѣма ни количество, ни величина и не търпи никакво ограничение.

IV. Като исповѣдваме, че Словото се е съединило съ плътта ипостасно (*καθ' ὑπόστασιν*), ние се покланяме на Единия Синъ и Господъ Исусъ Христосъ и въ този случай ние не разлагаме по части а не разлучаваме чловѣка и Бога, особено когато тѣ сж съединени помежду си не съ единството на достоинството и произволението (защото това е празнословие, и не друго нѣщо); не наричаме Христа отдѣлно Слово, съще отъ Бога, и също Христосъ отдѣлно отъ другия същъ отъ жевата. но признаваме само единъ Христосъ Слово, съще отъ Бога Оца, съ собственна Негова плътъ. Защото тогава То по чловѣчество е помазано (отъ Св. Духъ) макаръ на достойнитѣ да получатъ само дава Духътъ, и *дастъ не въ мѣру*, както казва блаженный Евангелистъ Иванъ (3, 34.). Ние не говоримъ и туй, гдѣто Словото, съще отъ Бога, е обитавало въ роденното отъ Свѣта Дѣва, като въ обикновенъ чловѣкъ, за да не прѣдставятъ Христа Богоносенъ чловѣкъ. Защото макаръ Словото и да е обитавало съ насъ (Ив. 1, 14), но е казано, че въ Христа е обитала тѣлесно и всичката пълнота на Божеството (Кол. 2, 9). А ние съдържаме въ мисълта и опрѣдѣляваме, че Словото, като станало плътъ, обитало въ Христа, но никакъ не тѣй, какъ се говори, че е обитало То въ светиитѣ; но, като станало едно съ чловѣческото естество въ ипостасното битие, и като не се прѣвърнало въ плътъ, Словото урѣдило такова живѣлище, каквото, може да се каже, има душата на чловѣка съ своето собствено тѣло.

V. И тѣй единъ е Христосъ и Синъ и Господъ, но не тѣй, ужъ, че чловѣкъ има съюзъ съ Бога по единение съ Бога въ достоинството или въ волята. Понеже равното достоинство още необъединява естествата. Напримѣръ, Петъръ и Иванъ по достоинство сж равни единъ на другъ, като апостоли и свети ученици, но двамата не сж едно. Ние не разбираме начинътъ на съюзътъ нито като приложение, защото това не стига за единението на естествата, нито като съгласие на свойствата, ни подобне на насъ, като се прилѣпяваме

до Господа, спорѣдъ Писанието, биваме *единъ духъ съ Него* (1 Кор. 6, 17). Ние дѣже отбѣгваме името *сгюзъ* (συναρξίας), като немогѣще достаточнo да искаже *единение* (ένωσις). Словото, сжще отъ Бога Отца ние не наричаме Богъ или Владика Христа, за да не разсѣчемъ пакъ на двѣ Едного Христа, Сина и Господа, и като Го правимъ Богъ и Владика на Самаго Себе, да не попаднемъ на злохуления. Защото Словото Божие какъто ние вещь по прѣди казахме, като станало едно съ плътта ипостасно, е Богъ на всичко и господарува надъ всичко, и Самъ за себе си Той нито е слуга, нито Господарь. Да се мисли и говори по такъвъ начинъ е глупиво и нечестиво. Наистина Той нарича Отца свой Богъ, макаръ самъ по естеството е Богъ и (ражда се) отъ Неговата сжщность: но ние знаеме, че като прѣбивавалъ Богъ, Той станалъ и чловѣкъ, подчиненъ на Бога, по законътъ, на когото подлежи чловѣческото естество. А самъ за себе си какъ може Той да бжде Богъ или Владика (господарь)? И тѣй, като чловѣкъ и дошълъ до уничижение по вънѣшно състояние, Той казва, че заедно съ насъ Той е подчиненъ на Бога. По такъвъ начинъ Той застаналъ подъ законътъ, макаръ самъ и да го изрекълъ и, като Богъ, самъ е законодатель.

VI. Ние отбѣгваме за Христа такива думи: „заради носящия, тача носимия, заради невидимия, се покланямъ на видимия“. Страшно е да се прибави при това и слѣдующето: „въсприетия Богъ дѣйствува заедно съ въсприевния“. Който говори тѣй, той пакъ разсѣча Христа на двѣ и чловѣкътъ полага за отдѣлна часть и Бога сжщо; защото явно отрича единението, по което неприма нѣкой поклонение, като единъ въ другъ, ни Богъ заедно дѣйствува (съ чловѣкътъ) но се признава единъ Иисусъ Христосъ, Синъ единороденъ, съ собствената Негова плоть почитанъ съ едно поклонение. Ние исповѣдаме, че самия Синъ, роденъ отъ Бога Отца, и единороденъ Богъ, макаръ безстрастенъ по своето естество, но за насъ е пострадалъ съ плътта спорѣдъ Писанията, и въ расцетото тѣло безстрастно е усвоилъ на себе страданията на

собственната плътъ. По Божието благоволение той приелъ смъртта за всички (Евр. 2, 9), като прѣдалъ на нея собственото си тѣло, ако по естеството да е Животъ и самъ е въскръсение. За да бѣде въ собственната си плътъ, като въ зачатъкъ (ωρῶδη), потѣп-кайки смъртта съ неисканната (си) сила, първороденъ отъ мъртвитѣ (Кол. 1, 18) и зачатъкъ отъ умрелитѣ (1 Кор. 15, 20) и да открие на човѣческото естество пътятъ за достиганіе на неглѣнието, — Той по Божие благоволение, както ние сега казахме, вкусилъ смъртта за всички и, като разграбилъ адътъ, въ трѣтия день оживѣлъ.

За това, ако и да се говори, че въскръсението на мъртвитѣ е станало отъ човѣкъ: (Кор. 15, 20), но ние подъ името човѣкъ разбираме Словото, родено отъ Бога, и разбираме, че то е разрушило държавата на смъртта. Като единъ Синъ и Господъ, Той ще дойде нѣкогашъ въ славата на Отца, за да сѣди, както е написано вселенната праведно (Ис. 37, 9). За нужно считамъ да прибавя и слѣдующето:

VII. Като възвѣстяваме смъртта по плътъ на единородния Божий Синъ, т. е. Исуса Христа, като неповѣдуваме Неговото въскръсване отъ мъртвитѣ и възнесението на небесата, ние съвършаваме въ църквитѣ безкръвна жертва, пристѣпваме по такъвъ начинъ къмъ таинственитѣ благословения и се освящаваме, като се причащаваме, съ светата плътъ и чиста кръвъ на Христа, Спасителя на всички ни: приемаме не като обикновенна плътъ (а не бѣде!), не като плътъ на освященъ човѣкъ, и свързанъ съ Словото съединение на достоинството, или станалъ живѣлище на божеството, но като кръвъ на истина животворяща и собственна на самото Слово. Понеже То, като Богъ и Животъ по естество, и като станало едно съ своята плътъ, явно я направило животворяща. За това ако и да ни говори: *аминъ, аминъ, глаголю вамъ, още не е сѣло плоти Синъ Човѣческого, ни пиете крове Его* (Ив. 6, 53), но ние сме длъжни да разбираме не плътъ на човѣкъ подобенъ на насъ, (защото какъ може човѣческата плътъ да бѣде животворяща по своето

естество?), но плътъ наистина принадлѣжаща собствено на Тогова, Който заради насъ станалъ и работилъ като синъ челоѳчески.

VIII. Що се относи до изрѣченіята на нашия Спасителъ? находящи се въ Евангелията, то ние не ги отнесиме раздѣлно ни къмъ двѣтѣ сщщества ни къмъ двѣтѣ лица. Защото единъ е единия Христосъ, макаръ и да се признава съединенъ въ нераздѣлно единство отъ двѣтѣ и при това различни естества, не е двоенъ; сжщо както и челоѳкъ се признава да състои отъ душа и тѣло, но не е двоенъ, но единъ отъ едната и другото. Като разсждаваме както трѣбва, ние мислиме, че отъ единия Христосъ сж казани челоѳческитѣ и заедно божескитѣ изрѣченія. Именно, когато той говори за себе богоприлично: *видѣвий мене, видѣ Отца* (Ив. 14, 9), и: *Азъ и Отецъ едино есма* (Ив. 10, 30), то ние разбираме неговото божеско, неисканно естество, по което Той е и едно съ своя Отецъ, и могжеството на сжщността, е образъ на начертание и сияние на Неговата слава (Евр. 1. 3). А когато, ненамирайки безчестие въ челоѳческото естество, говори на юдеитѣ: *ниинѣ же ищете Мене убити, челоѳка иже истину вамъ глаголетъ* (Ив. 8, 40), ние пакъ и отъ свойствата на Неговото челоѳчество не помалко Го признаваме за Богъ, равенъ и подобенъ на Отца. Защото ако е нужно да се върва, че истинния по естество Богъ е станалъ плътъ, т. е. челоѳкъ, одушевленъ съ разумна душа, то кой каква основа има да се срамува отъ такива негови изрѣченія, които би били прилични и на челоѳка? Ако Той би се отказвалъ отъ рѣченіята, прилични на челоѳка, то кой би го принудимъ да стане подобенъ на насъ челоѳкъ? А когато Той заради насъ низвелъ себе си въ доброволно унижение, то по каква причина да се отказва Той отъ рѣченіята, прилични на унижението? И тѣй, всичкитѣ, находящи се въ Евангелията изрѣченія трѣбва да се отнасятъ къмъ едното лице, къмъ едната въплотена и постасва на Словото. Защото, спорѣдъ Писанието *единъ Господъ Исусъ Христосъ* (1 Кор. 8, 6).

БЪЛГАРСКИ

ЦЪРКОВЕНЪ ПРОГЛЕДЪ

(МЪСЕЧНО СНИСАНІЕ)

ГОДИНА III. КН. XI.

МЪСЕЦЪ НОЕМВРИЙ

РЕДАКТОРИ-ИЗДАТЕЛИ:

Игнатій Рилскій, Исаакимъ Г. Вакаловъ и Н. Д. Поповъ.

Но като отхвърлихме скришнитѣ срамни работи, като не прибѣгваме до хитрости и не прѣназначаме Словото Божие, а откриваме истината, прѣдставяме себе си на съвѣстѣта на всѣки челоувѣкъ прѣдъ Бога.

Не прѣклавайте се подъ чуждия яремъ съ невѣрнитѣ, защото праведността какво общение може да има съ беззаконието? Какво общо има свѣтлината съ тъмнината (2 кор. гл. 4, 2, 6, 14)

СОФІЯ

Централна печатница на П. Калъчевъ и С-іе.

1897.

За религията и откровението изобщо.

А. За Религията.

(Продължение отъ IX—X кн)

— Ако би идеята на духа, да възникваше между хората на почвата на съновидѣнията и подобнитѣ тѣмъ явления, то тя не би могла да състави трайно достояние за човѣка прѣзъ всичкитѣ врѣмена. Колкото и да е билъ грубъ и не развитъ първобитния човѣкъ, не можемъ да си прѣдставимъ, щото той сериозно и дълго врѣме да може да вѣрва въ реалността на свойтѣ различни сѣнища, да не отличава свойтѣ съновидѣния отъ дѣйствителността *). А щомъ той разбира това, — всичката негова вѣра въ духоветѣ трѣбвало би да изчезне, да се разнесе, като мъглата подъ лжчитѣ на слънцето.

Като изобразява послѣ доста подробно това, какъ *просто и лесно* (!) първобитнитѣ хора сж могли да прѣминжтъ отъ идеята на духоветѣ къмъ религиозното почитание на умрѣлитѣ прадѣди, анимистическата теория исказва това свое основно положение, че първъ

*) Нѣкои съновидѣния по своето очевидно противорѣчие на дѣйствителността даже и не сж можели да даджтъ на дивака поводъ да смѣсва съновидѣнията съ дѣйствителността и сж противодѣйствували на подобно смѣсване въ другитѣ случаи, съмнителни за дивака. Гладния дивакъ, напр., сѣнува, че се е наѣлъ до насищанье. А като се пробуди, той чувствува себе си сжщо така гладенъ, какъвто е легналъ да спи. Вѣроятно ли е, щото дивака въ този случай да приеме свойтѣ сѣни за дѣйствителностъ? Или; дивакътъ вижда на сѣнь, че той е убилъ свойтѣ неприятель. А подиръ прибужданieto той отново се срѣща съ него, вижда го живъ и здравъ. Пита се пакъ, възможно ли е за дивака да смѣси тука съновидѣнията съ дѣйствителността?

Богъ у хората е билъ умрѣлия прадѣдъ. Ще рече, *вѣрата въ Бога*, споредъ тая теория, *е възникнала въ чловѣчеството съвършено, случайно, именно отъ култа на прадѣдитъ*, които ужъ първъ пътъ породилъ между хората и самата мисль за Бога. Не ще и дума, това положение на теорията за насъ е твърдъ много важно, затова, че то се стреми да разсине всичкитъ наши възгледи върху сжщността и происхождението на религията. Да разгледаме по-обстоятелствено това положение. За потвърждение на даденото положение Спенсеръ привожда много факти, които изобщо исказватъ вѣрванието на нѣкои дивъ народи, че тѣхнитъ умрѣли прадѣди (войводи) сж богове. Нъ може ли, както прави това Спенсеръ, да се прави заключение оттука, че боговетъ изобщо сж прадѣди? т. е. даватъ ли право тѣзи факти да се твърди за първоначалното възникване на идеята за Бога и вѣрата въ Него, или само за прѣнасенieto върху прадѣдитъ идеята за божеството, която идея е възникнала и сжществувала у хората много по-рано и независимо отъ култа на прадѣдитъ? Ако би вѣрата въ Бога дѣйствително да е възникнала между хората първъ пътъ отъ култа на прадѣдитъ, ако би религиозното почитание на прадѣдитъ заради страхътъ прѣдъ тѣхъ да е било послѣдното нейно основание, то *култа на прадѣдитъ на всѣкъждъ щѣше да бѣде началенъ моментъ на религията, почитанието на умрѣлитъ и страха прѣдъ тѣхъ навсѣкъждъ щѣхъ да прѣдшествуватъ или поне щѣхъ да ѝ придружаватъ*. А пъкъ не е възможно, наистина, да се извожда вѣрата само отъ нейнитъ по подирни форми или да ѝ обосноваваме на *несжществуващи* сърдечни чувствования и отношения. Нъ колкото по-далечъ отива сравнителното изучаване на религиознитъ вѣрвания на дивитъ народи, толкова по-вѣренъ става този фактъ, че религиозното почитание на прадѣдитъ е само *единъ отъ многочисленнитъ видове на религиознитъ вѣрвания*, че въ много случаи прѣди него вървятъ други форми на вѣрата; че твърдъ много племена (напр. отъ прѣселническитъ и които жестоко се отнасятъ къмъ старитъ хора) иматъ религиозни вѣрвания, *като не знайтъ нищо за култа*

на прадѣдитѣ. По такъвъ начинъ е несъмнѣнно и очевидно, че култа на прадѣдитѣ *не е безусловно необходимо първоначално условие за вѣрата въ Бога*. Очевидно е тъй също и тъй, че и привожданитѣ отъ Спенсера случаи, когато религиознитѣ вѣрвания у единъ или други народъ се свождатъ почти само къмъ култа на прадѣдитѣ, потвърждаватъ не първоначалното зараждане на идеята за Бога, а само потвърждава нейното въплотение, като отъ по-рано дадена въ култа на прадѣдитѣ. — Още по-рѣшително противъ тая точка на анимистическата теория говори този фактъ, че въ началото на своята история човѣчеството, макаръ и не на всѣкъждѣ еднакво чисто почитало едно Божество и че култа на прадѣдитѣ наедно съ другитѣ форми на многобожието почнѣлъ да се появява само въ по-подирнитѣ врѣмена. По отношение къмъ древнитѣ културни народи (Китайцитѣ, Индийцитѣ, Египтенитѣ, Перситѣ и др.) това неопоримо се доказва отъ сравнителното изучаване на тѣхнитѣ религии (вижъ § 84). Даже между дивитѣ народи, както показва сравнителното етнографическо тѣхно изучаване, на тѣхното сегашно религиозно състояние е прѣдшествувало по-високо, слѣдитѣ на което сѣ запазили до сега у тѣхъ въ вѣрата на „високитѣ богове“, въ сказанията, че високитѣ богове, макаръ въ старо врѣме да сѣ били блиски до хората, отдалечили се по сетнѣ въ дълбочината на небето, като прѣдоставили управлението на земнитѣ работи на по-долнитѣ духове. Интересно е да се забѣлѣжи, че привърженицитѣ на тая теория съвършено не се досѣгатъ до библията, която се явява като паметникъ за първоначалното съществуване на еднобожието, независимо отъ култа на прадѣдитѣ.

Споредъ анимистическата теория, вътрѣшно основание за религиозното почитание на прадѣдитѣ и, слѣдов., на вѣрата въ Бога на всѣкъждѣ се явява страха прѣдъ умирѣлитѣ прадѣди; Спенсеръ го нарича „коренъ на религиозния контролъ“. Между това много отъ древнитѣ (напр. Масагетитѣ) и отъ новитѣ некултурни народи, като пазѣтъ твърдо едни или други отъ религиознитѣ вѣрвания, прѣдставляватъ факти,

които показвагъ, че тѣ равнодушно и даже безчеловѣчно се отнасятъ къмъ живитѣ си прадѣди (тѣ оставятъ прадѣдитѣ си на произвола на съдбата, даже ги хвърлятъ на звѣроветѣ), съ което, безсъмнѣние, не отдѣлно е свързано забравението за умрѣлитѣ прадѣди. А тамъ, гдѣто дѣйствително хората се грижатъ за живитѣ и умрѣлитѣ прадѣди, мотивъ за тая грижа никакъ не служи онова душевно движение, което споредъ анимистическата теория служи за послѣдне основание на религиозната вѣра, т. е. на страха, а любовта. Внимателното изучаване на погребалнитѣ церемонии и на тѣй нареченитѣ „оплаквания“*) показвагъ, че прѣзъ цѣлия животъ на челоуѣчеството звучи единъ звукъ по отношение къмъ умрѣлитѣ: плаче осиротѣлата любовь и оплаква своето блиско сжщо сжщество. Въ тия отношения нѣма страхъ. А когато погрѣбаватъ лице не особено обично, отношението къмъ покойника е до толкова студено, че изобщо „оплакванията“ съвсѣмъ липсватъ. По тоя начинъ и това твърдение на Спенсера нѣма фактическа основа.

Подиръ това, като е показано, че вѣрата въ Бога, противъ утвърждаването на анимистическата теория, по нѣкой начинъ не може да бѣде извождана стъ култа на прадѣдитѣ, за насъ губятъ интересъ нейнитѣ разсжждения затоа, какъ *просто и лесно* първобитнитѣ хора сж могли да прѣминатъ отъ съзнанието за двѣтъ азъ къмъ религиозното тѣхно почитание. Очевидно е сега, че тѣзи разсжждения могатъ да иматъ само второстепенно значение при обясняването на една отъ поподирнитѣ форми на вѣрата въ Бога, именно на поклонението на прадѣдитѣ. Така ли, както изобразява теорията, или инакъ нѣкакъ е възникналъ тоя култъ у единъ или други народъ, да рѣшава това е работа на етнографията, по-частно на историята на религията. Тука не може да не забѣлѣжимъ само затоа, че показанія отъ теорията пжтъ, по какъвто ужъ се е появило между първобитнитѣ хора почитанието на пра-

---

*) Погребални стихове, които изображаватъ плачътъ на живитѣ за умрѣлитѣ.

дѣдитѣ, а послѣ и вѣрата въ Бога, никакъ не може да бѣде признатъ *простъ* и *лесенъ*, достъпенъ за тѣхъ, въ което не е трудно да се убѣдимъ, ако го приповторимъ изцѣло и ако земемъ въ внимание допусканото въ теорията духовно състояние на първобитнитѣ хора.

Искусственността, голѣмата неестественност на Спенсеровата теория е присъща и на послѣдната нейна точка, когато тя именно обяснява туй, по кой начинъ човѣчеството още на най-първитѣ степени на своето развитие е прѣминжло отъ култа на прадѣдитѣ къмъ религиозното почитание на животнитѣ, небеснитѣ свѣтила, моретата, планинитѣ и така нататъкъ. Нейното обяснение това прѣминуване отъ култа на прадѣдитѣ къмъ другитѣ култове намъ вече е извѣстно. Тѣ дѣйствително сж много искусствени и неестествени, защото изискватъ невъзможно съединение на два взаимно унищожаящи себе си психологически фактове: отъ една страна необикновено голѣма паметливостъ, а отъ друга още по-голѣма безпаметностъ. Защото отъ една страна дивака, споредъ Спенсера, трѣбва неизмѣнно да пази благодарна паметъ за своитѣ най-отдалечени прадѣди, които неговитѣ прѣдшественници почитали като божества и които поради това и той трѣбвало да почита тѣй сжщо. Отъ друга страна той трѣбвало съвършено да забрави, че тѣзи прадѣди били хора, и да ги смѣси съ животнитѣ и бездушнитѣ прѣдмети. Нъ едно отъ двѣтѣ: или, като спазва неизмѣнно паметъ за прадѣда си, дивака, толкова пакъ неизмѣнно трѣбва да помни за значението и свойствата на този прадѣдъ; или пъкъ, като забравя за неговото значение и свойства, трѣбвало би да забравя и за самага него.

§ 8. *Психологическитѣ теории* произвеждатъ религията отъ често собективни човѣчески мотиви и стрѣмления и прѣдмета на тѣзи стрѣмления оставятъ на страна. Всичкитѣ тѣзи теории правятъ опитвания да изведжтъ всичкитѣ разнообразни проявления на религиозния животъ отъ дѣятелността на една изключително каква да е духовна способностъ, за което всѣка

една отъ тѣхъ възвожда нарочената отъ нея сила на степенъ не само като исключителенъ органъ и центръ на религиозния животъ, нъ главно, едвамъ ли не единствена сила и въ нашия духъ изобщо. Оттука всички, безъ исключение, психологически теории прѣди всичко се отличаватъ съ *едностранчивостъ* въ разбиране съдържанието на религията, което всѣки отъ тѣхъ незаконно отождествява съ дѣятелността на тая сила, къмъ която само, като къмъ едничка причина и основа, тя прави-струва да докара всичко, въ което се проявява изобщо религиозния животъ. Послѣ, едни отъ тѣзи теории съвършено отхвърлятъ самобитността на религиознитѣ стремления, тѣхното самостоятелно значение въ духовния животъ на човѣка и религията свождатъ на степенъ *врѣменна*, прѣходяща форма въ развитието на човѣческото самосъзнание (теорията на Канта, Гегеля); отъ гледна точка на други теории тя се прѣдставлява, като явление, което обхваща само малка частъ отъ духовния животъ на човѣка, която като че дѣйствува само въ единъ жгълъ на този животъ (теорията на Шлееръ — махера). Въ единия и въ другия случай истиния смисълъ и значение на религията въ духовния животъ на човѣка съвършено изопачаватъ. Най-подиръ, като повдигатъ една сила на душата и омаловажаватъ другитѣ, като че възвождатъ самата душа само къмъ една или къмъ друга отъ нейнитѣ способности: всѣка теория каквото отъ душевнитѣ сили нарочи избира ъ, възвожда ъ на степенъ единствена, и осжда всичкитѣ други душевни сили на бездѣятелностъ. Споредъ това всичкитѣ тѣзи теории като че да разкъсватъ на части *душата*. Нъ такова разкъсване е възможно само на теория, а не и въ живота. Душата е едно живо сѣщество, което мисли, желае и чувствува и въ религията тя не може да се прояви иначе, освѣнъ въ нераздѣленото единство на тѣзи си свойства. Така като разгледаме изобщо психологическитѣ теории, въ тѣхъ се откриватъ сѣщественни недостатѣци; а подробното имъ разгледване ще открие още по-ясно тѣзи недостатѣци, тъй щото нѣма да остане никакво

съмнѣние, че всичкитѣ тѣзи теории сж несъстоятелни.

а) *Bzsgledztz* на Канта (1724—1804 г.) отождествява религията съ нравственността. Споредъ Канта чловѣкъ слабъ и не състоятеленъ въ дѣлото на познанието, е могъщъ и независимъ въ своята нравствена дѣятелность. Тя съставлява послѣдната цѣль на духовния му животъ, идеалъ на всичкитѣ чловѣчески съвършенства, — и нищо не прѣпятствува на чловѣка да достигне тая цѣль, да осъществи този идеалъ. Въ чловѣческия духъ има нравственъ законъ, или изискване на нравствено съвършенство; ще рече, трѣбва да има и има въ него и самата възможность за това съвършенство (*Debes, ergo potes**). За достиганieto му не сж потребни никакви на чловѣка, особени повече или по-малко непосредствени приближавания къмъ Божеството — откровение, заповѣди и т. н.; не сж потребни тъй сжщо и никакви вънкашни побуждения — страхъ отъ Божии наказания, блаженство въ бѣдѣщия животъ и т. н. Чловѣкъ самъ разбира доброто, и може и трѣбва да го върши зарадъ самото добро съ собственитѣ си сили. Да се очакватъ тука вънкашни, Божествена помощъ и съдѣйствиe — това е мързель и нравствено раслабление; да правимъ добро отъ страхъ прѣдъ наказанията, или отъ надеждата за награди въ бѣдѣщии животъ — това е безнравствено. Къмъ такава именно чиста или автономическа нравственостъ се стреми чловѣчеството и се приближава къмъ нея повече и повече. Тая именно автономическа нравственостъ, споредъ мнѣнието на Канта, съставлява истинската сжщность на религията. Всичко друго, което освѣнъ добриятъ начинъ на живота би мислилъ чловѣкъ още да прави, за да бѣде угоденъ на Бога, е религиозно заблуждение“, казва Кантъ. По този начинъ, да бѣдемъ религиозни, споредъ Канта, ще рече да бѣдемъ нравствено настроени, да съзнаваме вложенитѣ вжтрѣ въ нашата природа нравственъ законъ и да го изпълняваме заради самия този законъ, отъ чувство на уважение къмъ него.

*) Длъженъ съмъ, слѣдователно, могъ.

Наистина, въ исторически извѣстнитѣ религии, вѣнъ отъ нравственото имъ съдържание, ние намѣрваме и много други нѣща: вѣроучение, обреди, таинства и пр. при всичко това съ своята вжтрѣшна, истинска сжщностъ и тѣ, спорѣдъ Канта, иматъ нравствени прѣдписания на чистия разумъ *), а всичко друго въ тѣхъ: вѣроучение, обреди, таинства и прочее не е нищо друго, освѣнъ *незаконна и врѣменна* покривка на нравственитѣ прѣдписания на чистия разумъ, въ която тѣ се обличатъ по причина, че хората още се намѣрватъ въ умствена неразвитосъ и нравствена развала, нъ която съ течение на врѣмето трѣбва да исчезнува и дѣйствително ще исчезне. Тогива именно и ще се яви религията въ своето истинно сжщество, — религия на чистия разумъ.

(Слѣдва)

Отношението на нравственността къмъ религията.

Продължение отъ кн. IX и X.

По какъвъ начинъ въ основа на взаимното влияние на религията и нравственността лежи единъ и сжщъ мотивъ — стрѣмлението на чловѣка да постави своята дѣятелностъ въ съотвѣтствие съ законитѣ на обективното битие. Това обстоятелство трѣбва да ни послужи за изходна точка за по нататъшно стжпване въ разрѣшението на въпрсътъ. До сега може да

---

*) Сжществото на всѣка религия Кантъ полага въ познанието нашитѣ обязанности, като повѣления Божествени, и споредъ не еднакъвъ способъ на това познание (естествено, или свѣрхестествено) различавалъ двѣ религии: естествена и откровенна. Отличието на религията отъ нравственността Кантъ виждалъ въ това, че въ религията чловѣкъ гледа на нравственитѣ свои обязанности не просто като на изисквания на нравствения дългъ, а наедно съ това и като на божествени заповѣди, и къмъ тѣхното изпълняване се възбужда не само отъ чувството на дългътъ, а и отъ прѣдставлението за Бога, като иаказвачъ на беззаконията и като всеблагъ мздовъздавателъ за добродѣтелята.

се гледа като показано само туй, че свърската на религията и нравствеността психологически е потрѣбна. Ние сега трѣбва да погледнемъ тѣй ли ни е тя потрѣбна и логически? Ако психологическата потрѣбностъ се порѣчителствува само за туй, че свърската между религията и нравствеността не може да бѣде прѣкъсната, то логическата потрѣбностъ трѣбва да ни приведе до убѣждението, че такова прѣкъсване не само не е възможно, но е и не желателно. Ние намѣрихме, че нравствеността дири въ религията гаранция на обективното и непрѣминавающе свое значение. Сега, за да оправдаеме свърската между религията и нравствеността, като логически потрѣбна, потрѣбно ни е да рѣшимъ два въпроса: първо, наистина ли е нужна за нравствеността по горѣпосочената гаранция? Второ, ако тя е нужна, то наистина ли тя трѣбва да се дири въ религията?

Като се обръщаме къмъ рѣшението на първия въпросъ, ние, прѣди ксичко; ще попитаме трѣбва ли за каквото и да е дѣло да бждемъ увѣрени въ успѣхътъ на туй дѣло? Надали нѣкой ще каже, че не трѣбва. Убѣждението въ успѣхътъ на дѣлото дава сила и въ голѣма мѣрка обусловува съ себе си дѣйствителното постигание успѣхътъ. Напротивъ, щомъ сме убѣдени здраво, че дѣлото неможе да има успѣхъ, то разбира се, излишно е и нѣма смисълъ да го прѣдприемаме. Ако, най сетнѣ, ние се само съмняваме въ успѣхътъ на дѣлото, то енергията на нашата дѣятелностъ ще бѣде ослабена въ такава мѣрка, въ каквато е нашата увѣренностъ въ успѣхътъ. И тѣй, може да се каже, че при еднаквината на другитѣ условия, степенъта на нашата рѣшителностъ за извѣстно дѣло, а слѣдователно и енергията на самата дѣятелностъ всѣкогашъ сж направо пропорционални на увѣреността въ осъществление нейната окончателна цѣль. Сетнѣ, нека вземемъ въ внимание, че всѣко дѣло изисква отъ насъ извѣстни жертви и лишения. Само по себе се разбира, че единъ пжтъ тѣ сж много и твърдѣ велики, а енергията твърдѣ слаба, то сетнината ще е тази дѣятелността или ще стане, или пакъ ще се спрѣ.

на половинъ лжтъ. Ето защо ние видиме, че вѣрата въ каквото и да е смисълъ е потрѣбна сплътница на всички велики дѣла. «Еднички и най дълбоки теми на свесвѣтната история, пише Гете, остава собствено конфликтътъ на вѣрата съ невѣрието. Всичкитѣ епохи, когато е господарувала вѣрата въ каквото и да е видъ, сж блѣскави, възвишенни и плодотворни за съвременното и бъдъще потомство. Напротивъ, всички епохи, когато невѣрието въ каквато и да била форма заякчава своето окаянно побѣдно знаме, макаръ тѣ за едно мигнувание и да сж заслѣнявали съ видимъ блѣсъкъ минаватъ безъ да оставатъ дири за потомството. Като имаме всичко туй прѣдъ видъ, нека се обърнеме къмъ въпросътъ за нравствената дѣятелность. Да се вѣрва въ нейния успѣхъ, ще каже да се вѣрва въ окончателното тѣржество на доброто. Тази вѣра трѣбва да бѣде най ягка и дълбока, когато човекъ иска да бѣде нравственъ дѣецъ, защото, ако изобщо всѣка дѣятелность изисква нѣкаква жертва, то нравствената дѣятелность отъ насъ да пожъртуваме, ако стане нужда, *всичко* заради нея, да принесеме въ жертва всички себе си. На такава безусловна жертва е способенъ само този, който безусловно вѣрва въ успѣхътъ и тѣржеството на доброто дѣло. Сега се пита, кога е възможна такава вѣра? Само по себе се разбира, че тя е невъзможна, ако азъ знамъ, че доброто е мой личенъ субективенъ идеалъ, и повече нищо. За да се вѣрва въ тѣржеството на доброто, трѣбва баремъ да се вѣрва въ туй, че всичкитѣ хора сж длъжни да се стрѣмжтъ къмъ него. И тъй нравствения идеалъ вѣчъ получава обективно значение въ смисълъ, че той е задължителенъ за всичкитѣ хора. Тази задължителность е възможна само въ този случай, ако ние признаеме за добро обективна цѣна, независима отъ каквото и да е човѣческо съзнание. Друго-яче на що ще можеме ние да основеме нашата безусловна увѣренность въ туй, че хората винаги ще признаватъ за себе задължително нравственното добро. На човѣческата ли природа? Но защо сме ние увѣрени, че човѣческата природа нѣма да се измѣни и нѣма да

изгуби даже този слабия остатъкъ на любовта къмъ доброто, който тя още държи? Може би ще дойде врѣме, когато хората даже неще разбиратъ защо е по трѣбна нравствеността: може би, напр. тѣ ще намѣратъ за възможно да се ограничатъ съ чисто юридически отношения? И тѣй, за да се надѣме, че идеалитѣ на доброто за винаги ще запазятъ своята задължителностъ за хората трѣбва да върваме въ тѣхната обективна цѣна, стояща по високо отъ самата човѣческа природа и дѣйствующа върху нея съ задължителенъ начинъ. Но туй е малко. Нека кажемъ, че всичкитѣ хора, най-сетнѣ, тѣй ще полюбатъ доброто, щото ще прѣстанатъ съвсѣмъ да праватъ зло, нравственна идеалъ ще си намѣри пълно осществление. Нъ къмъ туй врѣме и нашата планета е прѣстанала да удовлетворява нужнитѣ условия на органическия животъ и човѣческиятъ родъ ще трѣбва да прѣкъсне своето сѣществуване: по увѣрението на съврѣменнитѣ учени туй непрѣмѣнно трѣбва да стане. И тѣй, излиза, че рано или късно всичко ще загине, ще загине и всѣко добро дѣло. За да се избѣгне отъ такъвъ неутѣшителенъ за нравствеността изводъ, ние трѣбва да върваме, че нравствения законъ управлява не само човѣческиятъ животъ, а животътъ на свѣтътъ — въ тази смисълъ че процесътъ на свѣтовния животъ непрѣмѣнно трѣбва да се завърши съ тържеството на нравствения идеалъ.

Ние намѣрихме, слѣдователно, че обективното значение на доброто е необходимъ прѣдшественникъ на нравствената дѣятелностъ. Сега ни остава да рѣшимъ наистина ли този прѣдшественникъ може да даде само религията. Спорѣдъ туй, до що додохме по горѣ, нравствения законъ трѣбва да бѣде ръководяще начало на самия свѣтовенъ животъ. Но като се обръщаме къмъ емпирически дадения ни животъ на свѣтътъ, ние съвсѣмъ не виждаме, той да е, макаръ колкото и да е, заинтересованъ въ нашата нравственостъ. Ние, иапротивъ, по скоро сме наклонни да мислимъ, че той отива често пжти напротивъ нашитѣ нравствени интереси, и въ всѣки случай никогашъ.

не расчитваме на неговото съдѣйствие въ нашитѣ нравственни прѣдприятія друго яче, освѣнъ на щастлива случайность. И тъй, за да признаеме съществуването на обективенъ нравственъ свѣтовенъ рѣдъ, трѣбва да се възнесемъ надъ емпирическата дѣйствителность и да прѣдположимъ на рѣдъ съ видимитѣ отъ насъ свѣтовни закони, равнодушни къмъ нашата нравственность, висния законъ, който за забѣлѣжено за насъ рѣководи всичко къмъ окончателна побѣда на доброто. Вѣрата въ този свѣтовенъ рѣдъ, явно е, има основенъ признакъ на религиозната вѣра, отбѣлѣженъ по горѣ отъ насъ: стрѣмление да подпълни емпирически дадена дѣйствителность съ идеална дѣйствителность. Какъвъ именно опрѣдѣленъ видъ приема такава вѣра — зависи отъ свойствата на религията, която не поврѣдува челоуѣкъ, но въ всѣки случай тя е необходимо условие на съзнателната нравствена дѣятелность.

Но, може би, ще ни кажатъ, че религиозната вѣра все не прѣдставлява безусловна необходимость, и че може да се ограничимъ само съ едно философско убѣждение въ съществуването на нравственната свѣтовна нарѣдба. Разбира се, че философското убѣждение е по добро, отколкото съвсѣмъ да нѣма убѣждение. Но, като се опира само на научнитѣ сръдства на познанието — на фактитѣ и на логическитѣ изводи отъ тѣхъ, — философията нѣма никогашъ да постигне пълна увѣренность въ нравственността свѣтовна нарѣдба, а ще остане само при едно прѣдположение за това. Между тѣмъ за нравственността е именно потрѣбна увѣренность, и за пълния ѝ успѣхъ е нужна пълна безусловна увѣренность. Такава увѣренность е свойствена само на религията. Религиозната вѣра има туй прѣимущество прѣдъ философическото убѣждение, че тя не е само работа на умътъ, а фактъ на всеобнимающия вжтрѣшенъ опитъ, въ който убѣждението постоянно получава нова ягкота въ борбата съ съмнѣнията и разочарованията. За да се има и пази вѣра въ нравственната свѣтовна нарѣдба, трѣбва да се има голѣма нравствена сила, която може да се почерпи

само отъ постоянното духовно общение съ височайшия источникъ на тази свѣтвна нарѣдба.

Ако е потрѣбна свръската на нравствеността съ религията не само психологически, а и логически, то само по себе се разбира, че съ самото туй е доказана невъзможността и нежеланието да се дѣли моралътъ отъ религията. Но за да можеме да имаме право да кажемъ, че въпросътъ до извѣстна степенъ е исчерпанъ, ние сме длъжни въ заключение да разгледаме тия доводи, които защитниците на независимия моралъ привождатъ на своя полза. Посочватъ 1, на туй, че съществуването на обектътъ на религиозната вѣра е недостовѣрно и за това да се постави моралътъ въ зависимостъ отъ религията значи да се лишава отъ достовѣрностъ и нейнитѣ искания; 2, на туй, че религиознитѣ прѣдставления сѣ твърдѣ разнообразни, а пъкъ нравствеността изисква еднообразие, и 3, най сетнѣ, на туй, че зависимостта отъ религията лишава нравствеността отъ надлежация характеръ — автономността.

Когато противъ зависимостта на моралътъ отъ религията посочватъ на недостовѣрността на съществуването на религиозния обектъ, то, както се намъ струва, излиза нѣщо твърдѣ чудно. Съществуването на обектътъ на религиозното почитание не е достовѣрно само за този, който е изгубилъ вече религиозната вѣра; напротивъ за вѣрующия чловѣкъ то е съвършено достовѣрно. Но думата ни не е за туй, трѣбва ли нравствеността да се основава на религията тамо, гдѣто вече нѣма религия, гдѣто е тя изгубена. На разсѣждението подлежатъ само тия случаи, въ които религията е спасила своята сила и значение. Тѣй туй и разбиратъ самитѣ защитници на независимия моралъ. Само по себе се разбира, че единъ пкъ чловѣкъ изгубилъ религията, то нѣма защо и да се приказва за туй, трѣбва ли и или не трѣбва тя у него да влияе на нравствеността. Но щомъ чловѣкъ има религиозни убѣждения, то тѣ, както се каза по горѣ, *не могатъ да се не отразятъ* на нравствения животъ. По-диръ туй да се дири независимостъ на моралътъ отъ

религията — значи ео ipso да се дири, щото хората, спазили религиозната вѣра, да се откажатъ отъ нея. Но, безъ да се докосваме до туй, до колко такова искание би било лесно изпълнимо, — за да се то прѣд-явява, трѣбва да се има въ запасъ малко повече основания, отколкото такива иматъ защитниците на независимия моралъ. На всичко туй трѣбва още да се прибави, че самото противопоставяние на нравственитѣ искания отъ страна на достовѣрността на религиознитѣ убѣждения е незаконно. Ако се прѣд-стави намъ задача да убѣдимъ нѣкого въ състоятел-ността на нашитѣ нравствени възгледи съ посрѣд-ството на чисто научни доводи, то ние ще видиме, че да се направи това никакъ не е по лесно, откол-кото да се докаже съществуването на обектътъ на религиозната вѣра на тогава, който нѣма тази вѣра. Всѣки трѣбва да се съгласи съ туй, че би било без-полезно прѣдприятие да се доказва на нѣмския фило-софъ Ницше, че той не е билъ правъ, когато е от-хвърлилъ нашитѣ нравствени идеали. Ние можемъ колкото щемъ да се възмуцаваме отъ туй явление. Но нали да се възмуцаваме не ще каже да докажемъ нѣщо. Ние можеме колкото щеме да се рѣшаваме съ туй, че въ главата на този философъ не всичко е било на рѣдъ, но нали това неще каже да покажемъ, че именно въ дадения случай той е неправилно мис-лилъ. Всичкото туй зависи отъ туй, че основата на нравствеността, както и основата на религията, се заключава не въ доводитѣ на резултаттъ, а въ ис-канията на природата, които разумътъ може да освѣ-тява и оправдува, но не да ги замѣнява съ логичес-ки доказателства, когато тия искания сж отъ нѣщо искривени и атрофирани. Ето защо, по нашето мнѣние, нравствеността изисква въ себе си такава вѣра, как-вата и религията. За да се не поколебае чловѣкъ въ изпълнението на нравствения дългъ, трѣбва твърдо и дълбоко да вѣрва въ непобѣдимата сила на добро-то. Силата на тѣзи вѣра зависи не отъ силата и жи-востта на нравствената потрѣба въ природата на дадено лице, както силата на религиозната вѣра се

обуславява съ силата на религиозната потрѣба. За това ние виждаме, че отричанието на нравствения идеалъ, ако не въ теория, то въ животътъ, е явление не по малко обикновено, отколкото и отричанието на религиозната истина.

Обръщаме се къмъ второто възражение, което се полага на туй, че разнообразието на религиознитѣ вѣрвания служи за прѣчка за осъществлението на желателното единство на нравственнитѣ идеали въ човѣчеството. Ние не можеме да не признаме, че еднообразието на нравственнитѣ идеали е твърдѣ желателно въ всичкото човѣчество, защото въ туй е необходимото условие на тѣхното пълно и съвършено осъществление. Но, първо, ако ние и отстраниме влиянието на религията върху нравственността, се пакъ нѣма да достигнемъ желаемия резултатъ: се и тогава ще останатъ неотстранени разлики въ степенитѣ на интелектуалното и морално развитие, въ националнитѣ характери и проч.; второ; ние мислимъ, че разгледаното възражение твърдѣ грѣши противъ логиката; неговото искание е несъразмѣрно съ основата: до колкото разликата на религиознитѣ възгледи обусловува разликитѣ въ нравствени възгледи, трѣбва да се дири не туй, щото да бѣде отстранено влиянието на религията върху нравственността, а само туй, щото да бѣде отстранено разнообразието на религиознитѣ вѣрвания. А пъкъ, както първото съвсѣмъ нежелателно, второто е за всѣка вѣрующа душа идеалъ, къмъ който трѣбва да ни приближава религиозното развитие. Най сетнѣ, третьо, когато се оплакватъ отъ туй, че религията служи за причина на нравственното разѣединение на хората, то изпускатъ отъ прѣдъ очи другата страна на дѣлото, не искатъ да приематъ въ внимание, именно, че религията се явява до извѣстна степенъ и срѣдство на нравственното обединение. Ние, разбира се, не желаеме да забравяме за страшнитѣ проявления на религиозния фанатизмъ, разрушающъ всичкитѣ нравствени свръски. Но нали трѣбва да се помни, че фанатизмътъ е паталогическо явление въ религиозния животъ, а ние, разбира се,

говоримъ за неговия нормаленъ процесъ. А въ този случай религията е повечъ способна да съединява, отколкото да раздѣлява. Душитѣ на истинно благочестиви хора, колкото и да е велика разликата на тѣхнитѣ религиозни вѣрвания, винаги чувствуватъ и намиратъ по между си духовно роднинство ⁽¹⁾, и разбира се двама души чловѣци, при еднаква стѣпень на умствено и нравствено развитие и въобще при еднакви на всичкитѣ други сжщественни условия, много по скоро и по лесно ще разбиратъ другъ друга и ще се сдушватъ, когато и двамата сж вѣрующи хора, ако и отъ разни религии, отколкото въ този случай, когато единъ отъ тѣхъ е вѣрующъ, а други не.

Намъ остава сега да разгледаме възражението, което изисква независимостта на моралътъ отъ религията въ името на интереситѣ на нравственната автономия ⁽²⁾ казватъ, че подъ влиянието на религията моралътъ получава робски характеръ. Нравственнитѣ изисквания се изпълняватъ не защото се признаватъ за нравствено добри и цѣнни сами по себе, а само за това, че тѣ се прѣдписватъ отъ божественната властъ. Вслѣдствие на това, ние губимъ даже критерията за сждението за доброто и злото въ собственъ смисълъ. Защо, питатъ защитницитѣ на независимия моралъ, въ такъвъ случай ние признаваме, че волята на сатаната е зла, а волята на Бога — добра? Защо ние не мислиме друго-яче? Може би за туй, че Богъ е по силенъ отъ сатаната? Но това не е никакъ нрав-

---

¹⁾ Ср. Дѣян. 10, 35.

²⁾ Трѣбва да забѣлѣжимъ, че въ днешно врѣме, когато излизатъ да защищаватъ нравственната автономия отъ мнимо посегателство върху нея отъ страна на религията, автономията вече не разбиратъ въ кантовски смисълъ, т. е. въ смисълъ, на способностъ да се дѣйствува само по съзнание на безусловна задължителностъ на дадено дѣйствие безъ всекакви мотиви. Сега подъ името автономия разбиратъ такова свойство на нравственната дѣятелностъ, по което тя трѣбва да излиза отъ изискванията на нравственната природа на самия дѣйствуещъ субектъ, а не отъ нѣкои чужди по отношение къмъ неговата природа съображения и побуждения.

ственъ критерий. Съвършено е права тази мисълъ, че най близката основа на нравствеността трѣбва да се заключава въ самия чловѣкъ, а не вънъ отъ него. Ако туй нѣма, то чловѣкъ никогащъ не би могълъ да бѣде нравствено същество. Но съвсѣмъ е неправо, че, ужъ, тази най близка основа на нравствеността не трѣбва да бѣде послѣдния и едничка нейна основа. Напротивъ, до колко природата на чловѣка не изяснява сама себе си, ние сме въ право, базъ да противорѣчимъ ни най малко на понятието за нравствеността, да диримъ послѣдната нейна основа въ Божията воля. При това, разбира се, основа на нравственната оцѣнка винаги служи нашето собствено нравствено съзнание. Даже въ основата на оцѣнката на самата религия ние полагаме нейното съгласие или несъгласие съ нашата нравствена природа (1). Ако ли има хора, които по недостигъ на нравствено развитие изпълняватъ извѣстни прѣдписания на религията, безъ да разбиратъ добръ тѣхното нравствено значение, то и туй не противорѣчи на това, което ние казахме. Вѣрующия чловѣкъ изпълнява извѣстни изисквания не просто за туй, че тѣй му е заповѣдано отъ Бога, а за туй, че на прѣдъ е убѣденъ, че Богъ нѣма да поиска отъ него нищо безнравствено, тѣй като да се изисква отъ насъ противно на нашата нравствена природа за Бога би означавало да изисква противното на своята собствена воля. Найсетнѣ, ако има такива хора, които изпълняватъ нравственитѣ изисквания безъ всѣкакво разсѣждение само за туй, че тѣхъ прѣдписва религията, то що е тя виновна, че такива хора не сѣ се доразвили още до съзнание на своята автономность? Но въ този случай значението на религията остава желателно. Като кара чловѣка да слѣдва извѣстни нравствени правила, тя го постъпенно привождатъ до признанието самостоятелната цѣна на доброто дѣло и вътрѣшната задъл-

1) Тази мисълъ не се нуждае въ доказателства, като общепризната въ сегашно врѣме: тя може да се намери въ всичкитѣ учебници по основно Богословие.

жителностъ на нравствения законъ, т. е. друго-яче-
казано, *въспитава въ него съзнанието на нравствената*
автономия.

Н. Городенский

Политиката на Турското правителство по отношение къмъ християнскитѣ поданници и тѣхната религия.

(продължение отъ X кн.)

Въ распритѣ на Християнскитѣ общини турското правителство промѣнливо приемало страната на едната или другата; всичкото дѣло се обуславявало чрѣзъ искуството на интригитѣ, по количеството на подкупа и по степенъта на натиска отъ инностраннитѣ посланници. Но ако портата се е показвала вѣнъ отъ тѣзи стимули (инстиктъ, подбудителни причини) и дѣйствувала по вечъ или помалко независимо отъ тѣхъ, то нейнитѣ отношения къмъ Християнскитѣ общини получвали тѣзи особенностъ, че Католическата община тѣрпѣла загуби и се ползовала съ помалко покровителство отъ страна на правителството Портино, отъ колкого другитѣ общини Туй явление се обяснява така, че устройството на Католическата община съ духовепството си независимо и неотговорно прѣдъ турското правителство, стои въ противорѣчесь държавнитѣ интереси на Турция и неможе да бѣде приятно за нея. Портата е допуснала туй устройство по необходимостъ, но никога не е била отъ тѣхъ задоволна; Католическата община е била живъ спомѣнъ за нейното поражение и смиряване прѣдъ Християнския западъ, постоянь укоръ въ учитѣ на мусулманския свѣтъ. Естествено е, че въ такъвъ случай, когато Портата е била прѣдизвикана да произнесе свойя приговоръ надъ Католическата община и, когато го произнася на стѣпвала на официална държавна точка, нейния приговоръ не се отличавалъ съ снисхождение. Въобще Католицизма не се ползовалъ съ расположението на Портата; увеличаванието числото на Католицитѣ — слѣдовало умалянието на подданницитѣ и губение контролното право

на Портата, което явление за нея било крайно незадоволно. Отъ тукъ е произлизала портината вражда къмъ Католическата пропаганда, туй противодѣйствието, което тя е указвала за Католическото разпространение въ турция. Католическитѣ мисионери сж били въ очитѣ и за политически врагове, тѣ сж бивали изгонвани и дѣятелността имъ парализована; на ново обрънатитѣ въ Католичество Християне отъ другитѣ исповѣдания подлагали се на гонение и ортодоксията (православието) се поддържало. Вѣковетѣ XVII и XVIII сж пълни съ явления отъ такъвъ родъ. Въ туй врѣме Католицизма намѣрилъ рѣвностни поборници въ Иезуититѣ, които прѣнели своята дѣятелность на Истокъ и насочили своитѣ дѣйствия противъ Гърцитѣ подъ Константинополската патриаршия и на самата патриархия, а още повечъ на Арменцитѣ. Усилията имъ били успѣшни: Константинополската патриаршия била врѣменно въ тѣхнитѣ ржцѣ, значително число Гърци и голѣмо множество Арменци прѣминали въ Католичество. Но и Портата не спала въ туй врѣме, а енергически поддържала православнитѣ Гърци и артодоксалнитѣ арменци, прѣслѣдовала новообрънатитѣ католици и гонила иезуититѣ. Иезуититѣ се прибрали въ Константинополъ въ началото на XVII в. поселили се въ Пера, тукъ получили на разположение църквата Св. Бенедикта, основали училище, захванали безъ платно да обучаватъ въ него гърцко и арменско юношество и посредственно чрѣзъ жени пропагандирали въ домоветѣ и фамилитѣ. Отъ Константинополъ иезуитската мисия малко по малко се разнела по архипелашкитѣ острови и въ Азиатска турция; иезуититѣ се появили и на Хиосъ въ Смирна, Кипръ, Алеппо и Армения. Много пжти Иезуититѣ бивали изгонвани и всѣкой пжтъ тѣй или инакъ на ново се появявали, и като се ползовали чрѣзъ французкия и Австрийски посланници продължавали своето дѣло. Въ течение на около 20 години тѣ до толко се укрѣпили, щото се готвили да завладѣятъ Св. мѣста и Константинополската патриаршия. Константинополския патриархъ Кирилъ два пжти билъ отстраняванъ отъ прѣстола и мѣстото му заемали

Гърци, които сж били обърнати въ Католичество. И двата пжти патриарха бивалъ повърщанъ отъ Портата, а иезуититѣ бивали уковани въ вериги и испъдени вѣнъ отъ турция. Но тѣ по незабѣлѣжителенъ начинъ пакъ се явявали и подиръ Кириловата смъртъ успѣли да прокаратъ на неговото мѣсто единъ свой вѣспитанникъ. Научени отъ прѣдишния опитъ, тѣ захванали да дѣйствуватъ прѣдпазливо, но на край XVII в., ободрени съ успѣха си, постѣпили порѣшително. Повдигнали се голѣми жалби отъ гърцка страна и отъ Константинополския патриархъ и портата се притекла пакъ на помощъ. Въ различни мѣста, особено на Хиосъ, противъ иезуититѣ и тѣхнитѣ привърженци взети били по рѣшителни мѣрки: Султанъ Мустафа II издалъ строгъ Хатишерифъ който, запретявалъ, подъ страхъ на крѣпостенъ затворъ и паричва глоба обърщание и прѣминование на Християнскитѣ подданници въ турция въ Католичество. Иезуититѣ се обезкуражили въ успѣха си при гърцитѣ, като срѣщнали съпротивление при гърцитѣ; тѣ обърнали всичкото си усърдие на арменетѣ. По възможности за да иматъ по голѣмъ успѣхъ, тѣ съобщили на своята пропаганда политическа боя и къмъ религиознитѣ убѣждения присѣединили планове за въстановлението на политическа независимостъ на Арменцитѣ и подобрене на материалното имъ състояние. Иезуитскитѣ смѣтки напълно имъ се удали: въ начало на XVI в. много арменци се обърнали въ католици и всичката арменска народностъ се изложила въ движение, образовали се двѣ партии, отъ които една държала дрѣвна отеческата си религия, а другата била склонена къмъ католицизма и свързвала съ него надежда за национално възрождение на арменитѣ. Захванала се борбата. Католическата партия била до толко силна, щото прокарала своя кандидатъ на патриаршеския прѣстолъ. Но и тукъ въ помощъ се притекла на ортодоксалната партия Портата: Поставения отъ Католицитѣ патриархъ, билъ сваленъ и затворенъ въ крѣпостъ, мнозина отъ неговитѣ привърженци, арменци, които били прияли католичество, сжщо били изпозавто-

рени или проводени въ заточение или на каторжническа работа; намѣсени въ дѣлото лица подложони на телесно наказание и парична глоба; Иезуитската колегия въ Ерзерумъ била закрыта и иезуититѣ, заедно съ своитѣ възпитанници, били принудени да дирятъ прибѣжище вѣнъ отъ прѣдѣлитѣ на арменія. Започенатитѣ противъ покатоличенитѣ арменци прѣслѣдванія, продължавали се нѣколко години, подъ наказание попаднали много знаменити и длъжностни лица отъ арменцитѣ, единъ арменецъ билъ наказанъ съ смъртъ и султана издалъ Хатишерифъ които е застрашавалъ покатоличеннитѣ арменци съ страшни наказания. Иезуититѣ се поутаили, но съвършено не се отказали отъ задачата си. Тѣхната дѣятелностъ намѣрила поддръжка въ мекхитариститѣ арменски манаси отъ бенедиктинския орденъ изъ мѣнастиря, основанъ въ началото на XVIII в Мекхитаритѣ на Островъ Санъ-Лазаровъ Венеция. Мекхатариститѣ си задали цѣль да съединатъ арменцитѣ съ католическата църква и да реорганизоватъ арменія въ политическо отношение. Религията трѣбало да послужи като лосъ за прѣобрѣщаніе на арменския народъ, който нравствено и политически падналъ подъ турското владичество. Прѣдполагали да се постигне цѣльта съ развитието на народното образование и национална литература, обединение на религиознитѣ и национални стрѣмления. На тѣзи почва се слѣяли иезуитскитѣ усилия и мекхитаристическитѣ и резултатитѣ неги заставили да чакатъ. Голѣмо множество знатни и богати фамиліи арменски прѣминали въ Католичеството. Портата пъкъ се растрѣвожила и пакъ захванали прѣслѣдванія, които нѣколко пѣти се подновявали въ миналото и сегашно столѣтие.

Изводъ отъ указаннитѣ фактове е тоя, че въ отоманската имперія въ отношение централното правителство къмъ Христианетѣ помѣстявали се нѣща несъвмѣстими: Опазване: привилегии съ нарушение, религиозна търпимостъ съ нетърпимостъ, уважение къмъ права съ прѣнебрѣжение, и че примиряющето начало на тѣзи противоположности е билъ произвола на турцитѣ

и интригитѣ на Христианетѣ. Произвола стоялъ най-високо отъ всичко. Портата въ всѣкой беретъ повтаряла своето рѣшение че свято ще пази закона и въ сѣщото врѣме безцеромонно го тѣпкала сама; правата на Христианетѣ оставали въ сила и Портата се съобразявала съ тѣхъ, но само въ такъва степенъ, въ каквато е било за нея износно; политическата и финансова смѣтка стояли по високо отъ принципа, личната симпатия или антипатия на султана оставала на Короната съществуването на цѣла правителствена система. Бѣзъ да се глѣда на всичко туй, ако би Христианското положение въ Турция исчерпивно съ отношенията имъ къмъ централното правителство, тогава то би могло да бѣде нарѣчено блѣскаво. Отношенията на Портата като централно правителство, при всичкото имъ непостоянство и произволностъ, немогѣтъ да се сравнатъ въ нищо съ отношенията къмъ Христианетѣ на по долната администрация и мусулманското население; тѣ — въ нощание на законно и мѣгкото, сравнително съ туй, на своеволно и съ жестокостъ, каквито сѣ царували въ провинциитѣ. Христианетѣ били съвършенно безпомощни прѣдъ администрацията. Тѣхни права несъществуваха за мусулманскитѣ административни власти. Любезния санджакъ-бей (Окр управителъ) или дише субашата, или и поляка (падарина) нападаха на Христианската църква, застрашавалъ съ бѣсилка епископа, взималъ откупъ (глоба) отъ Христианетѣ и отнѣмалъ всичко, каквото му е било угодно; да се заведе противъ него сѣдъ и расправа било е невъзможно. Напр. въ 1587 г. новоназначения санджакъ-бей въ Иерусалимъ, по причина никому неизвѣстна, заповѣдалъ да уловятъ и умъртвили Енрийския епископъ. Енрийскитѣ църкви на Христианетѣ прѣобърналъ въ джамии и застрашавалъ съ подобна участъ настоятелитѣ въ четире мѣнастира Христиански, въ случай ако незаплатили незабавно десетъ хиляди дукати. Христианетѣ съ голѣми трудове събрали исканата сума и се сткупили отъ този разбойникъ (Hammer, Geschichte des osmanischen Reiches I. IV. s. 130). Отъ Христианетѣ била подадена жалба въ Констан-

тинополъ, но останала безпослѣдствие. Тъзи беззащитностъ на Християнетѣ била неизбѣжно слѣдствие отъ управителната система на отоманската империя, истичала изъ тѣзи недостатъци, които царували въ административния островъ на държавата. Основния недостатъкъ на турското административно управление е било подкупничеството и посѣгателството. Турскитѣ чиновници получавали поголѣми приходи по закона — субашитѣ отъ 1 до 3 хиляди дукати, санджакъ бея отъ 3 — 16 хиляди, беглеръ беитѣ отъ 15 — 30 хиляди, законнитѣ приходи на великия Везиръ, който е билъ глава на административната лѣствица въскачвали се до 100 хиляди дукати. Но администрацията не се задоволявала съ тия законни приходи (възнаграждения), — всѣкой чиновникъ получавалъ набори чрѣзъ взятки, грабежи и пр. най малко въ двойна мѣра отъ суммата, която имъ била законно опрѣдѣлена. Всичкитѣ Везири съставлявали баснословни състояния чрѣзъ продажба на държавни длѣжности и различни подарѣви и взятки, които сж взимали отъ всички и отъ всѣкого, вѣтъ който е ималъ съ тѣхъ работа; до каква цифра се е простирали тѣхния приходъ — вижда се отъ туй, че Мухамедъ Соколли (прѣди поменжтия Бошнякъ-потурченъ), освѣнъ законнитѣ 100 хиляди, всѣка година събиралъ около единъ милионъ дукати и ималъ недвижимо имущество на 18 милиона. По примѣра на Везирия слѣдовали подчиненнитѣ му беглеръ-бейове (Генералъ Губернатори), на бейлеръ-бейя неустѣпвали подчиненнитѣ бейлеръ-бейове на санджака (Окр. управителъ), а слѣдъ тѣхъ субашитѣ и т. на татъкъ до падарина. Всичкитѣ, които сж си купили длѣжноститѣ, задавали си цѣль, щото не само да дотѣкмятъ израсходованитѣ сумми, но да се обогатятъ повѣзможностъ по скоро. На туй естественъ резултатъ билъ притѣснение, подкупничество и грабежъ, които всичката тѣжина се товарила на страната и на жителитѣ ѝ. Допущали се не чути жестокости, съ цѣль да се придобиятъ пари, и такива жестокости прѣминавали безнаказанно, за туй, че всичката администрация била заражена съ едно и сѣщо зло; жалбитѣ отъ по висока инстанция доходили до великия

Везиръ, който самъ билъ такъвъ взятникъ (митничаръ) и за това трѣбало да търпи митничество, грабителството и насилията на подчиненитѣ си чиновници. Всички страдали отъ туй зло, както мусулманетѣ, тъй и Христианетѣ — особено послѣднитѣ, отъ което само по себе се разбира, че притѣсненията се повече товарили на Христианетѣ, отъ колкото на турцитѣ, за туй че въ социално отношение Христианетѣ стояли долѣ — робѣ при турцитѣ. Турцитѣ по голѣма частъ били или администратори или помощници (землевладѣлци), които сж владѣли земи заедно съ сѣдящитѣ въ нея хора, и то все Христиане (робѣ —) и задължени за туй на държавата съ военна служба. Ако санджакъ беа и субашата сж истеглили отъ помѣщици (чокоа) пари, то послѣдния обърщаль вниманието си на подвластнитѣ му робѣ — ратаи и освѣнъ обикновеннитѣ налози, които раята е длъженъ да плати на своя господарь (повелителя) спорѣдъ закона отъ Сулеймана I, взималъ още повече, до колко е могълъ, и по такъвъ начинъ дотъкмявалъ своитѣ приходи. Ни регигията, ни собствеността, нито личността на Христианина били обезпечени. Тѣхната вѣра и обрядитѣ били срѣдство за обогатяване на администрацията, която е приемала за религиозната свобода откупъ, слѣдователно Христианетѣ били неприкосновени само до тогава, до когато имали пари; тѣхнитѣ разграбвания съ нищо не били гарантирани и ставали постоянно разграбвания, тѣхния животъ билъ въ рѣшетѣ на управителитѣ. Тѣжината на положението имъ още се увеличавала отъ обичая на администрацията при откупа длъжноститѣ; откупниците не жалили Христианетѣ и извличали отъ тѣхъ по възможность поголѣмъ сборъ. Освѣнъ откупниците и въобще бирниците на взяткитѣ, които помагали на чиновниците и помѣщицитѣ да ограбватъ Христианетѣ, послѣднитѣ много търпѣли и отъ сълдатетѣ, особено отъ яничаретѣ. Салдатитѣ не жалили Христианскитѣ, имущества, даже и въ Константинополъ, прѣдъ очитѣ на най високата правителствена власть допускали се насилия: станало обикновено явление, че при всѣко промѣнение на подишаха, когато

единъ султанъ се зимѣствалъ съ другъ, въ Константинополъ произлизалъ бунтъ отъ яничаритѣ; тѣ нападнали на Христианетѣ и Христианскитѣ търговци, като ограбвали дуканетѣ и домоветѣ имъ. Ако къмъ тѣзи насилственни нашествия и грабежи се присѣдини събиране данъци, които Христианетѣ сж били дължни на духовенството и които, вслѣдствие на взятки и подкупничество се вмѣкватъ и въ Христианскитѣ общини, били не значителни, ако по нататъкъ се приеме въ внимание, че харача, който правителството взимало отъ Христианетѣ отъ година до година се увеличавалъ. (харача е данъкъ за животъ подаренъ отъ повелителѣ; той се равнилъ въ 1550 година 1,500.000 дукати, въ 1554 год. 2,000.000 дукати, въ 1590 година 3,000.000 дукати и т. на т.), то не е трудно да се разбере че массата отъ Христианското население, съ исключение на малко, които сж умѣли добръ да се устроятъ въ Константинополъ и въ други градове, отъ що е постепенно осиромашевала до съвършенна голота. Бѣдността дохождала до положителна нищета и даже до умиране на Христианетѣ отъ мизерия.

Нѣколко свидѣтелства, които сж принадлежали на лица на пълно компетентни, добръ знакоми съ състоянието на отоманската империя, най добръ отъ всѣ какви разсжждения ще покажтъ, въ каква бѣдностъ и мизерия — положение се намирала массата на Христианското население въ Турция въ XVI до XVIII вѣкъ. Джакопо Рагицони въ рапорта си до Венециенския сенатъ отъ 1571 год. писалъ: туй господарство (Турция) е населено по голѣмата частъ отъ Христиане, които търпятъ отъ турцитѣ толко притѣснения, че туй прѣвъсхожда всѣко вѣроятие. Но тѣ въ повечето случаи до толко сж потѣнжли (пропаднали) въ бѣдностъ и нищета, че едвамъ се осмѣляватъ да повдигнатъ очитѣ си, за да поглѣднатъ турчина направо въ лицето му. Даже и въ такъвъ случай, когато челятъта имъ е плодородна, тѣ се грижатъ само за това, щото да събератъ толко, колкото е потрѣбно да исплатятъ харача и за поддръжка на живота си; заради това, че ако би добили нѣщо повече — излишекъ, то турцитѣ

би имъ го ограбили: Alberi Relazioni, t. II, p. 100) Другъ писателъ, който пътувалъ въ XVI в. по Турция и оставилъ дневникъ е, Герлахъ, освѣтлява този фактъ, че Христианскитѣ бѣдствия сж произведение на провинциалнитѣ администрации и мусулманетѣ отдалечени отъ столицата, той пише тъй: „Христианетѣ, които се намиратъ на далече отъ Константинополъ — сж въ крайно плачевно положение; за туй, че Коджилъ-бейоветѣ, спахии и Еничаритѣ, които се намиратъ въ кое и да е село постѣпватъ съ тѣхъ произволно като съ скотове, каквото иматъ — трѣбва да скриватъ. Но тѣзи, които живѣятъ по близо до Константинополъ, намиратъ се до нѣйде по въ сносно положение, немогѣтъ да се жалатъ поне съ помощта на пари и понѣщо да постигнатъ: всѣкой отъ тѣхъ плаща ежегодно своя данѣкъ, като се глѣда по състоянието два, три, четири талира (24 гроша сръбърни) и слѣдъ туй никои него обижда, ако и да не се лишава безъ грабежъ отъ Еничаритѣ (r Stephau. Gerlaeti, Tagebuch, francfurta. m. 1674 s. 5 г.). Прѣемника на Рогациона въ длъжностъ на Венециански посланикъ, Моркантонний Барбаро, пояснява свѣрската мѣжду неудовлетворителността на администрацията, която е причинила бѣдността въ държавата и умаление на народността — народонаселението. Той писалъ въ рапорта си за Турция въ 1573 г.: „тѣзи страна все повече и повече дохожда въ упадѣкъ вслѣдствие на недостигния порядѣкъ и лошащото управление. които въобще царуватъ въ всичката държава; къмъ туй и нуждата съ недостатѣцитѣ въ необходими сръдства за животъ произлиза тукъ съвсѣмъ отъ друга причина, отъ колкото въ насъ. Въ насъ недостатѣкъ въ сръдства за прѣхрана се обуславява съ умножение народонаселението и въ недостатѣкъ на обработваема земя, която не е въ състояние подобрѣ да удовлетвори нашитѣ потрѣби, а въ Турция обратно недостатѣцитѣ произлизатъ вслѣдствие все повече и повече се намалява народонаселението, затова, че още и при останалото малочисленно население отъ земледѣлци обработва само толко отъ полето, колкото му е нужно за собственното му поддържане — прѣхрана, тѣй, защото то

знае, че въпреки излишъкът ще бъде ограбен от него със сила; споредъ туй то подобря прѣдпочита да остави празна своята толко плодородна и доходна земя“ (Alberi, Relazioni, t. II, p. 313.) Английския посланикъ Томасъ Ру въ своята депеша отъ 1622 г. също констатира този фактъ обезлюдение (намаление) на Турската империя, произведено отъ правителствена жестокостъ и несправедливостъ, и наводжа цифри, които показватъ въ каква поразителна прогресия населението се намалявало. Той писалъ на своето правителство. „я ще прѣкопи чужди нѣща, отъ прѣди шестнаесет години, било прѣдприето изброявание на населението и селата въ султановата държава и по прѣписа се указало, че има по вече отъ петстотина петдесетъ и три хиляди села; въ миналата година прѣдъ началото на Полската война пъкъ ставало прѣброявание и се указало, че числото на селата се умалило на седмдесетъ и петъ хиляди. То безсъмнѣние — поразително намаляние на народонаселението. Навѣрно, развалинитѣ отъ домове стоятъ още на много мѣста; но несправедливостъта и жестокостъта на управителитѣ е довела до туй, че тѣ сж оставени отъ всички жители, и може цѣли три дни да се ходи по Гърция и мала азия. въ най голѣмитѣ провинции въ държавата, и да не се намери ни едно яйце за еденѣе, неможе да се срѣшне ни единъ чловѣкъ, който би да ми даде една гълтка вода“ (Negocutions of sir Thomas Roe in his embassy to the Ottoman Porte. London, 1740, p. 66). Колко е чудно и страшно слѣдъ такъвъ документаленъ иргументъ и заявление на английския посланикъ да се чете въ неговитѣ съотечественници, като отъ знаменития историкъ Гиббона и въ други разположенни къмъ Турцитѣ писатели, че положението на Християнетѣ се подобрило въ турската държава! Венецианския и Английски посланници говорятъ въобще за умалявание на населението въ Отоманската империя, по тѣхнитѣ слова може се прилагатъ и къмъ Християнетѣ особено къмъ славянетѣ Християне, тъй щото Християнетѣ славяне и една 6-та гърци сж съставляли множеството-массата въ турската държава. Ако нѣкому таково раз-

бирание на тѣхнитѣ думи се покаже за смѣлость, то за убѣждение може да се обърне на любопитнитѣ статистически данни, събрани отъ Ринке: въ Албания въ първата червѣртъ на XVII в. които исповѣдвали католическата вѣра всичко били 350 хиляди челоѡка, а къмъ 1651 год. туй число се намалило до 50 хиляди; въ промѣжутъ, на наврѣменно отъ 1671 до 1703 додѣна числото на Католицитѣ се намалило: въ архиепископия (провенцията) Гунацио отъ 14 хиляди на 8, — скутари отъ 20.270 душъ на 12.700 души и т. на т. (r. Historisch — politisch Zeitschrift, Berlin, 1834, B. II, s. 299 segn. p. p.) Тѣзи цифри убѣдително говорятъ за такава нещастна постепенность, съ каквото умирало се губило въ отоманската империя Християнското население, вслѣдствие тѣжината на турското съ неговитѣ неправди и грабежъ.

На Християнскитѣ Европейски държави, особено на Россия е лѣжало високото призвание — да спасе источнитѣ Християне отъ натисъка, мизерията, жестокото истязание и отъ бавна смъртъ. Призванието било разбрано и прието. Историята на дипломатическитѣ сношения мѣжду Европейскитѣ държави съ Турция е, може се каже, история на постоянно-застѣпничество отъ тѣхна страна прѣдъ Портата за угнетеннитѣ источни Християне. Россия придала на туй застѣпничество реална постановка. Отъ сѣщия моментъ, отъ когато нейното влияние въ Турция се утвърдило на здрава основа въ края на XVIII вѣкъ, настѣпва новата епоха въ живота на источнитѣ Християне и отношенията къмъ тѣхъ на Портата приема другъ видъ.

Отъ Н. Скабалановича.

Преведено отъ Ар. З. П. Петрова.
1896 юлий 11 Кюстендилъ.

Явяванието на Иисуса Христа слѣдъ възкресението му.

(Продължение отъ кн. IX и X).

Отъ тука вече ужъ не било мѣчно да се разбере по какъвъ начинъ онова, което ние считаме само като едно слѣдствие на визионерното състояние, Христовитѣ послѣдователи сж могли да си го прѣдставятъ като едно външно чувствено възприятие. т. е. като външенъ фактъ²⁾. Ученицитѣ — казва напр. Хофманъ — трѣбвало би да вѣрватъ въ възкресението на Христа даже и ако да не били го видѣли слѣдъ Неговото възкресение, поради едната само увѣренность въ Неговото Мессиянско достоинство, което е несъединимо съ прѣдставлението за смъртъта. „Кол-

---

²⁾ „Въ страшната възбудителность по случай на Иисусова смъртъ въ борбата на *сега*—*то* съ прѣсното минало на разсѣдѣкътъ съ сърдцето на битието съ чувствуванието, съ страстното желание и щение на вътрѣшниятъ чловѣкъ — се е заличавала у тѣзи дванадесетъ ученици, може би съ помоща на тѣхното постение (Мат. IX; 15.) и плачение (Мар. XVI; 10. Ив. XVI; 20.), или при въздѣйствието на звуковетѣ и боитѣ, които встѣпили въ колото на този раздраженъ и осиленъ животъ на уеѣщанията—се е заличавала у тѣхъ здравата и трѣзва погранична линия на вътрѣшниятъ и вънкашенъ свѣтъ и очитѣ и ушитѣ, треперящитѣ вече отъ по напрѣдъ членове на този вътрѣшенъ и вълнующий се духовенъ свѣтъ, имъ прѣдавали като външно нѣщо онова, което, въ същность тѣ сж видѣли и чували само вътрѣшно: *тѣ вѣрвали, че виждатъ Иисуса, образътъ на когото въ душата имъ управлявалъ всичко, прониквалъ всичко*“. Keim, „geschichte Jesi“ 1875 г. стр. 359—360. Прѣкрасно расчепкувание и основателно обобраване на тѣзи хипотеза, може да се прочете у *Кейма* (gesch. jesi“, стр. 361—362 и, особенно пакъ у Вейса, („Das leben fesu“, 1885 г. В, 2. стр. 583—592,

кото пъкъ се отнася за нѣкоито събития, каквото е, напр., явяването на Христа на двамата ученици отивающа въ Еммаусъ, или пакъ явяването на Въскръсналиятъ на своитѣ ученици на брѣгътъ на Генисаретското езеро, то отрицателната критика счита за напълно възможно да се прѣдположи, че възбуденитѣ ученици взели за свойтъ любимъ учителъ нѣкой си непознатъ тѣмъ чловѣкъ, който е можалъ да имъ направи силно впечатление, особено ако той се е срѣщналъ съ тѣхъ при нѣкакви си загатливи обстоятелства³⁾. Досуцъ такива нѣща сж се случвали пъкъ често между швабитѣ въ врѣмената на херцогътъ Улриха⁴⁾. . . . Видѣнието на Архидякона Стефана и на

³⁾ Strass, *Das lehen jesu**, 1874 г. стр. 308 и 310.

⁴⁾ Пакъ тамъ. Сподѣляйки този възгледъ на възкресението Исусъ Христово, *Gese* казва, че убѣдението му се подкрѣпя отъ тѣзи данни: „Архиеп. Вилхелмъ Тирский — казва той — разказва въ исторiята на първиятъ кръстоносенъ походъ, че когато да завладѣятъ Иерусалимъ, благочестивиятъ еп. Адемаръ (умрѣлъ прѣдъ Антиохия) се покачилъ прѣди всичкитѣ на стѣната, а слѣдъ него вече се покачили другитѣ; въ сѣщия день много достовѣрни мжже го биле видѣли съ тѣлеснитѣ си очи на св. Мѣста. Сжщо и мнозина други паднали прѣзъ врѣме на този походъ, многома видѣли въ Иерусалимъ. да ходятъ като другитѣ по Св. Мѣста. Когато архиеп. Тома Бекетъ, смѣлиятъ защитникъ на черковната свобода, билъ убитъ поради необмислената дума на неговиятъ разгнѣвенъ кралъ, то нѣкой отъ най прѣдаденитѣ (*enthusiastischen*) негови привърженици, увѣрявали, че тѣмъ се билъ явявалъ този архиеп. и, не мъртавъ, ами живъ и, имъ показалъ ранитѣ си. Това се започнало йоще въ първата нощъ слѣдъ убиванieto му и траяло нѣколко мѣсеца до като неговиятъ смъртенъ врагъ не се покаялъ. Когато Флорентийския реформаторъ Савонарола, по интригитѣ на своитѣ политически противници и на осрамотениятъ папа Александра VI-й, билъ обѣсенъ, изгорѣнъ и пепельта му развѣяна, той се явявалъ живъ повече отъ сто пѣти, и, винаги на тѣзи, които се живо интересуваха отъ него, които имали интересъ на болѣзненно-оскърбенната привързанность, съ мнѣние, даже умраза и недобра съвѣсть; въ Доминиканския манастиръ на св. Марка и въ подвѣдомствениятъ нему женския манастиръ на св. Луциа, той се разхождалъ като *нази-къщникъ* (*ein Hausgeist*). Тука чували добръ познатий му гласъ: „дъщери мои, елате тука!“ Той даже причастилъ прѣзъ прозорецътъ 15 калугерици . . . *Nase*, „*Geseh. Jesu*“, 1876 г., стр. 595—596. За допълнение на това и

другитѣ мъченици, отрицателната критика сѣщо така изтълкува въ полза на своята теория. И тъй, какво нѣщо пакъ е — спорѣдъ Щрауса — възкресението на Иисуса Христа? Щраусъ, както и Ренанъ, довѣрѣва на Апостолското свидѣтелствување и признава, че Иисусъ наистина е умрѣлъ; но мисли, че самитѣ Апостоли сѣ били жертва на измамата, която била резултатъ на тѣхното възбудено душевно състояние слѣдъ смъртѣта на Иисуса. Като се завърнали въ Галилея, гдѣто тѣ живѣли по напредъ наедно съ Иисуса, тѣ винаги съ извѣнрѣдна живостъ (пѣргавина) си спомняли за Него и най сетнѣ мислѣли, че виждатъ на прѣдъ си Него Самаго.

Но за да се приложи тѣзи теория за разбиранieto на Евангелската история, за това нѣщо, спорѣдъ нашето мнѣние, трѣбва самъ си човѣкъ да се намѣрва въ визионерно състояние. Ние не отричаме, че е възможно такова едно нервно-болѣзнено състояние, при което единъ човѣкъ да може лесно да счете своитѣ лични осѣщания и прѣдставления и за външни фактове, или за такива прѣдставления, причинага на които се намѣрва отъ вънъ самото прѣдставляюще лице. При всичко това, поясненията на Евангелситѣ критици прѣскачатъ границитѣ на възможното нѣщо. Иисусъ Христосъ слѣдъ Своего възкресение се явява на петъстотинъ души вѣрующи въ Него. За да разберемъ това явявание отъ къмъ току-що посоченната отъ насъ страна, ние трѣбва да си прѣдставимъ, че всичкитѣ тѣзи петъстотинъ души вѣрующи сѣ били хора душевно-болни, съ разглобени нерви и, при това, *въ досущъ еднаква стѣпень*, — че всичкитѣ тѣзи хора сѣ се намѣрвали при досущъ еднакви условия относително своето душевно състояние, имали сѣ досущъ еднакъвъ процесъ на мислението, на чувствуването, на желанието и на прѣдставлението; инѣкъ, тѣ икога не бихъ могли да постигнатъ еднаквото вътрѣшно-чисто

за осилване на своето убѣждение, на ученийтъ нѣмский критикъ се падаше да прочете йоще единъ разказъ на малоросийский езикъ — „мъртвешкийтъ великденъ“.

лично прѣдставление, което въ дадениятъ случай, тѣ сж взели за чисто външно явление, т. е. за явление за възкръсналия Христа . . . По този начинъ да се приложи теорията, що ни се прѣдлага отъ страна на отрицателната критика, къмъ Евангелското разказване за явяването на Иисуса Христа слѣдъ възкресението Му. на петътъ стотинъ вѣрующа, е възможно само съ помощта на друга една теория — *на прѣдустановената хармсния на душевното състояние на всичкитѣ хора, които сж вѣрвали тогава въ Христа.* Това сжщото трѣбва да се каже и за всичкитѣ други случаи, когато Христосъ се прѣдставлява като явяващия се на нѣколко души изведнѣжъ. Онова състояние, въ което сж се намѣрвали Апостолитѣ по случай смъртта на Спасителя, не е могло да даде основа за такива видѣния. Ученицитѣ били дълбоко растѣжени отъ смъртта на Спасителя, но тѣ никога не сж могли да мислятъ за че ще го видѣтъ отново, възкръсналъ. Мисълта за че възкресението е възможно нѣщо, освѣнъ възкресението въ послѣднийтъ день (Ив. XI; 24. VI; 39, 40, 44 и 54), за тѣхъ е била досущъ неразбиратна инѣкъ. Тѣ не бихж могли да се питатъ единъ другото: „що ще рѣче да се възкръсне изъ мъртвитѣ?“ (Мар! IX; 10). Да рѣчемъ, че тѣ сж могли да считатъ Иисуса Христа духовно прославенъ у Бога, както сж гледали юдеитѣ на всичкитѣ вѣтхозавѣтни пророци; но Христосъ имъ се явява слѣдъ смъртта си не духовно прославенъ, а инѣкъ, такъвъ какъвто е билъ прѣди смъртта Си, имайки плътъ и кости, рани и промушено съ копие рѣбро. Истина, сега Той влиза прѣзъ затворени и даже заключени врата; но и прѣзъ врѣмето на земний си животъ Той по нѣкога не се е стѣснявалъ отъ формитѣ на пространството и врѣмето. Отрицателната критика мисли, че ученицитѣ не сж били чужди въ това отношение на възврѣнието на фарисеитѣ, които ужъ били вѣрвали, че е възможно да възкръснатъ мъртвитѣ; при това, тѣзи критика се наблѣга върху едно мѣсто на книгата на Иосифа Флавия („за 10 год. война“ II; 814). Но, като прочетеме това мѣсто, ние ще видиме,

че то хортува само противъ казанната критика, защото „да се прѣмине въ друго тѣло“ — не е все сжщото, каквото е „да се възкръсне“ и, вѣрванието въ прѣселяванието на душитѣ — не е все сжщото, каквото е вѣрванието въ личното възкресение. Отрицателната критика ясно видѣла, че нейната теория не може да бѣде приложена на пълно къмъ Евангелската история и, за това много отъ Евангелскитѣ разказвания за възкресението и явяванието на възкръсналиятъ тя съ шумъ отхвърля, като невѣроятни приказки. Евангелистътъ наприм., разказва, че Иисусъ Христосъ като се явилъ, слѣдъ възкресението Си на своитѣ ученици, по край другото поискалъ храна и тѣл. Нека рѣчемъ, че това появяние е произведение на болѣзненното въображение на седемгѣхъ цѣли свидѣтели; но, кждѣ пъкъ се е дѣнала изѣдената храна? Отрицателната критика не може да отговори на този въпросъ и, поради това отнася самото разказване къмъ числото на невѣроятнитѣ приказки (*ungleubwürdige Sagen*). Въ Еммаусъ Иисусъ Христосъ прѣчупва хлѣба; нека явяванието Му да бѣде произведение на болѣзненното въображение на ученицитѣ; но хлѣбътъ си останалъ прѣчупенъ; кой пъкъ го е прѣчупилъ? Не умѣяйки да отговори на този въпросъ, отрицателната критика отнася къмъ числото на недостовѣрнитѣ приказки и Евангелското разказване за Еммаускитѣ пѣтници. Най сѣтнѣ, защо пъкъ тѣзи видѣния сж се прѣкъснали тѣй изведнѣжъ слѣдъ четиредесетиятъ день отъ възкресението на Иисуса, вмѣсто да се осилвѣтъ и очастявѣтъ все повече и повече? Отъ къмъ Щраусовата стр. на гледанието този въпросъ е неразрѣшимъ.

Както видѣхме, отрицателната критика гради своята теория на основание Ап. Павловитѣ свидѣтелствования; но, въ думитѣ на самаго Павла безпристрасниятъ читателъ ще намѣри пълното разоблачение (оголвение) на цѣлата лъжа на тѣзи теория. Самъ си Павелъ винаги е отличавалъ ясно своитѣ духовни видѣния отъ външнитѣ и обективни явления (2 Кор. XII; 1—9). Когато единъждъ прѣдъ Агрипа и Порция Феста Павелъ разказвалъ за своето обръщение въ Хри-

стиянството и за Христовото явяване нему на пѣти къмъ Дамаскъ, то Фестъ — по всѣка вѣроятность твърдѣ близко стоящъ до възрѣніята на най новата Евангелска критика — забѣлѣзалъ му: „Безумству-вашъ ти, Павле; многото ученщина те довежда до полуда (εἰς μανίαν)“. На това Апостола отвѣрналъ: „Не, достопочтенний Фесте, азъ не безумствувамъ, но говорѣя думи на истината и на здравийтъ смисълъ (ἀληθείας καὶ σωφροσύνης ρήματα. Дѣян. XXVІІ; 24 и 25). Отъ тука е ясно какъ е гледалъ самъ си Павелъ на Христовото явяване нему; той не се поправя тукъ така, както прави това, когато говори за своето духовно видѣние („само незнаѣ да ли въ тѣлото, или вънъ отъ тѣлото“ — билъ възхитенъ въ райтъ — „Богъ знае“); но говори тукъ думи на здравийтъ смисълъ, както бихъ свидѣлствували за това и всички негови спътници — другари за въ Дамаскъ. Каймъ оборва Щраусовийтъ възгледъ сжщо тѣй съ посочванието на самообладанието яснината и разсѣдливостъта, които биле показанни отъ Апостолитѣ когато тѣ проповѣдвали и при всякото си въодушевление. Най сѣтнѣ при Щраусовийтъ възгледъ се явява като досущъ не разрѣшимъ въпросътъ: какъ пѣкъ се е дѣнало тѣлото на Иисуса, което юдеитѣ бихъ винаги посочвали при вѣстъта за възкресението на Иисуса Христа, ако то бѣше се йоще намѣрвало въ гробътъ? Да се прѣдполага ли, че е извършена кражба отъ страна на Иисусовитѣ послѣдователи? Но тази стара Еврейска клѣвета, даже и самъ Щраусъ счита за гнуснава.

Впрочемъ не всичкитѣ отрицателни критици се придържжтъ о теорията, която разчепкуваме ние сега; не на всичкитѣ учени се вижда възможно да допустжжтъ, щото християнството, въ неговийтъ сегашенъ изгледъ, да е обязанно за своето происхождение на проповѣдъта на нѣколцина душевно болѣзненни лица, които сж взѣли обикновеннитѣ галлюцинации за исторически събития. Има учени хора, които се придържжтъ о досущъ противоположни възрѣнія. Такъвъ е, наприм., Шлейермахеръ и току-рѣчи всичкитѣ негови послѣдователи. Въ това отношение особенно е ин-

тересно Шлейермахеровото рѣшение на въпросътъ — като какво да е било, сме длъжни най да си прѣд; ставяваме Христовото състояние слѣдъ възкресението Му? Шлейермахеръ намѣрва двойки данни за разрѣшението на този въпросъ: едни такива, спорѣдъ които състоянието на Христа слѣдъ възкресението, се пада да си прѣдставиме въ прѣдишниятъ Му видъ, каквото е било то и прѣди смъртта Христова, другитѣ — ни каратъ да го считаме ужъ само за призрачно. Ако Христосъ да нѣмаше свойгъ прѣдишенъ изгледъ — казва той ⁵⁾ то нито Мария Магдалина ⁶⁾, нито другитѣ ученици би могли да Го познаятъ; самъ Той не би могълъ да посочва ранитѣ си, плътта и коститѣ си, не би могълъ да ѣде и други такива работи дя върши. Противъ това хортуватъ по видимому нѣкои Евангелски посочвания, които прѣдставляватъ Христа като мигновено явяющъ се и мигновено ставающъ невидимъ; като влизающъ прѣзъ заключени врата, не имѣющъ опрѣдѣленно мѣсто прѣбивание и тѣмъ подобни. Но това, спорѣдъ мнѣнието на Шлейермахера, сж само нѣкаквм дребни недоразумѣния и, ние нѣмаме основание за да довъряваме повече тѣмъ огъ колкото на правитѣ думи на самага Христа. Това, гдѣто той не е живѣлъ постоянно наедно съ своитѣ ученици — това се обяснява просто съ Неговото нежелание да встѣпа въ нови връзки съ тогавашното юдейско общество. Това, гдѣто ние нѣмаме положителни свѣдения за гдѣ именно е живѣлъ Той слѣдъ възкресението си, — това се обяснява съ онова благоговѣйно чувство на страхътъ, който не позволявалъ на ученицитѣ да разпитватъ свойтъ учителъ за подробноститѣ на Неговиятъ частенъ животъ; Неговото прѣминување прѣзъ заключенитѣ врата се вижда повече свѣрхестественно, отъ колкото е въ сж-

⁵⁾ „Das leben Jesu“, стр. 473.

⁶⁾ Впрочемъ Мария Магдалина не Го позна по изгледътъ, ами по гласътъ, и то, когато чу името си произнесено отъ Иисуса съ свойственнитъ Нему приживѣ акцентъ, или по право-
тонъ. (Бѣл. на прѣводачътъ).

щностъ. Тѣй като въ горницата тогава е имало много лица, то макаръ отъ най напредъ вратата и да билъ наистина заключени, все пакъ е мѣчно да се докаже, че тя е била заключена и въ оня моментъ, когато е влѣзълъ въ стаята Христосъ - кой годъ отъ билитѣ тамъ е можелъ да излѣзе изъ стаята, безъ да заключи вратата подирѣ си; че вратата е останала незаключена, това сж можели да не забѣлѣжатъ, спорѣдъ мнѣнието на Шлейермахера, и другитѣ и, по този начинъ е много лесно да се допусне, че Христосъ е влѣзълъ въ стаята по досущъ обикновененъ пѣтъ. (прѣзъ вратата). Очуденни отъ неочекуваното Му появяване биле тѣ тамъ и не забѣлѣзали, че Той е излѣзълъ слѣдъ това изъ горницата пѣкъ по сѣщия начинъ.

(Слѣдва).

Истината вѣра може да бѣде само една.*)

Както е едно само Богъ и Творецъ на всичкитѣ хора, както е единъ и сѣщото посочено отъ Бога най-високо назначение за всички, и така и религията може да бѣде само една, може да бѣде само една истината религия за всичкитѣ хора, за всичкитѣ народи. А да се казва това и да се утвърждава, че е само една истинната религия, ще рече да се отрича истинността на всичкитѣ други религии. Ако е една само истинната религия, и человекъ само въ тая една истинна религия може да изпълнява своето най-високо назначение, за което той е създаденъ отъ Бога, и да достига своята вѣчна цѣль, то отъ тука право произтича неотклонима, неотстранима, неизмѣнна обязанность да исповѣдва человекъ една истина религия и въ свойтъ животъ, както вжтрѣшенъ, така и вънкашенъ, да се подчинява на нейното учение, закони и заповѣди.

Мнмното равенство и еднакво значение на всичкитѣ религии могло би да има основание само въ този

*) *Забѣлка.* За оиѣзи, които считатъ, че е безразлично къмъ каква вѣра ще принадлежи не признаватъ, че е прѣстѣпление да се отказватъ отъ истината на православното вѣроисповѣдание.

случай, ако бѣше възможно да допуснемъ, че всичкитѣ религии сѣ или еднакво лоши. Нѣ може ли да бѣде допустнѣто това при зравото разсѣждение? Всичкитѣ сѣществующи сега религии, така сѣщо, както и извѣстнитѣ отъ историята, въ никакъвъ смисълъ немогѣтъ да бѣдѣтъ: а) *равно истинни*, защото не е много нѣщо да се каже, че тѣ сѣ различни само по форми, — тѣ сѣ различни и по своето сѣщество и заключаватъ непримирими противорѣчия по своето учение, по законитѣ и правилата. Еврейския монотеизмъ, Гръко-римския политеизмъ, индийския пантеизмъ, Персидския дуализмъ, Християнското учение за Триединаго Бога, абстрактния монизмъ на ислямизма и т. н. прѣдставяватъ едно друго и затова не могѣтъ да бѣдѣтъ признати да иматъ равно значение и сила. Толкосъ повече не може да бѣде допустнѣто, че всичкитѣ религии б) *сѣ еднакво добри*, тѣй като е невъзможно, като се намѣрва чловѣкъ въ здравомислие, да утвърждава, че заблуждението е тѣй сѣщо добро, както и истината, — правиятъ пѣтъ, както и кривиятъ, калпавата пара, както и истинската. — Безумно щѣше да бѣде и туй да се утвърждава така сѣщо, че всичкитѣ религии в) *сѣ еднакво лошеви*. Ако би всичкитѣ тѣ да бѣха еднакво лошеви, то трѣбвало би да бѣдѣтъ еднакво всичкитѣ лѣжовни, което, разбира се, е немислимо, А че дѣйствително е една истинната религия и че всѣкой, който търси истинната религия, лесно може да ѣ намери, затова ни служи като основа прѣмѣдростѣта и благосѣта Божия. Защото само въ истинната религия Богъ може да има достойното за него и изискванието отъ него прославление, а чловѣкъ въ истинната религия само може да стѣпи въ истински сѣязъ съ Бога за достиганието на своята вѣчна цѣль. А въ това именно най-главно се сѣстои и сѣщностѣта на религията. Слѣдователно, ако би всичкитѣ религии, безъ изключение да бѣхѣ лѣжовни и, ако би да не можеше да бѣде намѣрена истина религия, то никой не би могѣлъ да достигне своята цѣль и да испълни своето назначение, което е несѣвмѣстимо съ Божията прѣмѣдростъ и благость. При това трѣбва да се помни, че вече сѣ са

мото си съществуване лъжовнитѣ религии прѣдполагатъ религия истина, тъй като е немислимо да има заблуждение, ако нѣма истина, на която то е изопачаване, също така, както не може да има калпави пари тамъ, гдѣто нѣма истински. А като допустнемъ невъзможното, че всичкитѣ религии безисключение съставляватъ чловѣческо заблуждение и самоизмамване, естествено можемъ да достигнемъ до отричанието на всѣка религия и да *исповѣдваме символа на невѣрието*. Да кажемъ право, такова отношение къмъ религиитѣ не е нищо друго, освѣнъ скрито невѣрие, което се крие отъ себе си и отъ другитѣ. Който счита истинни и добри всичкитѣ религии, колкото много тѣ и да си противорѣчатъ една на други, този чловѣкъ *сериозно не вѣрва въ никаква религия*, защото най-простото сжжение показва, че противорѣчията не могатъ да бждатъ еднѣкво истинни. Въ очитѣ на такъвзи поклонникъ и исповѣдникъ на всичкитѣ религии, религията има цѣна дотолкова, доколкото тя може да служи на неговитѣ врѣмenni интереси въ живота, на службата му и пр., а въ сжщностъ, ако той самитѣ противорѣчия на религиознитѣ учения счита еднакво добри, равно законни, то едно подиръ друго трѣбва да признае, че и за Бога е все едно както истината, така и лъжата, както доброто, така и злото. Слѣдователно, такъвзи мислителъ ако тая дума може да бжде дадена на чловѣкъ, който разсжждава така, *отрича* както истинността и свѣтостта Божия, така и *самото битие Божие*. Ето до каде може да доведе лекомислието, което казва, че нѣма нужда една религия да бжде прѣдпочитана прѣдъ друга

А ако истинната религия е една, и именно нашата Християнска православната, то какъ исповѣдницитѣ на истинната религия трѣбво да се отнасятъ къмъ онѣзи, които се придържатъ другитѣ религии? На кжсо казано: въ какво трѣбва да се състои нашата вѣротърпимостъ: Противна е на здравия религиозния смисълъ и на чувството такава толерантностъ, която на равно съ истината поставя заблуждението. Истинната, съгласната съ здравия разумъ търпимостъ

въ заблуждения чловѣкъ не прѣстава да обича и да уважава чловѣка и неговото чловѣческо достоинство, нѣ се отвърщава отъ заблуждението. Diligite homines, прѣмъдро казалъ блаженный Августинъ, interficiterogores. („Миссионерское обозрѣніе“ година II, Септ.—Окт. кн. 2 стр. 516—518).

5/X 1897 год. Самоковъ.

Б. и П.

Рѣчь казана на трѣтото миссионерско събрание въ гр. Казанъ отъ В. М. Скворцовъ.

Отъ 22-й юлий мѣсець до 6-й Августъ тая година е имало събрание на рускитѣ миссионери въ гр. Казанъ (Росія). Задачата на тѣзи миссионери е да се борятъ съ заблужденията на рускитѣ расколници. това събрание е трето по редътъ си. Прѣдсѣдатель на това събрание билъ Архимандритъ Антоний, ректоръ на Казанската духовна Академия, а секретаръ В. М. Скворцовъ. Всички членове на туй събрание сж били 196 души. Въ това събрание сж рѣшени много важни за православната църква въпроси. За сега ние прѣдлагаме на нашитѣ читатели само рѣчъта, казана отъ секретаря на туй събрание. Съдържанието на рѣчъта е таково, щото не може да не бѣде полезно и за българския читателъ. Ето и самата рѣчь: „И тѣй, настанѣ, онзи много очакванъ празникъ на мисията, който отъ прѣди шестъ години съ голѣмо нетърпение, съ много надѣжди очаквахъ борцитѣ съ мечътъ на словото божие (Еф. 4), — храбри юнаци на нашата църква! . . . . . Да се заловимъ за работата, която има значение не само църковно, нѣ *църковно обществено* и даже *господарствено*.

Ще попита нѣкой, може би, може ли да бѣде толкъсь широко значението на скромното миссионерско служение? Да, ние мислимъ, че, като се боримъ съ враговетѣ на православието, миссионеритѣ и на Бога служба служатъ, като доблестни войници на христо-

вата църква, и на господарството, като вѣрни синове на Царя и на отечеството. Да се обяснимъ.

Най-първитѣ и сѣщественни задачи на вътрѣшното мисионерство, както е извѣстно, сѣстожтъ въ това: да се запази православието на нашиятъ народъ отъ религиознитѣ заблуждения на расколничеството и да обръща въ пътя на истината вѣра и спасение отпадналитѣ и заблудени наши братия. Нѣ православната църква и руското господарство, гдѣто всичко въ народния животъ получава своето освѣтяване, сила и дѣйствителностъ при посрѣдството на църквата, — православието и самодържавието, общественния и битовия животъ на руския народъ — всичко това тѣй тѣсно, тѣй органически съ вѣковната история на русия е свързано по мѣжду си, щото *всичкитѣ въпроси на вѣрата и на църквата у насъ въ сѣщото врѣме сѣ и въпроси господарствени.*

Расколничеството и сектанството, като явления болезнени, като побъркватъ правилното течение на живота прѣди всичко, безъ съмнение църковния, естествено, въ силата на поменжтата тѣсна вѣрска мѣжду господарството и църквата, нарушаватъ и правилното, закономѣрното течение и развитие на семейния, общественния, слѣдователно и на господарствения животъ.

Културнитѣ, историческитѣ задачи на православното самодържавие и руската народностъ всичко туй, което тѣй или инакъ расклаща една или друга отъ тѣзи основи, естествено, ослабва самобитната наша сила и бѣрка на културно — духовното развитие на руското господарство. При това трѣбва да се помни, че православието, като основа, и спорѣдъ историческото си първенство въ животътъ на русия и по несравнитѣ заслуги, съ възпитателното си влияние върху развитието и въ заякванието у народа началата на монархизма и идеитѣ на националността, се явява основенъ камѣкъ на нашата господарственостъ. Върху здравостта на православието прѣди всичко и най-много се е основала, порасла и заякнала великата руска държава! отъ духътъ на православието е създадено и възпитано онова народно и обществено мирозѣрцание,

което въ историческия нашъ животъ се е ознаменувало съ чудеса на безъ примѣрно висока нравственна доблѣсть на православния народъ и съ духовното негово могъщество, показвани и въ врѣме на господарственната слава, и въ годинитѣ, кѣгато е страдало отечеството. Не православието ли е възпитало чувството на безграчния народенъ патриотизмъ, на безусловната прѣданность и вѣрность къмъ рускитѣ царѣ, не отъ нѣкакъвъ страхъ, а по съвѣсть, по дългъ, и въ името на вѣрата въ Бога? Този именно миръ, който почива върху православието, миръ на религиозно-политическия възгледъ на нашия народъ прѣдставлява у насъ господарственна твърдина, чиста и яка, като алмаза, способна да противостои на всичкитѣ народни бѣдствия, несгоди, на всичкитѣ вънкашни и вътрѣшни врагове; нея именно всички вѣрни синове на църквата, на царя и на отечеството трѣбва да пазѣтъ, като гледище на господарственното око. И горко, ако мистически набожния православенъ народъ се раздѣли на *ся* въ своята вѣра! Горко, ако бѣде тласнатъ по плѣзгавия пътъ да не се покорява на църквата; горко, ако въ православна русия почнатъ да господствувать принципѣ на ненормалната свобода на съвѣстѣта и пропагандиранieto на сектитѣ, — както това желятъ враговетѣ на църквата и на отечеството! Това ще бѣде едно отъ най-сигурнитѣ подкопавания подъ светинята на росия! . . . . .

Така ние разбираме значението на православието за обществения и господарствения животъ на нашето отечество. Не се ли вижда оттука, каква важна обществено господарствена задача лежи върху миссионерството, повикано да служи за най-главно оръжие за духовното обединяване на различнитѣ елементи, отъ които се съставлява много милионната русия, — не замѣнимо сръдство за запазване чувството на вѣрата у православното руско население, — тази ядка на господарството, отъ раскапване пагубнитѣ лъжливи учения, — и за вразумѣвание на заблуденитѣ наши братия, които изгубватъ въ сектанството не само вѣчното спасение и истината вѣра, нѣ и руската физио-

номия, — за успокояване най-подиръ, на всички онѣзи, които се вълнуватъ отъ религиознитѣ съмнѣния и ставатъ нещастни жертви на религиозния фанатизмъ, не вѣжеството, лъжата и коварството?

Да, отци, и братя, нѣма съмнѣние, че мисионерското служение не е само църковно, нѣ и обществено, — служение свето и велико! Щастливи сж тѣзи, които принадлежатъ къмъ мисионерския ликъ на вѣро-проповѣдниците. . . . .

Нѣ всички ли тѣй разбиратъ и по достойство ли оцѣняватъ дѣлото на мисионерската борба съ враговетѣ на православието. . . . , ...

Длъжностъ на мисията е добро и мъжествено да изясни на всички и на всѣкого, че само подъ сѣнката на православно националнитѣ истинно руски идеали е трайно развитието на благостоянието и силата на руското господарство, а не въ сектанското подраздѣлие . . . . . Съ насъ е Богъ и правдата задъ насъ е царьтъ и православния народъ! . . . . .*)

Така разбиратъ истинно рускитѣ синове значението на православието за общественния и господарственъ животъ. Съ голѣма рѣвностъ и самоотвержение тѣ се силжатъ да запазятъ чистотата на православното вѣроучение. Нему приписватъ най-голѣмата заслуга за въздиганieto и укрѣпванието на великата руска държава. Него считатъ едничъкъ и незамѣнимъ залогъ, безъ който не могатъ да осществятъ бѣдъщитѣ свои велики задачи, като народъ културенъ и своеобразенъ. . . . . Какво ли остава да мислятъ за значението на православието у насъ, нашитѣ родолюбиви сили? — Ние не можемъ да знаемъ, нѣ сигурни сме, че тѣ не могатъ да бѣдътъ не съгласни съ изказания възгледъ отъ доблѣстния борецъ на православието В. М. Скворцовъ. Остава само да пожелаемъ да се явеше и въ нашето интелегентно общество да съзнае, че е необходимо да се състави и у насъ едно подобно мисионерско общество, което да има цѣль запазване чистотата на православието у насъ, толкова повече това е необходимо да стане чась по-скоро — основанието на подобно

*) „Мисионерское образование“. Авг. кн. I стр. 623—633.

мисионерско общество, защото враговетѣ на православната наша вѣра се борѣтъ съ много пб-усъвършенствувани орѣжия, отъ колкото сѣ орѣжията на рускитѣ полуграмотни роскало-учители; срѣдствата у враговетѣ на православната наша вѣра не сѣ само тѣхни лични, а сѣ срѣдства на цѣли държави. Освѣнъ това руския народъ цѣни и запазва православието за да може да запази съ него своето величие и своята слава, а България трѣбва да скѣпи и да пази православната си вѣра, за да може да запази своето сѣществование и независимостѣта си.

5/X 1897 год. гр Самоковъ.

Б- и П.

VI.

Строшената подкова отъ ново се възвръща.

„И бистъ по семъ идѣше во градъ,
„нарицаемый Найнъ и пр.
(Лука 7, 11—16).

Расказватъ, че има малка, нѣ страшно ядовита долина, която посѣщавали мнозина пѣтешественници: тя е обиколена отъ всичкитѣ страни съ баири. Като гледате отъ тѣзи баири, вие виждате прѣдъ себе си равно кръглообразно водовмѣстилище, при това съ нищо приятно непоражава вашитѣ очи; ако забравимъ, че тука нѣма нито едно живо сѣщество, което да се движи, нито едно живо дръвце или шубръче, нито едно цвѣтенце и даже нито една земна трѣвица, и че, най-послѣ, тамъ нѣма движение на вѣтъра. Само се бѣлѣжѣтъ на всѣкъдѣ кости, — и то кости отъ голѣмиятъ слонъ и силниятъ лъвъ, и на страхливиятъ заецъ, и на пѣргавиятъ рогачъ, и най-послѣ, на нѣкои мѣста, коститѣ на нещастнитѣ пѣтешественници, които по незнание, отишли тамъ и намѣрили злополучно смъртъта си: защото никой и нищо не се завръща отъ тамъ назадъ.

А да кажемъ, че на височинитѣ на единъ отъ тѣзи баири сѣ събрало общество отъ млади хора.

Погледътъ имъ неволно се спира на тази долина. И ето, какъ тѣ по-внимателно и по-внимателно наченватъ да се вгледватъ въ нея, тѣмъ имъ се открива страшно зрѣлище: именно при политѣ на тази скала, на която тѣ стоѣтъ, бѣдниятъ пѣтешествникъ се бори съ смъртта и се сили, за да дойде на себе си! Толкова отслабналъ, щото не може да вика за помощъ, а отъ друга страна, тѣй далечъ се отнесълъ, щото и викътъ му не би се чулъ. Въ едно мигване единъ отъ тѣзи млади хора, като вързва единтъ край на връвъ, която се намѣрва у него, спуща се по нея долу по тази посока, гдѣто загивва злополучниятъ чужденецъ. Сварва го тамъ още живъ, безъ да губи врѣме, вързва го съ връвта и дава знакъ на другаритѣ си, щото тѣ да го извлѣкътъ на горѣ. Другаритѣ правѣтъ всичкитѣ възможни усилия и най-послѣ спасяватъ полумъртвия чужденецъ; нъ какво се случва съ тѣхния другаръ? Той умира! И никой не може да отиде при него? Никой не може да го спаси? Той трѣба тамъ да умрѣ! Между това се открива, че избавениятъ чужденецъ билъ върлъ врагъ на тѣхния другаръ. И другарътъ имъ знаелъ това, знаелъ, и когато се спущалъ при него, и когато го обвързалъ на около връстъ съ връвта и, слѣдов., когато оставалъ тамъ самъ, обрѣкалъ себе си на явна смъртъ!

Ахъ, дѣца! И вие и азъ, — тѣй сжщо, — сме били въ долина подобна на тази, и ние сме умирали тамъ, като сме оставали въ безпомощно положение. Христосъ Господъ дошелъ тогава въ този юдолъ при насъ, да види какъ ние сме безпомощни, видѣлъ, че никой не може да ни избави отъ смъртта и, за да останемъ ние живи самъ умрѣлъ за насъ, самъ *„за всѣхъ вкусилъ смъртъ!“* *„Еще би Христосъ суцимъ намъ немощнимъ, по врѣмени за нечестивыхъ умрѣ“* (Римл. 5, 6).

О, колко тогази по-прѣкрасно би ни се сторила свѣтлината на ясната лѣтна сутрина, ако би тя да се явяваше само сегисъ, тогисъ; и то за по нѣколко минути! Колко би ни въсхавали и най проститѣ шу-брачки, обкичени съ тръндафили или съ други цвѣтове, ако ние не бѣхме ги виждали тѣй често. Тѣкмо

тъй, съ какви сълзи отъ възторгъ и благоговѣние би внимавали ние на Евангелскитѣ повѣствування за живота на Христа Спасителя, ако би слухътъ на сърдцето ни да не се бѣше закоравилъ отъ еднообразното и честото имъ четение или слушание! Какво не би могла да породи въ нашата душа едната тази мисль, че Той е свѣзвалъ даже въ преиспадна земли, за да ни извади отъ този смъртоносенъ юдолъ!

Колко е чудно, напримѣръ, това повѣствование, което служи за прѣдметъ на сегашното наше чтение. Въ врѣме на земния животъ на нашия Спасителъ нѣмало нито топови. нито барутъ, нито други подобни оржидя, каквито има въ наше врѣме; тогава се бияли повечето съ ножови и копия. Отъ това и почти всѣкаквъвъ родъ стѣна, направена около градътъ, се считала и дѣйствително била укрѣпление. Въ нейната ограда обикновено и се затваряли жителитѣ на градътъ; само сутринъ, може се каза, тѣ излѣзвали отъ тамъ за полскитѣ свои работи или да нагледътъ добитъкътъ си. Нито на единъ прокаженъ не се е позволявало да живѣе тогава въ градътъ, нито едни смъртникъ не давали да се заравя въ стѣнитѣ. Спасителътъ нашъ проповѣдвалъ веднѣжъ на едно голѣмо множество народъ, като потвърждавалъ учението си съ чудеса, и подиръ свършването на тѣзи чудесни проповѣди, отишелъ въ единъ подобенъ градъ, тъй сѣщо укрѣпенъ съ стѣни. Подиръ него и тамо вървѣло голѣмо множество народъ. Едни тръгнѣли за това, че желаяли да слушатъ отново Неговото учение, други за това, че искали да видѣтъ неговитѣ велики чудеса; трети за туй, че любопитствували да знаѣтъ, защо той е тръгнѣлъ за този укрѣпенъ градъ, а останѣлитѣ по подражание, т. е. за това само, че другитѣ тамъ отивали.

Едвамъ що наченѣли да доближаватъ до вратата на градътъ показала се погрѣбална навалица — и въ голѣмата погрѣбална навалица не се виждало други да плачатъ освѣнъ едно лице. И това била майката на смъртника, бѣдна вдовица, която се лишила отъ единственния синъ, подпорка на нейната старостъ.

Било на мръкване, за това, само въ вечерно врѣме заравяли умрѣлитѣ, въ Иудея. Спасителтъ, виждало се, билъ уморенъ отъ пѣть, защото мислятъ да е прѣминѣлъ той този день, не по-малко отъ петъ часа пѣть. При срѣщанието на двѣтѣ шествия (навалици), естествено било, щото едното и другото да се спрѣтъ. Плачущата майка, со виждало, да стояла до самия одъръ, на който носели възлюбленото ѝ дѣте. Всичко въ нея показвало, че тя, единствено, исклучително е заета съ мисълта за свойтъ синъ: тя си въображавала и обичнитѣ му чѣрти, и приятниятъ му гласъ, и кротостъ, и послушниятъ му характеръ! Припомняла си за неговото младенчество и дѣтинство, а съ това наедно и онѣзи сладки надѣжди, които сега тѣй нечакаво пропаднали! Неволно си прѣдставлявала, какъ самичка сега ще живѣе безъ цѣль и безъ радостъ! Тя сама, виждала, желала би съ него, да слѣзе въ гробътъ. На лицето ѝ имало тежко покривало, тѣй щото, освѣнъ земята, по която стѣпала, тя нищо друго и не виждала. Нея неволно само я очудвало туй, че шествието изведнѣжъ се спрѣло, — очудва се, въ не се плаши: тя се спира съ любезниятъ за нея трупъ! въ отъ какво прочее тя изведнѣжъ, като че отъ сънъ, пробужда се, като чува думитѣ на непознатиятъ за нея чужденецъ, който ѝ казва: „не плачи!“ Защо звуковетѣ на тѣзи думи произвеждатъ въ нея такъвзи трепетъ? Тя никога не е чувала подобенъ гласъ до сега! Никога подобни звукове не сж достигали до нейния звукъ! Тя повдига своето покривало: и прѣдъ нея се явява *краснѣйшии добротою паче всѣхъ человекъ*! Въ трепетно благоговѣние тя е готова да падне прѣдъ краката Му, макаръ, още едвамъ, едвамъ да разбира, защо я обзема подобно чувство. Подиръ нея, и всичкитѣ други се утихватъ, таквози е дѣйствието на високата, небесна, тайнственна сила! Въ Иудейската земя не правили таквизи гробове, както у насъ. Тамъ туряли тѣлото на умрѣлиятъ на одъръ или нѣщо прилично на одъръ, обвивали го въ бѣло платно и покривали съ мрежовидно или платнено покривало обработено въ легко

черчеве, тъй щото мъртвеца, на когото главата винаги оставала открита и малко понадигната, виждалъ се да лежи като подъ нѣкое си сводообразно покривало. И ето, къмъ лежащия по такъвъ начинъ мъртвецъ доближава сега таинствениятъ чужденецъ. Отъ какво всичко тъй млъкнало? Можало даже да се чува трепетното движение на листата отъ всичкитѣ палми, които тамъ растятъ! Подиръ това, като се допрѣлъ съ едната си ръка до одърътъ му, казалъ тъй: „юноше, тебе казвамъ, стани!“ и какво се случва? Мъгновенно въ жилитѣ му начева да се обръща топла кръвъ! Мъгновенно въ странитѣ му се явява животъ! Мъгновенно наченва, както по́напрѣдъ да бие въ него пулсътъ! нагледно се издигатъ гръдитѣ! Юношата се движи, приповдига се, застава на одърътъ си и — говори! Спасителътъ го олава за ръката и го прѣдава на майка му. И така *строшената опора за нея отъ ново ѝ се възвръща!* Нейния юноша билъ възврънатъ отъ смъртъ въ животъ! Радостта на майката била толкова голѣма, щото ней ѝ се струва като нѣкакво си съновидѣние: отъ това тя не може да каже нито дума. Таквъзъ било нейното изумление, щото тя забравя да се поклони прѣдъ краката на свойтъ Спасителъ! Тя нищо не вижда освѣнъ сина си, който билъ загиналъ вече за нея, а сега се намѣрилъ, умрѣлъ, и — отъ ново оживѣлъ! Ней ѝ се струва, че тя сама отъ смъртта се завърнала въ животъ.

И това не е първото дѣте, което така е възврънато отъ смъртъ въ животъ. Илия възкресилъ едно дѣте, а именно синътъ на бѣдната вдовица, която го хранила въ врѣме на гладътъ; Елисей възкресилъ друго, а именно синътъ на жената Соманитянка; нѣколко на далечъ отстоятъ чудесата, свършени отъ тѣхъ, отъ чудесата, свършени отъ Господа! Тѣ много прѣдъ туй стояли на молитва; тѣ се простирали надъ мъртвецитѣ бездиханни; тѣ молили Бога да имъ даде чудодѣйствена сила. Безъ волята Му тѣ неможали да направятъ нищо отъ само себе си. Тѣ не можали съ една дума своя да заповѣдатъ да стане тѣхниятъ мъртвецъ. Тѣ нѣмали властъ надъ смъртта, тѣ нѣ-

мали ключоветѣ отъ смъртѣта и отъ ада; тѣ сж били само служители Божий. Нѣ когато дошелъ на земята Божиятъ синъ, Той правилъ всичко, което е правилъ неговиятъ отецъ „Той рече, и биша; повелѣ, и создашася; той отверзаетъ, — и никтоже не затворитъ“. Нему му не трѣбвало да се моли, за да би се свършило това или онова чудо: той, въ името си, и съ силата си, въскръсявалъ мъртвитѣ!

Безъ съмнѣние ви дохожда на умъ, а защо Господъ отъ своитѣ висоти не погледне на нашитѣ погрѣбални шествия. и защо той не удостоява съ милостѣта си особено тѣзи злополучни вдовици, които, подобно на Наинската вдовица, оплакватъ загубата на едничкитѣ си чада. Защо именно само на тази било е сждено да се удостои съ особена милостъ, тогазъ, когато хиляди подобни на нежъ, майки, които плачатъ, оставатъ си безъ утѣшение и не слушатъ повече все-силниятъ Христовъ гласъ: „юноше, на тебе казвамъ, стани!“ Какви причини могатъ да бждѣтъ за това или какви трѣбва да бждѣтъ? Защо Богъ извършилъ туй велико чудо надъ синѣтъ на Наинската вдовица? То било извършено отъ Него, любезни дѣца, не толкозъ заради майката вдовица, макаръ, да гледаме това отъ Евангелската история, че Той ималъ къмъ нежъ състрадание. Това чудо е извършено:

1.) *За това, щото и всичкитѣ, които четатъ повѣствуването за него, да видѣтъ, колко е благъ Господъ.*

Господъ иска, щото хората да му повѣратъ и живота си, и дѣцата си, и другаритѣ си, и душата си; нѣ рѣшаватъ ли се тѣ на това, ако не вѣрватъ, че Той е благъ? Ние неможеме да вѣрваме на тогова, който не е добъръ; не можемъ за това и да му повѣриме, нито другитѣ, нито себе си. Христосъ е зналъ, че много майки, на смъртниятъ си одѣръ, ще пожелажтъ да му повѣржтъ останжалитѣ си безпомощни дѣца, и че много бащи, като се прощаватъ съ семействата си, ще пожелажтъ да му ги оставятъ въ ржцѣтъ и ето — сегашниятъ случай, благоволилъ веднѣжъ за винаги да покаже, че Той вижда сълзитѣ на тѣзи, които плачатъ, състрадава на страждущитѣ.

2). *Христосъ възврътнълъ въ животъ този юноша, за това, за да покаже, че Той може да възкреси всичкитѣ мъртви!*

И дѣйствително, ние сега знаемъ, че въ Неговитѣ рѣцѣ сж ключоветѣ отъ смъртъта и ада. Сега за насъ не е страшно вече да туряме възлюбленитѣ наши и въ тъмната дълбочина на земята и неекспитаната дълбочина на морето.

Сега ние знаемъ, че когато въ прѣдопрѣдѣлениятъ часъ, може би, въ тази сжщата минута да заповѣда Господъ да затръбнѣтъ съ трѣбитѣ ангелитѣ, — въ едно мигнувание на окоото ще се отворнѣтъ всичкитѣ гробове и всички, които сж умрѣли ще се пробуднѣтъ и ще възкреснѣтъ. Нѣма нищо, че умрѣлиятъ е забравенъ отъ всички, или лежи цѣли вѣкове въ дълбочината на земята; нѣма нищо, че никой не знае, кога той е живѣлъ и гдѣ почива прахътъ му; доволно е това, че има възкресение и животъ и почивка за всичкитѣ умрѣли, прѣдъ които всичко е открито и смъртъта, и адътъ и разрушението.

3). *Христосъ възврътнълъ този юноша въ животъ за това, щото да ни покаже, че неговото царство е царство духовно.*

Когато той съ петъ хлѣба и съ петъ риби нахранилъ 5,000 души народъ, цѣльта му била не само за да удовлетвори нуждата имъ, нъ да ги расположи да търснѣтъ не храната на загинванието, нъ хлѣбътъ, който е слѣзълъ отъ небесата. Когато Той отворилъ очитѣ на слѣпиятъ, това било съ цѣль — да покаже на хората, че Той може да имъ отвори духовнитѣ очи и да имъ яви славата Божия. Когато Той оздравилъ разслабленитѣ, това било съ цѣль, — да покаже на всички, че Той ималъ властъ да повдигне и падналитѣ въ грѣховетѣ. И когато Той възкресявалъ умрѣлитѣ, това било съ цѣль — да ни научи, че Той може да повдигне въ животъ и умрѣлитѣ въ грѣховетѣ, че Той може да заповѣда на духоветѣ человетчески, и че на земята ли сж тѣ, или въ вѣчността, се едно тѣ се намѣрватъ въ властъта Му — Христосъ е можелъ да остане на земята и до този часъ, като

дава здравие на болнитѣ, зрѣние на слѣпитѣ, слухъ на глухитѣ и животъ на умрѣлитѣ; нѣ има по́ голѣма работа, отъ колкото и тѣзи спасителни работи. Той има да приготвюва мѣсто за милиони, милиони — за денѣтъ на идущиятъ вѣченъ съдъ!

Да, заячаванieto на духовното царство на земята, раздаването духовнитѣ благословения на насъ грѣшнитѣ — ето какво съставлява главния прѣдметъ на Божието надзираване за насъ.

И когато окончателно се свърши волята на небесния царь, когато настѣпи изпълнението на всичкитѣ врѣмена, когато великитѣ работи на Неговото милосърдие се узнаѣтъ по всичкитѣ крайща на земята: о, какво тържество ще бѣде тогава за всичкитѣ твари на земята и на небето? Страхъ и благоговѣние, надѣжда и радостъ ще напѣли сърдцата на всичкитѣ Божий хора, и на всѣкъдѣ, на небесата и на земята, и подъ земята, и на морето, ще се чуе пѣсень на хваление и прославление; „за тогова, който сѣди на прѣстола и агнецътъ на благословението, и честь и слава, и държава во вѣки вѣковъ“.

Изъ нашия църковенъ животъ. Тѣй като отъ нѣколко врѣме на самъ мнозина неприятели на българския народъ сж се заловили да работятъ противъ интереситѣ на този народъ, особено въ Македония, и то повечето отъ църковна гледна точка отъ една страна, и отъ друга измежду самитѣ българе се срѣщатъ личности, ако и твърдѣ малцина, които иматъ особни наклонности къмъ Свѣтата ни Екзархия, то ние считаме за нужно да запознаемъ читателитѣ на „Българския Църковенъ Прѣгледъ“ съ съдържанието на самия Султански Ферманъ, съ който е въстановена самостоятелността на Светата Православна Църква и на който тя въ лицето на Св. Екзархия и до сега се признава отъ надлѣжнитѣ мѣста за самостоятелна църква.

Ще забѣлѣжимъ при това, че има нѣкои членове отъ Султанския ферманъ и до сега неиспълнени, защото самото турско правителство нерачи да ги изпълни прѣдъ видъ на особни свои съображения, имѣющи за цѣль, разбира се, само интереситѣ на турската държава, Тѣй, напримѣръ турското правителство и сега всячески поддържа гърцитѣ, пакъ на послѣдне и сърбит

въ такива окрѣзи, въ които населението е чисто българско и признава Св. Екзархия, когато отколѣ то трѣбваше да остави духовното начество на Св. Екзархия само то да държи духовнитѣ дѣла въ тия окрѣзи, но не и да допуща изъ него противодѣйствиущи лица. Се пакъ въпрѣки този ферманъ, тоже по свои особенни съображения турското правителство прави всевъзможни спѣвки на българетѣ да си отварятъ училища и църкви, когато на гърцитѣ и на сѣрбитѣ за такива нѣща то не противодѣйствува. Но при все това пакъ трѣбва да ни радва таковато противодѣйствие на турското правителство, защото то съ това свидѣтелствува, че ние българетѣ сме достига внушителна сила, съ която то има да се расчитюва, и частно и туй, че населенето въ Македония и Одринския вилаетъ не е ни грѣцко, ни сѣрбеко, нѣ чисто българско.

Образъ на императорски ферманъ.

Най главното Ни Императорско желаніе е щото всичкитѣ жители и вѣрны подданныцы, които населяватъ Высокославнѣтѣ Ни Държавѣ, като ся намѣрватъ въ безопасность и тишинѣ, по вѣрѣ и по религыѣ и въ всяко друго отношеніе и като живѣѣтъ помѣжду си въ любовь и добро поминуваніе, както подобава на съотечественностьтѣ и челоувѣчеството, да могатъ, до колкото зависи отъ тѣхъ, да спомагатъ въ безпрѣстаннитѣ Ни царскы старанія, които ся полагатъ за да достигне до съвършенство благосѣстояніето на Държавѣтѣ и напрѣдѣе на цивилизаціѣтѣ: а противното на това добро желаніе, распрята, и прѣпирнитѣ, които ся породихъ отъ нѣколко врѣме на самъ между Грѣцкѣтѣ Патріархѣхъ и православнитѣ Българи за степенѣта на духовнѣтѣ зависимость, т. е за това до колко българскитѣ Митрополиты, Епископы, Свѣщенницы и Черквы сѣ привѣрзѣни на Патріархѣхътѣ, причини Намъ наскѣрбеніе; за то, като слѣдствие на разискваніята и изслѣдваніята, които станѣхъ за доброто и разрѣшеніе, рѣшихъ ся слѣдующитѣ точки.

1. Ще ся състави единъ особенъ Духовенъ Окрѣгъ (дайре) съ наименованіе БЪЛГАРСКИЙ ЕК.

ЗАРХАТЪ, който ще обіема долуназначенныйтѣ Митрополіи, Епископїи и нѣкои други мѣста. Управленіето на духовныйтѣ религізны работы на този Окрѣгъ ще бѣде напълно възложено на този Екзархатъ.

2. Най голѣмыйтъ по чину отъ Българскытѣ Митрополиты, които ще ся намѣрватъ въ рѣченныйтъ округъ, ще носи титулѣ-тъ Екзархъ; нему ще принадлежи каноническото прѣдсѣдателство на Българскыйтъ Синодъ, който постоянно ще ся намѣрва при него.

3. Вътрѣшното духовно управление на Екзархатътъ ще ся опрѣдѣли споредъ основныйтѣ каноны и религіозныйтѣ наредбы на Православнытъ Черквѣ въ единъ нароченъ за това Уставъ (низамнаме), който ще ся прѣдстави на потвържденіето и въспріеманіето на Царското Наше Правителство. Този Уставъ ще бѣде направенъ тѣй що да оздравява да не става отъ странѣ на Патріархъ, никакво ни непосредственно, нито посредственно намѣсваніе въ управленіето на духовныйтѣ работы, и най вече въ избираніето на Епископытъ и на Екзарха, а щомъ ся избере Екзархътъ, Българскыйтъ Синодъ ще явява това дѣло на Патріарха, и той-часъ, понапрѣдъ ще дава изискваныйтѣ споредъ вѣрнытъ потвърдителны писма.

4. Този Екзархъ назначаванъ съ мой Высочаславенъ Бератъ, ще бѣде задълженъ съобразно съ черковното правило да споменува името на Цариградскыйтъ Патріархъ. Прѣди да ся провъзгласи духовното по религіѣ избираніе на лицето, което ще ся намѣри достойно за Екзархъ, ще става отнасяніе до съизволеніето и приемваніето на Высочаславното Ми Правителство.

5. На Екзарха ся позволява да ся отнася на право до мѣстнытъ начальства за работы които ся касаѣтъ до мѣстата що сѣ въ духовното му управление и за които (работы) е законно и канонически опълномощенъ да посредствува, а въ нуждѣ (да ся отнася) и до Высока-тъ Ни Портъ. А пакъ бератытъ, които ще ся даватъ на духовныйтѣ лица що ще ся намиратъ подъ негова вѣдомость, ще се издаватъ съ неговѣ *инхи* (увѣдоменіе).

6. За дѣла що ся касаѣтъ до православното вѣ роисповѣданіе и които изискуватъ задружно съвѣщаніе и взаимно спомаганіе, Синодътъ на рѣченныйтъ Ек-

зархатъ ще ся отнася до Вселенскій (умуми) Патріархъ и неговыйтъ митрополитскій Съборъ. А тѣ отъ своиѣ странѣ ще побързатъ да дадѣтъ потрѣбнѣтъ помощь и да испращатъ нуждныѣ за туй отговори.

7. Синодътъ на Българскійтъ Екзархатъ, ще иска отъ Цариградскійтъ Патріархатъ Св. Миро, което ся употрѣбѣва църковно.

8. Епископитѣ, Архіепископитѣ и Митрополититѣ, които сж подчинени на Цариградскійтъ Патріархатъ, ще прѣминуватъ безпрѣпятственно прѣзъ Епархіитѣ на Българскійтъ Екзархатъ, така и Българскійтъ Епископи, Архіепископи и Митрополити (ще минуватъ) прѣзъ Епархіитѣ на Цариградскійтъ Патріархатъ; а за работы що бы имъ ся случили можѣтъ и да прѣбываватъ въ срѣдоточіята на Велаетитѣ и въ другитѣ Правителственны мѣста, обаче вѣнъ отъ свойтъ духовенъ Округъ тѣ не ще можѣтъ да събиратъ Синодъ, и не ще можѣтъ да ся мѣ сѣтъ въ работитѣ на Христіанитѣ, които не сж подъ тѣхното духовно вѣдомство, още на което мѣсто ся намиратъ, безъ позволеніето на мѣстный Епископъ, не ще можѣтъ да священнодѣйствуватъ.

9. Както Іерусалимскійтъ метохъ що е на Фенеръ е привързанъ на Іерусалимскійтъ Патріархатъ, и както той е подъ вѣдомството на Іерусалимскійтъ Патріархъ, тѣй сжщо и Българскійтъ метохъ що ся намира на сжщото мѣсто, заедно съ прилежащѣтъ Българскѣ Черквѣ ще бжде подчиненъ на Българскій Екзархъ. Реченныйтъ тойзи Екзархъ кога какъ стане нужда ще му е позволено да дохожда въ Столный Ми градъ и да прѣбывава въ реченныйтъ метохъ, и споредъ както по-горѣ ся каза, той, или когато по нуждѣ да дойде тука или додѣто ся намира тукъ, за да свѣщеннодѣйствува ще ся подчинява на черковныѣ правила на които въ таквыѣ обстоятелства сж подчинены Іерусалимскійтъ, Александрійскійтъ и Антиохійскійтъ Патріарсы.

10. Духовныйтъ Окрѣгъ на тѣзи Българскѣ Екзархіѣ ще обіема Митрополитѣ *Русенскѣ, Силистренскѣ, Шумненскѣ, Търновскѣ, Софійскѣ, Врачанскѣ, Ловчанскѣ, Видинскѣ, Нишскѣ, Пиротскѣ, Кюстендилскѣ, Самоковскѣ, Велесскѣ, и Крайбръжіето на Черно море отъ Варна до Кюстенджа* — като ся исключаватъ лооко

двадесѣтъ села на които жителитѣ не бы были Българи, — *Сливненскійтъ санджакъ*, освѣнъ градътъ Варна и паланкитѣ Ахыло и Месебрия, — *Созополскіятъ казакъ*, безъ селата по крайморіето — *Филиппополскіятъ Митрополитъ* безъ собственно (*нефси ѳмаѳъ аѳтоѳъ*) градътъ Филиппополь и безъ паланкитъ Станимакъ и селата Кукленъ, Воденъ, Арнаудкѡй, Панагія, Ново-село, Лѣсково, Ахлянъ. Бачково, Бѣлащица, и мѣнастыритѣ Бачковскій Св. Безсребърници, Св. Параскева и Св. Георгій. Махалата Свята Богородица, която е въ собственно градътъ Филиппополь, ще влѣзе въ Българскіятъ Екзархій; по които отъ жителитѣ на реченіятъ махлъ не бы искали да ся подчинятъ на Българскіятъ Черквъ и Екзархій ще бждѣтъ уволнени. — Подробеноститѣ на това ще ся изравнятъ по между Паріархатѣтъ и Екзархатѣтъ споредъ религіозніятъ наредба.

Освѣнъ избренитѣ и по име казаниитѣ мѣста православитѣ жители отъ другитѣ мѣста ако бы *всичкы* поне *дѣтъ третины* да *поискатъ*, въ своитѣ духовны работы, да ся *подчиняватъ* на *Българскійтъ Екзархатъ*, като ся испита това ако излѣзе постоянно и ся докаже *ще* да *имъ* ся *допрощава*; но понеже това ще става както ся каза по горѣ, съсъ желанието, и съгласіето на всичкитѣ или понена двѣтъ третины, за то онѣзи които за таквъзи цѣль бы ся трудили да възбудятъ несъгласіе и разговоръ между жители-тъ, ще бждѣтъ прѣдъ законътъ подъ отговорность и ще ся изобличать.

11 й. Редѣтъ на Мѣнастыритѣ, които ся намиратъ въ прѣдѣлитѣ на Българскійтъ Екзархатъ, а по вѣроисповѣднитѣ, каноны сж привързани на Патріархіитъ, ще си слѣдува и ще ся варди както и на прѣдъ.

Горѣписаннитѣ точки като ся видѣхъ достаточны за законнитѣ нужды и на двѣтъ страны и отстраняватъ станжлитѣ прискърбны раздори, одобрихъ ся отъ Нашето Высоко Правителство за отъ сега на татѣкъ да ся държатъ като правило за поведеніе и ще ся отбѣгнува нарушеніето му. Въ обявленіе прочее че това е съгласно съ Царскіятъ ми волю, издаде ся настоящійтъ Мой ИМПЕРАТОРСКИЙ ФЕРМАНЪ. Писано въ осмыйтъ день отъ честитыйтъ мѣсець Зилхыдже, въ годинитъ хылядж и двѣстѣ и осемдесетъ и шесть.

IX. Макарь Христосъ да се нарича посланикъ и първосвещенникъ на нашето исповѣдание (Евр. 3. 1) като священно-дѣйствующъ прѣдъ Бога Отца въ исповѣданието на вѣрата, приносяно отъ насъ Нему и чрѣзъ него на Бога Отца и даже на св. Духъ, безъ да се гледа на това ние казваме, че Той по естество е Божий Синъ единороденъ, и както името, тъй и самото съвършение на священството не приписваме на чловѣкъ, отдѣленъ отъ Него, защото Той, като прѣдалъ самага Себе въ приятно благоухание на Бога Отца (Еф. 5, 2), станалъ посрѣдникъ между Бога и чловѣка (1 Тим. 2, 5) и ходатай на помиренieto. За това Той и говори: *жертви и приношения не восхотѣхъ еси, тѣло же совершилъ Ми еси. Всесоженни и о грѣсѣхъ не благоволихъ еси. Тогда рѣхъ: се иду: въ главизинѣ книжнѣй написася о Миѣ, еже сотворити волю Твою, Боже* (Евр. 10, 5—7; Пс. 39, 78). Той е принесълъ собственното си тѣло въ приятно благоухание за насъ, а не за себе. Защото, като Богъ, по-високо отъ всѣкакъвъ грѣхъ, каква нужда е ималъ Той въ приношение или въ жертва за Себе? Ако и всички сж съгрѣшили и сж били лишени отъ Божията слава (Рим. 3, 23) тъй като ние сме станали наклонни къмъ заблуждение и чловѣческото естество обезсилело отъ грѣхътъ; но Той не е такъвъ, и за това ние сме побѣдени отъ Неговата слава. Прочее, какво съмнѣние може да има въ туй, че Той, истинний Агнецъ, е закланъ заради насъ? Да се говори, че Той е принесълъ Себе си за самага Себе и за насъ, е сжщото, щото да бждеме виновати въ нечестие. Защото Той въ никакво отношение не е съгрѣшилъ и не е направилъ никакъвъ грѣхъ. А каква нужда е ималъ Той въ приношение (за Себе), когато нѣма грѣхъ, за който справедливостта би изисквала приношение.

X. Когато Той говори за Духа: *Онъ Мя прославитъ* (Ив. 16, 14), то ние, като разсждаваме както трѣбва, казваме, че единия Христосъ и Синъ ще приеме отъ Духа Святаго слава не въ тази смисълъ, ужъ, че има нужда за слава отъ нѣкого другого, защото Неговия Духъ не е по добъръ, ни по горѣ отъ Него.

Но тъй като Той е употребявалъ (силата) на Духа Святаго при извършването на великитѣ дѣла за доказателство на своето божество, то въ тази смисълъ и говори, че Той ще бѣде отъ Него прославенъ, подобно на това както ако би нѣкой отъ насъ казалъ за намиращата се у Него сила и знание въ извѣстна работа: Тѣ ще Мене прославятъ. Макаръ Духъ да сѣществува въ собствена ипостасъ и се признава самъ по Себе (сѣществующъ), тъй като Духъ и не е Синъ; но не е чуждъ на Него, тъй като се нарича Духъ на истината (Ив. 16, 13), а истината е Христосъ (Ив. 14, 6). За това, когато е Духъ съ светитѣ апостоли извършвалъ чудесата, подиръ възнесението на Господа нашего Иисуса Христа на небето, Той го прославилъ. Понеже хората тогава повѣрвали, че Той е Богъ по естество, че той изново дѣйствува съ своя Духъ — за това е и Той казалъ: *яко отъ моего прииметъ, и возвѣститъ вамъ* (Ив. 16, 14). Впрочемъ съ това ние не казваме, че Духътъ е мѣдъръ и силенъ по заеманье, (Еκ μετόχης) (отъ друго лице): защото Той е всесвършенъ и нѣма нужда въ никакво добро. Но тъй като Той е Духъ сили и мудрости Отчей, т. е. на Сина, то по самото това Той е мѣдростъ и сила.

XI. И понеже Святата Дѣва е по плътъ родила Бога, съединилъ се съ плътта въ (една) ипостасъ, за това ние и казваме, че Тя е Богородица, Впрочемъ не въ тази смисълъ, че естеството на Словото има начало на битието отъ плътта (*защото въ началѣ бѣ и Богъ бѣ Слово, и Слово бѣ къ Богу*, Ив. 1. 1, и самото е творецъ на вѣковетъ, съвѣчно е на Отца и е създателъ на всичко), но въ този, че Словото, както ние още по прѣди казахме, като приело човѣческо естество въ лично съ себе единение, прѣтърпѣло плътско раждане изъ нейнитѣ ложесна, но за това пакъ, че за своето естество е имало нужда отъ врѣменно рождение, въ послѣднитѣ врѣмена на свѣтътъ, но за туй за да благослови самото начало на нашето битие, щото съ Неговото рождение, съединившъ се съ плътта, отъ жена, да се прѣкъсне най сетнѣ клѣтвата надъ всичкия човѣчески родъ, прѣдаваю

ща нашитѣ земни тѣла на смъртѣта, щото съ диганieto отъ Него на прѣсѣждата *въ болѣзниѣхъ родиши чада* (Бит. 3, 16), да се оправдае казанното въ пророкѣтъ: *пожертѣ будетъ смерть възмогши*; и пакъ: *отъятъ Богъ всякую слезу отъ всякаго лица* (Ис. 25, 8). Ние казваме, че за сѣщата цѣль Той по своя нарѣдба и самъ благословилъ бракѣтъ, и, когато Го поканили заедно съ светитѣ апостоли, той отишелъ въ Кана Галилейска. Ние сме научени тѣй да мислиме отъ Светитѣ Апостоли и Евангелисти и отъ всичкото Богодухновенно Писание и истинно исповѣдание на блаженнитѣ отци. Всичко туй трѣбва да приеме и твое благовѣйство, и да приеме безъ всѣкакво коварство. А което е нужно на твое благоговѣйство да прѣдадешъ на анатема, то е изложено по долу, въ притурката на нашето послание.

1, който не исповѣдва Еммануила за истиненъ Богъ и отъ туй Света Дѣва за Богородица, тѣй като Тя е родила по плѣтъ Словото, сѣщо отъ Бога станало плѣтъ, да бѣде анатема.

2. Който исповѣдва, че Словото, сѣще отъ Бога Отца, се съединило съ плѣтъта ипостасно, и че за това Христосъ е единъ съ Своята плѣтъ, т. е. единъ и сѣщй е Богъ и заедно чловѣкъ: анатема.

3. Който въ одинаго Христа, подиръ съединението (на естествата), раздѣлява лицата, като ги съединява само съ свѣрската на достоинството, то естѣ въ волята или въ силата, а не, по горѣ, съ свѣрската, състояща въ единението на естествата: анатема.

4. Който изрѣченията на Евангелскитѣ и Апостолски книги, употребени или отъ Светитѣ въ Христа, или отъ Него самага за Себе, относи раздѣлно къмъ двѣтѣ лица или ипостаси, и единъ отъ тѣхъ прилага на чловѣкѣтъ, когото прѣдставлява отличенъ отъ Словото Божие, и други, като богоприлични, само къмъ едното Слово на Бога Отца: анатема.

5. Който дързнува да нарича Христа Богоносенъ чловѣкъ, а не, по добрѣ, Богъ истиненъ Богъ, като синъ на едного (съ Отца), по естество, тѣй като Словото е станало плѣтъ и се е приближило до насъ,

като е приело нашата плът и кръв (Евр. 2, 14): анатема.

6. Който дързнува да говори, че Словото на Бога Отца е Богъ или на Владиката Христа, а не исповѣдува, по добръ, Него самаго за Богъ и заедно челоуѣкъ, тъй като, спорѣдъ Писанието (Ив. 1, 14), Словото е станало плът: анатема.

7. Който казва, че Иисусъ като челоуѣкъ е билъ оржиде на дѣйствиата на Бога Слово и е обиколень отъ славата на Единородния, като съществующъ отдѣлно отъ Него: анатема.

8. Който дързне да говори, че на въсприетия (отъ Бога) челоуѣкъ трѣбва да се покланяме заедно съ Бога Слово, трѣбва да го прославяваме заедно съ Него и заедно да го наричаме Богъ, като единъ въ други (защото да се мисли тъй кара постоянно прибавяната (!) частица — *съ заедно съ*). а не значи Емануила съ едно поклонение и нему въздава едно славословие, тъй като Словото е станало плът: анатема:

9. Който говори, че единия Господъ Иисусъ Христосъ е прославень отъ Духа въ тази смисълъ, че се е ползувалъ чрѣзъ Него като съ чужда сила и отъ Него е получилъ силата да побѣждава нечиститѣ духове и да извършва въ хората божественни знамения, и непочита за собственъ Неговъ Духъ, чрѣзъ когото е Той извършвалъ чудесата: анатема.

10. Божественното Писание казва, че Христосъ е билъ първосвещеникъ и ходатай на нашето исповѣдание, че Той е принесълъ Себе си за насъ въ приятно благоухание на Бога Отца И тъй ако нѣкой говори, че първосвещеникъ и нашъ ходатай е билъ не самъ Богъ Слово, когато е станалъ плът и подобень на насъ челоуѣкъ, а като другъ нѣкой, отличень отъ Него челоуѣкъ, произлезълъ отъ жена; или ако нѣкой говори, че Той е принесълъ Себе въ приношение и за самаго Себе, а не само за насъ еднитѣ, тъй като, безъ да знае грѣхъ, Той не е ималъ нужда въ приношение (за Себѣ): анатема.

11. Който неисповѣдува плътта на Господа за животворяща и собствено принадлежаща на самото

Слово на Бога Отца, но като принадлежаща на нѣкого друго, отличенъ отъ Него, и съединенъ съ Него по достоинство, т. е. придобилъ само божественно (въ себе) живѣлище, а не исповѣдува, както ние казахме, Неговата плътъ за животворяща, тъй като тя е станала собственна на Словото, могъще всичко да животвори: анатема.

12. Който не исповѣдува Бога Слова пострадалъ съ плътъ, раснатъ съ плътъ, приелъ смъртъ съ плътъ и най сетнѣ станалъ първороденъ отъ мъртвитѣ, тъй като Той е животъ и животворящъ, като Богъ; анатема.

XXIII.

Послание на сѣщия Кирилла къмъ Клитъ и цариградския народъ.

На възлюбленнитѣ и вожделеннѣйши братия, прѣсвитери, диякони и народъ цариградски епископъ Кириллъ и съборътъ събранъ въ Александрия отъ Египетското окръжие, желае о Господѣ всекакво добро.

Късно и съ трудъ дойдохме ние до това, къмъ което по добръ бѣше да се бѣхме обърнали въ началото, именно, щото да се погрижиме за спасението на всички ви и за избавянието отъ смутоветъ за вѣрата. Впрочемъ ние съчувствуваме на общата ваша скърбъ по този случай. Понеже ние прѣкарахме миналото врѣме не безъ слъзи. Но ние чакаме, че благопочитѣйшия епископъ Несторий, въ велѣдствие на съвѣтитѣ и убѣжденията на Църквата и въ слѣдствие на обличенията отъ страна на всички ви, ще се остави отъ своето гнусно учение и заедно съ насъ ще пази тази вѣра, която е прѣдадена на Църквитѣ отъ Светитѣ апостоли и евангелисти и отъ всички освященъ съборъ, и въ нейната истинностъ е запечатана атъ рѣченията на светитѣ пророци. Но както отъ неговитѣ рѣчи, каквито той не прѣстава да говори у васъ по църквитѣ, тъй и отъ писменнитѣ му обяснения ние го виждаме да се заблуждава и безмѣрно нечестува за вѣрата, за това най сетнѣ ние сме принудени да засвидѣтельствуваме прѣдъ него съ съборното пос-

лание, че ако той въ най скоро врѣме не се откаже отъ своитѣ нововведения и въ срокътъ, назначенъ отъ святѣйшия и благочестивѣйшия Келестина, епископътъ на римската църква, изменно не прокълне това, що е той говорилъ у васъ и е изложилъ въ книги или е приготвилъ за издание, каквито книги има и у насъ, — то ще бѣде лишенъ отъ всѣкакво общение съ Божиитѣ свещенници и ще бѣде отчужденъ отъ всички.

Впрочемъ никой да не ни обвинява за забавяние. Защото ние не бѣхме безгрижни, когато се намирахме въ голѣмо смущение толкозъ великото стадо и даже народитѣ и Църквитѣ въ всичкитѣ мѣста. Но ние подражавахме на опитнитѣ лѣкари, които болѣстнитѣ припадаци въ тѣлата не веднага изличатъ съ прилагание на желѣзо и огънь, но въ началото (ги) ослабятъ съ мекки лѣкарства, като очакватъ врѣмето, сгодно за отсичание. И тъй бѣдете мъжественни о Господѣ, и, като пазите своята вѣра неизмѣнливо, старайте се да благоугаждате на Христа, единия и едничкъ истиненъ Синъ Божий, помняйки светитѣ наши отци, които сж правилно и свято свещенствували у васъ, които при животътъ си сж наричали Светата Дѣва Богородица. Защото Тя е родила Еммануила, който е истиненъ Богъ. А Словото е станало плътъ и плътски се е родило отъ жена за туй, щото ние да станеме братия на Тогова, който е прѣвише всѣка тварь. Тѣ сж проповѣдвали вамъ не двама Христовци, но единъ, сжщия Богъ Слово и заедно чловѣкъ по плътъ отъ жена, чловѣкъ, съединенъ съ Бога не съ просто съприкосновение и като да е съ равночестие (такова студено, безплодно и най-глупаво учение принадлежи нему (иа Нестория). Тѣ сж говорили, че Христосъ е единъ и сжщия съ плътта прѣтърпѣлъ за насъ смъртъ и съ божеството въскръсналъ, като потѣпкалъ държавата на смъртта, и Той сжщия ще дойде Сѣдия на всички. Като съгрѣвате винаги въ себе тая вѣра, пазете себе нескверни и непорочни, нѣмайте съ поменжтия чловѣкъ общение, не слушайте неговото учение, ако той вмѣсто пастирь остава вълкъ и ако подиръ таковато наше увѣщание

рѣши се още да мѣдрува искривено. А съ тия отъ Кѣлирицитѣ или мирянетѣ, които сж били отлучени или отвержени отъ него (Нестория) за православната вѣра. ние имаме общение, неодобряваме неправото негово рѣшение, но особено ободряваме пострадавшитѣ, като имъ казваме тѣй: ако васъ злословятъ за Господа, то вие сте блаженни: защото Духъ сили и *Божий на васъ почива* (1 Петр. 4, 14).

XXIV.

На сжщия (Кириллъ) и на сжщия съборъ (послание) къмъ монаситѣ Цариградски.

На боголюбезнѣйшитѣ и благоговѣйнѣйшитѣ Отци на мѣнастиритѣ, находящи се въ Цариградъ, Кириллъ и събранныя въ Александрия Светий Съборъ желае о Господѣ всѣкакво добро.

Ревността по Христа, каквато е показало вашето благочестие, когато сж го безчестили и при това въ църквитѣ на православнитѣ, ние знаеме добрѣ. И ние много одобряваме вашата прѣданность на Христа и любовъ къмъ Неговото име. А сами постоянно плачемъ и молимъ Спасителя на всички Христа, да разскѣса днесъ примкитѣ на дияволътъ, да унищожи съблазнѣтъ по църквитѣ и да прѣсѣче злохуленията Неговата слава. Но като Той е дълготърпѣливъ, то на благоговѣйнѣйшия епископъ Нестория е далъ твърдѣ много врѣме за раскаяние. Защото всички тѣй дълго врѣме сж мълчали за него и всички сж се молили и очаквали, той да се остави отъ нечестивото празнословие, да приеме заедно съ насъ здравето и правилно мѣдрувание, съгласно съ богодухновеннитѣ Писания, и рѣшително да си усвои вѣрата, отъ начало прѣдана на Църквитѣ отъ светитѣ апостоли и Евангелисти, които сж биле и истинни строители на Христовитѣ тайни и сж получили заповѣдъ да священнодѣйствуватъ Неговото евангелие по всичката наднебесна. А понеже (Несторий) при сжщитѣ си мисли и, може би, дошълъ е и до по лошаво (защото той постоянно притуря хула на хула и проповѣдва учение съвсѣмъ

криво и чуждо, каквото светата католическа църква никакъ незнае): то ние вече произнесохме върху него прѣсжда въ третъто послание ⁽¹⁾ — което е испратено отъ насъ и отъ святѣйшия и благочестивѣйшия братъ и съслужителъ нашъ Келестина, епископътъ на великия Римъ. Именво:

Ако той се рѣши да измѣни мислитѣ си, и като оплаче своитѣ рѣчи, писмено прокълне кривото свое учение, а право и нелицемѣрно да исповѣда вѣрата на Католическата Църква, то нека остане (въ общение въ Църквата и въ своя санъ), като проси прошка и се учи, що да слѣдва. А ако ли се той не рѣши да направи това, то се изгонва и отлѣчва отъ сонмътъ на епископитѣ и отъ учителското достойнство. Защото не е богоносно въ видъ на пастиръ да се остава вълкъ, страшенъ за стадата на Спасителя. И тѣй бждете мъжественини като Христови слуги, и погрижете се за душитѣ си, като правите всичко за Христовата слава и за туй, щото на всѣкъждѣ да се проповѣдва правата и безукоризненна вѣра въ Него. Това ще ви избави отъ бждщитѣ бѣди, ще ви направи достойни за вѣнцитѣ отъ Божественното сѣдилище, когато христосъ Спасителъ на всички ни ще приеме при Себѣ всички само за любовь къмъ Него. *Цѣлуйте другъ друга лоазаниемъ святимъ* (Рим. 16, 16). Поздравляватъ ви всички, находящи се съ мене братия. Моля, щото вие, възлюбленни и най желателни, да бждете здрави и силни о Господѣ.

(Слѣдва)

---

¹⁾ Глед. по горѣ.

БЪЛГАРСКИ

ЦЪРКОВЕНЪ ПРЪГЛЕДЪ

(МЪСЕЧНО СНИСАНІЕ)

ГОДИНА III. КН. XII.

МЪСЕЦЪ ДЕКЕМВРИЙ

Редактори-Издатели:

Игнатий Рилскій, Исаакимъ Г. Бакаловъ и Н. Д. Поповъ.

Но като отхвърлихме скришнитъ срамни работи, като не прибъгваме до хитрости и не прѣначаваме Словото Божие, а откриваме истината, прѣдставяме себе си на съвѣстѣта на всѣки чедовѣкъ прѣдъ Бога.

Не прѣклавяйте се подъ чуждия яремъ съ невѣрнитъ, защото праведността какво общение може да има съ беззаконието? Какво общо има свѣтлината съ тъмнината (2 кор. гл. 4, 2, 6, 14)

СОФІЯ

Централна печатница на П. Калачевъ и С-іе.

1897.

ПОКАНА

ЗА

записване абонати на списанието „Български Църковенъ Прѣгледъ“ прѣзъ IV-та му годишнина (1898 г.)

Съ Божията помощъ, съ подкрѣплението на светитѣ наши архипастири и родолюбивитѣ синове на Православната наша църква списанието „Български Църковенъ Прѣгледъ“ встъпва въ IV та година на своето съществуване. Като благодаримъ на Всеблагото Бога за Неговата помощъ, а на Високопрѣосвѣщеннитѣ наши църковни Архипастири за съдѣйствиата и съвѣтитѣ, ние считаме за нужно да явимъ на всички наши сътрудници и абонати, че цѣльта на списанието ни остава и за въ бѣдѣще сжщата, каквато е била и до сега, т. е. *то ще се стреми да даде възможность на всички тѣзи будни и бодри родолюбиви сили въ нашата православна църква да се групиратъ и да подпомагатъ на водителитѣ на нашата православна Църква, които, както до сега, разумно и сполучливо сж се грижили за осжществяванието и за напрѣдъ да осжществяватъ онѣзи високи и божественни завѣщания, оставени въ наслѣдство и за ръководство отъ великитѣ духове на св. Благовѣрний князь Бориса—Михаила и на равно-апостолнитѣ братя св. св. Кирилла и Методия . . .*

Програмата на списанието е слѣдующата: I. Ботословско-филосовски отдѣлъ; II. Изъ историята на Българската църква (минжитѣ врѣмена); III. Изъ

историята и дѣятелността на католическата и протестантската пропаганди въ България; IV. Нравоучителни раскази; V. Изъ съврѣмения животъ на другитѣ православни църкви; VI. Изъ съврѣмения животъ на нашата църква, VII. Книгописъ на книгитѣ, които излизатъ въ България и засѣгатъ областитѣ Богословско философска и църковно-историческа; VIII. Смѣсь и IX. Дѣянията на св. Вселенски и Помѣстни събори.

Прѣзъ годината, въ нѣкои отъ книжкитѣ ще бѣдѣтъ помѣстени нѣколко картини, между които ще бѣде и ликътъ на Приснопамятния Иерусалимски Патриархъ Кирилла II, който е умрѣлъ въ борбата и за защитата на Българската църковна независимостъ.

Редакцията е взела мѣрки да може да се дава въ страницитѣ на списанието такъвзи материалъ, отъ прочитанието на който да се пробуждатъ и да се подготвятъ разумни и сериозни работници, които да повдигатъ религиозно нравственото съзнание у нашия народъ въ духа на православието и доблестно да пазѣтъ църковно—историческитѣ начала, върху които почива независимостта и величието на нашето отечество. Дано Богъ да увѣнчае съ успѣхъ това наше дѣло.

Обръщаме се къмъ родолюбивитѣ наши едновѣрни братя и ги замоляваме да ни дадѣтъ своята поддрѣжка въ трудното наше прѣдприятие, като се запишѣтъ за абонати на списанието ни и да се погрижатъ за неговото распространение между своитѣ приятели и познайници. Въ сѣщото врѣме най-учтиво поканваме всички ония г-да наши абонати, които не сѣ си платили абонамента за първитѣ тѣхъ годишнини, да се погрижѣтъ да внесѣтъ дълга си направо *въ гр. Самоковъ* до И. Г. Бакаловъ и Н. Д. Поповъ, учители въ Духовното училище, за да можемъ да се наплатимъ и ние съ печатаретѣ.

Списанието ще излиза всѣки мѣсецъ и всѣка книжка ще има 4 печатни коли. Годишната му цѣна е 5 л. 50 ст. за въ Княжеството; за въ чужбина е 7 л., а за ученицитѣ и войницитѣ се оставя за 5 лева.

Писма, пари, книги, вѣстници и всичко друго, що се отнася до списанието, се испроважда на слѣдующия адресъ: *гр Самоковъ И Г. Бакаловъ и Н. Д. Поповъ*, учители въ Духовното училище.

За религията и откровението изобщо.

(Продълж. отъ Основ. Богословие)

Въ религиитѣ, които е имало до сега, — така може да бѣде по-подробно да бѣде развита тази Кантова мисль, — чловѣка се е възбуждалъ къмъ нравственото развитие, като си е представявалъ Бога като наказвачъ на беззаконията и всеблагъ издвоздатель за добродѣтелигѣ. До сега чловѣкъ е вървалъ, че само божеството слиза къмъ него и му дава помощъ въ дѣлото на нравственното усвѣршенствувание; спорѣсъ това, въ религиитѣ винаги е имало обреди на богослужението и тайнствата, посредствомъ които чловѣкъ мислилъ да влиза въ общение съ божеството. До сега религиитѣ сж били привѣрзани къмъ външнитѣ исторически явления, имали външни религиозни законодатели, авторитета на които^{*} е и принуждавалъ чловѣка да уважава и да обича вжтрѣ въ него скритата потребностъ на нравственното съвършенство. Нъ всичко това (и авторитетътъ на законодателитѣ, и външното откровение, и обредитѣ на богослужението) е било само за това до сега, защото въ чловѣчеството не е била развита нравственната самодѣятелностъ, не е било пробудено чувството на дълга, което се основава на изискванията на разума. Трѣбва и да има нѣкога въ чловѣчеството чистата религия на разума, отдѣлена отъ всичко вънкашно, врѣменно, историческо и случайно, когато чловѣкъ ще върши добро безъ всякакви вънкашни откривания и безъ вънкашни възбуждания, въ силага само на съзнанието нравственната необходимостъ на доброто, когато той не ще изисква и не ще признава въ това дѣло никакви други авторитети, освѣтъ нравственния законъ, който лежи въ основата на неговата духовна дѣятелностъ. Това ще бѣде религия всеобща и неизмѣнна, религия на духа и истината, за това, че нейно съдържание ще бѣде само идеята на нравственния законъ, които е еднаква у всичкитѣ хора и която е неизмѣнна въ всичкитѣ врѣмена, съ двата нейни постулата^{*}] — истината на битието Божие и безсмъртието на душата, които, при всичко това, не трѣбва да упражняватъ никакво влияние върху нравствения животъ на хората и, слѣдователно да раздѣлжтъ нейната автономия.

По такъвъ начинъ, като отождествява религията съ нравственността, Кантъ изважда оттука, че религията въ такъвзи видъ, въ какъвто е сжществувала до сега, ще се унищожи за напрѣдъ и ще стане религия на разума, т. е. съ по прости думи казано, ще прѣмине само въ нравственностъ, която и ще замѣсти религията.

Ако сжществото на религията, споредъ Канта, се заключава въ нравственността, то и първоначалния

^{*}) Положение, което трѣбва да бѣде прието безъ доказателства, на основание на друго необходимо извѣстно положение.

нейнъ источникъ, нейната ядка ние трѣбва да търсимъ отъ негова гледна точка пакъ тамъ, т. е. въ нравственната потрѣбностъ на чловѣка. И дѣйстви-телно, двѣтъ основни истинни на религията (битието Божие и безсмъртието на душата) Кантъ, както е извѣстно, извежда изъ началата на практическия разумъ прѣзъ така нареченото у него нравствено доказателство на тѣзи истинни **). Съгласно съ духътъ на неговата система ние трѣбва по нататкъ да допустнемъ, че сжщото туй извеждане на религиознитѣ истинни, което у Канта се прилага у строго логическа форма споредъ неговото мнѣние, се е извършало и се извършва постоянно въ умътъ на чловѣка. нъ само инстинктивно, безъ ясно разбиране свърската на различнитѣ понятия. Колкото се отнася работата до това, защо чистата религиозна вѣра въ Бога и безсмъртието на душата се отрупватъ съ цѣла система на вѣроучението и култа, то въ обяснение на това Кантъ се обръща къмъ тѣй нареченото у него *радикално зло* у чловѣка. Радикалното зло е нѣщо необходимо, нъ фактически е всеобщата склонностъ къмъ злото, вслѣдствие на което чловѣкъ никакъ не може да разбира,

---

**) Сжщността на това доказателство на кжсо може да бъде искаана така: нравственния законъ изисква отъ чловѣка, отъ една страна, неговата свѣтостъ, или добродѣтель, отъ друга страна изисква щастие. Щастливо сжщество безъ добродѣтели възмуцава нашето чувство на правдата; добродѣтель безъ щастие тѣй сжщо не го удовлетворяватъ. Нъ осжществяването на това съединяване на добродѣтеля съ щастieto ние не виждаме въ земния животъ на хората. Ще рече, трѣбва да има други, задгробенъ животъ, за да може добродѣтеля да се наслаждава съ заслуженото си щастие. Отъ друга страна кой може да устрои това съотвѣтствие между добродѣтеля и щастieto въ бждѣщия животъ? Външната природа, която върви въ своето течение по законитѣ на необходимостта, свършено е равнодушна къмъ нуждитѣ на духовната чловѣческа природа; самъ чловѣка така сжщо е безсиленъ да устрои съотвѣтствие между добродѣтеля и щастieto, защото неговата воля не може да бжде законъ за външната природа. Остава да признаемъ бигието на височайшето сжщество, което спорѣдъ степенъта на добродѣлитѣ на нравственнитѣ сжщества распрѣдѣлява имъ блаженството.

че, само като изпълнява своитѣ нравственни обязанности къмъ себе си и къмъ другитѣ, то наедно съ това само по най-достоеенъ начинъ служи на Бога, вслѣдствие на което той изобщо търси въ нравствения свой животъ опора въ авторитета, намѣсто да обича истината и да върши правдата зарадъ тѣхъ самитѣ.

Нъ 1) има ли нѣкаво основание да се смѣсва религията съ нравственността? — Религиознитѣ проявления не даватъ никакво право да ги отождествяваме съ нравственнитѣ сръмления. Както свидѣтельствува историята и опита, неотдѣлна и сжщественна принадлежностъ на религията всѣкога и всѣкждѣ съставляватъ, наедно съ нравственнитѣ проявления, така сжщо вѣроучението и богослужението. Като постоянни и неизмѣнни проявления на религията, „вѣрата“, нравственността и богослужението, очевидно, еднакво се отнасятъ всичкитѣ къмъ нейното сжщество и всичкитѣ тѣ трѣбва да иматъ еднакво самостоятелно мѣсто въ религиозния животъ на чловѣка. Както ние вече знаемъ, Кантъ не отрича това, че въ извѣстнитѣ до сега религии, освѣнъ нравствено съдържание, всѣкога е имало и има вѣроучение и богослужение; нъ за вѣроучението и богослужението той не иска да признае самостоятелно значение въ религията, той вижда въ тѣхъ само нѣкакъвъ родъ врѣмenni приспособления, като че тѣ сж подпорки за цѣлитѣ на нравствения животъ, който собствено и съставлява истината и вѣчното съдържание на религията. Нъ такова истълкувание на вѣроучителната и обредната страна на религията въ сжщностъ почива у Канта *исключително* на неговитѣ лични философски възрѣния относително познавателната и нравственната дѣятелностъ (вижъ началото на този §). А ако ние се обърнемъ къмъ общо чловѣческото религиозно съзнание, то става явно, рѣшително въстава противъ Кантовото разбиране на вѣроучението и култа въ религията. И наистина, за всѣкой религиозенъ чловѣкъ божеството не е само отвлеченъ идеалъ на нравственността или нейнъ постулатъ (както мисли Кантъ), а дѣйствително

сѣществующа жива личностъ, битието на която той признава заради *истината* и заради сама тази неисканно висока личностъ, а не само заради подкрѣплението на човѣческата нравственностъ. И изобщо въ вѣроучението на своята религия всѣки човѣкъ вижда *достъпната* за него истина за свѣрхчувствения миръ въ възможността на познанието на когото той всѣкога и дълбоко е убѣденъ — а не е само логическо сръдство за прокарването на нравствено правило въ съзнанието на неразвити хора. По сѣщия начинъ може да бѣде показано самостоятелното значение въ религията и богослужението, въ което търси удовлетворение най-главно човѣческото сръдце.

Явяването на Иисуса Христа слѣдъ възкресението му.

(продължение отъ XI кн.)

Това сѣщото, спорѣдъ мнѣнието на Шлейер-Махера, трѣбва да се каже и за Еммаускитѣ пѣтници: че тѣ не могли да познаятъ Христа, това е досущъ правдоподобно, тъй като тѣ не повѣрвали на благовѣстието на мироносицитѣ. Поразени пъкъ въ стаята отъ прѣчупването на хлѣбътъ; въ което тѣ познали свойтъ учителъ, тѣ сѣщо тъй не забѣлѣзали, че Той излѣзълъ изъ стаята по единъ най-обикновененъ начинъ, а поради това тѣ отпослѣ и почнали да си обясняватъ Неговото липсувание съ туй, че Той мигновено станалъ невидимъ*). основавайки се на всичко това, Шлейермахеръ дохожда до убѣждение, че състоянието (Zustand) на Христа слѣдъ възкресението е било сѣщо такова пакъ, каквото е било и въ врѣмето на Неговиятъ земенъ животъ. Опрѣдѣлено мѣстопрѣбиванне, въ това врѣме, Христосъ нѣмалъ — казва Шлейермахеръ**) — но прѣкарвалъ повечето, вѣроятно, въ

*) Сравни Strauss, „Das Leben Jesu,“ 1874 г. стр. 296—298.

**) „Das Leben Jesu“, стр. 484.

Витания ;своитѣ свиждания съ ученицитѣ си Той сжщо тѣй назначавалъ въ твърдѣ различни мѣста, и въобще Христосъ гледаль на този периодъ на свойтъ втори животъ — по думитѣ на Шлейермахера — само като на едно своего рода прѣходно състояние, а не като на малко много постояненъ животъ, — което и самъ изказалъ въ разговора си съ Марія Магдалина***).

Спорѣдъ нашето мнѣние, Шлейермахеровиятъ възгледъ макаръ и да е стхвърленъ и отъ самага Щрауса, все пакъ, струва си да го разгледаме малко по отъ близо. Напълно справедливо е, че формитѣ на тѣлото и въобще външния изгледъ на Христа, или Неговиятъ образъ, си е останалъ и слѣдъ възкресението му, неизмѣненъ : ицкъ, наистина, ни Марія Магдалина, ни Апостолитѣ, ни другитѣ вѣрующа сж можели да Го познаятъ; справедливо е сжщо и туй, че слѣдъ възкресението тѣлото на Христа е можело да бжде пипано, можѣло е да се движи, да диша и т. н. но несъмнѣнно е сжщо и това, че слѣдъ възкресението тѣлото на Христа е почнало да притежава и нѣкои та-

---

***) Отъ най-новитѣ учени хора Беригардъ Вейссъ е направилъ голѣма отстъпка на истинското разбиране на Евангелскитѣ разказвания. Той отблъсва съ прѣзрѣние както теорията на измамата, така и теорията на самоизмамването въ единиятъ и другиятъ му видъ (на Щрауса и Кейма); той признава за исторически несъмнѣнно, че въ Пасхалната утринна гробътъ на Исуса Христа се намѣрилъ празденъ, при което мисль за открадването на Исусовото тѣло, счита за гнусна клевета. Най-сѣтънъ той признава за исторически и явяванията Христови слѣдъ възкресението, на ученицитѣ, за явявания тѣлесни, обективни, именно — въ духътъ на Евангелскитѣ разказвания — за явявания въ прославенно, небесно тѣло. Но, все пакъ Вейссъ се отказва отъ да отговори право на въпросътъ за възкресението на Исуса Христа, а поради това мѣчно е да се рѣши къмъ какво разбиране е по близо той: да ли къмъ Церковното или къмъ Шлейермахеровското. Въ заключението на разсѣждението си за Исусъ Христовото възкресение той казва само това: „Евангелията покриватъ съ скромна прѣдпазливостъ тайната на Божието чудо, станало въ пасхалната утринна, която (утрина) е ясна за вѣрата. Историята може да свидѣтелствува само че гробътъ е билъ намѣренъ отворенъ и празенъ и, че Възкръсналиятъ се е явявалъ на своитѣ тѣлесно.“ „Das Cebén jesu“, 1884, 13, 2: стр. 594.

кива своицини, които то не е можѣло да притежава въ врѣмето на земнийтъ животъ на Христа, безъ да прѣстава да бѣде естествено и чловѣческо тѣло. Тѣй, отъ Евангелскитѣ разказвания ние знаемъ, че възкрѣсналиятъ Христосъ е можѣлъ да се явява мигновено и, при това, по единъ свѣрхестественъ начинъ (Ив. XX; 14 и 19.). Обстоятелството, че Христосъ се явилъ при ученицитѣ когато билъ заключени вратата на стаята, въ която билъ събрани тѣ, Шлейермахеръ — както вече видѣхме — се мѣчи да поясни съ прѣдположението, че въ оня моментъ вратата, може би, никакъ да не сѣ билъ заключени тѣй като кой-годѣ е можелъ да излѣзе изъ стаята, безъ да заключи вратата ѝ подирѣ си. Но това пояснение е до нѣмай къдѣ несѣстоятелно, и то не може да бѣде прието вече по тѣзи едничка причина, че не може да се допустне самото прѣдположение, възъ основание на което Шлейермахеръ е закрѣпилъ това си пояснение. Наистина, защо сѣ билъ заключени тогава вратата на горницата, въ която билъ събрани Иисусовитѣ ученици? То се знае, това не е било нѣщо случайно и дребна работа, на което всѣкой ученикъ е могѣлъ да обръща или да не обръща внимание: въ това врѣме вратата билъ заключени, както свидѣтельствува Евангелистътъ (Ив. XX; 19.) „поради страхътъ отъ юдеитѣ“; слѣдователно върху всѣкого отъ присѣтствующитѣ е лѣжала правата обязанность да наглежда, щото вратата да не бждѣтъ какъ годѣ отключени, тѣй като отъ това заключение, тѣй като отъ това зависѣла безопасността на всичкитѣ членове на това общество. Поради това на-да ли е можело да се случи, щото кой-годѣ отъ присѣтствующитѣ, задѣлженъ да наглежда вратата, да е излѣзѣлъ като оставилъ подирѣ си вратата незаключени, — а още по малко е било възможно, щото другитѣ да не сѣ забѣлѣзали, че вратата сѣ оставени отключени отъ излѣзлийтъ.

По този начинъ Шлейермахеровото пояснение не може да бѣде признато за удовлетворително. Впрочемъ, не може да бѣде признато за удовлетворително и противоположното нему мнѣние, — че тѣлото на

Христа слѣдъ възкресението не е било тѣло въ собственъ смисълъ, но било само минутно явление на душата въ видима форма. че ужъ, слѣдъ възкресението, душата на Христа била получила сила да се облича, когато и гдѣто ѝ е било угодно да струва това. Такова едно мнѣние, повтаряме, би било все толкова невѣрно, колкото и противоположното нему мнѣние на Шлейермахера, тъй като то унищожава постоянството на външниятъ образъ на Христа и противорѣчи на правия смисълъ на Евангелскитѣ разказвания. (сравни наприм. Лука XXIV^е; 39.). Тъй като Иисусовото тѣло не се намѣрило въ гроба и, нѣма основание да се утвърдява, щото то да е излѣло за едно денонощие — и, при това, даже съ коститѣ, то необходимо е да се допустне, че и слѣдъ възкресението си Христосъ е ималъ пакъ онова сѣщото тѣло, въ което е обитавалъ Неговиятъ духъ въ врѣмето на земниятъ му животъ, само че това естествено тѣло, слѣдъ възкресението Христово, се е обърнало на *прославлено* (I Кор. XV; 51 и по нататъкъ), облѣкло се въ нетлѣние и безсмъртие (*ἀφθαρσία καὶ ἀθανασία*), т. е. въ висша свѣрхестественна сила.

Най-сѣтнѣ, колко се отнася до прѣдположението на Шлейермахера, за че ужъ слѣдъ възкресението Си Иисусъ Христосъ не живѣлъ съ ученицитѣ Си, както е живѣлъ съ тѣхъ прѣди смъртта си, защото не искалъ вече, или, може-би, се е боялъ даже да встъпа въ какви-годѣ сношения съ юдейското общество, и, че Той прѣкарвалъ (живѣялъ) ужъ, въ това врѣме, въ Витавия, то туй отъ единия до другиятъ край е произведение на празната фантазия, нѣмающе никаква историческа основа за себе си; но, да се лети и се вие въ областъта на фантазията и да се губи човѣкъ въ различнитѣ налущквания и прѣдположения, ние поне считаме за досущъ безполезна работа.

То се знае, току-що расчепканий отъ насъ Шлейермахеровъ взглядъ на вънкашното Христово състояние слѣдъ Неговото възкресение не съдържа въ себе си още нищо таково, което би можело да има

важно значение въ областта на новозавѣтната егзегетика, защото сѣщо така сѣ глѣдали на външното Христово състояние, слѣдъ Неговото възкресение почти всичкитѣ рационалисти йоще прѣди Шлейермахера. Но оригиналността на Шлейермахеровитѣ въззрѣния стои тукъ именно въ постановката на самиятъ въпросъ. Прѣди Шлейермахера издирвачитѣ на Евангелската история сѣ прѣдставлявали въ това отношение два, до сущъ непримирими по между си лагера: Супра — натуралиститѣ приемали фактътъ на Иисусъ Христовото възкресение, именно въ оная смисълъ въ какавто ни разказватъ за него Евангелията; напѣотивъ, рационалиститѣ не само че не признавали този фактъ въ смисълтъ на Евангелското разказване, ами даже безусловно отричали самата негова възможность. Шлейермахеръ пъкъ не иска явно да застане нито на едната, нито на другата страна; той иска да върви, въ този случай, по свойтъ собственъ отрицателъ пътъ, кѣйто той мисли да проправи по златната срѣда между тѣзи двѣ противоположни въззрѣния, но, при това, тѣй щото на неговия пътъ да могатъ да излѣзжтъ както супра-натуралистътъ, тѣй и рационалистътъ, съ други думи, — Шлейермахеръ се опитва съ свойтъ възгледове въ рѣще да съгласи непримиримо противорѣчивитѣ възгледове на посочваннитѣ двѣ направления. Но „да се примиржтъ непримиримитѣ противорѣчия“, — нѣщо което има само въ себе си вече непримиримото противорѣчие. Да се постигне въ този случай малко много опрѣдѣленъ резултатъ по естественъ, логически пътъ е немислимо. Поради това става необходимо да се прибѣгне къмъ диалектичката хитрина и къмъ маскиранieto. Всичко това оправдава както неможе по добръ на себе си Шлейермахеровитѣ възгледъ, който се поддържа само отъ едната диалектика и отъ маскируванieto. Наистина какъ въ сѣщность рѣшава Шлейермахеръ въпросътъ за възкресението на Господа Нашего Иисуса Христа, какъвъ отговоръ бихме могли да дадеме ние ако ни запитахъ: „Признавалъ ли е Шлейермахеръ и истинското възкресение на Иисуса Христа, или не?“ За съжа-

ление, трѣбва да се признаемъ, че това запитване би ни причинило не малко мъчнотия не за туй, че би било мъчно да се отговори на него, ами за туй именно, че е *диг* лесно да се отговори на него и, при това, въ какъвто щѣте смисълъ. На стр. на „Шлейермахеровото съчинение „Das leben jesu“ ние вече намѣрваме правийтъ отговоръ на този въпросъ въ собственитѣ думи на Шлейермахера: „всичкитѣ ни показвания (Евангелскитѣ) — казва Шлейермахеръ — необходимо прѣдполагатъ възкресението на Христа, и то трѣбва да се признае за фактъ (Thatsache), въ който никакъ не е възможно да се съмнява човѣкъ“, какво повидимому, може да бѣде по право отъ този отговоръ и, при това отговоръ въ смисълъ именно на библейското разбиране! А пъкъ, колко много би се сбъркали ние, ако повѣрвахме на думата на Шлейермахера, ако допустнехме, че Шлейермахеръ на работа доказва това сжщото нѣщо, което казва самъ на думи! Но работата (въ сжщностъ) излѣзва, че Шлейермахеръ съвсѣмъ не е разбиралъ възкресението на Исуса Христа въ смисълътъ на Евангелското разказване. Той нарича Евангелското разказване за възкресението *апокритическо*, а самийтъ фактъ на възкресението пояснява или съ туй, че тѣлото на Христа е било прѣнесено изъ чуждийтъ гробъ въ кое-годѣ друго мѣсто, и Христосъ тамъ се е пробудилъ изъ състоянието на мнимата смъртъ, — или пакъ съ това, че като се пробудилъ още въ оня гробъ, въ който най напрѣдъ било положено Неговото тѣло, Христосъ самъ си излѣзълъ изъ него, тъй щото, по всѣка вѣроятностъ Него го не намѣрили въ гроба даже и онѣзи лица, на които Иосифъ Ариматейский билъ поръчалъ да прѣнесжтъ тѣлото Иисусово и т. на т. По този начинъ, Шлейермахеровийтъ взглядъ може да се извие на татѣкъ, на къдѣто се поще комуто и да било, и да се отговарятъ, както се ще на тогова, или оногова. То се знае, че такава една постановка на работата си има своитѣ изходи: Шлейермахеръ не влива съ никого въ явно спрѣчуване, но за туй трѣбва да се каже правото — никого и незадоволствува. Още Штраусъ посочи

много право този недостатъкъ на Шлейермахеровото възрѣние. И наистина, науката не може да се задоволи отъ подобни двусмисленности и полуотричания. Науката изискува положителни резултати. Въ религиозната работа и, частно, въ отношенията на такова едно важно събитие, каквото е възкресението на Господа нашего Иисуса Христа, полувѣрванието е невъзможно: то, воскресението или трѣбва да бѣде безусловно приего, или пакъ по честенъ начинъ оборено. Кеймъ и Шулцъ, най-сетнѣ прѣдполагатъ, че за Елангелското разказване е била неизлишна фактическата основа на явленията на Възкрѣсналийтъ; но тѣ признаватъ, че Иисусъ слѣдъ смъртта си, наистина се е явявалъ на ученицитѣ, но само като духъ на тѣхвийтъ духъ *) отъ своето небесно прѣбивание, чрѣзъ духовно съдосѣгание направо Той билъ имъ направилъ впечатление, че Той живѣе въ Бога и располага съ висшата сила. Пъкъ ученицитѣ взѣли тѣзи вътрѣшни явления за външни, тѣлесни. По този начинъ, за пояснението на едно Евангелско чудо отрицателната критика измислева йоще едно нѣкакво-си ново чудо, скърпено отъ нейната праздна фантазия; разликата е въ туй, гдѣ Евангелието хортува за истинското външно чудо, а пъкъ отрицателната критика измислюва друго свое, вътрѣшно.

---

*) Въ донѣгдѣ измѣненъ изгледъ Кеймовийтъ възгледъ на явяванията на Възкрѣсналийтъ е искашилъ въ най подирнѣото Кеймово съчинение — „Geschichte iesu“, 1875. Истина Кеймъ и тукъ не признава тѣлесното възкресение на Иисуса Христа; но явяванията на Възкрѣсналийтъ на Апостолитѣ, той счита за истински, обективни, а слѣдователно и исторически, тъй като за него не подлѣжи на никакво съмнѣние свързката на свѣта отгатакъ гроба съ свѣта на тукъ живущитѣ. Впрочемъ въпроса за какъ се е явявалъ Христосъ на своитѣ ученици — дали само духовно, или пъкъ видимо, — Кеймъ оставя отворенъ. По този начинъ той се двоуми да ли да се съгласи съ възгледътъ на Вейсесъ, или съ възгледътъ на Фихте като е застаналъ все пакъ на почвата на спиритизмътъ. Keim, „Gesch. iesu“ 1895, стр. 362—363. — Разчепкуванието на този възгледъ може да се прочете у Вейсса, „Das leben“, 1884, В, 2, стр. 586—589.

Мѣстото на Богословието въ реда на другитѣ науки*).

Професора, свѣщенникъ, П. Я. Свѣтловъ въ Киевския униерситетъ свѣти Владимиръ, е казалъ тази година една вѣтхпительна лекция, отъ която считаме за нужно да прѣведемъ нѣколко цѣнни мисли, които иматъ важно значение не само за руското общество, нъ и за нашето. Невѣрнитѣ възглѣди върху Богословието и неговото мѣсто въ реда на другитѣ науки не е рѣдко явление и у насъ. Ето тѣзи мисли:

„Христианството, казва професора, по своето сжщество не е доктрина (учение философско), а исторически фактъ или спасително явявание на Бога въ плътъ за искуплението на свѣта. Въ това историческо явление има двѣ страна: външна и вътрѣшна. Христианството отъ една страни е фактъ вънкашно обективенъ или исторически, до колкото Иисусъ Христосъ е историческа личностъ. Евангелието отъ друга страна е вътрѣшенъ субективенъ или психологически фактъ, до колкото той е явление на новъ животъ, донесенъ отъ небето отъ Иисуса Христа, който вчера и днесъ, и во вѣки е не само историческа личностъ, нъ Начало и Законъ на новия духовенъ животъ, като нашъ животъ (Кол. III, 4). Оттука слѣдва, че усвояванието или изучванието на християнското миросъзерцание лесно може и трѣбва да се извършва не по разсѣдѣчния, а по емперическия пѣтъ. Като фактъ обективно-вънкашенъ, исторически, христианството се усвоява и се приема по пѣтъ обективно-наученъ, прѣди всичко неговото историческо удостовѣрение. Като фактъ психологически, вътрѣшно-субективния процесъ на неговия животъ, който се извършва въ душата на Хри-

*) Христ. чтен. 1897 г. Нояб. 394—335 стр.

стианина, християнството се приема или се усвоява съ живо познание на Христа, съ лично усвояване Неговото спасение, съ вѣра въ Него споредъ благодатъта Божия. Безъ благодатния опитъ въ новия духовенъ животъ принесенъ на земята съ Евангелието, безъ приобщението къмъ този новъ духовенъ християнски животъ християнскитѣ знания не сж нищо въ свѣта както трѣбва, не може да стане достъпно за доброто разумѣване; мирътъ на християнскитѣ идеи или християнското миросъзерцание е отблѣсъкъ на този новъ духовенъ животъ въ челоуѣчеството, създадено съ спасителното явление на земята отъ Бога въ плоть. Въ този свѣтъ въвождатъ благодатъ и вѣра, а не разсѣдѣкъ, и поради туй той е чуждъ за ума на този, който не вѣрва, за нищо му не говорятъ. Какво може да каже християнството съ свѣто най-главно, напр, учение за искуплението, на тогова, който отъ опита на живота и отъ гласа на съвѣстѣта не е доведенъ до съзнанието на своята грѣховностъ, немощноть и необходимостъ на небесната помощъ за искуплението отъ грѣха? Какво ще кажемъ на този, който не вѣрва, като полага самъ въ себе си спасението отъ злото или даже не признава злото, радостната Евангелска вѣсть за явяването на земята на Бога въ плоть, и какъ може тя да бѣде радостна за тогова, който още не е почувствувалъ въ себе си жажда на Боговъѣдение? Самъ Господъ Исусъ Христосъ пѣтя къмъ спасението на Неговото учение, а слѣдователно християнското миросъзерцание, турятъ пѣтя на нравственния опитъ, пѣтя на изпълнението на сжщото Негово учение, което може да бѣде понятно само за тогова, който живѣе съгласно съ учението (Иоан, VII, 16—17; ср. 1 Иоан. V, 11—12).

И така, религиозно-християнското знание се гради на двоенъ опитъ: на външно историческо свидѣтелство, което открива Християнството отъ неговата външна страна, и на вътрѣшния личенъ опитъ на повѣрвалия християнинъ, който открива християнството отъ вътрѣшната му страна не само като исторически фактъ на всѣки достъпенъ за изучаванье, нъ и като новъ

животъ, благодать и сила, разбрани за тѣзи, у които е то. Съ други думи, християнското знание има пълненъ емперически характеръ, и прави не само възможно, но даже и необходимо емперическиятъ градежъ на богословието, което отговаря на съществуто на християнството. Нъ въ такъвъ градежъ на богословието науката се явява въ точното значение на тая дума¹⁾.

Безъ съмнѣние, ще се найдѣтъ спънки за приемане даже на тоя толкова ясенъ изводъ посредъ тѣзи, които сж привикнали да не броѣтъ богословието за наука. Могѣтъ да укажѣтъ въ дадения случай на съществуване тайнитѣ въ религията или догмитѣ, непостижими за разума, които правѣтъ невъзможенъ научниятъ градежъ на богословието. Съществуването догмитѣ въ религиитѣ, казватъ, ясно показва противоположностъ на вѣрата, знанието и исключаватъ възможността на научното значение за религиозно знание: тукъ вий имаме работа съ положения, които дължѣтъ происхождението си не на човѣшкия опитъ или на разума, нъ на Божественото Откровение. Обаче това не е съвсѣмъ вѣрно. Всичкитѣ главни догми на християнството сж основани на исторически факти и прѣдставляватъ отъ себе си само богословската имъ формула, даже такива догми, като за лицето на И. Христа, св. Троица, Въскресението и т. н. Основата на вѣрата ни въ Божествената И Христова Личностъ е дадена намъ въ фактитѣ на Евангелската история или на земния животъ на И. Христа: тая вѣра е да-

---

¹⁾ Въ православното разбиране основата на научното богословие, за отличие отъ протестанството, служи не само единъ *личенъ опитъ* на повѣрвалия и неговото историческо изискване, нъ и *прѣданието* или свидетелството на църквага, т. е. *Колективенъ опитъ* на вѣрващитѣ въ християнското общество или Църквата. Прѣданието служи също така за точна основана християнското знание,— основа 1) на знанието за външнитѣ факти, които се отнасятъ къмъ личността, живота и учението на Исуса Христа и 2) на знанието вътрѣшния смисълъ на тия факти или разбиранieto Христа и учението Му, т. е. съ други думи: 1) Църквата пази въ себе си, въ Писанието и устното Прѣдание, Божественото Откровение и 2) правилното разбиране или тълкуване на послѣдното.

дена намъ съ явяването на богочовѣка посрѣдъ хората, така щото истината за божественността на Христа не е отвлечено понятие, нѣ фактъ на жива дѣйствителностъ, достъпенъ на виждане. Въ основата на своето учение на Божественността на Христа сами апостолитѣ не полагатъ нищо друго освѣнъ непосредствения свои личенъ опитъ, когато, чрѣзъ устага на Ивана богослова казватъ: „за туй, което е било отначалото, което ние сме слушали, което сме виждали съ очитѣ си, което сме разгледвали, и което сме опипвали съ ржцѣтъ си, за словото на живота, защото животътъ се яви, и ние го видѣхме и свидѣствуваме, и възвѣстяваме на васъ тоя вѣченъ животъ, който е билъ у Отца и се яви намъ, затова, което ние сме видѣли и чули, възвѣстяваме на васъ, за да имате и вие общение съ насъ: а нашето общение съ Отца е и съ Негова Синъ“ (І Иоан. 1, 1—3). Или: „и словото станъ плътъ, и живя съ насъ пълно съ благодать и истина; и ние видѣхме неговата слава, слава, като на единороденъ отъ Отца“ (Иоан. 1, 14; ср. II Петр. I, 16—18). Сжщо така най-непостижимия отъ догматитѣ — за Троичността на лицата въ Бога, има свойтъ основания не само въ учението, нѣ и въ фактитѣ на Евангелската и апостолска истории, — въ тройното явяване или откровение на Бога въ свѣта като Отецъ, Синъ и Духъ въ събитията на кръщението, прѣображението, петдесетница, въплощението и др. За всѣкого е извѣстно така сжщо, че нашата християнска вѣра въ задгробното сжществуване на душитѣ и въскресението на мъртвитѣ е основана на удостовѣрени факти отъ чудесното въскресяване на хора и особено на въскресяването „на първенеца отъ мъртвитѣ“ — Исуса Христа*) Изобщо за правилното разбиране на християнството е необходимо съвсѣмъ да се отмахне лъжливого понятие за догматитѣ, като за нѣкакви абстракт-

---

*) Отъ думитѣ на самага Господа Ис. Христа слѣдва, че вѣрата въ благодатното освещавание съ силата на светаго Духа (догмата за освещаванието) е основана на опита Иоан. XVI—XVII.

ции (отвлѣчения) или училищно богословски понятия: догматитѣ въ своето сѣщество не сѣ понятия или идеи, а сѣ факти. Поради туй сѣществувание на тайнитѣ или на догматитѣ въ християнството никакъ не лишава религиозното знание отъ наученъ характеръ, както и науката непрѣстава да бѣде наука, безъ да се гледа на това, че твърдѣ много нѣщо се исплзва отъ нейното обяснение и има характеръ на тайни, не помалки, отколкото сѣ тайнитѣ въ религията. Науката не отрича фактитѣ, ако би тѣ даже и да сѣ необесними: тя ги констатира и приема да ги разглежда; сѣщо така не можтѣ да бѣдѣтъ отричани и християнскитѣ догмати, които лежтѣ въ основата на Християнството, затова само, че тѣ сѣ непонятни. Нека догматитѣ да не сѣ напълно понятни, нѣ ние сме длѣжни да ги приемемъ, затова, че тѣ служтѣ за изразъ на факти отъ историческа дѣйствителность: тѣ изискватъ не уметование, а само научно историческа провѣрка. Ще каже нѣщо повече даже. Въ най-точната наука има елементи, напълно които съотвѣтствуватъ на това, което въ Богословието се нарича догмати. Такива сѣ нейнитѣ понятия за материята, за атома, за силата, за химическото сродство, за ефира и др. такива, които служатъ за точки, отъ които истича всичкото научно знание за свѣта. Тѣзи понятия иматъ несравнено по-малка обективна цѣнность, отколкото догматитѣ, тъй като тѣ сѣ плоть на праздната абстракция и прѣдставляватъ отъ себе си цѣль редъ ипотези, които явно се боѣтъ отъ допиранието на критическѣ мисль или на анализа, нѣ които сѣ сгодни за обяснение явленията. Това нѣщо прѣдставлява единъ видъ прѣдварително само изма въ математиката, каквитѣ сѣ на примѣръ, нейнитѣ понятия за безконечно малкитѣ величини и за безконечно голѣмитѣ. Между това исходни начала или точки, отъ които истича нашето християнско учение сужатъ не нѣкакви фикции, а исторически факти; нашето знание е основано не на рохкава почва отъ разсѣдченъ градежъ, нѣ на твър-

да основа отъ факти. И тѣзи факти сж толкози, колкото сж догматитѣ“*)

Кѣмъ планината Синай.

(прѣв. свещ. Н. Далакчиевъ.)

Като оставихъ надиря Константинополъ, Александрия и Каиръ съ тѣхната пѣстра и улична живостъ, пълна съ движение и шумъ, азъ се отправихъ далечъ на югъ. кѣмъ прѣдверието на Синай — Суецъ. Отъ начало пътя ми се промѣкваше прѣзъ обработена равнина на Египетъ, която изглеждаше еднообразно и унило. Господствуваше още зимното врѣме и земята не бѣше успѣла да се покрие съ гѣстий и ясно зелений покривъ на нивитѣ, които тѣй приятно ласкаятъ тукъ очитѣ пролѣтно врѣме. Голитѣ земни пространства не привѣтливо се чернѣха отъ двѣтѣ страни на пътя. Само тукъ-тамъ групи отъ по нѣколко арапи, крито работяха по полето, придаваха нѣкакво 'оживление на пейзажа. Нарѣдко се съглеждаха фелахски селца, прилични на глинени купчини; още по-рѣдко се срѣщаха отъ палми. Слѣдъ нѣколко часа пѣтувание азъ се намирахъ въ главния за почивка градецъ Измаилъ, живъ паметникъ на покойний Хедивъ Измаилъ. Отъ Измаилъ пѣтуванието става по край Суецкий коналъ на мѣсто доста отдалечено отъ него. Високитѣ нѣсипи край брѣга на прокопа не даватъ да се вижда водната повърхностъ на канала отъ желѣзния пътъ, а само колосалнитѣ мачти и трѣби на морскитѣ гиганти, които гладко се издигатъ верѣдъ пустинята, прѣдставляватъ доста страненъ видъ. Само на

*) Нѣкои догмати нѣматъ, на глѣдъ, фактическа основа, напр., догмата за второто Христово пришествие и др. такива, нѣ това е така на глѣдъ, защото въ сѣщностъ всички такива догмати иматъ своя основа въ единъ общъ за всичкитѣ факти въ учението на Иисуса Христа. Учението на Иисуса Христа е свършенъ фактъ въ историята; нѣ това е учение на самото Бога, Слово Божие. По-големо и по-добро удостоверение въ истинната нѣма и не може да има.

това мѣсто, кадѣто канала влиза въ обширни езера, се провиждатъ синитѣ повърхнини на водата, съ плавающитѣ по нея кораби. Въобще пътя е еднообразенъ и уморителенъ. Въ вагонигѣ горѣщо и задушно. Заставенъ си често да затваряшъ прозореца: Ситния пѣськъ и прахъ, повдигнатъ огъ пѣтуванието, покриватъ съ дебѣлъ слой пасажери и багажи.

Късно вечерта пристигнахъ въ Суецъ, кадѣто сторихъ и нощната почивка. Рано сугринѣта се явихъ прѣдъ консула, мой познаникъ отъ по-прѣдишни пѣтувания по тия страни, и го замолихъ по-скоро да ми даде потрѣбното за по-далечни пѣтувания. Огъ Суецъ къмъ планината Синай може да се отива по два пътя. Може да се наеме камилски керванъ и да се пѣтува по Синайский полуостровъ, къмъ манастиръ св. Екатерина, койго лѣжи при подножието на священната планина, и прѣдставлява единствения пунктъ за малко или много прѣстояване въ полуострова. Другия пътъ по-късий и по-лекий е по Суецкий заливъ, прѣзъ край-брѣжния градецъ Торъ и отъ тамъ на камии къмъ Синай. Вторий способъ като най-износенъ, не може да не се прѣдпочете. При попѣтенъ вѣтъръ на другия день можемъ да бждемъ въ Торъ, отъ кадѣто остава само три деня пътъ по пустинята; а вѣтѣра е винаги попѣтенъ и твърдѣ рѣдко мѣнява свѣето направление отъ сѣверъ на югъ. Неудобството е въ това, че нѣма правилно корабно пѣтувание мѣжду Суецъ и Торъ: трѣба да се чакатъ товарни кораби, които минаватъ отъ тукъ и бавно пѣтуватъ по причината честото имъ спиране по край брѣжнитѣ селца на Синай и на Африка. Иначе трѣбва да наемешъ цѣлъ корабъ.

Заедно съ нѣколко монаси отъ Синайский манастиръ наехме корабче отъ Суецъ и отплавахме вечерта при силенъ сѣвѣренъ вѣтѣръ и на слѣдующия день рано рано стигнахме Торъ. Всичкитѣ здания на тоя градецъ сж нѣколко десятки, расположены по край брѣга. Едничкото по голѣмо здание тукъ е метоха на синайския манастиръ. Въ този метохъ има цѣли редове стаи за богомолцитѣ, които отиватъ или се вращатъ отъ

мънастиря и се поспирватъ за малко въ Торъ. По срѣдъ обширния и обграденъ съ яки стѣни дворъ, се помѣщава прѣкрасна църква безъ кубета и камбанария. Египетското правителство запрѣтило да се прави камбанария да не би тя бидѣйки най-високото здание да прѣдставлява господствующето здание въ града. Задъ града е равна пѣсачна пустиня; на далечъ се провиждатъ планини, а на доло по брѣга се зеленѣятъ купове отъ палми на манастирската градина и др.

Пустинната околностъ на гр. Торъ се оживлява само въ време на карантина, която се поставя тукъ за богомолцитѣ идущи отъ Мекка по параходъ за Суецъ. Въ случай на холерически явления, тука се навалятъ по нѣкога съ десетки хиляди мохамедани и страшно страдатъ отъ недостатѣкъ на храна и помѣщение. Цѣлия градъ съ околността се попълня съ палатки; нечистота става безкрайна. Тѣй като слѣдъ смъртенъ случай въ всѣка къща и палатка трѣба да се пази единадесетъ деня карантина, а такива случаи сж постоянни, то често пѣти се е случвало мнозина да пазятъ по четири-петъ мѣсеци. Туй карало пѣтници да криятъ смъртнитѣ случаи, като закривали или заравяли умрѣлия подъ палатката или кадѣто имъ попадне, отъ което още повече се разпространявала заразата. При послѣдното холерическо явление отъ шестдесять хиляди чловѣка, пристигнали въ Суецъ само двадесетъ хиляди.

Мѣстнитѣ жители — араби, гърци и Сирийци — прѣди имали поминака си отъ прѣвозвание пѣтници и други съ малкитѣ си корабчета. Но съ прокопаванieto суецкия каналъ, обстоятелствата се измѣнили: поклонницитѣ за Мекка, които доставяха главния доходъ, пѣтуватъ сега на параходи. Тѣ се принудили да търсятъ други источники за приходи. Параходитѣ, които пѣтуватъ тукъ, често засѣдватъ и се разбиватъ въ подводни заплѣтни. Тукашнитѣ жители почнали да се занимаватъ съ ограбване засѣдналитѣ кораби, и тѣзи имъ грабѣжи си оставали безнаказани, до като не прѣди много ограбили английския параходъ, който билъ засѣдналъ въ плитки подмоли, капи-

тана на който параходъ направилъ фотографически снимки на грабителитѣ и лоткитѣ имъ. Английското правителство направило обискъ на околното население, и повече отъ двадесетъ жители отъ гр. Торъ намѣрили суецкий затворъ.

Пристанището на гр. Торъ е единственното за спирание на корабитѣ послѣ суецкото въ суецкий заливъ. То не е голѣмо, но добрѣ е запазено отъ коралевиполипи, които идатъ отъ севѣръ по права линия и оставятъ на южната частъ на Зауя не голѣмъ проходъ на корабитѣ. Този полипъ прѣдставлява на зоолога сжщинско златно джно. Като пжтурате на лодка надъ полипа въ тихо врѣме, вий виждате въ не голѣма дълбочина удивителна масса отъ морски животни. Вий виждате прѣди всичко грамадно количество, — почти цѣло покрито морското джно съ коралевиполипи разнообразни форми съ забѣлѣжителни блѣстящи цвѣтове и всевъзможни засѣнки. Виждате художествени кринообразни, дървовидни, конически и други полипни обработки, съ различни бои. Посрѣдъ тѣхъ се забѣлѣзватъ повече въ дрѣбни коралевиполипи форми, червенитѣ морски звѣзди, тъмнитѣ морски ежове, чепарести пѣстри раковини и зеленъ водораслѣкъ. На раскошни и невъобразими подводни цвѣтници се прѣдставляватъ тѣзи полипи, оживлявани отъ риби и блѣстящи други живи краски, които плаватъ верѣдъ коралитѣ и се прѣвиватъ подъ тѣхната сѣнка. Трудно е човѣку да се раздѣли отъ глѣдката на тази чудна картина; трудно е да си я прѣдстави този, който не е я виждалъ.

Въ течение на половинъ часъ нашия проводникъ по наше посочване набра цѣла колегция морски животни, като се свождаше тукъ-тамъ отъ лодката. Богатството на тѣхната форма и височина е още по удивителна въ дълбокитѣ мѣста; въ ясенъ и тихъ день тѣ се глѣдатъ като цѣли разно-цвѣтнилѣсове на слънцето. По-на югъ, къмъ южния край на полуострова, фауната на коралловитѣ полипи е още по-богата.

Понеже се ползувахъ отъ любезното гостоприемство на монаситѣ, които живѣха въ метоха, азъ прѣстояхъ

двѣ недѣли въ гр. Торъ, слѣдъ което се отправихъ къмъ главната цѣль на моето пътувание — къмъ центра на синайскій полуостровъ — къмъ гората Синай.

Слънцето се бѣше наклонило къмъ хоризонта и горѣщината бѣ почнала да спада, когато ний възсѣднахме камилитѣ и тръгнахме по равната пѣсѣчна пустина къмъ Ель-Ка'а, като я прѣсичахме по направление къмъ истокъ, къмъ тъмнеющата се на далечъ планинска височина. Бѣше тихо; морскія прѣсенъ вѣтръ едва полѣхваше, нашия керванъ тихо слѣдваше по пътеката, която лѣкатушно се протакаше по равнината. Като се равномерно наклонѣвахъ насамъ-нататѣкъ на гърба на едногърбни пустинни корабъ, азъ се наслаждавахъ отъ спокойната и мирна тишина ненарушавана отъ нищо при заходъ слънце. . . . .

Замръкнахме прѣди да достигнемъ планината, установихме се да нощуваме. Прислугата распна палаткитѣ. Почна се растварване, развѣрзване на провиантитѣ и приготвление вечера. Слѣдъ вечерята малко по-малко шумъ, крясъкъ на шетачитѣ и кираджиитѣ почна да утихва; кираджиитѣ завързаха добитѣка си, дадоха имъ храна и налѣгаха наредъ съ тѣхъ. Слѣдъ малко врѣме всичкото наше становище потъна въ сѣнь, чуваше се само мѣрното прѣгривание на камилитѣ. Прѣзъ нощта азъ излизахъ изъ палатката. Бѣше доста студено. Мѣсеца блѣскаво освѣщаваше величественната и като призракъ картина. Наистина всичко имаше видъ на призракъ: наоколо всичко се сливаше съ небосклона особенното мѣрджение на лѣкия силуетъ на тъмнѣющата се насрѣща планина съ вълниститѣ си върхове, допълваше всичко! Ни гласъ. ни признакъ отъ движение въ въздуха! . . . . .

На разсѣмване на другия день, нашия малкъ лагерь се приготви и отправи за къмъ планината. Слѣдъ нѣколко часа, ние влѣзохме въ гридиозната пещера Вади-се-ле съ колосални отвѣстни скали отъ страни. На мѣстѣ пещерата се свива до толкова, че едва може да се разминатъ двѣ камили, и небето се вижда като тѣсна праздна (ивица); на мѣста планината се растваря и пещерата се разпирява въ не го-

лѣма долина. Дѣното на тая долина прѣдставлява изсѣхнало лѣгло на гигантски потокъ. Камилитѣ пѣтуватъ повечето по пѣсѣчлива постеля, но по нѣкога пѣтя е тѣй затрупанъ съ камъни, щото става нужда да се слиза отъ камилитѣ и да се заставятъ на сила да прѣминатъ тия опасни мѣста. Тогава съ голѣмо прѣдпазване пѣтуватъ тѣ по каменната пѣтека и бавно постѣпятъ отъ камъкъ на камъкъ. Ако се удивляваме съ силата, търпеливостъта, трайностъта на камилата въ пѣсѣчната равна пустиня, то тукъ въ тази планина, положително ще се проникнемъ съ уважение къмъ нея. Зарадъ нея положително прѣпятствие нѣма. Равномѣрно си прѣстѣпа тя съ важни крачки, не се притѣснява, еднакво спокойно, както по равната долина и по разсипанитѣ скали, тѣй и по стрѣмнитѣ подемки и почти отвѣстни урви; не отсѣква отъ тѣсната пѣтечка между отвѣстни скали и урви; може да се ѣзди на нея съвършено сигурно; тя не се стрѣска и хвърля, както туй може да се случи съ коня и нѣма да ви уплаши съ никакви бързи и неочидани движения.

(Слѣдва)

Англиканската църква и различнитѣ партии въ нея.¹⁾

Протестанството, което се раздѣлило на нѣколко секти при самото си появяване въ срѣдня европа се подхвърлило на още по голѣми измѣнения и раздѣле-

¹⁾ Понеже ставатъ прѣговори за съединението на англиканската цър. съ православната, то прѣвеждаме горната статия, за да запознаемъ читателитѣ си съ състоянието на англ. църква. Прѣговоритѣ за съединяванието на англ. цър. съ православната сѣ подновени и прѣзъ тая година. Прѣзъ страстната седмица и свѣтлитѣ Хр. празници е ходилъ съ тая цѣль въ Росия Лордъ архиепискъ Йорски, примасъ на Англия и дръ на Богосл. Вилямъ Далримпелъ Маклаганъ и г. Бербекъ. На 5-й Юлия пристигналъ въ Лондонъ Високопрѣосвещенный Антоний се по същия въпросъ. Прѣговоритѣ за сближаване се продължаватъ и до сега. Редак.

ния, когато постепенно почнало да се разпространява по-нататкъ въ Сѣвернитѣ Европейски страни. Особено своеобразенъ характеръ получило протестанството въ Англия. Тукъ се образувало тъй нареченото Англиканско исповѣдание, което прѣдставлява отъ себе си неопрѣдѣлено смѣшание отъ Лютеранството, реформатството и нѣкои остатъци отъ католицизма. Протестанството първоначално почнало да се разпространява въ Англия чрѣзъ частни проповѣдници; правителството не му съчувствувало. Английския кралъ Хенрихъ VIII прѣслѣдвалъ протестанскитѣ проповѣдници и даже самъ писалъ съчинение противъ Лютера, за което получилъ отъ папата титлата защитникъ на вѣрата (*Defensor fidei*). Нъ сжщия този кралъ послѣ, като се скаралъ съ папата по случай на свойгъ разводъ съ Екатерина Арагонска и женидбата му съ Анна Болейнъ, обявилъ Англия за отдѣлена отъ Римско-Католическата църква и, като отхвърлилъ папската властъ, обявилъ себе си за глава на църквата; нъ Англиканската църква въ повечето отъ своитѣ догмати и обреди трѣбвало да си остане съгласна съ католическата църква. Като свалилъ по-прѣдишния архиепископъ, който поддържалъ католичеството, кралътъ избралъ новъ архиепископъ, нѣкого си Тома Кранмеръ, който напълно съчувствувалъ на протестанството. При живота на Хенриха VIII, който недозволявалъ да се разпространява християнството, Кранмеръ трѣбвало да сдържа своитѣ съчувствия. Нъ, когато, подиръ смъртъта на Хенриха VIII властѣта прѣминъжла въ ржцѣтъ на слабия Едуарда, ревнитѣ на протестантизма почнали да искореняватъ въ страната остатъцитѣ отъ католичеството и да вводятъ протестанството, като при това задържали въ прѣдишния съставъ и значение католическата иерархия. Послѣ английския прѣстолъ билъ завзетъ отъ Шотландската кралица Мария, която неможела да търпи протестантитѣ и която се постарала напълно да поднови католичеството въ страната. По тоя начинъ се прѣминъжли нѣколко десетки години въ борба на различнитѣ религиозни партии съ наддѣляването то на

едната, то на другата Най-подиръ, когато стѣпила на прѣстола кралица Елисавета, тя пожелаала да сближи тѣзи партии въ такова исповѣдание, което би могло да удовлетвори́ва довѣкждѣ изискванията на всички партии. Лондонскій съборъ съставилъ такова исповѣдание, и парламента го утвърдилъ. Това исповѣдание състои отъ 39 члена. Тѣзи 39 члена сж съставени така, че къмъ тѣхъ дѣйствително могатъ да помиряватъ своето учение различнитѣ религиозни партии: основата въ тѣхъ е протестанска, нъ има и друго останкло отъ католицизма. Кралевската властъ е призната за главна въ църквата; иерархията е задържана въ прѣдишния католически съставъ и значение: нъ по-големата частъ отъ догматитѣ сж изложени въ протестански духъ, — и изложени сж така, щото и привърженицитѣ на католицизма да намѣрватъ нѣкаква подпорка за своитѣ вѣрвания. Напримѣръ въ нѣколко члена е прокарано протестанското учение за оправданието съ вѣрата: нъ се срѣщатъ оговорки, че и добритѣ дѣла иматъ значение въ спасението. Признаватъ се двѣ тайнства: нъ се казва, че има още и други свещени дѣйствия, които иматъ тайнствено (сакраментално) значение. Сжщо така и въ църковната вънкашность много отъ католическитѣ обреди сж отхвърлени, а другитѣ сж задържани. При такава своя неопредѣленность и двусмисленость, англиканското исповѣдание само дава поводъ да го насочватъ въ различни страни и да го тълкуватъ въ различна смисълъ. Отдавна въ английската църква сж се образували три партии и които продължаватъ да сществува́тъ до сега: ниска, широка и висока. *Ниската партия* се старае да одържи англиканството въ такъвъ видъ, въ какъвто то е изложено въ 39 тѣхъ члена, съ всичкитѣ тѣхни неопредѣлености и противорѣчия. *Широката партия* се старае до колкото е възможно повече да го доближи съ чистото протестанство и да развива въ духътъ на свободата и отрицанието. *А високата партия* повече се стреми къмъ старитѣ положителни исповѣдания (римското, и до нѣкоя степенъ къмъ ист. православното). Въ срѣдата на тази партия не отдавна се образувала още една

особенна „най-висока“, която се нарича така също и съ името на нейния основателъ (Оксфор. професоръ Пюзеа) *Пюзеисти*. Тази партия се отличава съ особенни съчувствия къмъ источната църква.

Освѣнъ тѣзи партии, които си живѣятъ въ прѣдѣлитѣ на господствуващата църква. се образували между Британцитѣ още нѣколко други, които сж се отдѣлили отъ господствуващото исповѣдание. Когато въ англиканската църква била задържана епископската степенъ, Шутландската църква неискала да ѝ признава, като задържала у себе си по примѣра на другитѣ протестанти само пресвитерството. Споредъ това Шотландската църква почнѣла да се нарича *пресвитериална* за отличие отъ английската *епископалната*: пресвитерианитѣ се наричатъ така също *поритани* въ този смисълъ, че тѣ се стараѣтъ да прокаратъ протестанскитѣ начала въ голѣма чистота, отхвърлятъ остатѣцитѣ отъ старата църковна обредностъ, които се съдържатъ въ англиканството. Когато признаването на королевската власть за господствуваща въ църквата било обявено обще-обязателно, и за утвърдяването непоколебимостта на 39-тѣхъ члена отъ Англиканското исповѣдание било поискано да се даде клетва, мнозина не само въ Шутландия, нъ и въ самата Англия протестирали противъ това и съставили особенна партия *нонконформисти* (не съгласни) или *индепенденти* (независими). Тази партия, която се образувала още въ крайтъ на 16 в., получила особенна сила въ половината на 17 вѣкъ; индепендентитѣ, подъ прѣдводителството на Кромвеля свалили краля и направили революция въ страната. При всичко това тази партия не могла да господарува дълго врѣме, нъ тя и до сега има доста голѣма сила. Освѣнъ това въ Англия се распространили твърдѣ много дребни секти, до нѣкъдѣ дошли отвѣнъ, а до нѣкъдѣ се образували въ самата Британія (унитарии, Бабтисти, Квакуери, Методисти и т. н.).

VII. ЦВѢТЯТА.

„Смотрите кривъ селнихъ“ — По-
гледнете на полскитѣ кринове.
(Мат. 6, 28.)

Когато Господъ, благословениятъ въ вѣки, билъ на земята, то той, както е казано любезни дѣца, „пройде благодѣтелствуя ходилъ като правилъ добро“. Той ходилъ отъ мѣсто на мѣсто, като исцѣрявалъ болнитѣ и на всѣкадѣ проповѣдвалъ Евангелието. И когато народътъ най много се притискалъ подиръ него по улицитѣ, то и Той проповѣдвалъ повече пѣти не толкова въ къщитѣ, колкото отъ вѣнъ къщитѣ на улицитѣ, на кръстопѣтищата. За своята проповѣдь Той не земалъ *текстове*, както ние правимъ това, напротивъ прѣдметитѣ, които Го заобикаляли, служили Му намѣсто текстове. Така веднѣжъ когато, една сутрина, слънцето изгрѣвало задъ баиритѣ. Той, като показалъ къмъ него на ученицитѣ си, рекълъ имъ, че сж свѣтила на свѣтътъ. Други пѣтъ, като видѣлъ соль, която била развалена, т. е. която изгубила силата си, Той казалъ, че тѣй бива и съ хората, които изгубватъ духътъ на неговото учение. Послѣ — прѣдставя му се на височината на единъ баиръ градъ, който се вижда отъ всичкитѣ страни, а Той и тука казва на ученицитѣ си, че тѣ приличатъ на този градъ, който стои върху баирътъ. По-послѣ — вижда той орачѣтъ, който внимателно гледа на брѣзната, която оставялъ неговиятъ плугъ, безъ да се обръща, нито на страна, нито назадъ и на часътъ отново намѣрва прѣдметъ за поучение, — така и ние, казва Той, като се обръщаме назадъ не ще управимъ себе си въ царството Божие. Като видѣлъ сѣятельтъ, койго сѣялъ на нивата си, Христосъ поучава, какъ словото Божие се сѣе и какъ различно то се приема на сърдечнитѣ ниви човѣчески. На кжсо, — и лозницата при пѣтя, и смоковното дърво, което се видѣло на далечъ, и лозаритѣ по стрѣмнитѣ баири, и хвърлянието на мрѣжата въ морето и паданието на космитѣ отъ главата, и падани-

ето на врабчето на земята — всичко се обръща за него въ поучение. Така той веднѣжъ вижда пол китѣ кринове — и казва: „погледнете на тѣзи кринове; и Соломонъ въ всичката своя слава тѣй не се е обличалъ, както всѣки единъ отъ тѣхъ“.

Или васъ ви очудва, че Христосъ е заемалъ своитѣ поучения отъ тѣзи прѣдмети? Сжщата ржка, която е начѣртала текстовеѣ въ св. Писание, е украсила и тѣзи кринове. Богъ е испѣстрилъ тѣзи облаци, Богъ е заповѣдалъ да свѣтътъ да блѣщятъ тѣзи звѣзди; Богъ е обърнжлъ тѣзи вечерни и утрени облаци въ златни чертози; Богъ прочее ги издига на небето, като нѣкой плавающи тамъ сребърни баири. Той не ги прикрѣпява тамъ къмъ небето, не ги заячава тамъ на каквото и да било, нѣ ги носи по свойтъ произволъ въ въздушното пространство, дава имъ все различни, най-прѣкрасни образи. Небесата за Него се свиватъ, като най-огроменъ чадъръ и джгата му се простира надъ земята, като дълги рѣзки на цвѣтовете. Богъ прочее дава и на тази трѣва, по която ви ходите, такъвъ поразителенъ зеленъ цвѣтъ. Станете нѣкога по рано въ която и да е ясна лѣтна сутрина, — когато още всичкитѣ спятъ, когато и природата още мълчи; или погледнете по внимателно, когато великото дневно свѣтило наближава да залѣзе; какво е това неисказано зрѣлище! А пролѣтно врѣме! Колко бива хубаво врѣмето къмъ великъ день! Тамъ, виждашъ освобождаватъ се рѣкитѣ отъ леднитѣ свои окови, тука бѣдното зрѣнце, което тѣй дълго врѣме е никнжло въ пазвата на земята, излиза на свободенъ свѣтъ; тамъ, слушашъ треперящи отъ радостъ гласовци, пѣжтъ птички, тукъ весело брѣмчатъ повиканитѣ на новъ животъ различни безчисленни насѣкоми, вижда се, и всичкото неодушевлено въ природата, като че се въодушевява; погледнѣте на баиритѣ, които се покриватъ въ пролѣтѣта съ своята нова въздушна покривка, вслушайте се къмъ шумтението въ горитѣ и къмъ трѣптението на листетѣ на всѣко дрѣвце — не говорятъ ли ви тѣ нѣщо? Не проповѣдватъ ли ви тѣ за славата на нашия създателъ?

„Погледнѣте на полскитѣ кринове“. Ние трѣба, мили дѣца, да изучимъ Божиитѣ творения. Ахъ, Богъ можилъ би да направи трѣвата да не е зелена, а без-цвѣтна или чърна, както е цвѣтътъ на калъта, Той би можилъ да направи и дърветата просто съ клонове и пръчки, безъ да ги украси съ зелени листове! Е, какво, ако би надъ насъ винаги да висѣше, като кълбо — черното небе? Какво, ако би горскитѣ звѣрове, като не намиратъ за себе си храна, отъ вечерь до сутрина и отъ сутрина до вечерь, проглушаваха слухътъ ни съ своето виение? Какво ако би птицитѣ, като не намиратъ за себе си прибѣжище, да пѣххх на насъ пѣсни съ едно болезнено роптание? Какво, ако би всичкитѣ шубръчки сж покрили съ едни бодливи трънѣ, а цвѣтоветѣ, като обвѣсихх своята страдалческа отъ болѣсть главица, да пѣхтъ съ въздухъ, който мириши на стари гробища или гниещи трупове? Какво, ако би бързотечнитѣ води на рѣкитѣ се спрѣли, и тѣй да си останеха въ своята мъртва тишина? А какво ние сега виждаме? Цвѣтята не само миришхтъ приятно, нъ като че ни се усмихвхтъ и въ колко голѣмо множество? На едно дърво отъ ябълка прѣди васъ се явява почти цѣла градина, прѣбройте всичкитѣ тѣзи цвѣтни облѣкла, съ които се покривхтъ толкова много обични ваши крушки, диневе дървета и миризливитѣ шубръчки! Даже прости хтъ нашъ барабой — и той е украсенъ съ милиони цвѣтове. И всичко това зарадъ туй само, за да се радвхтъ вашитѣ очи и да се весели вашето сърдце. Погледнете тогава на полскитѣ кринове!

1.) *Да, безбройно число цвѣтове е сзтворилъ Богъ.*

Менъ ми се е случвало да бждж въ най-дивитѣ гори на Америка; случвало се е, да пжтувамъ по течението на нѣкои рѣки почти до тѣхния изворъ, дѣто може да ги прѣгази и кракътъ на дѣтето, ходилъ съмъ по най-високитѣ планини и послѣ, случвало се е, да слѣзвамъ по тѣхъ въ най-дълбокитѣ долини; нъ не ми се е случвало да срѣщне таквозъ мѣсто, ако то, макаръ отъ малко малко да се освѣтлява отъ слънцето, дѣто да нѣма цвѣтове. На всѣкждѣ тѣ ми сж се

явявали и по брѣговетѣ на голѣмитѣ рѣки, и при мъничкитѣ потоци, и въ пукнатинитѣ на скалитѣ, и близо до мрачнитѣ пещери, — и на всѣкъждѣ тѣ, като да говорѣтъ едно: „Ето ние сме и тука! ржката Божия и тука ни е занесла и оставила да растемъ! Подъ горѣщото слънце на югъ, и посрѣдъ леденитѣ гори на сѣверъ, еднакво се намѣрватъ тѣзи хубавини на природата: въ едно мѣсто тѣ сж по-пълни и по-лични, въ друго по-блѣдни и по-скромни. Съ сжщата готовностъ тѣ цвѣтатъ и надъ дълбочинитѣ на океана и надъ бездѣннитѣ пропасти, и най бѣдната къщица, и въ раскошнитѣ палати, и по срѣдъ шумтението на страшнитѣ водопади, и посрѣдъ тежкитѣ охкания на болнитѣ, и посрѣдъ вѣчнотъжнитѣ градовс!

2). *А колко — при това още — сж много тѣхнитѣ породи!*

Само трѣндафилитѣ сж повече отъ двѣ хиляди видове — отъ високиятъ Кедъръ на Ливанскитѣ гори до иссопа на стѣнитѣ или до макътъ на скалата вървижтъ не смѣтнжти родове отъ различни най-прѣкрасни цвѣтове. — Като се наслаждаме по полетата и по ливадитѣ, ние настѣпваме много цвѣтове, — и бѣли, и чървени, и морави, и жълти, на които и имената никакъ не знаемъ. Всичкитѣ тѣзи разнообразни цвѣта, които се намиратъ сега въ нашитѣ градини или топлици ¹⁾, сж растли нѣкога. Какво голѣмо разнообразие вие виждате даже въ една градина, или въ единъ топликъ! Колко поразително со бѣлѣжтъ други! Нѣкой нѣжни, като кадифе; подиръ туй, други прозрачни, като кристалъ! Забѣлѣжете още, какво биватъ по нѣкога отраженията на нѣкои пѣстри цвѣта: очитѣ не могатъ да забѣлѣжжтъ; дѣ единъ цвѣтъ се начева или други се свършва.

3). *Наистина тѣхната красота е неисказана!*

Намиратъ се и таквизи, които тѣй сжщо гледатъ и на прѣкрасния трѣндафилъ, както на просто зелѣе, прочее има хора, на които слухътъ не се весели отъ музиката, които за това, може би, ще си останжтъ

¹⁾ Зелена градина

равнодушни и къмъ пѣнието на самитѣ Ангели. Нъ разумѣва се таквизи хора се намѣрватъ твърдѣ малко. Ние не можемъ да се не радваме на прѣкрасното: то не зависи отъ нашия произволъ. Друго яче кажете, какво би могло да накара бѣдната гюнлюкчийка да запази счупеното си гърне, за това, за да посѣе въ него обичното ѣ цвѣте! Кой би можелъ да ѣ принуди да го нагледва всѣки день? И кой би- най-подиръ можилъ да ѣ поучи да се радва като гледа раскло-нено и щастливо послѣ да расте нейното цвѣте?

Единъ бѣденъ затворникъ разказва за себе си, че изъ своето рѣшетачно прозорче съгледалъ веднѣжъ на дворътъ едно растение отъ тѣзи, които влѣкътъ, като че трудно се опитва да излѣзе на слънчевата свѣтлина: И какво? Отъ това врѣме, когато му било възможно, гледалъ на него. Най-подиръ той ималъ у-тѣшение да дочака до това, че бѣдното, както и той, растение се повдигнѣло по стѣната и дѣйствително, излѣзло на Божиятъ свѣтъ. „О, казва той, „менъ ми се струваше тогасъ, че, като провѣси главичката си на отворена страна на стѣната, то се радваше на свойтъ воленъ животъ, като живо сѣщество; менъ ми се стру-ваше, като то да говорѣше: „Е, нека краката ми да си останятъ въ студената земя, въ керпични тамъ калѣпи, само нека да виждамъ азъ слънчевата свѣтли-на, да дѣхамъ чистиятъ въздухъ и да гледамъ на свѣтлото небе!“ Бѣдниятъ затворникъ, като че си въ-образявалъ, че този цвѣтецъ го знаелъ, отговарялъ му съ съчувствие, усмихвалъ му се. Въ цѣлиятъ свѣтъ, освѣнъ този цвѣтецъ, нѣмало никой, който би, пови-димому се отзовалъ съ съчувствие. Нъ въ единъ день нѣкаква си груба или жестока рѣка прѣкъснѣла жи-вотътъ на това бѣдно растение. О, какъ силно той почувствувалъ тази загуба! Нему му се струвало, че той се лишилъ отъ единиятъ си другаръ на свѣта — и дѣйствително той сѣдѣлъ и плакалъ за него, като за другаръ, и плакалъ като дѣте.

Ще помислишъ, какво утѣшение може да даде чловѣку едно просто цвѣтенце.

Попитайте сега, отъ какво нѣкой нещастенъ страдалецъ, който е изгубилъ, повидимому, даже способността да се засмѣе, изведнѣжъ, като че се развѣселява, като види донесената му китка цвѣтя, и гледа на тѣхъ, като на чужденци, отъ други не земенъ, не металенъ свѣтъ? Попитайте себе си, защо тази бѣдна майка, която оплаква не възвратната загуба на свойтъ синъ туря на гробътъ му най-прѣкраснитѣ цвѣтя, каквото само може до намѣри нейното печално сърдце? Защо тя иска да съедини паметъта за него съ тѣхната красота?

А което е още по забѣлѣжително: нѣма нито единъ цвѣтецъ, — на дивитѣ ли ливади е той, на високитѣ ли гори е той или въ дълбочинитѣ, който при помощта на обработванието, дано може да стане още по-прѣкрасенъ, Тръндафелтъ, при обработванието му става удвоенъ, а тюлпанътъ и калоферътъ се обличатъ въ по вѣликолѣпни одежди, та така бива и съ всѣко едно цвѣте. Кой знае може би, и Адамъ, като обработвалъ своята Едемска градина, е дѣйствувалъ на основание на всеобщия законъ за подобряването и усвѣршенствуванието. Колкото за мене, азъ никога не могъ да гледамъ на повяхнуването на цвѣтътъ равнодушно, и особено, когато виждамъ, че безнужда го потѣпкуватъ, даже паданието на пожълтелиятъ листъ и ми причинява нѣкаква си болка на сърдцето. Нѣкои цвѣтя, говорятъ, по видимому, съ своята красота на опитъ, а другитѣ, съ своята приятна миризма и съ нѣкаква си сладостъ — на обонянието. Какво прочее щѣше да бѣде, ако не би тѣзи цвѣтя, които сж безбройно много и не описани по красотата си, да можеха да съставятъ отъ себе си нѣкаквъ си хоръ и да се искажехъ съ хвалебна пѣсень? Какво сладко пѣние би се чувало по полетата и баиритѣ, въ долините, въ горитѣ и въ планинитѣ! Това би било, може да се каже, небсно сладко-пѣние на земята!

Майката обикновенно нарича своето обично дѣте цвѣтенецъ. И когато умира, то обикновенно, като символъ на безврѣменната му смъртъ, изрѣзва се на па-

мятника му младъ нецъвнжлъ тръндафелъ. Къмъ тѣзи цвѣтя прибѣгваме ние, когато стане нужда да почетемъ памятьта на нѣкой отъ великитѣ и силнитѣ на земята: подиръ молитвитѣ за тѣхъ, вѣнцитѣ отъ цвѣтята на гробоветѣ имъ намъ ни се струватъ като най-добро исказание на нашата признателность за тѣхната паметъ. Така и сърдцето наше постоянно ми казва, че нищо въ свѣтътъ нѣма по-прѣкрасно и по-хубаво отъ цвѣтята. Тѣ ни трѣбватъ и за украшение на царскитѣ двореце, и за прѣдаване живость на великитѣ пиршества, и за стаята на новожененитѣ; потрѣбни ни сж и въ срѣдъ щастията и удоволствията, потрѣбни ни сж и въ срѣдъ скърбитѣ и лишенията, потрѣбни ни сж въ нашитѣ жилища, потрѣбни ни сж и на гробищата. И потрѣбни сж не искусствени, не въшчени и други т. цвѣтя, а цвѣтя истински, тѣзи сжщитѣ, които сж създадени и испѣстрени отъ ржка-та на Твореца

Нѣкой отъ тѣзи Божий създания сж толкова нѣжни, щото тѣ могатъ да се разцѣфватъ само ноця; изгледатъ звѣздната свѣтлина за една минута, и отведнѣжъ се склопватъ за винаги. Има, напр., ноцно-цвѣтенце — церей, отъ родътъ на кактуситѣ, сждбата нѣ което може до сълзи да покърти наблюдателя: то се растворя съ нѣкаква си ангелска красота, нѣ, както се вижда, съвсѣмъ нѣжно за нашата страна, и отъ това не може да доживѣе до другата сутрина отъ първия день.

Има градини, въ които никога не е имало цвѣтя, има и живѣлища, които не сж се украсявали отъ присѣтсвието на тѣзи земни красавици: така сжщо има и сърдца, които не знайтъ, какво ще каже да обичаме цвѣтята? Нѣ попитайте, отъ какво този баща тѣй грижливо, старателно нагледва това миличко дръвце, което е посѣяно въ градината му отъ неговиятъ малкъ синъ, прѣди той да умре! Попитайте тази майка, какво тя тѣй закована стои прѣдъ това мъничко цвѣтенце, което е било посѣяно отъ милата ѣ дъщеря, прѣди тя да остави бащиниятъ си домъ? Ахъ, това е за туй, че ги е посѣяла обичната за пѣхъ рж-

ка, — а това цвѣтенце и това дръвце тѣй живо имъ ги напомнятъ! Това за тѣхъ сж драгоцѣнни паметници. А кажете, защо ние равнодушно можемъ да гледаме на тие цвѣта; които сж посѣни, отгледани, испѣстрени и прѣокрасени отъ ржката на небесния отецъ? Нема тѣ ни не говоритъза свойтъ и нашъ създателъ? Е, ако би нѣкой отъ васъ, навѣрно като се распрощава съ живота си, каже на майка си: както виждамъ, мамо, азъ трѣбва да умрѣ, нъ ето това цвѣтенце, което азъ съмъ посѣлъ ще живѣе още много подаръ мене, пази го прочее, както мене; ако ли не, припомняй си за мене, като гледашъ на него? Нема вие мислите, че майка ви не би пазила това цвѣтенце? Ахъ вѣрвайте ми, не съ вода, а съ сълзитѣ си би го поливала! И така защо, напимѣръ, трѣндафелтъ, е най-прѣкрасния изъ между цвѣтата, като да е създаденъ за това за да ни се усмихва, да ни радва съ красотата си, нъ не може да ни каже за това, кой го е сътворилъ и посадилъ за радостъ на нашитѣ очи? Ние, между това, уви! ние ходимъ по цвѣтата, настѣпаме ги, ако не всѣкога, то често, и безъ да помисляме за Бога създателтъ ни, който е дошелъ при васъ, безъ съмнѣние ще ви каже, колко сж хубави вашитѣ цвѣта, колко добрѣ се грижите вие за тѣхъ и т. н., а ще помислятъ ли тѣ и ще кажатъ ли за тогова, кой тѣй мѣдро ги е сътворилъ и украсилъ? Тѣ гледатъ на полскитѣ кривове, нъ не гледатъ на тогова, който гие е сътворилъ. А какъ е възможно да не повдигнемъ сърдцето си къмъ тогова, който съ животворната си свѣтлина, е призвалъ всичкото това безконечно разнообразие на цвѣтата, и на всѣко едно отъ тѣхъ, безъ сливане и безъ смѣсване, е далъ отдѣлно битие и такава особена красота, каквато и никаква четчица на живописеца не може да направи!

Наистина свѣтътъ е пѣленъ съ красота, създадена отъ ржката на небесниятъ Отецъ, — и не само за богатитѣ, нъ за всичкитѣ, така щото и най-бѣдниятъ отъ смъртнитѣ може да направи своето прибѣжище толкова, по свойтъ родъ, утѣшително и приятно за

очитѣ и чувствата, както и самиятъ царь. Искусственитѣ цвѣтя, колкото и да сж хубави, най-послѣ ни уморяватъ; нѣ цвѣтята създадени отъ Божията ржка, еднакво винаги сж прекрасни: защото всичко, което той е сътворилъ, е прѣкрасно. Слнцето ли му, което гори като злато, звѣздитѣ ли му, които свѣтатъ като срѣбро, птицитѣ ли и насѣкомитѣ ли му, които хвъркатъ въ въздухътъ, рибитѣ ли му, които плаватъ въ морето, — образъ на неописана красота. И мнничкото цвѣтенце, което виси на мнничкото си стѣбълце, и звѣздитѣ, които блѣщукатъ на великиятъ небеснъ сводъ; и ясната сутрина като да е измокрена отъ росата въ първиятъ день на творението, която изъ подъ булото на нощта излѣзва отъ истокъ, и пролѣтъта, която вдъхва живота си въ всичкитѣ шупли на земята, и слнцето, което, като че се е примѣнило въ царска дрѣха, гори при появяванието си, и съ златото и съ срѣброто; и чловѣктѣтъ, който и съ видѣтъ си, и съ гласѣтъ си, и съ погледѣтъ си и съ умѣтъ си, явява себе си за владѣтель на земята — еднакво говори и ни свидѣтелсува, колко прѣкрасно Богъ може и да създава и да строи.

Не е ли чудно, че всичкитѣ религии, истинни и лъжливи, еднакво, така или иначе, разказватъ, че чловѣктѣтъ първоначално билъ оставенъ въ градина? Нѣма нито една отъ тѣхъ, въ която градина, изворъ отъ вода, животното дърво и на смъртъта да не служатъ като образецъ за първобитниятъ животъ на чловѣка. Та и сега, когато прѣстарѣлиятъ старецъ си припомнюва днитѣ на дѣтинството, той неволно винаги си докарва на умѣтъ тази градина или гора, гдѣто той нѣкога като ходилъ, дѣто се радвалъ, дѣто си е събиралъ цвѣтя, гдѣто стоялъ подъ сѣнка, отъ лѣтната горещина, гдѣто всичко е живѣло всекаквъвъ родъ животъ, гдѣто всичко е било свѣтло и радостно.

Когато Богъ разговарялъ съ Адама послѣ сътворението му, — гдѣ той е разговарялъ съ него? Въ градината, която той му далъ за живѣлище. Когато Спасителътъ отишелъ да се моли прѣзъ нощта, която прѣдшествувала смъртъта му, — кое е било мѣ-

стото за тая молитва? Тѣй сѣщо градина. Най послѣ, и небето, кждѣто той ще земе своитѣ хора, какъ се нарича? — Рай т. е. *градина*.

А какво ще бжде това небе.

Тука--на земята, ту отъ студъ, ту отъ горѣщина, ту отъ бури, ту отъ насѣкоми често загива и, може би, по-често отъ всичко загива това, ние наричаме и което дѣйствително служи за красота на земята. Казватъ, че славеитѣ тогава пѣе и най-приятно, най-сладко, когато той страда отъ изваждане на очитѣ му: и листенцата цвѣтята тогава даватъ отъ себе си най-голъма и най-хубава миризма, когато ги стиска и смачква рѣката на човѣка. Съвсѣмъ е друго на небето: цвѣтята, които сѣ увѣхнали въ Райтъ, когато слѣзълъ въ него грѣхътъ, живѣятъ тамъ до край, като не умиратъ и не страдайтъ. Всичко, което е прѣкрасно тукъ, по видѣтъ си, или по цвѣтътъ си, по вънкашното или вътрѣшното си достоинство, всичко ще бжде тамъ. На земята се дала само тази красота, която е останала послѣ влизанието на грѣхътъ въ Райтъ, а всичкитѣ безсмъртни красоти сѣ скрити отъ неж на небето.

Погледнете на полскитѣ кринове. Всѣкой единъ отъ тѣхъ макаръ и да има основанието си въ земята издига главичката си къмъ небето — толкова, колкото, му е възможно, всѣкой единъ отъ тѣхъ ни говори за прѣмъждростъта, за всѣмогуществото и за благостъта на създателтъ, и всѣкой единъ отъ тѣхъ като че да пита: „А какво тѣзи дѣца — божатъ ли се и обичатъ ли Христа Бога? и слѣдователно желятъ ли да бждѣтъ въ новата царска градина? Или за тѣхъ всичко е еднакво добро или лошо, и слѣдователно отдѣлятъ себе си отъ всичко, всичко което е добро въ царството Божие?“

Изъ нашия църковенъ животъ.

Незнаемъ дели нѣкогашъ нашата история ще отбѣлѣжи правилно по главнитѣ неслоди, въ които се е намирала нашата църква, а и по настоящемъ още продължава да се намира, но ние не можемъ да не посочимъ на тази главна за нея незгода, поради която тя не може да развие изведнажъ своята дѣятелность, както би трѣбвало. Ние тукъ разбираме нейната материална оскуденность, недаванието и срѣдства, за да направи това що е потрѣбно.

Църквата ни има твърдѣ голѣми нужди, работитѣ, които трѣбва да върши сж грамадни, но за да направи това ней сж потрѣбни срѣдства: за много нейни работи въ печатѣтъ се срѣщатъ укори и оскуденения, но всички, когато тя поиска потрѣбнитѣ и срѣдства четатъ стотинката на хиляди парчета и ако е нужно да се отпустнатъ сто, отпускатъ се петъ и то . . . и по такъвъ начинъ нейнитѣ ржцѣ като да сж свързани и тя остава съ надѣждата, че това, което трѣбва да се направи днесъ, белки, утрѣ, други день стане, когато ще се смиятъ хората и ще ѝ дадѣтъ потрѣбнитѣ срѣдства.

Но при всичко това нашата църква съ голѣмитѣ си усилия е могла много нѣщо да направи до сега а особенно отъ като Св. Синодъ постоянно засѣдава въ столицата, Тѣй, напримѣръ, тя е нарѣдила своитѣ духовни училища въ Самоковъ и Цариградъ на тази нога, на която тѣ трѣбва да стоятъ, при всичко, че и за срѣдствата на тѣхното поддържане тя посрѣща не малки затруднения, — ней е дадено правото да заведва учебното дѣло, а неговата материална поддржка се държи отъ другъ господарь, който, не е чудно, и единъ день да каже: не давамъ. Но, казваме, при всичко това тия двѣ еднички духовни заведения на цѣлия български народъ прѣуспѣватъ по възможность

и въ едно недалечно бѣдѣще ние ще имаме отъ тѣхъ отлични работници.

Тѣй сѣщо безъ всѣкакви срѣдства въ нашата църква се е образувала вѣчъ, ако още и слаба, духовна литература, която спорѣдъ силитѣ и способности тѣ не малко е влияла и влияе върху религиозно нравственното подобрене на народътъ и то благодарение само на нравственната поддръжка на светитѣ наши архипастири. И що е най важното въ този случай, то е туй обстоятелство, гдѣто нашата църква притѣжава най стария църковно-общественъ вѣстникъ въ България, основанъ още въ 1879 година и просѣществувалъ до сега не съ помощта на субсидии и партизански поддръжки, а исклучително съ помощта на нашето духовенство, които мнозина наши умници епитетиратъ „невѣжо“, „отживѣло вѣкътъ си и др. т. и за поддръжката на което даватъ петъ вмѣсто сто. Това е радостенъ фактъ, който ни пълни съ сладка надежда, че не е далечъ врѣмето, когато църквата ни ще завземе въ сърдцата на народътъ ни пакъ сѣщото положение, което тя държеше до освобождението ни и като ще го води само тя въ правия пѣтъ на земното му сѣществование, ще му отваря и вратитѣ на небесния блаженъ животъ.

На послѣдне врѣме Св. Синодъ е зель едно важно рѣшение относительно нашитѣ ставропигиални мѣнастири, щото тѣ да застанатъ на това свое положение, което сѣ държали въ по прѣдишни врѣмена и до освобождението ни. Спорѣдъ туй рѣшение се обръща голѣмо внимание на вѣтрѣшния животъ на монаситѣ, който да подхожда до общежителния и на материалното подобрене на мѣнастиритѣ. За послѣдното за сега се зима Рилския мѣнастиръ, за нарѣжданието на имуществата и стадата на когото ще се назначи особень директоръ.

При другитѣ си рѣшения, земени на послѣдне врѣме, Св. Синодъ е распорѣдилъ да се запазятъ отъ разрушение всичкитѣ стари църкви въ Княжеството.

каквито иматъ каква годѣ археологическа цѣнностъ, а тѣй сжщо и други църковни принадлежности, като икони, потири, кандила и др. т. Въ Руската църква отъ лани на самъ сж наислили да образуватъ единъ църковенъ музей за църковни стари вещи, което има голѣма важностъ, — това сжщего да стане и у насъ е тоже необходимо, но тѣй като и то не става безъ срѣдства, то, при всечкого желание да се запазятъ и у насъ старитѣ църковни вещи, за сега на да ли би могло да се постигне желаемото въ този случай. А и у насъ има не малко църковни вещи, има даже, казватъ, икони написани отъ 1200 година, а въ нѣкои църкви въ Македония, напримѣръ въ мѣнастирътъ „Рожно“ не далечъ отъ гр. Мелникъ, има три икони отъ IX вѣкъ.

Руската църква е празнувала 30-годишнина отъ смъртъта на Блаженно почившия Московски Митрополитъ Феларетъ, който се смятъ въ Православната Църква за вторий Златоустъ. Митрополитъ Филаретъ е светителствувалъ повече отъ 50 години и освѣтъ високата му ученостъ, той се е славилъ и като чуденъ исцѣлителъ. Отъ цѣлия свѣтъ сж дохождали при него и католици и протестанти за съвѣти и не единъ е получавалъ утѣха на душата си и здравие на тѣлото си.

Като богословъ-философъ и като църковенъ вѣтъ, Митрополитъ Филаретъ не скоро ще има подобенъ на себе си, а по своя патриотизмъ той е незамѣнимъ, както знаменитий Ив. С. Ассаковъ го е нарѣкълъ едно врѣме и единичко — истинно народно име, останало въ Россия.

По поводъ на празнуванието тази 30-годишнина почти всичката руска журналистика се е изказала горѣщо за този великъ светителъ и не на едно мѣсто се срѣщатъ нови данни за неговия святъ животъ и прозорливостъ. За любопитство на своитѣ читатели ние ще приведемъ слѣднитѣ два случая, земени отъ сп. „Руский Паломникъ“ отъ многото, напечатани въ него, въ послѣднитѣ му броиове. „Московскиятъ тър-

говецъ В. се разболѣлъ отъ настинка и въ едната му ръка се появилъ антоновъ сгънъ. — Докторитѣ рѣшили да му отрѣжатъ ръката и опрѣдѣли день за това. Въ туй врѣме дошла една расколница да види семейството на болния и въ разговорътъ си съ насмѣшка казала: „ами защо не се обърнахте за исцѣление къмъ своя митрополитъ. Вие нали го тачите за светия?“ Но тази насмѣшка послужила за вразумление Жената на болния отишла при митрополитътъ, и той, като повикалъ при себе тѣхния енорийски свещеникъ, заповѣдалъ му да причести болния и въ продължение на 40 дена да служи литургия за неговото оздравяние. При вечеръ сѣщия день болния заспалъ и видѣлъ на съпъ митрополитътъ, че го благославя и, като се събудилъ, поискалъ да го причестятъ, което до тогава се отлагалъ. Докторътъ, който гледалъ болния, зачудилъ се, като видѣлъ, че болката се спрѣла. Болния причестили и когато докторитѣ дошли да му отрѣжатъ ръката, то послѣдната се оказала здрава“.

„Единъ отъ извѣстнитѣ Московски търговци В. Д. Мед-въ, въ 1867 год. билъ въ Коканъ по своитѣ търговски работи и въ Януария 1868 г. тръгналъ да си дойде въ Руссия прѣзъ Каракулската равнина. Той билъ съ двама проводници и три камили. На 15 Януарий станала страшна фрѣтуна. Ставало се повече и повече студено и най сетнѣ достигнало до 40 градуса. Пѣтьтъ се съвсѣмъ изгубилъ, виявицата слѣпила очитѣ. Пѣтниците не само, че изгубили пѣтьтъ, но изгубили и посоката, на кждѣто трѣбвало да върватъ. Тѣ се лутали повече отъ 12 часа. Най сетнѣ камилитѣ се спрѣли, като жално завили. Опастността била неминуема. Проводниците казвали, че въ такива фрѣтуни цѣли кervани се зансятъ отъ снѣгътъ. И като доказателство на тѣхнитѣ думи, по пѣтьтъ се валяли кости отъ животни и хора. Като виждалъ смъртта си, М-въ прѣдложилъ на спѣтниците си да се помолятъ Богу. Всички паднали на колѣне и М-въ молилъ Бога да му не даде да умрѣ безъ покаяние. Той си припомнилъ Москва, покойнитѣ му родители и тѣхния ближенъ Митрополитъ Филаретъ, за смъртъ-

та на когото той още не знааялъ (Митрополитъ Филаретъ се поминалъ на 19 Ноемвр. 1867 г. Б. Р.)

Като свършилъ молитвата си, той се прислонилъ до камилата и поченалъ да се забравя, да замръзвава.... Тогава той вижда като на сънъ една процессия: напръдъ вървель митрополитътъ въ пълно облачение и съ кръстъ въ ржцѣ. Него държалъ подъ ржка баща му. По натаѣкъ вървела майка му и роднинитѣ му, живи и умрели. Бащата на М-въ казалъ на митрополитътъ „Благослови владыко, сина ми Василия!“ Владиката, като го прѣкръстилъ съ благословение, казалъ: „Богъ ще те благослови благополучно да продължавашъ пжтътъ си“. Видѣнието се свършило, дрѣмката се изгубила и М въ чулъ, че лае куче. Туй лаяние чули и спжтницитѣ му и камилитѣ, които безъ карание веднага сами станали и живо трѣгнали къмъ посоката, отъ гдѣто се лаяло. Тѣ вървели по лаянието около 5 и повечѣ километра докдѣ не достигнали до едни киркиски чадъре. Тѣй тѣ били спасени. Като се съгрѣяли и подкрѣпили, тѣ попитали, а гдѣ е кучето, подиръ което тѣ дошли, но киркизитѣ съ очудване имъ отговорили, че у тѣхъ нѣма никакво куче. Тѣ тогава разбрали станалото съ тѣхъ чудо.

Гръцката Цариградска патриаршия на послѣдне врѣме е попаднала въ едно особено благоприятно положение въ отношение къмъ турското правителство. Въ прѣжне врѣме, когато между Турция и Гърция сж сжществували патегнати отношения, не говоримъ за войни, винаги турското правителство е гледало съ криво ско на тази патриаршия и даже и е правило всевъзможни неприятности и злини. Сега обаче не е тѣй. Гърция отвори война на Турция, биха се на сержия и едвамъ тия дена е станало помирението помежду имъ, а между тѣмъ прѣзъ всичкото туй врѣме патриаршията има най-голѣмото благоволение на Султанътъ и най-широко улеснение въ работитѣ си. Тѣй, находящия се въ Цариградъ, още отъ прѣвземанието на Цариградъ въ ржцетѣ на турцитѣ источникъ на св. Терапонтъ (св. Терапонтъ е билъ кипрскій епис-

копъ въ П-Ш в., а мощитѣ му били прѣнесени въ Цариградъ въ 806 год.) сега турското правителство прѣдаде на патриаршията, за да се ползова тя отъ приходитѣ му. Подиръ това правителството подари на патриаршията 200 хиляди гроша за посрѣщаніе нуждитѣ ѝ, а заедно съ това и едно мѣсто на Таксимътъ, гдѣто има доста много високи здания направени, приходитѣ отъ които тя да получава.

Но особено бие въ очи распорѣдбата на турското прѣзвителство, по която се дава право на гръцкото духовенство винаги да стои първо въ рѣдътъ на прѣдставителитѣ на другитѣ вѣроисповѣдания.

Отъ по важнитѣ дѣла на патриаршията прѣзъ послѣдне врѣме е и туй, гдѣто за напрѣдъ се отнема правото на мирски хора да търгуватъ въ Карея, на св. Гора. За напрѣдъ правото на търговията въ този центъръ на св. Гора се остава въ рѣцетѣ на монаситѣ, които, ако пожелаятъ, могатъ да си оставатъ само помощници миряне. Съ туй свое распорѣждане патриаршията иде още единъ пжтъ да засвидѣтелствува правото на монаситѣ тѣ въ своитѣ работи сами да се распорѣждатъ, а не мирския елементъ да се пжха между тѣхъ и да имъ бѣрка както на животътъ, тѣй и на икономическото имъ благосѣстояние.

Антиохійската патриаршия въ лицето на своя гръцки елементъ сега прѣдставлява такова развълнувано море, както бѣше едно врѣме въ България, а и сега въ Македония цариградската гръцка патриаршия. Още отъ прѣди врѣме гръцитѣ като взели въ рѣцетѣ си управителното дѣло на тази патриаршия, почнали съ всичкитѣ си сили да работятъ само за ползата на гръцизмътъ, но не и за своето арабско паство. Но отъ прѣди нѣколко години и арапитѣ се събудиха и тѣ поискаха да се просвѣщаватъ и молятъ Богу на своя матеренъ языкъ, а понеже гръцкото духовенство противодѣйствува на това, то на послѣдне врѣме сж станали въ тази църква толкозь скърбни работи, щото е станало нужда турската власть да се намѣси. Но не

се знае само да ли гърцитѣ не ще провъзгласятъ и арапитѣ за схизматици, както българетѣ.

Сръбската църква на послѣдне врѣме, като е измислила и тя вѣнъ отъ себе нѣкакви свои интереси, нагърбила се е съ помощта на турцитѣ да запази тия свои въображаеми интереси. Тѣй до прѣди десетина години въ Македония не се говореше да има сърби, а сега, съ помощта турцитѣ, които силно гледатъ да вѣоръжаватъ балканскитѣ народи единъ срѣщу други, та тѣ да сж добрѣ, въ тази нещастна българска страна сж измисленни сърби, нарѣдени имъ сжучилища, а сега пакъ дирятъ да имъ се дадатъ и сръбски владици, пакъ и не само това, но и да имъ се позволи, като на особна нѣродностъ, да си иматъ и своя самостоятелна църква. За постигание на това сръбската църква се е заловила да работи чрѣзъ свѣтското сръбско правителство, т. е. съ такива срѣдства, каквито християнството не само не признава, но и осжда.

Ржководима отъ тази своя мисль сръбската църква на послѣдне се опита да си присвои и българския хилиндарски мѣнастиръ, на Света Гора като си позволи даже да се вмжне въ прямото вѣдомство на Цариградската гръцка патриаршия (цѣла света Гора се намира въ духовното вѣдомство на Гръцката Цариградска патриаршия), но отцитѣ на тази света обителъ по единъ най-достолѣпенъ начинъ отблъснаха това посѣгателство, което прилича надневенъ грабежъ.

КНИГОПИСЬ.

Необходимостта на възнишото Богопочитание противъ гррфа Л Толстой. Професоръ А. Гусевъ. Прѣвелъ отъ 2-то руско издание: Х. В. В. Пловдивъ, 1898 г. стр, 37. цѣна 60 ст.

Чутовното име на бѣлѣжития руски сегашенъ мислителъ и писателъ графъ Л. Толстой е станало и въ нашето отечество едно, доста распространено цѣтѣ, съ което нѣкои отъ модномислящитѣ наши млади рабо-

тници обичатъ да се кичятъ, когато иматъ за цѣль да се погаврятъ съ религията, нейното съдържание и значение, или когато искатъ да бляснатъ нѣкадѣ съ дълбокомислие, здравомислие, критичесъ талантъ и мн. други прищевки. Въ нашата инѣкъ бѣдна книжнина има доста множко книжки прѣведени съ такова съдържание, което размножава тѣзи възгледи. Трѣба да се забѣлѣжи че най-много отъ тоя родъ прѣводи сж направени отъ произведенията, които сж излѣзли изъ подъ великото перо на достойния, сегашенъ руски ученъ мжжъ гр. Л. Толстой. За съжеление, прѣведени сж почти всички онѣзи негови произведения, които сж писани не въ могщото развитие на негова гений, а тѣзи само, които прѣдставляватъ печални остатаци отъ неговото величие. Ако произведенията на челоѣческата мисль по силата и качеството си да можахъ да се сравняватъ съ произведенията, които се получаватъ отъ казана, въ който варятъ спиртоветѣ, ние би си позволили да кажемъ, че лекомисленитѣ прѣводачи въ тѣзи книжки прѣдлагатъ на нашето невинно общество не спиртъ отъ казана на гр. Л. Толстой, а *патокитѣ*. И силятъ се, и увѣряватъ ни прѣводачитѣ, че *всичко*, което е сварено въ тоя великъ духовенъ казанъ, е непрѣменно се спиртъ! И сърдятъ се, и наричатъ глупавъ, затыпенъ, раждясалъ и пр. всѣкого тѣ, който се осмѣли да каже на тѣзи духочерпатели, че това не е спиртъ, а е патокитѣ. Тѣзи прѣводачи забравятъ, че чувството на вкусъ не е затыпено у всички хора. Здравия разумъ изисква да не се ржководятъ хората само отъ реклами, отъ имена, а и отъ мисли . . .

Горѣотбѣлѣжаната книжка е написана отъ покойния вече проф. А. Гусевъ и нейното съдържание е насочено противъ едно отъ онѣзи слаби качествено произведения, написани въ прѣхвърленитѣ вече години на знаменития писателъ гр. Л. Толстой. Сжщността отъ съдържанието на тая брошурка има за цѣль да свести всички онѣзи, които обичатъ да се наливатъ съ чужди мисли, па макаръ тѣ и да бждятъ патокитѣ, стига само да сж убѣдени, че мислитѣ, които тѣ поглѣщатъ, сж произведения прѣварени ото вели-

кия духъ, който нѣкога си е давалъ най-доброкачественно, най-вкусно и найполѣзното духовно питие. . . Рѣководенъ отъ сжщитѣ съображения, отъ които е билъ рѣководенъ автора на книгата, г-нъ Х. В. В. е прѣвелъ тая книжка и на български езикъ. Ние, като похваляваме ревността и сполучливия изборъ на прѣводача, желаемъ му още по вече успѣхъ въ бжджщитѣ му занятия. Като прѣпорѣчваме тая книжка на читателитѣ на „Бъл. Цър. Прѣгледъ“, обрѣщаме вниманието имъ особено върху хубавитѣ мисли, исказани отъ автора по поводъ на вѣрата въ тайнството причащение (стр. 32—37)

Езика на прѣвода изобщо е добръ. Срѣщатъ се тукъ-тамъ нѣкой печатни грѣшки и тъмно прѣведени мѣста, които не бъркътъ дигъ много на разбиранieto на мисълта, освѣнъ мѣстата: стр. 18 „чудно би било и проч.“ . . . и стр. 35 „По такъвъ начинъ, гр. Толстой въ своята слѣпота и проч.“ . . .

1. *Изложение на Българското Еванг. Дружество. година 22, 1896—1897. София, 1897, стр. 57+III.*

Цѣли 22 години вече въ нашето отечество работи така нареченото „Евангелско Дружество“. Цѣли 22 години се трошѣтъ срѣдства, изнуряватъ се нерви и енергия, полагатъ се неимовѣрни усилия отъ страна на съставителитѣ на това дружество и всичко това става съ едничка ужъ благовидна и високоблагородна цѣль: да се възпитатъ и подготвятъ дѣятели, които, прѣди всичко и най-главно, да се борятъ за замѣняването на православното Християнско вѣроисповѣдание въ България въ Евангелистическото. И защо да стане тая замѣна на едното вѣроучение съ другото? Затова ли, че проповѣдваното отъ членовѣтъ на Евангелското дружество вѣроучение е право, единственното и полезното за отдѣлнитѣ лица, за семействата, за благоденствието и прѣуспѣванието на народитѣ? — Че, съвсѣмъ не. Казвали сме го и други пътъ: *отъ безразсждна продажностъ*. Че това е така, вижда се само отъ ония здрави мисли, които съставителитѣ на Евангелскитѣ дружества исказватъ сегизъ-тогизъ, когато

здравия разсѣдѣкъ крадешкомъ каже нѣщо въ при-
сѣдѣствието на подкупеното задѣлжение или заслѣп-
ление. За да не бѣдемъ голословни, ние ще приведемъ
думитѣ на единъ отъ виднитѣ стѣлпове на Евангел-
ското дружество въ България. Ето, какво е говорилъ
г-нъ Ив. Я. Сичановъ, въ една своя сказка, въ едно
отъ събранията на членовѣтъ отъ Евангелското дру-
жество: „църквата трѣбва да е *сѣдинена*. Въ 17 глава
отъ Иоана Исусъ говори въ молитвата си, че всички
трѣбва да сѣ *едно*. Християнската църква е противъ
себе, когато тя е раздѣлена на много секти: Право-
славна, Протестанска, Католическа, Григориянска. Що
е това? Съ това си раздѣление църквата се прѣдаде
на хладнокрѣвие и доведе полумѣсеца; църквитѣ трѣбва
да се убѣденѣтъ по мѣжду си.

Единството на църквата е силата, която ще по-
могне за отмахванието и прѣставанието на неправдитѣ,
неравенството и нещастieto на чловѣчеството“ (стр. 9
—10) Подиръ прочитанието на тѣзи мисли читателя,
естественно, си задава въпроса: а, ако църквата трѣбва
да бѣде не распокѣсвана, то защо членовѣтъ на Еван-
гелското дружество работятъ съ такова остервенение
за распокѣсванието на Българската Православна църква?
Раздѣлението, казватъ, довело нѣкога си прѣди полу-
мѣсеца, а раздѣлението, ксето се стараятъ да извър-
шатъ въ България членовѣтъ на Евангелското дру-
жество безъ да се двоумятъ и тѣ даже ще признаятъ,
че ще доведе *пълнолунието* (робство, отъ което никой
не ще може да ни избави)!

Свестете се, хора Божии! Поцадете злощастното
си отечество! Откажете се отъ пѣклената дѣятелность,
съ която копаете гробъ на толкова незинни жертви,
родени да се радватъ на живота и на хубавия Божий
миръ! Посветете силитѣ, енергията, знанията и лов-
костта си да работимъ всички за доброто и прѣуспе-
ванието на светата наша църква и на многоизмѣченото
наше отечество! Вгледайте се въ сегашния кипежъ, въ
сегашнитѣ сердечни и християнски стрѣмления на Ан-
гликанската и старо-Католическитѣ църкви! Тамъ въ
Англия, въ С. Америка, въ цѣла западна Европа ис-

креннитѣ християнски сърдца каратъ милиони образовани хора, богати и чувовни да се сближаватъ съ светата православна църква, а вие? — Вие се срамувате да се откажете отъ увлеченията си, които не могатъ, освѣнъ да бждѣтъ гибелни и за църквата и за народа ни!

Между другото, въ страницитѣ на горѣотбѣлѣзаната брошура срѣщаме и слѣдующитѣ любопитни свѣдѣния. а) тая година Еван. дружество е имало 9 засѣдания въ столица София; б) всички присѣствающии и упълномощени членове възлизали на около 138 души; в) получени за чисто Евангелска работа всичко 826 л. 49 ст. прѣзъ тая 1896—97 година; г) прѣзъ 1896 и 97 г. били отпечатени отдѣлно само двѣ брошури: едната въ 10000 екземпляра*), а другата въ 2000**); д) сп. „Домашенъ приятель“ е имало прѣзъ 1896 г. около 887 души абонати, а прѣзъ 1897 г. до сега ималъ само 602 души; е) за 1896 г. сп. „Дом. Приятель“ е приключило смѣткитѣ си съ 1271 л. 45 ст. недоимъкъ ж) Вѣстника „Зорница“ билъ спрѣнъ; з) Прѣзъ 189 и 97 г. г. до сега имало продадени 116 библии, 432 экз. нов. завѣтъ и 226 части отъ св. Писание. Всичко 774 книги за 683 л. 50 ст.; и) Религиозно-нравствени книги продадени за около 800 лева; к) Новия домъ на дружеството сторилъ 20 837 л. 35 ст; л) за издаванието на сп. „Домашенъ приятель“ се рѣшило да се издава и за въ бждѣще; м) за прѣдставитель при Американския съборъ за 1898 година билъ избранъ В. И. Шоповъ; н) Събора идущата 1898 година било рѣшено да стане въ село Кайлждере, Каваклийско; о) Всички членове на дружеството възлизѣтъ до 201; но трѣбва да се забѣлѣжи, че между тѣхъ има и бозайничета; п) Касата на Евангелското Дружество е имала 23,985 л. 79 ст; книжарницата е располагала съ капиталъ 57,940 л. 28 ст; читалния салонъ на дружеството е получилъ и расходилъ 1574 л. 80 ст.

Тѣзи сж сжщественнитѣ данни, отъ които читателя може да си прави заключения за успѣха, който

*) Биж. „Цър. Прѣгледъ“ I. год. кн. II—VI Стр. 164—184.

**) Биж. „Цър. Прѣгледъ“ VI год. кн. I—II. Стр. 89—90.

това Дружество е можло да направи въ продължение на 22 годишна денонощна работа и, като се иматъ прѣдъ видъ сегашнитѣ условия, при които работятъ членоветѣ на Дружеството, може до нѣкждѣ да се прѣдвидѣтъ и бжджцитѣ му успѣхи.

Въ Редакцията ни се получи отчетъ за състоянието на учебното дѣло въ с. *Чепеларе*, Пловдивски окръгъ прѣзъ учебната 1896/97 година. Отъ Ст. Н. Шишковъ и. д. Директоръ на III класното училище. Издава Чепеларското училищно настоятелство. Пловдивъ печатница „Стара-Планина“. 1897. Стр. 32.

Въ този отчетъ се говори за врѣмето, когато е основано с. Чепеларе и се опрѣдѣля, че то било основано между 1700 и 1730 година, при истурчванието на Ахж-челебийскитѣ села. До 1835 год. селото имало само 60 кжци, а сега брой 200. Жителитѣ му сж Българе Христиане и помаци Българе, отъ които $\frac{4}{7}$ сж Христиане, $\frac{3}{7}$ помаци. Начало на Българското четение въ това село е положено между 1815 и 1820 год отъ нѣкой си терзия изъ гр. Самоковъ по име Христо, нѣ при освободителната война 1877/78 година имало вече добръ наредено първоначално училище. Подиръ тая война, веднага порастнжло значението на селото Чепеларе въ тоя край, защото станжло центръ на Рупчоската околия, а въ 1883 година Южно-Българското правителство отворило и трикласно училище въ него. Подиръ съединението на Южна-България съ княжеството центаря на околията билъ прѣнесенъ въ с. Хвойна, а училището III класно въ с. Орѣхово. Нѣ прѣзъ минжлата година околийското управление отъ с. Хвойна, а III кл. училище тая година отъ с. Орѣхово пакъ се пренасятъ въ с. Чепеларе.

Всичкитѣ ученици прѣзъ учебната 1896/97 година въ трикласното училище сж били 62, отъ които 44 ученика отъ Рупчоската околия, 18 отъ помачкитѣ села изъ Турско. На тѣзи III класа прѣзъ мин. учеб. година е имало 4 души учители. По-нататѣкъ въ своитѣ отчетъ г-нъ Ст. Н. Шишковъ събралъ и ни дава свѣдения за християнскитѣ училища на Ахж-

челебийската кааза въ турско. Тѣзи свѣденія не сѣ безинтересни за свободнитѣ Българи въ княжеството. За да се подобри учебното дѣло въ тоя край помашки г. Шишковъ мисли, че почитаемото Мин. на Просвѣщеніето за напредъ при трикласното училище въ с. Чепеларе трѣбва да отвори и дѣвическо трикласно; 2, да се устрои градина училищна; 3 да се въведе турски езикъ въ всичкитѣ класове и да бѣде задължителенъ за ученицитѣ изъ Турско; 4. да има специаленъ учителъ по въроучението за помачетата турчинъ и 5. да се отпуска врѣменна парична помощъ за бѣднитѣ ученици, особено на тия, що сѣ отъ турско и помачетата.

Г-нъ Ст. Н. Шишковъ, се вижда да бѣде единъ добръ работникъ: има воля, умѣние и похватность въ работата си. Спорѣдъ насъ, ако той остане по-дълго врѣме на това учителско мѣсто, обѣщава надѣжда да подобри учебното и просвѣтно дѣло въ тоя помашки кжтъ на нашето отечество.

Нъ като казваме горното, спорѣдъ нашето разбиране едно нѣщо е изоставено да се каже въ този отчетъ, именно, че на помациитѣ трѣбва да се подѣйствува съ науката не само да се просвѣтижтъ, а да се доведжтъ до съзнанието, че вѣрата, която тѣ исповѣдватъ сега не е тѣхна, не е на тѣхнитѣ бащи и дѣди; че тѣхната вѣра е потѣпкана отъ едно тиранско турско правителство прѣди 150—200 години; че тѣхната вѣра и на тѣхнитѣ прадѣди е християнството. Защото, споредъ насъ, не трѣбва само да направимъ помациитѣ учени, нъ още да станжтъ тѣ добри работници и мирни поданици на държавата, а на това ще спомогне и най-много ще спомогне проповѣдъта между помациитѣ на Християнската вѣра. До като се проповѣдва на помака-турчинъ че той по вѣра нека си бѣде турчинъ, нъ по народность само да знае, че е Българинъ, никогашъ помакътъ, казваме, нѣма да бѣде спокоенъ да работи за доброто на една държава, за нейнитѣ интереси, тъй като тя не обича учението, но лѣже пророка-мохамедъ. — Южно-Българското правителство бѣше отворило едно врѣме трикласно училище за по-

мацитѣ въ Чепинско въ с. Каменица. Това училище имаше за цѣль само да доведе помацитѣ да съзнажтъ, че тѣ по народностъ сж Българи, нѣ върата имъ е свободна, тѣ сж си мохамедане. Цѣльта бѣше, че тѣ като съзнажтъ, защо сж Българе, нѣма да бѣджтъ опасни за християнетѣ и за интереситѣ на държавата, по този начинъ ще се смиръжтъ, нѣма да мислжтъ повече за изселяване изъ България. Обаче гонимата цѣль чрѣзъ училището по тоя начинъ въ чепинскитѣ помашки села не може да се постигне: помацитѣ като се побъизучихъ станяхъ побъдиви, побъсвирѣпи, побънепорни къмъ началството и властѣта. Който мисли, че само съ науката, ще накараме помацитѣ да бѣджтъ мирни и привързани поданици на държавата, мамѣ се самъ. Нѣ тукъ не е мѣсто да се говори повече по този въпросъ. Като свършваме своята бѣлѣжка, ние вѣрваме, че г. Шишковъ ще съумѣе да схване голѣмото и важно значение и на тоя факторъ върата Християнска, съ който може да се работи помежду помацитѣ съ успѣхъ, за да станатъ тѣ вѣрни поданици на държавата и ще го прѣпорѣча за въ бѣджще.

СМѢСЪ

Медицинската страна на постението. The Medical Aspect of Jasting. By a Committe of clergy. London 1897, pp. 38. (Издание „на духовенъ комитетъ“ въ Англия. Лондонъ).

Върху приведеното заглавие на книжката „Медицинската страна на постението“ която издава духовния комитетъ въ Лондонъ. ние прѣдаваме тукъ мнѣнието на професора при П. Б. Дух. Академия А. Лопухинъ, което, мнѣние, не ще бѣде безинтересно за читателитѣ на „Бъл. Цър. Пр.“. Ето това мнѣние:

„Съ възрастванието на църковността, забѣлѣзана въ послѣдне врѣме въ Англия, мѣжду стрѣмленията за въстановлението на изгубената въ врѣме на реформацията църковна обредностъ, се проявило стремление за въстановлението на църковната дисциплина

въ всичката нейна строгостъ. Едно отъ най-несправедливитѣ нарушения на тая дисциплина, подъ влиянието на духа на крайния протестатизъмъ, се забѣлѣвало въ отношение къмъ постановлението на поститѣ, и безъ да се гледа на това, че въ англиканската църква устава за това се е запазилъ въ нейния служебникъ, или така наречената „книга на общественитѣ молитви“, нѣ дѣйствителностъ рѣдко никой го не спазвалъ, и въобще въ това отношение станѣло такова заплитане въ Англия, щото никой незнаелъ добрѣ, до колко този уставъ е задължителенъ и какъ да разбиратъ неговото постановление. Работата достигнала до това, че на много мѣста даже излѣзълъ изъ употребление обичайтъ за въздържанието отъ храна и питие прѣдъ причащението, и на туй много спомогнали разпространенитѣ въ обществото възгледи, че подобно въздържание сутринъ даже е врѣдително въ хигиенично отношение, — а туй, което бива врѣдително за здравето, то не може да бѣде благоугодно на Бога. Противъ този краенъ възгледъ, насоченъ очевидно къмъ слабостта на плътта, атака сѣщо и съ цѣль за въстановлението на първата църковна дисциплина въ народа, е, и насочена озаглавената книжка, съставена и издадена частно „отъ комитета на духовенството“. Въ нея подробно се разбиратъ (разгледватъ) лъжливитѣ мнѣния за поста, като учрѣждение противохигиенично и именно, главно, отъ медицинска гледна точка, и настойчиво испѣква и се повдига мисълта, че нарушението на поститѣ, установени отъ църквата, нито най малко не се оправдава отъ медицинската наука, е очевидно угаждане на плътта и оскърбление за майката — църква, която е наредила поститѣ заради духовното благо на своитѣ чедѣ. За насъ особено е привлѣкателна тая послѣдняя аргументация, която свидѣтелствува затова, че въ Англия се подготвя да се свърши сериозенъ процесъ за възраствяването на църковния духъ, и ние можемъ само да се радваме за това. („Хр. чтеніе“ за Ноябрь).

Спорѣдъ статистическитѣ исчисления прѣзъ 1893 година въ цѣлото Българско Княжество всички жи-

тели сж били: 3,310.713. Отъ тѣхъ прѣзъ 1894 година сж родени живи дѣца: 127.516 (отъ тѣхъ мжжки сж: 66.529, а женски: 60.987). Мъртвородени всичко: 690 (отъ тѣхъ мжжки: 404, а женски: 285). Всички родени живи и мъртви били: 128. 206. *По вѣра* всички родени сж раздѣлятъ така:

а) Православни	109.992.
б) Мохамедани	15.664.
в) Израилтяни	1.206.
г) Армяно Григорияне	243.
д) Католици	1 027.
е) Протестанти	74.

Прѣзъ 1894 г. *умирания* е имало всичко: 92.037 (отъ тѣхъ мжжки: 48.242, а женски 43.795). *По вѣра* всички умрѣли се раздѣлятъ така:

а) Православни	74 610.
б) Мохамедани	15.577.
в) Израилтяне	707.
г) Армяно-Григорианци	166.
д) Католици	927.
е) Протестанти	50.

Прѣзъ сжщата 1894 година е имало женидби всичко: 26.640.

По вѣра всички се дѣлятъ така:

а) Православни	22.375.
б) Мохамедани	3.788.
в) Израилтяне	227.
г) Армяно-Григорианци	53.
д) Католици	186.
е) Протестани	11.

Клерикализма въ френскитѣ срѣдни училища. При-
 вождаме земенитѣ изъ официални источники свѣдѣния,
 които показватъ, какво грамадно влияние има френ-
 ското духовенство върху възпитанието на юношеството.
 Тѣзи цифри показватъ, че повече отъ една трета частъ
 възпитанници отъ срѣднитѣ учебни заведения се на-
 мѣрватъ подъ ръководството на католическото ду-
 ховенство.

Ето тѣзи числа:

Години:	1865	1876	1887	1895
а) Лицеи и колегии	65.668	79.231	89.902	86.123
б) Свѣски така на- речени волни учебни за- ведения.	43.009	31.249	20.174	13.599
в) Такива сжщо <i>цзр-</i> <i>ковни</i> или конгреганитски заведения (безъ да се смѣ- татъ така нареченитѣ малки семинарии).	34.897	46.816	50.085	58.506
	143.574	157.196	160.161	158.228.

При това трѣбва да се има прѣдъ видъ, че и въ лицейтѣ и въ колегииѣ доховенството играе първата роля; така, лица на Станислава въ Парижъ се намѣрва въ рѣдетѣ на иезуититѣ, лица на Хенриха IV — е пакъ въ рѣдетѣ на духовенството и т. н.

Приведенитѣ цифри показватъ това:

За 30 години, отъ 1865 до 1895 г., числото на възпитанницитѣ въ срѣднитѣ училища се увеличило твърдѣ малко, а отъ 1887—95 г. даже се намалило въ учебнитѣ заведения отъ всичкитѣ категории. Въ сравнение съ 1865 г., въ 1887—95 год. се увеличило числото на възпитанниците въ лицейтѣ (основани били 9 нови лица), доста (три пѣти) се *намалило* въ свѣтскитѣ „волнитѣ“ училища и доста много се уголѣмило въ духовнитѣ.

Тѣзи факти сж доста знаменателни и, може би, до-нѣкадѣ служатъ да се обяснатъ много отъ явленията, които се забѣлѣжватъ въ сегашнитѣ французски младежи. Де менъ (de Mun) не отдавна е казалъ, че XIX вѣкъ ще се свърши съ възвръщание къмъ християнството. Ще бжде ли това истина? Или пъкъ, може би, Франция се приближава къмъ подновяванието на католическата нетърпимостъ? Трудно може да се отгвори, но антисемитизма и антипротестантизма сега въ Франция сж много по-вече распространени, отъ колкото прѣди 10 години... (Изъ «Научное Обзорѣне» М. 3. 1897 год.).

Чая ззбоболимо: Земете листи отъ обикновенъ чай, както чая си е въ пакетитѣ, и свийте листата въ цигарена книга, направете цигара, запалете и пушете, джобурете си устата съ тоя пушекъ! (Изъ „Гласъ црногорца“).

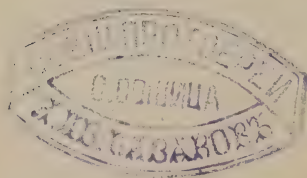
Кѣмъ абонаментѣ и настоятелитѣ на сп. Българ.

Църков. Прѣгледъ.

Явяваме на всички за знание, че списанието „Бъл. Църковенъ Прѣгледъ“ ще излиза и прѣзъ идущата 1898 година по сжщата програма, по която е и до сега излизало. Но за да можемъ да бждемъ улеснени въ изданието му, ние молимъ всички свои неисплативши абонамента си абонати да побързатъ да се наплатятъ съ насъ. Молимъ и немногото си настоятели да побързатъ и тѣ да ни внесатъ каквито има събрани у тѣхъ сумми, а съ това заедно да се погрижатъ да ни испратятъ и нови списъци за абонати за идущата година.

Цѣната на списанието е сжщата: годишно 5 лева и 50 ст. Настоятелитѣ се ползоватъ съ едно на десетъ.

Редакцията.

XXV.

Учението на Нестория и неговитѣ анатели, насочени противъ анатемичѣ на Кирилла.

1. Който казва, че Емануилъ е истиненъ Богъ ¹⁾, т. е. че Той е живѣялъ въ подобно на нашето естество, тъй щото се е съединилъ съ нашето естество въсприето отъ Дѣва Марія който ще нея нарича сжщо майка на Бога Слова, а не на Емануила, и ще говори, че самото Слово Божие се е прѣвърнало въ плътъ ¹⁾, която то е въсприело за показване своето божество, щото по видъ да стане като чловѣкъ (Филип. 2, 7): анатема.

2. Който казва, че въ съединението на Бога Слова съ плътта, по Божие намѣрение, е устроено мѣстно прѣмѣнение на естеството ¹⁾, че плътта станала причастна на божественното естество и То станало едно съ плътта въ всички отношения или пъкъ, че Христосъ трѣбва да се признае за Богъ, като се распростирва плътта въ безкрайност на неописанното естество ²⁾, че единъ и сжщия (Христосъ) е по естество Богъ и чловѣкъ: — анатема.

¹⁾ Несторий злоупотрѣбвява съ значението на думата: *Емануилъ*, прилагана въ Св. Писание на въплотившия се Божий Синъ и означающа: „съ нами Богъ“. По учението на Църквата, това наименование означава именно въплощението на Бога, съ насъ чрѣзъ въсприетието на нашето естество въ една ипостасъ, а по мнѣнието на Нестория това е само живѣние (стояние) на Бога въ чловѣка (Христа), когото той избралъ за храмъ на Себе си и за оръдие на своето единение съ чловѣцитѣ.

²⁾ Тукъ Несторий злонамѣренно прѣдставлява православното учение въ искривенъ видъ, ужъ, че Църквата допуска, че Божеското естество на Сина Божия въ въплощението се е прѣобърнало въ плътъ; то не се е прѣобърнало, а е въсприело чловѣческата плътъ, безъ да се измѣни въ себе си

¹⁾ Т. е. че Богъ е слѣзълъ отъ небето на земята, и се вселилъ въ утробата на Прѣчистата Дѣва, отъ която приелъ плътъ.

²⁾ Тукъ изново Несторий искривява православното учение като прѣдставява, че то распространява до безбройност чловѣческата плътъ во Христа; Църквата на противъ учи, че плътта Христова е упазила своитѣ естествени свойства и не е станала ни безкрайна, ни неописанна.

3. Който признава Христа, който по своето същество е Еммануилъ, единъ не въ слѣдствие на слюзътъ на лицата, и не Го исповѣдва (състоящъ) отъ двѣ лица, Богъ на Словото и въсприетия отъ него чловѣкъ, свързани въ едно въ Сина, при което тѣхното единение у насъ се спазва безъ смѣшание (на естествата)³⁾: — анатема.

4. Който изрѣченията на Евангелскитѣ и апостолски книги, употребени за Христа, като състоящъ отъ едно и друго естество; приема като за едно естество¹⁾ и страданията дръзнува да приписва на Богъ Слово, както по плътъ, тѣй и по божество: анатема.

5. Който дръзне да говори, че подиръ въсприеманieto на чловѣка Синъ Божий е единъ по същество¹⁾, когато Той е Еммануилъ — анатема.

6. Който подиръ въплощението остане да признава Богъ Слово нѣщо друго, а не Христосъ, който дръзне да говори, че зракъ раба заедно съ Бога Слово нѣма начало, и, както Той самъ, не е сътворенъ, който не ще го (рабътъ) признава за сътворенъ отъ Него, като Господъ, творецъ и Богъ по естество, както е Той и общалъ да го въстанови съ собственната сила, казвайки: *разорите църковъ сию и трети денми созижду ю* (Ив. 2, 19): — анатема.

7. Който говори, че сътворения въ Дѣва чловѣкъ е сѣщия Единороденъ, който прѣди денницата е роденъ отъ чрѣвото на Отца (Псал. 109, 3), а не исповѣдва, че той е получилъ названието на Единородния отъ Отца чрѣзъ съединението съ Единородния по естество, който сѣщо нарича Иисуса нѣкакъвъ другъ, а не Еммануилъ: — анатема.

³⁾ Несторий неправо мисли, че Църквата смѣсва или слива въ Иисуса Христа божественното и чловѣческо естество, когато учи, че Той е богочловѣкъ въ едно лице: по учението на Православната Църква двѣтѣ естества въ лицето на Спасителя оставатъ неслити и несмѣшани, като двѣ различни естества.

¹⁾ И тукъ е умишлено искривяване православнитѣ понятия. Църквата не казва за едно естество или сѣщество во Христа, състоящъ отъ двѣ естества: тя признава въ него — двѣ естества въ едно лице. Сѣщо искривяване на православното учение е и въ всичкитѣ слѣдующи Несториеви статий.

8. Който казва, че зракъ раба е достоенъ за почитание самъ по себе си, т. е. по достоинството на своята природа, макаръ и не е господаръ на всичко, а не за туй се почита, че е приетъ въ общевие съ блаженното естество на Единородния, и по самото естество на Господа: — анатема.

9. Който говори, че зракъ раба е съсжщественъ на св. Духъ, а не влиза въ общевие съ него чрѣзъ посредството на Бога Слово, и че отъ самото зачатие е ималъ съюзъ съ него, вслѣдствие на което нѣкогашъ е извършвалъ чудесни исцѣлявания въ хората и съ властъ е изгонвалъ духове: — анатема.

10. Който говори, че самото сжще въ началото Слово станало първосвещеникъ и пратеникъ на нашето исповѣдание (Евр. 3. 1) и самаго Себе си принесло въ жертва за насъ, а не признава за пратеникъ на Еммануила, защо и приношението приписва на (сжщия) Този, който е приелъ челоуѣка въ единение, като относи (всичко) къмъ едното лице на Сина и като му приписва, ту като на Богъ, що принадлежи на Бога, ту като на челоуѣкъ, що е свойственно на челоуѣка: — анатема.

11. Който говори, че приетата въ единение плътъ по силата на своята природа е животворяща, а пакъ самъ Господъ и Богъ извѣстява: *Духъ есть, иже оживляетъ, плодъ непользуетъ ничтоже* (Ив. 6, 63): — анатема. — *Духъ е есть Богъ* (Ив. 4. 24), е казано още. И тѣй, който говори, че Словото Богъ е станало плътъ ипостастно, когато плътъта пази свойственния на себе видъ въ Господа Христа, — особено, когато подиръ въскръсението Той самъ казва на ученицитѣ си *осяжите Мя и видите, яко духъ плоти и кости не иматъ, якоже мене видѣсте и муца* (Лук. 24. 27): — анатема.

12. Който, като исповѣдува страданията на плътъта, нѣ, не различавайки достоинства на естествата, сжщитѣ страдания приписва на Бога Слова, както и на плътъта, която е възприелъ: — анатема.

XXVI.

Прошение на дияконъ Василия и на прочитѣ монаси.

На благочестивѣйшитѣ, досточтимы и почитаеми отъ Бога и отъ хората, християнски императори, Фла-

вии Теодосий и Валентинианъ, прошение отъ диаконъ и архимандритъ Василий, отъ чтецътъ и монахъ Таласий и отъ прочитъ християнски монаси.

1. Божието челоуѣколюбие, даровавши и дарующе на челоуѣческия родъ причастието на богатата, неизброими за хората, се види въ всичко и надъ всички. Между тия дарове отъ Бога се заключава истинното знание и омраза къмъ лъжеименното знание, именно туй, че иие знаеме вѣрата, свие и испърво прѣдадена на католическата църква отъ апостолитѣ, мъченицитѣ, исповѣдницитѣ, светитѣ епископи, спомагающи ѝ, и благочестивѣйшитѣ императори и първо отъ апостола Петра, първостоятель, по откровение и знание, искалъ исповѣданието и прѣдалъ на послѣдующитѣ родове — въ думитѣ: *Ти еси Христосъ, Синъ Бога живаго* (Мат. 16, 16); отъ Иакова апостола и първо — епископа, Ивана апостола и евангелиста и прочитѣ евангелисти; отъ мъченицитѣ, исповѣдницитѣ, епископитѣ и всички увѣрвавши и вѣрующи въ единосущна Троица; отъ Иринея, великия Григорий, епископъ неокесарийский; отъ св. Съборъ на сто и осмдесеттѣ епископи, събрани въ Антиохия противъ Павла Самосатски, който (съборъ) го изложилъ за неговото нечестие, за туй, че той неисповѣдвалъ Христа за Богъ по естество и Синъ на Бога Отца; отъ великий и Светий съборъ никейский на тристата и осмнадесетъ епископи, потвърдилъ опрѣдѣлението на отцитѣ, бивши въ Антиохия; отъ Василия и Григория, братия епископи, отъ Атанасия Александрийски епископъ, Ефремъ Сиринъ, Григорий епископъ, Амонъ епископъ, Витаний епископъ, Амфилохий, Павелъ, Антиохъ, Евстатий, Методий, Оптимъ, Ленорий, Амвросий Медиоланский; отъ всекия африкански съборъ, отъ Ивана Съвериана, Атика епископа, Кирилла Александрийски епископъ, който е и сега живъ и слѣдва на законътъ на нашето благочестие. Пакъ и никой отъ хората не може да изброи всичкитѣ вѣрни, вѣровавши въ Христа Божия Синъ, и вѣрующитѣ, че Той, наистина, е истиненъ Богъ. Понеже, подиръ това, отъ като Той, заради насъ, станалъ челоуѣкъ,

оставайки такъвъ какъвто си билъ, Богъ (както признава и вашето благочестие), ние не отричаме въ Него туй, що е Той билъ. Но ние вѣрваме, исповѣдваме че прѣдвѣчния Богъ Слово, единородний Божий Синъ отъ голѣмо свое чловѣколюбие къмъ насъ, станалъ съвършенъ чловѣкъ, подобенъ на насъ въ всичко, освѣнъ грѣхътъ, родилъ се отъ дѣва Мария за спасението на нашия родъ, тѣй като той самъ знае.

II. По поводъ на това истинно учение, прилѣжно проповѣдвано въ святѣйшата църква, и за еретикътъ Павелъ, по спраседливостъ изгоненъ, сж станали разцѣпления въ народитѣ, не урѣдби въ свѣщенницитѣ, безпорѣдъци въ пастиритѣ. За това и сега нѣкои отъ благоговѣйнѣйшитѣ презвитери често пжти въ събранията изобличаватъ въ очи Нестория, на когото е повѣренъ епископския прѣстолъ, ако трѣбва той да се нарича епископъ), и по причина на неговата упоритостъ, поради която той не признава Св. Дѣва за Богородица, а Христа за истиненъ Богъ по единство, сж се отдѣлили отъ общението съ него и до сега продължаватъ туй раздѣление.

Други тайно сжщо се отклоняватъ отъ общеніе съ него. Други отъ благоговѣйнѣйшитѣ презвитери сж получили заурѣщение да говорятъ, за туй, за гдѣто тѣ въ тази света църква, приморската Ирина¹⁾, заговорили противъ изново искривения догматъ. За това народътъ, като иска обикновенното учение на православието, открито е викалъ, „ние имаме императоръ, а епископъ не“! Впрочемъ този опитъ на народътъ не е останалъ не наказанъ. Една частъ отъ него хванали слугитѣ и на сждилището въ царствующия градъ били (хванатитѣ) всѣкакъ, тѣй щотс и у варварскитѣ народи не е ставало такова. Нѣкои въ святѣйшата църква при народътъ въ очи обличавали (Несторя), и за туй прѣнесли не малко оскръбленія. А единъ отъ проститѣ монаси, подигнатъ отъ ревностъ, рѣшилъ се въ събранието, въ срѣдъ църквата, да спрѣ влизани-

¹⁾ Тѣй се наричала една църква по своето положение, въ отличие отъ другитѣ църкви съ сжщото име“.

ето на проповѣдникътъ на беззакониего, тъй като той е еретикъ. Но той, като го избилъ, прѣдалъ го на гражданскитѣ началници. Освѣнъ това го подложилъ на публично наказание и безчестие и го испратилъ на заточение, съ телалъ напрѣдъ. Не стигало и това. Ако Божията помощ не би спрѣла придворнитѣ на самия господарь, нечестивия неговъ (на Нестория) разговоръ, би направили убийство въ самата светѣйша църква.

III. А онова, що сме ние прѣтърпели, за мнозина, научили се за това, може да се види за невѣрване. Тѣй, по негова (на Нестория) заповѣдъ и ободрѣние, ние влезнахме въ епископската кжща съ цѣль да се увѣриме, тѣй, или не, ние сме разбрали чуеното за него. Но той два пѣти и три пѣти ни поврѣща да чакаме, и сетнѣ ни едва позволи да искажемъ, що желаеме. А когато чу отъ насъ, че неговитѣ изражения „Мария е родила само единосжщний на себе чловѣкъ“ и „роденото отъ плѣтъ, е плѣтъ“, — сж неприлични на православнитѣ, то веднага заповѣда да ни хванатъ, и сждилищнитѣ слуги съ бой ни откараха въ сждилището. Тукъ, като ни съблекоха и сковаха, като подлежащи на наказание, дамгосаха ни, и ни биха немилостиво. И тѣй, туй, що не се върши въ гражданскитѣ сждилища, не говоримъ върху клирицитѣ и Архимандрититѣ, или монаситѣ, но даже и върху мирянитѣ то ние, въпрѣки законитѣ, прѣтърпѣхме въ църквата отъ клетвопрѣстѣпникътъ. И много врѣме прѣкарахме ние въ гладия, пазени отъ слугитѣ. Но неговия гнѣвъ не се задоволи и съ туй.

Съ нѣкаква измама, подиръ туй, насъ прѣдадоха на най знаменития началникъ на великия градъ, и оковани въ желѣза, затвориха ни въ тъмница; сетнѣ сжщо тѣй оковани, отведоха ни въ прѣторията. Но понеже нѣмаше нито единъ обвинителъ, то пакъ. съ стража ни отведоха въ сждилището. Тукъ ни той изново мжчи, като ни би по лицето. Сетнѣ почена да ни говори и се прѣстори, както послѣ се видѣ, че се съгласява, че отъ Света Мария Богородица се е родилъ Божий Синъ по естество, като казваше: „нали има другъ синъ“, — и по такъвъ начинъ ни отпуста.

IV. И тъй, замоляваме вашата безсмъртна и благочестивѣйша вѣра, неоставайте най сетнѣ православната „църква на безчестието на еретицитѣ въ врѣмето на вашето управление, православни императори. Не за туй просимъ, ужъ, че желаемъ съ това да си отмъстимъ за направенитѣ ни обиди, (Богъ ни е свидѣтель на това), но ние желаеме, щото основата на християнската вѣра да прѣбѣде непоколебима. Да заповѣда ваше величество да стане тукъ свети и вселенки съборъ, щото чрѣзъ неговото свикване Богъ да съедини святѣйшата църква, да сбере народътъ и да даде на свещеницитѣ възможность съ проповѣдта на истината вѣра да се прѣкъсне нечестивото учение прѣди то да се растрогани. Настоятелно умоляваме за това, защото Несторий се старае да заплаши съ заплашване, изгонване, заточение. (да дѣйствува) съ хитрость, измама, оскърбления. и за утвърждение на своето безумие и нечестие прави вскичко, безъ да жали нѣщо, нито се страхува отъ Бога, нито се срамува отъ хората, не уважава нито епископитѣ, нито свѣщенниците, нито клирицитѣ, нито светитѣ монаси, нито благоговѣйнитѣ миряне, не се бои нито отъ наказанието съ което се заплашватъ беззаконницитѣ, нито отъ законътъ на служителитѣ за Божия гнѣвъ върху тѣхъ. които го накликуватъ на себе си, но всичко туй прави, въоръженъ съ прѣзрѣние къмъ всички, като се надѣва на своето състояние и на силата на нѣкои развалени нравствени хора и даже, ако се каже безъ страхъ, на ваше величество. Замоляваме не му позволявайте да прави нищо никому, прѣди отъ да се възстанови цѣлостта на православната вѣра, щото съ подобни работи той да я не изгони и да въведе своето. Защото той ще съумѣе, както се мисли, да ослаби и отвърне мнозина отъ вѣрата макаръ съ страхъ; сетнѣ, като си намѣри единомисленници, ще имъ даде дързость явно да нападатъ на всѣкиго, даже съ бой и да прѣслѣдватъ. И той не само е отвърналъ на своя страна своитѣ клирици или домашнитѣ си, но е приелъ при себе си нѣколко лица и отъ чужди епархии, на които по църковнитѣ правила, ни-

какъ не е позволено да стоятъ въ друга епископия, или въ друга църква, но потрѣбно е да стоятъ въ своитѣ енории или градове, гдѣто сж тѣ ржкоположени, и тукъ да живѣятъ мирно. О! дано съ прѣминаванieto на врѣмето, при благоприятното отношение на правителството, не се распространи далече туй нечестие! То ще се припише въ погрѣшка на вашето благочестие: защото Богъ за туй е поставилъ васъ свои служители, щото вие да пазите неговата слава, който ви е прославилъ и ви прославлява, и който ще ви награди съ всичкитѣ светии, които сж вѣрно упазили възложенното на тѣхъ служение. На такива Той ще каже: *добрѣ, рабе благий и вѣрний, о малѣ билъ еси вѣренъ, надъ многими тя поставлю: вниди въ радость Господа твоего* (Мат. 25, 21). Истиннитѣ християне вѣрватъ на тия думи и своята вѣра потвърждаватъ съ дѣла. А невѣрнитѣ и отхвърленитѣ, живущи за своето чрѣво и за сжщето всичко свое исхарчувающе, ако чувятъ, че нѣкои исповѣдува Христа за Богъ, скръцатъ съ жѣби, както тогавашнитѣ еврее що сж си запущвали своитѣ уши, когато св. Стефанъ първомъченикъ е произносялъ: *се вижу небеса отверста и Синаа человеческаго одесную стояща невидимаго Бога* (Дѣян. 7, 56). Тѣй и тия хора скръцатъ съ жѣбитѣ си противъ християнетѣ и се стараятъ да изсипуватъ върху тѣхъ всекакъвъ гнѣвъ.

V. И тѣй, ние молиле, щото вѣстающитѣ противъ православнитѣ и подъ прѣдлогъ на самозабрана, както казватъ нападающитѣ на които и да е, съ грижата на най-първия епархъ на новия Римъ, да бждѣтъ смирени, до гдѣто не се вѣстанови цѣлостъта на вѣрата. А ако вие не ни послушате и ни прѣзрите, то ние прѣдъ лицето на Царьтъ на вѣковетѣ, на нетлѣнния, невидимия, единия прѣмъждръ Богъ (1 Тим. 1, 17), дошълъ и се явилъ, както Му е било угодно, за нашето спасение и пакъ има да дойде за сѣденъе живитѣ и мъртвитѣ (Дѣян. 10, 42), прѣдъ когото се прѣкланя всѣко колѣно на небеснитѣ, земнитѣ и преисподнитѣ, и когото всякъ языкъ исповѣдва (Филип. 2, 10, 11) призовавале ви въ свидѣтели на нашата невинность.

АНТИКВАРНА - В. С.

цена ..... лв.

№ ..... 195 ..... г.

UNIVERSITY OF ILLINOIS-URBANA

3 0112 086059802